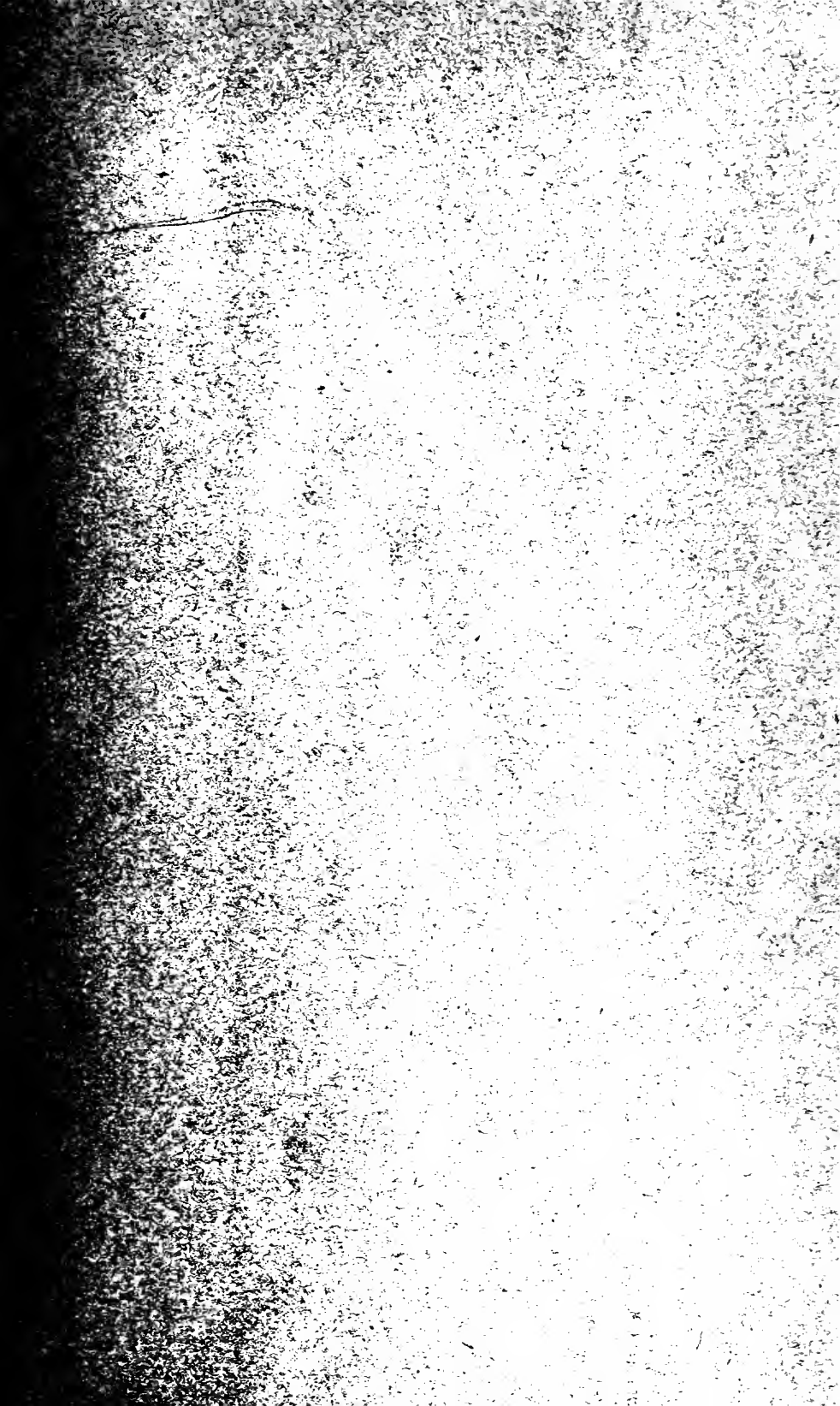

3 1761 04238 9791

Dialektologie moravská.

Druhý díl.

Nářečí hanácké a české.

Sepsal

František Bartoš.

V BRNĚ 1895.

Tiskem mor. akc. knihtiskárny. — Nákladem Matice Moravské.

Předmluva.

V předmluvě k prvnímu dílu Dialektologie moravské slibil jsem vypsati v druhém díle nářečí hanácké, horácké a české. Dav se pak do práce, ocitl jsem se s nářečím horáckým neboli horským na nemalých rozpacích; nebylo ho lze ani náležitě ohraničiti, ani znaky jeho jakožto jednotného přesně stanoviti. Jsouť názvy zeměpisné, jimiž se podřečí moravská jmenují, obsahu velmi neurčitého, označující obyvatele spíše dle povahy krajiny jimi osazené, nežli dle vlastního jim nářečí. Kde jsou hory, všude máme Horáky, Záhoráky a Podhoráky. Na Brodsku jsou Záhořané slovenští, na sever od Lipníka Záhořané hanáčtí; Hanákům na rovině všichni obyvatelé krajin hornatých slovou Horáky. Téhož různého a neurčitého významu jsou četní Zálesáci (obyvatelé s té i oné strany lesa navzájem) a Podlesáci. Doláky máme na Moravě nejméně troje: 1. na pravém břehu Moravy od Spitinova po Klobouky (Dial. I., str. 51.); 2. v okolí Bučovic a Slavkova (Dial. II., str. 145.), a v okolí Tišnova (II. 179.).

Jako mezi Horáky a Hanáky podstatného rozdílu dialektického stanoviti nelze, tak nesnadno též náležitě odlišiti a ohraničiti Valachy od Slovákův. I bylo mi vytýkáno, že počítám Vyzovsko k Valachům, ačkoliv podřečí tamější málo čím se liší od zlínského, pokládaného mnou za slovenské. Pověděl jsem už v I. díle na str. 59., že „nesnadno vytknouti přesně hranice mezi obojím nářečím, zvláště, ano obyvatelstvo samo různého jest o té věci mínění“. Tu více kroj rozhoduje. Slováci od Hradíště i Hanáci pokládají za Valachy ty obyvatele moravské, kteří nosí haleny zvláštního stříhu, v úpoly upjaté a v klínech rozkřídlené, kdežto haleny slovenské jsou volné bundy, v zadu opatřené širokým a dlouhým Tobojkem („cimbálem“). A poněvadž na Zlínsku takové valašské haleny nosí a mimo to župice téhož

stříhu (oděv sváteční), jichž Slováci nemají, počítal bych nyní i Zlinsko dle kroje k Valašsku, jak jsem už na místě uvedeném v poznámce označil.*)

Hledíme-li k řeči samé, máme na Moravě toliko čtvero hlavních nářečí, a to:

1. Nářečí slovenské s podřečím

a) valašským (Zlín, Vyzovice, Vsetín, Val. Klobouky, Karlovice, Rožnov, Meziříčí, Dial. I. str. 5.—26., 59.—80.);

b) dolským (na pravém břehu Moravy od Napajedel po Klobouky brněnské, Dial. I., str. 51.—56.).

Nářečí vlastně slovenské rozestupuje se v různorečí a) záhorské (Dial. I., 27.), β) pomoravské (I., 28.), γ) různorečí uhersko-slovenská (I., 33.), δ) různorečí přechodní (II., 1.).

Podřečí valašské má různorečí a) hranické (Dial. I., 81.), β) starojické (I., 84.), γ) kelecké (I., 91.).

2. Nářečí lašské (Dial. I., str. 97.) s různorečím severo-opavským (I., 134.).

3. Nářečí hanácké. Slováci a Valaši nazývají každého Hanákem, kdo samohlásky *e, é, i, í, y, ý, u, ú* zvláštním způsobem přezvukuje neboli moutí, ať všecky, ať jenom některé z nich, na př. *ý, ú*, a na tom myslím i vědecká dialektologie přestati může. Dle rozmanitého přezvukování těchto hlásek a dle některých jiných znaků (přehlasování samohlásky *a*, přídechu *v* a *h* a *j*.) rozdělil jsem nářečí hanácké na dvanáctero podřečí, jež jsem pojmenoval většinou dle okresních měst, vytýkaje všude osady pohraničné (Dial. II., str. 7.—242.).

Hanáci sami všelijak se navzájem rozlišují, hlavně dle bydliště: „Praví Hanáci slovou jen obyvatelé po řece Hané od Vyškova až po Kojetín; obyvatelstvo po řece Blatě u Plumlova a Prostějova a po levém břehu řeky Valové u Tovačova slovou Blatáci, sousedé jejich od Věrovan níže Dubu k Brodku a Cítovu nazývají se Moravčici; obyvatelé na levém břehu Bečvy od Přerova k Zářiči, Chropyni a Skaščicům Zábečváci, jejich

*) Župice téhož stříhu a téže úpravy jako Valaši nosí také osadníci charvátští v okolí Míkulova, i není pravdě nepodobno, že jest to kroj, jež jako tito, tak i stěhovaví Valaši rumunští z jihu si přinesli.

sousedé u Kroměříže a Hulína Zámoravčiči, a konečně obyvatelé pahrbkovité krajiny od Přestavlk a Staré Vsi k Bystrici a Holešovu Podhoráci.“ (Šembera, Dial. str. 46.).

Obyvatelům na Kroměřížsku a Holešovsku říká se též dle širokých červenic („bani“) Baňáci.

Hanákům, kteří místo *ó* vyslovují *ú*, ostatní Hanáci přezdí-
vají Čuháků (od slovesa čúhat m. han. čóhat, třčeti), druhdy tak
nazývajíce i jiné („nepravé“) Hanáky, kteří vyslovují: budu m.
bôdô atd.

4. **Nářečí české.** Za Čechy pokládám ty slovanské obyva-
tele na západní Moravě, kteří po způsobu českém vyslovují
dvojhlásky *ou* (= *ú*) a *ej* (= *ý*), a dělím nářečí toto na troje
podřečí (Dial. II, str. 243—283). Česká tato výslovnost obou
dvojhlásek jest poněkud jiná nežli výslovnost dolská a kelecká;
v této druhdy jen zbystřený sluch rozezná rozdíl mezi *ou* a *ú*
a mezi *ej* a *ý* (*i*), kdežto v nářečí českém obě dvojhlásky zcela
zřetelně znějí.

Bedlivý zřetel obracel jsem všude k řeči městské, kteráž
se často značně a podstatně odlišuje od nářečí vesnic okolních
(Srovn. Holešov II. 35., Přerov II. 36., Kroměříž II. 38., Třebíč
II. 220 a j.).

Kromě popisu nářečí hanáckého a českého tento díl Dia-
lektologie obsahuje krátkou skladbu, slovník abecední a druhou
část slovníka věcného. V obojí slovník pojata jsou nová slova
ze všech končin Moravy a Slezska.

V některých partiích slovníčka věcného zvolil jsem po-
řádek abecední, protože mnohá slova mají v jiných končinách
jiný význam, i bylo by je v jiném uspořádání napořád opakovati.
V částech přírodopisných vycházím od názvů latinských.

Kdy a jak vznikly nynější dialekty moravské, o tom ne-
snadno na ten čas něco určitého tvrditi. Snad by z bedlivého
prozkoumání starých rukopisů moravských něco světla padlo
na tuto temnou stránku naší ethnografie. Přímé zprávy o mo-
ravských nářečích ze starší doby máme, pokud mi známo, jenom
v České grammatice Jana Blahoslava z r. 1571. Škoda, že se
nevidělo Blahoslavovi zaznamenati více těch „ineptií“, jak na-
zývá dialektologické odchylky moravské. Než i skoupé jeho

poznámky zdají se nám pro naši otázku dosti důležité, abychom je zde položili všecky.

„Moravané, ačkoli českým jazykem mluví, však ne tak pěkně a slušně vyřikají slov někteří. Jako sedláci prostí, zvláště na Hané, velmi ústa otvírají, a naberouce některé litery hlaholu plná ústa, jaks nezpůsobně mluví. Okolo Huleyna říkají klauče, pacholeyk, čeystey mauž. Baude mít au vás zejtra etc. Někde příliš ukracují, diftongu nezachovávajíce a někdy přidávající liter nebo syllab. Někde literu příliš protahující jednu: jako u Strážnice a vůkol, kdež říkají budú, súd, na súdu, klúče a u susedových, u susedů, Janových, Vávrových, Ondrových. Abychom ta poznali. Bychom sa radovali. Jedné sa varujma tých věcí. Sebrali sa na nás zlí lidé. Item některé věci na Moravě hned jinými jmény jmenují nežli v Čechách: o čemž dobré jest věděti. Čechové řkou pěkným slovem hlemýžď: Moravci mrzutě slimák. Podletí, jaro: Moravci vesno, z vesna inepta vox. Česky hlavatice, moravsky přísada: první lepší. Tak košťál a hlaub nebo hlaubi říkají někteří Moravci hlaupí. Též Moravci pokrutinám říkají záboj. Veliký hrnec nepoléváný, jako mléko chovají v nich, slove látka u Moravců. Čech dí vážiti vodu, navážiti vody: Moravec táhnouti vodu; lepší české“.

„A i toto znáti sluší, že i na Moravě velmi nejednostejně mluví. Okolo Meziříčí jinak, v Prostějově a vůkolí jinak, v Bystřici potom i v Třebíči jinak. Jinak okolo Brna a Znojma, rozdílně v Strážnici a v Brodě etc. Nebo jakž kteří bližší jsou Slezákům, jiní Slovákům a jiní Čechům, tak se také v některých slovích a způsobích k nim připodobňují, často i mnoho s nimi jako se sousedy činiti mívajíce“ (str. 338 a 339.).

„Starí mnoho užívali toho diftongu *ay* (nyní se nám už netrefuje): day, nechay, pomáhay, volay, požehnay, a někde tak ještě i mluví, zvláště na Moravě a v Slovácích“ (str. 26.).

„A starí Čechové též psávali a snad i mluvívali tak: musimy, budemy, půjdemy, dopustímy, nedámy. V některých místech na Moravě ještě tak vůbec mluví, jako okolo Slezan. Ba některé Moravky říkají: budými. Ale nechválím toho způsobu: est inepta antistechon. Ženám i děvkám moravským jakž takž by to mohlo připadatí, ale mužskému pohlaví nic. Est omnino mulieribus quaedam ac velut timida pronuntiatio, prorsus cavenda“ (str. 350.).

„Moravci majíce říci: přijde anebo: přide, i řkou: přinde anebo: přejde“ (str. 266).

„Okolo Hulína prostí Moravci neřikají: spějí (= dorminut), než všemi ústy (= na plnou hubu): spijau (str. 268.).

„Chození do kostela, na pole etc: okolo Evančic říkají: chodění, rovně jako těsta = cesta, daci = dáti, tisař = císař, tihla = cihla, všemohautí etc. Okolo Evančic na Moravě, zvláště ve vseh mnozí proměňují *i* v *z*. Majíce říci: dítě i řkou: dztě = anebo: dzca, pzše = piše, dzvadla = divadla“ (str. 274.).

„Okolo Pernštejna říkají: rejši = raději“ (str. 275.).

Z těchto poznámek Blahoslavových lze na jisto postaviti: 1. že již za jeho doby v různých krajinách Moravy byly různé dialekty. 2. že se na označení týchž věcí v Čechách a na Moravě užívalo různých slov, v případech uvedených týchž jako posud, 3. že leckteré zvláštnosti dialektů moravských, Blahoslavem vytčené, trvají posud ve své míře. Tak tvar 1. os. mn. na *my* (musimy, budemy atd.), v té krajině, odkud ho Blahoslav uvádí, t. na Kroměřížsku, posud se zachoval (Dial. II. str. 38.). Zajímavý jsou tvary „*mauž* (muž; *baude* mít *au* vás“, v nichž krátké *u* přechází v *au*, kteréž se posud s obměnou dvojhlásky *au* v *ou* zachovaly na Tršicku (Dial. II. str. 72.). 4. Všelico se však také v nářečích moravských od doby Blahoslavovy změnilo. Tvary, „*abychom*, *bychom*“, jež Blahoslav uvádí za strážnické, nevyskytují se nyní na Moravě nikde, nýbrž: *abysme*, *abychme*. Tolikéž na Strážnicku není nyní tvaru 1. osoby mn. na *ma* (varujma sa), ovšem jsou posud takové tvary na Zábřežsku (Dial. II. str. 138.). Na Ivančicku není nyní ani stopy toho, že by se *i* zaměňovalo v *z* (dztě = dítě, pzše = piše), aniž se tam kde mluví: tisař m. císař, těsta m. ce-ta, daci m. dat a p.; částečně jsou takové tvary jenom v nářečí lašském (Dial. I. str. 107.).

Nejdůležitější z těchto změn pro naši otázku jest přechod tehdejších dvojhlásek *au* a *ey* v nynější *ó* a *é*. Tvrdí totiž Blahoslav, že se okolo Hnlína mluví: *klauče*, *spijau* a že se vyslovuje toto *u* „všemi ústy“. Nyní vyslovuje se tam *kľóče*, *spějó* n. *spijó* (vůbec *ú* = *ó*). V podřecí dolském a keleckém (podstatně slovenském a valašském, rozširuje se posud nejen *ú* nýbrž i *ü* v *ou*. (Dial. I. 52 a 92) a patrné toho stopy znamenati i v některých osadách, jichž mluva jest podstatně

hanácká, jako v Loučce u Lipníka (Dial. II. 71), v Dešově u Jemnice (II. 205), v Radostíně, Pavlově a ve Zhořci u Vel. Meziříčí (II. 243.).

Tolikéž tvary *pacholeyk*, *čeystey*, *Huleyn* znějí nyní v okolí Hulína *pacholěk*, *čistě*, *Hulén*, ale v podřechí *dolském* a *keleckém* rozšiřuje se posud *y* a z části *i* v *ej* (Dial. I. 52. a 92.). Krátké *i* v přídatném *čistý*, je-li transscriptce *Blahoslavova* správná, rozšířilo se v *ey* asi tak, jako krátké *u* ve slovech výše uvedených.

Z toho bychom snad souditi mohli, že rozšiřování *samohlásek i, y—i* v *au* (*ou*), *ay* (*ey*, *ej*) zasáhlo svým časem i nářečí *moravská* a že se odtud v některých z nich zachovalo až po naši dobu, v jiných prodlením času se opět zrušilo. Dle toho byl by nynější útvar dialektů *moravských* poměrně dosti mladý.

Pro nářečí *slovenské* zdá mi se v tom vzhledě důležité býti slovo *pajchovňa* (*štoudev* o třech nohách na „zvářani“ *práda*, v. Dial. I. 329.), jež odvozeno jest od slovesa *pýchat* (*dýmati*, *dýmiti*): *hory pýchají* (*slov.*), *péchat*, *péčovňa* (*han.*), *pejchat* *tabákem* (*Tišňov*). Jest v něm tedy *aj* rozšířené z *y* zachováno ze starší doby zcela *isolovaně*, poněvadž slovo to ve tvaru *pajchovňa* utkvělo jakožto *terminus technicus*.

Snad i *přehlasování* svým časem *všecka* nářečí *moravská* zachvátilo. *Přehlasování samohlásky a* v *prostředku* slov *postoupilo* i dále nežli v *jazyce spisovném* a zachovalo se posud, na př.: *siha*, *dosihat*, *přít*, *okřít*, *smít se*, *zapřihat*, *tříst*, *kvíčeľa*, *píščeľa* a p. V *koncovkách ohýbacích* *přehlasované a* zachovalo se posud v *hanáčtině litovelské*, *konické*, *jevické* a *zábřežské* (Dial. II. 107. a 124.). *Zajímavý* po této stránce jsou tvary *obyčej*, *obyčejně* na *Krumlovsku*, kde sice *aj — ej* přechází v *é*.

Z *ustrnutí* na jiném stupni tohoto procesu *rozšiřovacího* a *přehlasovacího* mohla by se snad *vykládati* *mluva některých měst moravských* (*Holešova*, *Bystrice pod H.*, *Třebíče*, *Velkého Meziříčí*), *různá* od nářečí *ostatního okolí*, kdežto *lašský ráz městské mluvy přerovské* a *lipenské* v *okolí hanáckém* *nebude* lze *myslím jinak vyložiti* než *původní kolonizací lašskou**.

Hlavní práce *sběratelské* pro II. díl *Dialektologie* *vykonány* byly již r. 1883—84. Od té doby v *řídkých chvílích oddechu*

*) K *mluvě přerovské* (Dial. II. 36.) *podotýkám* ještě, že *prý* starší lidé v *otčenáši* *posud vyslovují* *něuvoď*.

od prací školních a úředních, zvláště v dobu prázdnin material sebraný jsem doplňoval a upravoval. I k tomuto II. dílu dostalo mi se příspěvků namnoze cenných, jednak ku grammatické, zvláště však—k lexikalní části jednotlivých podřečí. Jmenovitě přispěli mi moji bývalí žáci pp.: † Libor Doležel, F. Drašar, Filip Heusler, Al. Hlavinka, F. Jurek, Josef Kašpar, Al. Ličman, Cyr. Mašíček, Ant. Mol, F. Odehnal, Šeb. Páral, Jak. Sedláček, F. Šoukal, Jos. Úlehla, Jos. Vejchodský; pp. učitelé: Jan Funtíček, J. Hübner, Jan Knies, Jos. Kobza, Jos. Koněrza, F. Polášek, Jos. Soukal, F. Still; pp. Jar. Gryc, rolník, F. Heidenreich, obecní tajemník, Al. Hrudíčka, děkan, Klím. Klusal, bohoslovec, Ad. Kubeš, ředitel, Jan Mádr, professor, J. Novotný, nadporučík, F. Slavičinský, spisovatel valašské povídky „Vlk Krampotů“, Emil Smetánka, stud. univ., Tom. Šmýd, farář, F. Vahalík, stud. univ., žáci telecké reálky Jiří Puchnar a J. Kocián, pí. Vlasta Pittnerová, spisovatelka.

Slovník přírodovědecký pořádati mi laskavě pomáhali páni uč. V. Čapek (ptáky) a pan prof. Dr. F. Dvorský (botaniku).

Samohlásky hanácké v pohádkách od jiných laskavě přepsaných znaménky diakritickými označil jsem si sám, i jsem já sám z toho práv.

Vítanou pomůckou byly mi důkladné monografie pp. prof. Jos. Neorala o podřečí litovelském, Jos. Bartochy o podřečí dolnobečevském a Ign. Hoška o podřečí chromeckém, spolehlivým pak vodítkem celé práce Gebauerova Mluvnice česká.

Všem těmto pomocníkům, jakož i všem, kdož jakkoli při práci té mi pomocni byli, vzdávám díky nejupřímnější.

V základních a hlavních rysech dialektologii moravskou dílem svým pokládám za hotovu. V jednotlivostech bude lze všelico ještě doplniti. Dopřeje-li Bůh života a zdraví, doufám, že i mně samému příště bude možná leckterou stránku prohloubiti a doplniti; jmenovitě rád bych i budoucně vyzdvihoval nepřebrané poklady lexikalní a frastické lidové řeči moravské.

Jak ostatní znaky osobitosti kmenů moravských, tak nyní působením školy a literatury i zvláštnosti dialektické znenáhla se stírají. V některých osadách moravských nejstarší pokolení mluví: bodo, rebe, hotěkat; prostřední: budo, rybe, otěkat a nejmladší již: budu, ryby, utěkat atd.

Na konec přičiňuji některé důležitější dodavky k I. dílu.

1. Prodloužená hláska kmenová sloves trvacích IV. třídy: mluvit, ménit, hónit, strójit, kímit a p. (str. 8, 1. c) v přechodníku se krátí: mluva, měna peníze, noňa zajíca, nastroja sa, narkňa voľy, ale: vřzaja, cabřňaje, róchaja, rúbaja atd.

2. Jako „vitám vás“, tak i „prosim vás“ krátí samohlásku (str. 9., b.).

3. Podstatná ž. r. na *ta* mají heteroklický lokal na *ti*: v novoti, v minuti, o samoti.

4. Streľa má v gen. mn. stereľ: sto jasných stereľ do tebe!

5. Jako hlásky *s* a *z* v deklinaci mají platnosť hlásek měkkých skoro ve všech podřečích moravských, tak v podřečích uhersko-slovenských (str. 33.) *r* a *l* a v podřeči pomoravském (str. 30.) *l* tuto platnosť mají: jabor: na jabori, dva jabor: toľar: o toľari, tri toľare, na dvori, do komore, v komori, vínečko z poháre, na hůri, na úhori, všecy dvore, biele zore (plur. tantum) atd. — Jehľa — do jehľe — v jehľi, stodoľa — do stodoľe — ve stodoľi, ve školi atd.

6. V různorečí velickém (str. 38) v celém skloňování zájmeném i složeném lokal jednotný rovná se dativu: na tomu našému pěknému dvori, o kterému mojému bratrovi, o jednomu dobrému kráľovi.

7. V různorečí březovském (str. 43) má sloveso *půjdu* vedle pravidelných zvláštní tvary zkrácené:

puom	puójděm
puoš	puójděš
puo	puójdě
puome	puójděme
puotě	puójdětě
	puójdů.

10. K nářečí lašskému přičiníti jest tyto tvary slovesné z Frýdecka: spašć (spadnouti), svajsć (svadnouti), přiňšć (přijíti), — bylich — byls — byl — bylichmy — abychmy (Ign. Tkáč v „Komenském“ r. 1886, str. 499), němitě = nemějte, odejatý = odňatý. Dle prof. Tkáče mají číslovky tři a čtyři zvláštní tvar přívlastkový: tři, štyři chľapi tam byľi — byľi sme tam tře, štyře.

V Brně dne 1. května 1895.

F. Bartoš.

Podřečí přechodná.

Malenovice, Napajedla, Kvasice.

Bývalé panství malenovské a částečně i napajedelské jest dle kroje (nyní už zaniklého) i dle nářečí nenáhlým přechodem od slovenštiny zlínské a záhorské k hanáctině holešovské.

Osady: Lhota, Karlovice, Ondřichovice, Pohořelice, Komárov mají podřečí zlínské s jediným rozdílem dativu *mně* (proti zl. *mi*).

I podřečí osad: Louk, Malenovic, Lhotky a Tečovic rovná se celkem zlínskému s některými však už patrnějšími rozdíly: 1. Proti zlínským tvarům: teľa — tefate, prasa, hřířa; běžat, křičat a p. jsou tvary: teře — tefete, prase, hřebě; běžet, křičet, 2. *a* imperativné a superlativné zlínského podřečí přehlasuje se v *éj*: déj, volěj, nějlepší, 3. dativ zájmena já jest *mně* (proti zl. *mi*), 4. podstatné křída krátí *i* (na Zlínsku křída). 5. Kmen *sah* úží *á* (*ia*) v (*ie*) *i*: síhnút, síha. — Ostatní tvary rovnají se zlínským i co do přehlasování: obilé, o klekáňú, k snídaňú, bez rozmýšlení, při sečěúú a t. d.

Mnohem více liší se od zlínské slovenštiny podřečí ojedinelé tu dědiny Sazovic; základní však ráz i tohoto podřečí jest ještě slovenský. Podstatné znaky podřečí sazovského jsou:

1. Dloužení a) jako na Zlínsku: volál, běžěl, chodíl, kút; vědl, nésl, pékl; kamění, modfění; černý, čért, céra; hójit, zvonit a t. d., b) odchodně od slovenštiny zl.: šístý, sídmý, úsmý.

2. *a* se přehlasuje jako v zlínské slovenštině *městské* (Dial. I. 7. také pod čarou).

3. *é* (*ie*) se úží v *y* (*í*) jako v sousední hanáčtině holešovské: krýv, dýšc, rýž, nýst, pýct, sict, méno, pýro, putýnka, kamýnek, dýnko, chlib, lík, večír, uhlídl a t. d.; ale: šét (han. šíl).

4. *i* má vesměs zvuk čistý, nepřecházejíc nikdy v *é*, jako v sousední hanáčtině: psík, vozík, rohlík, nosím, ščípat a t. d. — *i* se dluží v muž. rodě číslovek tří, čtyř, a ve slovese bliská se (proti zlin. bliská se).

5. *ú* trvá nezměněno: za vašú stodolú, klúč, lúbat, volajú,

6. Dvojhlaska *au* jest jako na Zlinsku ve slovech: pauk, paučina, pauz.

7. Tězeslabičné *aj* se přehlasuje v *ej*: héjný, krěj — na kraji, zavolěj; vyjmouc: lišaj.

8. Tězeslabičné *ej* trvá nezměněno: olěj, séj, néjlepší.

9. Tězeslabičné *ij* a *yj* mění se v *i* a *y*: uší, uží, umý, zakrý.

10. Dlouhého *r* a *l* v tomto podřečí není: vrba, poprchá, včcek, — *ř* tvrdne v *r* ve slově kryda (jako v sousední hanáčtině), *m* se mění v *l* ve slově hastrban, *p* u *v* ve slově vták.

11. Dativ mn. rodu mužs. a střed. vyzvukuje v *om*, lokal v *och*.

12. Přídavná vzoru *dobrý* skloňují se takto:

1. dobrý — dobrý,	dobrá;	dobří, dobrý
2. dobrýho	dobřej	dobrych
3. dobrýmu	dobřej	dobrym
4. dobrýho — dobrý	dobru	dobry
6. dobrým	dobřej	dobrych
7. dobrým	dobru	dobryma.

13. Komparativ příslovečí rovná se komparativu přídavných: Včera bylo teplejší, chladnější (zl. teplěj, chladněj).

14. Dativ zájmena *já* jest *mně*.

15. Zájmena přisvojovací skloňují se dle tohoto vzoru:

1. můj — moje,	moja;	moji, moje
2. mojého	mojí	mojích
3. mojému	mojí	mojím
4. mojého — moje	moju	moje
6. mojim	mojí	mojích
7. mojim	mojú	mojíma.

Tak : náš, našeho, našemu atd.

16. Zájmeno ukazovací skloňuje se takto :

1. ten — to,	tá;	ti, ty
2. teho	těj	tech
3. temu	těj	tem
4. teho, to	tú	ty
6. tem	těj	tech
7. tým	tú	tema.

V lokale stř. vedle tem je také tým : Po tým zinnica přestala.

17. Infinitivy sloves jsou : nýst, hryzt, lizt, pýct, týct, výst, přast, kvýst, hníst, ozibat, rožít — rožél — rožatý, zařat, fat, vřít, plut, plut, myt, umět, mlátit, hřít, přít, smít se atd. — 3. osoba mn. : nesú, pijú, padnú, umijú, chodijú, volajú, smějú se, ijú, vijú atd. — Přechodníky jsou hojně, tvary jejich jako na Zlinsku. — Sloveso psat má hanácké tvary : pšu — pšú, sloveso vidět má vidim i vizu.

18. Předložka protiv poji se s dativem : protiv suširni (na Zlinsku proti s genitivem).

Mluva osad Kvítkovic, Otrokovíc a Napajedel byla původně asi stejná s malenovskou, tedy podstatně zlinskou.

Nynější mluva těch osad v některých případech kolísá mezi tvary slovenskými a hanáckými, ač základní její ráz zůstává vždy ještě slovenský. Ten jeví se hlavně dlouhým *ú* : za našú stodolú, v obilú, sprežkou *éj* : téj dobréj ženě, čistými hláskami *í* a *ý* : křiž, psik, prší, strýc, býk.

Zvláště vytknouti jest :

1. Kvantita hlásek je táž jako na Zlinsku.

2. Samohláska *a*, *á* přehlasována touž měrou jako v podřeči zlinském městském ; mimo to přehlasuje se také *aj* imperativně : zavolěj, děj.

3. *é* (*ie*) úží se *a*) důsledně v kmenových slabikách jmen podstatných : dýšc, rýž, krýv, putýnka, kamýnek, mlíko, chlib, lík atd., *b*) nedůsledně ve tvarech adjektivných : dobrý maso — čerstvého piva (Kvítkovice), škoda dobrého člověka — dobrému — druhému (Otrokovice), *c*) neúží se v infinitivech sloves I. třídy : nést, vést, lézt, péct, téct atd.

4. *u* v dativě jedn. skloňování zájmeného a složeného se buď po způsobu zlinském odmítá, buď podržuje : chudobném

člověkovi, jednom, druhém — komu, tomu. Takto v Kvítkovicích; v sousedních Otrokovicích *u* se již neodmítá.

5. *ř* tvrdne v *r* ve slově kryda, *ch* se mění v *k* ve slovech: kvíla, kvála, kválit.

6. Zájmených tvarů: teho — temu — tomu — na tom, koho — keho užívá se vedle sebe.

7. Vedle obyčejného nyní tvaru 3. osoby mn.: chodijú, nosijú, ijú, vijú atd. slyšeti posud za řeči dosti často starší tvar: chodíja, nosíja, íja, víja.

Osamělá se svým podřechím jest Nová Dědina n. N. Ves na Napajedelsku, na pravém břehu Moravy. Předkové nynějších osadníků prý se tam přistěhovali „s pasek za Zlínem“. Mluva jejich má celkem ráz podřechí zlínského.

1. *a* a *u* nepřehlasuje se touž měrou jako na Zlinsku: teľa — telate — telati, do poľa, daj, zavolaj, mňa, ľa, sa, klečať, kričať, utrácá, po snídaňú.

2. Dvojhlaska *au* ve slovech: paúk, paučina, pauz jako na Zlinsku.

Kvantita samohlásek je táž jako na Zlinsku.

4. Tolikéž je v podřechí tomto dlouhé *r* a *ř*: vrba, vršek, zdržať, vlček.

5. Skloňování a časování rovná se celkem zlínskému. Tolikéž je tu zlínská spojka *lesti* = jestli.

Rozdíly od zlínského podřechí jsou nepatrné:

1. *u* v dativě skloňování zájmeného a složeného se nedsouvá: našemu dobrému.

2. Některá slova s náslovím *a*, *u* mají přidech *h*: hanýz, hadamovské jabka, huľic.

2. Zájmeno *ten* má tvary: teho, temu, o tem, tych, tym, tyma (tak i číslovka jeden) vedle: koho, komu, o kom.

4. Infinitiv měkčí koncové *t*: nést, péct, dať, byť.

Táž mluva jest na sousedních Žlutavách.

I na Kroměřížsku máme ještě šest osad, jichž mluva jest jaksi přechodem od nářečí slovenského k hanáckému, lišíc se od tohoto čistými hláskami *í*, *ý*, *ú*: kříž, přší, dobrý strýc, za našú stodolú, — od onoho hlavně úžením samohlásky *é* (*ie*) v *ý* (*i*): nýst, kvýst, lizt, plíst, dobrýho, lík, chliv atd. vyjmouc: pės-

nička, utékat, větr, věko, řeka, šél. Jsou to osady: Kvasice, Vrbka, Lubná, Bělov, Střížovice, Trávník.

Podstatné znaky tohoto podřečí mimo dotčené jsou:

1. Kvantita samohlásek shoduje se většinou se zlínskou: volát, běžél, chodíl; nésl védl, sékl, černý, čért, hójit, hónit, zvónit; liší se od ní *a*) úzením zlínského *é* v *í*: večír, k víčeru, šístý, sídmý (úsmý), *b*) nedostatkem některých zlínských délek: kamení, stavení, vrata, cera (zl. kaméní, stavéní, vráta, céra), *c*) krácením samohlásek v několika kmenech slovesných: povídat, zabíjat, zapříhat, dřímat.

2. Samohláska *a* trvá nepřehlasována asi tou měrou, jako v zlínské mluvě městské (Dial. I., 7), jen iterativa vzoru házeti častěji přehlasují: házet, svážet, odhánět, kácet, vracet.

3. *i* mění se v *e* toliko v komparativě šerší (jako v sousední hanáčtině), ostatek má jako *í* všude zvuk čistý. — *i* se dluží v nom. mn. rodu mužs. tří, čtyř, všeci, tí, vysouvá se ve slovese pšu.

4. Slovenská dvojhlaska *au* ve slovech: pauk, paučina, pauz mění se v *ú*: púk, púčina, púz.

5. Těžeslabičné *aj* (vyjmouc háj, máj, kraj) přehlasuje se v *éj* a trvá jako původní *éj* nezměněno: héjný, voléj, déj, oléj, prodéj, néjllepší. Tolikéz nemění se těžeslabičné *ij* a *yj*: pij, umyj, ryj, ušij, užijte.

6. Dlouhého *r* a *l* v podřečí tomto už není: vrba, trn, po-prchá, vlček. — *l* se odsouvá ve slově užica (v sousedních osadách hanáckých lužica). — *ř* tvrdne ve slově kryda (ovšem také ve slovese uderyt).

7. *n*, *d* a *t* měkne v přechodnicích: sedňa, staňa, veďa, iďa, pľeťa.

8. *ň* se vsouvá ve skupinu *mě*: mněch, mněsto, zamnětat

9. *m* se mění v *n* v číslovkách: sedn, osn, sednnást, osnnást.

10. *p* se mění u *v* ve slově vták.

11. *j* se odsouvá v násloví i ve středosloví mezi dvěma samohláskami: íva, íme, íný, zaíc, kraíc; nevysouvá se ze slovesa půjdu.

12. Dativ mn. podstatná rodu muž. a vzor hřibě mají na *om*: chlapom, mužom, teľatom. Vzory okno a pole mají *ám*:

oknám, pořám. Lokal mn. vzor holub — dub má na *ech*: na stromech, o chlapech, *och* (zvláště po *k*): o žebrákoch, o vtákoch, *ách*: na potokách, — vzor muž, nůž na *ách*: o mužích, nožích, — vzory okno a pole na *ách*: v oknách, na pořách, vzor hříbě na *ech*: o telatech, hříbatech.

13. Podstatná na *s*, *z*, *sa*, *za*, *so*, *zo* sklánějí se dle vzorů měkkých, jako skoro všude na Moravě: v lesi, po hlasi, na ocasi, na vozi, o kozi, v masi, v prosí, v železi, pl. Iese, voze, koze, kose.

14. Kmeny na *ev* přestoupily pod vzor ryba: mrkva, koroťva, dratva, tykva. Krýv má v gen. krví, v instr. krvů.

15. Vzor dobrý — dobrá — dobrý skloňuje se zcela jako v Sazovicích (viz str. 2.).

16. Zájmeno *já* má v gen., dat., akk. a lok. *mně*.

Zájmena přisvojovací můj, tvůj, svůj, náš, váš skloňují se dle jednoho vzoru:

1. můj — moje,	moja	moji, moje
2. mojeho	mojěj	mojích
3. mojemu	mojěj	mojím
4. mojeho — moje	moju	moje
6. mojem	mojěj	mojích
7. mojím	mojú	mojíma.

18. Ten, tá, to:

1. ten — to	tá	tí, ty
2. teho	těj	tych
3. temu	těj	tym
4. teho — to	tú	ty
6. tem	těj	tych
7. tým	tú	tyma

V Travníku za *těj* je *té*.

Dle vzoru ten skloňuje se číslovka jeden, kromě že v množn. čísle *y* se dluží: jedných, jedným, jednému.

Kdo: koho, komu, o kom, kým.

19. Časování je totéž jako v podřecí sazovském (viz str. 3.) Slovesa vědět a jest mají v 3. os. mn. *vijú*, *ijú*, v Lubné *vědijú*, *jedijú*.

Iterativum slovesa řízt je řozit (jako na Zlinsku), slovesa jet ježdat (jako na Hané).

20. Spojka jestli zní v Kvasicích *esli*, v Střížovicích *lesi*.

Nářečí hanácké.

Hanácké samohlásky.

Souhlásky podřečí hanácká mají celkem tytéž jako jazyk spisovný kromě *l* a *l* v některých podřečích posud zachovaných; za to vynikají velikou rozmanitostí samohlásek, jimiž se hlavně od sebe různí.

Jakost jejich měříme samohláskami nářečí slovenského, valašského a lašského, jež majíce zvuk čistý, nemoucený, jsou nám za normální. Některá podřečí hanácká mají samohlásky čisté, rovnající se svým zvukem hláskám východo-moravským; v jiných se zvuk samohlásek *e*, *é*, *o*, *ó* dle jisté stupnice zvyšuje nebo snižuje. Dle toho jsou v podřečích hanáckých tyto samohlásky:

1. *a* = *a* : baba;

á = *á* : vták;

ã rovná se temnému zvuku, vytvořenému rychlým přechodem z *á* v *ó*, nebo naopak a dle toho tu více v *ó*, tu více v *á* vyzvukujícímu: pátek, volá;

2. *e* = *e* : vedete;

é jest *e* malinko zvýšené neboli zúžené (zavřené), při jehož vyslovení hrdlo se zúží; když totiž nastrojíme mluvidla na vyslovení *e*, ale toto *e* vyslovíme hrdlem zúženým tak, že zvuk hlásky *e* malinko se zbarví zvukem *i*: věděté.

Vyšší než *é* jest *è*. Tu nastrojíme mluvidla na vyslovení *e*, ale místo něho vyslovíme *i* nebo *y*: žèto, rèbè;

ê jest snižené (otevřené) *e*, při jehož vyslovení hrdlo se rozšíří; když totiž nastrojíme mluvidla na vyslovení *a*, ale místo něho vyslovíme *e*: žèto, rèbè;

é, ê, ě, ě znamenají dlouhé e, é, è, ê a vytvářejí se mluvidly jako tyto.

3. i = i : šidit;

í = í : bílí;

í jest nejvyšší, neboli nejúžší zvuk hlásky é, t. j. í jen málo zbarvené zvukem é: hlísta.

4. y = y : ryby;

ý = ý : dýšě;

ý jest jako í nejvyšší zvuk hlásky é po tvrdých a obojetných souhláskách, t. j. ý jen málo zbarvené zvukem é: dobrý strýc.

5. o = o : slovo;

ó jest o malinko zvýšené (zúžené); když totiž nastrojíme mluvidla na o, ale toto o vyslovíme hrdlem zúženým tak, že zvuk jeho malinko se zbarví zvukem u : olóvó.

Vyšší než ó jest ô, ale ne tou měrou proti ó jako è proti ê : ôlôvô;

ô jest snižené (otevřené) o, vyslovené otevřeným hrdlem; když totiž nastrojíme mluvidla na a a vyslovíme o : bôdô.

ó, ó, ō, ō znamenají dlouhé o, ó, ô, ô a vytvářejí se mluvidly jako tyto.

6. u = u : budu;

û jest nejvyšší (nejúžší) zvuk hlásky o, t. j. u jen málo zbarvené zvukem o : vůlûvû;

ú rovná se zvukem dlouhému û : za našú stodolú.

7. Jerem ъ vyznačujeme vlastní některým podřečím polohlásky, jež jinde označujeme menším ь nebo apostrofem.

Stupnice zvuků e—é, o—ó od nejnižšího (nejširšího) do nejvyššího (nejúžšího) tedy jest:

ê,	e,	é,	è,	
ě,	é,	ě,	ě,	(í, ý)
ô,	o,	ò,	ò,	û,
ó,	ó,	ō,	ō,	ú.

Kdo dobře vysloví různé e ve větě: krěčíř (krěčíř) přešil řekô, přešil k nám a přešel krómflěkê (krómflěkê) na přešêtě (prešêtě) kabát; nebo různé o a e ve slově: pókôšêtěl, umí hanácky. To však se málokterému nehanáku podaří. Jmenovitě

nesnadno jest cizinci vyslovovati zvýšené (zúžené) krátké hlásky é, è, ó, ô.

Hlavně dle těchto samohlásek a dle některých jiných znaků (přehlasování samohlásky *a*, přídechů *v* a *h* a *j*.) nářečí hanácké dělí se na několikero podřečí.

I. Holešov, Kroměříž, Přerov, Záhoří.

Podřečím tímto mluví se na Holešovsku, Kroměřížsku, Přerovsku a na tak řečeném Záhoří lipenském, t. j. v krajině na sever od Lipníka.

Pohraniční jeho osady jsou tyto: Tlumačov, Machová, Mysločovice, Hostišová, Racková, Martinice, Přílepy, Žopy, Dobrotice, Chomyž, Brusné, Slavkov, Chvalčov, Příkazy, Osíčko, Provodovice, Bíškovice, Malhotice, Kladníky, Pavlovice, Želátovice, Širava, Henčlov, Záříčí, Chropyň. Zborovice, Nětčice, Těšanky, Divoky, Újezdsko, Milovice, Lhota, Soběsuky, Zlámanka, Bařice, Těšnovice, Kotojedy, Záhlinice.

V těchto hranicích podřečí toto zachovává základní svůj ráz celkem stejný; toliko na Záhoří znamenati podle některých slov sousedství valašské. Taková slova jsou na př.: drveno (poleno), dětelina (jetelina), hučnica (silnica), chásně (dítě), kura (slípka), naprotivo (naprotivá) ulich (liják), poniže Iesa povýše křěža (pod Iesem, nad křěžem), dovírať (důvěřovat), odříkovať (odříkávat). Také přízvuk se tu častěji než jinde přemýkuje na slabiku předposlední. Čím více k hranicím valašským, tím více slov těchto přibývá. Tak v Osíčku říkají: rubáč, kasanka, střívě, hore, — v Soběchlebích: opasek, fěrtóšek, střevíce, zhůru.

Na Kroměřížsku mluva několika osad pohraničních na jihozápadě kloní se k podřečí kojetskému (viz str. 38, 5).

Samohlásky.

a, á.

1. *a* nepřehlasované trvá celkem touž měrou jako v sousedním podřečí zlínském, jmenovitě městském (Dial. I., 7, i pod čarou). Odchyly vyskytují se toliko v některých kmenech slovesných: tříšť, — příšť — předu — předt (Přerovsko, Kromě-

řížsko) — přast — přadu — přadt (Holešovsko, Záhoří) — přadlo — přaza — přistka, — rožít, rožal (Záhoří) — rožat, rožal (jinde), — zapít, začít, utít, žít (žnu), vzít (Záhoří) — zapjat, začat, uřat, řat, vzít i vřat (jinde), dosihat — síha (sáha).

Podobně slovesa II. třídy vzoru hráti přehlasují *a* (*ia*) a úží v *í*: hřít — hřit — hřitě, okřít, přít (přeju), smít se.

Slovesa V. třídy vzoru házeti na Holešovsku a na Záhoří mají tvary vesměs nepřehlasované: střítat, kóřat, vyměřat, večerřat, odháňat, stavřat, pobizat, házat, přicházřat, poklózřat, oplacřat, utrácřat, vřacřat, svázřat, přenášřat, věřat, kráčřat, poróčřat, poččřavat, zabijřat. Tak i v indikativě, přechodniku a přičestí, činném: odháňáme, splácřete, přicházřaja, svázřali atd. Na Kroměřížsku a Přerovsku jsou vedle nepřehlasovaných mnohá přehlasovaná, jmenovitě: kácřet — kácím — kácěl, utrácřet, vyplácřet, napájřet, vářet, zacránřet, docházřet, ostóžřet, vyprovázřet.

Kvantita samohlásky *a* jest celkem táž jako na Zlinsku (Dial. I. 8, 9). Krátké jest *a* proti dlouhému zlínskému v podstatných: vrata, — trava (Záhoří).

e, é; ě, ie.

1. *e* původní má zvuk normální: vedete, ležet, vesele.

2. *é* (*ie*) se úží v *ý* (*í*):

a) v kmenech jmen podstatných: chřib, chřív — chříva (slov. chřév — chřéva), řik, mřiko, polřivka, křišče (slov. křěšče), večřir (slov. večřer), v řitě, dřýšč — dřýšča (slov. děšč — děšča), řýž — řži (slov. řěž), křýv — křvi (slov. křév), prstýnek, kamýnek, dřýnko, okýnko a p., — drýv (gen. mn. podstatného drva, slov. drév); — věněček (věneček, Záhoří);

b) v koncovkách adjektivných: dobrýho, dobrýmu, o dobrým, dobrý pivo atd.;

c) v číslovkách řadových: řístě, řídmě (slov. řěstý, ředým); ale: půl řestě, ředmé (Dial. I. 3);

d) v infinitivech sloves I. třídy kmene zavřeneho: nřstř, výřstř, výřžř, řizř, kvřstř, hnřstř (slov. hřěstř), přčř, třčř, řýčř, vřičř;

e) ve slovesech opřetovacích: řitatř, řihatř, oblřikatř a p.

Přičestí slovesa řítí zní v Tlumačově řel, jinde všude řil.

Píšeme *i* a *y* dle výslovnosti záhorské, kde se tyto hlásky po retnicích přesně rozlišují, kdežto se jinde od sebe hrubě neliší.

Jméno zvyšuje kmenové *é* v *ě*: měno, tolikéž péro na Kroměřížsku, kdežto jinde má *y*: pýro.

2. *ě* (*e*) se nedlouží *a*) ve slovech: mřeža, březa, věko, větr, dveři, utékat (Dial. I. 10). *b*) v infinitivech sloves: měť, seť, přeť, kfeť, tfeť, jest (jako v nářečí slov. a val.), *c*) *e* se nedlouží (proti nářečí slov. a val.) v podstatných rodu středního na *eni*: kamení, lešení, dovození a p. a ve slovech: cera, čert, černě, včera, k večeru; nářečí hanácké shoduje se tu s jazykem spisovným.

3. *ě* tvrdne *a*) v předponě *uě*: nehdo, nejakě, nehde a p., *b*) v genitivě, lokale, dativě a instrumentale mn. náměstky *ten* a číslovky *jeden*: tech — jednech, tem — jednom, tema — jednema, *c*) ve slovech *veža* a (na Záhoří) *meděně*.

4. *ě* se zeslabuje v *i* v dat. a lokale: izbi (na Záhoří).

i, í.

1. Slabiky *li*, *ři*; *zi*, *si*, *ci*; *ži*, *ši*, *či* podržují čisté *i*: lid, peřina, zima, sila, cibula, žito, široké, svačina, — páliť, varíť, vozíť, nosíť, slóžíť, bušíť, močíť. Toliko v komparativě šerší (posit. široké) a v podstatném malena mění se *i* v *e*.

2. V slabikách *li*, *ři*; *zi*, *si*, *ci*; *ži*, *ši*, *či* mění se *i* v *é* malinko zvýšené (*ě*):

a) v slabikách kmenových: klěn, hlěsta, lěce, lěstí, blězko, blěžit se, lězat. lěbit se, slěbit, blěská se, lěčit (blíiti), — krěž, krědlo, zakrěkl, vedle: blin, hřich, hřibě, triska, řidkě.

Zpravidla přezvukuje se *i* v *ě* v předponě *pří*: přěhon, přésada, přěklad, přěčina, přésaha, přěmluva; ač i tvary s čistým *i* se vyskytují: přihon, přísada a t. d. (Prusenovice).

Proti spisovným tvarům klíč, líto, plíce, libati jest klóč. lóto, plóca, lóbat z nepřehlasovaných klíč, lúto, plúca, lúbat; jen na Záhoří slyšeti také léto.

V kmenových slabikách *zi*, *si*, *ci* málo kdy se *i* přezvukuje v *ě*, většinou drží se čisté: v zěmě, cěn, cětíť: -- zívat, siů, dvacítka.

Pravidelnější je toto přezvukování v kmenových slabikách *ží, ší, čí*: žédlo (zřídlo i žihadlo), ženat (požinati bujné obilí), šépek, čéz, čehať, čětať, čěm? — ale: číst, čí?

b) v zdrobňovacích koncokách *ík, íček* a p.: stehlék, lefék, Dostálék, starék, Mynářek, vozék, lesék, nožek, košek, křezčěk, Janček, koblěžek.

Po jiných souhláskách drží se *i* nezměněno a v koncove *ník* se krátí: slavík, červík, — chodník, zedník, řezník;

c) v koncove *ín, ínek*: včelén, chmelén, klének, Hulén, okřén — okřének. A tak i Radotén (místní jméno na Záhoří);

d) v genitivě mn., a to i po jiných souhláskách: tabuřé, pentlé, pořé, dveřé, kožé, březé, kosé, osé (vosa), vežé, růžé, kožé, dušé, flašé, nošé, zemjé, studjé, koňé, kosté, děté, kurotvé a p., ale: lidí a j;

e) pravidelně v indikativě přít. sloves III., IV., a iter. V. třídy kromě 3. os. mn.: pálem, páleš, pálé, páleme, pálete, pálijó. Tak: modlém se, myslém, bolé, mrholé, siholé; varém, hořém, kóřém; vozém, mrzé; prosém, nosém, mosém, visém; ležém, blézém se, slóžém; těšém se, pršé; klečém, břeščém, křičém, praščém, máčém, kráčém a t. d.

Po jiných souhláskách *i* trvá nezměněno: tróším, topím, hovím, honím, chodím, mlátím, dójím a t. d.

i nemění se v slabikách vytčených: a) vzniklo-li zúžením z *é* neb *á* (*ie*): mlíko, chlib, slípka; hřít, přít, okřít, zapřihat, příst.

b) v koncokách podstatných jmen na *i*. obilí, uhli, boří, hloží, olší, pcháčí, vyjmouc pondělé;

c) v koncokách přídavných jmen vzoru dnešní: Boží dar, Boží muka, Boží slovo, u Boží muky, Božího daru, slovem Božím, darů Božích a t. d., hovězí, kozí, husí, telecí, komáří, kočiči a t. d.;

d) v infinitivech sloves I. třídy: dřít, mřít, třít, vřít, přít se, říct, lít;

e) ze sloves opětovacích jen některá mění *i* v *é*: střeekat, užévat, vyšévat, počévat, ščépat, „dyž neco uščépane“, — ščípat dříví.

Ostatní podržují *i*: strílat, říkat, třískat, břískat, polívat, dopřívat, kfečívat a t. d.

3. *i* se krátí:

a) v týchž slovech jako na sousedním Slovensku a Valašsku (Dial. I. 9), -na př.: řípa, misa, píla, špina, žíla, hlina, snih, dítě; biř, piř, žiř, šiř, hniř;

b) odchodně od nářečí slov. a val. ve slovech: cisař, tříska (na Záhoří tříska), pismo (záh. písmo), iř, povídat, dřímat a v koncovce *íc* (na Přerovsku): zajíc, krajíc měsíc.

4. *i* se dluží: a) v nom. mn. skloňování muž.: huľubí, chlapi, vtáci, hadí, ogaří, muži a t. d. a číslovek v muž. rodě: tři, čtyři, všeci. Na Holešovsku jen tři, čtyři, všeci. b) ve slově pivo.

5. *i* se odsouvá:

a) v koncovce infinitivní *ti* měkčíc koncové *t* v *t*: výřf, sednót, umět, mlátíř, vořat, kupovař a t. d;

b) ve slovech: pchař, pcháč (jako ve slov. a val.), pšu — pše — pšó, du (vedle idu).

y, ý.

1. Krátké *y* se nemění a má zvuk čistý: ryby, pysky, lyko. Jenom na Kroměřížsku je zvuk jeho malinko stemněn v *é*.

2. Dlouhé *ý* mění se v *é* malinko zvýšené (*ě*): běk, pastěř, pěcha, stréc, dobrě člověk, dobrěch lidí, věmluva, věhra.

ý trvá ve slově tuhyk (Plešovec).

3. *ý* se krátí v týchž slovech jako v sousedním nářečí slov. a val.: dyňa, kyta, mydlo, tylo; byř, kryř, myř, ryř (Dial. I. 9). — Slovo ryma krátí *ý*, kdežto na Zlinsku naopak jest réma.

o.

1. Proti českému *ů* podržují některá slova své původní *o* jako v nářečí slov. a val. (Dial. I. 9): kozle, koža, noša, mostek, kostka.

2. *o* se nemění v *ů* v dativě mn.: chlapom, stromom, tetatom, pořom (jako v nářečí slov. a val.).

3. Koncové *oj* ve jménech podstatných a v imperativech drží se nezměněno (proti *uj* jiných podřečí hanáckých): loj, kroj, stroj, pokoj; stoj, podoj, neboj se a t. d.

4. *o* mění se v *ů* ve slovech: ůsmě, důle; ale půl osmé (val. slov. ósmý, pů osmé).

5. *o* se dluží v *ó* v kmenové slabice některých sloves IV. a III. třídy, a to na Holešovsku a na Záhoří touž měrou jako na Zlinsku (Dial. I. 8): *dójit, hójit, hnójit, kójit, spójit, rójit, strójit; bójím se, stójím; hónit, zvónit, vóním (vonět);* — kdežto na Přerovsku a Kroměřížsku toliko *oj* se dluží, *oň* zůstává krátké: *honit, zvonit, vonim.*

u, ú.

1. *u* se nepřezvukuje a zní čistě jako české *u*: *budu, hubu, kup cukru.*

2. *u* se nepřehlasuje po měkkých souhláskách v *i*:

a) asi v týchž kmenových slabikách jako na Zlinsku (Dial. I. 7): *břuch, čuch, čuť, kľuka, košuľa, kožuch, pľuť;*

b) v koncovkách ohýbacích drží se tolikéž nepřehlasováno jako v sousedním nářečí slov. a val. *a)* v dativě a vokativě jedn. mužs. kmenů měkkých: *křěžu, košu, kameňu; kováru! mužu!* *ř)* v akkusativě jedn. ženských kmenů: *dušu, čepicu, našu.*

3. *u* se mění v *y* ve slově *hlyboké* — *hlybší* (na Záhoří *hyboké* — *hybší*), v *o* ve slovese *moset* (jako ve slov. a val.).

4. Kmenové *u* proti češtině se nedlouží v *ou* (*ó*) v týchž slovech jako v nářečí slov., val. a j. moravských: *hruda, husle, luža, mucha, luh, pruh, uheľ.*

5. Za *ú* č. *ou* (a přehlasované z něho *i*) je všude *ó*. Toto *ó* je čistě dlouhé *ó*, jenom v Týně u Lipníka se malinko zvyšuje (*ó*): *dlóho, kót, lóka, đóra; za našó stodoľó, tó červenó růžó, k zeló; nesó, majó, volajó, mľátijó, pšó; sednóť, padnóť.*

Za české *sluka* je v podřečí tomto *slóka* (slov. val. *slúka*).

ů.

ů se vyslovuje většinou zdlouha, jmenovitě na Holešovsku a na Záhoří: *dům, pohůnek, potůček, sósedů.* Na Přerovsku se v některých slovech krátí: *dum, kuň; na Záhoří: ruža.*

2. Ve slovese *půjčiti* změnilo se *ů* v *ó*: *pócić: „zdraví pócívali“.*

au, aj, ej ij, yj.

1. Dvojhlaska *au* jest mluvidlům hanáckým protivna; v cizích slovech hanáčtí žáci za *au* vyslovují *ou*: *loudo, alouda,*

hous, haupt atd. a nesnadno zvykají správné výslovnosti. Za slov. val. pauk, paučina Hanáci mají pók, počina, póz. Kaucí, Pauláni zní han.: kóci, Póláni.

2. *aj* téžeslabičné je toliko v několika slovech: háj, máj, ráj, lišaj; ostatně se přehlasuje v *ěj* a přechází jako *ěj* původní v *ě*: krě — kraja, hěně (hajný), do Ratě (osada Rataje), ukréte si (krát = krájeti); hěk (= hájek, Dřevohostice).

3. Téžeslabičné *ěj* původní a přehlasované z *aj* přechází v *ě*

a) v substantivech i adjektivech: obyčě, obyčěně. věce, stěně, zlodě — zloděja, olě — oleja; ale dobroděj;

b) v předponě superlativní: něvětši, nělepši, něvic;

c) v imperativě: dě, počké, zavolě, nalě, nasě, stavjě, hrě, přě;

d) v příslovcích: prvé, včilě, zasě (slov. val. prvéj, včilěj, zasěj), přecě (val. přecěj), a ve slovcí přě (slov. val. praj, přěj).

4. Téžeslabičné *ij* v imperativě mění se na Holesšovsku a na Záhoří po *š* a *š* v *ě*, ostatně v *i*: užě, ušě, pi — píme — píte; bí; na Přerovsku a Kroměřížsku vesměs v *i*: uži, uši, pi, bi, ale: Iě, plě (všude).

5. Téžeslabičné *yj* v imperativě mění se v *ě*: umě, zakrě, rě (rýti).

Zvláštní dlužení.

Kromě dlužení samohlásek na svých místech uvedeného připomenouti ještě jest všeobecně, že koncovky přičestí činného *al*, *el*, *il*, *yl*, *ul* na Záhoří se nedlouží, na Holesšovsku jen *ul* se trochu prodlužuje, kdežto jinde všechny samohlásky na polo, v Prusinovicích dosti značně se prodlužují.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek děje se skoro touž měrou a týmž způsobem jako na Zlínsku (Dial. I. 12).

Hlásky *v* po *k*, *t*, nemění se v *f* jako v sousední hanáctině na Kojetsku a v okolí Bystřice pod sv. Kopečkem.

Jasně souhlásky *b*, *v*, *d*, *h*, *z*, *ž* znějí na Záhoří ua konci slov velmi jemně, t. j. s pazvukem samohláskovým: dub, krýv, had, pluh, vůz, rýž.

l, r, ř.

1. Tvrdé a měkké *l* v podřečí tomto zcela určitě se rozeznává; ale tak rázně a jadrně, jako v sousední valaštině rozlišuje se toliko na Záhोří.

2. *l* se vysouvá v týchž slovech jako na Zlinsku a jinde na Moravě: masnica, řemesník, mynář (ale: mlěn), šupka; na Záhоří dle sousední valaštiny také: hut (hlt), hutnót, užica (toto i na Holešovsku vedle lužica, jako na Přerovsku).

3. Dlouhého *r* a *l*, jako jest v sousedním nářečí slov. a val., v tomto podřečí (a v hanáctině vůbec) není: vrba, poprchá, vrtať, vlček.

4. Ani nemají tu *r* a *l* tak často platnosti samohlásek: berla, ščerbina, sčerbatě, žerď, chlup atd. (Dial. I. 6.).

5. *ř* tvrdne v *r* ve slovech uderýť, kryda.

6. *r* měkne v *ř* ve slovech modřat se, věřtat, netopř (jako ve val. a slov., Dial. I. 14).

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* a *ň* tvrdne v *n* v týchž slovech a tvarech jako v nářečí slov. a val. (Dial. I. 14).

V přechodníku přítomném měkne toliko na Holešovsku: sedňa, lehňa, utňa a t. d., jinde trvá tvrdým.

1. *n* se mění v *l* jako v nářečích val. a slov. ve slovech: lebo, miľistrant.

3. *n* se mění v *m* před *b* a *v* ve slovech: Pámbů, Štemberk, pámvá (Dial. I. 15, 17).

4. *ň* se vysouvá ze skupiny *mň*: v humje.

d, d'; t, t'.

1. Proměny, jež zubnice *d*, *d'*; *t*, *t'*, podstupují, jsou skoro tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 15, 17).

V přechodníku přítomném *d* a *t* se měkčí toliko na Holešovsku: kľaďa, veďa, buďa, pľeťa;

2. za holešovské svaďba je všude jinde svajba.

3. *t* mění se v *k* ve slově viřkľe (uzenky).

4. *dj* rozlišuje se v *z* ve slovese vizu (tak i v jiných podřečích hanáckých), — *st* přechází v *šč* ve slovese čiščit (Záhоří);

5. *t* se nemění v *k* (jako v jiných podřečích hanáckých) ve slovech: tľustě, tľóct, tľacit.

b, p; m; v, f.

1. Proměny souhlásek retných jsou skoro tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 13, 16).

2. Přídechového *v* v tomto podřečí není: oko, osa (vosa), oves.

3. Jenom ve slově vták změnilo se náslovné *p* u *v*, výmouc pohraničné osady Rackovou a Tlumačov.

Měkkých retnic *b*, *p*, *ih*, *iv* v tomto podřečí a v hanáčtině vůbec není; jotový přídech zní tu zřetelně jako *j*: holóbjata, procestvja, mje; slabiky *bi*, *pi*, *mi*, *vi*, *ji* mají střední (české) *i*. Jenom v Rackové a Žeranovicích jest ještě výslovnost valašská, i směji se svým sousedům martinickým, že nerozeznávají *bi* a *by* a *p*. Psané slabiky *bě*, *pě*, *vě*, *mě* vyslovovati jest v hanáčtině jako *bje*, *pje*, *vje* a t. d.

g, h, ch.

1. *g* slyšeti dosti často, skoro v týchž slovech jako na Zlinsku (Dial. I. 6, a ve Slovníku).

2. V sousedních od valaštiny osadách mluví se: *gdo*, *gdy*, *negdy* a t. d.; ale již v Záhlenicích slyšeti vedle toho dosti často: *hdo*, *hde*, *nehdy*, kteréžto tvary jinde jsou pravidelné.

3. *h* se odsouvá ve slovech: vězda, koróvička (slov. val. korovička), rožnóť; přisouvá se ve slově žhrat (což se i na Zlinsku a jinde vyskytuje).

4. Přídechového *h* není kromě ve slově huřica (v Rackové ještě uřica);

5. *ch* mění se v Tlumačově jako na Kroměřížsku v *k* ve slovech: kvála, kválit, kvíla.

6. Ostatní proměny hlásek hrdelných jsou skoro tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 15, 16, 17).

z, s, c; ž, š, č.

Souhlásky tyto neposkytují nic zvláštního; jejich proměny jsou celkem tytéž jako na Zlinsku (Dial. I. 14, 15, 16).

j.

1. *j* se odsouvá zpravidla před náslovným *i*: ikavec, íva, ím, ich — im, iskra a t. d. (jako na Zlinsku), před *e* ve slovech

ešče (jakož i jinde), esi (jestli), ve slovese pudu (jenom v Tlumačově jest pŕjdu);

2. *j* se přisouává ve slově jasent = odvod (Záhoří);

3. *j* se mění v *l* ve slově krahufec (jako na Zlinsku).

Přesmyk.

Přesmyk hlásek *r* a *l* jeví se ve slovech ratelňa (Záhoří), paryľňa, huľar v. huraľ (bzinky), ŷlté v. ŷluť (Záhoří, jako v sousední valaštině).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *hoľub, dub*.

Jedn.	1. hoľub	dub
	2. hoľuba	duba
	3. hoľubovi	duba
	4. hoľuba	dub
	5. hoľube	dube
	6. hoľubovi (u)	dubě (u)
	7. hoľubem	dubem
Množ.	1. hoľubi	duby
	2. hoľubů	dubů
	3. hoľubom	dubom
	4. hoľuby	duby
	5. hoľubi	duby
	6. hoľuboch (ech, ách)	duboch (ech, ách)
	7. hoľubama	dubama.

2. Vzor *muš, nŕš*.

Jedn.	1. muž	nŕš
	2. muža	noža
	3. mužovi	nožu
	4. muža	nŕš
	5. mužu	nožu
	6. mužovi	noži
	7. mužem	nožem.
Množ.	1. muži	nože
	2. mužů	nožů
	3. mužom	nožom

4. muže	nože
5. muži	nože
6. mužoch (ech, ách)	nožoch (ech, ách)
7. mužama	nožama

3. Vzor *obraz*.

Jedn. 1. obraz	Množn. obraze
2. obraza (u)	obrazů
3. obrazu	obrazom
4. obraz	obraze
5. obrazu	obraze
6. obrazí	obrazoch (ech, ách)
7. obrazem	obrazama.

1. Dle vzoru *obraz* (= nůž) skloňují se všechna podstatná vyzvukující sykavkami *s* a *z*: les, vůz, provaz. V množ. 1., 4., 5, výjimkou má čas — časy, vlas — vlasy.

2. V nom. mn. životná mají *í*: hadí, vojáci, chlapi; koncovky *ové* a *é* se nevyskytují.

3. V lok. mn. přípona *och* jest pravidlem na Holešovsku, na Záhoří, většinou i na Přerovsku. Na Kroměřížsku slyšeti častěji: o vtákách, po stromech a p. (Plešovec). Místní jména pomnožná mají *ích*: v Příkazích, v Něčicích, v Kvítkovicích.

4. *Kůň* má v gen. mn. koní, v lok. koněch.

5. *Ostatek* má i v podřechi tomto platnost skoro všecko to, co o jednotlivých pádech poznamenáno v podřechi zlínském (Dial. I., str 18).

4. Vzor *okno*.

Jedn. 1. okno	Množn. okna
2. okna	oken
3. oknu	oknom (ám)
4 okno	okna
5. okno	okna
6. okně	oknách (ech, och)
7. oknem	oknama.

5. Vzor *pole*.

Jedn. 1. poře .	Množn. poľa
2. poľa	pořě
3. pořu	pořám

4. pole	poľa
5. poľe	poľa
6. poli	poľách
7. poľem	poľama.

6. Vzor *stavení*.

Jedn. 1. stavení	Množn. staveňa
2. stavení	staveň (-ně)
3. staveňó	staveňám
4. stavení	staveňa
5. stavení	staveňa
6. staveňó	staveňách
7. stavením	staveňama.

7. Vzor *ryba*.

Jedn. 1. ryba	Množn. ryby
2. ryby	ryb
3. rybě	rybám
4. rybu	ryby
5. rybo	ryby
6. rybě	rybách
7. rybó	rybama.

Zcela dle vzoru ryba skloňují se podstatná na *-la*: *stodoľa*, *škoľa* atd.

Hvězda má v gen. mn. hvězdě. V lokale mn. mají některá slova mužskou koncovku *ech*: na rybech, na hubech, na nivech, na náspech, v patech (i v jiných podřechích hanáckých).

8. Vzor *koza*.

Jedn. 1. koza	Množn. koze
2. koze	kozé
3. kozi	kozám
4. kozu	koze
5. kozo	koze
6. kozi	kozách
7. kozó	kozama.

Dle vzoru toho sklánějí se podstatná ž. r. zakončená na *za* a *sa*: *březa*, *meza*, *kosa*, *osa*, *misa* a *p*.

9. Vzor *starosta*.

Jedn. 1. starosta	Množ. starostí
2. starosty	starostů
3. starostovi	starostom
4. starostu	starosty
5. starosto	starostí
6. starostovi	starostoch
7. starostó	starostama.

Podle vzoru toho sklánějí se jmenovitě vlastní jména
Procházka, Sova, Svoboda a p.

10. Vzor *duša*.

Jedn. 1. duša	Množn. duše
2. duše	dušé
3. duši	dušám
4. dušu	duše
5. dušo	duše
6. duši	dušách
7. dušó	dušama.

Dle vzoru toho sklánějí se podstatná na *-l'a*: **tabuľa, kapľa,**
a ňa: **sviňa, dyňa, kovárňa, studňa** a p; v genitivě mn. mají
všecka ě: **tabulé, sviňě, studňě** atd.

11. Vzor *zem*.

Jedn. 1. zem	Množn. země
2. země	zemi
3. zemi	zemjám
4. zem	země
5. zemjo	země
6. zemi	zemjách
7. zemjó	zemjama.

12. Vzor *kost*.

Jedn. 1. kost	Množn. kosti
2. kosti	kostě (i)
3. kosti	kostám
4. kost	kosti
5. kosto	kosti
6. kosti	kostách
7. kostó	kostma (kostima, kostama).

V gen. jedn. a nom. mn. převládá *i*: do noci, tři noci, do nemoci, niti; do pece.

V gen. mn. střídá se *i* s *ě*: klubko nití, pět štvrtí, moc pecě.

13. Vzor *host, den*.

Jedn. 1. host	Množn. hostí (i)
2. hosta	hostů
3. hostovi	hostom
4. hosta	hosti
5. hostu	hosti
6. hostovi	hostoch
7. hostům	hostama.

Jedn. 1. deň	Množn. dni
2. dňa	dní
3. dňu	dňom
4. deň	dni
5. dňu	dni
6. dni (ve dně)	dňoch
7. dněm	dňama

Lidi odchyluje se v některých pádech od vzoru *host* a má podobné sklonění s množn. číslem děti; obě slova skloňují se takto:

1. lidi	děti
2. lidi	děti
3. lidom	dětom
4. lidi	děti
5. lidi	děti
6. lidoch (lidech)	dětoch
7. lidima	dětima.

14. Zavřené kmeny rodu mužského změknuvše přešly pod vzor *nůž*: kameň, plameň, řemeň, kořeň atd.

Zavřené kmeny rodu ženského skloňují se dle vzoru *ryba* v genit. mn. mají *ě*:

Jedn. 1. mrkva	Množn. mrkvy
2. mrkvy	mrkvě
3. mrkvě	mrkvám
4. mrkvu	mrkvy

5. mrkvo	mrkvy
6. mrkvě	mrkvách
7. mrkvó	mrkvama.

Tak: pámva, hózva, tykva a p. Slovo krýv skloňuje se **takto:** 2., 3., 6. krví, 5. krvjo, 7. krvjó.

Slovo *nebe* skloňuje se zcela dle jazyka spisovného, z něhož **jediné znám** jest také plural toho slova.

15. Vzor *hřibě*:

Jedn. 1. hřibě	Množ. hřibjata
2. hřiběte	hřibjat
3. hřiběti	hřibjatom
4. hřibě	hřibjata
5. hřibě	hřibjata
6. hřiběti	hřibjatech
7. hřibětem	hřibjatama.

V lok. mn. koncovka *ech* převládá, jenom v Tlumačově jest *och*: telátoch, prasatoch, hřibjatoch.

Duálu zachovaly se v hanáctině vůbec ještě skrovnější zbytky nežli v nářečí slov. a val. *Ruky, nohy* skloňují se zcela dle množného ryby. *Oči, uši* skloňují se takto: 2. očě, ušě, 3. očám, ušám, 6. očách, ušách, 7. očima, ušima.

Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1. dobré	dobrý	dobrá
2. dobrýho		dobré
3. dobrýmu		dobré
4. dobrýho (ě)	dobrý	dobré
6. dobrým		dobré
7. dobrém		dobré
Množ. 1. dobři (ý)	dobří	dobří
2.	dobřech	
3.	dobřem	
4.	dobří	
6.	dobřech	
7.	dobřema	

Přídavné přisvojovací má kromě tvarů: *sousedů, sosedova, sosedovo, sosedovu* (akk. sg. f.), *sosedovi* (i), *sosedovy* (nom.

i akk. pl. m. a f.) všechny ostatní dle vzoru dobré: sósedovýho, sósedovýmu, sósedových a t. d.

Stupňování jmen přídavných, nehledíc k zákonům hláskoslovným, jest pravidelné: pěkné — pěknější, teplé — teplejší, dobré — lepší a t. d.

Skloňování zájmen.

1. já	ty	
2. mě (mně)	tě (tebe)	sebe
3. mi (mje, mni)	ti (tobě)	si (sobě)
4. mě (mně)	tě (tebe)	se (sebe)
6. mě (mni)	tobě	sobě
7. mnó	tebó	sebó.

Tvary mně (gen., akk.), mni (dat., lok. předložkový) běžny jsou na Záhoří a v Týně: potkal mně, di ode mně, poď ke mni, nevěděł o mni. Všude jinde pojí se mě v gen., dat. a lok. i s předložkami: ode mě, ke mě, o mě.

Tvary tebe, tobě, sobě jsou předložkové a důrazové.

Množné číslo až na instr. nama, vama je pravidelné.

2. Jedn.	1. on	ono	ona
	2. ho (něho)		jí
	3. mu (němu)		jí
	4. ho		ju
	6. něm		ní
	7. něm		ňó

Množ.	1. oni	ony	ony
	2.	(j)ich	
	3.	(j)im	
	4.	(j)ich	
	6.	nich	
	7.	nima (něma)	

3. Jedn.	1. můj	moje	moja
	2. mojeho		mojí
	3. mojemu		mojí
	4. mojeho (můj)	moje	moju
	6. mojem		mojí
	7. mojím		mojó

Množ.	1. mojí	moje	moje
	2.	mojich	
	3.	mojim	
	4.	moje	
	6.	mojich	
	7.	mojima	

Tvary stažené jsou velmi řídké.

Dle vzoru toho skloňuje se také zájmeno *náš, váš*.

V kvantitě pozorovati jest některé rozdíly. Na Holešovsku a na Kroměřížsku *í* v instr. sg. m. a v gen., dat. a lok. f. se krátí: mojim, našim, moji, naši, na Záhoří a na Přerovsku *í* tu trvá dlouhé.

4. Jedn.	1. ten	to	tá (ta)
	2. teho		tě
	3. temu		tě
	4. teho	to	tu
	6. tem		tě
	7. těm		tó

Množ.	1. ti	ty
	2. tech	
	3. tem	
	4. ty	
	6. tech	
	7. tema	

V nom. sg. f. tvar *ta* s krátkým *a* obecný jest na Záhoří, jinde *tá*.

V akk. je všude *tu*, proti očekávanému *tó* vzhledem k nom. *tá*.

Porůznu slyšeti tvary *tych, tym, tyna* (Osičko na Záhoří).

Kdo se skloňuje dle *ten*: keho, kemu (na Záhoří také komu), o kem, s kým. *Co* má v instr. čím. *Či* se skloňuje dle písma.

Skloňování číslovek.

1. Číslovka jeden, jedna, jedno skloňuje se celkem dle *ten* až na délky v množ. čísle.

Jedn.	1. jeden	jedno	jedna
	2. jednoho		jedně

3.	jednemu		jedné
4.	jedneho	jedno	jednu
6.	jednem		jedně
7.	jedněm		jedno

Množ.	1. jedni		jedny
	2.	jedněch	
	3.	jedněm	
	4.	jedny	
	6.	jedněch	
	7.	jedněma.	

1.	dvá — dva, dvě	tří — tři	štyři — čtyry
2. 6.	dvóch	třech	štyrech
3.	dvóm	třem	štyrem
7.	dvóma	třema	štyrema

Tvary dlouhé: dvě, tři, štyři jsou masculina životná.

V Rackové má číslovka dvě, dva, dvě krátké *o*: dvoch, dvom, dvoma.

Neurčitá číslovka všecek, všecka, všecko skloňuje se dle přídavných přísvojovacích: všeckýho, všeckým, všeckých a t. d. Jenom na Záhoří zachovalo substantivní všecko původní tvary: má všeho dosť, všemu rozumí, o všem ví, ze vším se rozlóčil; tak i ze vším činem.

Deseták, dvaceták na Záhoří znamená desetník, dvacetník (10, 20 kr.).

Časování.

Časování děje se v celé oblasti tohoto podřechí způsobem stejným; rozdíly, které se v jednotlivých krajinách vyskytují, jsou tyto:

1. 1. osoba mn. ind. praes. má na Záhoří (vyjmouc farnost Loukovskou) a na Kroměřížsku (v. str. 38, 4.) koncovku *my*: dámy, volámy, mlátimy, zmy a t. d., jinde: dáme, mlátíme a t. d.

2. V infinitivě I. třídy vzoru péci odsouvá se na Záhoří koncové *t*: pýc, řic, síc, týc, vlic, moc, tlóc.

Tamtéž obecně jsou infinitivy: pít, tít, začít, žít proti tvarům pjať, tať, začať, žať jinde užívaným.

3. Jako v nářečí slov. a val., tak i v tomto podřechí přechodníky jsou velmi časté. Jejich tvary rovnají se celkem

zlinským, s tím toliko rozdílem, že *d, t, n* měkčí se v nich toliko na Holešovsku: buďa, přeťa, věďa ľehňa, sedňa a t. d. Na Záhoří slyšeti také valašské tvary: řeknaci, kľeknaci a p.

4. V přičestí činném rozlišuje se rod v množném čísle toliko na Záhoří: chlapi byli, ryby byly; jinde se vyslovuje stejně.

Pozn. Opětovacího slovesa slovensko-valašského ložit ha-náčtina nezná; užívá za ně jako jazyk spisovný trvaciho tvaru lizf.

I. třída.

1. Vzor *výst, vedu*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
vedu	veď	veda (veďa)
vedeš	vedte	Infinitiv:
vede	vedme (my)	výst
vedeme (my)		
vedete		
vedó		

Přičestí činné: vedl, vedla, vedlo.

Přičestí trpné: vedené, vedená, vedený.

Dle vzoru toho časují se všechny kmeny zavřené až na odchylky hláskoslovné: číst, hníst — hnětu, kľast, křast, kvýst — květu, mýst, plíst, příst (přast) — pľadu — pľadl, růst — rostu — růstl; — hryzt, tříst — třasu, výzt — vezu, moct (moc) — možu, pýct (pýc) — peču, říct (řic), síct, (sic), týct (týc), tlóct (tlóc) — tľuču, vľict (vľic); — pjať (pít) — pne — pni — pjať — pjatě, začat (začit), najat, fat, (tít) — tnu — tať — utatě (utitě), žat (žit) — žal — žatě (dožitě), vzit (vzat) — veznu — vzał — vzitě; — dřít (dřu, deru), mľet, mřít — mřu, prostřít, vřít.

Kmen *žeh* má tvary: rožat (rožit) — roži, rožete — rožal, rožatě (rožitě).

Kmen *zab* přestoupil do třídy V.: ozibať — ozibe — ozibalo.

Za *tříst* užívá se obyčejně třepať.

Sloveso *ít* (jít) má tvary idu (du) — di, děte — ida, da (iďa, đa) — šil — pudu (půjdu). Ve složeninách: pľindu, dondu, vyndu.

2. Vzor *kryt, kryju*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kryju	kré	kryja
kryješ	kréte	Imperativ:
kryje	kréme (my)	kryť
kryjeme (my)		
kryjete		
kryjó.		

Příčestí činné: kryl, -a, -o.

Příčestí trpné: krytě, -á, ý.

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa kmene otevřeného až na některé rozdily hláskoslovné, zvláště v imperativě se vyskytující (viz str. 15.): pfeť — pfeju — pfe — pfeľ; biť — bi (bí), hniť — hní, řiť — řeju — řě, píť — pi (pí), šiť — ši (ušě), viť — věju — vje — viľ, žiť — ži (užě); — duť, kuť, pluť, pluť, myť, ryť.

Sloveso směť má v 3. os. mn. smějó.

II. třída.

Vzor *tahnóť, tahnú*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
tahnú	tahni	tahna (tahňa)
tahneš	tahněte	Infinitiv:
tahne	tehněme (my)	tahnóť
tahneme (my)		
tahnete		
tahnó		

Příčestí činné: tahl, -a, -o.

Příčestí trpné: tahnuté, -á, -ý (taženě).

III. třída.

1. Vzor *slyšet, slyšém*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
slyšém	slyš	slyša
slyšěš	slyšte	Infinitiv:
slyšě	slyšme (my)	slyšet
slyšěme (my)		
slyšěte		
slyšijó.		

Příčestí činné: slyšel, -a, -o.

Příčestí trpné: slyšené, -á, -ý.

Dle vzoru tohoto časují se slovesa, jejichž kmen se končí souhláskami *z, s, ž, š, č, l, ř*: mrzet, viset, ležet, pršet, křečet, bolet, hořet, a t. d. (viz str. 12.).

2. Vzor *uměl*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
umím	umjě	uměja
umíš	umjěte	Infinitiv:
umí	umjěme (my)	umět
umíme (my)		
umíte		
umějó (umijó)		

Příčestí činné: uměl -a -o.

Příčestí trpné: uměné -á -ý.

Dle vzoru toho časují se slovesa šedivět, plesnivět.

3. Vzor *sedět* — *sedím*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
sedím	seď	seđa
sedíš	seďte	Infinitiv:
sedí	seďme (my)	sedět.
sedíme (my)		
sedíte		
sedijó.		

Příčestí činné: seděl -a -o.

Dle vzoru toho časují se ostatní slovesa této třídy.

Některé odchylky vyskytují se při těchto slovesech:

1. měť — mám, majó — mjě; na Záhoří (Dřevohostice):
měte se dobře, — měja — měl.
2. bát se — bójím se — boj se — boja se — bál sa.
3. chtět — chcu — chci — chca — chtěl.
4. spať — spim, spějó — spi — spja — spal.
5. stát — stójím — stoj — stoja — stál.
6. vidět — vizu (hřed) — viza — viděl.
7. hředět, imp. heď — heďte (Dřevohostice).

IV. třída.

1. Vzor *prosit, prosěm*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
prosěm	pros	prosa
prosěš	proste	
prosě	prosme (my)	Infinitiv:
prosěme (my)		prosit
prosěte		
prosijó.		

Příčestí činné: prosil -a o.

Příčestí trpné: proseně (prošeně) -á -ý.

Dle tohoto vzoru časují se slovesa, jejichž kmen zavřen jest souhláskami z. *s, ž, š, č, l, ř*: vozit, nosit, slóžit, těšit se, točit, pálit, vařit atd. (v. str. 12.).

2. Vzor *mlátit — mlátím*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník
mlátím	mlať	mlaťa
mlátíš	mlaťte	
mlátí	mlaťme (my)	Infinitiv:
mlátíme (my)		mlátit.
mlátíte		
mlatijó.		

Příčestí činné: mlátil -a -o.

Příčestí trpné: mláceně -á -ý.

Dle vzoru toho časují se všechna ostatní slovesa této třídy.

V. třída.

1. a) Vzor *kácát, kácám*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kácám	kácě	kácája
kácáš	kácěte	Infinitiv:
kácá	kácěme (my)	kácát.
kácáme (my)		
kácáte		
kácájó.		

Příčestí činné: kácal -a -o.

Příčestí trpné: kácené -á -ý.

1. b) Vzor *kácel, kácím*.

Indikativ :	Imperativ :	Přechodník :
kácím	kácě	káceja.
káciš	kácěte	
káci		
kácíme	kácéme	
kácíte		
kácijó.		

Příčestí činné: kácel -a -o.

Příčestí trpné: kácené -á -ý.

Kmeny nepřehlasované časují se dle vzoru dělati, přehlasované dle vzoru sázeti až na odchytky zákony hláskoslovými podмінěné. O kmenech těchto v. str. 10.

Sloveso krájeti má tvary stažené: krát — kráju — kré — král — krátě.

Slovesa házat (házet) a vázat (vázet) přešla částečně pod vzor tesati: hážu — haž i hazé — házaja (házeja) — házal (házel), sážu — saž i sázě — sázaja (sázeja) — sázal (sázel).

2. Vzor *hřít, hřeju*.

Indikativ :	Imperativ :	Přechodník :
hřeju	hře	hřeja
hřeješ	hřeťe	
hřeje	hřeťe (my)	
hřejeme (my)		
hřejete		
hřejó.		

Příčestí činné: hřít -a -o.

Příčestí trpné: hřítě -á -ý.

Dle vzoru toho časují se slovesa: okřít, přít — přít i přál, smít se; — hrát — hraju — hré — hraja — hrál — hrátě.

Časování sloves vzoru *tesati* a *bráti* shoduje se celkem s jazykem spisovným.

Psáti má: pšu, pšó — pši, pšete — pša — psal — psané.

Plakat jako i jinde na Moravě v indikativě má krátké *a*: plaču — plačeš — plačó.

Stonat — stonu i stonám, nemá významu českého stůni = choruji, nýbrž sténati.

VI. třída.

Vzor *kupovat, kupuju*.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kupuju	kupuj	kupuja.
kupuješ	kupujte	
kupuje	kupujme (my)	
kupujeme (my)		
kupujete		
kupujó.		

Příčestí činné: kupoval -a o-.

Příčestí trpné: kupovaně -á -ý.

Slovesa bezpříznaká:

Indikativ:	Imperativ.	Přechodník:
1. dám	dě	daja
dáš	děte	Infinitiv:
dá	děme	dať.
dáme (my)		
dáte		
dajó.		
Příčestí činné: daľ -a -o.		
Příčestí trpné: daně -á -ý.		
2. vím	pověz	věda
víš	povězte	vědět
ví	povězme (my)	pověděľ -a -o
víme (my)		pověděně -á -ý
víte		
vědíjó (vijó).		
3. (j)ím	jez	jeza
(j)íš	jezte	jest
(j)í	jezme (my)	jedl -a -o
(j)íme (my)		jezeně- á- ý.
(j)íte		
jedíjó (jijó).		

Tvary *vědíjó* a *jedíjó* jsou všeobecný; *vijó* a *jijó* vyskytují se jen v některých osadách (v Záhlinicích).

4. su, něsu	buď	buda (buďa)
si, něsi	buďte	byť

je, něni	buďme	byl, -a, -o
zme (zmy), nězme (nězmy)		
ste, něste		
— só, něsó.		

Některé předložky, příslovky a spojky.

Některé předložky rozšiřují se tu a na Hané vůbec příponou *vd*: podřevá, vedřevá, skrzevá, kořevá, kroměvá, protivá, kvůlivá, stranivá.

Príslovečné tvary zvýší, zdělí a t. d. znějí po hanácku: šěřó, zvěšó, zdýló, stářó; — kradó = úkradkem.

S nářečím slov. a val. společný má toto podřečí příslovky: hen n. hyn, toť, toťka = nedávno.

Jenom má tvary: enum, jenym, enym, enem

Komparativ příslovek rovná se komparativu přídavných: Dnes je pěknější, teplejší, chladnější a t. d.

Spojka jestli má tvar *lesi*. Za slov. val. také jest *taky*.

Na Záhoří obecna je lašská spojka *bai* (= i): Otec bai matka mu umřeli. Bai ty o tem viš.

O Pánu Bohu.

1.

Kdysik šil Pán Ježíš po dědině a viděl tam starýho žebráka plakat, akorát dyž vycházél z vrat velikýho gruntu.

„Proč plačeš, stařečku?“ ptá se Pán Ježíš.

„Och, Pane, mám hlad a nemožu si vyptat kóska chleba. Všady majó selky prácu v konopjách, každá mě odběvá, že nemá hdy a žádná nechce si vzít toli času, co je třeba ukrójit kósek chleba“ -- nařikál si žebrák.

Pán Ježíš mu řekl, aby chvílku počkál a sám šil do gruntu, co tamodtáď před těm žebrák vyšil. Selka z dívkama vázala konopě do otýpek, chystali jich do močidla. Pán Ježíš prosil o kósek chlebička. „Ale, to se s vama měch roztrhl! jeden za druhém! Děte, děte — nemám hdy vám slóžit!“ dožhrala se na něho selka, a dyž Pán Ježíš přecé prosil, že ji Pámbu nadělě, co dá chudobnýmu žebrákovi, rozkřěkla se zlostně „Nepotřebuju vašeho klábosení, nedostanete nic — skrz vás práce nenechám!“

Pán Ježíš odešel z toho gruntu a šel do druhého, ale tam se mu nedařilo lepší. Tak ho selky odběvali v každém staveňó. Tož Pán Ježíš řekl selce, u keré ptál naposledy: „Pamatujte, od včilka budete měvat při konopjách za trest z jedné práce dvě.“ Potem odešel z dědiny vezna žebráka s sebou.

Od té doby pře se musijó konopě trhat na dvakrát — napřed poskoný a potem hlavatý.

2.

Za onoho času, dyž Pán Ježíš chodil ze svatém Petrem po širokém světě, přihodilo se im na cestě ledaco. Hdysi přišli na noc do dědiny, hde jim dlóho nihdo nechťel dať nocleha, až se přecé našil sedlák, co jim dáť nocleh. Poručil pacholkovi, aby jim ustlál v přistodůlku na slámě, a ešče než odešli spat, dáť jim dobró večerú. Petrovi, keré se zlobil, že jim nihdo nechťel dať nocleha, se to velice ľeřilo, a v jedněm kusi ho chvállil.

„Jenom chvaľ, Petře, tak, abys nepřechvállil,“ povidá mu Pán Ježíš.

Sotvá se ráno trochu šerilo, už se přihnała chasa do stody. Petr se probudil z pěkného sna a velice ho mrzelo, že ho sedlák tak skoro zhurkál.

„Hé!“ zakřekl sedlák, „zhůru, vy nocležnici, neochmáreće se a poďte nám pomoct! Hdo chce jest, mosé aji dělat!“

Petr se ani nehěbál, dyž viděl, že se mistr taky nehěbe. Chasa dała se do mláčení; dyž omlátili tři sázky a pozvytrípaři, povidá sodlák: „A co, máme my ty lenochy tady nechať spat? Dyž se najedli, ať dó pomoct! Di, Jurko, a pizni toho krěního po řbetě!“

Petr ležel na kraji a tož dostál cepem po zádech. Ale ani netikl (nešpetl) viza, že Pán Ježíš se nehěbe.

„Ale ti spějó jako snopy“, řekl hospodář a mlátili zas dál. Tu pošuškal Pán Ježíš Petrovi: „Petře, přelehni na moje místo, dyby přišil sedlák, abys ty nedostál zas.“ Petr poslechl rád, bořeli ho záda ešče od prvního uderení.

„Ale ti spějó jak duby“, dopállil se sedlák, „dyby jim hrom do ušě tlókl, nebudó slyšet! Počkéte, včil piznu toho druhého, snád ten se polne.“

Jak řekl, tož tak udělal. A protože věřil Petr ležel tam, hde před tím Pán Ježíš, tož dostal on zas znov, a to pořádně. Neříká nic, ale si myslil: Je to přecé pěkná věc, dyž ví člověk neco napřed; moze se ledačemu zlýmu vyhnót.

Sedláka už omrzelo jich budit, nechál jich ležet, ale k snídaňo už ich nevolál. Nocležníci se pěkně potichu z přistodůlka vykradli. Cestó haňel Petr sedláka v jedněm kusi, ale Ježíš mu zas povídál: „Petře, co nemožeš chválit, tož nehaň.“

Lověšice u Přerova.

Přepsal prof. *Jos. Bartocha*.

Řeč města Holešova, dědiny Žeranovic, od Holešova 1½ hodiny na jih vzdálené, a města Bystřice pod Hostýnem v nejednom vzhledě podstatně se liší od řeči osad okolních, majíc některé znaky společny s nářečím valašským a slovenským.

1. Dlouhé *i* je ve všech slabikách čisté a nepřezvukuje se nikdy v *ě*: hřista, říce, kříž, křídlo, přihon, v zimě, šipek, rohlik, nožík, okřín, pářim, vozím, nosím, vařím, klečím, u dveří, moc pentlí, koží a t. d.

2. Dlouhé *y* trvá tolikéž nezměněno: býk, strýc, pastýř, pýcha, dobrých lidí, výmluva, výhra.

3. Za *ó* podřečí okolního jest *ú* ve všech slabikách kmenových i ohýbacích: dlúho, lúka, kút, đúra, za našú stodolú, tú červenú růžú, kostú, krvjú, dvúch, k zelú, v zelú (v Žeranovicích) — k zelí, v zeli (v Holešově a v Bystřici), nesú, volajú, majú, mlátijú, pšú (v Holešově: pišú), sednúť, padnúť.

4. V Holešově a v Bystřici *aj* ve slovech: kraj a hajný se nepřehlasuje; v Žeranovicích se přehlasuje v *ěj*: krěj — kraja, hějný.

5. *ej* původní i přehlasováním vzniklé trvá nezměněno: vějce, nějlepší, teplějši, nějsú, zloděj, obyčej, děj, volěj, hřej, přěj, ukrěj si.

6. *au* trvá v Holešově ve slovech: pauk, paučina vedle: púz; v Bystřici a v Žeranovicích: púk, púčina, púz.

7. Imperativné koncovky *ij*, *yj* hlásky *j* neodsouvají: bij, pij, ušij, užij, umyj, zakryj, — v Holešově: réj, zakrěj vedle: umyj.

Tolikéž neodsouvá se *j* v genit., dat. a lokale sg. fem. skloňování zájmenného a složeného: na téj zeřenéj říce, téj

dobréj ženy. V Holešově: od mojej sestry, našej, bíléj kozi; v Bystřici a v Žeranovicích: naší bíléj kozi, od mojej sestry.

9. Proti tvarům a slovům okolních osad vědíj, jedíj, uměj, spěj, lesi, enym jsou v Holešově, v Bystřici a v Žeranovicích: vīj, ij, umij, spij, jestli, enom.

10. V Holešově rozeznává se sice *l* a *l'*: uheř — uheř, pluť — pluť, škola — do školy — ve škole, ale ne tak důsledně jako v okolí. Za řeči leckdy vyznívá *l* za *l'*, jmenovitě na konci slov a před souhláskami: včil, topoř, kostelník, znalci, lampa. Odtud se sousedé Holešovanům z toho posmívají větou: Na Hořajce*) u Polášků lampa pluťkla do keřu (= na Hořajce u Polášků lampa pluťkla do keřu). Za hluboké sousedních osad vyslovuje se v Holešově hluboký.

11. V Holešově říká se: pět rynský, za 30 rynský atd. V ostatních kusech řeč těchto tří osad shoduje se s podřecím sousedních osad nahoře vypsáným.

Řeč města Přerova s předměstím Dlážkou odlišuje se podstatně od podřecí všech osad okolních, přimykajíc se svým základním rázem k nářečí lašskému, se kterýmž má společny: *přízvuk polský* a nedostatek dlouhých samohlásek. Novější dobou ráz tento v městě samém ovšem školou mizí, a mluví-li kdo v městě po staru až příliš zkrátka, tážou se ho: „Což si z Dlážky, že tak zkrátka zatrhuješ?“ Ale starší žena, která mi to vypravovala, sama vyslovovala všechny slabiky zkrátka s přízvukem na předposlední slabice. Sousedé napodobují řeč Přerovanů rozličnými větami, na př.: „Kde su pařmama? Šři do zahrady na karlatky“.

Také lokal jedn. skloňování zájmeného a složeného v rodě mužském a středním rovný instrumentalu jest původu lašského v tym hustym lesi, za tym hustym lesem.

Mimo to liší se řeč přerovská od okolní hanácké v těchto asi kusech:

1. Dlouhé *y* se nemění v *ě*, ale ovšem krátí: byk, stryc, pastyř, dobry člověk, dobryho člověka, dobrych řidi.

2. Za *o* podřecí okolního jest *u* (místo *ú*) ve všech slabikách kmenových i ohýbacích: dluho, luka, za našu stodoļu,

*) Část Holešova.

puz, puk. — Vzor znamení v dativě a lokale jedn. *ú* (*ó*) přehlasuje v *i*: k zeři, v zeři.

3. Hláska *j* se pravidelněji vysouvá než v podřečí okolním: doi, i (jí), iju, piak, piavka.

Slabika *aj* se přehlasuje v *ej* a trvá, jakož i původní *ej* nezměněno: zavolej, dej, nejlepší, ořej, zloděj.

5. Imperativní koncovky *ij*, *yj* hlásky *j* neodsouvají: bij, šij, zakryj.

6. Tolikéž neodsouvá se *j* v gen., dat. a lok. sg. fem. skloňování zájmenného a složeného: tej dobrej ženy, na tej zeřenej luce. —

7. *é* (*ie*) se úží v *y*, *i*, ale krátí: nyst, vyst, lizt, dyšč, kryv, chřib, hlista, klišče, prstyněk, okynko. — Neúží se v číslovkách řadových: šesty, sedmy (šísté, sídmé v okolí) — tak i osmy zůstává nezměněno proti okolnímu úsmě.

8. Tvrdé a měkké *l* rozlišují se jako v okolí, jen ve slově **liška** jest *l* měkké (m. lyska).

9. Za třetí osobu množn. okolního podřečí *ajó* a *ijó* jest v Přerově *aju* a *iju*: daju, volaju, chodiju, učiju se.

10. V Přerově se mluví: gdo, negdy, ležička. jesti, — v okolí: hdo, nehdy, lužička, lesi.

V několika osadách na Kroměřížsku, jež k oblasti tohoto podřečí náležejí, jeví se některé zvláštnosti a odchylky více méně podstatné.

V Popovicích a Šelešovicích zní každé dlouhé *á* zvláštním polovičním zvukem mezi *á* a *ó*, více ke zvuku *á* se kloníc: šátek, svátek, pás, kráva, tráva, na hruškách, pomeškáš, nádoba atd. Výslovnosti této sice v celém ostatním okolí není, shledáváme se s ní zase až v četných osadách na Brněnsku.

2. V Lutopecnech, Popovicích, Ratajích, Vážanech a v Drahlově přísouvá se ku genitivu množn. v *ú* a přídavnému přísvojovacímu souhláska *m*: pět grošum, nemá voľum, do svátkum, byl sem u Sedláčkum, u sósednm, chlapec Vrzałum, učeň kovářum.

3. V Popovicích, Sobělicích, Věžkách, Ratajích a Těšnovicích zaměňuje se *ch* souhláskou *k* ve slovech: kvála, kválit, kvíla, kvířka.

4. V Popovicích, Lutopecnech, Sobělicích, Zlobicích, Bojanovicích, Jarohňovicích, Vážanech, Drahlově, Věžkách, v Hulíně, Bilanech, Plešovci, v Břestě, Žalkovicích, v Bezměrově, Hradisku, v Chropyni 1. osoba mn. má koncovku *my* (m. me): dámy, volámy, kópímy, počmy atd. Sousedé na Holešovsku posmívají se jim z toho větou: „Nadrobili zmy si do misy a vylízali zmy si“.*)

5. Závažnější rozdíly jeví se v několika osadách na jihozápad od Kroměříže ke Zdounkám. Jsou to jmenovitě: Rataje, Věžky, Šelešovice, Zlámanka, Soběsuky, Lhotka, Milovice, Újezdsko, Divoky, Těšánky, Zdounky, Cvrčovice, Troubky, Nětčice, Zborovice. V osadách těchto 1. infinitiv vyzvukuje v *t*: nýst, sednót, ležet, kópit, volat, kupovat atd. 2. Dlouhé *í* po souhláskách sykavých tvrdých i měkkých a po *l* a *ř* mění se celkem v *ě*, jak svrchu vyloženo, ale v genitivě množn. a v indikativě praes. sloves III., IV. a V. třídy trvá nezměněno: kozí, koží, noší, — nosím, vozím, hořím, pálím, máčím atd.

3. Sloveso viděti má indikativ jako v jazyce spisovném: vidím.

4. Přídavné jméno přísvojovací tvoří se i od vlastních jmen adjektivních: Novotné — Novotná, Konečné — Konečná; to však děje se i jinde, zvláště na západní Moravě.

Městská mluva kroměřížská má vedle svého rázu polohanáckého i prvky slovenské.

Ty jeví se jmenovitě dlouhým *í*: budú, za našú stodoľú a dvojhláskou *au* ve slově pauk, paučina. Dlouhé *ý* mění se v *é*: dobré, dlúhé; *í* trvá nezměněno: kúřím, prší; infinitiv končí se na *t*: volat, kúpit, ležet atd

Osady: Roštín, Kostelany, N. Ves, Cetechovice, Zástřízl, Strílky, Koryčany mají nářečí slovenské.

1. *a* se nepřehlasuje ani jinde, ani jmenovitě ve slovesech V. třídy vzoru házeti: svážat, zabíjat, stavjat, utrácet.

2. V Cetechovicích stařec 70letý mluvil: nést, vést, lézt, dobré pivo, dobrého, dobrému, o dobrém, ženy 40leté již: nýst, výst, lízt, dobrý pivo, dobrýho, dobrýmu, o dobrým. Tak i ve

*) Jako se v takových posměšných větách, obsahujících význačné odchylky sousední mluvy, obyčejně upřilishuje, tak i zde tvar „misy“ přibásněn; mluví se tu jako jinde do *mise*.

Střílkách rozeznává se „starší“ a „mladší řeč“. Ve jménech podstatných však se vůbec *é* úží v *í* a *ý*: chlíb, mlíko, dýšče, krýv—atd.

3. *í* se nekrátí a jest jako *i* vždy čisté: pondělí, listí, dřímát, žito, peřina a t. d. — *i* se neodsouvá ve slovese *idu*;

4. *y, ý* se nemění: ryby, pysky, mlýn, strýc;

5. *o* se nemění v *ů* ve slovech: koža, kozle, noša, stojkroj, podoj a p.;

6. *u* je čisté: budu, chalupu, dušu. —

V Cetechovicích je slov. moseť, ve Střílkách han. museť. — *u* se mění v *y* ve tvarech: byď — byďte, byđa (slov. buďa = jsa);

ú zní u výslovnosti, jmenovitě starších lidí, jako sloučené *ou*: za chaľupou, stoupl, čtou, dřoužky, dvouma, v zelou, v bořou;

7. *ň* se nekrátí: stůl, růža.

8. V Roštíně a v Cetechovicích je slov. dvojhláska *au* ve slovech: pauz, pauk, paučina; ve Střílkách: púz, púk, púčina.

9. Téžeslabičné *aj* v imperativě se přehlasuje v *éj*; toto pak jakož i původní *ej* trvá nezměněno: volěj, déj, oľěj, nějlepší, nějsu, včilější. Taktěž zůstává nezměněno *éj* ve skloňování zájmeném a složeném: z našěj bíľěj husi, na těj v ašěj lúce, moľěj starěj matce.

10. Dlouží se *a) e* v podstatných: kamění, stavění a p. (viz Dial. I. 8), černý, čért, — ale cera (slov. céra); *b) o* ve slovesech: dójit, rójit, hójnit, zvoňit a p. — ale: poď dom (slov. dóm) (Dial. I. 8); *c) číslovky řadové*: šístý, sýďmý, ůsmý.

11. Tvrdé a měkké *l* se rozeznává: uheľ — uheľ, škoľa, do škoľy, ale lokal ve Střílkách: ve škoľi. V Koryčanech jest jedno *l*, více měkké než střední. Měkké jest tu všudy *l* ve slovech slza, žlutý.

Dlouhého *l* a *r* není: vľček, vrba, vrtat, poprchá.

Ve Střílkách se mění *t* v *k* ve slovech: klustý, klúčt, kľáčit;

j v násloví se nevyslovuje: ikavec, íme — ijú, iskra a t. d. *i* se nevysouvá ve slovese pűjdu.

12. Lokal jedn. měkkých kmenů muž. v Roštíně a Cetechovicích je na *i*: v hrnci, na kříži, na vozi, v lesi — ve Střílkách na *u*: v hrncu, na křížu, v lesu, na vozu.

Dativ mn. končí se na *om*, lokal na *ách, ech*: chlapom, telatom; vtákách, stromech, telatech.

Přídavné přisvojovací vyznívá v *ů*: Důchaříků, susedů, v Koryčanech v *ůj*.

Dativ i akk. zájmena *já* jest *mně*.

Zájmeno *ten* se skloňuje takto:

1. ten—to,	tá	ti	ty
2. teho	těj		tech
3. temu	těj		tem
4. teho—to	tú		ty
6. tem	těj		tech
7. tým	tú		tema.

Tak se skloňuje též *kdo* a *jeden* v čísle jednotném; v čísle množ.: *jedných, jedným* a t. d.

13. 1. osoba jedn. a 3. množ. zní: *vedu — vedú, maluju — malujú, volám — volajú, dám — dajú, křečím — křečijú, mlátím — mlátijú, vím — vijú.*

Opětovací tvar slovesa *ležet* je slov. *ložit*, slovesa *jet* han. *ježdāt*.

II. Přerov, Kojetín.

V ostatních osadách na Přerovsku a na sousedním Kojetsku mluví se podřečím jiným. Pohraniční osady tohoto podřečí jsou:

Předmostí, Radslavice, Osek, Veselíčko, Lazníky, Penčice, Kokory, Majetín, Bolelouc, Brodek, Citov, Rakodavy, Věrovany, Biskupice, Otonovice, Čehovice, Čelčice, Klenovice, Obědkovice, Tvorovice, Uhřičice, Kojetín, Lobodice, Troubky, Císařov, Rokytnice.

K oblasti tohoto podřečí náleží také krajinka na jižním Kojetsku, jejíž pohraniční osady jsou: Hruška, Němčice, Vicoměřice, Dlouhá Ves, Vitčice, Dřínov, Tetetice, Popůvky. — Podstatný rozdíl mezi oběma krajínami jest, že v krajíně první (*A.*) infinitiv má měkké *t*: *voľat, hořet, kut, nyst*, v druhé (*B.*) tvrdé *t*: *volat, hořet, kut, nyst*. Jiné, méně důležité rozdíly budou na svých místech vyceny.

Samohlásky.

a, á.

1. Nepřehlasované *a* trvá celkem touž měrou jako v podřeči I: tříst (*A.*) — třást (*B.*), příst — přidl, rožit, utit, žit — žnu, dožitá, začit — načítě, vzit, pjat (Klenovice), — ufat, žat, začit, vzit, pjat (Němčice), — pjat, tať — zetil, vzať (Předmostí) — hřit — hřil (ohřit — ohřil), přit — přil, smit se — smit se, zapřihat.

Slovesa V. třídy vzoru házeti mají tvary jen některé nepřehlasované: večerať, věšať (všude) — zabijat, střilat, popijat (*B.*) — jinde: zabijet, popijet, střilet, — pobizet, krájet, vracet, vèpláčet, vèhánět a p. (všude);

2. *a* mění se v *u* ve slově luskomině.

3. Kvantita samohlásky *a* je táž jako v podřeči I.

e, é — ě, ie.

1. *é* (*ie*) se úží v *y*, *i*:

a) v kmenech jmen podstatných: chlib, chliv — chliva, fik, mlíko, polivka. klišče, večir, v litě, dyšč — dyšča, ryž — rži, prstynek, kamynek, dynko, putynka, dryv, myno, pyro;

b) v koncovkách adjektivních: dobryho, dobrymu, o dobrym, po druhy, po čtvrtý a t. d;

c) v číslovkách řadových: šistě, sidmě, v. šestě, sedmě (Předmostí, Věrovany);

d) v infinitivech sloves I. třídy kmene zavřeného: nyst, vyst, vyzť, lizť, kvyst, hryst, pyet, tyet, sict, vlicť;

e) ve slovesech opětovacích: litat, lihaf, oblikat, pykávat, nalizat a p.;

f) *é* ve slovese není (= není) mění se v *ě*: něni;

1. *ě* se nedlouží v týchž slovech a tvarech jako v podřeči I. (str. 11, 2.);

3. *ě* tvrdne v týchž slovech a tvarech jako v podřeči I. (str. 11, 3.). Mimo to v pádových koncovkách slova *zem*: do zeme, pl. zeme, a v tvarech slovesa *hnyst*: hnetu — hnetl — hneteně, ale pohnětat se;

4. *ě* se zeslabuje v *i* v lokálech: na náspi, v izbi, po cestí a v předložce vedli (Němčice), na Bečvi (Předmostí), ve slově šinkyř, šink a v přičestí šil (iit).

i, í.

1. Po *l', ř, z, s, c, ž, š, č* mění se *i* ve zvláštní, velmi zúžené *e* podnebné (*è*), t. j. v *i* (*y*) zbarvené zvukem *e*:

a) v slabikách kmenových: lèd, lèst, hlèna, plèskèř (slov. pliskýř); hrèb, krècet, rèčèca, krèvě, koprèva; zèma; sèla, sèrotek; cègán, cèboľa, cèzi, lacèňši; žèd, žèto; šèrokè, Šèmon, cèstè a t. d.;

b) v příponě *ina, inec*: peřèna, kozèna, psèna, kozušèna, husènec, mušènec, kuřènec, kobèfenec, — vedle toho kravènec (slov. kravinec);

c) v genitivě, dativě a lokale sg. fem.: do nocè, do řečè, k polècè, v pecè, na vežè, v ružè a t. d.;

d) v infinitivě a přičestí činném sloves I. a IV. třídy: žèť (žèju, ale: žít — žnu), šèť — šèju — šèť, páľèť, kórèť, vozèť, nosèť, slóžèť, tèšèť, točèť a t. d.

V komparativě šerši jest *e* čistè.

V příponě *při* na Kojetsku *i* se nemění, na Přerovsku přechází v *è*: přišil — přèšil (venit).

Proti českému *i* vyslovuje se *y* ve slově hostynec.

Čistého dlouhého *í* v podřechi tomto není; každé *í* buďto se mění v *è*, t. j. *è* velmi zúžené, že *téměř* přechází v *í*, ale přece od něho zřetelně se liší, nebo, a to mnohem častěji, krátí se v *i*.

1. *í* se mění často v *è* po *l', ř, z, s, c, ž, š, č*, a to:

a) v slabikách kmenových: klèň, blèň, hlèšta, lèce, lèšti, blèzko, blèžit se, podlèčkè (punčochy k červenicím), lèbit se, slèbit, lèzat, blèská se; krèž, krèdlo vedle: drič, hrìbè, hrìch, řìdkè, trìska, krìsit, dřìvi, řìdit, řìkat.

V příponě *při* (*í* se zpravidla krátí: příklad, přísada, přísaha).

Proti spisovným tvarům klíč, líto, líbatí, plíce jest *i* v podřechi tomto klòč, lòto, lòbat, plòca (viz str. 11) — vedle klíč (*B*).

V kmenových slabikách *zí, sí, cí* málo kdy se *í* přezvukuje, většinou se krátí: v zèmě, siň, cèn, cisař, dvacítka, citít.

Pravidelnější je přezvukování v kmenových slabikách *ží, ší, cí*: žèdlo, žèbrovat, žènat, šèpek, podsšèfka, cèhat, cèšť, cètat; ale: čì (cujus), žìžen;

b) v zdrobňovacích koncovkách *ik, íček*: rohlěk, lefěk, truhlěk, Vacuľěk, Zapřetaľěk, Skácelěk, špendľěk; žebřěk, starěček; vozěk; psěk; krěžěček, nožěk; košěk; plášček, Fuček; cecěk. — Po ostatních souhláskách *i* se tu krátí: chlápik, slávik, chodník, konik — koniček, mladik — mladíček, červik, puntik, Hubik a t. d.;

c) v koncovkách *ín, ínek*: včelěn, okřěnek;

d) v genitivě mn., a to i po jiných hláskách, jmenovitě *ň*: škatulě, tabuľě, pentľě, pořě, kožě, březě, dušě, země (v. země), daňě, střešňě, řečě, zdě, kostě, pecě, ovcě, korotvě, psañě, kážañě; — ale klubko nití, pět štvrtí, moc lidí, děti a p.;

e) v instr. jedn. zájmena *on*: s ňěm;

f) ve slovesech opětovacích, hlavně po *ž, š, č*; ostatek se krátí: užěvat, požěcat, věšěvat, ošěvat se, přěčětat, začěnat, ščěpat (zwicken) — šcipat (spalten); — zapřítat, pořívat, nařízat, větřipat, třískat, stříľat, říkat, dopřívát, vozívát, nosívát, klečívát, honívát, krmívát, potírát, zapírát, pojídat, chodívát, povídat, vězvídat a t. d.

2. *i* se nemění v slabikách vytčených v *ě*, nýbrž krátí v *i*:

a) vzniklo-li zúžením z *é* neb *á* (*ie*): chľib, ľik, chľiv mľiko, pořítka, slípka, ľimec, ľiska, sliz, kľišče, koľíbat; hřít, přít, okřít, smít se, příst, zapříľat, ozibnót, uviznót, vsiknót, dosíľat;

b) v koncovkách vzoru znamení: obíľi, zeľi, uhľi, boři, hľoži, pcháčí, oľši; — ovšem také ve všech jiných slabikách tohoto vzoru: stavení, kázání, kráľostľi, pokušení a t. d.;

c) ve všech koncovkách jmen přídavných vzoru dobrý a dnešňi, v nichž se vyskytuje *i*: zľi, doľři, nebozi, bošľi, daľeci, hľušľi (ľědi), Božího daru, husímu peři, hovězím masem, komarího sáďla, kočičí hlava a t. d.; — ovšem také ve všech jiných slabikách těchto vzorů: chudi, tľusti, slabí, hľopí, známi, hodňi (ľědi), dnešňi deň — a v komparativech i superlativech: lepšľi, horšľi, něpěkněšľi a t. d.;

d) v indikativě sloves III, IV. a V. třídy vzoru házěti: páľím — páľíš — páľi — páľíme — páľíte — páľijó, modľím se, měšľím, vařím, kóřím, vozím, nosím, slóžím, šľěším, pokóším, močím, točím, věnáším a t. d.; ovšem také ve všech jiných slabikách těchto a p. sloves: umím, chodím, ľetím, topím, třeľím, povím, spím a t. d.;

e) v infinitivě sloves I. třídy kmene zavřeného: dřít, mřít, třít, vřít, přít se, říct, začít, utít, jít a p.

3. Ve všech ostatních slabikách kmenových i ohýba cích *i* se krátí, na př.:

a) v kmenových slabikách: *ní*: hnízdo, ponížít; — *dí, tí*; dilo, dítě, dítko, dívám se, dil, tin, tížít; — *bí, pí, mí, ví, jí*: bída, bíle, píď, písek, pismo, spiš, smich, mira, chvíla, kvitek, víra, jídlo a t. d.;

b) v pádových koncokách: na saních, pět dní, koni a p.;

c) v příponách *íc, íček, íčko* a j.: zajíc, krajíc, měsíček, střevíček, chlapiček, políčko, psáničko, nebičko a t. d.

Proti českému *i* jest *y* ve slovech: cedýlko, andýlek.

i se odsouvá jako v podřecí I.

1. Každé *y* se mění ve vysoké, *velmi* zúžené *è*, t. j. *e*, jehož zvuk přechází v *y*, ale přece od něho dobře se rozeznává: rěbè, pèské, lèko, měš, rakè.

V čisté *e* mění se *y* toliko ve slově menář (= mlynář). Také *y* zástupné mění se v *è*, a to a) v 1 os množn. indikativu a imperativu: dámè, volámè, podmě atd., b) v přídavném hlèbokè (*y* = *u*), v příslovci hèn, hènka (na Záhoří hyn = hen).

2. *y* mění se v *é*, t. j. v *é* velmi zúžené, jehož zvuk přechází v *y*, ale přece od něho dobře se rozeznává: bék, pastěř, pěcha, strěc, dobrè člověk, dobrèch lèdi, vèmluva, vèhra, vèskat, mèliť atd.

3. *y* se krátí v týchž slovech jako v podřecí I. a mění v *è*: dèna, kèta, mèdlo, tèlo, bèt, krèt, mèt, rèt (str. 13, 3.)

o

1. Proti českému *ò* podržují některá slova své původní *o* jako v podřecí I. (str. 13, 1.): kozle, koža — kuža (B), noša, mostek, kostka. — *o* se mění v *u* v indikativě slovesa rust (růsti): rustu, rusteš, ruste — imp. rust.

o se nemění v *u* v dativě mn.: chlápom, stromom, telatom, polom (jako v podřecí I.).

2. Koncové *oj* jmen podstatných a v imperativě drží se buď nezměněno: stoj, podoj, pokoj v. struj (A), buď mění se v *uj*: poduj, stuj, kruj, struj, pokuj, nebuj se (B).

3. *o* mění se v *u* ve slovech usmě (v. osmě), duře.

4. *oj* se dlouží v *ój* ve slovesech: *dójit, hójit, stróji, bóji se a p.* — ale: *zvonít, honít a t. d.*;

o se dlouží v *ó* ve slovese *plóvat (plovati)*.

5. *o* mění se v *a* ve slově *pabuda*.

u, ú.

1. *u* se nepřezvukuje a zní čistě jako české *u*: *budu, hubu, kup cukru*.

2. *u* se nepřehlasuje po měkkých souhláskách v *i* a nedlouží se právě jako v podřečí I. (str. 14).

3. Za *ú* (č. *ou*) a přehlasované z něho *i* je všude *ó*. Toto *ó* je čisté dlouhé *ó*: *dlóho, kót, lóka, dóra*; za našo *stodoló, tó červenó ružó, k zeľó, v boľó, v okoló, majó, volajó, mlátijó, pšó, sednóť, padnóť*.

4. Toto *ó* se krátí ve slovech *klocť (Klénovice), ostava (Předmostí)*.

ů.

ů se vyslovuje vesměs zkrátka: *dum, muž, stuľ, ruža, vul, sósedu chlapec*.

au, aj, ej, ij, yj.

1. O dvojhláscce *au* platí, co pověděno o podřečí I. na str. 14;

2. *aj* téžeslabičné je toliko v několika slovech: *háj, máj, ráj*; ostatně se přehlasuje a přechází jako *ej* v *ě*: *krě — kraja, hěně, gědē (gajdy = dudy), polěka (slov. polajka), hrě*.

Slovo *lišaj* přechází v *leši* n. *liši* a jest rodu středního.

3. Téžeslabičné *ej* původní i přehlasované z *aj* přechází v *ě*:

a) ve jménech podstatných i přídavných: *oběčě, oběčěně, věce, stěně, zlodě — zloděja, olě, dobrodě, — v. zloděj, olěj, dobroděj (B.)*;

b) v předponě superlativní *nej*: *nělepší, něvic*;

c) v imperativě: *dě, zavolě, nalě, ušě, stavjě, přě, počkě — i počky (Předmostí)*.

4. Téžeslabičné *ij* v imperativě mění se po *ž* a *š* v *ě*, ostatek v *i*: *užě, šě; pi, bite*.

5. Téžeslabičné *yj* v imperativě mění se v *ě*: *umě, zakrě, rě*.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek děje se touž měrou a týmž způsobem jako v podřečí I. (viz str. 15).

Kromě toho hláska *v* před souhláskami temnými i po nich mění se v ostré *f*: *f* kaplè, *f* těstè, *fsiknòt*, *f* ciše, *difka*, *fčera*, *kfět*, *kfit*, *k* fečeři, *k* fám (ale: *g* vuli, ne: *k* fuři!), *mrtfě*, *otfirat*, *tfuj*, *darebenstfo*, *králostfi*, *sfiña*, *sfička*, *sfuj* a *p*.

l, r, ř.

1. Tvrdé a měkké *l* i v podřečí tomto zcela určitě se rozeznává; ovšem nezní ani tu obojí *l* tak jadrně jako v nářečí slovenském, valašském a lašském. Jen místy vyniká rázná výslovnost tvrdého *l*, a ve dvou osadách — jediných to na celé Hané i dále na západní Moravě — zachovalo se bývalé „obačkování“.

Ve Vitčicích (u Mořic) několik rodin „obačkuje“, jmenovitě rod Řezáčův, a v Němčicích rodina Jiříkova, vyslovující: *byu*, *čvověk*, *huava*, *kuanica* a t. d.: *l* zní tu zhruba mezi *l* a *u* (*v*). V sousedním Tištině za stará prý se také obačkovalo, nyní však už toho není ani stopy.

l se mění v *l'* ve slovech *słze*, *žlutě* (podobně i v některých osadách na Slovensku). — V Předmostí a okolí je *lužica*, jinde *ližica*.

l se vysouvá v imperativě: *heř* — *heďte*.

l se mění v *m* ve slově *vemblód* (tak i v ostatní hanáčtině), v *r* ve slově *korovrat* (i jinde).

2. *ř* tvrdne v *r* ve slovech *uderěť*, *krèda* (jako v podřečí I).

3. Platnost samohlásek má *l* a *r* jmenovitě ve slovech *klzkě* a *lrskě* (slov. *herský* = *hezký*).

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* a *ň* tvrdne v *n* v týchž slovech jako v nářečí slovenském a valašském (Dial. I. 14).

V přechodníku přítomném *n* neměkne: *sedna*, *lehna*, *utna* a t. d.

2. *n* mění se v *m* ve slově *blim* a střídá se přesmykem s *l'* ve slově *klofněk* (knoflík).

3. *ň* se vsouvá v slabiku *mě*: *umnět*, *mněch*, *mněl* a t. d.

d, ď; t, ř.

1. V přechodníku přítomném *d* a *t* se neměkčí: *křada*, *řida*, *veda*, *buda*, *přeta*.
2. Dle obdoby podstatných vzoru *koř* a *hoř* měkčí se *t* také ve slově *křest* — *křtu* (Klenovice).
3. *ď* se mění v *j* ve slově *řvajba*.
4. *t* se mění v *k* ve slovech *křustě*, *křócf*, *křáčef*.
5. *řt* se mění v *šč* ve slovech *chěšču*, *chřašču*.
6. *t* se vsouvá ve slově *ředmikřástka* (jinde *ředmichřástka*).
7. Za slov. *natýřat* (zvěřavě *nahlížeti*) je na Hané *nařěřat*.

b, p; m; v, f.

1. *b* mění se v *f* ve slově *řrk*, u *v* ve slově *řonva*.
2. *p* se mění v *b* ve slově *řarba*, v *f* ve slově *řtāk*.
3. *m* se mění v *n* ve slovech *řeznu*, *ředn*, *ošn*, *řenka* (sem).
4. *v* se mění v *b* ve slovech *řřābolně*, *pandrab*;
v se vsouvá ve slově *řřěškřā* (slov. *řpliska*).

g, k, h, ch.

1. *k* se mění v *h* v náměstkách a příslovcích: *hdo*, *hde*, *hdy* a t. d., v *g* ve slovech *pargan*, *zgōmat*, v *ch* ve slově *řěčhnōf*.
 2. *ch* se mění v *k* ve slovech: *křiřā*, *křāřā*, *křāřit*, (Němčice) *katřně* (Předmostí).
 3. *řk* před *i* mění se v *šč*, *ck* v *čč*: *mužřči*, *uherřči*, *čēřči*, *němēčči*, *turečči*.
 4. *h* se vysouvá ve slově *řie* (řihy), *řiovatě*.
- Ostatek o proměnách souhláskových platí skoro vše, co pověděno o podřēči I.

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *hořub*, *dub* má v genitivě mn. *u*: *hořubu*, *dubu*, v dativě mn. *om*: *hořubom*, *dubom*; tak i: *Křenovicom*, *Třorovicom*, v lokale mn. *ech*, *āch*: *hořubech*, *hadech*, *dubech*, *hodech*, *po řřākech*, *řtākách*, *ředřākách*, *řemňākách*. — Přípony *och* v tomto podřēči a dále na Hané a na západní Moravě už nikde není.
2. Vzor *muř*, *nuř* má v lokale jedn. *u* (ovi): o *muřu* (ovi), na *kořu*, v *kořu*, na *kořāčū*, v *Hořomōcu*, genitiv mn. *u*, dativ

om, lokal *ách*: o chlapcích, mlaticích, košách, nožách. — Mandel má v genitivě mn. mandlě.

3. Vzor *obraz* má v lokale jedn. *u*: v lesu, na vozu, na obrazu, od Předmostí k Lipníku *è*: v lesě, na vozě, na obrazě, v. na nosu; v nominativě mn. *e*: obraze, voze, lese.

4. Vzor *okno* rovná se zcela podřečí I. Jména na *so* a *zo* mají v lokale jedn. *u*: v prosu, v masu, v železu.

5. Vzor *poře* má v lokale jedn. *u*: na poře, v moře, mn. *č*. poře — poře. Strnišče (slov. strnisko) má v mn. *č*. strnišča.

6. Vzor *stavení* kromě kvantity (*i* všude krátké) rovná se podřečí I.

7. Vzor *procestí*:

1. procestí	procestíja
2. procestíja	procestíjě
3. procestíjó	procestíjám
6. procestíjó	procestíjách
7. procestím	procestíjama.

8. Vzor *rěba*, mn. *rěbě* rovná se podřečí 1. (kromě *y = è*) V genitivě mn. bývá někdy *ě*: pařmě, hořbě.

9. Vzor *koza*:

1. koza	koze (è)
2. kozè (e)	kozě
3. kozè	kozám
4. kozu	koze (è)
5. kozo	koze (è)
6. kozè	kozách
7. kozó	kozama.

9. Vzor *hus*:

1. hus	husè
2. husè	husě
3. husè	husám
4. hus	husè
5. huso	husè
6. husè	husách
7. husó	husama.

10. Vzor *starosta* má v genitivě jedn. a v akkusativě mn. starostè, v akkusativě jedn. starostu, v lokale mn. starostách.

11. Vzor *duša* má v dativě a lokale jedn. dušě, v genitivě mn. dušě.

12. Vzor *zem*:

1. zem	zeme (zemně)
2. zeme	zemi (země)
3. zemi	zemám (zemňám)
6. zemi	zemách (zemňách)
7. zemó	zemama (zemňama).

Dverě má v genitivě dveř (Předmostí).

13. Vzor *kost* má v genitivě *i* a (častěji) *ě*, *ě*: kosti, niti — *pecě*, *nocě*, *nemocě*, *řečě*, *pěstě*, — v nominativě mn. *i* a (častěji) *ě* (*e*): niti, kosti — *kostě*, *masťě*, *maličkostě*, *hlópostě*, *pece*, *noce*, *nemoce*, *řeče*, — v genitivě mn. *i* a (častěji) *ě*: niti, štvrti, kosti — *kostě*, *masťě*, *hlópostě*, *pecě*, *nocě*, *nemocě*, *řečě*, *obručě*, *haluzě*. Úvratě zni tu obrafa.

Host má v genitivě mn. *hostu*. *Lidi*, gen. *lidi*, — *liďom*, *liďima*.

14. Vzor *mrkfa*:

1. mrkfa	mrkfě
2. mrkfě	mrkfě
3. mrkfě	mrkfám
4. mrkfu	mrkfě
5. mrkfo	mrkfě
6. mrkfi (ě)	mrkfách (fjách)
7. mrkfó (fjó)	mrkfama (fjama).

Dle vzoru toho skloňují se: *dykfa*, *pámva*, *plotfa*, *hóžva*, *kotfa*, *koróba* (*korouhev*).

1. *Kryf*, 2. *krvi*, 3. *krvi*, 4. *kryf*, 5. *krvo*, 6. *krvi*, 7. *krvjó*.

15. Vzor *hřibě*. vyjmouc krátké *i*, skloňuje se jako v podřeči I.

16. *Rukě*, *nohě* skloňuje se zcela dle mn. *řebě*.

1. *Očě*, *ušě*, 2. *očě*, *ušě*, 3. *očám*, *ušám*, 6. *očách*, *ušách*, 7. *očima*, *ušima*.

Skloňování jmen přídavných.

1. <i>dobře-dobry</i>	<i>dobrá</i>	<i>dobři</i> , <i>dobry</i> , <i>dobry</i>
2. <i>dobryho</i>	<i>dobře</i>	<i>dobřech</i>
3. <i>dobrymu</i>	<i>dobře</i>	<i>dobřem</i>
4. <i>dobryho-dobry</i>	<i>dobró</i>	<i>dobry</i>

6. dobrým	dobře	dobřech
7. dobrém	dobró	dobřema.
1. sósedu—sósedovo	sósedova	sósedovi sósedově—sósedově
2. sósedovyho	sósedově	sósedověch
3. sósedovymu	sósedově	sósedověm
4. sósedovyho	sósedovu	sósedovy
6. sósedovym	sósedově	sósedověch
7. sósedověm	sósedově	sósedověma.

Stupňování jmen přídavných, nehledíc k zákonům hláskoslovným, jest pravidelné: teplě — teplěši, pěkně — pěkněši, chladně — chladněši, hustě — hušči, hlubokě — hlubši, krátkě — kratši, lefkě — lefči.

Skloňování zájmen.

1. já	tě		mě
2. mně	tebe, tě	sebe	nás
3. mně	tobě, ti	sobě, si	nám
4. mně	tebe tě	se, sebe	nás
6. mně	tobě	sobě	nás
7. mnó	tebó	sebó	nama.

Tvar *mně* v 2., 3., 4., 6. jedn. převládá. V Předmostí je v 2., 4., 6. mě (mje), v 3. mi, v blízké Rokytnici a dále všude mně. V Křenovicích, Vrchoslavicích a Vitčicích je dat. tě: Já tě dám.

1. on, ono	ona	oni oně oně
2. no, něho	ji	(j)ich
3. mu, němu	ji	(j)im
4. ho	ju	(j)ich
6. něm	ni	nich
7. něm	ňó	něma (něma).

Akkusativ předložkový je častěji ně než něho pro masc. i neutr.: Nebójim se o ně, skově se za ně (strom), di mně pro ně (pivo).

1. muj, moje	moja	moji, moje, moje
2. mojeho	mojë	mojech
3. mojemu	mojë	mojem
4. mojeho, moje	moju	moje
6. mojem	mojë	mojech
7. mojěm	mojó	mojema.

Stažené tvary: myho, mymu, mě, měch, měma vyskytují se častěji než v podřecí I. V 2., 3., 6. r. ž. slyšeti také tvar moji: od moji mamněnkě.

V množném čísle jsou také tvary prodloužené: mojých, mojém (Předmostí, Věrovany).

Dle *můj* skloňují se *náš, váš*; v mn. čísle: 1. naši — naše, 2., 6. našich, 3. našem, 7. našema, nebo: našech, našem, našěma (Předmostí, Věrovany).

1. ten, to	tá	ti, tè, tè
2. teho	tě	tech
3. temu	tě	tem
4. teho, to	tó	tè
6. tem	tě	tech
7. těm	tó	tema.

Hdo: keho, kemu, kem, kěm, *co*, čěm. *Či* kromě kvantivity dle písma.

Skloňování číslovek.

1. jeden, jedno	jedna	jedni, jedně, jedně
2. jednoho	jedně	jedněch
3. jednemu	jedně	jedněm
4. jednoho, jedno	jednu	jedně
6. jednom	jedně	jedněch
7. jedněm	jedno	jedněma
1. dvě — dva, dvě	tři	šteri — šterè
2., 6. dvóch	třech	šterech
3. dvóm	třem	šterem
4. dva, dvě	tři	šterè
7. dvóma	třema	šterema (šterma).

Sedn, osn; šistě, sidmě, usmě. Nedočká se osndesáti, k osndesátim, po osndesátich.

Kolik: do kolíki tam budeš? O kolíki hodinách? V kolíki domech? S kolíkima tam šil?

1. všecek — všecko	všecka	všeci, všeckè, všeckè
2. všeckyho	všeckè	všeckèch
3. všeckymu	všeckè	všeckèm
4. všeckyho — všecko	všecku	všeckè
6. všeckym	všeckè	všeckèch
7. všeckèm	všeckó	všeckèma.

Časování.

I. třída.

1. Vzor *třít* — *třu*:

Indik.:	Imperat.:	Přech.: třa.
třu	tře	Příčestí činné: třel, -a, -o, třelě.
třeš	třete	Příčestí trpné: třeně, -á, y.
tře	třemě	
třemě		
třete		
třó.		

Dle vzoru toho časují se všechny kmeny zavřené: číst, hnyst (hnetu, hneteně), klast, krasť, křyst (křetu), myst, příst' příst (předu, přadl i přidl), rust (rostu, rostl), hrěst, tříst (třasu), vyzť, mocť (možu), pycť (peču), řicť, sicť, tycť, tlóct, vlicť, pjať, začať, fať, vzít (veznu, vzal, vzitě), dřít (dřu i deru), mľeť, mřít, prostřít, vřít.

Kmen *šeh* má tvary rožať, rožni — rožněte, rožeľ, rožaťě.

Kmen *zab* má v Němčicích (B.) zibst, zebe. ziblo, jinde přestoupil do třídy V.: ozibať.

Sloveso *it* má tvary: du (idu), di — děte, da (ida), puđu

Vedle infinitivu *žať* a t. d. jsou také: žit, utit (utitě), začit — začitě (Klenovice), vzať (Předmostí); vedle *zapjať* je všude *zapnóť*.

Za *tříst* užívá se obyčejně *třepať*.

O infinitivě zakončeném na *t* viz na str. 40.

2. Vzor *krět* — *krěju*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: krěja.
krěju	krě	Příčestí činné: krěl, -a, -o, krělě.
krěješ	krěte	Příčestí trpné: krětě, -á, -y.
krěje	krěmě	
krějemě		
krějete		
krějó		

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa kmene otevřeného až na některé rozdíly hláskoslovné, zvláště v imperativě se vyskytující (viz str. 45): pľeť (pľeju, pľě), biť (bi), šeť (ši — ušě), žeť (ži — užě), duť, kuť, pľuť.

Sloveso plouti má v infinitivě plóvat, v ind. pluju i plouvám.

II. třída.

Vzor *tahnót — tahnú*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: tahná.
tahnú	tahni	Příčestí činné: tahl, -a, -o.
tahneš	tahněte	Příčestí trpné: tahnutě, -á, -y,
tahne	tahněmè	taženě, -á, -y.
tahnemè		
tahnete		
tahnó.		

Vedle zamknót je také sloveso IV. třídy: zamčèť, zamčím, zamčèľ.

III. třída.

Vzor *umět (umnět) — umím*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: uměja.
umím	umjě	Příčestí činné: uměl, -a, -o, uměľè.
umiš	umjěte	Příčestí trpné: uměně, -á, -y.
umi	umjěmè	
umímè		
umíte		
umijó.		

Jiná slovesa liší se jen v imperativě a přechodniku od tohoto vzoru: sedět, sedím, seď—sedte, seďa, seděľ, — klečèť klečím, kleč, klečá, klečèľ.

Mět: mám — majó, mjě, měľ.

Bát se: bójím se, buj se, boja se, bál se.

Stát: stójím, stoj (stuj), stoja, stál.

Chťet: chcu, chci — nechťè, chca, chtěľ.

Vidět: vidím i vizu, (podivě se), viďa i viza, viděľ.

IV. třída.

Vzor *prosèť — prosím*:

Indik.:	Imper.:	Přech.: prosa.
prosím	pros	Příčestí činné: prosèľ, -a, -o.
prosiš	proste	Příčestí trpné: proseně, -á, -y
prosi	prosmè	(prošeně).

prosimè
prosite
prosijó.

Dle vzoru toho časují se všecka slovesa IV. třídy.

V. třída.

1. Vzor *kácet* — *kácim*:

Indik.:	Imper.:	Přech.:	káceja.
kácim	kácě	Příčestí činné:	káceľ, -a, -o.
káciš	kácěte	Příčestí trpné:	káceně, -á, -y.
káci	kácěmě		
kácimè			
kácíte			
kácijó.			

Kmeny nepřehlasované (viz str 41) časují se dle vzoru dělati: večerám — večerájó, večerě, večeraja

Sloveso krájet má tvary stažené i nestažené: krájím — krájijó (kráju — krájó), krajě (krě), krájeľ (král). Přech. krája.

2. Vzor. *hřít* — hřeju.

Indik.:	Imper.:	Přech.:	hřeja.
hřeju	hřě	Příčestí činné:	hřil, -a, -o.
hřeješ	hřěte	Příčestí trpné:	hřitě, -á, -y.
hřeje	hřěmě		
hřejemè			
hřejete			
hřejó.			

Dle vzoru toho časují se slovesa okřít, přít, smít se.

Hrát: hraju, hrě, hrál, hrátě.

Spát: spím — spijó, spi, spja.

Pšat: pšu — pšó, piš — pšě, piša — pša.

VI. třída.

Vzor *kupovat* — *kupuju*:

Indik.:	Imper.:	Přech.:	kupuja.
kupuju	kupuj	Příčestí činné:	kupovaľ, -a, -o.
kupuješ	kupujte	Příčestí trpné:	kupovaně, -á, y.
kupuje	kupujmě		
kupujemè			
kupujete			
kupujó.			

Slovesa bezpříznaká mají celkem časování totéž jako v podřeči I. Vim — vijó, im — ijó, su — só, něsu — něni — něsó.

Přechodníky v tomto podřeči jsou hojně a po moravsku pravidelné: buda, veda, vezna, jeda, sedna, běža, křeča, mláta, volaja, hraja, spja, kópja, okópja se, maľuja, věďa, jeza a t. d.

Sloveso ložit slyšeti jen porůznu na Kojetsku; v Předmostí je lašský tvar laziť, jinde se zaň užívá dur. lizť. Zvláštní iter. je v tomto podřeči, i dále na Hané ježďať (jezditi). Za nelze je něľza jako v nářeči slov. a val.

Některá příslovce a spojky.

Tahľe (= tamhle), za vedňa (za dne, Předmostí), dávno — nedávni, zaskě (Předmostí), jenem, juž — už, na vrchu (slov., val. hore).

Komparativ příslovci rovná se komparativu přídavných: dnes je pěkůěši, chladněši, tmavjěši, až nás bude vícě (slov. věcěj).

Spojka *jestli* má tvary: *lesi* (Obědkovice), *esľe* (Předmostí), *ešľe* (Tvorovice a j.).

Obecná jest v tomto podřeči a dále na Hané i na západní Moravě spojka *pak*, ve slov., val. a laš. nářeči neznámá.

Učenc.

Znalě ste strěca Chaľánka? — Vrtite hlavama, že ně, a něni divu.

Strěc Chaľánek běľe ešče piják z toho staryho poctivyho braku. Pane, takovi už vėmirajó, a ti řčělěši? — Děte s něma — ! Už to de s kopca i s temato zbětkama starěch oběčeu, a za chvilu nenandete jedinyho poctivyho pijáka na celě požehnaně našě rovině . . .

„Hm, hofecci, spisě se ináč pijávalo nežľevá řčěl; ale tehďa nám taky vařelě inši truňkě, než só tē řčělěši patokē Vėpija za starěch času máz kfasnicovyho ľebo korbeľ, neco ste citilě v sobě — řčěl? Je to hrušková vodička.

Staró prostijofskó ste juž ani nezastalě. Z „novyho domu“ a od „zelenyho stromu“ vozelě ji formani pľny řurě až na řesky hranice a ďaleko do Vaľach.

Šak tehďa se nevėsedávalo v hospodě deň jak deň od rána do nocē. Ve řšedni deň běvalě hospodě pľazny jako řčěl

kostelè — chëba ve žüa, že si vëpít sedlák ida s poľa máz, dva. Vëtahł pěknë jeden po druhym, jenom se oblëžł; këvl na hospodskó: „Tož to tam přëpište na rabušu“ a šil.

Ale v tó boži nedëlu a ve státkë bëvalo v hospodë nabity — a pílë zmë jak duhë. Náš kovár dal si sám vëvařët vědro kfasnicovyho, a nestal od stoła, dokáđ ho nevëcódil do posledni kapkë; a nedał žádnymu ani oblëžnóť z něho.

To bëřë inši časë! . . .

Dëž se dělał obecni pořádek, chodil pořicajt pořádkó od sóseďa k sóseďovi a sbirał ich do hromadë; — bëvala děcky v obecni hospodë. Každëch deset sóseďu patřëlo k jednomu desátku, a každë desátek dostał vědro piva. Bëlo teho do Pána Boha, ale ani toli se nepropilo, jak dëž se vëpóšči sčëťofskë řëbnik! — O trachtë, dëž se sřëtil v Prostijovë špitál, ani nemľuvja!

Dëž se dostał sóseď na místo, musel dať přëjem do obce; chalupnik třë vědra, šřřrtnik pěť a sedlák deset — pořádek musel bëť ve fšeckym. Fčël se přëženi ředajakë šušëň do obce a starë sóseď abë mu smekał čëpicu.

Ale co, darmo tróseř rozumë!

Tehdá bëřë ai inši lëdi než só fčël. Dëbëste povësëřë na naše chlapce fčël keles, jakë noseřë naši stari kelesari, ukuckajó se pod něm. A pošlëte fčël šřëřëapadesátë regement pěškë do Netálie — zustane vám ich polovic zhuru papučama než dondó k Prumľovu. Më zmë šlë s princem Emilem přëš Grác a přëš L'ajboch boskë a protahë zmë celó Sardynskó f samym ohňu. — Kulkë se nás ani nechëtařë!

Fčël só vojáci! Majó kferë jak piščelkë a rana něni věči (sëhľëši) než z pukáča — jak dëž chlapci bóchnó baranicó na pěkný časë. — Dëž zmë më naláďovalë a pustilë šus, hučelo to jak z kusu od Holomóca až k Prostijovu.

Fčël ide voják na vojnu, a mësřite, že nezašil ešče ani za humna — a on už si nese obšit a je zpáťkë. Naše robë na nás čekávalë třënášř let a dëž šřřnášřë rok docházël a karamádi se vracelë z vojne, teprov řeklë Ančë lebo Maryšë: „Dëřë, nečekë, Francek tam leži dávno zhuru bradó u Minčia!“ —

Jako dëbëch osobitë slëšël vëkladat šřëřëa Chalánka. Šak už só tam na pravdě Boži — dě jim Pámbu řefky odpočënuti — ale zpominám ich často. Bëřë z tech starëch vojáku a pijáku.

Ale neběle ledajaké ošusta, běle dobré hospodář: Grunt měle ešte ze žudrem, po starosfětsku spraveně. Střecha dochová ze schlopce na seno. V izbi stále veľky kachľovy kamna, za něma pec, hde to drobjasko skotačelo. Kolem kamen běla lafka a v kótě u okna šťerhranaté stuľ s trnožim. Legátě mněle v Ienochu věrezávany srdečka a na stěně v kótě viselě obrázkě sfatěch z barevnyho vosku lebo z papiru. Nad stolem na nitce visela žlutá hoľubička, taky z vosku, — „duch sfatě“. — Okna běle maľy; na desce pod oknem běle járkě. kerěma voda stěkaľa do plechověch žbánečku pod deskó.

Jako obědľi sfoje zachovávalě strěc Chalánek taky kruj zrovna jak chodivalě za mlada. Na hlavě v zěmně v litě kuľató baranicu, — „je-lě Pámbu doma“ se ji říkávalo — kožený pľkě po koľena, běle barvě třeba hděsě červeně, ale časem zašľa červená barva a hráľe tak hodně do hněda. Pod koľenama bloncaľe střapce po bíľech podľěščkách. Do parádě braľe pěkný hoľinkě, po fšedně chodilě věčim dílem boskě. Košula zavazovala se i u krku i v zápěsti na šňurkě. V litě chodivalě bez obľečeni, na zěmu mněle sókeně burnus a celě Boží rok pukávalě z krátkě oderkě. Ani děž odpľovalě nevětahľe ji z hubě.

Hdo jich neznaľ a běľ bē jich počětaľ za nejakyho starosfětskyho hlópáčka, běľ bē se v nich tuze změľeľ. Pane, ten mněle za usěma! — Běľe prvni, kerě daľe sěnka na študije, a jejich Francek běľ prvni panáčkem z celě dědině. Po Francokovi šil na študije jejich Janek, kerě šil na rectora, a třeti, Vincek, dostal se ke štrece.

Dvě chěbē měľe: jednu tó, že si rádi zavdaľe, ale né často — jenom tak ale šťerěkrát do roka. Po tě běľe zas dobrěm hospodářem a klóklě se člaňkama lebo ai pěstó do čela: „Ale Tomášu, slěšiš, tě sē lump — lump sē! . . .“

Druhá chěba běla, že si zakľadaľe na sfojě chětrosti. — Děž chodivalě chlapani na vagaci, strěc Chalánek hned na ně: co se naučelě f tech škoľách? Chľapci museľe pěkně ven ze sfojě učenostó ze zemněpisu, přirodopisu ba ai z vězdářstfí. Strěc podchětlě z teho ledaco, — nehdy si to pravda taky trochu zmáľe. A děž zavdy rozevěľe nekeró knižku študentovu a uviděľe obrázkě všelějakěch hadu, draku, lvu a iněch tvorů nečěstěch — potom teprof s něma neběvalo ani zběti.

Jedno večer věkládal Francek, že hdesè v Arábii našlè se ve fèky ložeska zlata, kery přè se tam kope jak u nás uhli — a něni přè tam řèdi, co bè ho sbíralè.

„Ježíš Marja“, škrklè Chalánek z lužka, „matko, slèšiš — ani řèdi tam něni — — sakfa, poďmè tam! — Slèšiš, matko?“ ..

A zabralè si Arábii tak do hlavè, že jim žena ani za rok zlato a stèhování z hlavè nevèhnała.

Dèž strèca popadl kfartál a dèž tak už třeti deň v hospodè vèsedávalè, bëvalè sama módrost; zasedlè si do panskè sfètnice mezè nèvzácňši hostè. Říkávalè: „Což mè sedláci vimè, ale od pánu človèk podchètnè ledaco chètryho.“

Jedno večer zastalè f panskè sfètnicè panáčka, učiteľa, dochtora, správca ze dvora, polesnyho. — Přèsedlè neoslèchaja se mezè ně a poslóchalè chvíľu.

Mľuvilo se o pohodè.

„Pèknè požehnání na poli, chvála Bohu“, přèkèvoval panáček polesnymu.

„Pèknè požehnání, jen aby to Pán Bůh zachoval“ přèmastil učitel.

Strèc Chalánek vètahlè oderku z kótku — nedało jim, abè se nepochválèlè, že taky neco vijó.

„Ale co, — dèbè tak přèslè kobèlkè, jak bëvajó v Ázii a tak nám to zežhrałè!“ — šplèchlè do toho.

Páni mľčelè — mèsřim se jim strècovu řèč nepodobala.

„Tam só takovy . . .“

„Ječmen se zvláštè uďaril!“ zamlóval jejich řèč polesně; „jestli nezmokne, bude letos platit . . .“

„Tè kobèlkè licó jak brabci; dèbè tak sem na nás ftrhlè!“

„Co je pravda, pane správce“ prohodil zas velebnè, „letos dostanete pochvalu za výtèžek . . .“

„Ale vite, vè pane správci, v té Ázii se tè kobèlkè ijó jak u nás lukše . . .“

Fšeci páni už začènalè bèť trochu nevrli: ale strèc Chalánek nedałè se mèlèť a za nastalyho ticha vedlè sfó dál.

„Ja, só fšelèjaky potforè na tem sfètè; třeba dèž zmè řèzèlè v Undinè, tam bèlo škorpiónu jak smeti. Dèž taková zóžel uščèpla f patu, zčèrňala vám jak fèrtoch a hned se dal do toho brant. A nèrač do botu tè mrchè zalezlè; každè řèď stáło f peřelu, že má každè voják, než se obóvá, vèřipaf botè —

tak se vám fšecko hemželo škorpiónama. — Ale mē zmē si na jednom postihlě: dařē zmē ho na buben, nasēpařē do kolečka prachu a zapáľē. Potfora! Napřēď hľedal, kudē bē ufókl; viza, že nemože nikadē, džigl se sám žēdlem a tak sēčel zlostó až pošil . . .“

Páni sebó začaľē nemile vrtět; ale strěc Chalánek mēřēľē, že se jim ten věklad tak ľēbi, a tož se držēľē dál svē řečē: „A vite vě, pane spráři, že drak ai ľice? — nevěrite? — Děť to náš Francek povidaľ . . . A jak se pozná, děž ľeti, od řtáka? — Aha, tož tak ste chēťři a učeni páni a to nevíte!“ — smíľē se strěc blaženē.

Páni sebó jaksē hnuřē, už ich to začēnaľo domrzet. Pofesně sebó nemile škulb, a děž se strěc Chalánek pořáď tak užšēpačně smíľē, odsekl jim: „Ale stakra, děž ste tak učēň, tož povēzte, jak se pozná velřeba samec od samice?“ . . .

Strěc Chalánek se zarazēľē, jak bē ich běľ ten ščór upchl; ve Franckověch knižkách nic o tem nebēľo! . . . „Děť — děť . . .“ začaľē se zajikat, aľē dál nemohlē.

Páni se pod kužó usmívalē — a strěc Chalánek jako poraženē cōfaľē do šenkovně mezē sōsēdē. „Dáchant jeden, s jeho samcem a samicó . . .“ povidaľē si v duchu, „hneď jak přēndu dom, podívám se na to do Franckovē knižkē, děť to tam musí bēť . . . Ale temu chlapovi mēřēľevckymu to nedaruju, a děbē mnē to mnēľo stáť na třē měřēce poľa . . . Temu to nepasíruju, to nē!“

F šenkovni sedēľē za tabuľu sám jak prst a zamēřēľē se. —

O blēzce sedēľē Francek Zmrzľěk, starē šľalířer a karamáď strēca Chalánka z Netáľie. Mnēľē chajdu chatrnó, děbē se jim věťr jenom tak dost ľedajak do ni opřel, hneď bē chudera běľa zhuru pácem — aľē pilēľē jak do duchodu a rádi si porozprávēľē o vojňē.

„Na, zavdě si, Tomášku, děť zmē z vojňē kamaráďi“ začēnalē rozpráľku přēsedaja ke strěcovi Chalánkovi.

„Di rač nedopaluja — —“

„Aľē Tomášku, co mnē tak zahazuješ a cucháš, děť sem taky běľ v Netáľii . . .“

Strěc Chalánek najednó sebó trhlē a zhurta skočēľē, až Zmrzľěk ľekem odľetēľē; Chalánek se uhodilē do čēľa, jako

že jim cosè napadlo, a skokem běželè do panské stětnice. Chudák Francek Zmrzlěk samotně popíjelè.

F panské sfětnicè akorát pan pol'esně cosè vèkládal. Mluvit jak je dědina bohatá, na pěknym místě — —

„Ja což, Klenovice só jako město —“ skočelè mu do řečè strěc Chalánek. „Só tadè panácci — (ukázalè na velebného pána a otrčelè palec levè rukè) — só tadè učitelì (ukazováček se zvihá), só tadè dochtòři (třetí prst se zvihá) — a só tadè i hěni . . .!“ vèkřiklè strěc ukazují na pána — polesnyho.

Ten zbledl jako stěna, všeci páni se mrzelè, hubovalè a zebera se tam ti. Strěc Chalánek sedělè jakobè nic s oderkó v hubè, ašè pod kužó se ščurèlè, povídají si v duchu: „Na, já ti dám samicu a samca!“ . .

Sotvè panstvo odešlo, přeběhlè strěc zas do šenkovně a zrovna k milymu Zmrzlěkovi. „Francku, Františku — na, zavdě si, tè sè můj kamarád, ai v Netálii běls . .“

„No tak vizeš, Tomášku, že sem běl.“

„No ať sis běl, ašè že neviš, jak daleko je z Tovačova do Parizu?“

„No nebèl sem tam, je pravda, a nemožu to vědět, ašè šak tè taky staryho čerta viš!“ bránilè se Zmrzlěk.

„Co? — já? — Já vim ai kolék je feľcaykmajstru v našè monarchii!“

„Tè viš . . .!“

„Devět, abès věděl, tróbelo; a majó na místo vězdiček lěstkè na límcu, viš tè —? A cisař pán majó taky lěstek na límcu, ale feľcaykmajstři ho majó špicama dušè, a cisař pán na vrch špicó . . . A viš proč? — Proto že už nemože bêt pána nad cisařa — viš tè —? Ja, tès běl v Netálii, cos tam viděl?“

„No a co tè!“ mrčelè Zmrzlěk. „Já sem běl přece na koňu a tès chodil pěškè jako za volama!“ —

„Nechť si sem chodil pěškè, ale u takovyho regementu přecès nebèl, jak běl náš — pane, princ Emil.“

„A co, tès musel cvachať blatem, a já sem si pěknè seděl jak pán!“

„Ja, ašè dèž zmè přèšlè na místo a udělal se roztok, zhodil sem tešè a bác sebó pěknè — a tè se fčel teprof pucuj s koňskem . . .!“

„No, musels Iehnót, dět už nemohls na nohách stát,“
rechtaľe se Zmrľěk.

„Tě hlópě šfališero, dětš nemněl ani ffěntě, jenom bič —
těš běl voják?“

„Tě sakra — Tomášu, nezlob, Iebo —!“

„Ale co se budem domrzał, pimě rač“ — dobróchaľe strěc
Chalánek.

Zavdaja si prohodil každě sem tam neco, ale strěc Cha-
lánek, že bèle už dnes tak řečně, hned začaľe s čěmsě iněm.

„Pravda, Františku, máš pěknó chalópku, faň to máš!“

Zmrľěk mněľe chalópku rozbitó jako Fenedyk, ale ne-
mněřčěľe, co strěc z tě řečě vėvedó, a proto jenom kėvľe hlavó:
„No viš, Tomášku, jak chudobně člověk — jenom jak možu,
každě podľivá svyho —“

„No šak faň, tuze faň to máš. — Ale na, zavdě si, dět
změ kamarádi.“ Kamarádi si zavdaľe. „Tuze řku faň to máš
zřechtovany; pěkně přěstup všadě, ai na mľatyfku, ai do
chľifka, do komurkě — tuze faň!“

Zmrľěk se blaženě usmivaľe.

„Ale viš, Františku, co ti chěbi? — že nemáš doma
knížek; tě ani neviš, že só na světě brabľenci jak kráva —“

„Ale di rač nelža“ zakřěķľe Zmrľěk, „dět sem už běl
fšelėhde: v Netáľii, f Peštu, f Prajské — a to sem ešče
nesľešel.“

„No no, Františku, só, só, věř mně, na mó dušu só —
v Americe só. — A ti brabľenci taky si stavijó chalópkě; a
jakó tě máš faň chalópku — to je pendrek protivá tem bra-
bľencom —!“

„Ssak . . . Tomášu“ vėhrķľo ze Zmrľěka, „to aľ už od
tebe nesľešim, Iebo se zapomenu, uvizeš . . .“

„No no, Františku, jenom co je recht. Só takovi brabľenci
a majó takovy chalópkě, a dēbē ses na nosu vrtil; ešče ti
povim, že tá tvoja chalóпка je protif tě brabľenci — s od-
puščenim — jak kopka hnoja!“

„Krrrr . . .“ zaskřipěľe Zmrľěk zubama, „počkě, já ti dám
brabľence a chalópkě, tě fšěvo!“ — a už bèle strěci a kama-
rádi z vojně f sobě. Darro jich hospodskě rozbraňoval. Zmrľěk
sfiraľe Chalánka pod krkem, až zmodraľe.

„A je to pravda — je — a děbès pukl zlostó jak ščór —
tè odrachmeło — majó chalópkè — — věči než tfoja kuťa —
— je to tak — náš Francek to povídal . . .“

Tabuľa začala pod něma praščet. — Hospodské přskoček —
— buch — strěci se válele před hospodò v kalužè, jenom že
čěl zas Chalánek navrchu a Zmrzčèk dule.

„Františku, nevěřiš, že majó brablenci chalópkè?“ ptałè
se Chalánek, fšecek uděchaně a morótně. „Věř, pustím tě,
Františku, hned tě pustím . . . dět to sám náš Francek povídal“—.

„Tè sloto, tè fšè . . . sssak . . .“

„Na třè štokè majó chalópkè, Františku, esče nevěřiš? —
— nevěřiš?“

„Pust, krrrr . . . pust, Tomášu, lebo je zle!“

„Vidiš, Františku, já tě musím udávit — tož teda přece
řekni, majó chalópkè ti brablenci či nemajó?“ — —

Hospodské zavřel za něma vrata, a tak se podnes neví,
jaky je to s tema brabl'enchima chalópkama. Strěc Chalánek po
tě kol'èk času o hospodu ani nězavadił'è a děž ich zas jednò
chětl kfartál, už dávno zapomněł'è na brabl'enci chalópkè, proto-
že jim zatím stóplo do hlavè zas neco inyho, iná učená
otázka.

Věrovany u Tovačova.

Přepsal *P. Alois Hlavinka*.

Řeč osad *Morkovic, Slezan, Tetetic, Počenic* a *Uhřic* náleží
celkovým svým rázem k oblasti podřechí kojetského (*B*), má však
některé své zvláštnosti, nejpatrnější posud v Morkovicích.

1. *ě* (*e*) mění se v *i* v některých slabikách kmenových a
ohýbacích, zvláště v genitivě jednotném jmen rodu ženského:

le = *li*: ve skoři, v truhli, ve zmoři, na stoli;

ře = *ři*: řitaz, od večeri, přís plot, příd chalupó, při-
silené, přistał zpivat, — richtor;

ze = *zi*, *se* = *si*, *ce* = *ci*: od kozi (= koze), z kosi,
měřica pšenici, do čepici, do kapci, z práci, z pořici, se šibenici,
z měřici;

že = *ži*, *še* = *ši*, *če* = *či*: ži (spojka *že*), z kuži, s veži,
do nuši, ed Kači;

ně = *ni*: do studni, od lani, u jabloni;

vě = vi, bě = bi: z korotvi, kus mrkvi, kus hůzbi, — v izbi, ale: na fáře, na huře, v zahradě a t. d.

Sousedé posmívají se jim z toho větou: „Ži přiskočím s tím řitazem přis ten plot;

ě se mění v i také v imperativech: seduňte, uhnite zavřite a p.

2. i v slabikách: li, ři, zi, si, ci, zi, ši, či v Morkovicích je čisté: list, peřina, zima, sila, cigán, žito, šidit, atd. vyjmouc: cebaľa; v Počenicích v některých slabikách malinko se ztemňuje v è: peřena, žèd, hlèna, ešlè vedle: zima, sila.

V infinitivech sloves IV. třídy v týchž slabikách i se mění v e: modlet se, vařet, vozet, noset, učet atd. V přičestí činném toto e se prodlužuje: strčel, položel, patřel, vařel, vozel atd. kdežto jiná přičestí nedlouží: volal, seděl, mlátil.

3. i v týchž slabikách přechází v é v Morkovicích, nebo, v è v Počenicích jenom ve slovech: psék, vozék, nožéček, šépek; v ostatních slabikách se krátí: blízko, klič, lito, (ale lóbat), kříž, stehlik, rohlik, kromflík, líbi se, stádo husi, pět fláši atd.

4. y je v Morkovicích čisté: ryby, hrušky, muchy, v Počenicích malinko ztemněno v è: rèbè (*téměř* = ryby), muchè, slèšim).

5. ý se mění v Morkovicích v é. běk, strée, dobré, v Počenicích v è: běk, strèc, dobrè.

6. u je čisté: budu, mucha, chalupu, dušu; ú se mění v ó: za našó chalupó, nesó, vedó.

7. ů v Počenicích se zdlouha vyslovuje: růža, kůň.

8. Tvrdé a měkké l se rozeznává: stodola, do stodoly, ale: ve stodoli, ve školi (li = le).

9. Vzor starosta má akk. jedn. roven genitivu; měkké kmeny mužské mění tu e v i. Lid se modlí za † Jozefa Derky (Derka), za Fr. Běši (Běša), za Jána Glozi (Gloza) a p.

9. Vzor mrkva.

Jedn. 1. mrkva	Množn. mrkvi (= ě)
2. mrkvi (= ě)	mrkvi (= i)
3. mrkvě	mrkvám
4. mrkvu	mrkvi
5. mrkvo	mrkvi
6. mrkvě	mrkvách
7. mrkvó	mrkvama.

Tak i hůzba (= houžev), dykva (= tykev). Korotvja s jotovaným *v* skloňuje se poněkud odchylně:

Jedn. 1. korotvja	Množn. korotvě
2. korotvi	korotvi
3. korotvě	korotvjám
4. korotvju	korotvě
5. korotvjo	korotvě
6. korotvě	korotvjách
7. korotvjó	korotvjama.

10. Dativ i akk. zájmen *ty* je *tě*: viděl sem tě, dám tě.

11. 3. osoba množn. sloves vzoru dělat končí se v *ajó* i v *aji*: mají, dají, volají, dělají.

12. Zvláštností jest morkovské *habr* za okolní *hrab* a *Letová* = Litovel.

Ostatek se podřecí toto srovnává s kojetským B).

V Prasklicích, v Pornicích a ve Lhotě jsou odchylky od podřecí kojetského jen tyto:

1. *u* koncové mění v *o* čisté: mucha, hruška, — budo, hubo našo chalupo.

2. *y* se mění v *e* méně vysoké než na Kojetsku: hruškě, muchě, řebě.

3. *ě* (e) nemění se v *i*: do čepice, že, řetaz atd.

Praskličtí se posmívají Pornickým větou: *Zděruvala kučka okolo potučka*. Také prý říkají: kopec na kupco (kupec na kopci), ale v Pornicích nyní se k tomu neznají.

III. Olomouc, Šternberk, Prostějov, Vyškov.

Hledíc k některým podstatným rozdílům hláskoslovným, podřecí to rozestupuje se v několikero různorečí.

a) Různorečí olomoucko-prostějovské.

Hranice: Dub, Štítovice, Vrbátky, Dubany, Olšany, Topolany, Křelov, Horka, Chomoutov, Pňovice, Želechovice, Náklo, Senice, Laškov, Kostelec, Lešany, Ohrozim, Vícov, Krumsín, Myslejovice, Brodek, Želč, Ivanovice, Vyškov, Mor. Prusy, Pačlavičice, Dědkovice, Švábenice, Chvalkovice, Dobroměřice. Pivín, Vřesovice, Výšovice, Čihovice, Bedihošť, Prostějov.

Samohlásky.

a, á.

1. Nepřehlasované *a* trvá jako v podřečí I, II.: čepica, ovca, noža, vdovca atd. Jenom naša, vaša po různu se přehlasuje: naše matka, vaše cërka (Těšetice, Slátenice). Slovesa V. třídy vzoru házeti přehlasují všecka: zabijět, vješět, stíliět, mišet, vëměšlět, věčëřët.

2. Kvantita samohlásky *a* je celkem táž jako v podřečích I, II. Odchodně krátí se *á* ve slovech: maslò, sadlò. Kráva — kravò; vrata (slov. val. vráta); *a* se prodlužuje ve slově sádë = sady (Slátenice).

e, é; ě, ie.

1. Původní *e* je poněkud zvýšené (více na př. v Těšeticích nežli v Nákle, kdežto v Dubanech zní normálně: žëlëzo, lëd, kašël, pëtël.

2. *é* (ie) se úží v *y*, *i* v týchž slovech a tvarech jako v podřečí II.: chlib, mlíkò, dyšč, prstyněk, pyrò, mynò (ménò, Těšetice), dôbryhò, šístë, sidmë, nyst, vliet, oblikat atd. (v. str. 41.)

3. *ě* (*e*) se nedlouží v týchž tvarech jako v podřečí II.

ě tvrdně v týchž tvarech a slovech jako v podřečí II.

ě se zeslabuje v *i* ve tvarech: v jizbi, na náspi, dilò së, bihávat, šil (iit), sëdnitë a p.

i, í.

1. Po *l*, *ř*, *z*, *s*, *c*, *ž*, *š*, *č* mění se *i* v *e* snižené (*ě*)

a) v slabikách kmenových: lëd, lëst, hlëna, kòblëh, slëmák, lëtòvat, lëzačka, tòlëpán, vëlëké, přëblëžòjë së, — chlapcë bëlë, dëvcata bëlë, — krëvé, střëkač, přëbrat, zëma, sëla, sërka, sëròtëk, sëvé, gdëšë (kdysi) — gdëšë (kdesi), cëgán, cëbòla, cëzi, lacënë, — žëd, žëvot, žëto, žëla, žëvica, šëdit, Šëmon, šëndël, šëróké, òčëtël, řičëca;

b) v příponách *ina*, *inec*, *ica*, *ička*, *ivý*: malëna, pëřëna, kòzëna, psëna, kòžòšëna, kòšëna, hòsënëc, kòřënëc, — tak *i*: žabënëc, kravënëc — pòlëca, plòskòřëca (pryskyřice), mërëca, kòzëčka, hòsëčka, ròsëčka, ružëčka, bázlëvé, švitòřëvé;

c) v genitivě, dativě a lokale ženských vzorů, kde *e* zastupuje *i*: dò řëčë, k řëčë, v řëčë, dò pòlëcë, na pecë; — alë: na vëžë (vëží) — s vëžë (s vëže), v ružë (v ruží) — dò ružë (dò rùže) atd.;

d) v nominativě mn. mění se jenom *ci* v *cê*: vójácê, vtácê a v dualu: očê, ošê, ostatek trvá *i* nezměněno: očêtêli, přátêli, psi, drátaři, něznabôzi, hastrôši.

e) v infinitivě a přičestí činném sloves I. a II. třídy, i po souhláskách *ň*, *mj*, *j*: žêt — žel — žějô, šêt — šel — šejô, pâlêt, kórêt, vózêt, nôsêt, slóžêt, fěšêt, tóčêt, nôsêl, varêl, očêl, ôžel, hórêt, zvónêt, krmjêt, strójel, dôjêt.

f) ve spojce *i*: ôtêc ê matka.

Toto zástupné *ê* u výslovnosti zcela určitě a zřetelně se rozeznává od *è* (původního): Tam bělô lédô (= lidu) — tam bělô lédô (= ledu).

Čistého dlouhého *i* ani v tomto podřecí není; každé dlouhé *i* buďto se mění v *é* poněkud zvýšené (*ě*), nebo, a to mnohem častěji, se krátí v *i*.

1. *i* se mění často v *é* po *l*, *ň*, *z*, *s*, *c*, *ž*, *š*, *č*, a to:

a) v slabikách kmenových: klén, hlěsta, léce, blézko, blézêt sê, lěsti, lěbit sê, slébit, lěčêt stěno — pôličêt na vtákê.

Výjimky: blin, klizêt, sklipêk, plíšêk, kôbližêk a p. — Proti spisovnému: klíč, líbat, líto, plíce je: klóč, lóbat, lóto (v. léto), plóca.

Křéz, křédlo, vedle: hřib — hřébê, hřibê, hřich, řidké, třiska, Jířik, dřit, vřit a p. — Strêlêt = střelit i střílet.

Předpona *při* většinou *i* krátí: přísada, přišera, příklad, v. přêkladnik.

V kmenových slabikách *zi*, *si*, *ci* málo kdy se mění *i* v *é*, většinou se krátí: v zêmê, siň, tisíc, cén, cisař, dvacitka, citit. Pravidelnější je přezvukování v kmenových slabikách *ži*, *ši*, *či*: žénat, šépêk, čêtat, čêt; — čêhat = číhati, čóhat = trčeti, — cém, ale čí? (cujus).

b) v zdrobňovacích koncovkách *ík*, *íček*: stólêk, rôhlêk, králêk, stêhlêk, kólêk, v. krómflík (knoflík), — žebřêk, starêček, vózêk, psêk, křézêček, nózêk, kôšêk, nêbôžêček.

c) v koncovce *ín*, *ínek*: včelén, ôkřênêk, Drôždên.

d) v genitivě mn., a to i po jiných hláskách, jmenovitě po *ň*: škatólê, pântlê, pôlê, kózê, kužê, dôšê, zêmňê, daňê, strêšňê, řêčê, zřê, pécê, kôrôtvé, psañê.

e) v instrumentale sg. náměstky *on*: s ňêm.

f) Ve slovesech opětovacích mění se *i* v *é* hlavně po *ž*, *š*, *č*, ostatek se krátí: ôžěvat, věšěvat, přěčětat, začěnat, ščěpat, strěkat, — zaplitat, pôlivat, větripat, klěčivat, vařivat, věšěvat, nôsivat.

2. *i* se krátí v týchž slovech a tvarech jako v podřečí II, jenom pândělě činí výjimku.

y, ý.

1. *y* mění se v *e* snižené (*è*): pèsk, kòpètò, ménář, mèt — mèl, sèt — sèl, krèt — krèl, dèbè bèle rèbè, bèla bè è máčka, krèda (křída).

y trvá jen v několika slovech méně obvyklých nebo cizích: bylèna, starobylè, šprym, tyran. Vedle staršího děckè slyšeti nyní častěji dycky. Slovesa zpytovat, třpytit se, jež mají v nářečí val. a slov. měkké *i*, nemění tolikéz své *i*-hlásky.

Vzory obraz a koza mají koncové *e* zvýšené (*è*), protože nevzniklo z *y*, nýbrž z původního *e*: ôvsè, kòzè, kòsè.

y se nevysouvá ve slovese: vědat, vědaná.

2. *ý* mění se v *é* trochu povýšené (*é*): bék, pastěr, stréc, dóbře, člověk, dóbřeč lèdi, věmlòva, věhra, věskat.

ý se krátí v *è* v týchž slovech jako v podřečí II.

o.

1. Původní *o* je malinko zvýšené (*ò*): òlòvò, stòdòla, dòma, hòlòbòm.

2. *o* se mění v *u* (*ù*) ve slovech: kuzlè, kuža, nuša, luni (luň), kužòch, usmè, dulè, zvláštè v koncovce *oj*: luj, ruj, pokuj kruj, struj, zábuju, nèbuju sè, pòduju, — vujna, pak ve slovese: muct — mužu — muhl.

3. *o* se nedlouží v *ó*: dójèt (dojiti), hòjèt, stròjèt, bójim sè, stòjim.

4. *o* se nemění v *u* v dativè mn.: stròmòm, tèlatòm, pòlòm.

u, ú.

1. *u* se mění v *o* snižené (*ò*): zòb, kòs, hòbò, ròkò, dòšò, jòž, šèòka, kòt-kòl, nèsò, bòdò, mèdò, còkrò, kòvårò!, k òhňò, èèpicò, na nòžò, na pòlò, na prahò, ò nás, pòklòdit, kòpòjò, òrò, kòdè, tòdè, vsòdè.

Toto snížené (hrdelné) *ô* zcela zřetelně se rozeznává od zvýšeného (podnebného) *ó* v podobných slovech a tvarech: *kôs* (kus) — *kôs* (kos), *do bôkô* (buk) — *do bôkô* (bok). Zavolá-li Hanák: „*Franckô!*“ ví dobře Franček vedle Francky stojící, že on jest volán, an by na Francku volal: „*Franckô!*“ Cizinci spíše se podaří vysloviti hanácké *ô* než *ó*.

2. *u* se nepřezvukuje v *ô* jen v některých slovech a tvarech *a)* ve slovech cizích nebo méně obvyklých: štrovat, bunda, pult, řujnosť, bujnosť, šukat, lump; *b)* v imperativě sloves IV. třídy: kupuj, maluj; *c)* v příslovcích: *dôkuď*, *dôtud*, *ôdsuď* a p.; *d)* ve jménech národů: Rus, Prus (ob. Prajz); ale: *Tôrêk*, s nímž bývaly častější styky.

3. *u* se nepřehlasuje po měkkých souhláskách a nedlouží se, právě jako v podřecích I. a II.'

4. Za *ú* (*ou*) a přehlasované z něho *í* je všude zvýšené poněkud *ó* (*ó*): *ôd*, *ôvar*, *ôrad*, *klôč*, *lôbat*, za naš^o *stôdôlô*, *tô* *červênô ružô*, *k zelô*, v *prôťô*, *k vičérô*.

5. Slova, jež v nářečí slov. a val. proti češtině *u* nedlouží v *ú*, mají v hanáčtině *ô* (nikoli *ó*): *hôsle*, *stôpa*, *lôža*, *pôta*, *dôt*, *zézôt*, — a naopak, která tam proti češtině *u* dlouží v *ú*, mají tu *ó*: *sôknô*, *žalôdêk*, *drôžka*, *rôbat*.

6. *ó* se krátí: *dlôhé* — *dlôhó*, *lôka* — *lôk* — *lôkám* — na *lôkách* — *lôkama*.

7. *ó* a *ô* splývá v *ó* ve slově *dvôšnik* = *dvô-ôšnik* (dvoušnik), hrnec se *dvêma* uchy.

ü.

ü se vyslovuje vesměs zkrátka: *dum*, *nuž*, *stul*, *dvur*, *vul*, *sul*, *ruža*, *vula*, — *žáku*, *kôšu* (gen. mn.), *sôsêdu* *chlapêc*, — *trum*, *kur* (v. *kôr*), — *muj*, *tvuj*, *pučêt* (*pûjčiti*), *puďô* (*pûjdu*).

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlásky *ia*, *io* vyskytují se po retnicích vzorů země, hřibě, *proceství*: *kônôpja* — *kônôpjô*! — *kônôpjô*, *pôd zêmjô*, *hřibjata*, *procestvja*, v *procestvjô*.

2. O dvojhláscce *au* platí, co pověděno o podřecí I. na str. 14: *pók*, *póz*.

3. Tolikéž celkem má platnost, co pověděno na str. 45. o dvojhláskách *aj, ej, ij, uj*; vzniklé odtud *é* jest poněkud zvýšené: klé (klej = klich), olé, oběčé, dě, zavólé. Vedle počké je také počky.

P o z n. Původní hlásky *e, o* a zástupné *e* (= *y*), *é* (= *ý*, *ej*), *o* (= *u*), *ó* (= *ú*) nejsou všude stejné jakosti. V Dubanech jest jejich zvuk skoro normální: rebe, volé, dobré, bodo. Jen koncové *ó* se malinko zvyšuje: za našó stodoló. Vokativ zní tu: **Francko!** — **Francka!**

V Těšeticích a v Kostelci původní *e, o* a zástupné *é, ó* zní značně výše nežli v Nákle. V Olšanech zase zástupné *é* je nižší, více hrdelné než podnebné.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek děje se celkem touž měrou a týmž způsobem jako v podřečí I. (str. 15). Hláška *v* se v tomto podřečí nespodobuje v *f*: květ, ótvirat, tvuj a t. d. Toliko v Olšanech vyslovuje se křět, k fám, sfuj a t. d.

Místy (na př. ve Studenci) *h* na konci slov zní jen slabým přídechem a takměř mizí: sni, pra, tr.

O proměnách souhláskových platí celkem, co pověděno v podřečí II. Zvláště podotknouti jest:

1. *l* a *l* rozeznává se zcela určitě a rázně ještě v Těšeticích: skála, klada, tabôla, zeřeně, pachólék atd. Ale už v přifařených tam Ohnicích rozdíl ten jest méně patrný. V Příkazích, Skrbeni, v Nákle na Olomoucku, v Myslejovicích na Prostějovsku jest *l* před každým *a, o, ó* a na konci slov: stódola, lampa, tabôla, kóló, malóvat, vólal, óhél, óčétél; před *e, é, é* je střední *l*: pachólék, zeleně, léd, léto, rólék.

l se vysouvá ve slově: žéčka, mění se v *e* ve slově mēčēt — mēč — mēčē.

2. Pozoruhodno je vsuté *r* (vl. rozlišené *nn*) před příponou *ný* v přídavných: dřevěrné, olóvěrné, kužerné, kóščerné, sklěrné, vedle slaměnné, kdež se *nn* zcela zřetelně vyslovuje, jako ve slovech: Anna, panna (Náklo, Náměšť).

3. *d* se mění v *j* ve slově svajba (Dubany) — svadba (Těšetice).

t neměkne v infinitivě: nyst, lēžēt, vólat.

t se mění v *d* ve slově: žlóděk.

4. *v* přídechové je v Bilovicích, Kostelci, Čelechovicích, Stařechovicích, Uherčicích, Dědkovicích, Myslejovicích, v Ohrozimě, Krumsíně: vóbá, vóbřislò, vóběc, vòkurkê, vòknò.

m se mění v *n* v slovese: snějò sè, snějěš sè atd.

5. *k* se mění v *ch* ve slově: parchan.

6. *h* přídechové jest jenom v několika slovech: hòzèl, hòzda, hòlèca, hòdica, hòzèny, ale: òhèl, òhèr, òchò atd., Hanka, Hana, Hantoš.

h se odsouvá ve slovech: řbèt, vizdat, vèzda, řèbičkè, řmi, zařmèlò. Òncè (= Ohnice), jak bitè (= hbitè, jakmile).

7. *ž* se vysouvá ze složeniny: jòlèpak = jòzlèpak.

8. *š* se mění v *š* ve slově: člapa.

9. *j* se odsouvá ve slovech: im, iva, ikrè a p., èšèè (v. jènòm), ècèmèň (Náklo), Lózèk.

R o z d í l y.

1. V Stařechovicích, Čelechovicích, Kostelci, Bilovicích, Lešanech, Ohrozimi, Plumlově, Krumsíně, Uherčicích, Dědkovicích, Brodku, Želči, jakož i v sousedních západních osadách tohoto podřecí je přídechové *v*: voko, voves, vodehnal. V Zdětíně u Ptení už jest i přídechové *h*: hale, hocho, hovázale.

2. V Plumlově, v Kelčicích, Vřesovicích, Koberčicích, Hradčanech, v Brodku a v Želči jest jedno *l*, střední. V Dobromělicích se *l* a *l'* ještě rozeznává, ač ne příliš rázně.

3. V Dubě a přifařených Nenakonicích, pak ve Štítovicích *t* v infinitivě měkne: voľat, bžžef, mlátit, kdežto v sousedních Vrbátkách už je tvrdé *t*.

4. V Senici je zástupné *e* (= *y*) a *o* (= *u*) vyšší, podnebné: rèbè, šperkè, kòp còkrò.

5. V Pivíně, Štítovicích, Bédihošti, Dubě, Nenakonicích a v Senici je zástupné *é* (= *y*, *è*) vyšší, skoro kojetské: lèčet, čèhat, kržž, zavolè, strèc, bèk, z tè bílè hòsè.

6. Ve Vyšovicích, Vřesovicích, Štítovicích, v Dubě a Nenakovicích je *ó* (= *u*) hodně vysoké = *ò*: za našò zahradò.

7. V Brodku a Želči je zástupné *é* a *ó* snižené, hrdelné: strèc, dobrè, omè, zakrè.

V přičestí minulém zástupné *e* se tam dlouží: omèl, zakrèl, prosèl, vozèl. Tak i v Koberčicích a Dobromělicích, ale *é* je tu vyšší: omèl, zakrèl.

i ve slabikách *lí, ři, sí, ší, ží* většinou se krátí.

Slova níř a nízký mají přídech *h*: hniř, hnízkě.

Dativ mn. rodu m. a stř. končí se na *um* jako na Vyškovsku: žebrákum, telatum.

Přídavné přísvojovací je: soseduj — sosedova — sosedovo.

Imperativ slovesa bêt (býti) je: bêt — bêtete.

8. Řeč města Prostějova má sice ráz podřečí okolního, ale již se značně „poměštila“; a) hlásky *u, í, y* jsou čisty: budu, žito, hlina, ryby a t. d.; b) *ú* mění se v *ó, ý, ej* v *ě* jako v okolí: dobré stréc, dě; c) *í* se krátí a mění se v *ě* toliko v koncovce *ik*, po *z, ž* a *š*: vozěk, nožěk, košěk.

b) Různořečí bystřicko-šternberské.

Hranice: Loučka, V. Újezd, Daskabát, Přáslavice, V. Bystřice, Bukovany, Radkov, Dolany, Bilkovice, Mor. Houzová, Hnojice, Žerotín, Hřebčín, Hodolany, Bystrovany.

Mluva pohraniční osady Loučky u Lipníka značně se již odlišuje, jsouc přechodem k sousednímu podřečí hranickému.

1. *u* a *y* nemění se v *ô* a *ê*: budu, našu chaľupn, chlapi byli, roby byly („bele je prý škaredý“.)

2. *ú* a *ý* přechází v *ó* a *é*: dlóho, móka, stréc, bék, dobré člověk. Koncové *ó* zní jako rychle vyslovené *ou*: vedou, za našou stodolou, nebo se krátí, když se předchází slabika přízvukem (po hranicku) dlouží: k zéfo, v zéfo.

3. *é* (*ie*) se *ú*ží jako v různorečí a): mľiko, chľib, prstynek, přišil k nám, nysť, vysť.

4. V slabikách *lí, ři, zi, sí, ci, ži, ší, čí* nemění se *i*: list, peřina, zima, žid, atd.

5. Dlouhé *í* v těchto slabikách mění se jen po *z, s, ž, š* ve vysoké *ě*: vozěk, psěk, nožěček, košěček.

6. *l* a *ľ* rázně se odlišují: uheľ — uheľ, byli — byly.

7. Lokal mn. rodu m. a stř. má koncovku *och*: o vtákoeh, na stromoch, v oknoeh, telatoeh (v. koněeh).

8. Dativ jedn. zájmem *já* jest *mi*, po předložkách *mi*.

9. Sloveso *byť* má tvary: su, si; kde sis byl?

Řeč města Lipníka má ráz lašský nedostatkem dlouhých slabik a přízvukem polským: patek, mačka, sedľak, chľib, poľivka, krupy, muka, dobry pivo — dobryho atd.

V Hnojicích, Houzové a Žerotíně je dativ zájmen já *mi*, ve Štěpánově a dále na jih *muě*. Odtud si sousedé tito navzájem přezdívali: „Mítaci“ a „Mněši.“

Ve Stukově, Želechovicích a dále už je přidech *v* (vokno, voves) a *t* v infinitivě tvrdé (volat, vyst).

V Tršicích staří lidé mluví právě tak jako v sousedních Lipjanech a j.; mladší pokolení „jůž se panšči“.

Podřečí bystricko-šternberské liší se od olomoucko-prostějovského hlavně měkkým *t* infinitivním: nyst, piť, hōřět, chōdit, vōlat, házět, kōpōvat.

Jiné patrnější rozdily jsou asi tyto:

1. *á* nekrátí se ve slovech: másľo, sáďľo v krajíně od Práslavic k Lipníku.

2. Koncové *e* zástupné tvarů jmenných je poněkud zvýšené a zní stejně jako *e* původní: s tabōľe — na tabōľe, do trōhľe — v trōhľe, v těplē, na fařē, na dvōřē, v kōmōřē, z nōžē — v nōžē, z mēzē — na mēzē, do čēpicē — v čēpicē, z ružē — v ružē, do dōšē — o dōšē, do řēčē — v řēčē.

Tolikéž jest vyšší zástupné *e* v infinitivě proti nižšímu různorečí *a*): očēt, nōsēt, vařēt, slōžēt, pālēt atd.

V nominativě mn. nemění se *i* v *ě* na Bystricku ani po *c*: chlapani, zajici; proti tvarům chlapanē, zajicē v Hnojicích a sousedstvu.

V duale oči a uši mění se *i* v *ě*: očē, ošē.

V Práslavicích: tři, štēři, štřilēt, v Daskabatě: třē, štēřē, štřělēt.

Zástupné *é* (= *i*, *y*) je na Tršicku o poznání vyšší než na Bystricku: krēžčēk, kosčēk, strēkat, krēvě.

Mžikat očima — mžēkat = hrát na mžičku.

V příponě *při* mění se *i* v *ě*; někdy se také krátí: přelēžētōst, přēdanēk, přējēm, přivōz, přihōda, přikōpa.

3. *ě* se úží (mimo jiné, obecně hanácké) ve slovech: břiza, mřiza, vikō, tircha (slov. tērcha = tíže).

V okolí Bystrice: šistē, sidmē; na Tršicku: šestē, sedmē; tak *i*: usmē — ōsmē.

4. Na Tršicku vyslovuje se *o* (= *u*) zvláštním způsobem, jako by *ou* velmi rychle, ve zvláštní jeden zvuk vyslovil: strčēkou! na vōzou. V Lipjanech jsem tuto výslovnost, jakožto

na první poslech nápadnou, sám dobře rozeznával, a v Tršicích mi tvrdili, že se i tam za stara vyslovovalo: Franckou! Jankou! boudou (budu) a p.

Na Bystricku dlouží se *o* v slabice *oj*: hójět, strójět, dójět, rójět se, bójím se, stójim, ve slovese plóvat — plóvám a v podstatném ójě.

o se mění v *u* ve slově rózpurěk.

5. *ô* (*u*) se přehlasuje ve slově ščika *a*) ščóka.

ó (*ú*) se krátí ve slovech: ómór, óspóra.

6. Na Šternbersku (v Hnojicích a j.) jasné hlásky na konci slova vyslovují se rozdílně od temných, t. j. s pazvukem samohláskovým: vuz — kôs, lěz — lès, hòb — kòp, had — plat atd.; koncové *h* u výslovnosti mizí: pra — prahò, rò — ròhò, sni — snihò.

7. Na Bystricku spodobuje se *v* v *f* jako v sousedním podřečí II: k fám, dratfa, mrkfa, kfět, sfuj.

8. Na Tršicku rozeznává se zcela jasně *l* a *l'*. V Doloplazích jest *l* před každým *a*, *o*, *ô*, *ó* a na konci slov: lampa, klòč, lòbat, òhèl; jinde jest *l* střední.

V Práslavicích a odtud na sever k sv. Kopečku a Šternberku jest jedno *l* střední (české). Žena v Lipjanech směje se svému muži rodilému z Bukovan pod sv. Kopečkem, že říká lampa, pachofek (vl. lampa, pacholek) m. lampa, pacholek.

l má platnosť samohlásky ve slově klč — klči (coll.) = pařez — pařezi, dòstał dò ròkè klča (slov. val. křč = křeč). Tršice.

l se vysouvá ve slově: brabléc — brabca.

9. *ř* tvrdne (jako v *a*) ve slovech: òdèrèt, krèda.

10. *v* se odsouvá ze slabiky *vova* jako v jiných podřečích moravských: piovár, pozpraovat, vèpraovat, staovat se.

11. *m* se mění u *v* ve slově vrabéc n. vrablènèc = mravenec (Hnojice).

12. *k* se mění v *ch* ve slovech žvéchať, schòrèca.

13. *h* se přísouvá ve slově husa = osa (*vosa*): popchané òd husé (Hnojice).

14. *ch* se střídá s *k* ve slově skfálnè, naskfál v. schfálnè, naschfál (Práslavice).

15. *č* se mění v *š* ve slově žlòš (Chvalkovice).

Skloňování a časování spravuje se celkem v celé oblasti obojího různorečí týmiž vzory až na některé rozdíly hláskoslovné, na svých místech vytčené. Vystavené tu vzory jsou velkobystřické (z Přáslavic).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *holub, dub*:

Jedn. 1. hólôb	Množ. dôb
2. hólôba	dôba
3. hólôbôvi (ô)	dôbô
4. hólôba	dôb
5. hólôbê	dôbê
6. hólôbô (ovi)	dôbô (ě)
7. hólôbêm	dôbêm
Množ. 1. hólôbi	dôbê
2. hólôbu	dôbu
3. hólôbôm	dôbôm
4. hólôbê	dôbê
5. hólôbi	dôbê
6. hólôbêch	dôbêch
7. hólôbama	dôbama.

Dativ mn. v Kostelci má koncovku *um*: žebrákum, pacholkum.

Lokal mn. mívá také koncovku *ách*, jmenovitě po hrdelnících: o ftákách, žebrákách, hříchách, na břehách, — po pěti grěcařích (Doloplazy).

2. Vzor *muž, niž*.

Jedn. 1. móż	Množ. nuž
2. móża	nóża
3. móżôvi	ňóžô
4. móża	nuž
5. móżô	nóżô
6. móżô (ôvi)	nóżô
7. móżêm	nóżêm.
Množn. 1. móži	nóžê
2. móžu	nóžu
3. móżôm	nóżôm
4. móžê	nóžê

5. mōži	nōžè
6. mōžich (èch)	nōžich (èch)
7. mōžama (èma)	nōžama (èma)

Instr. mn. na *èma* je dosti častý: košèma, chlapci se òčijó krěćířèma.

3. Vzor *obraz*:

Jedn. 1. òbraz	Množ. òbrazè
2. òbraza (ò)	òbrazu
3. òbrazò	òbrazòm
4. òbraz	òbrazè
5. òbrazò	òbrazè
6. òbrazò	òbrazèch (ich)
7. òbrazèm	òbrazama.

V Kostelci je lokal: v lèsè, v. na vòbrazò, na vòzò.

4. Vzor *okno*.

Jedn. 1. 4. 5. òknò	Množn. òkna
2. òkna	òkèn
3. òknò	òknám
6. òkné	òknèch (ách)
7. òknèm	òknama.

Hnizdo má v genitivè mn. hnizdè.

5. Vzor *pòle*:

Jedn. 1. 4. 5. pòlè	Množ. pòla
2. pòla	pòl, pòlè
3. pòlò	pòlòm, pòlám
6. pòlò	pòlách (èch, ich)
7. pòlèm	pòlama

Nèbè, z nèbè, k nèbò, na nèbò (nèbjò), pòd nèbèm. — V té nèbi, pòd nèbò (Hnojice).

6. Vzor *stavení*:

Jedn. 1. 4. 5. stavèni	Množn. stavèña
2. stavèni	stavèň (ňè)
3. stavèni (ňò)	stavèňám
6. stavèni (ňò)	stavèňách (ich)
7. stavènim	stavèňama.

7. Vzor *proceství*:

Jedn. 1.	4.	5. pròcestfi	Množ. pròcestfja (vja)
	2.	pròcestfi	pròcestfě (vi)
	3.	pròcestfi	pròcestfim (vjám)
	6.	pròcestfi	pròcestfích
	7.	pròcestfim	pròcestfama (vjama)

Mimo jiná *collectiva* je na Hané také *směti* (kdežto Slováci a Valaši užívají pluralu: SÚ tam smeti, posbíraj ty smeti) a *kostí*: Chòdí pò kòsti (kupuje po dědinách kòsti). Maryšò, hdě máš tò kòsti? Jè tò žèd. Žèd handli kòstim.

8. Vzor *ryba*:

Jedn. 1.	rèba	Množ. rèbè
	2. rèbè	rèb
	3. rèbě	rèbám
	4. rèbò	rèbè
	5. rèbò	rèbè
	6. rèbě	rèbách
	7. rèbò	rèbama.

9. Vzor *koza*:

Jedn. 1.	kòza	Množ. kòzè
	2. kòzè	kòz, kòzě
	3. kòzè	kòzám
	4. kòzò	kòzè
	5. kòzò	kòzè
	6. kòzè	kòzách
	7. kòzò	kòzama.

10. Vzor *tròhla*:

Jedn. 1.	tròhla	Množ. tròhlè
	2. tròhlè	tròhlè (lě)
	3. tròhlè	tròhlám
	4. tròhlò	tròhlè
	5. tròhlò	tròhlè
	6. tròhlè	tròhlách
	7. tròhlò	tròhlama

Slòza (slza) má nom. mn. slòzi.

Vzor starosta má v gen. starostě, v akk. starostô; v Dubanech v gen. starostu, v akk. starostô: od Prochazku, od Janka Svobodu

11. Vzor *duše*:

Jedn. 1. dōša	Množ. dōšě
2. dōšě	dōšě
3. dōšě	dōšám (im)
4. dōšô	dōšě
5. dōšô	dōšě
6. dōšě	dōšich (ách)
7. dōšô	dōšama (ěma)

Sviňa má v dativě mn. sviňóm.

12. Vzor *země*:

Jedn. 1. zēm	Množ. zěmně
2. zěmě (zeme)	zěmňě
3. zěmi	zěmňám
4. zēm	zěmně
5. zěmjô (zěmňô)	zěmně
6. zěmi	zěmňách
7. zěmjô (zěmňô, zěmô)	zěmňama (něma).

Ves splývá s předložkou *na* v jedno slovo: je návšě, pod návěs (= na návsi).

Slova *na c* mají v nom. mn. obyčejně *ě*: nemocě, pécě.

Vôhrözěm (Ohrozim), dô Vôhrözěmě, Vôhrözěmi (lok.).

Kólaja pomnožné, v kólajich.

Častý je v tomto podřeči gen. mn. ženského rodu *na ě*: lampě, hrě, pověřě, flěntě, knihě, kózě, břizě, mězě, hōsě, kužě, flašě, ōlšě, slěpicě.

13. Vzor *kost*:

Jedn. 1. kōst	Množ. kōsti (ě)
2. kōsti	kōsti (ě)
3. kōsti	kōstim (ěm)
4. kōst	kōsti (ě)
5. kōstô	kōsti (ě)
6. kōsti	kōstich (ěch)
7. kōstô	kōstfama (kostma)

Vzory *host* a *daň* kromě odchýlek hláskoslovných (i = i, u = ů, ô = u) a lokkalu mn. *ěch* skloňují se jako v podřeči I.; tak i *lědi* a *děti*, *mrkva*, *kryf*, *hřibě*.

Skloňování jmen přídavných.

1. Vzor *dobrý, dobré, dobrá*.

Jedn.	1. dobře, dobry		dobrá
	2. dobryhò		dobré
	3. dobrymò		dobré
	4. dobryhò, dobry		dobró
	6. dobrym		dobré
	7. dobrém		dobró
Množ.	1. dobři	dobry	dobry
	2.	dobréch	
	3.	dobréch	
	4.	dobry	
	6.	dobréch	
	7.	dobréma	

2. Vzor *dnešní*:

Jedn.	1. dněšni, dněšni	Množn.	dněšni
	2. dněšnihò, dněšni		dněšnich
	3. dněšnimò, dněšni		dněšnim
	4. dněšniho, dněšni		dněšni
	6. dněšnim, dněšni		dněšnich
	7. dněšnim, dněšni		dněšnima

Vzor *sěsedu* — *ova* — *ovo* skloňuje se celkem dle *dobré*.

Stupňování jmen přídavných, nehledíc k zákonům hláskoslovným, jest pravidelné: pěkné — pěkněši — nepřekněši, teplé — teplěši, hòsté — hòšci, dobré — lepší a lepçi, krátké — kratši a kratçi, lěfké — lěfçi — a lěfčěši.

Význam superlativný mají tvary: věsòčajzně (velmi vysoký), dlòhajzně, velèčajzně a p.

Skloňování zájmen.

1. já	tě		mě
2. mně	těbě, tě	sěbě	nás
3. mně	tòbě, tě	sě, sòbě	nám

4. mně	těbě, tě	sè, sèbě	nás
6. mně	tòbě	sòbě	nás
7. mně	těbó	sěbó	nama

V Senici jest dativ *mi*. Na Tršicku: dě mjě, pòd kè mjě, di òdè mjě, pòčkè mjě.

1. òn, ònò,	òna	òni, ònè
2. hò (něhò)	ji (ni)	(j)ich (nich)
3. mò (němò)	ji (ni)	(j)im (nim)
4. hò (něhò)	jò (ňò)	(j)ich (ně)
6. nèm	ni	nich
7. ñèm	ňó	něma

Na Tršicku: Pòčkè na ñě!

1. muj, my (mòjè)	mòja (má)	mi, my
2. myhò (mòjèhò)	mě	měch
3. mymò (mòjèmò)	mě	měm
4. myhò (mòjèhò), my (mòjè)	mòjò (mó)	my
6. mym (mòjèm)	mě	měch
7. mèm (mòjèm)	mó	měma

Tvary v závorkách položené jsou řidší. *Mi* a *my* v nom. mn. zní ovšem stejně.

1. naš, našè	naša	naši, našè
2. našèhò	našè	našèch (našèch)
3. našèmò	našè	našèm (našèm)
4. našèhò, našè	našò	našè
6. našèm	našè	našèch (našèch)
7. našèm	našó	našèma (našèma)

1. tèn, tò	ta	ti, tè
2. tèhò	tè	tèch (tèch)
3. tèmò	tè	tèm (tèm)
4. tèhò, tò	tò	tè
6. tèm	tè	tèch (tèch)
7. tèm	tó	tèma (tèma)

Dle vzoru ten a to skloňuje se hò a cò.

Skloňování číslovek.

Jeden — jedna — jedno skloňuje se docela dle vzoru ten, ta, to.

1. dvě — dva dvě	tři — třě	štěři — štěřě
2. dvóch	třěch	štěr (štěřěch)
3. dvóm	třěm	štěřem
4. dva dvě	třě	štěřě
6. dvóch	třěch	štěřěch
7. dvóma	třěma	štěřma

Všecek skloňuje se celkem dle dobrě.

Kólěk: do kólěka, s kólěka.

Časování.

I. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
vědó	věď	věda
věděš	věďte	Infinitiv:
vědě	věďmě	vyst
věďemě		
věďětě		
věďó		

Přičestí činné: vědl, vědla, vědló.

Přičestí trpné: věďeně, věďená, věďěny.

Dle vzoru toho časují se všechny kmeny zavřené až na odchylky hlaskoslovné: číst, klast, krasť, kfyst — kfětó, myst, plicť, přist — přědó, rust — róstu a rustl; — hrězt, třist — třěsô, vyzť — vězô, mœť — mœzô — mœhl, pycť — pęcô, řict, sicť, tyct, tlœct, vlicť; — zapjat (pnœť), počit, tit, žit (žat), najat, vzit — vězmô — vzal — vzitě; — zibst — zěbě — ziblô — dřit (dřô, děrô), mlět, mřit — mřô, prœstřit, vřit.

Sloveso hnyst — hnětě — hnětl, na Prostějovsku a Olomoucku obecné, zastupuje se na Bystřicku slovesem klačit. Sloveso moci na Prostějovsku má tvary: muct — mužô — muhl. Tamtéž obecný jsou tvary přémôt (přijmouti), najmôt

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
krějô	krě	krēja
krějěš	krětě	Infinitiv:
krějě	krěmě	krěť

krějěmě
krějětě
krějǒ

Přičestí činné: krěl, krěla, krělò.

Přičestí trpé: krětě, krětá, krěty.

Dle tohoto vzoru časují se všechna slovesa kmene otevře-
ného: plět — plějò — plě — plěl, bít — bijò — bi — bil,
pít — pi, líf — li, rêt — rě, mêt — mě, šet — šel (šiti), žet —
žel (žiti), čof, dof, kof, obof.

II. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
tahnò	tahni	tahna
tahněš	tahnitě	Infinitiv:
tahně	tahnimě	tahnóť
tahněmě		
tahnětě		
tahnó		

Přičestí činné: tahl, tahla, tahlò.

Přičestí trpné: tahnotě -á -y (taženě).

III. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
òmim	òmě	òměja
òmíš	òmňětě	Infinitiv:
òmi	òmňěmě	òměť
òmimě		
òmité		
òmijǒ		

Přičestí činné: òměl — òměla — òmělò.

Přičestí trpné: òmněně -á -y.

Mět — mám, majǒ — mjě (mňě) — měja — měl.

Bát se — bójim sě, bójijǒ sě — buj sě — bója sě — bál sě.

Čtět — chcò, chcǒ — chcě (chťě) — chca — chtěl.

Spaf — spim, spijǒ — spē, spětě — spja — spal.

Stáf — stójim — stuj — stója — stál.

Vidět — vizò — (hlěď) — viděl, viza.

IV. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
vózim	vóz (vózě)	vóza
vóziš	vóztě (vózětě)	Infinitiv:
vózi	vózmě (vózémě)	vózěť
vózimě		
vózitě		
vózijó		

Příčestí činné: vózěl — vózela — vózělo

Příčestí trpné: vózěné -á -y.

Kratší a delší tvary imperativu vyskytují se často vedle sebe: slóz — slózě, nós — nósě, kaz — kazě, kal — kalě. Praščeť má v imperativě: prašč n. praščě, lébit sè: lěb sè — lěbtě — lěbmě sè.

V. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
dělám	dělé	dělaja
děláš	dělětě	Infinitiv:
dělá	dělémě	dělať
dělámě		
dělátě		
dělajó (aji)		

Příčestí činné: dělál, dělala, dělalo.

Příčestí trpné: dělané -á -y.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kácim	kácě	kácěja
káciš	kácětě	Infinitiv:
káci	kácémě	kácěť
kácime		
kácitě		
kácijó		

Příčestí činné: kácěl, kácela, kácělo

Příčestí trpné: kácěné -á -y.

Dle vzoru toho časují se kmeny přehlasované; zabijěť, krájěť, póbizěť, véměšlěť, mišěť, věšěť, věčěřěť, zarósěť, vracěť a t. d.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
hřějō	hřě	hřēja
hřějěš	hřětě	Infinitiv:
hřějē	hřémě	hřít
hřějēmē		
hřějētē		
hřějō		

Dle vzoru toho časují se: okřít, přít, smít sē (Prostějovsko-Ol.: smát sē). Hrát — hrajō (hrám) — hrě — hrál — hrátē. Slovesa vāti užívá se jen trpného přičesti: zavítá cesta (= zavátá), ostatek se zastupuje slovesem fókāt.

Dle vzoru tesati časují se: říkat — říčō, česat — čěšō, kōsat — kōšō, stróhat — strózō, déchat — děšō a p.

Psat má: pišō i pšō, piš i pšē.

II. třída.

Indikativ:	Imperativ:	Přechodník:
kōpōjō	kōpuj	kōpōja (kōpōvaja)
kōpōjěš	kōpujtē	Infinitiv:
kōpōjē	kōpujmē	kōpōvat
kōpōjēmē		
kōpōjētē		
kōpōjō		

Slovesa bezpříznaká.

Dat — dām, dajō — dě — dal — danē.

Vědět — vim, vijō — at viš — věděl.

Jíst — jim (im), jijō (ijō) — jez — jedl — ježenē.

Bět — sō, sěš, smē, só — bōd — bēl; nēsō — nēsō.

V Kostelci a ve Slátenicích: sō, sē, jē atd.

Přechodníky v podřečí tomto nejsou neznámy, ale neuvžívá se jich tak často jako v nářečí slov. a val.

Komparativ příslovci zní: tēplěš, pěkněš, hōšč (hostěš), hlōbš (hlōbš), slabjěš, lěpši (lěpšěš, lěpčěš), kratšěš, dyl (dylěš), lěfčěš, myň, vic, radš.

Podmiňovací spojka zní *ěšlě* (v Dubanech *ězlě*).

Smrť kmotřička.

Běl jednó jeděn člověk tóžě chódobně na sfěťe. Naródl se mó chlapěček, alě nigdó (nihdó) něchtěl mó jít za kmótra, že běl tóžě chódobně. Ótěk si povídá: „Milé Bóžě, tak só chódobně, že mně nihdó něchcě poslózěť v té věcě; věznó (věmó) si chlapca, pudó, a kěhó pótám, tēhó naptám za kmótra, a něpótám-lě žádnýhó, kóstelník mně přecě snad' poslózí“. Šil a pótkal smrť, alě něvěděl, cò tó jě za ósobó; běla pěkná žěnská, jakó iná žěnská. Ptal jó za kmótrěčkó. Óna se něvěmlóvala a hněď hó přévitala kmócháčkem, vzala chlapca na rókē a něsla hó dó kóstēla. Chasnička pókřtilē jak se patri.

Jak šlē z kóstēla, kmótr vzalē kmótró dó hóspondē a chtělē jó tróchó óctiť jakóztó kmótrěčkó. Alē óna im povídala: „Kmócháčkó, něchtē tēhó, alē pódte rač se mnó dó myhó stánkó.“

Vzala hó dó své izbē a tam bēló tóžě pěknē. Pótóm hó vědla dó vėlěkēch sklěpu a tēma sklěpama šlē až pód zēm v tēmnostíi limbó. Tam hórēlē sfíčkē: maly, hróby, próstředni — trójihó brakó; a kery ēščē něhorēlē, tē bēlē tóžě vėlēky.

Kmótra povídá kmótróvi: „Hlěďtē, kmócháčkó, tó mám každyhó člověka věk.“ Kmótr se na tó divá, nandē tam tóžě maličkó sfíčkó ó samē zěmnē a ptá se ji: „Alē kmótrěčkó, prósím vás, či jě ta malá sfíčka ó té zěmnē?“ Óna mó povídá: „Tó jě vaša! Jak ta sfíčka kērakólē zhóři, já mósím pró tēhó člověka it.“ Ón ji povídá: „Kmótrěnkó, prósím vás, ēščē mně přédětē!“ Óna mó povídá: „Kmócháčkó, tó já ódēlať němóžó!“ Pótóm šla a tēmó chlapcovi, cò hó ókřtilē, rózala nývó sficó vėlěkó.

Zatim cò kmótra něvidēla, kmótr vzalē si taky nývó vėlěkó sficó, rózalē jó a přelózēlē tam, hdē ta jējich maličká sfica dóhóřivala.

Kmótra se na něhó (na ně) óhlidla a povídala: „Kmótrěčkó, tó stē mně němóselē dēlať! Alē dēž stē si józ přēdalē, tēdē maté Pódmē tó óduť vēm a pudēmē kē kmótrěncē.

Vzala jakēsē dar a šla s kmótrēm ē s ditětēm kē kmótrē. Přēšla a pólóžēla kmótrē chasnička na lužkó a věptávala se, jak ji jě a hdē jó cò bōli. Kmótrěčka si ji stěžóvala, a kmótr póslal pró pivó a chtěl jó jakó kmótró óctiť vē sfē chalópē, abē se ji móhl zavdēčēt. Pilē a hodovalē. Pótóm povídá kmótra

kè kmòtròvi: „Kmòcháčkò, tak stè chòdòbni, že vàm nihdò nèchtèl f té věcè pòslòžèt, až já, alè nic si z tèhò nèdèlètè, bòdètè mnèt pò mnè památkò! Já bòdò chòdit pò hòdných ledèch a bòdò jich mòřèt a vè bòdètè hòjit a ózdraòvat. Já vàm tè likè fšèckè pòvim, já ich fšèckè mám, a vàm každè rád dòbrè zaplati“. Stalò sè. Kmòtr chòdilè pò nèmòcných, hdè kmòtrènka mòřela a každymò pòmòhlè. Tòž bèl najèdnò slavnè dòchtòr z nèhò. Ômiral jèdèn knižè, alè è skònával. Prcè èšcè pòslalè prò tèhò dòchtòra. Òn přèšil, začal hò masť mazat a sfy práškè mò dávat — a pòmòhl. Dèž hò ózdravil, dòbrè mò zaplatilè, ani sè nèptalè cò sò dlòžni. Pòtòm smrt řekla kmòtròvi: „Kmòcháčkò, pòdròhy dètè pòzòr. Kè mò já bòdò stát v nòhách, tèmò každymò pòmòžètè; alè kè mò bòdò stát v hlavách, tèmò jòž nèpòmáhètè!“

Ômiral zas jèdèn hrábè. Zas pòslalè prò tèhò dòchtòra. Dòchtòr přèndè a smrt stòji v hlavách za lužkèm. Dòchtòr krècìjò: „Jòž jè zlè, alè zkòsimè tò!“ Zavòlal slòhè a kázal lužkò zatòčèt nòhama kè smrti a začal nèmocnyhò masť mazat a práškè mò pòdávat dò hòbè a pòmòhl mò. Hrábè mò zaplatil, cò mòhl ònyst, ani sè nèptal, cò je dlòžnè. Bèl rád, že hò ózdravil.

Smrt, jak sè s nim zèšla, pòvidala mò: „Kmòcháčkò, až sè vàm tò zas tak stanè, vic mnè tò nèdèlètè. Třèba stè mò pòmòhlè, alè ènom na chfìlkò; já hò přèci mòsim ódèvzdat hdè patri.“

Kmòcháčkòvi tò tak trvalò nèkòlèk ròku, — jòž bèlè tòzè starè. Alè k pòslèdkò jòž sè zlòbilè a sami pò smrti žádalè, abè ich vzala. Smrt ich nèmòhla vzít, pròtòžè si sami přèdalè sfìcò dlòhò, mòsèlè čekat až jim dòhòři.

Jèdnò jèlè èšcè k jèdnèmò nèmòcnymò, abè hò ózdravilè. Pòmòhlè mò. Pòtòm sè jim smrt zjèvila a vèzla sè s nèma f kòcàřè. Začala hò lèchtať a šòstla hò zelènò halòzkkò pòd krk, a òn sè ji svalèl dò klèna a òsnòl na vècnòst. Smrt hò òlòžela f kòcàřè a òtèkla pryč. Tò nandò dòchtòra mrtfyhò f kòcàřè lèžèt a zavèzlè hò dòm. Cèly městò a fšèckè dèdinè hò oplakávalè. „Škòda takovyhò dòchtòra, jakè tò bèlè ròzòmnè dòchtòr! Dòbrè pòmáhalè, takovyhò dòchtòra jòž nèbòdè!“

Sèn jèdnò šil dò kòstèla, a kmòtrèčka hò pòtkala. Ptala sè hò: „Milè sènkò, jak sè máš?“ — Òn i na tò pòvidá: „Jòž tak lèdajak; dòkuď mám, cò mnè taticèk nahòspòdařèlè, dòbrè jè sè mnò; alè pòtòm Pàmbu vi, jak sè mnò bòdè“. — Kmòtrèčka

povídá: „Ěnô, sênkô, nebuj se nic; já sô tfa křestná matka: cò tatiček tfôji mëlê, k tèmô já sêm im pómôhla, a ê tóbê věžévô zaopatřim. Pudêš g'ëdnêmô dôchtôrôvi dô ôčeni a tê bôdêš chêtřési nêž òn, êuòm sê pjëknê chòvê“. Pôtôm hò pómastila mastô pò ôšich a zavêdla hò k dôchtôrôvi.

Dôchtôr nêvêdêlê, cò jê tò za pani a jakyhò sênka mô dô ôčeni vèdê. Pani překázala sênkôvi, abê sê pěknê chòval, a dôchtôra žádala, abê hò dobřê ôčel a k dôbrymô stavô převêdl Pôtôm sê s nim rôzlôčela a ôdêšla.

Dôchtôr a chasnik šlê spòlêm zbirat' zèlênê, a tèmô ôčňôvi každá ta zèlênka křèčela, jakê lik nêsê, a ôčên zbiral. Dôchtôr taky zbiralê, alê nêvêdêlê žádnê zèlênê, jakê lik kèrà nêsê. Ôčňôvê zèlênê pómôhlê v každê nêmocê. Tò dôchtôr pòvidajô ôčňôvi: „Tês chêtřési, nêž já; lèbò hdò přèchází kè mnê, já žádnymô nêvêstihnô, a tê ôd každê nêmocê znáš zèlênê, jak tê tò viš? Tê slêšiš zèlênê, každá zèlêna tóbê křèči, jakê lik nêsê a já nêslêšim žádnê zèlênê. Viš cò, bôdmê spòlêm; já tóbê slòžim sfuj dôchtòrské lèst a bôdô ô têbê nêmênšim pómôcnikêm a chèo s tébó bêt až dô smrti.“

Chasnik pómáhal ôd nêmocê a sçasnê ôzdraòoval, až mô v nêbô sficka dôhòřela.

Přaslavice u Olomouce.

Přepsal prof. *Jan Mádr*.

O zlatých zámkách.

Tòž têda bël jèdnô jèdèn král, a tèn mël dva sênê. Tèn starši sê mênòval Slavòmil a tèn mladci sê mênòval Sòbêslav Vòbá dvá bëlê têda princì králòvci. Dêž dosáhl Slavòmil dva-cátyhò ròkò vèkò svyhò, řekl svymò ôtcòvi*): „Ôtèè! dêtê mnê vèstavêt zámek zè zlatò střèchò, abèch muhl v nêm bévati a taky hrzkò princèznò dô nêhò si převyst.“

Ôtèc mēja svy dêtì rád, zèbral hdê jakê gròš a dal sênòvi vèstavêt zámek zè zlatò střèchò. Slavòmil mël hròzitánskò radòst, bël za tò svymò ôtcòvi tòzê pòvdèčnê a hnêd sê dô svyhò zámkò stihòval. Radòst jèhò alê nêbèla dlòhá. Lèbò dêž ránò stal, bèla střècha pryè a zè zámkò stálê jènòm hòly zða. Ôlòvèk jò vòdnyst sòtvê muhl, pròtò jò taky Slavòmil nêhlèdal, alê zapòmnet na òn nêmuhl a nêmuhl a pòřáð sê pò ni tèsknìl.

*) Otec jakožto slovo více ménê cizí („tatinek“) nemá pñídechu v.

Děz bělo pak alě taky Sóběslavovi dvacět lět, zašil k otcovi a přenda k němô, povídá: „Ōtčě! dětě ĵmně místô myhò dilò vĕstavĕt zámek zĕ zlatò strĕchò, jak stĕ dalĕ Slavòmilovi.“

Král zĕbral tĕda vòd zlata hdĕ cò a zĕbĕra dal vĕstavĕt Sóběslavovi taky zámek zĕ zlatò strĕchò. „At sòbĕ jò alĕ lĕpši hlidáš, nĕž Slavòmil“, povidá sĕnòvi, děz bĕl zámek dòstavĕnĕ. Šak tò sòbĕ Sóběslav jòž dávno òminil.

Prvni nòc ani na lužkò nĕlĕhl; vzal flĕntò, dal si natrhat pĕhácù a šil hlidat. Nĕdalekò ò zámkò sĕ skòval, flĕntò přĕchĕstal a pĕhácĕ si vòtòčĕl vòkòlò krkò, dĕbĕ si zdřiml, abĕ hò pichlĕ. V nòcĕ bĕlò tma jak v mĕchò, poslòchal tĕda pòřád, ĕšlĕ hdĕ cò šòstnĕ; až dò pul nòcĕ bĕlò všĕckò tichò Tò alĕ najĕdnò sĕ strhnĕ ò zámkò vĕlikánské šròmot, Sóběslav hònĕm vĕskòčĕl a vĕskòča strĕlĕl v tò stranò; bĕlò sĕcĕ tòzĕ ĵtma, nĕvidĕl cò sĕ dilò, a ĕšlĕ jĕ strĕcha vòdnĕšená alĕbò nee.

Tòž tĕda bĕžĕl dò òtcòvyhò zámkò a přĕbĕhna tam òdĕlal pòvĕk, lĕdi přĕbĕhlĕ s pòchòdnĕma a tò òvidĕlĕ ò zámkò pòtòk krvjĕ a v ni nĕhoráznĕ palĕc z vòbra; strĕcha alĕ bĕla pryĕ, „E còž vò tò nic“, povidá Sóběslav svymò bratròvi, „šak mĕ tĕhò zlòdĕja dòstanĕm, až sĕ jĕnòm ròzšĕři, pudĕm pò krvavĕ drazĕ za nĕm a jistĕ pĕlòch jĕhò nandĕm.“ A tòž sòtvá sĕ začalò šĕřĕt, šlĕ bratři zĕ slòžĕbnikama pò krvavĕ drazĕ, až přĕšlĕ k vĕlĕké dòrĕ. Přenda tam, povidá Sóběslav: „Přĕnĕstĕ sĕm hòdnĕ dlòhĕ pròvaz, a jĕdĕn z nás ĵsĕ spòsti dulĕ.“ Slòžĕbnici bĕžĕlĕ tĕda prò pròvaz a přĕnĕsa hò, vzal Slavòmil dò kapĕcĕ zvònĕk, abĕ nĕm muhl dat znamĕni, až bòdĕ dulĕ a spòstil sĕ dò tmavĕ jamĕ. Alĕ spòsta sĕ, za malò chvilĕnkò jòž zazvònil, a vòni hò vĕtahlĕ. „Nò tòž tĕda còs vidĕl?“ ptal sĕ z vĕlĕkò dĕchtivòstò Sóběslav.

„E bĕl sĕm tam Pámbu vi jak hlòbòkò, alĕ vò svĕtlĕ ani zminkĕ. Já tam jòž vicĕkrát nĕpudò!“

„Tòž tĕda pòlĕzò já“, povidá Sóběslav; „vzal zvònĕk a vĕzma hò spòstil sĕ dò milĕ jamĕ. Na stò sih dlòhĕ pròvaz bĕl skòrò cĕlĕ ròzmòtanĕ, děz sĕ dòstal na dnò. Tòdĕ òvidĕl kòlĕm dò kòla přĕkrásnò krajìnò; tráva bĕla jakòbĕ zelĕnĕši, kvitka strakafĕši, vòbòc vònaĕšĕi, ĕ tò nĕbĕ sĕ zdálò jakò bĕ mòdřĕši, jĕdnĕm slòvĕm bĕl tò dòcĕla inši svĕt. Cò nĕdivĕnšĕhò mò alĕ bĕlò, bĕlĕ dvĕ slònĕĕka, kĕry sĕ pòřád jĕnòm blĕzkò nĕhò tòĕlĕ a takòvò zář vĕdávalĕ, žĕ bĕlò dalĕkò šĕròkò vidĕt. Všĕcĕk

ôdivené pòděpřel sè vò stròm a pòděpřa hlèdi dò jasnè té zárè; v tèm přelètíjò dvě hòlòbičkè a sèdnò na stròm. „Pòvèz mnè, sèstrèčkò milá“, ptá sè jèdna dròhé „cò jè tò za vòhnivò zár?“

„Nò còz pak nèviš, žè sò tò zlaty zámkè?“

„Nèvim, dèvěčkò; pòvaž jènom, žè tò jòz tòzè dávnò, cò sèm tò nèbèla.“

„Král tètò pòdzèmské řiše pòròčèl svymò vòbròvi, abè vèstavèl dva zlaty zámkè jèhò cèrám. Vòbr jich tèda vèstavèl a vèstavja nèmèl strèchè; tò sè najèdnò dòzvědèl, žè dal král nad nama sènovi zámèk zlatò strèchò pòkrèt a tòz nèmèškaja v nòcè jò vòdnèsl a dal jò na jèden z tèchtò zámku. Dròhé zvòstal nèpřèkrètè až pò dnèšni nòc, hdè vòbr krađa jò k órazò přèšil, tak žè sòbè vèèl mòsi strèlnò ranò ò mòra hòjit. Princ knížètè pána, cò mò ta jèdna strècha patři, stòji tòdè pòd stròmèm a nèvi, cò tò jè; dèbè šil přèd zámèk a řèkl: „Stuj, zámkò, jak svymò pánòvi!“ zastavil bè sè zámèk a vòn bè sè k princèznám dòstal.“ Tò tèda pòvidala hòlòbička, a Sòbèslav z té dòšè ji bèl pòvdèèné a òtèkal k zámkòm, cò sè tòčèlè.

Přènda k prvnimò, řèkl: „Stuj, zámkò, jak svymò pánòvi!“ Zámèk sè tò chvilò zastavil a Sòbèslav až žasnòl, jak bèl nèsmirnè krásné. Všèckò bèlò z èèstyhò zlata a vòkòlò dvèri a vòkèn bèlè rámcè vèkládany drahèm kamènim, barèv divnèch a inacích, alè zakrètè bèl strèchò, kèrà patřèla jèhò bratròvi.

È vèšil tèda Sòbèslav pò vzácèných kopèrcách dò vnitřkò, hdè sè všèckò jènom blèščèlò. V nèzadněši jizbè stála panna a krmila vtáka, a tèn mèl zlatò hlavò. Èerny vlasè klòstèma lèlékama stříbrny šatè až zakrèvalè; tènòčky jak hèdbávi a dlòhy řasè krèlè vòèè èerny jakò trnkè.

„Jak pak sèm's přèšil, mládèncò krásné?“ ptala sè libèznèm hlasèm Sòbèslava, kèrè bèl jak vè vidèňò, tak žè ji tèpròv za hòdnò chvilò svò pøihòdò pòvèdèt muhl.

„Tòz tèda nèmèškè a pòd hnèď k mè sèstrè!“ pòvidá èèrnòvòká panna, vzala Sòbèslava za ròkò a vèdla hò kè dròhymò zámkò, kèrè sè na známy slòva taky hnèď zastavil. Bèl-lè prvni krásné, bèl dròhé èšèè krásněši, lèbò bèl všècèk dyjamantama a pèrlama vèkládanè è třpytil sè jak slòncè. Alè tò všèckò nèbèlò nic proti tèmò, jak bèla ta panna hrzká, kèrò zhlidl Sòbèslav v nèzadněši sètnicè. Po mòdrèch šatèch spadalè ròzplètèny zlaty vlasè, kèry právé zlatèm hřèbinkèm ròzèšávala.

Ůviza jich přecházet, pohlidla vökém módrém jak rözvitá charba na Söbėsłava a tē vöcē až žizlavy rözpälēlē srcē jēhō jēdnēm plamēnēm. „Kēhō pak mnē tō vėdēš, milá Jödētō?“ ptala sē, a hlas jēji zvöcēl zlatō sētnicō jak dēbē strıbrnēm zvönēm zvönilē. Tō tēda Jödēta všēckō vėkládala, cō ji Söbėsłav pövıdál.

„Tē sē tözē gurášně mládēnēc, a lēhkō's tō muhl smrtō zaplatit“ pövıdá princēzna Hělēna. „Alē dām tē döbrō radō.

Náš ötēc vödēšlē dö cözēch žēmi a dalē nás tēm ökrötnēm vöbrēm hlıdat, kērē tóbē a tvymō bratrövi zlaty strēchē vödñesl. Prötözē alē dnėska pözbel pälec, töz sē mösi hōjit; lēži na brēhō čėrvėnyhō möra a má nöhō vė vödē, dökováđ bē sē mö rana nēzhōjila. V lėvė kapcē má vödō slabō a v pravē sėlnō; tē tēda sē mösiš pökösēt, abēs mö flašcēčkē zmėnil a sám pak sē tē sėlnē vödē hōdnē napil. Jak sē pröbōdi, napijē sē hönēm pödlıvá pövėkō z pravē flašcēčkē, alē tēm žėsłábnē a tē hō bödēš mucl lēhkō zabit. Až tō öděláš, vñod hō dö möra a hönēm k nám zas přėbėhni!“

„Jak pak alē, bödē-lē vöbr vėhōjėnē, nēž já k mörō döndō?“

„Töt máš zlatō pišcėlkō“, řekla Hělēna a pödala jō Söbėsłavövi, „alē hōdinō cěstē vöcađ pasē sē na zėlėnē löcē stádō kōni; jak k nim döndēš, zapiskni na tō pišcėlkō a kērē z kōnu k tóbē přėbėhnē, na tēhō sėdni a bödēš spiš ö möra.“

Söbėsłav pödėkōval pėknēm sėstrám a pödėkovája šil k čėrvėnymō mörō. Alē na hōdinō cěstē vöd zlatėch zámku zhlıdl na löcē stádō kōni. Töz tēda zapiskl na zlatō pišcėlkō a zapiskna, nėkrásñēši z cėlyhō stáda přėbėhl k nēmō; ē vėsköcēl vön Sobėsłav tēda na nēhō a öjıžděl cō jėnöm muhl k mörō.

Z dalėka jöz viděl nėsirnē hröby tėlėskō vöbrövō na brēhō röztahnöty, sköcēl tēda s kōña a sköča šil pėškē kē brēhō. Vöbr alē spal tvrdō; lėbö chrápal, žē tō bėlō dalėkō šėrökō slėšēt, jak dēž z hlöböka řmi. Pötichöčkō přėsörál sē Söbėsłav k pravymō bökō a z pölėhöčka vėtahl flašcēčkō, kērā z kapcē trčēla. Tō sėbö alē vöbr trhl a Söbėsłav nēmėškaja hönēm sē napil, abē mēl sėlō k zápasō, dēbē snad vöbr stal. Nēž tēn lėžěl a spal jak prv, a Söbėsłavövi sē zmėna flašcēčėk ščasně pödärēla. Pötöm kösėk pövödėšil a pövödėnda čėkal na brēhō, až bē sē vöbr pröbōdil; tō taky nėtrvalō přilėš dlöhō. Vöbr si prötřel vöcē, chmatl dö pravē kapcē a nahl si hrzkē z flašcēčkē; tō chvilō mö alē sėlny ramėnō klėslō. Töz prökłėnal hdē cō a

ovíza Sóběslava žè přèchází, vètahl nõhò z mòra a nè malò sè ròztekhlèl. Nèž tèntòkrát sè alè tòze vòmèlèl; lèbò jak ùm Sòbèslav ždòchl, přèvalèl sè jak hnilèčka. Lèhòčkò hò tèda přèmuhl a přèmuža pròbòdl a vòhòdil dò mòra. Dèž tò Sòbèslav tèda tak všèckò vèkònal, vrátil sè na èerstvym kòhò kè zlatèm zámkòm.

Tòdè hò s tòzè vèlèkò dèchtivòstò sèstrè vèhlidalè. Sòtvá hò zhlidlè, hnèd mò bèžèlè vòbè dvè napròti a zè srcè mò dèkòvalè, žè jich vèšvòbòdil. Hnèd hò vèdlè dò sètnicè, nanòsèlè dòbrèch jidèl a chòtnè vòbòcè, chtèjic hò aspòù nècèm òctit, alè Sòbèslav bèl sètè divaja sè na jejich až andèlskò krásò.

„Vèèl nás tèda tòdè vòcáð vèvèð“, rèkla Hèlèna, dèž pòròzprávèlè a sè vòbèerstvilè „a za vòdmènò vèm tè zlaty zámkè sèbò! Tò máš dvè jabka, jèdnò zlaty, jèdnò dijamantòvy; s prvnim sè pòstav přèd prvnì zámèk a rèkni: „hòp, zámkò, dò jabka!“ a zámèk sè dò nèhò zavřè. Dròhè zámèk zavřè dò dijamantovyhò jabka! Až jich bòdèš chtèt mèt vènkò, rèknèš: „Hòp, zámkò, z jabka!“ a zámèk sè pòstavi, hðè bòdèš chtèt.“

S pòdèkováním přèjal princ drahòcènè dar a vèzma sèstrè za ròkè, šil s nèma k ðòrè, kòdèm k nim přèšil.

Alè napřèd šlè k prvnimò zámkò. Sòbèslav vètahl zlaty jabkò a rèkl rka: „Hòp, zámkò dò jabka!“ a zámèk bèl tò chvilò v jabkò. Tak taky òdèlal s dròhèm; pòtòm jich strcèl dò kapcè a všèci šlè k pròvazò.

„Napřèd pudèš tè sèstrò“ rèkla Hèlèna, „pòtòm já a napòslèdè Sòbèslav.“

Zatim òslèšèlè slòžebnici zvònèk a vètahòvalè pròvaz na vrch. Dèchtivè, cò alè bratr vèzkòmal, Slavòmil stál ò ðòrè a vòcèkával, až hò òvizè. Najèdnò zašòstijò strìbrny šatè, a èrnòvlasá hlava, vòkrášlèná pèrlama, sè òkázè. Slòžebnici sè lèklè, žè až vòdskòcèlè, a dèbè bèl Slavomil Jòdètò nèzachètìl, bèla bè dulè spadla. Kryv mò snèdò tvár pòlila, dèž Jòdèta èrnèm vòkèm na nèhò pòhlidla a cò bratr zkòsèl mò vèkládala. Hnèd ròzkázal, abè spòstilè pròvaz, prò dròhò princèznò; nèkòlèk slòžebniku bèžèlò dò zámkò prò vòzè a tam prò vzácny hòstè všèckò cò nèpèkñèš chèstalè.

Napòslèdè vètahlè na vrch taký Sòbèslava.

Dròhyhò dnè slavila sè svajba vòbòch dvòch bratru a sèstèr. Kvìcèrò Sòbèslav sè vètratil zè sinè, šil na kòpecèk napròti òtcòvskyhò zámkò, vètahl z kapcè zlaty jabkò a rèkl:

„Hóp, zámkô, z jabka!“ a tó chvílô stál zámek na kôpěčkô. Pôtôm šil na drôhé kôpěček, vêtahl dijamantovy jabkô a vêtahna hô řekl tak jak prv a dijamantama vèkládané zámek se blěštěl v zářě slôněčka děž zapadá, až se lèdi sbihóvalé a krěčélé: „hóri!“ alé jak přemrzli stálé, děž ôvidělè tèn div divóci. Sôbéslav se vrátil a védl hôstě, abé se šlè pôdivat; pôtôm dal bratrôvi zlatě zámek a dô dijamantovyhó šil sám zè svô Hélénô.

Lešany u Prostějova. Přepsal soud. adj. *Jak. Sedláček*.

c) Různořečí týnecko-nezamyslické.

V 18 osadách na Prostějovsku a Olomoucku odlišuje se mluva od vypsaného podřechí okolního několika podstatnými znaky, majíc s ním ostatek základní ráz společný. Jsou to osady: Držovice, Vrahovice, Kralice, Vítonice, Hrubčice, Ratibořice, Čertoryje, Drahlov, Charváty, Tážaly, Kožušany, Blatce, Grygov, Hostkovice, Čechovice, Týnec, Vsisko, Holice

Samohlásky.

1. *á* se krátí ve slovech sadlo, maslo.

2. původní *o* má zvuk normální: vedete, nesete.

V řadových číslovkách šestý, sedmý na Prostějovsku *o* se neúží, na Olomoucku se úží: šistý, sidmý.

3. V slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, čí* mění se *i* v *e*: lest, hřena, pořeca, křeček, peřena, zema, seľa, ceboľa, žed, šedit, řečeca. Tak *i* ve slovesech IV. třídy: páleť, kúřeť, vozeť, noseť, točeť atd.

V nominativě mn. *i* se nemění ani po *c*: vojáci, vtáci.

Toto zástupné *o* neliší se hrubě svým zvukem od původního: led (led) a led (lid) znělo mně stejně, ač sousedé tvrdili, že obě slova rozeznávají. Tak přešil znamená přešel i přišel.

4. V slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, čí*, kde v *a*) a *b*) *i* přechází v *é*, ve výslovnosti těchto osad slyší se *i* jen malinko zbarvené zvukem *é* (na Prostějovsku), někde skoro čisté (na Olomoucku): řísti, ponděří, říbit, řízať, hřista, kříž, křídlo, vekříkl, šípek, naši matce, čítať, číhať, číst, rohřik, psík, vozík, košík, nožík, nebožčík, stríkať, strířim — strěřim.

Tak i v genitivě mn. rodu ž., kde v *a) b)* jest *ě*, je tu *í* po měkkých souhláskách, *ý* po tvrdých a obojetných: kuží, doší, nuší, hosí, olší, zemní, rebý, korotvý.

5. *y* se mění v *e* poněkud zvýšené, zvláště v sousedstvu podřečí kojetského: *rèbè, pèskè, jazèk.*

6. *ý* zní jako *ý* poněkud ztemnělé zvukem *é*, ve Vrahovicích na př. více nežli v Charvátech a Týnci: strýc, býk, dobrý člověk, omývá, zakrývá.

7. *o* má zvuk normální: oľovo, toporo.

o se mění v *u* (*û*) v týchž slovech a tvarech jako v *a) a b)*: pokuj, ruj, struj, stuj, nebuť se, pomuť — pomuža — pomuž — pomuľ, rust — orustľ atd.

8. *u* se mění v *o*: bodo, chaľopo, v leso, šcoka, kľočka, koľatý, slonečko, odhrnoľ, jož, potřebojo.

Zvuk tohoto zástupného *o* neliší se od původního: bok (bok i buk), kos (kos i kus) ve výslovnosti se nerozeznává, a Francka má ve vokativě Francka proti: Francko! (= Francku!).

9. *ú* má zvuk dlouhého *ú* ztemnělého poněkud, někde více, jinde méně, zvukem *ó*: kľobúk, kľúč, ľubať, kľúšček, špľúchať, úľ, úhor, úvod, k zelí, v obilí, radostí, obeí, ruží, dvíuch, minúť, sedijú, voľajú, maží, ijú, vijú, sú, k vičeri atd.

ú se mění v *ý* ve slově plýťfa (ploutev), *ó* v *ú* ve slově mída, miliún.

10. *ũ* zní všude zkrátka: dum, dvur, ruža, sísedu.

11. Hanácké *pők, pöz* (slov. pauk, pauz) zní v tomto podřečí: púk, púz; cizí slova kauci, hauptman, Pauláni: kúci, húptman, Púľáni.

Tézeslabičné *aj* mění se v *ý* (*ej, é*): krý — kraja, hýný.

Tézeslabičné *ej* přechází po tvrdých a obojetných hláskách v *ý*, po měkkých v *í*: grýcar, výce, krýciř, dý, zavolý, zazpivý, počký, přečítý, nenalizý, neošivý se, nývětši, nýpěkniši, nýso — nýsú — nýni (= néjsu — néni), z tý bilý hose, — neotráci, omní (uměj), krájí (krájej), hří, okří, velí, (vylej).

Tézeslabičné *ij* v imperativě po *š* a *š* mění se v *í*, ostatek v *i*: oží, oší, napi se, nabi.

Tézeslabičné *yj* v imperativě mění se v *ý*: zakrý, omý, rý.

12. Ve většině těchto osad souhláska *v* s temnými *k, t, s* spodobuje se v *f* jako na sousedním Kojetsku: *kfět, kfám, tfuj, sfuj, sfět*.

13. *l* a *l'* rozlišuje se všude zcela určitě: *oheř — oheř, volý (volej) — oří (olej), trohla — do trohle — v trohle*.

ř tvrdne jako *jinde* na Hané ve slovech: *odereř, kreda*.
r se mění v *ro* ve slově *teprová*.

14. *ň* se vsouvá v slabiku *mě*: *mněť — nemňí za zly, smněje se, mněch, smnět, po tmně*.

15. *t* se měkčí v infinitivě: *nyst, biř, sedět, chodit, volat, kopovat*; mění se v *k* ve slovech *kľóct, kľostý, kľacet*.

16. Přídechového *v* není: *oko, oves*; ani přídechového *h*, *leč* v několika slovech: *hozeny, hořeca*.

Ostatní proměny samohláskové i souhláskové jsou celkem tytéž jako v *a*) a *b*).

Skloňování a časování spravuje se vzory nahoře uvedenými, až na vládnoucí tu zákony hláskoslovné; proto stačí tu vytknouti jen některé zvláštnosti, hledíc hlavně k těmto zákonům hláskoslovným.

1. Zvláštní je v podřečí tomto genitiv jedn. substantiv vzoru *starosta* na *u* vedle akkusativu na *o*, kdežto přecé každé *u* se mění v *o*: To je bratr našeho *Peku*; ale jenom ve *Vrahovicích* (jako v *Dubanech*), v sousedních *Hrubčicích* a dále končí se na *o* jako akkusativ: *Beř sem o Janka Krópo, dostal sem to od Pavla Svobodo* (tak i na *Litovelsku* a *Zábřežsku*).

2. *Kafé* má v gen. *kafejo*: „Trocho *kafejo*“ (*Holice*).

3. oče	oše
očí	oší
očám	ošám
očách	ošách
očama	ošama

4. dobrý — dobry	dobrá
dobryho	dobrý
dobrymu	dobrý
dobryho — dobry	dobří
o dobrým	dobrý
dobrym	dobří

dobři — dobry
 dobrých
 dobrým
 dobry
 dobrých
 dobrýma.

5. muj — moje (mý)	moja
mojeho - (mýho)	mojí (mý)
mojemo (mýmo)	mojí (mý)
mojeho (mýho)	mojo (mú)
mojem (mým)	mojí (mý)
mojim (mým)	mojí (mú)

moji moje
 mojech (mých)
 mojem (mým)
 moje (mý)
 mojech (mých)
 mojema (mýma)

6. ten	tá	ti	ty
teho	tý	tech	
temo	tý	tem	
teho	tú	te	
tem	tý	tech	
tým	tú	tema.	

Totéž podřečí vládne v 10 osadách na Kojetsku; jsou to: Srbce, Mořice, Nezamyslice, Dřevnovice, Těšice, Tištín, Koválovice, Osičany, Pavlovice, Určice.

V prvních osmi osadách shoduje se mluva docela s podřečím právě vypsáním; rozdily jsou nepatrné.

1. *a* ve slovech *máslo*, *sádlo* se nekrátí.

2. *l* je tvrdé před *a*, *o*, *ú*, ale před *e* střední.

3. *v* po *k*, *t*, *s* podržuje svůj původní zvuk, nespodobujíc se v *f*: květ, tvůj, svět.

4. Vzor *starosta* má v gen. *staroste*, v akk. *starosto*. I jméno *Šírek* má v gen. *Šírke*.

5. Infinitiv má tvrdé *t*: volat, sedět, chodit, sloužet, kot.

Mluva osad Pavlovic a Určic má kromě svých odlišných znaků (í, ý, ú) ráz podřečí kojetského B).

1. *i* v slabikách *li, ři, zi, si, ži, ši, či* mění se v *è*: polèca, peřèna, zèma, sèla. žèto, šèdit, svačèna.

2. *y* mění se tolikéž v *è*: rèbè, pèskè, chètat.

3. *u* se nemění: budu, hubu, muchu

4. Infinitiv má *t* tvrdé: dat, ležet, nosèt, vodit, kut.

Zlatovláska.

Bel jeden král a bel tak rozomný, že i fšeckým zvířatom rozomněl, co si povídale. A poslýchýte, jak se to naočel. Přešla k němu jakáse stará stařenka, přenesla mo v košíko hada a povídá, abe si ho dař nastrojít, dež ho sni, že bode fšeckymo rozomnět, co kery zvíře f povětrů, na zemi i ve vodě mlovi. Temo královi se to líbilo, že bode omnět, co žádný neomi, dobře stařence zaplatil, a hned poročel složebníkovi, abe mo tú rebo g obědo nastrojil. „Afe“ prý, „ať ji ani na jazek nevezneš, lebo mně to sfojů hlavů zaplatiš.“

Jorkovi, temo složebníkovi, belo divny, proč mo to král tak toze zapověděl. „Jagžev sem takovů rebo neviděl“, povídá si sám, „vepadá zrovna jag had. A jaký be to bel kochař, abe ani nekoštoval co stroji?“ Dež to belo opěčeny, vzal kůšček na jazek a koštoval. F tem sleši kolem oší neco bzučet: „Nám taky neco, nám taky neco“. Jorka se ohlíži, co to? — a nevidi leda nekořek moch, co v kocheni lítale. To zas negdo na hořece šepřavě volá: „Gde pak, gde pak?“ A tenši hlase odpovídají: „Do menářovyho ječmeňa, do menářovyho ječmeňa“. Jorka kůkne oknem a vidí hůsera ze stádem hoší. „Aha“, povídá, „taková je to reba?“ Jož věděl, co je. Čerstfo strčel ešče jeden drobek do hobe a potom hada donesl královi, jag be nic nebelo.

Po obědě poročel král Jorkovi, abe mo nastrojil koňa, že se chce projet, a on abe ho doprovázel. Král jel napřed a Jorka za ním. Dež jeře po zelený lůce, poskočel Jorku kuň a zařechtal: „Hohohó, bratře! mně je tak lefko, že bech chtěl přes hore skákat“. „Což je o to“, povídá drohý, „já bech taky rád skákal, ale na mně sedi starý; skočim-le, svali se na zem jak mněch a zlomi si krk“. — „Ať si zlomi, co z teho?“ řekl Jorku kuň;

misto staryho bodeš noset mladyyho“. Jorka se tý rozmlově zasmil, ale jenom tak poticho, abe král nevěděl. Ale král taky dobře rozomněl, co si konici povidaše, ohlídl se a viza, že se Jorka smňuje, ptá se: „Čemo se smňuješ?“ „Ničemo, králofská Jasnosť, jenom mně tak neco napadlo“, omlůval se Jorka. Ale starý král jož ho mněl v podezřeňú a koňom jož taky nevěřel; obrátil a zas dom.

Dež přeješe do zámko, poročel král Jorkovi, abe mo našil do skřínke vina. „Ale tfoja hlava za to“, povidá, „ešše nedofeješ aľebo přejeješ!“ Jorka vzał komvo z vinem a leje. F tem přeletěle oknem dvě řtáčci, jeden drohyho honil, a ten, co otěkal, mněl tře zlaty vlase v zobáčko. „Dý mě jich“, povidá ten jeden, „šak sů moje!“

„Nedám, moje sů, já sem si jich zvihl.“

„Ale já sem jich viděl, jak opadľe, dež se tá zlatovlasá pana česala. Dý mně aspoň dva!“ — „Ani jeden“. To ten drohý řtáček za ním a te zlaty vlase chetil. Dež se tak o ně v letě táhale, zostal každymo v zobáčko jeden, třeti zlatý vlas opadľ na zem, jenom to zazvonilo. F tem se Jorka po něm ohlídl a přeřil. „Propadľs řevot“, věkřikl král, „aľe chco s tebu milostivě naľožeť, dež tů zlatů pano dobodeš a převedeš mně jo za řeno.“

Co mněl Jorka dělat? chtěľ-le sfuj řevot zachovať, mosel pro pano, ačkole ani nevěděl, gde jo hľedať. Nastrojil si koňa a jeľ kade tade. Přeľel k černymo ľeso, a tam pod ľesem o ceste hořel chrást; zapáľeľe ho pasáci. Pod chrástem beľ brabľenči kopec, iskre na nı přšeľe a brabľenci ze sfojema biľýma vajičkama semtam otěkaľe. „Ach, pomuž, Jorko, pomuž!“ voľaľe řalostně, „zhořime, a naši mladi ve vajičkách“. — To on s koňa duľe, chrást oľal a oheň ohasel. „Až teho bodeš potřebovať. zpomeň si na nás, a taky ti pomužem (e).“

Potom jeľ přes ten ľes a přeľel g vesoký jedľe. Na vrcho na jedľe beľo krkavči hnizdo, a duľe na zemi piščeľe dvě krkafčata a nařikaľe: „Tatiček a matička nám oľetěľe, máme si sami potravo hľedať, a me obohy piskľata ešče ľitať neomime. Ach, pomuž, Jorko, pomuž, nakrm nás, ľebo omřem hľadem“. Jorka se dľúho nerozmýšľel, skočel s koňa a vrazil mo do boka šabľo, abe krkafčata mněľe co řhrať. „Až teho bodeš potřebovať“, krkaľe veselě, „zpomeň si na nás a taky ti pomužem!“

Potom dál jož mosel Jorka pěške. Šil dlúho, dlúho lesem a dež jož z Iesa vecházel, viděl před sebu daleky veleky moře. Na břeho na krajo mořa hádale se spolem dvě rebári. Chetile veleků zlatú rebo do sitě, a každý jo chtěl mněť sám pro sebe. „Moja je sit, moja reba!“ — A drohý mo na to: „Málo be ti tvoja sit bela plátná, debe mojí lodě a moji pomocě nebelo. — „Až podrohy zas takovú chetnem, bode tvoja“. — „Né tak, te počký na drohú a túto dý mně“. — „Já vás porovnam“, povidá Jorka; prodýte mně tí rebo, dobře vám jo zaplatim, a penize rozdělíte mezi sebu na pole“. A dał jim za ňo vsecke penize, co mněl od kráľa na cestu, nic si nenechal. Rebári befe rádi, že tak dobře prodale, a Jorka postil rebo zas do mořa. Vesele zašplúchla, podhrozela se a potom blízko břeha ešče jednu vestrčela hlavo: „Až mně, Jorko, bodeš potřebovat, zpomeň si na mně, odslúžim se ti“. A potom se stratila. „Gde ideš“, ptale se rebári Jorka. „Ido sfojemo pánovi, starymo kráľovi pro nevěsto, pro zlatovlasú pano, a nevím ani gde jo hledat“. „Ach o tý ti mužem dobře povědět“, řekle rebári, „je to Zlatovláska, kráľova cera, z křesťalovyho zámko tam na tem ostrově. Každý deň ráno, dež se rozednívá, češe svoje zlaty vlase; ide od nich zář po nebi i po moři. Chceš-ľe, sami tě tam na ten ostrov dovezem, protožes nás tak dobře porovnal. Ale mňi se na pozoro, abes pravú pano vebrał: dvanást je panen, kráľofských cer, ale jenom jedna má zlaty vlase.“

Dež bel Jorka na tem ostrově, šil do křesťalovyho zámko proset kráľa, abe svojo zlatovlasú cero jeho pano kráľovi dał za ženo. „Dám“, řekl kráľ, „ale mosiš jo veslúžet, mosiš za tři dni tři práce odělat, co ti oložim, každý deň jedno. Zatým si mužeš do zýtřka odpočenúť“. Drohý deň ráno povidá mo kráľ: „Moja Zlatovláska mněla šňurko drahých perel; šňurka se přetrhla, a perle se vesepale do vesoky tráve na zelený lúce. Te perle mosiš zebrať, abe ani jedna nechebila“. Jorka šil na tú lúku, bela daleká, veleká, kľekl do tráve a začal hledat. Hledal, hledal od rána do poledňa, ale ani perličko neviděl. „Ach, debe tade befe moji brablěnci, ti be mně muhľe pomucť!“ „Šak zme tade, abechme ti pomuhľe“, řekle brablěnci, gde se vzale, tam se vzale, ale kolem něho jenom se hýbale. „Co potřeboješ?“ — „Mám perle zebrať na tý lúce, a nevidím ani jedno“. „Počký jenom maličko, me jich za tebe pozbiráme“. A netrvalo to dlúho,

z tráve mo snesle hromádko perel; nepotreboval leda na šnurko navlikať. A potom dež jož tí šnurko zavazoval, prekolhal ešče jeden brableneček, beľ chromý, noha mo tehďa zhořela, dež o nich hořelo, a křečel: „Počký, Jorko! nezavazuj, neso ešče jedno perfičko!“

Dež Jorka te perle kráľovi přenesľ, a kráľ jich přepočítal, ani jedna nechebila. „Dobřes oděľal svojo věc“, povídá, „zýtra ti dám jinú práci.“ Ráno Jorka přešil a kráľ mo řekl: „Moja Zlatovľaska kúpala se v mořo a ztratila tam zlatý prstyněk; ten mně mosiš najít a přenyst“. Jorka šil k mořo a chodil smotně po břeho; moře beľo česty, ale tak hľoboky, že nemohľ ani na dno dohľednúť a což teprová na dně najít prstyněk. „Ach debe tade beľa moja zlatá reba, tá be mně muhľa pomuct“. F tem se neco v mořo zabľískľo, a z hľúbke na vrch vode vepľoľa zlatá reba. „Šak so tade, abech ti pomuhľa; co potreboješ?“ „Mám v mořo najít zlatý prstyněk a nevidim ani na dno“. „Včel akorát potkaľa sem ščoko rebo, nesľa zlatý prstyněk na plýťfě. Maľičko jenom počký, já ti ho přeneso“. A netrvalo to dľhľo, vrátila se z hľúbke a přenesľa mo ščoko i s prstynkem.

Kráľ Jorka zas pochfáľel, že dobre sfojo věc oděľal, a potom ráno mo oľožel třeti práci: „Chceš-ľe, abech sfojo Zlatovľasko tfojemo kráľovi daľ za ženo, mosiš ji přenyst mrtfý a ževý vode, bode ji potřeba“. Jorka nevěďel, gde se pro tú vodo obrátit, šil na zdařbuh, kade tade, gde ho nohe nesľe, až přešil do černyho ľesa. „Ach debe tadě beľe moji krkaľci, snáď be mně pomuhľe!“ To mo nad hľavú cose šostľo, a gde se vzaľe tam se vzaľe dvá krkaľci: „Šak zme tade, abechme ti pomuhľe. Co chceš?“ Mám přenyst mrtfý a ževý vode, a nevim, gde jo hľedať.“ „O tý me dobre vim. Maľičko jenom počký, me ti jo přenesem“. A za maľú chvľo přenesľe Jorkovi každý jeden pľocar plný vode; v jednom pľocaro beľa ževá voda, v drohým mrtfá. Na krajo ľesa viděľ od jedľe g jedľe rozpjatú püčeno, prostřeď püčene seděľ veľeký pük, cucaľ mocho Jorka vzaľ pľocar s mrtfú vodú, postřikaľ püka a pük se zvaleľ na zem jak zralá višňa, beľ mrtfý. Potom postřikľ mocho z drohyho pľocara ževú vodú a mócha začala řebú házet, veřkrabaľa se z püčene ven a potom do pověťri. „Tfoje ščesti, Jorko, řes mně zkřiseľ“, bzučěľa mo kolem oší, „řak beze mně bes sotfá ohodľ, kerá ze dvanásti je Zlatovľaska.“

Týnec u Olomouce.

Přepsal theolog Jan Šřánek.

d) Různořečí vyškovské.

Na Vyškovsku, počítajíc tam: Pačlavice, Dědkovice, Švábenice, Hoštice, Křižanovice, Herotice, Topolany, Mor. Prusy, Vážany, Malkovice, z podřečí tohoto vytknouti sluší:

a) Původní *e* a *o* mají zvuk normální

b) Ze sloves V. třídy *a* nepřehlasují: večerāt — večeráme, věšat — věšáme, zabijat, střilat. Za mišat jiných podřečí hanáckých je tu michat (imper. zamiš).

c) *ě* se úží v *i* v slovesech: hřit — hřije — hři — hřil, věkrit — věkrije — věkři — věkřil, přit — přijje — při — přiřil, smit se — smije se — smi se — smil se.

d) *i* v slabikách *li, ři, sí, ži, ší, či* většinou se krátí: klič, blízko, rohlik, stehlik, kříž, křídlo, šípek, košík, nožík, čist, čítat, čihat, v genitivě mn.: kuži, veži, hōsi. Jen v některých slovech a tvarech mění se v *ě*: lésti, lézat, lézačka, psěk, vozék, čém, ōšě (ušij), ōžě (užij). Tak i v Brodku a v Želči.

e) *y* mění se v Pačlavicích ještě v *e* povýšené: rěbě, trnkě (jako na Kojetsku), dále v *e* hrdelné: rěbě, trnkě, hrōškě.

f) *o* se dluží před *j* ve slovesech: hōjit, dōjit, strōjit, bōjim se, stōjim a p.

g) Slovo kraj nepřehlasuje.

h) V Pačlavicích ještě se dosti zřetelně rozeznává *l* a *l'*, dále už je jedno *l* střední.

i) *ř* tvrdne ve slovese ōderēt, ale netvrdne ve slově křěda

k) Přídechového *v* a *h* není: oko, ōvod, aběch.

l) Dativ mn. rodu m. a stř. v Hradčanech, Chvalkovicích. Pačlavicích a Švábenicích má koncovku *om*: chlapom, koňom, telatom, od Ivanovic počínajíc k Vyškovu *um*: žebrákum, koňum, telatum.

m) Akkusativ jedn. vzoru starosta jest roven genitivu: Od Procházke, potkal sem Procházke.

n) Zem, do zeme, v zeni, pod zemō, zeme — zemi — zemách — zemama.

o) Přídavné jméno má v instr. jedn. a mn. krátké *y*: dobrym, dobryma; tak i: mym, sōsedovym.

p) Dativ zájmena *ty* rovná se akkusativu: já tě povim!

Zájmeno ukazovací ženského rodu je v nom. *tá*, v akk. *tô*.

r) Opětovací sloveso *jeti* je tu všude ježďat.

V Ivanovicích se nyní řeč „panští“. Hledíc k samohláskám, pozorovati tu tři doby vedle sebe: *bôdô* — *budô* — *budu*, *rêbê* — *rybê* — *ryby* a p.

IV. Drahaný.

Hranice: Ptení, Zdětín, Vícov, Plumlov, Prostějovičky, Podivice, Drysice, Pustiměř, Něm. Prusy, Dědice, Drnovice, Nosálovice, Lulč, Nemojany, Tučepy, Habrovany, Olšany, Radčice, Ruprechtov, Podom, Krásensko, Rozstání, Lu dikov, Újezd, Skalice, Svitávka, Chrudichromy, Buková, Lipová.

Samohlásky.

1. *a* v koncovkách pádových se nepřehlasuje: *práca*, *dô hrnca*, *zêlêny pôla*.

á ve slovech *máslo*, *sádlo*, *nás*, *vás* se nekrátí.

2. *e* původní zvýšeno je v Drahanech v *è*: *hdê hô vèdêtê*, *nêsêmê*, jinde v *é*;

ě se zeslabuje v *i* ve slovech a tvarech: *vidêt*, *pôvidêt*, *zdôvidêt sê*, *vêstihôvat sê*, *Prôstihôv*, *plêsnivit*, *vôšêdivit*, *vônê-môcnit*, *sêdnitê*, *zamknitê*, *na náspi*, *vêdli*, *hrijê*, *prijê*, *smijê sê*, *vôkrijê*;

é mění se *y*: *prstynêk*. *dyšc*, *kryv*, *dôbryhò*, — *mynò*, *pyrò* v. *ménò*, *pérò* (Žďárná);

é kmenů zavřených sloves I. třídy mění se v infinitivě v *y* (= *ý*): *nyst*, *vyst*, *vyzt*, *tyct*, *pyct*, *kvyst*, na Boskovsku (Žďárná, Chrudichromy) se krátí: *nest*, *vest*, *vezt*, *kvest* v. *pyct*, *tyct*;

ie mění se v celé krajině v *i* (= *i*): *plict*, *lizt*, *řict*.

3. *i* po retnicích má zvuk středního, českého *i* a mění se někdy v *ê* jako *y*: *rozvêlê* (*rozvily* = *rozpustily*), *pêchnôt* (*pichnouti*).

Slabiky *li*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *ži*, *či* mění se jako na Prostějovsku a t. d. v *lê*, *řê*, *zê*, *sê*, *cê*, *žê*, *sê*, *čê*.

V nominativě množném *i* zůstává někde vůbec nezměněno: *vójáci*, *vtáci*, *psi*, *kôžêlôži*, *drátaři* (Krásensko), jinde se mění

v *é* po sykavkách tvrdých i měkkých: vójácé, psé, kóžélóžé — drátáři. — Vòcê, hòšê (Krásensko) — vòcê, hòšê (Žďárná).

V lokale jedn. po *l* a *ř* mění se *i* v *é*, po sykavkách v *ê*: na tabòlê, na fařê, na pècê, na vèžê;

i po týchž souhláskách jen v některých slovech se mění v *ě*, většinou se krátí: lésti, lézat, cétit (Žďárná) — citit (Krásensko), psěk, vòžèk, — hlista, křidlò, šipèk, čihat, ròhlik, stèhlik a t. d.

Tak i v genitivě mn. *i* jen po *s* a *z* místy se mění v *ě*: hòšê, kòžê (Žďárná) — hòši, kòzi (Krásensko), dòši, kuži, březi.

4. *y* mění se v *ê*, *y* v *ě*: rêbê, pèskê, bèk, pècha, dòbrèch lèdi.

5. *o* původní mění se v Drahanech v *ò*, jinde v *ó*: vòlòvò — vòlòvò.

6. *u* se mění v *ò*, *ú* v *ò*: bòdò, mèdò, kòp còkrò, za našò stòdòlò.

7. *ã* se vyslovuje zkrátka: stul, dvur, ruža.

8. *ej* v koncovkách substantivních zůstává nezměněno: zlòdèj, vòlèj, lèšèj, na pròdèj, ostatek se mění v *ě*: zavòlè, dè, nèlèpši; — přèmitè = přijmète.

Souhlásky.

1. Jasnè souhlásky vyznívají na konci slov velmi jemně s pazvukem samohláskovým.

2. V Prostějovičkách před *a*, *o*, *ò*, *e*, *n* a na konci slova jest *l* tvrdé: tabòla, lòpata, lòh, vdòlèk, kòstèlnik, hòcètèl, v ostatních osadách jest jedno, střední *l*.

Za *l*, *r* jest *lò*, *rò* ve slovech: slòza, pètròžèli;

ř tvrdne ve slovese hòdèrèt, ale nikoli ve slově křèda.

3. *n* mèkne ve slovech: cèsnèk, kòmiňàř.

4. *đ* se mění v *j* v místním jménè Dèjice;

đt, *tt* zůstává nezměněno: pòđtè, zaplattè;

st mění se v instr. jedn. vzoru kòst u abstrakt v *šè*: radòšèčò, chètòròšèčò.

5. *v* mění se v *b*: gèbat = kývati, blaštuvka;

v se přisouvá: vlaska (lasice), vodvolat (odolati, jako by bylo složeno od—olat);

v jest přidechem každému náslovnému *o*: vòkò, vòvès.

6. *h* se mění v *j*: řójik;

h jest pravidelným přídechem náslovnému *a*, *e*, *i*, *ô* (= *u*), *ö* (= *ú*): haž, halě, hěrtěplě, hě (= *i*), hiva, jěhich, hō nás, hōmřěl, hōvód. Hōděrěl hōhliř hōhliřa hōhľem, hōhliř hōpadľ, hōmřěl. Se skupiny *hř* neodsouvá se *h*: hřich, hřibě, pōhřeb a t. d.

7. *č* se mění v *š*: šmělák, *j* v *h*: Prōstihōv.

8. Přesmyk: hint = nit, hindě = hnidy.

Skloňování a časování neodchyluje se podstatně v ničem od obecné hanáčtiny, jmenovitě prostějovské.

1. Dativ mn. končí se na *um*: vtákum, hostum, hřibjatum.

2. Nebe skloňuje se dle pole, jen v genitivě má zvláštní tvar *nebi*: Pěšni anděli z nebi spadľe.

3. Rōcě má analogické tvary: dō rōci, v rōcich, rōcima.

4. Vzor mrkev přestoupil podě vzor ryba: mrkva, hōžva, kōtva, dēkva, kōrōtvja. — Ve Žďárné: mrkev -- mrkvě — k mrkvě — mrkvjō, pānvja, kōrōtvja, hōžva.

5. Přídavné přisvojovací končí se v *uj* — *ōva* — *ōvō*, na Boskovsku v *u* — *ōva* — *ōvō*.

Vō zlym kōcōrō.

Běl jednō jēden mladě, svōbōdně sēdlāk. Rōdiči mō hōmřělě a vōn vōd tē dōbē něměl hō sēbě vē statkō ani člōvīčka, mēľ jēnōm vēľkyhō čěrnýhō kōcōra.

Sēdlāk tēm běl tōzē pracōvitě a přěčēnlěvě; rānō každě dēň si všēckō sām pōklōdil a dēž drōzi sēdlāci jělē dō pōla, jěl jōž takē. Him bēľō divny, hđō mō všēckō pōpravōjē a dēľā, alē dēž sē hō na tō zēptalē, řikāval, žē mō všēckō hōdēľā jēhō kōcōr. Za nējakē čas namlōvil si cērō bōhatýhō sēdlāka a pōtōm si jō takē vzal; vōna bēľa bōhatā, alē tōzē lēnōšná a vzala si hō jēnōm prōtō, žē si mēslēľa, žē tēm kōcōr za ňō bōdē všēckō dēľat. Prvni dēň pō svadbě sēdlāk rānō stal, zapřiľl a pōvidā žēnē: „S pānēm Bōhēm! Já jēdō dō pōla a tē tō tadē s tēm kōcōrēm jōž pōpravuj.

V pōľēdně přějēľ dōm, vōdstrōjil kōnē a šil dō sēknicē. Žēna jēhō sēdēľa hō vōkna a šēľa; kōcōr lēžēľ na ľavcē hō kamēn. Sēdlāk sē ptā sēlkē: „Nō, cō varīš na vōhēd.“ „Nic!

Povídala sém ráno kócõrovi: Pòklõd! — Nèchtěl. — Běž prò vòdò, nèchtěl, ani sè nèhèbal. — Běž, vař. — Nèchtěl. Děž vòn nèšil, nèšla sém také“, řekla sèlka.

Na tò sèdlák: „Tak, kócõr tè nèpòslõchal, nõ dõbrè. Šak já mò pòmužò. Na, chéř hò a drž, alè pèvnè, já hò bõdò rèzat; bõdèš vidèt, žè tè pò drõhy pòslèchnè.“ Sèlka vzala kócõra a sèdlák hò rèzal. Chvilkò bël kócõr pò tichò, jènòm vrèl; alè pak škrabal sèlkò tèm vic, čím vic sèdlák hò mastil. Sèlka jòž prò Bõha pròsèla, habè hò nèchal, alè sèdlák nic. Řèzal dál. Sèlka jòž bèla cèlá pòškrabaná, a sèdlák rèzal kócõra jèšcè. Põtòm dèž jòž sèlka tò nèmõhla zdržèt, pòstila kócõra, a habè hò pò drõhy zas nèmòsèla držèt, vařèla, pòpravòvala a dèlala všèckò sama. Tak si sèdlák chètřè pòmuhl a mël bõhatò a pilnò žènò.

Krásensko.

Napsal stud. *Jan Zachoval*.

V. Letovice.

Hranice: Krhov, Sebranice, Rudka, Nýrov, Jasenov, Vranová, Vlkov, Skrhov, Stvolová a odtud osádky po levém břehu Svitavy po Letovice.

Osady Vranové náleží sem jen východní polovice (30 čísel), jež slušela kdysi pod panství letovské, kdežto polovice západní, jež poddána byla Křetínu, má nářečí křecké (kunštátské).

Podřecí toto skoro ve všem se rovná brněnskému.

Samohlásky.

1. *a* se nepřehlasuje, *á* mění se celkem jako v ostatní hanáctině.

2. *é* se mění v *ý*: prstýnek, dýnko, dobrýho, po dobrým, vyjmouc kmeny zavřené sloves I. třídy na *z* a *s*, jež *é* krátí: vezt, vest, nest, kvest, lezt, v. týct, pýct;

ě mění se často v *i*: na halmaři, na hůři, na káři (v. na fáře), příd, přís, přivrátit, hřije, přiže, smije se, vokiřije, sednite.

3. *i* po *l*, *ř*, *ž*, *š*, *č* zůstává nezměněno, po *z*, *s*, *c* mění se v *e* (normální): lid hlina, peřina, pálit, vařit, slóžit, točit, močit,

— zema, sela, serotek, do Lisec, v Rosecích, cebola, cezí, noset, vozet a t. d.

Skloňovací koncovka *ci* mění se v *cè*: vtáčè, vojácè, k té práci, v pecè (Sebraniče).

i dluží se v nominativě mn.: tři, čtyři, všeci, hadí, holobí.

i vyslovuje se velmi zdlouha: znamení, zeli, dnešní, lepší, chodíme, nosíme, mlíko, chléb, klišče a t. d.

Po *l, ř, ž, š, č* zůstává *í* nezměněno, po *z, s, c* mění se v *é* (normální) jen v některých slovech a tvarech: hlísta, lízat, blízko, klíč, plíce, kříž, křídlo, hřích, příčina, žídlo, hožívat, vešívat, číst, čítat, — v zémně, zívát, cép, cétit, cín, císař, psék, vozék, lesék, stádo kozé, hosé, pět mezé;

i se krátí v koncovce *ík*: mladík, chodník, červík, — rohlik, stehlík, špendlík (Krhov) — rohlík, stehlík, špendlík (Sebraniče).

4. *y* mění se v *e*, *ý* v *é* (normální *e*, *é*): meš, rebe, peske, pécha, stréc, motél, hél, dobrých lidí.

5. *o* má zvuk normální.

o mění se v *ú* ve slovech: kúzle, kúža, núša, rúste — rústl, vůbec (= obec), v *u* ve slabice *ov*: vuves, vuvca, nuvé, dobuvé, boskuvské, maluvat, a ve slabice *oj*: stuj: poduj, nebuji se, v. pokoj, a ve slovech jabluň, zluďej.

6. *u* se mění v normální *o*, *ú* v *ó*: bodo, hobo, kop cogro, za našó stodoló. Bok (latus) a bok (fagus), kopec (mercator) a kopec (mons) ve výslovnosti se nerozeznávají.

7. *ú* se vyslovuje zdlouha, i v genitivě mn. se hodně prodlužuje: stúl, rúža, dúm, vůl, nemúžu púčit, ho sósedú.

8. *aj* se nemění ve slovech: kraj, hajné, *ej* v koncovkách substantivních: dobroďej, zluďej, Matěj, lišej, kdežto jiné *ej* se mění v *é*: sténé, dé, névětší. V imperativě: počke — počkete krátí se *é*;

ij se mění v *i*: nali, nasi, hoži, hoši (ušij).

Tolikéž *ěj* se mění v *i*: nesmi se, při mo toho, zehři se. *iji* se mění v *é*: homé, zakré.

9. V přičestí činném v rodě muž. jedn. dluží se samohláska, zvláště *e* vzniklé z *y*: bél, nosél, prosél, vozél. Dluží se: šísté, sidmé, ale: vosmé.

Po různu: sélnica, čistá voda (Krhov).

Souhlásky.

1. Jasně souhlásky na konci slova znějí velmi jemně, s pazvukem samohláskovým.

2. *l* před *a*, *o*, před souhláskami a na konci slova v některých osadách (na př. v Sebranicích) zní zhruba: taboľa, na poľo (na poli), kostelník, kľnót, veľké, hoheľ, v jiných jest jedno, střední *l*.

V přičestí činném *l* jen místy (ve Vranové) většinou se odsouvá.

ř tvrdne ve slovese hoderet, trvá v podstatném křida.

3. *t* se neměkčí ve vzoru kost: spravedlnost, štvrt, hnit. *đ* a *t* tvrdne v imperativě: bed — bete (= beďte, buďte) pod — pote, zaplat — zaplate, pojed — pojedte a v příslovci ted.

d se nevsouvá ve slovese žímat.

st se mění v *šč* v instr. jedn. jmen odtažných vzoru kost: zloščó, chetroščó;

t se nemění v *k* ve slovech: tlosté, tlóct, tlačit.

4. *v* jest přídechem každému náslovnému *o*: voko, voves.

5. *h* jest přídechem náslovnému *a*, *e*, *i*, *o*, (= *u*): habech, he (i), hiskra, hídlo, hocho, hodělal, ho sóseda a t. d.

h se předsouvá ve slovech: hnit, hnížké, hrozdí.

Skloňování.

1. Můj nuvé nůž	mý nuvý nůže
2. mýho nuvýho nůža	méch nuvéch nůžů
3. mýmo nuvýmo nůžo	mém nuvém nůžum
4. můj nuvé nůž	mý nuvý nůže
5. můj nuvé nůžo	mý nuvý nůže
6. mým nuvým nůžo	méch nuvéch nůžech
7. mém nuvém nůžem	méma nuvéma nůžama

Lokal mn. vzoru holub-dub bývá častěji na *ich* než v jiných podřechích sousedních: na stromích, na bocích (buk), vo vtácích na vozích, vobrazích.

1. Naša bílá koza	naše bílý koze
2, naší bílé koze	naších bílých kozé
3. naší bílé kozi	naším bílém kozám

4. našo bíló kozo	naše bílý koze
5. naša bílá kozo	naše bílý koze
6. naši bílé kozi	našich bílých kozách
7. našó bíló kozó	našíma bíléma kozama

Jako v jiných podřechách hanáckých, i v tomto jsou lokaly mn.: rebech, hobech, patech.

Vzor starosta má v genitivě i v akk. jedn. staroste.

Roce i tu se skloňuje dle liché analogie: do rocí, na rocích, rocema.

Vzor mrkev má: mrkvě, mrkvi, mrkvjó atd. Tak: kotev, hózev, pánev (v. pánva), ale: korotvja.

Přídavné přisvojovací končí se v Krhově na ůj, -uva -uvo, jinde na ů, -uva, -uvo.

Zájmeno *te* (*ty*) má v dativě i v akkusativě *ti*.

Von v akk. jedn. r. m. *jé*, r. stř. *je*, v akk. mn. *je*, v lok. jedn. něm, tak i našem, vašem, čem, všem.

Zájmeno *tem* (= *ten*) má tvary: toho, tomo, vo tom, tém, ti, tech atd.

Číslovka tři — tři má ve Vranové tvary: do třích, po třích, šterí — štere: do šter, po šterech, jinde: třech, štyřech.

Časování.

Tříst — třeso — třísl — třesené, příst — předo — přidl — předené, nest, vezt, vest, kvest, lezt, pýct, týct, síct, hotít — hoťál — hotíté, žít — žál — požaté, začít — začál — začaté, zapít — zapjál — zapíté, rožit — rožál — rožíté, vodpočít — vodpočál v. vodpočinót, přít — přije — přil, hřít — hříje — hřil — hříté, smít se — smije se — smíl se, chestat — cheščo — chešči — cheščite.

Přechodníky jsou jenom: sedna, lehna, stoja, seđa, kleča, chođa, viđa.

V přičestí činném slyšeti místy (na př. ve Vranové) i tvary elidované: nes, ved, pek atd.

Příslovce: vodsádedok (odtud), posovad, domka (domů), venka (ven), taktom, pádem za stavením (zrovna, hned), — cak (copak), — teplej, zeměj, pěkněj, réš.

Ostatek deklinace a konjugace neliší se hrubě od sousední kunštátské nebo vzdálenější brněnské.

VI. Litovel, Konice, Jevíčko.

Hra n i c e: Náměšť, Senička, Odrlice, Cholina. Rozvadovice, Chovelice, Černé, Střelice, Lipinka, Loštice, Pavlov, Trnávka, Biskupice, Jevíčko, Smržov a t. d., Borotín, Ivanovice, Visky, Sušice, Okrouhlá, Benešov, Pavlov, Štěpánov, Usobrnó, Šubířov, Konice, Buděcko, Náměšť.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se přehlasuje *a*) celkem tam, kde i v jazyce spisovném *a* v obecné češtině: *α*) v nom. jedn. rodu ženského: čepicé, lavicé, dōšé, ružé, věžé, přezé n. přízé, mēzé, sviné, kaplé, šablé, tabulé, bérle, v. stōdōla, škōla, skala a t. d., *β*) v genitivě a **akk.** jedn. rodu mužského: hōcētēlē, hēlē, ménārē, hōspōdārē, zajicé, strēcē, plačē, košē. S moravským změkčením: pul lōktē, mēricē, jēčmēně, kōs kamēně, dō plamēně; ale: zastřēlēl jēlēna (slov. val. jeleňa) *γ*) v genitivě jedn. vzoru pole: dō pōlē, dō mōřē, vedle: dō pōla, mōřa.

b) V některých slovech, v nichž čeština spisovná neb obecná nepřehlasuje: *a*) ve dvou slovech na *za*: hruzé, pōzē (pavuz) v. kōza, rōsa a t. d., *β*) ve slovech na *ňa* po moravsku změkčených: kōvárnē, vōvcírně, kōžēlōhōvnē, *γ*) ve vlastních jménech: Kačē, Marōšē, Barōšē a p.

a se nepřehlasuje *a*) v nom. mn. vzoru pole: pōla, mōřa, zēla, ōbila; *b*) v přechodníku: sēđa, bēža, chōđa, vstāvaja, līhaja.

Na Konicku v sousední osadě Laškově počíná se přehlasovati teprve od nedávna, starší přehláska je: našē stōdōla vašē zēhrada, kdežto v některých pohraničních osadách, jako v Benešově na Boskovsku zase za příkladem obcí sousedních začíná se přehláska rušiti. Jinde tvary koša, koňa a p. pokládají za „dratařské“.

2. *á* (*ia*) se přehlasuje *a* úži (v *ie*, *i*) jako v jiných podřecích hanáckých: síhat, síha, tříst, příst, vokřít, hřít a t. d. (srovn. str. 9).

Kromě toho také ve slovese tihnót: tihni!

3. Kvantita samohlásky *a* jest celkem táž jako v podřečí I. (viz str. 10).

a se krátí *a*) ve slovech: maslò, sadlò; *b*) v instr. jed., v dat., lok. a instr. mn. (zřídka v gen. mn.) krátí některá jména dvojslabičná vzoru ryba kmenové *á*: brána — branó — brán — branách — branama. Tak: tráva, kráva; *c*) ve tvarech zájmených: *nas* a *vas*: Běl ô nas, mlòvil vò vas.

4. *a* se seslabuje v *e* ve slově zèhrada.

e, é; ě, ie.

1. *e* původní je zúžené (zvýšené, někde více (è), jinde méně (é), jinde mezi é a è: sèbè, cèra, cèkal, vèdètè, jèhò, jèšcè, lèpci, mèd, tanèc, pèrèna, rèpa, dòbrè, trèba, sèstra, v lèsè, strèšèn, chcètè, òcètèl, chtèl, hòzèl, zèžèrè.

2. *e* přehlasované je taktéž zúžené v è nebo è: vòd òtcè, chlappè, šèvcè, za šafàrè.

3. *é* (ie) se úží v *y* (i) jako v podřečích I.—III.

4. *ě* (e) se mění v *i* (y) ve slovech: zbihlè sè (zbèhly), pò izbi, litò — v litè, pòdli, vè žni, pšincè, vècìr — k vècèrò, vijècka, vidèt — zdòvidèl sè, Pròstijòv, smijè sè, sijè, hrìjè a p. třim, v. třém, třima, v. třèma.

i, í.

Po retnicích zní *i* v některých osadách, jako v Seničce, v Laškově, měkce: pivo, bit, nemivá, visi; většinou však má zvuk českého středního *i* a měnívá se tytýž v *ê* jako *y*: pèchnòt = pichnouti (u Jevička); vèka (vikev) zní v nářečí slov. a val. vyka.

2. *i* mění se po *l, ř, z, s, v, ž, š, č* v *ê*, t. j. v nízké, hrdelné, otevřené *e*, kteréž se velmi zřetelně rozeznává od zvýšeného (původního) è, è: lèd — lèd (lid — led), šèdit (šiditi) — šèdit (šedou barvou barviti), nèlžètè (imper.) — nèlžètè (indik.), lèž (lízej) — lèž (lež), zèmni (zimní) — zèmni (zemní), přèšil (přišel) — přèšil (přešel) — přèšèl (přišil) — přèšèl (přešil), trè (imper.) — trè (indik.).

V nominativě mn. po *c* je *ê*: vtácè, vojácè; dual: vòcè, hòšè má *e* súžené. V lokale je tolikéž è: pò vulè, v pòlècè, na hòlècè.

Tato změna hlásky *i* v *ě* děje se většinou v týchž slabikách jako v podřecí III., na př.: hlěna, slěna, lěst, pólécě, stólécě, ěslě, křěvě, křěčět, zěma, sělnicě, sěvě, cězi, cěbolě, cěgán, žěla, žěd, žědlě, žětó, šěška, šět — šějo, ščeka, čěstě, bičěskó, kòčěčka a t. d. Kromě toho také ve slabice *ji*: jětrnicě.

V infinitivě a přičestí činném sloves IV. třídy nejen po týchž souhláskách jako v podřecí III., nýbrž i po některých jiných: chválět — chválěl, vařět, vòzět, nòsět, slòžět, tòčět a t. d. — citět (v. mlátit a t. d., Borotín), zmiňel se (v. černit a t. d., Palonín), divjělè sè (Moravičany).

3. *i* po týchž souhláskách mění se v *é*. Toto *é* je na Litovelsku *ě*, t. j. *é* podnebné, značně súžené: zěma — v země, ròhlěk, psěk, lěčět, strěkat, pòčětat a t. d., jinde *ě*, t. j. *é* hrdelné, otevřené: slěn, lězat, lěsti, šěp a t. d.

Tato změna hlásky *i* v *ě* nebo v *é* děje se většinou v týchž slabikách jako v podřecí III., na př.: lěsti, pòndělě, lělěk, lěčět, řěbké (hřibky), křědlò, křěž, psěk, vòzěček, cěp, kòšěček, Pěncěn, čěžek, čěhat, čěst a t. d.

Místy *i* po vytčených souhláskách v některých slovech se nemění v *ě* (*é*), nýbrž se krátí: pòndělì, blim, klin, hlista, ròhlik, libít sè, ličět, šcipat, čihat, počítat (Pavlov u Loštic, Borotín).

Klěn (sinus) — klên (cuneus).

Kliš má tvary: klòč (Litovelsko), klič (Konicko), klěč (Bohuslavice u Litovle), glěč (Mohelnicko).

Za obecné lòtò slyšeti místy lětò, vzniklé z přehlasovaného *lito*.

Ostatek platí o *i*, co řečeno bylo o podřecí II. str. 42—44. Dlouhého *i* čistého ani v tomto podřecí není.

4. *i* se odsouvá ve slovech: čěp'cè, pòv'dat — pòv'dal, pšìn'cè, sěln'cè, a také v týchž slovech jako v podřecí I. a II.

y, ý.

1. *y* mění se v *e* téže povahy, jaké jest *e* vzniklé z *i* (str. 108.), tedy v hrdelné, otevřené, široké *ě*: řěbè, pěskè, kòpèto, chěbè, chěstat, mējò atd.

I toto *ě* velmi zřetelně se liší od sníženého (původního) *è*: hđè (kdy) — hđè (kde), žènè (mulieres) — žènè (agit), vèdètè (vedete) — vè dètè (vy jdete) — vèdětè (vydejte).

y mění se v *é* téže povahy, jaké jest *é* vzniklé z *í* (str. 109.) Na Boskovsku (v Benešově) zní toto *é* skoro čistě, jsouc jen málo sníženo; na Litovelsku je to podnebné, značně súžené *ě*: běk, pěcha, sěr, kěvat, dobrě člověk; na Konicku a Jevíčsku hrdelné, široké, otevřené *ě*: hòdně, řěpat, strěc.

3. Toto *é* (*y*) se krátí ve slovech: přěšc (prýšť), děchat (dýchat), vĕprĕšcĕla sĕ vĕda.

o.

1. *o* původní je zúžené (podnebné, zvýšené) *o*, někde více (*ò*), někde méně (*ò*): Cò tò bělò, babičkò? Šil za stòdòlò.

2. *o* přechází v *u* (*ù*) ve slovech: lužè (postel), vusa, přĕstudulĕk, muct — muhl, rust — rustĕ — rustl. Mimo to též ve slovech a tvarech obecně hanáckých: luj, stuj, nebuj se, poduj, òkruj, kuzlĕ, v. kòzlĕ, v *i* ve slově libivĕ (slov. lubivý).

3. *o* se dluží v *ó* v příponě *och*: staròch, čĕrnòch, smradòch (Jevíčko) a ve slovese plòvat — plóval.

u, ú.

1. *u* se mění v *ò*, t. j. v hrdelné, otevřené, široké *o*: břòch, kòšòlĕ, kòžòch, stròha, mòcha, pòta (pouta), pracòjò, k dòbò, sĕdòm, vòsòm.

Toto zástupné *ò* rozeznává se u výslovnosti zcela zřetelně od původního (zvýšeného) *ò* (*ò*): kòs (kus) — kòs (kos), bòk (buk) — bòk (bok), vòknò — k vòknò, Franckò! (Francku!) — Franckò! (Francko!) Tònkò! (Tonku!) — Tònkò (Tonko!). „Na Francka a na Tonka otevře se huba.“

u, *ú* nemění slova zvukodobná a některá cizí (jako v hanáctině vůbec): bubák, bumbat, žblunk, guráš, burnus, kukuřicĕ, kutĕ.*)

2. *ú* mění se v *ó*. Na Litovelsku je to podnebné, značně zúžené *ů*: za našò chalòpò, vòlajò, v zelò, klòbbòk, na Konicku, na Jevíčsku hrdelné, otevřené, široké *ó*: vĕdò, řĕčĕvĕnò ružò, dòbrò radò.

u, *ú* se nepřehlasuje v slabikách ohýbacích, v kmenových přehlasuje se jen některých: v kòšò, pò Ignácò, na vòtcò nic nĕžádá, vašò řĕčò, — čòt, klòka, lòbat, — díra, v. dòra.

4. *ó* se krátí ve slově dlòhò.

*1 Slov. kufa = barák.

ů.

ů se vesměs krátí: Buh, kuň, ružě, sósědu, kòňum, nuž — nužě.

ia, au, aj, ej, ij, yj.

1. ia: hòlòbjata, hřibjata.

2. Dvojhlásky *au* ani v tomto podřechi není: pòk, pòz (Litovel), pòk, pòzě (Jevičsko).

3. *áj* téžeslabičné se zhusta v koncovkách příslovci: sémkáj, tótkáj, včélkáj, hnědkáj, dněskáj, včéráj, tědkáj, dómkáj.

4. *ej* téžeslabičné mění se v *ě* nebo *ě* tam, kde *i* a *y* v *ě* a *ě* (str. 109, 110): zavòlě, dě, nělěpsi, stěně.

V imperativech více než dvouslabičných krátí se místy toto *ě*: pòčkětě, zavòlětě, nachěstětě (Bouzov), — dětě.

5. *ij* téžeslabičné po *ž* a *š* mění se v *ě* nebo *ě*, sice v *i*: óžě, óšě — napi se, nebi.

6. *yj* téžeslabičné mění se v *ě* nebo *ě*: zakrě, rě, homě.

Zvláštní dlooužení.

Kromě obecného dlooužení moravského: pápěž, fára, dvá, vòbá, sòtvá, pòdlivá atd. dloouží se též zěma (zima).

Příčestí činné má krátké hlásky: vòlal, sèděl, mlátil; toliko *ě* (*ě*) vzniklé z *y*, *i* se prodlužuje: òměl, zakrěl, pròsěl, nòsěl.

Zvláštní sraženiny jsou: cak (copak), třa (třeba).

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Jasné souhlásky na konci slova znějí většinou velmi jemně, s pazvukem samohláskovým: chli**b**, ha**d**, óvò**d**; jmenovitě *h* zní jen slabým příděchem nebo docela mizí: sni — sni**h**ò, nocle, plò (pluh), bře. Místy však slyšeti též: snich, tvaroch (Senička, Pavlov).

2. *v* se při temných souhláskách nemění v *f*: kvě**t**, tu**v**ij, k v**ám**.

3. Skupenina *sh* mění se *zh*: zhodít, zhnit; jen na Jevičsku slyšeti: schòrět, schazòvat.

l, r, ř.

1. *l* je většinou jedno, střední; jen místy (na př. v Seničce) jest *l* před každým *a*, *o*, *ô*, *ó* a na konci slov: *lampa*, *lópata*, *kólô*, *maľovaľ*, *ôcêtel*.

l se mění v *r*: *baršónek* (balšánek), v *n*: *řemesnnik* (Loštice), v *m*: *vêmblôd*.

l se odsouvá v přičestí činném kmenů zavřených v Bouslavicích: *pad*, *nês*, *pék*, *bôd*.

2. *r* měkne v *ř*: *řemlôvat* — *řemlicê* — *řemlik* (Jevičko, o páření zajíců), mění se v *l*: *kôlěr* (kurýr); vysouvá se: *hadlák*, *Hôdlêcê* (Odrlice).

3. *ř* tvrdne v *r* ve slovese *ôdêrêt* a v podstatném *krêda*.

n, ň.

1. *nn* se jadrně vyslovuje: *panna*, *Hanna*, *kamênnê*.

2. *n* měkne v *ň*: *ďeň*, *kôřeň*, *kamêň*, *prstêň* a *p*.

3. *ň* tvrdne v předponě *nê*: *nêhdô*, *nêkêrê* a t. d.

4. *ň* se mění v *j* v koncovec *nina*, *nín*: *slajinê*, *mišajina*, *Palôjin*.

d, ď, t, ṭ.

1. *d* měkne v příslovcích: *hnêď*, *pôsavaď*, *pôřaď*, *vôdkáď* a *p*.

2. *d* se mění v *j* ve slově *svajba*, nebo v *r*: *svarba* (Borotín)

3. *t* v nominativě vzorů *host* a *kost* netvrdne: *hòst*, *zêt*, *lòkêt*, *kòst*, *spravêdlnòst*, *smrt*, *štvt*, *nit*, *dost* atd.

4. Jen v některých osadách (v Pavlově u Loštic) je: *tlôct*, *tlôstê*, *tlaçêt*, jinde se v těch slovech *t* mění v *k*.

5. *ďt*, *tt* v imperativě mění se většinou v *jt*: *bêjtê*, (byďte = buďte), *pôjtê*, *jêjtê*, *hlêjtê*, *plajtê*, *mlajtê*.

6. *st* v instrumentale jmen odtažitých vzoru *kost* a v některých tvarech slovesných mění se *šč*: *zlòščô*, *s chêtôròščô*, *s radòščô*, *nachêšçê* (nachystej), *pòchramòščênê*. V Seničce: *zámòšçi* (zámostí), ale: *zlòstô* atd.

b, p; m; v, f.

1. *p* mění se v *b*: *charba*, *klôbat*.

2. V Seničce, Odrlicích, Vilémově, Cholině, Myslechovicích přídechu *v* není: *òknò*, *òce*, — *òsk* (= vosk), v Rozvadovicích a

v Chudobině se počíná a jest pak na ostatním Litovelsku, Zábřežsku, Konicku i Jevíčsku.

3. *v* se mění v *b*: zdálèba (Jevíčko), pijóvár, v *h*: hěcòch (kanal ze chlèva, jímž hnojovka odtéká. Jevíčko), sluje jinde věcòch:

4. *v* se odsouvá: šèckè, šètècně, šlatèc (svlačec), sètídlò (světídlò, Jevíčko), vòtèř (otevř, Jevíčko), prál (pravil).

5. *v* se vsouvá ve slovese: vodvolat (odolati, Konice).

6. *f* se mění v *p*: packa.

g, k; h, ch.

1. *g* se dosti často slyší: cègán, dragač, fagan, zgrblòù, zgbnòt, gaval, žgráně (Jevíčko), glèč (Moravičany).

2. *h* jest přídechem na Prostějovsku a Litovelsku jen v několika slovech: hòzèny, hòlèc, Hòlòmòc (na Jevíčsku: Vòlmòc, fem.), hòšè, hòzkè (Palonin), hòzda, hòjèc, hòl (Bouslavice u Zábřeha). — Na Konicku, Jevíčsku a Boskovsku je *h* pravidelným přídechem každému náslovnému *a*, *e*, *i*, *ò* (= *u*), *ó* (= *ú*), novější však dobou přídech tento místy značně mizí, (v Přemyslovicích ho vùbec není): haž, habèch, hani, hè (*i*), hòmèl, hò sòsèdu, hòvòd, hòròkè, hòtèk, hiva, hinè. hiščèrka, hizda, hitrnicè, himè, him (jim), hintèrés, hiskra atd.

Alè = sed, halè = asi (Borotín).

3. *h* jest přídechem před *n* a *r* v několika slovech: hníf, hnizkè, hròždi, Hròch, hròchat.

4. *h* se odsouvá *a*) se skupeniny *hř*: řibè, řich, řit — zeřit — řèjè, řidèl, řèbik, řèbèk, řèšèt, pòřèb, řbèt, *b*) se skupeniny *hl* ve slově: lèšta, *c*) se skupeniny *zh* ve slově: zurò (zhřru).

5. *ch* se mění v *k*: katrč, strèmkà.

6. *ch* se vsouvá ve slovese schòžòvat (sužovati, Jevíčko).

c se mění v *s* po *b* a *p*: vrabsè, kòpsè, stràpsè, do vubsè (Litovel).

Více o tom v podřečí VII.

č v š: šmèlák.

š v č: čnèk — čnèček (Jevíčko).

j v *h*: Pròstihòv.

Za řeči souhlásky *v*, *h* a *j* se vypouštějí, *d'*, *t* někdy v *j* se mění, samohlásky se stahují a p.: pòidala (povidala), tò jè Āčervinkòò (-ovo), vòpradò (opravdu), zal (vzal), pul dròìò (druhého), 'á (já) sèm dò tèhò jènòm đòbl, já 'm (já sem) pòidala. mně 'e zdá (se), bòèš (bòdèš), 'slèpak přèstanè přšèt (esli), dèj tò (dèť — vždyť), tójká (totká), šteràdvacèt, jednádvacèt (Loštice).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor muž, den:

1. mōž	mōži
2. mōžè (è)	mōžu
3. mōžovì (ò)	mōžòm (um)
4. možè (è)	mōžè (è)
5. mōžò	moži
6. mōžò	mōžich
7. mōžèm (èm)	možèma (èma).

1. dèň	dni
2. dñè	dni, dñu
3. dñò	dñòm (um)
4. dèň	dni
5. dñò	dni
6. dñò, ve dnè	dñèch
7. dñèm	dñèma

Dle vzorů těchto skloňují se kmeny měkké a změkčené: zlòdě — zlòdějè (zlòdije), jèčměň — jèčměně, dyšč — dyščè atd.

Vzor *obraz* má v lok. jedn. zpravidla è (è), řídčěji ô: v lèsè, na vòzè, v nom. mn. è: lèsè, vòzè.

Střív (střevíc) skloňuje se takto: 1. střív, 2. stříva, 3. střívò, 5. střívò, 6. střívò, 7. střívèm. Množn. č. 1. střívè, 2. střevi, 3. střevim, 6. střevich, 7. střívè ma.

Lok. jedn. končí se zpravidla na ô při neživotných i životných: pò svym tatinkò, vo hasrmanò, vò psò. Kmeny na *k*, *h*, *ch* mívají è (è): na pòtòcè, na jarmacè, v kòlèkatym ròcè, v Zábrèzè, pò svatym Dòšè zvòstaň v kòžòšè.

Jména místní rodu mužského i ženského tvoří nom. mn. na *a*: Nasaburka, Slatinka, — jamka, kòtka (jména polí).

Lok. mn. má po tvrdých souhláskách koncovku *ách, ech, po měkkých ich*: hrachách, jěčměňách, psěch, stróměch, zlódijich, nòžich, kònich, vòlich.

Instr. mn. měkké kmeny mají na *ěma* (ěma): chlapcěma, zajicěma, kòncěma, kòšěma.

2. Vzor *pole*:

1. pòlě	pòla
2. pòlě	pòl (pòli)
3. pòlò	pòlim (ám)
6. pòlò	pòlich (pòlách)
7. pòlém	pòlěma (ama)

Věce má v mn. č.: věce, vajec, věcim, věcich, věcěma.

Jména na *ště* končí se v tomto podřecí na *ska* a skloňují se dle *vokno*. Ohništi na Litovelsku říkají vohnisek (dle dub).

Kafě má tvar: kafět — kafětò. *Nebe* má v lok. v něbjò.

3. Vzor *stavení*:

1. stavení	stavěňa (ní)
2. stavení	stavení
3. stavěňò	stavenim
6. stavěňò	stavenich
7. stavenim	stavenima.

V. nom. mn. jest *a* zpravidla nepřehlasované; zěla, vòbila, hòdòla.

Psáni (list) má vedle pravidelného skloňování také: psánětě, psánata, psánat atd. Tak i: pròcěstvjata, pròcěstvjat.

Vzor *ryba* má některé lokaly mn. na *ěch*: rěběch, v patěch, po tròběch.

4. Vzor *starosta*:

1. staròsta	staròsti
2. staròstò (ê)	staròstu
3. staròstòvi	staròstòm (um)
4. staròstò (ê)	staròstě
5. staròstò	staròsti
6. staròstòvi	staròstách
7. staròstò (ò)	staròstama.

Genitiv = akk. staròstô převládá: vod Pròcházkô, Svòbòdò, vod Jahòdò, vod Bèndò, tò je kòs nèlèdò (nom. nelida) atd., tvar staròstè slyšeti v Borotíně a v okolí.

Jména Tóna (Antonín), Ferda a p. mají místy vokativ: Tónè, Fèrdè.

2. Vzor *duše*:

1. dòšè	dòšè
2. dòšè	dòšě (ě, i)
3. dòšè	dòšim
4. dòšò	dòšè
5. dòšò	dòšè
6. dòšè	dòšich
7. dòšò (ó)	dòšèma.

Tak skloňuji se též místní jména na *ce*: k Vilimòvicim.

Svině má v dativě mn.: sviňòm (Senička).

Instr. mn. má pravidelnou koncovku *èma*: šavlèma, lavicèma, ružèma, sviňèma.

V genitivě mn. častá jest koncovka *ě* (ě) jmen rodu ženského i středního, tvrdého i měkkého zakončení: lampě, pantlě, laňě, sviňě, kòzě, hòsě, mèzě, kužě, flašě, tètě (tèt = týč), hnizdě, tò je mlíkč! (hrnců s mlékem).

6. Vzor *kòst*:

1. kòst	kòsti (ě)
2. kòsti (ě)	kòsti
3. kòsti	kòstim (fám)
4. kòst	kòsti (ě)
5. kòstò	kòsti (ě)
6. kòsti	kòstich (fách)
7. kòstò	kòstina (fama)

V gen. jedn. a v nom. mn. *i* mají jména na *st*, jiná mívají častěji *e*: hlòpòsti, maličkòsti, do nèmocè, do pècè, třè nòcè, nitě, štvrtě.

V instr. jedn. mění se místy *st* jmen abstraktních v *šč*: s radòščò, zlòščò, chètòščò (Palonín, Borotín).

7. Vzor *mrkev*:

1. mrkèv	mrkvě
2. mrkvě	mrkvi
3. mrkvi	mrkvim

4. mrkèv	mrkvě
5. mrkvjò	mrkvě
6. mrkvi	mrkvich
7. mrkvjõ	mrkvěma (ima).

Tak skloňují se: dratèv, tèkèv, bòkèv (bukvice), kòròtèv.
Na Konicku obyčejnější jsou tvary na *va*, gen. *vè*.

8. Vzor *hřibě*:

1. řibjè	řibjata
2. řibjètè	řibjat
3. řibjèti	řibjatòm (um)
6. řibjèti	řibjatech
7. řibjètèm	řibjatama.

Pod tento vzor přestupují i některá jména vzoru slovo a pole: hnizdè — hnizdètè, lužè — lužètè, srdcè — srdcètè.

D u a l.

Ruka má buď tvary pluralové: ròkè, ròk, ròkám atd. (Litovelsko) nebo: ròcè — ròkò, na ròkò — v ròkòch (Jevíčko), tak i na nòhò, na kòlènò, na ramènò; nebo tvary utvořené lichou analogií z nominativu: ròcè, ròci, ròcim, ròcich, ròcèma (Borotín).

1. vòcè	òšè (hòšè)
2. vòçi	òši
3. vòčám	òšám
6. vòčách	òšách
7. vòčama	òšama.

Jméno přídavné skloňuje se zcela tak jako v podřetí III. *é* za *ý* je buď *è*: dòbrè, dòbrèch, dòbrèm, nebo *ě*: dòbrě, dòbrèch (str. 108.)

Přisvojovací jméno přídavné končí se všude na *u - ova - ovo*, jenom ve Střelcích u Litovle na *uj - ova - ovo*, a skloňuje se celkem dle vzoru dòbrè.

Skloňování zájmen.

1. já	mè
2. mnè, mjè	nas
3. mnè, mjè, mi	nám
4. mnè, mjè	nas
6. mnè, mjè	nas
7. mnò (mnò)	nama.

Tvar *mi* obyčejný jest v Moravičanech, v Paloníně, Seničce a na sever od Litovle. Tvar *mjé* vyskytuje se nejčastěji na Konicku a Jevičsku.

Ty má v dat. zpravidla *tě*; *ti* slyšeti pořídku (v Seničce).

Tvar *vas* má krátké *a* jako *nas*.

Zvratná náměstka má v dativě *si* (Konicko, Jevičsko), *sě* (Litovelsko), v akkus. *sě* n. *se*.

1. vòn (vònò)	vòna	vòni, vònê
2. něhò, hò	ji, ni,	jich, hich
3. němò, mò	ji, hi, ni	jim, him
4. hò, jě, ně (hò, jè, ně)	jò, ò	je, ně, jich
6. něm	ni	nich
7. něm, nim	ňò, ňó	něma.

Akk. *jich* obyčejný je na Konicku.

O pìídechu *h* v. str. 113. Před jèjichma vòčema (Borotín).

Máj, *naš* atd. skloňuje se zcela jako v podřecí III.

Ten, *ta*, *to* skloňuje se většinou jako v podřecí III.: teho (těhò, tètò) — těch (tèch, tètch) atd. Místy vyskytují se také tvary: tòhò, tòmò (Boskovsko).

Podobně *kdo*: kèhò — kèmò, místy kòhò, kòmò, a číslovka *jeden*.

Čich sò tèt krávè?

Skloňování číslovek.

Jeden, *dva* skloňují se zcela jako v podřecí III.

Tři — *třè* na Jevičsku: třem — třema v. třim — třima.

Štèři — *štèrè* má v genit. *štèr* v. štèrèch n. štèrèch.

Sedm, *vosn* (Chořelice, Palonín), sèdòm, vòsòm (Pavlov), sèdm, vòsm (Moravičany, Konicko, Borotín).

Po dvanástich sèkáčich, s patnástima žèncèma, před padèsátima létma, před stò létè, před šestima stama lét, před tisícèm lét.

Vo kòlika n. vo kòlikati hòdinách?

Còkrát místo = kolikrát (Borotín).

Mlátìli dvòjicò, šestèricò, patèricò (Jevičsko).

Časování

neodchyluje se podstatně od podřeči III.

Infinitiv nosových kmenů I. třídy je; žit — žat, ôtit — hôtat (zřídka hôtnôt), zapít. — Začel (Moravičany). Rôžit, rôžô, imper. rôž — rôžtè, rôžaty.

Zibst — zèbè — ziblò.

Čist — četò — četl, vòčetènè (odčítaný, Borotín).

Mòct má: mužè, ale: nèmuz (Borotín).

A jòž hòndètè vòd nas? = hòdèndètè, odejdete (Jevičko).

Vèdèt má vizò, psat: pšò.

Hdò tò hòďál? (udělal, Jevičko, Borotín), sám sèm tò pòďál (podělal).

Zamišim = zamíchám (Moravičany).

Chèšè sè (chystej), nachèšè (nachystá).

Bòtè sè blèšèò (Jevičko).

Bèt, sò — sè (sèš) jè, smè, stè, sò (sò), bèď — bèďtè.

Slovesa V. třídy a p. mají na Litovelsku v 3. os. mn. ajò, jinde *aji* vedle *ajò* (ajò): volají — volajò, dají — dajò.

V přičestí činném kmenů zavřených odsouvá se *l* v Bouslavicích na Litovelsku: řèk, pèk, mòh, tlòk, střík, òviz, ètè, snèd atd.

Výrokové přičestí trpné rodu středního končí se na *no*: Jòž je vòtèvrinò, zaplacènò, vèmlácènò, nachèstánò; na Jevičsku: Jož jè pòsèčèny, pòžaty, vèmlácèny.

Přechodníky jsou dosti častý: Zanda tèn èlòvèk za mnè, kuň pác. Přèjèda tam, jòž bèl mrtvè. Vènda tam, nic nèbèlò vidèt. Hòsnòl stòja. Rèpna hò, bèl na hròmadè. Najèza sè hrachò, bòdèš sèlnè. Pòjèza, mòsim mèt hnèď fajkò. Stávaja lihaja na tò mèslim. — Mèt má přechodník: maja, chtèt: chtic — nechtic — samòchtè, hit: dòca (Jevičsko), bèt: sòca, sòca tam, pršèlò (Borotín); nepřimèři (slov. nepřimířaja = nepřirovnávajíc).

Některá příslovce.

Vòdkáď, pòkáď, vòcáď, vòdnikáď, na vrchò, navrch, zhurò, vdulè, vèl, èilka, tèhdývá, vòndè, vòndènò, dècky, dècinkè, kvičèrò, sòdò, lèchò, bèď ztichò, tòzè — tòzinkè, rovnè = bez-toho (vòn vò tèm ròvnè vèdèl), bať (ovšem), jèslè, jèslè (Litovelsko).

Komparativ příslovci: teplěš, chladněš, pěkněš, hlěbš (Litovelsko) — teplěj, zěmjěj, pěvněj, čistěj, pòslizě, lip, huř, hlěb (Jevičsko).

Rád má na Jevičsku: řeš — něrěš, jinde radš.

Za příklad i tohoto podřečí může býti pohádka „Vtačí hlava a srdce“ přidaná k podřečí VII.

VII. Zábřeh.

Mluva na Zábřežsku, ač má mnohé, podstatné znaky společny, není přece všeka jednotného rázu; ba může se říci, že skoro každá osada vyniká tam některými dosti patrnými zvláštnostmi. Celkem však přece osady na Zábřežsku skupiti lze v šestero větších, menších celků dialektických, jež se hlavně svým samohlásenstvím od sebe odlišují, svým souhlásenstvím, jakož i vzory skloňovacími a časovacími v kusech podstatných se shodující.

Vytkneme tedy napřed zcela stručně nejdůležitější rozdíly samohláskové těchto šesti skupenin a pojednáme potom poněkud obsírněji o společných znacích všech, nebo několika z nich.

1. Z Litovelska dostaneme se od Moravičan úzkým pruhem českých osad, vtěsnaným mezi jazykové území německé, na české Zábřežsko. První skupenina zábřežských osad od Stavenice po Hněvkov, odtud přes Postřelmov k Soudkovu, Dlouhomilovu a podél hranic území německého na jih po Úsov má celkový ráz podřečí litovelského.

a) **a** se přehlasuje a má touž kvantitu jako na Litovelsku. Za litovelské: vedlivá říká se tu: vedlivé.

b) **e** původní i přehlasované je zúžené, zvýšené *e*, ve Zvoli a Postřelmově v *é*, v Dubicku, Třeštině a Brníčku v *è*: cěsta, kôpěc, čekát, dôbrě, vòd vòvcé, nēsěté — cěra, zlě, věděté.

Osobní přípora *me* v indikativě a imperativě má otevřené, hrdelné *é*, což předpokládá původní *my*: nēsémé, lěžimé, nēsědmé a pòdmé.

č, **ie** mění se zcela jako na Litovelsku.

c) **i** mění se po *l, ř, z, s, c, ž, š, č* jako na Litovelsku v otevřené, hrdelné *é*: lěst, pòlécé, pěrěna, řěčécé, sěla, očětěl, pálět, vařět, vòzét, nòsět, prašcět atd.

V Dubicku vyskytuje se v některých slabikách čisté *i*: cigán, zima, žid.

i po týchž souhláskách mění se v otevřené, hrdelné *ě* proti zúženému litovelskému *ě*: lésti, chlěsta, hřebek, v země, vòzčèk, psèčèk, cètit, šèpèk, Stròpsšèn atd.

V některých slovech *i* se krátí: klič, triskat, čist, počítat, věšivat, křisèt, čihat. Jmenovitě v koncove *ik i* se krátí *i* po *l*: ròhlik, stèhlik; cin — cènka (nádoba cínová). Ostatně každé *i* se krátí jako na Litovelsku.

d) *y* mění se v otevřené, hrdelné *ê* jako na Litovelsku: chètat rèbè, pèskè, chèbè.

ý mění se v otevřené, hrdelné *ě* (proti zúženému litovelskému *ě*): bék, pècha, bèvat.

e) *o* původní mění se ve Zvoli a Postřelmově v poněkud zúžené, zvýšené *ò*: vòlòvò, vòknò, žèbrákò; v Dubicku, Třèštinè a Brníčku ve vyšší, užší *ò*: stòdòla.

o přechází v *u* ve slovech: kùžè, luj, lužè, ale: kòzlè, pòkòj, stòj, nèbòj sè, pòdòj.

f) *u* mění se v otevřené, hrdelné *ò*, jež se zřetelně liší od původního *ò*: stòdòlò (akk.), stòdòlò (vok.), kòžòch, bòk — bòk, kòs — kòs.

ú mění se v otevřené, hrdelné *õ* (proti litovelskému zúženému *õ*): lòbat, v zelò, za našò stòdòlò.

g) *ü* se krátí: dvur, kuň, ružè, ò sòsèdu.

h) za litovelské *pòk* je tu pabòk, v. pòz. *ej* imperativní a v předponě *nej* mění se v *ě*: zavòlè, nèlèpši; *ej* adverbii trvá: dòlèj, tèplèj, pjèkñèj, zasèj.

ij téžeslabičné mění se po *ž* a *š* v *ě*, sice v *i*: òžè, òšè, zabi, napi sè.

2. S podřecím těchto osad shoduje se celkem řeč Bludova a D. Studének, s tím toliko rozdílem, že *e* a *o* původní v Bludově má zvuk normální, v D. Studénkách poněkud se zvyšuje. Značně se však tato druhá skupenina liší od první zvláštními polohláskami, o nichž bude řeč níže.

3. Do třetí skupeniny počítáme osady: Hochštýn, Kosov, Pivonín, Rovensko a Postřelmůvek.

a) **a** jako na celém Zábřežsku, tak i v těchto osadách se přehlasuje.

b) **e** původní i přehlasované je značněji zúžené než ve skupině 1. a 2.: *dámě, věděmè, čepicè.*

c) **i** a **í** mění se jako ve skupině 1.: *lěst, pèřèna, sèřa, vozèt, lèsti, hřèbèk, psèčèk, chodim, pisèk, dnèšni, vobili atd.*

d) **y** mění se v zúžené, zvýšené *è*: *chètat rèbè.*

ý mění se v otevřené, hrdelné *é*: *bèk, pècha, dobrè človèk.*

e) **o** původní má zvuk normální.

f) **u** zůstává nezměněno: *mucha, na polu, budu, kup cukru.*

ú mění se v otevřené, hrdelné *ó*: *za našò stodołò, v ódołò.*

g) **ů** se krátí.

h) dvojhlásky mění se jako ve skupině 1.

i) Zvláštních polohlásek v této skupenině není.

4. K osadám těmto druží se Chromeč, Vyšehoří a Bohutín.

Změny hlásek **á, í, ý, ú, ů**, jakož i dvojhlásek jsou tytéž jako ve skupenině třetí. **u** zůstává tolikéž nezměněno, **o** původní zní normálně, **e** původní i přehlasované někdy se trochu zužuje, zvláště po **c**: *cèsta, čepicè.* Hlavně však odlišuje se podřechí Chromče od skupeniny třetí polohláskami, shodujíc se v tom se skupeninou druhou.

5. Do páté skupeniny náležejí osady v horním cípě Zábřežska, od H. Studének, Zborova, Klášterce, Radomilova na sever položené, jmenované osady pohraniční v to počítajíc.

a) **a** se přehlasuje.

V Janoušově zní *á* mezi *á* a *ó*: *na trávù, na Jána pálivali, rybám, v komorách.*

b) **e** zní normálně.

é mění se v *ý* (proti krátkému *y* jiných podřechí nanáckých): *prstýnek, kamýnek, studýnka, dýnko, dobrý pivo, dobrýho, v dobrým, nýst, kvýst, výst, pýct atd.* Tolikéž *ě* a přehlasované *ia* (*ie*) se dluží v **í**: *chlíb, mlíko, dívče, plíst, lízt, tříst, příst, šíl (šel), zíbst, zapřížený.*

c) **i** po *l, ř, z, s, c, š, ž, č* má zvuk čistý: *list, peřina, zima, sířa, cibule, žid, šit, točit, jen v Janoušově a ve Lhotě Štědrákově zaznívá trochu ztemněle v e.*

Také *i* po týchž hláskách zní většinou čistě a dlouze: lístí, libí se, litost, klíč, chlísta, pondělí, dřímat, stříli, voziček, nožiček, počítat; jen porůznu v některých slovech mění se v *ě* otevřeně: lěstí (H. Studenky), voblězat (Bohdíkov), vozěk (Ruda), lesěček (Komňatky), řěbky (H. Studenky), čětit.

Ostatní *i* se všude hodně zdouha vyslovuje: dítě chodí po kamení, dívá se.

i se prodlužuje v nominativě mn. rodu mužs.: tři, čtyři, všeci, bratři, hadí, muži.

d) *y* zní čistě: ryby, chyby, hrušky. Jen v Komňatkách, v Janoušově a Lhotě Štědrákové zní zhruba, téměř jako lašské (polské) *y*. V *ě* mění se *y* v Bohdíkově v číslovce štěrě — do štěrěch.

ý mění se v otevřeně, hrdelně *ě*: sěkorka, pěť, věš k mětu, dobré člověk, dobrých lidí, bět (býti).

e) *o* má zvuk normální.

f) *u* má všude zvuk čistý: budu, chudobu, nesu, dušn.

u se odsouvá v dativě jedn. skloňování zájmeného a složeného: kom', tom', jednom', druhým', dobrým' člověku, starým' žebrařku (Bohdíkov), ňom' (jemu), k vašom' dobrým' to dělám (Komňatky).

ů mění se v otevřeně, široké *ó*: v zeló, v psaňó, lóbat, v peřó, voľajó.

g *ů* vyslovuje se hodně zdouha: stůť, růže, sósedů. Půjdu zní v Bohdíkově: puđu, ve Lhotě Štědrákové podu.

h) Za litovelské pők, pőz, jsou tu tvary: pavuk, pavuz (Ruda), pők, pavuz (Bohdíkov), pavők, pavuz (H. Studénky).

ej imperativné a superlativné v předponě *nej* mění se v *ě*: dě, zavolě, nělepsi, ostatní trvá nezměněno, zloděj, teplěj, chladněj.

ij po *s* a *ž* mění se v *ě*, ostatek v *i*: užě, ušě, zabí, vypí.

yj mění se v *ě*: umě, zakřě.

i) V podřečí tomto nejen slabiky povahou dlouhé hodně zdouha se vyslovují, nýbrž i některé slabiky krátké u výslovnosti se prodlužují, zvláště v Janoušově a ve Lhotě Štědrákové kříví, ve vóvse, s múzem.

k) Zvláštních polohlásek v této skupenině není.

6. Skupenina šestá, do níž počítáme osady: Jedlí, Crhov, Cokytle, Drozdov, Václavov, Svébohov, má podstatné znaky společny se skupeninou pátou, některými zvláštnostmi se však od ní liší: a) *y* a *i* po *l*, *ř*, *z* atd. zní malinko ztemněle v *è*; b) *e* původní i zástupné (za *y*, *i*) jest velmi zúžené, vyznívají ve výslovnosti často v *y* a *i*: honèm, kamèň, ječmèn (téměř *ym*, *yn*), dámè (téměř: dámy), muchè hrèžò, šterè a šterècèt, cèbulè. c) Některé původně krátké slabiky se prodlužují: biskup, s kùžèlè, pòknè (pukne), młòvil, — nùžka (nožička). d) Jako ve skupinè druhé a ètvrtè jsou i v této zvláštní polohlásky.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se přehlasuje v týchž slabikách kmenových i ohýbacích jako na Litovelsku (str. 107). Kromè toho vytknouti jest: jeľovec (jméno trati ve Lhotè Štědrákovè), jetrnice (slov. val. itrnica), v. jatel (na Litovelsku jetel = datel), rožetè (slov. val. rožitý = rožzatý), březe (5), pařiz — pařize (5), mišet (slov. val. míšat).

Vzor pole v nom. mn. zpravidla přehlasuje.

Místy vedle tvarů přehlasovaných slyšeti i nepřehlasované, jmenovitè v nom. sg. vzoru duše: hulèca, èpica, šavla, sviňa (Rovensko, 3), stolica, lavica, èpica, v. jaľovice, šavle, svinè (Kosov, 3).

2. *á* (ia, ie) jako jinde na Moravè přehlasováno i v tomto podřèí v *i* (*í*): vořit — vořil = vořitè (ohřáti), vokřit, přit (přáti), třist — třèslè sme (2), zibst, zapříženè (5), přist — přèdlè (6), renščík (6), (slov. val. rynščák = zlatý).

V prodloužených koncovkách příslovci bývá za *á* v podřèí tomto *é*: nihdè, vedlivè, sotvé.

4. Kvantita hlásky *a* je celkem táž jako na Litovelsku: sadlo, maslo, nas, vas. Mimo to krátí se *á* ve slovech: hak, pamatka (Janoušov); *a* dluží se po èesku ve slově hrách a pláču. Hrabè = è. hrabè i hrábè.

e, é; è, ie.

1. *é*, *ie* úží se v týchž asi slovech jako v jiných podřèích hanáckých v *i*, *y* (1—4) nebo *í*, *ý* (5, 6): klišèe, plist, kamynek,

šil, — mlíko, lík. kvýst, dýnko, mýho, dobrýho atd., mý dívče (5, 6).

2. Odchodně mění se *e*, *ě* v podřečí tomto ve slovech: **tyle** — telete (1—6), **myčěk** (= mečík u vozu, 2), **blisk** (5), **podli vas**, **kadlic** (5), **hósinka**, **šink**, **v jizbi**, **sobi**, **tobi** (5), **tema penízama** (6);

ě se nemění ve slovech: **větr**, **mět**, **chtět**, **pěsně** = **pišeň** (4—6), **v. pisně** (1—3).

3. Pohyblivé *e* se nevysouvá ve slovech: **kadlec** — **kadlece**, **šev** — **ševama**, **četô** — **četel** — **četení**.

4. *e* se vsouvá ve slovech: **mêsel**, **smêsel**, **sedleckě**.

i, y.

1. *i* se vysouvá ve slovech: **Brň'čko**, **sloň'čko**, **sěl'nce**, **pov'dat** — **pov'dať** — **pov'dě**, **pchat**, **pchál**.

2. *y* se mění v *i* ve spojce **diž** = **když** (6).

o.

1. *o* jen porůznu mění se v *ů* (*u*): **kužě**, **luj**, **lužě** (1), (**jinde kože**, **loj**), **kozle**, **pokoj**, **stoj**, **neboj se** (1—6), **vubec** (obec).

2. *o* mění se v *u* ve slovech: **jenum**, **potum**, v infinitivě a **příčestí** sloves II. třídy: **maluvat**, **tancuvat**, **vypravuvat**, **obětuvat**, **pracuval**, **spotřebuvaně** (4—6).

u, ú.

u, *ú* (*ô*) se nepřehlasuje v slabikách ohýbacích, a v kmenových jen některých, jako na Litovelsku: **kôle** — **kôlu**, **pěsně** — **pesňu**, **po strêcu**, **lôbat**, **za našô stodoľô**.

O dvojhláskách byla již řeč na svých místech nahoře. Ostatek platí o nich, co povéděno v podřečí litovelském. Dvojhláska *aj* (neprodloužená) vyskytuje se i v tomto podřečí dosti často v příslovcích: **dneskaj**, **čilkej**, **toťkaj**, vedle toho také: **kraj**, **tajně**.

Zvláštní délky jsou: **zěma** (hiems) — **zêma** (chladno), ale: **před zimô**, **lító** = **leto** (5, 6), **pláčú** (5, 6).

Polohlásky.

V krajině pod čísly 2, 4, 6 nahoře vyznačené samohlásky *e*, původní i zástupné (za *i* a *y*), *i*, někdy též *e*, původní i zástupné (za *u*) vyslovují se zvláštním, neoznačitelným způsobem. Někdy

se samohláska pohlcuje a předchozí souhláska vysloví se velmi zostrá a zplna, jsouc slabikotvorná; jindy vyznívá polovičním *o*, *ö*: š'la, c'gán, já b'ch j'ďl. Zvláštní tento temný pazvuk budeme označovati znakem *ɔ*, kde je slabší, nebo znakem *ö*, kde vyznívá silněji. I na konci slova bývá často slyšeti takový pazvuk: chlibɔ, přišišɔ.

Výslovnost tato i sousedům dobře jest povědoma i nápadna. V Postřelmůvku mi pravili, že „v Chromči je řeč, jak by ji sekerou mlátil; řeknou prý hr'sk' (hrušky), zak'ɔ (zakryl), tak prý to hrči v hubě.“

Podobná výslovnost vyskytuje se zase na Krumlovsku, Znojemsku, Velkomeziříčsku a Třebíčsku.

1. Polohláska za *i* (*e*) v slabikách *li*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *ži*, *ši*, *či*, *ni*: ľd, ľst, ľpa, pol'ce, kobľha, slv'kɔ, vidľč'kɔ, karľč'ka, klč'ka, gul'ch, v trohlɔ, ve školɔ, do školɔ, jesľ (jestli), šľ (šli), posl'chalɔ, modľt se, bilɔ, reľna, měľce, jeľce, kř'dlice, ř'čice, tľč'et, na huľ, tľ, ōderɔ, vaľt, zľma, zarazľa, na mezɔ, vozɔ, sɔ (sí), sľa, sľrot'ek, posɔ, sьevár, sьbole, na řeč'co, v čerícɔ, vtácɔ, vojácɔ, žyd, žyv, žľč'ka, ržɔ (rži, gen.), slž'ɔ, vobľž'ɔ, koš'č'ek, ōš'ɔ, ōč'ɔ, puč'ɔ, zvoň'ɔ.

2. Polohláska za *e*, *ě*: d'ch, poďm', má'm', mľátim', já b'ch j'ďl, hl'ď'ɔt, ve vod', dif', vid'ɔt, ž'nská, ruž', š'dě, vš'chno-nuš', do koš', na míst', mň'ch, po ň'm, do přízň', žň', Ň'mec, Č'ch, č'ho, d'vč', klepač', j'sč', j' (je), j'č'meň, j'ďen, j'ɔ, j'st, j'otel'na, vklep'j', men'j', p'j'ɔt, kvj'ɔt, đ'dek, đ'dina. Tato výslovnost panuje jmenovitě v D. Studénkách.

3. Polohláska za *u* (*ö*): d'ɔb, b'k, spoľ, po svym oteɔ, Sьdkov, p'ɔta (pouta, slov. puta), p'ɔtra, h'ɔs.

4. Polohláska za *y* (*ê*): ľko, r'ɔb, r'ɔchta, voč' m' v'ɔr'č'elɔ na p'kno (vyryčely — vytekly), do matr'kɔ, r'ɔt — r'êjo, zakr'ɔt — kr'êjo, zakr'ɔl, hospod'ň, tudɔ, d'č'kɔ, mot'ka, prstɔ, kobľa, dob'ɔtek, abɔ b'lo, ab'č'mɔ, b'ľ (byli), p'ɔtel, p'ɔskɔ, m'ďlo, m' smɔ, ōm'ɔl, v'ka, v'kládat, v'hrál, k'ɔta, rukɔ, hrnkɔ, takɔ, zh'ň'ɔt, ch'ɔtat, s'ɔn, — h'ɔ = kdy, h'ɔe = kde.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Jasně souhlásky na konci slov znějí většinou velmi jemně jako na Litovelsku. Jmenovitě *h* a *v* skoro mizí: sni', bře', tr'.

Jen v Chromči hlásky ty znějí ostřeji kromě *v*, kteréž i tu jest velmi plynulé.

2. Jasně *h* spodobuje se většinou s předchozí temnou souhláskou v tmenné *ch*: *schodit*, *schořet*, *schrnovat*, s chromádků, *nes'cho*, k chospodě. Předložka *s* před jasnými podržuje svůj zvuk, nemění se v *z*: s vápnem, s motyků.

l; r, ř.

1. V podřečí 1. skupeniny jest jedno, střední *l* jako na Litovelsku. V ostatních osadách vyznívá z řeči dvojí *l*, jedno hrubší (*l̄*), druhé jemnější, střední (*l*), jichž nesnadno na první poslech rozeznati, právě pro nedostatek *l* měkkého (*l'*). Čím více na sever k hranicím řeči německé, tím hrubší jest toto *l̄*. Němci Raškovští právě takové *l̄* vyslovují jako jejich sousedé Moravci v okolí Bohdíkova. Toto *hrubé l̄* záhřebské má poněkud jiný zvuk nežli *tvrdé l̄* slovenské, valašské a lašské.

V slabice *la* zní *l* zhruba: *skała*, *stodoła*, *láška*, *voľat*, někdy i v slabice *la*: *lampa*, *plácát v. tabôle*.

V slabikách *lo* a *lo* zní *l* stejně zhruba: *lořata*, *koľo*, *lořaj*.

V slabikách *l̄v* a *lu* (*lô*) znělo mně *l* jako střední, kdežto v slabice *lô* (= *lú*) mělo zvuk zřetelně hrubší. Patrným jevil se rozdíl ve slovech: *chalupa* — *chaľôřka*, *chlup* — *chľôřek* (Chroměč). Tolikéž pozorovati bylo rozdílný zvuk ve tvarech: *koľek* — *koľěk*, *stoľek* — *stoľěk*.

V slabikách *le*, *li* (*lê*), *ly* (*lê*) znělo mně *l* stejně jakožto střední: *poleno*, *lêřkat*, *lêřko*, *do jehle*.

2. *l* se mění v *li* ve slovech: *sedřika* (5.) (*sedřeka* 1. 3.) *sedřické*, *kadřictví* (6.) Plný zní v Bohdíkově a v okolí téměř jako: *řilné*.

3. V přičestí činném jsou ve většině těchto osad trojí tvary vedle sebe: *leřel se* — *leřl se* — *leř' se*, *snědel* — *snědl* — *sněď atd.* V Brničku pravila mi 72letá žena (r. 1884): „Řikaji ô nás: *řpadel*, *snědel*, *zavedel*, *leřel*, *ale tomô se řmnějem*“.

Nevokalisované *l* v přičestí minulém zní *velmi* zobra a v jednotném čísle zhruba, v množném středně: *řpadl̄* — *řpadl'* (= *řpadli*), *vedl̄* — *vedl'*, *nesl̄* — *nesl'*, *tľôřl̄* — *tľôřl'* (Chroměč).

V D. Sudénkách řikaji: *Vencel*; v okolí Bohdíkova za stara přý vyslovovali: *řpadyl*, *ředyl*, *Vencil* a *p*.

4. *l* se přisouvá ve slovech: hlučení, střaplec; vysouvá: děál — děála.

5. *r* samohláskové zní velmi jadrně a zostra: drva, krče, vrčet, krk, smrk, brk (2–6).

ř tvrdne v *r* ve slovech ôderyt, kryda jako na Litovelsku.

u, ň.

1. *u* měkne v podstatných na *ev*: kameň, plameň, kořeň
vyjmouc: ječmen, jelen; — deň — vedne (na Hané: vedně).

2. *u* vsouvá se ve skupeninu *mje, mjo*: mněch, smněje se, na
stromně, v zeměně, v domně, mamně, zeměň.

3. *ň* se mění v *j* jako na Litovelsku: sekajina a p., *u* v *v*:
livduška (5) Za obecné na Moravě zelnisko říká se: zelisko.

d, ď; t, ť.

1. Koncové *d* předložek nad, pod, od, před mění se před
následujícím *d* a *t* v *j*: naj domem, naj ťo mezō, poj dōbem, poj
tēm stromem, voj tebe, voj toho, vojďělě to, vojťáhlě, přej
domem, přej tēmto. V H. Studénkách vyslovují: pod tēm, nad
tēm atd., v Komňátkách: pode tu šupňu, v Postřelmůvku: po
tēm, na tēm (= pod, nad).

2. *dc* mění se v *jc*: v příhrájce, v zahrájce (6).

3. *d* mění se v *t*: kapratí (5), v *p*: pušno (3), v *g*: gō-
rance (2).

4. *d* se vysouvá ve slovese: puđu — pueš — pue — pueme
— pueťe — puďō (Janoušov), vsouvá se: zdralě.

5. *ď* se mění v *j*: svajba.

6. *ďd* a *ďt* mění se v *jd* a *jt*: hnej do sině běžeľ, pojte,
jejte, hlejte, schoj to ze stola, zavej to tyle, bujto.

7. *t* se nemění v *k*, jako na Litovelsku a jinde na Hané, ve
slovech tlustě, tľōť, tľáčēt.

8. *t* se mění v *k* ve slovech: peklēce (petlice u dveří, 1),
klet: cosъ kleje (= tlí), zakleně trám (2), křemšovi (= střem-
chové křovi, 5).

9. *t* se vysouvá: sľat (stlat) — sľaní (5), kostka —
v kosce (6), ľesky = ľistky (5), na mosku = mostku (5), pěti-
prska (rostlina, 5).

10. *tt* mění se v *jt*: plajte, uplejte, vrajte se, mlajte.
čejte (= čtete).

11. *st* v instrumentale jmen odtažitých vzoru kost mění se v *šč*: s radoščó, zložščó, chytroščó.

12. *t* mění se v *č* ve spojce *at*: Ač se ozve! Ač na tě nevezmu hůl (5).

b, p; m; v, f.

1. *b* se mění v *d* ve slově dřemeno (2); přísouvá se ve slově blézat (lizati).

2. *p* se odsouvá ve rčení: hde ak ale! hde ak deš? (1, 2.)

3. *v* na konci i uprostřed slova jest velmi plynulé, vyznívají skoro v *u*: korotev, Bludov, červ, lev; za pravda, kavka a *p*. žáci psávají prauda, kauka. Nejprv zní něpr. Tolikéz *v* skoro mizí v slabice *ovi*: pánoi, poidal (3). Druhdy zase mění se *v* u výslovnosti skoro v *b*: zbalili, boni, belkč, bidět, já bím (6), bóterě (4), — korobrat (4).

v mění se v zřetelné *j* ve slovech: dje (1—6), kjet, sjet, posjet (dračka), stojka (4—6).

v jest příděchem každému náslovnému *o*: voko, vostrě atd. Za obecně moravské Holomouc je tu Volomóc.

v se mění v *h*: Václahov — do Václahova (6).

v se vsouvá ve slově rozceství, jako i jinde ve slově proceství (dle králoství) (5, 6.), odsouvá se: čil, čilka, ščela (včela), — prál (pravil).

3. *f* se mění v *ch* v cizím slově löcht = luft (2).

g, k, h, ch.

1. *g* slyší se dosti často, jmenovitě záměnou za *k*: cégán, fagan, zgrbloň, dragar (trakař), bagary (velké střevíce), gajc (kolovrátek na předení), grmela (kudla). zvrgly mliko (sražené), frgál (placka), gamarád, ganduš (špenzr), logajka (lokálka), gluvat (klovati), glič (klíč, 5), galech (kalich). Řezníci chodí „do gaje“ = do vsí (Bludov, Gau?)

g se přísouvá ve slově grybrzlata.

2. *k* mění se v *h*: hdo, hde a p., v *ch*: ščerch, čmelòch = čmelák (1).

k se vsouvá ve slově aksenda.

ck před *i* mění se v *čč* (č), *sk* v *šč*: německě — němečči, ōherské — ōheršči.

3. Náslovné *a* jest bez přídechu *h*: aběch, ale. Náslovné *i* má přídech *h* jen po různu: hiva (1). Častěji vyskytuje se přídech *h* před náslovným *u* (ó), ō: hōchō, hōlēc, hōzda, hōzěl, hōdit, Hōnčōv, v. ōčētěl, ōmrěl, ōtek' atd. (1, 2), — hucho, hulec, huzda — v. umřěl, utek' atd. (3, 4, 6), — humím, huvařit, huč se atd. (5). hōl, hōvoz, hōzkč, Hōsov. v. ōvod (1—4, 6), hōl atd. hōvod, hōkol (5). — Hnizké v. nit.

h se mění v *ch* ve slově chlěsta.

h se vysouvá ze skupeniny *hř*: řibě, řich, řit — vořit — zeřit — řidel, — řěbek (hřibek),

hře: řeje, řebik, pořeb, řešt, řeblo, kobyļa se ořebyļa, *hr*: Radisko (2), na rubō Moravu (5), ranāče (druh jablek, 5), z jiných slabik: loh, ložinka, řbet, řmět, vězda, nidá (5), bōdan v. bohdan (slov. bogdál = čáp), Dlomilov (Dluhomilov), Bōtín (Bohutín), Bōšin (Bohušín).

h se přisouvá: hróchat, Hroch (1).

4. *ch* se mění v *k*: karba (2), kocholka (3).

z, s, c.

1. **z** měkčí se někdy v **š** v přičestí trpném: saženě (sazený), vobsaženě (obsazený) (3).

2. **s** se odsouvá ze slova třílet, v. střešně, strápec a p. (5).

3. **c** po **p** a **b** mění se vždy v **s**: s kopse, krpse (ženské botky), kupsová, dal babse, vod vubse, k vubsím, v chalópse, ve slipse, v trúbse, — řidčeji po **v**: jíkavse (5), ale vovce, v jamce, v polivce, v kabelce, na hróšce atd.

ž, š, č.

1. Skupeniny **žs**, **šs**, mění se v **js**: aj za rok, aj se vrátím, děj sem napsal, dyj sem přišel, nej sem se vrátil, juj só tu, zvaj (svaž) si to, pomoj si, mozej si to vzít, pudej sem?

ž se mění v **z** ve slovese vohlížeti se: vohlízí se, vohlízel se, prohlížívali.

2. **š** se mění v **č**: čampanský (šampaňské brambory, 5); **š** se přisouvá: ščermák (5), šč kanka (D. Studénky).

Skupenina *šč* mění se v *chš*: pichčala pichči, břechčák, břechči, chčěpař chčěpôjé, na chčěsti pòchčěstiló sé něchčasnymò, pòchčět — zpòchčěně človjek, jèchčé, nèbòchčèik, chčipat, prachčít, chčòka (štika), chčòplě (štíhlý), z radòchčěš, zlòchčěš, vòbzláchč, klichčěma (1, 3).

3. Skupenina *šč* mění se v *jc*: špajci, vtájci, vojájci, panájci, kojce, v májce, v smějce (smyčce), na tějce (tyčce).

Skupenina *ičce* mění se po *l, ž, ř, č* v *éjce*, sice v *ijce*: v kaplějce, v hulějce, v ružějce, v nušějce, kočějce, ve flaščějce, — tetijce, v čepijce, v hubijce, na Obijce (Obička, pole), — andělji.

„Skupina *čs* někdy se mění ve skupinu *jc*. To se děje: 1. když imperativ 2. os. jedn. č. se končí souhláskou *č* a následuje po něm zvrtné zájmeno: *ujce* = uč se, *vъrjuci* = vypuř si, *votojce* = otoč se, *nemujce* = nemuč se; 2. když po částicích *proč* a *nač* následuje a) zvrtné zájmeno, b) sloveso sem atd.; c) příslovce sem: *projce* ptáš? *projci* to udál, *projcem* pořád chodi? *najci* to vzal? Jinak skupina *čs* splývá v *c*: chromecké“ (Hošek).

Skupenina *pšč* mění se v *pš*: chlapše! kopší (křoví; kopec = keř).

j.

j v násloví zřídka se odsouvá: jiva, jime, juž, ješče v. ešče (5).

j se mění v *h*: pihavice, v *đ*: đama.

Přesmyk: koblòk = klobouk, karnálek = kanárek, šavlej = šalvěj (Leznice).

Skloňování a časování neliší se podstatně od litovelského a ostatních hanáckých. Vybereme tu hlavně takové vzory, jimiž se objasnují zákony hláskoslovné, nahoře vypsané.

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *vůl*:

1. vůl (vůľ)	voli (volŷ)
2. voľa	voľu (voľŷch)
3. voľò, -ovi (voľu)	voľom
4. voľa	vole

5. vole	voli (volъ)
6, voló, -ovi (volu)	volech, -ách
7. volem	volama, -ema.

2. Vzor *obraz* :

1. vobraz	vobraze
2. vobrazô (u)	vobrazu (û, ůch)
3. vobrazô	vobrazom
4. vobraz	vobraze
5. vobrazô (u)	vobraze
6. vobrazъ, -ê (e)	vobrazich, -ech
7. vobrazem	vobrazama, -ema.

V osadách (5) skloňuje se vzor obraz v lokale jedn. a v nom., akk. a vok. mn. po česku: v lese, na voze, — vóvse, lesy, vozy, vovsy, klasy.

V Chromči vokativ *pane* pojí se s podstatným rector jako indeclinabile ve všech pádech: pane rector přêšl k nám, běl u pane rectora, dal to pane rectorovi, šil s pane rectorem. Tak i pane rectorka! Ale pan faľář, vod pana faľáře atd.

Lokal neživotných, zakončených na *k, h, ch* bývá zpravidla na *ž*: na trávníce, na potoce, na kobľóce, v Zábřeze, na vrše, na hraše.

Nominativ mn. neživotných mívá někdy koncovku *a*: lěstka = lístky (2), Łaza (jméno trati, 5), Řbeta (jméno lesa 6).

Lokal mn. končí na *ech* i na *ách*: na stromech, vo hadech po doktorách, na vrchách.

3. Vzor *chlapec* :

1. chlapec	chłapsi, ê (chłapsъ)
2. chłapse	chłapsu
3. chłapsô -ovi (u)	chłapsom
4. chłapse	chłapse
5. chłapše	chłapsi, ê (chłapsъ)
6. chłapsô -ovi (u)	chłapsech
7. chłapsem	chłapsema.

Tak se skloňují: kôpec (kupec), kopec, vrablec — vrabse a p.

4. Vzor *kámen*:

1. kameň	kameně
2. kameně	kameňu (ů, ůch)
3. kameňô (u)	kameňom
4. kameň	kameně
5. kameňô (u)	kameně
6. kameňô (u)	kamenich, -ěch
7. kameněm	kameněma.

Dle vzoru toho skloňují se změkklé kmeny: plámen, kořeň, lokeť a p.; tvrdé: ječmen a jelen dle vzoru tvrdého.

Lokal jedn. kmenů měkkých končí se na *u* (ô): na kraju, na koncu, v pokoju, po poledňu, v Kláštercô, v hrncô.

Instrumental mn. kmenů měkkých má koncovku *ema*: Moravcema, před třema králema, bičema.

Dativ a lokal jedn. životných kmenův obojích mívá často kratší koncovku *u* (ô): po mym bratrô, strěcô, vo nebožčíkô strěčkô. Genitiv mn. obojích kmenů v podřecí (5) končí se na *ůch*: do šatůch, za pět rokůch, vedle stromůch, u sôsedůch, do botůch, koľáčůch, u Pechůch — ze zád = ze zadu (5).

Vzor pole má v lokále jedn. *u* (ô): na polu, v mořô, v nominativě mn. z pravidla *a* se přehlasuje: pole, moře.

Něbe má tvary: do nebe, k nebô, v nebô, pod nebem i pod nebô.

Podstatná na *stv* pozbývají před *o*, *a* jotace: k hospodařstvô, v procestvô, procestva.

5. Vzor *ryba*.

Jedn.:	1. rěba (1),	rěba (3),	ръба (2, 4, 6),	ryba (5)
	2. rěbê	rěbê	ръбъ	ryby
	3. rěbê	rěbê	ръбê	rybê
	4. rěbô	rěbu	ръбô (u: 4, 6)	rybu
	5. rěbô	rěbo	ръbo	rybo
	6. rěbê	rěbê	ръбê	rybê
	7. rěbô	rěbô	ръbô	rybô
Množn.	1. rěbê	rěbê	ръбъ	ryby
	2. rěb	rěb	ръb	ryb
	3. rěbám	rěbám	ръбám	rybám
	4. rěbê	rěbê	ръбъ	ryby

5. rěbê	rèbè	ръбѣ	ryby
6. rěbèch	rèbèch	ръбеч	rybech
7. rěbama	rèbama	ръbama	rybama.

Za vokativ jedn. bývá někdy nominativ: já vám povím, tetka. Co novyho, kmotra?

Nominativ a akk. mn. mívá často koncovku *a*: skaľa, na stříbrny hora, draha, na ľavka (přes vodu), jiskra litale, Studynka, Čecha.

V lokale mn. mají koncovku *ech*: rybech, hubech, jahodech, v patech.

6. Vzor *koza* (2, 4.)

1. koza	kozъ
2. kozъ	koz
3. kozъ	kozám
4. kozô (u: 4)	kozъ
5. kozo	kozъ
6. kozъ	kozách
7. kozô	kozama.

V osadách (5) skloňuje se tento vzor celkem po česku: kozy, kosy.

7. Vzor *kapsa*, mor. *kapca* (2).

1. kapse	kapse
2. kapse	kapes
3. kapsъ	kapsám
4. kapsô	kapse
5. kapso	kapse
6. kapsъ	kapsách
7. kapsô	kapsema.

Vzor starosta má v gen. i akk. jedn. koncovku *y* (ê, è): vod Berkê, potkal sem Berkê (1, 2), vod Bendy, potkal sem Bědy.

Jména Tóna (Antonín), Ferda (Ferdinand) a pod. mívají někdy vokativ dle vzoru holub: Tóne, Ferde! To je T ó n u ševcovýho (6).

8. Vzor *duše* (2).

1. dôše	dôše
2. dôše	dôšъ
3. dôšъ	dôšim

4. dōšô	dôše
5. dōšo	dôše
6. dōšľ	dôšich
7. dōšŃ	dôšema.

Dle vzoru toho skloňují se podstatná s přehlasovaným *a*: kule, veže, pěsně (píseň) a p.

Zem: zemně, zemi, zemňŃ.

Vzór panoše přestupuje pod vzor muž: škůdec (5), sŃdec (5).

9. Vzor *kost*:

1. kost	kosti
2. kosti	kosti (ich)
3. kosti	kostim
4. kost	kosti
5. kostŃ	kosti
6. kosti	kostich
7. kostŃ	kostima.

Abstracta mění v instr. jedn. *st* v *šŃ*: radošŃŃ, zlošŃŃ, chětrošŃŃ.

Dle vzoru *kost* skloňuje se lědi (lědi) a děti kromě dativu mn., který jest lědom, dětom.

10. Vzor *mrkev*:

1. mrkev	mrkve
2. mrkve	mrkvi
3. mrkvi	mrkvim
4. mrkev	mrkve
5. mrkvo	mrkve
6. mrkvi	mrkvich
7. mrkvŃ	mrkvema.

Tak skloňují se: korotev, dratev, kotev, pánev, plŃtev těkev.

Kryv: krvi, krvŃ.

V podřeči (5) genitiv množn. na *i* přibírá k sobě *ch*: dětich, dnich, kostich, vobručich, ržich.

11. Vzor *tele*:

1. tyle	telata
2. telete	telat
3. teleti	telatom
4. tyle	telata
5. tyle	telata
6. teleti	telatech
7. teletem	telatama.

Divče má v jedn. čísle divčete i děvčete atd., v množném jen děvčata.

Pod tento vzor přestupují i některá podstatná vzoru slovo a pole: luže — lužete, hnízdě — hnízděte, štyble — štyblete, srdce — srdcata, i pole — polata (6).

Jméno přídavné skloňuje se celkem jako v podřechi litovelském. *é* za *ý* jest *ě*: dobré, dobrých, dobrém atd., *é* za *ej* je čisté *é*: dobré ženě. V osadách (5) a (6) všechny koncovky jsou dlouhé: dobrého, dobří atd. V osadách (5) v dativě jedn. *u* se odsouvá, jako v celém skloňování zájmeném a složeném: dobrým člověku, starým zebřáku.

Velebný přestupuje pod vzor dnešní: velební svátost (2), taktéž divý: diví pec (v níž pékaly divé ženy, 5).

Jméno přídavné končí se na *-u* (*ů* 5, 6), *-ova*, *-ovo*.

Skloňování zájmen.

Já má v genit., dat. a akk. *mně*.

Ty v dat. *tí*, v akk. *tě*. V osadách (5) jsou dativy a lokaly: k tobí, při sobí.

1. von	vono
2. ho, vod ňoho (5)	ho, vod ňoho (5)
3. mō, mu (3, 4, 6), ňom — něm (5)	mō, mu (3, 4, 6), ňom — něm (5)
4. ho i jé, za něho i za ňé	ho, pro ně, — pro ňé (5)
6. něm, ňom (5, 6)	něm, ňom (5, 6)
7. s něm (1, 2), s nim (3—6)	s něm (1, 2), s nim (3—6)
1. vona	voni, vonê (y, ѣ), vonê (y, ѣ)
2. jí — ní, jí — ní (5, 6)	jích, vod nich
3. jí, ní (5)	jim, nim (3), ním (5, 6)

4. jô, ju (3—6)	je, jich (2)
6. ni, ní (5, 6)	nich
7. ůó	něma.

Tvary dativu ňom, něm (v Komňátkách) ni, nim — ním jsou i bezpředložkové. V D. Studénkách (2) zní tvar *je* jako *j^ü*. Tamtéž jest akk. mn. jich: Cosъ jich pichlo do nohъ.

1. náš, naše	naše
2. našeho	naši (1—4), naši (5, 6)
3. našemu (3, 4, 6), našemô (1, 2), našom (5)	naši (1—4), naši (5, 6)
4. našeho, naše	našô (1, 2), našu (3—6)
6. našem (1—4, 6), našom (5)	naši
7. našim (1—4), našim (5, 6)	našô

1. naši	naše	naše
2. našich (1—4), našich (5, 6)		
3. našim (1—4), našim (5, 6)		
4.	naše	
6. našich (1—4), našich (5, 6)		
7. našema (1—4), našima (5, 6)		

1. ten	to	ta
2. toho		té
3. tomô (1, 2), tomu (3, 4, 6), tom (5)		té
4. toho, to		tô (1,2), tu (4—6)
6. tom		té
7. těm		tò

1. ti	tê (1), тъ (2, 4, 6), të (3)	ty (5)
2.	tech	
3.	tem	
4.	tê (1), тъ (2, 4, 6), të (3), ty (5)	

Zatim (zatim 5, 6) = interea, za těm stromem.

Skloňování číslovek.

Jeden — jedna — jedno skloňuje se dle *ten - ta - to*.

V osadách (5) v dativě jedn. *u* se eliduje: k jednom zámku.

Šteři štere (1), štъръ — štъръ (2, 4, 6) má v gen. a lok. šterech (1, 2), šterech (3, 6), v dat. šteřem — šterem, v instr. šteřma — šterma.

Sédôm, vòsôm (1, 2), sedum, vosum (3—6). Devět a deset se nedlouží: do devěti, vo deseti, devětma, desetma.

Se slovem půl poji se číslovky taktó: půl šesta dvacet, půl pata třicet, půl vosma padesát atd. (5).

Všecek skloňuje se celkem dle vzoru dobrý.

Vedle toho jsou také tvary: všeho, všemu, všim, všech, všema, — všom (5).

Cokrát = kolikrát jako na Jevičsku.

Časování.

Nehledíc ku zvláštnostem hláskoslovným různých osad, časování neodchyluje se podstatně od obecně hanáckého. Stačí tu tedy vytknouti jen věci důležitější.

1 První osoba mn. č. indikativu a imperativu v osadách (5) má koncovku *ma*: sednema — sedněma si, lehnema — lehněma si, spadnema, půdema — počma, ušijema — ušijma, umíma — umějma, sedíma, chcema, zaplatíma — zaplaťma, mlátíma — mlaťma, pravíma — nepravma, házema — nehažma, kupujema — kupujma, víma — vězma, jíma — jezma.

Slovesa na *ati* mají v Bohdíkově a Lhotě Štědrákově koncovku *my*, v ostatních osadách (5) *ma*: udělámy — udělěmy, volámy, stróhámy, dámy, mámy, čekámy, — říkáma, máma, dáma, zavoláma (Ruda, Janoušov, H. Studénky). Sloveso býti má tu (5) všude *smy*.

2. Třetí osoba mn. má ů, kde 1. jedn. má *u* (*ô*): nesu (nesô) — nesů, piju (píjô) — pijů, hraju (hrajô) — hrajů.

Slovesa, jež mají v 1. os. jedn. *ám*, mají v 3. os. mn. *ajů* v. *aji*, *ají*: majů i maji, vokopávajů i vokopávaji (dají, volají atd. 5, 6).

Kde je v 1. os. jedn. *ím* tam je v 3. mn. *ijů*: chodijů, učijů se, zdržijů. V Horních Studénkách a ve Svěbohově jsou vedle těchto tvary na *í* (= 3. os. jedn.) zcela obyčejné: Nohy mně bolí. Děti chodí do školy, učí se, rozumí všemu, všecko ví, v. chodijů atd.

Slovesa vědět a jest mají v 3. os. mn. *vijů*, *ijů* (1—4), *vědijů*, *jedijů* (5, 6).

3. V imperativě jest v 1. a 2. os. mn. *éme*, *éte*, kde má 2. jedn. *í*: sedni — sedněte, di — děte.

4. Přechodníků jest jen několik: seďa, stoja, leža, kleča.

5. Přičestí činné kmenů zavřených má trojí tvar: sedel, sedl, sed. Všecky tři tvary vedle sebe slyšeti v osadách (1—3) a ve Svěbohově (6); sedl a sed (4), pouze elidované tvary obecný jsou v osadách (5, 6). Srovn. na str. 127.

6. Přičestí trpné koučí se vždy na ě, á, y (ý 5, 6): Strom je statě, proso je věmláceny, už máme požaty, zametyeny, — zaplácený, vymlácený.

7. Sloveso číst (číst 5, 6) má tvary: četu (ô 1, 2), četeš, čete, četeme, četete, četě. Imp. čeť — čejte. Part. pass. četeně. Subst. verb. četení.

Načetem = načítame.

Slovesa krásti a hrýzti nekrátí v infinitivě kmenové samohlásky jako v jiných podřechích hanáckých; krást, hrězt — hreze (2).

8. Nosové kmeny mají tvary obecně hanácké: začít — začal — začatě, žít — žal — požatě atd., toliko zapnôt tvoří i přičestí činné dle sloves II. třídy: zapl n. zap.

9. Samohláskové kmeny I. třídy v osadách (2, 4, 6) vyzvu-
kují na polohlásku: výt (vítí), mýt (mýti), rýt — ryl (rýti), krýt — kryl — zakrýtě (krýti), kýt (koutí).

10. Častější, než jinde na Hané, jsou tvary sloves V. třídy dle vzoru lámati: dlabat — dlabô, hěbat = hěbô, blězat — blěžô (lízati), stonat — stonô, fókát — fěčô (2), zkumat — zkumu (zkoumati), desky pěčô (pukají), prasata scípô (5), máchat — mášu (4).

Vzor hřáti má tvary: řit — řejô — řě — řil — voritě, přit — přejô — přě — přil, smát se — smnějô se — smě se — smál se (2).

11. Sloveso býti má tvary (2):

sô	něsô	boď n. bďď
sъ	něsъ	běl — běle
je	něni	bět, pobět n. pobýt.
smь	něsmь	
ste	něste	
sô	něsô	

12. Některé zvláštnosti: pondeš = půjdeš (3), ułamno = ulomí (3), łopit jabka = loupati (2), nuż zerzi = rezaví (3), porżit = pozřiti (3), šejwala = šíwala, slov. šijáwala (2), čarodenice chodi udájet do chliwa, musela sem hêbat pryč (3), — jinde jen v imperativě: hybaj = jdi po svých.

Příslovce.

V dule (2) = důle (5), wenčo = venku (5), prvka = prv (5), teprò = teprvá, na pěkno = docela, tof = teď, nyní (6)-totkaj, čilkaj.

Komparativ příslovci: krásněj, teplěj, čistěj, dolěj, hlóbš, — pozděje (2).

Zvláštní význam má komparativ tóż příslovce tuze: Voni tóż = více, lépe (4). Peníze padly ešče tóż hlòb = hlouběji (5). Dal se s ním tóż do řeči (6). Kdo ho nètòž potrebuje = nejvíce (5). Tahel co nètòž mohel (2).

Vtači hlava a srcè.

Měslěvec šil jědnòhò dně na hòn. Dlòhò chòdil po lèsè a nic mò nèpřèšlò dò ranè. Najědnò vidi vtáčka tak krásnyhò, že mò hò belò litò zastřélèt, alè lètòst nètrwala dlòhò; spòstì, a vtáčèk spadnè z halòzkè. Měslěvec hò véznè za nòhè a nèsè dóm. Tò hò pòtká stará babička, a dèž zhlidnè vtáka, pòwdá mēslěwócì: „Vitè-lè pak, jakyhò sè tò nèsètè wtáka?“

„Vták jako vták, jěnom že má tò tèn krásny pèri“, wòdpòwi mēslěwèc.

„Tómò nēni tak, milè panè! Tèn vtáčèk tòdè jè vták chěasnè, a hò jèhò srcè snì, tèn nandè dèň jak dèň pòd svò hlavò trè dòkátè; hò hlavò snì, bòdè králèm.“

„Máš mñè za blázna, babò?“ řèkl mēslěwèc s pòchēbnòchčò a kròtil nad tēm hlavò.

„Ba nēmám, panè. Dèž tò òdèlátè, jak sém wám řèkla, přèswjèçitè sè a zpòmènètè na mñè“. Tak řèkla baba a zmizèla.

Měslěvec òvèřèl, že jè tò nējaká čaròdènicè, kèrá mò chčèstì pèdpowjèdèla a z radòchčò òbiral sè dóm. Jòrka a Hanès, jèhò dwá sèni, pèrbjèhlè mò napròti, s křèkèm wètrhlè mò vtáčka z ròkè a bjèzèlè k matcè, abè sè kòkla, jaky tò pèkrasny pèri.

Žena se mó také pòdivila a ptala se móžé, cò s ním ðelat bòdè ?

„Cò s ním ðelat bòdò? Ôpèčèš hò, a tò hnèð. Mòsim jèchcè ðò lèsa, tè hò zatim pøèprav. Alè tò tè pòvidám, ať se z ùhò ani kòsek nèztrati, lèbò bòdè zlè s nama zè všèma!“

Mèslèvec vòdèšil, a mèslèvcòvá vtáčka vòškòbala a dala na ròžèù; alè mjèla vènkò a pò ðòmjà pøácò, pòstavila k ròžnò sènè, abè tòcèlè a na vtáka pòzòr dalè, abè se nèpøèpálèl.

Chlapsè se postavilè k vòhnichò: jèdèn pøèkládal, dròhé tòcèl; pøè tèm se vòbá pilně na pècinkò divalè. Tò ópadnè hlavíčka a hnèð za ùò vèpadnè srdíčkò. Chlapsè vòbòji zvihlè a jèdèn na dròhyhò se dival, cò s tèm začít?

„Bratrè“, rèkl starši mladšimò, „jak pak, abèchmè tò sñèdlè, tè srcè, já hlavò? Bèz tètò jè ta hlava samá kòst, a tatinèk jò nihdá nèjijò, a vò srdíčkò rèknèm, žè tèn vták snáð žádnýhò nèmñèl.“

„Já bèch tò, brachò, rád sñèdl“, vòdpòvjèðèl Jòrka, „alè taticèk rèklè, žè se nèmá s ùhò nic ztratit. Viš, jak nas pøò každò hlòpòst bijò.“

„È tò snáð jènom tak rèklè; bèz tètò ðòstávámè srcè, hlavò a tè dròbnòsti vòd všèckè drubèžè, a snimè-lè tò spisè alèbò pòzðè, všèckò jèdnò.“

Jòrka mñèl tak ðòbrè chòť na srcè jakò Hanès na hlavò; è dal se brzò pøèmlòvit a srcè sñèdl. Sòtvá tò skròplè, pøèšla se matka na vtáka pòdivat.

„È vè klazani!“ zkrèkla, ðèž vidèla, žè jè hlava ta tam. „Hðè jè hlava? Jistè žès ðòstal na ùò chòť, tè mlsna hòbò?“ ptala se zlèm hlasèm Jòrkè, kèrè nèbèl jèjim miláčkèm.

„Nè, maminkò, já sèm sñèdl srcè, hlavò sñèdl Hanès. Alè vòn mñè na tò naváðèl.“

„Tò tò mámè, nemñèlò se ani za mak z vtáka ztratit, a ta bòhaprázná chasa zmaři srcè è hlavò! Až pøèndè tatik, vòdnèsò já tò.“

„Pòð, bratrè, òtècèm; zatim pòminè maminkò zlòst“, nabizèl Hanès, ðèž vidèl pøèd sèbò vèlèké trèst. vzal bratra za ròkò, vòbá se vèkradlè z kòchènè a òtikalè pòlèm ðò lèsa; alè zdálò se jim pòràð, žè slèšijò za sèbò hròzici hlas matcèn a jakòbè jòž cètilè mètlò na záðèch. Òtikalè ðál a ðál, cò nòhè stačèlè, až bèlè òmdlèni. Vcèl se zastavilè, vòhlidlè se kòlèm ðò kòla

a viděl, že sò v hòstym lèsè, vòkòlò nich tichò jak v hròbjè. Sèdlè dò mèchò, abè sè tròchò vòddèchlè.

„Pudèš dòm?“ ptal sè Jòrka bratra.

„Tò bèch bèl blàzèn, abèch si šil prò biti! Radš pudò, hdè mñè vòcè zavèdò“, vòdpòvjèdèl Hanès.

„Alè jènóm hdè, bratrè? Hdò nám tò cò dá? Dèbèch tò bèl vjèdèl, že tò tak dòpadnè, nèbèl bèch srcè sñèdl,“ bjèdòval Jòrka.

„Dèlè cò dèlè, já sè dòm nèvrátim. Jakbè mñè nècò šèptalò, že nas tatik zabijè. A jaké strach? Dèt sè vè svjètè nèztratimè!“

Hanès dòdal bratròvi srcè, a pò chvílè òhiralè sè vòbá lèsèm dál. Bèlò jòž pñètmi, dèž pñèslè za lèsèm dò dèdinè a nèmjèlè grècara v kapsè. Hlad jè trápil a tètò bèlò zèmdlèny. Cò začít? Na zdařbuh vèslè dò chalòpè a pròsèlè vò nòclèh a vò kòsèk chlèba. Našlè dòbry lèdi, kèri jè nèvèhnalè, alè k stòlò pòzvalè. Chlapsè sè najèdlè dò sèta, pòdèkòvalè vli dnèm hòspò-dàřòm a lèhlè na slámò. Ránò časnè stalè, hòspòdèň jim dala snidani, a vòni vòdèšlè dál. Dèž alè dèvèčka vòdnášèla slámò, našla v hlavách trè dòkátè. Tò sè pòmèslèla sèdlèka a sèdlák, že tò bèlè snáď nèjací pání, a lètovalè, že jim mjèkšèj nèòstlalè a nècò vòbzláchšnihò nèòvařèlè; alè jòž bèlò pòzdè. Chlapsè bèlè dalèkò za dèdinò a nèvjèdèlè nic, jak vèlèky zpròpitny hòspò-dàřòvi zanèchalè.

Zas šlè cèlè dèň, až pñèslè kè dvòrò, hdè bëval zèman. Chlapsè vèslè a pròsèlè vò tròchò jidla a vò nòclèh. Sòtvá jè zèman spatřèl, hnèď sè mò zalibilè, a ptal sè jich, jèslè bè ò nèhò nèzvòstalè, či sò a hdè dò?

Bratři mò pñímò všèckò pòvjèdèlè a pñèslibilè z radochòò, že ò nèhò pòbòdò. Tak jak pñèdèslè nòcè na slámjè, lèžèlè dnès ránò pòd zhlavcèm zas trè dòkátè, kèry dèvèčka pánòvi dònèsla. Zèman sè divil, alè nèřikal ani slòva, lèbò mèslèl, že sè pò nich chlapsè bòdò scháñèt. Alè chlapsè nic, ani tèn dèň ani dròhè, trèti, štvrtè. È pòmèslèl si zèman, že má jèdèn z nich šòtka a òminil sè, dèž sò tak chèasni, že jè dá všèmò òcèt a pòtóm že sè jè vèznè za vlasni a pò svè smrti, že jim statkè pòròci.

Mili chlapsè mòsèlè tèda dò vèlèkyhò mñèsta, zèman jim vzal òcètèlè, a vòni sè òcèlè všèmò, cò sè na zdèlanyhò còlòvjèka

patři. Hanés běl v očeňó stálěši něž Jórka, kěré chtěl bět radš mēslěvcēm něž jakěmkolē jinēm pánēm; alē svymō dóbrōdincō sē prótívit nězdálō sē mō za dóbry. Lēta ōbihalē jak vlnē, z chlapsu vērōstlē mláděncē, a čas přēšil, hdē sē mūlélē zē škól dóm navrátit. Vjěrně slōžěbnik zēbral vjēcē svěch pánu a šil napřēd, prótōzē chtělē bratři mōcō jit pjěškē, trēba jim pjěstōn psal, abē zarōvēň zē slōžěbnikēm dóm sē vrátilē.

Za tēn cělē čas, cō bēlē bratři ō zēmana, nēdōzvjěděl sē Jórka, jakē pōklad ō sēbě chōvá. Zēman jim držel slōžěbnika, vō kerym vjěděl, žē jē vjěrnē, a tēn pánōvi svymō pēnizē vōdváděl a bratrōm sē vō tēm ani nězminil. Zēman si mēslél, dēbē sē vō tēm dozvjědělē, žē bē sē s nich trēba marnōtratnicē stalē, ba zli lēdi žē bē jē vō žévōt přēpravit muhlē. Čēkal tēda, až bē přēšlē dō lēt, hdē bē jim tō říct muhl, a tak sē stalō, žē Jórka vō dōkátēch nic něvjěděl. Z té přičēnē jē zēman nihdā dō svjēta nēpōchčěl, trēba žē hō vō tō několēkrát prošēlē.

Dēž tēda slōžěbnik vōdēšil, bratři vzalē každē puškō na ramenō a ōbiralē sē z mñesta; alē dóm něslē. Psalē zēmanōvi, abē sē něhūeval, žē dō dō svjēta, žē bē sē rádi bēlē s něm rōzlōčēlē, dēbē sē bēlē nēbālē, abē jim ōmēsēl jējich nězkazēl; pōtōm mō jēchē zā všēckō dēkōvalē a přēslibilē, žē sē za rōk vrátijō.

Přepsáno v Ráječku u Zvole.

Potrestaná závist.

Бъль*) dvá bratři, jeden tuze bohatě, druhē tuze chudě. Jednō hlidal chudě svymu bohatymu bratru snorъ na polu, a dьž tak seděl pod mandelem, uhlidal biľō ženu, jak zbirala klásъ, cō vostaъ na záhonech a zastrkávala do mandelu. Dьž pak až k němu přišla, chьtlъ ju za ruku a ptaъ se jí, cō je zač a cō tu dělā? „Su tvyho bratra ščesti a zbirám ztraceny klásъ aъ mněl vic pšenicē.“ „A prosim tě, hde pak je my ščesti?“ ptaъ se chudē. „Na věchodě“, řekla žena a ztratila se.

Uminil si chudē, žē pude do svjeta hledat svyho ščesti. A dьž jednō z rána vodcházet z domu, nenadále vьskočyla ze zápeci Bida a plākala a prosyla, aъ ju taъ vzaъ se bō. „O má milā“, řekl chudāk, „sъ tuze slabā a cesta dalekā, nedošla bьs; ale já tu mám práznō flaščku, umenši se, vlez do

*) Souhlásky kursivou tištěné vyslovují se zostra a zplna. (Srov. na str. 126).

ni, a já tě ponesu“. Bida vlezla do flaščěčků, a von nemeškal, zacpať ju špunteŋ a dobře zavázať. Potum na cestě, dŕž přššít k jednomu bahnu, vldřál flaščěčku z kapse a strčěl do bahna a tak se Biť zbavil. Po nejakym času přššil do veřkyho mněsta a nejakě pán vzať jě do služb, abť mu kopať sklep. „Platu ti nedám žadnyho“, řekl, „ale co př kopáň nandeš, bude tvy“. Dŕž tak nejakě čas kopať, našil kus złata. Podli domluvť bylo jeho, ale von přece pořovic dať pánovi a kopať dal. A potum přššil na železny dveř, a dŕž je vtevřel, byl tam podzemni sklep a v něm veřky bohactvi. Tu slěši z jedně harmarť ve sklepe hlás. „Voteur pane muj, voteur!“ Pozvihť věko, a z harmarť vřskočila krásná pana celá bílá, poklonila se mu a řekla: „Su tyv ščesti, co sť tak dlóho hledať, vod včřka budu s teb i s tvó rodinó. Potum se ztratila.

Von pak vo to svy bohactvi zas se podělť ze svém běvalěm pánem a zvostať přec nesmirněm boháčem a mněni jeho deň vode dně se množilo. Př tem přec nihdě nezapomněť na svó běvaló nózu a děal chuděm toho mněsta moc dobryho.

Jednó, dŕž se procházel po mněstě, potkať svyho bratra, kerě tam přjel po své prácv. I pozvať jě k sobje a vřpravoval mu dukladně všecť přihodť svy, jak viděť na jeho polu ščesti kláskť sbirat, jak a hde se své Bidť zbavil a jiny věč. Častovať jě u sebe kolik dni a potum mu dať na cestu moc peněz a ženě i dětom jeho moc daru, a rozlčěl se s nim bratrskť. Ale bratr jeho byl neupřimně a záviděl mu toho ščesti. Dŕž se ubirať dom, pořád přeměšleť, jak bť na bratra svyho mohť zas Bidu poslat. A dŕž přššil k tomu mistu, kde bratr jeho flaščěčku pochoval, hledať, dlóho hledať, až ju našil a hned vtevřel. V okamžeň vřskočila Bida ven, před vočma jeho rostla, začala vokoło něho radostně skákat, vobjala ho a lóbała a děkovała mu, že ju z vězeni vřsvobodil. „A za to vděčná budu tobje i tvě rodině až do smrti a nihdě vas nevopustim.“

Darmo závistivec se vřmlóval, darmo ju posílať k prvniŋmu pánu, Bidť se nijak nemohť zbavit, ani ju prodat, ani darovat, ani zakopat, ani utopit, pořád byla mu v patách. Bohatství, co si dom vezť, pobrať mu zbujnicť, dom se dostať žebrotó a našil místo svyho staveni hromadu popela, a s pole mu zatím ōrodu všecku pobrała voda. A tak nezvostalo závistivymu boháču nic než jenum Bida.

Přepsáno v Chromči.

VIII. Slavkov, Bučovice, Ždánice.

Hranice: Slavkov, Křenovice, Otnice, Bohušovice, Uhřice, Žarošice, Dražůvky, Archlebov, Nechvalín, Mouchnice, Nemotice, Kožušice, Chvalnov, Strabenice, Honětice, Hoštice, Litenčice, Nítkovice, Nemochovice, Uhřice, Šardičky, Letonice, Němčany.

Samohlásky.

1. Nepřehlasované *a*, *á* trvá celkem tou měrou jako na Kojetsku; přast, trást, zást, žat, fat, pjat — příst, tříst, zibst, žít (na Slavkovsku*), vsiknót, zapřihat.

Slovesa V. třídy vzoru házeti jen některá nepřehlasují: zabijat — zabijám, večerát, věšat; krájet, házet, pobizet — pobízál koňa.

V Brankovicích a Kunkovicích přechází *á* v *â*: šátek, pátek, dobrá, kravám, o kravách.

2. *é* (*ie*) se úží v *y*, *í* celkem v týchž kmenech a slabikách ohýbacích jako na Kojetsku; toto zúžené *y*, *í* většinou se nekrátí: chlib, lík, mlíko, klíšče, večír, dýšě — dýšča, rýž, rýva; prstýnek v. putynka, dynko; méno, péro (Kloboučky) — méno, pýro (Ždánice) — méno, péro (Litenčice).

V koncovkách adjektivných úží se *é* *a*) v čisté *y*: dobrýho, dobrýmu, dobrých (na Slavkovsku); *b*) v *y*: dobryho, dobrymu, dobrych (Litenčice); *c*) v *é*: dobrého, dobrému, dobrých (na Ždánsku).

V infinitivech sloves I. třídy kmene zavřeného na Ždánsku a v Brankovicích *é* se krátí, jinde se úží v *y*, *í*: vest, nest, pect, lezt, kvest, hněst atd., ale: říct, — výst, nýst, pýct, lizt, kvýst, hníst. *ě* na po retnicích zní jako *je*: obje, na dubje, objedvat.

Po různu mění se *ě* v indikativě sloves V. třídy vzoru hráti v *í*: hříje, vokříje, smije se, přijíje mu (Němčany) a v imperativě: sednite, zavřite, rožnime a p. — Šíl na Ždánsku, jinde *šel*.

3. Po retnicích zní *i* a *y* stejně jako v češtině.

Po *l*, *ř*, *z*, *s*, *c*, *ž*, *š*, *č* celkem *i* se nemění: lid, hlina, peřina, zima, síla, cibula, žito, široké, čisté. Jenom po různu: malena, slemák (Kloboučky), lacené. — V Dobroškoviciích slovesa IV. třídy

*) Se Slavkovskem míněn tu všude zároveň okres bučovský, kde se jmenovitě neodlišuje.

po vytčených souhláskách mění *i* v *e*: vozet — vozel, vařet — vařel, kóřet, slóžet. Za stara říkalo prý se také: žed, sela, serotek, zema, peřena atd., nyní: žid, peřina atd. „Je prý to šikovnější.“ Posud se říká: říčeca, pře gruntě, tře, dale, vzale, vázale atd.

Také *i* po týchž souhláskách zůstává většinou nezměněno, přecházejíc jen po různu v čisté *é* (na Slavkovsku) nebo v *ě* (na Litensku a Ždánsku): lésti, lézačka, klěč (Mouchnice) — klíč (Slavkov) — klič (Litenčice), klin — klének (Litenčice), léstek (Kloboučky), v zěmě v. v zimě, cětít v. cítít (Slavkov), šěpek v. šípek (Slavkov), čěhat, počětát v. čihat, počítat (Slavkov), čěm, s něm. — V ostatních slabikách kmenových tohoto druhu *i* zůstává nezměněno, jen že se na Litensku zpravidla, na Ždánsku a Slavkovsku málo kdy krátí: lice, blízko, líbit se, líčit, listí; kříž — křěž (v Mouchnicích), křídlo, křida, síň, cín, cisař atd. Za líbati je tu všude nepřehlasovaný tvar: lóbat.

V zdobňovací koncovce *ík*, *íceť* mění se *i* v *é* jen v několika slovech: psěk, vozěk, maléček; na Ždánsku a Litensku častěji, po jiných souhláskách nahoře vytčených (v *ě*): rohlěk, králěk, randlěk, nožěk, košěk, cecěk, — stehlik, rohlik, lelik (Kunkovice).

V genitivě mn. v dotčených slabikách *i* se nemění: škatulí, kozí, husí, kůží, duši.

V ostatních slabikách *i* se nemění a zůstává na Ždánsku, v Brankovicích a v okolí většinou nezkráceno; na Slavkovsku krátí se *i* v koncovkách *íc*, *ník*, *ičko*: zajíc, chodník, poličko, psáničko, nebičko; koniček, v. měsíček, lesíček, kdežto na Litensku *i* se vůbec krátí jako na Kojetsku.

i dluží se na Ždánsku a na Slavkovsku v nominativě množ. rodu m.: holubi, hadí, vojáci, vtáci, tři, čtyři, všeci. - V Nitkovicích: holubi, tři, všeci lidi atd. — Obilí — v obiló, dobrodění (Brankovice).

4. *y* se nemění: ryby, pysky, hrušky, jen porůznu: štere, bel — bele (Dobroškovice).

ý se mění na Litensku a Ždánsku v *ě*: strěc, běk, pastěř, dobré člověk, věmluva; na Slavkovsku zní toto *é* čisté. .

5. *o* jen ve slově kůža mění se v *ů*, sice zůstává nezměněno: kozle, pokoj, kroj, stroj, loj, podoj, neboj se, v. stuj

Na Ždánsku a na Slavkovsku dluží se *o* v slovesech IV. třídy: dójit, hójit, rójit se, hónit, zvonit, stójim, bójim se.

6. *u* se nemění: budu, kup cukru, hubu.

V imperativé a přechodníku slovesa byt přechází *u* v *y*: byď — byďte, byďa.

ú se mění v čisté *ó*: za našó stodoló, kót, dóra. Jenom v Nechvalině, Dražůvkách a v Mouchnicích koncové *ó* zní trochu zúženě: v zeló, půjdó, za našó chalupó. Na Slavkovsku krátí se toto *ó* ve slově ovod.

7. *ú* na Ždánsku a Slavkovsku zní celkem zdlouha: rúža, nůž, stůl, vůz, dvůr; krátí se jen ve slovech: dum, kuň. Na Litensku vyslovuje se vůbec zkrátka.

8. Dvojhlasý *au* v tomto podřečí není: pók, počiny, póz (Litensko a Ždánsko) — póza (Slavkovsko).

aj téžeslabičné je toliko v několika slovech: kraj, háj, máj, ráj; ostatně se přehlasuje a přechází v *é*: dé, zavolé, ale: héjné.

Téžeslabičné *ej* v koncovce substantivní trvá nezměněno: zloděj, olěj, proděj, dobroděj, ostatek se mění v *é*: nélepší, nalé, přé, véce.

Téžeslabičné *ij* mění se v *i*: pi, bi, uši, uži.

Téžeslabičné *yj* mění se na Litensku v *ě*: umě, zakřě, zřě, na Ždánsku a Slavkovsku v *y*: umy, zakry, zry.

9. Samohlásky se dluží *a*) v koncovkách přičestí činného: *al, el, il, yl, ul*: volál, seděl, chodil, zakrýl, rýl, dúl, kúl, obúl; *b*) v řadových číslovkách: šísté, sídmé, ósmé, v. úsmé (Branovice).

Souhlásky.

1. Měkké a tvrdé *l* rozeznává se přesně toliko v Lovčicích a Nechvalině u Ždanic. V Nitkovicích a Kunkovicích u Litenčic před samohláskami *a, o* jest tvrdé *l*: stodola, tabuľa, kolo, před *e, i (y)* jest *l* měkké. V Litenčicích a Strábenicích jest jedno *l*, měkkí než české *l* střední. Tak i ve Ždanicích. Na Slavkovsku a Bučovsku jest jedno *l* střední. Podstatná na *l, la* skloňují se dle vzorů měkkých: vůl — vole n. volí (pl.), do jehle, nemá síle, ve stodoli atd. V Dobroškovicích je toto jedno *l* tvrdší než v okolí. Vyslovujeť se skoro: kluk, pohodľno, plné, plac — *n* měkne v *ň* ve slově trň.

2. *t* se mění všude v *k* ve slovech: klusté, klóet, klačít; *d* v *j* ve slově svajba: *d* v *g* ve slově žiglo = žihadlo (na Slavkovsku; židlo = zřídlo); *t* v *c* ve slovese chcet (na Slavkovsku).

3. *p* se mění v *b* ve slovese budu = půjdu (Kožušice, Mouchnice, Brankovice), u *v* ve slově vták (všude).

m se mění v *n* ve slovese snět, nesnět (Slavkovsko).

v jest přidechem každému náslovnému *o*: vokno, voves atd. v Ždánicích, Brankovicích, Žarošicích a na Slavkovsku; na Bučovsku a Litensku: on, oves, oči atd.

4. *h* se mění u *v* ve slově vadra (Žarošice).

h jest porůznu přidechem náslovnému *a*, *e*, *u*, *ó* v několika jen slovech: Hanyša, herteple, hulica, hudic, hucho, hózké; — hniť, hnížké v. nízké.

5. *s* a *z* měkčí se porůznu v přičestí trpném sloves I. třídy: nešené, vežené.

z se vsouvá ve slovese hrazdit.

s se mění v *c* ve slově cichravo (Nechvalín).

6. *j* se vysouvá ze slovesa půčit a porůznu puđu v. pujdu.

Skloňování.

1. Vzor *holub*, *dub* má v genitivě mn. *ň*: holubů, dubů, v dativě *om* na Litensku, Ždánsku a Bučovsku, *um* na Slavkovsku, v lokale *ech*, *ách*: na stromech, o vtákách. V instrumentale mn. vedle *ama* mají dvě podstatná kratší tvar *ma*: voľma koňma (Ždánsko). — O dlouhém *í* v nom. mn. v. str. 146.

V Brankovicích a Dobroškovících končí se genitiv mn. na *ůj*: do zádůj, u Masaříkůj, od vojákůj, pět chlapcůj, 20 rénských šajnůj a t. d.

2. Vzory *muž*, *nůž*, *obraz* mají v lokale jednotn. na Ždánsku *i*, jinde *u*. Tak i podstatná rodu středního na *so*: proso, maso a vzor *pole*.

3. Vzor *stodola*, vyjmouc osady, v nichž se zachovalo *ť* (v. str. 147), přestupuje pod měkký vzor *duša*: do stodole, ve stodoli, dvě stodole, v silí a p.

4. Vzor *zem* na Ždánsku má tvary: do zemi, v zemi, pod zemó, pl. země, zemi, v zemích, — jinde: do zemně, nom. pl. zemně.

Střešňa a višňa má v genitivě mn. střešeň, višeň.

5. Děti, děti, dětom (dětum), dětech, dětma, tak i *lidí*.

6. Podstatná vzoru *mrkev* přestupují z části pode vzor ryba, z části pode vzor duša: mrkva, kotva, pánva, konva, dykva — korotvja, podešvja, dratvja.

7. Vzor znamení má v dativě a lokale jedn. většinou nepřehlasované *ó*: k zeló, v bořó, chraštó.

8. Přídavné prisvojovací v Dražůvkách a na Slavkovsku končí se na *ňj, ova, ovo*, jinde na *ň, ova, ovo*.

9. Komparativ má na Slavkovsku častěji příponu *jěši* (ější) než v jiných podřecích: slabé — slabjěši, bohaté — bohatěši, hořké — hořčěši, horké — horčěši, hezké — hezcěši. — Také komparativy příslovci mají některé zvláštní tvary: snadno — snadněš, ózko — óž, posledně — posliž, zadu — zadněš, široko — šíř, zima — zimněš.

10. Zajméno *já* má v gen., dat., akk., lok. *mně*; *ty* v dat. *ti*, v akk. *tě*; tvar *ně* (o ně, pro ně) je pro masc. i neutr.

11. náš — naše	naša	naši — naše
našeho (ího)	našé	našech (éch)
našemu (ímu)	našé	našem (ém)
našeho — naše	našu	naše
o našem	našé	našech (éch)
s naším	našó	našema (éma)

Tak skloňují se také můj, tvůj, svůj, majíce vedle toho také složené tvary: mýho — mé, mýmu — mé atd.

12 ten	tá	tí ty
teho	té	tech (téch)
temu	té	tem (tém)
teho	tó	ty
o tém	té	tech (téch)
s tém	tó	tema

Tak skloňují se také *kdo* a *jeden* (kromě jedna — jednu).

Časování.

3. osoba mn. má *ó*, kde má 1. jedn. *u*:

vedu	piju	hraju
vedeš	piješ	hraješ
vede	píje	hraje

vedeme	pijeme	hrajeme
vedete	pijete	hrajete
vedó	pijó	hrajó.

Slovesa, jež mají v 1. os. jedn. *ím*, mají v 3. os. mn. *íjó*; umím — umijó, chodím — chodijó, vím — vijó, jím — jijó (ím — ijó) — na Ždánsku: vědijó, jedijó.

Kde je v 1. os. jedn. *ám*, tam je v 3. mn. *ajó*: volajó, po-vidajó, dajó.

Kmeny *pn*, *tn*, *čn* mají v přičestí činném vedle pravidelných také tvary: zapl, zatl, začla.

Byt má tvary: su -si, -só: nésu — nési — néni, — nésó, byď — byďte.

Přechodníky jsou časté; tvary jejich jako na Zlinsku a j. na vých. Moravě: stoja, leža, chođa, přinda, viđa, veđa, pleťa, sedňa, lehňa, byďa atd., v. donda, ida, lehna (Brankovice).

Iterativum slov. *jet* jest ježďat, slov. *lezt* jen na Ždánsku ložit.

O chytré princezni.

Dvā řemeslníci šli světem. Jednó přindó k pěknýmu zámku a plotem se divajó obā do zahrady, kde se krásná kněžna procházela. „Bořku, viš-li co bych si přil?“ ptál se jeden z nich, mladé, hezké chasník.

„Snad abys byl pánem toho zámku, né?“ odpověďel Bořek.

„Chyba lavky, neuhódl! tó princežňu bych chtěl.“

„Iřiku, ty nési hlópé; já sem myslél jenom na jedno, ale ty myslíš na princežňu aji na zámek. Ale nedělé si darebných laskomin a poď, máme ešče hodné kus cesty před sebó.“

„Bořku, čertovi bych dušu dal, dybych dostál tó princežňu.“

„To bych přece nedál,“ odpověďel Bořek a táhl Iřika od plota. Šli až do chladnýho boru, nedaleko mněsta, a tam si v chlādku lehli, aby utrmáceném ódom trochu pohovjeli. Bořek usnul, sotvá dolehl; ale Iřík nemohl živó mocó usnót, pořáď mysla na krásnó princežňu. Tu de mimo mlādenec, zeleně oblečené a viđa, že Iřík nespí, zastavil se u něho.

„Dobrý zdraví, mladé, kam pak dete?“ ptál se Iřika.

„E chodíme tak světem, ale já sem toho už syté, člověk při tēm vystóji jak pes.“

„To rád věřím, nélepsi je byt pánem.“

— „E to se ví, že je, jenom dyby něm každé mohl byt.“

„No, nekdy záleží jenom na vůli.“

„Což je o vůli! lidí by si všelico žádali, dyby se jim to vyplnilo. — Já na příklad bych chéł mět tó princezňu z blizkýho zámku à povídál sem juž prv, že bych čertovi dušu dál, dybych ju dostál.“

„Myslíš to opravdu?“

„Opravdu, opravdu.“

„Tvá žádost se ti vyplní. Já su čert, a dyž se mně zapšeš, za štvrt hodiny budeš bohatém princem a možeš jet k princezni, kerá si tě oblíbí a za manžela veme. Tady je lístek a péro, natrhni si maléček a krvó se podepiš!“

Nerozměšlaja se, Iřík vzál trů, natrhl si maléček a krvó se čertovi na léstek podepsal.

„Tak, včil si můj. A za kolik roků si mám pro tebe přiit?“

„No, já myslím za dvacet let; dyž užiju do té doby lásky princezně a svěckéch rozkoší, puđu rád s tebou.“

„Dobře teda, tady máš mněch plné dukátů; ber z nich, co chceš, bude dycky plné. Rozvaž svůj mněch, máš tam svý šaty promněněný v knížecí. Nastroj se, a za lesikem na tebe čeká nekolik služebníků s koněm pro tebe přistrojeném. Sedni na něho a jeď k zámku, daja si méno nějakýho princa lebo knížete!“

„Ale dyť já neumím tak mluvit, jak se na kníže patří, a hneď se prozradím.“

„O to se nestaré, budeš všecko umnět, nač si pomyslíš, a všecko se ti bude vjerit. Jenom di, dokud se tvůj kamarád nezbudí!“

Potom čert zmizél, a Iřík rozváža mněch našél opravdu skvosný šaty a nastrojil se. Potom šél za lesik, kde mu juž vyšňoření služebníci naproti přijíždali a bujnýho koňa vedli. Iřík se na něho vyhópl tak šikovně, jakby byl u néznamenitéšiho podkoního ve cviku béval. Potom se obrátili ke knížecímu zámku. Bořek se zatím probudíl a dyž Iříka vedli sebe nevidél, myslél, že šél napřed; sebrál teda svý věci a pospíchál dál. Necháme ho jit kde chce, a nahlídnime, co se zatím dílo v zámku.

Mladá princezna byla ešče v zahradě, dyž Iřík do zámku přijel. Dál se u krále ohlásit, že je ten a ten princ z té a z té zemi, aby mu kníže krátkýho pohostinství ve svém zámku popřil.

Král ho s velikó uctivostí přijal a hned se pokoje chystaly, a služebníci museli huzle a věci princovy, keréma ho čert zásobil, do nich nosit. Skvosná tabula byla přichystaná, a Iřík se oblíkl do samýho zlata, aby se jenom princezni zalíbil. To se mu skutečně taky podařilo. Jak ho princezna uviděla, hned se jí zalíbil, a jediný její přání bylo, aby hezké princ u nich na dycky zostál. Ale Iřík se taky okolo ni točil jak na obrtlíku a od huby se mu jenom prášilo; mňél radost sám ze sebe, že mu rozprávka šla jak voda. Dyž byl nějaké deň v zámku, dělal jak by chtěl už pryč, ale zatím mňél strachu dost, aby ho nepustili.

Ale princezna se ocovi svěřila a prosila ho, aby prince dyl zdržoval; to otec taky udělál a Iřík zostál rád, lebo pozoroval, že je rád viděné. Jednyho dňa byl s princeznó o samotě a použija té chvíle zjevil jí svó lásku, a dyž slyšél, že aji ona ho má ráda, šel k ocovi a žádal o její ruku.

Řekl, že nemá žádnýho knížectví, proto pré, že je némladší syn oců, ale že si može tó chvílu aji névěčí knížectví kópit. Bez všeckých překážek jich staré kníže požehnal a Iříka za svýho spoluvláca ustanovil. Brzo se slavila svajba, a Iřík byl jak v nebi! Lidí ho mňeli rádi; nebo byl dobré a žádnýmu bez příčiny neublížil. Za nekolik let potom staré král umřel a a Iřík byl sám panujícím knížetem.

Juž mňel dva syny a ceru a žil se svó manželkó velice šťastně. Nekdy pravda spomněl na čerta, ale dycky si myslél: „E do té doby ešče dlóho! do ví, co se nestane!“

Ale doba tá uběhla jak nic, a juž chybělo do dvacítí jenom rok. Dyž se Iřík zpamatoval, zalekla ho krátká tá lhuta tak, že strachem dněm nocó spat nemohl. Bledé jak stín chodil po zámku a s bolestó se díval na svý děti a na svoju drahó manželku. Co by ušlo oku milující manželky! Často se ptávala Iříka, co mu je, ale on všelijak se vymlouvaja, nikdá příčiny povědět nechťel. Tak bylo celé rok a juž mu zbévál jenom deň. Celé deň nic nejedl a do svýho pokoja se zamkl, aby nevidél sise manželčiny a jejím otázkám se vyhnul. Večir se ale dveře samy otevřó, a do nich vkročí zeleně oblečené mládenec.

„No, Iříku“, pravil bledýmu knížeti. „Ešli pak si zpomněl, že je dneska dvacet roků a že máš jít se mnó?“

„Bodět bych zapomněl; ale vidíš, mám ešče všelico na řízeňó, ešče sem se nerozlóčil se svojó manželkó: popřé mně ešče tři dni.“

„To ti udělám a mnohem víc. Vyvol si po tři dni každé deň jednu věc, byď to co byď, a ešli bych ti to neudělál, vrátím ti cedůlku a víc žádnýho práva k tobě mnět nebudu.“

Iřík poděkovál čertovi a byl temu velice povděčné, lebo se domnívál, že snáď nejak čerta ošidí. Mnohem veselěší vyšel z pokoja a šel ke kněžně, aby se s nó potěšil. Kněžna viďa úsměv na tváři (na hubě) svýho miláčka, byla taky veselěší; šli spolem na procházku.

„Pověz mně, drahá, co by tě tak těšilo, dybys to ešče mněla?“ ptál se Iřík, dófaja, že se od manželky neco dovi; lebo si nemohl na žádnó prácu pro čerta zpomnět.

„E já mám všecko, a jenom bych si přila, abys byl veselěší.“

„Dyť su juž zase veselé dost. Ale pověz přece, dyť je to jenom o řeč. Jak pak bys ešče chtěla mnět zámek okrášlené?“

„Náš zámek je s předu dost pěkné, ale ze zadu není žádné vyhlídky. Dyby té ukrutné skale nebylo, bylo by to lepší.“

„Máš pravdu“, odpověďel Iřík a hned si uminil tó prácu čertovi uložit. Večir stál čert před knížetem a ptál se ho, co žádá, aby udělál.

„Chcu, abys mně do rána skalu, kerá nám v zadu celé zámek zaclání, odrovnál.“

„Stane se, jak žádáš“, odpověďel čert a odešel.

Kníže myslél, že to čert neudělá a že mu zbyde víc času, ale velice se ulekl, dyž ráno stál a přistópja k oknu, širó rovinu spatřil, na keré po skali ani památky nebylo. De pro manželku a ukazuje ji to.

„Pro Boha, mužů! ty máš spolek s čertem, lebo si kózelník?“ zvolala kněžna a s podivením se dívala ven.

„To bych ti byl dávno juž tó radost udělál, ale já sám nevím, co se stalo; snáď nejaké šotek našu rozmluvu včera poslóchál. Přé si teda schválně ešče nejakó věc, ešli se aji to vyplní?“

Kněžna byla chytrá žena, věděla, že to není s dobrém a že ji manžel neco strašlivýho tají. Na oko teda řekla, že si přeje

celó tó širó rovinu v nékrásněší zahradu promněněno, v keré by květin a bylin a stromů ze všeckých krajů světa bylo, a to všecko v plném květu. Ale v duchu si myslela: „Počké, bude-li to zětra, neupustím, a Iřík se mně musí přiznat“.

Večír dostál čert úlohu, na rovině zahradu udělat, v keré by byly všecky květiny a stromy ze všeckých dílů světa. Čert to slíbil a odešel; dyž se ráno kniže probudil, zarazila ho vůňa tisícerech květin, kerý se v nékrásněším květu po rozsáhlé rovině skvěly. Býl to daleké, krásné ráj! Přišla aji kněžna, keré to pokoja nedalo a s hrůzó aji zalíbením uvízlo oko její na rozkošné květnici. Ale najedno se odvrátila, vzala Iříka za ruku a povídala: „Včil, můj drahé, mně nesmíš dyl tajit, že máš spolek s čertem. Já to istě vím, a rači mně pověz, na jak dlóho si zavázané, abych tě mohla potěšit, lebo dobró radó ti přispět“.

„Už je pozdě, moje srce; dnes je poslední deň, večír přinde ešče pro jednu věc — a pak su jeho“ Potom Iřík od začátku až do konca povídál, co býl a co se s něm stalo. Kněžna mu ráda všecko odpustila, proto že ho velice mněla ráda a věděla, že jenom z lásky k ni chybíl.

„Nebyď smutné a neběduj, ať si teho žádné nevšímne. Bydme veselí, a až večír přinde čert, pošli ho jenom ke mně! Já si do té doby neco vymyslím.“

Iřík býl jak z nova narozené, a všecka těrcha s něho spadla. Hned šel se svó manželkó a celé deň býl s dětma veselé, jak by jakživo nic nebylo.

Večír se v určitó dobu čert dostavil. „Co pak sis dnes vymyslél?“ ptál se knižete.

„Di jenom k mé pani!“ ona ti řekne, co chce, já juž nic nevím.“

Čert vešel do pokoja kněžninýho, kerá ho juž očekávala.

„Ty si ten čert, co máš mýho manžela odnýt?“

„Ano.“

„Možu si teda místo něho jednu věc vyvolit, ať to je cokoli?“

„Ano.“

„A esli mně to neuděláš, nemáš k němu víc moci?“

„Nemám.“

„Dobře teda; poď sem a vytrhni mně tři vlasy z hlavy, ale nesmí jich byt víc ani miň, a ať mně to ani za mak málo nebolí!“

Čert se zamračil, přistópl blíž k pani a honem vzal tři vlásky a vytrhl. Ale pani přece vykřikla. „Vidiš, to máš už jeden vróbek, řekla sem ti, ať mně to ani za mak málo nebolí — ale nechť, to ti prominu; včil vem ty tři vlasy a změř jich.“

Čert jich změřil a pani zase povídala: „Včil uděláš ty vlasy každé o dva loktě delší; ale ne abys myslél nastavit jich: zrovna ty natahni, aby byly každé o dva loktě delší.“

Čert se chvílu na ně divál, ale nevěděl si rady; prosil teda kněžnu, aby mu dovolila do pekla jich s sebou vzít a s tovaryšama se poradit. Kněžna mu to dovolila, a čert s vlasama zmizél.

Dyž přišél do pekla, svolál všechny tovaryše svý, položil vlasy před Lucipera na stůl a povídál, co se s něma stát musí.

„Tenkrát si prohrál, chytróšku“, řekl pán, „dostál se na tě inší kos. Co s něma? natahneme-li jich, přetrhnó se; bóchnem-li do nich, rozklučó se; dáme-li jich do ohňa, spálíj se. Nezbévá ti, než se vrátit a místo vlasů cedůlku odvýst.“

„Ó já k ni nepudu, mohlo by se mně zle výst.“

„Proč si nedáš lepší pozor? Včil di a odveď, co už není tvý!“

Čert musél cedůlku vzít, a čí byla, odvýst. Slítl teda do zámku, ale boja se tam vstópnót, číhál u okna, až ho kníže otevře. Dyž se toho dočkál, hodil cedulu do pokoja a zmizél. S nevýslovnó radostó zvihl Iřík cedůlku a běžél ke své manželce, kerá juž napřed věděla, jak bude. Děkovali Bohu, že jich z nebezpečenství vyvedl, a žili spokojeně až do smrti.

Kloboučky.

Přepsal prof. Dr. F. Šujan.

Řeč osady *Letonic* odchyluje se některými zvláštnostmi od podřečí slavkovského a přichyluje se k rousinovskému (brněnskému).

1. *ě* se mění v *i* v indikativě sloves V. třídy vzoru hráti: hříje, smije se, vokříje.

2. *li* se mění v *le*: poleca, stoleca, hlena, led, bele, sme, — *ři* v *ře* jen ve slově kředa a v předponě *při*: převedl, přehnal, vedle: peřina, křivé atd., — *si* v *se* zpravidla: sela, serotek, serka, — *ci* v *ce*: cebola, lacené v. cigán, cizí, — *zi*, *ži*, *ši*, *či* trvá celkem nezměněno: zima, žid, žila, čisté v. svačena.

V infinitivě sloves IV. třídy *i* po týchž souhláskách mění se v *e*: pálet, vařet, huderet, vozet, noset, smažet, točet atd.

V přičestí činném toto *e* se dluží: modlél se, kóřél, nosél, vozél.

i po týchž souhláskách zůstává celkem nezměněno: hlísta, blízko, kříž, křídlo, tříska, stříkat, síň, cítit, huživat, šíp, vešivat, číst, čítat v. čóhat (číhati). V koncovce *ík* mění se *i* v *é* jen po *z* a *s*: vozék, psék v rohlík, stehlík, košík, nužik.

i se krátí *a*) v genitivě mn.: kozi, veži, kůži, *b*) ve vzoru znamení: huhli, zeli, próti, *c*) v koncovce *íc*: zaic, kraic, *d*) po-různu: cisar, mřit, vřit, třit, hutikat.

i se dluží jako na Slavkovsku v nominativě mn. rodu muž.: tři chlapeci (staří lidé: tře chlapeci), hadí, páví, čtyři vojáci, všeci holubí.

3. *y* se mění v čisté *e*: peske, rebe, koreto, vehodit.

ý se mění v čisté *é*: bék, stréc, dobré člověk, vémluva.

4. *o* mění se častěji v *ú* (u) než na Slavkovsku: kůža, poď dum, rust, muct — muhl, poduj, stuj, struj se v. loj, pokoj, kroj, kozle.

o se dluží v *ó* jako na Slavkovsku ve slovesech IV. třídy: hójit, dójit, bójím se, stójim, zvóni, hóni.

5. *u* koncové mění se v čisté *o*: kup cukro, zavři hubo, budo, chalupo, kus, buk.

Vokativ Francko! (Francka i Francek) výslovností se nerozeznává.

ú se mění v čisté *ó*: za vašó chalupó, dóra, kót, vedó, dajó.

6. *ej* přehlasováním z *aj* vzniklé mění se v *é*: héné, počké, zavolé, nélepsi, na prodé, původní *ej* zůstává nezměněno: zloděj, volěj, — lešěj, huměj, zakrěj, séj, réj.

ij se mění v *i*: pi, bi, nali, huši, huži.

7. Samohlásky se dluží jako na Slavkovsku (str. 147, 9).

8. Vedle přídechu *o* před každým náslovným *o*: voko, voves jako na Slavkovsku má přídech *h* každé náslovné *a*, *e*, *i*, *u*, *ó*: haž, habech, Heva, hiskra, hitrnica, hiné, hindá (v. iščera), hutekl, hu vás, humnět, hóvod, hóhor, — hñif, hñizké (jako na Slavkovsku).

9. Zvláštnosti deklinace patrný budou z tohoto vzorce:

- Jedn. 1. ten náš nové vůz
2. teho našeho nového voza
3. temo našemo novýmovo vozo
6. tem našem novým vozo
7. tem našem novem vozem.

- Množ. 1. te naše nový voze
2. tech našich nových vozu
3. tem našem novém vozom
6. tech našich nových vozách (ech)
7. tema našema nevéma vozama.

Zvláštní jsou krátké koncovky v instrumentale jedn.: s našem malem chlapcem, s mem pěknem klobókem atd.

Přídavná přisvojovací končí se na *-u*, *-ova*, *-ova*: sósedu, sósedova, sósedovo.

Zájmeno *ty* má v dativě i akk. *ti*: Viděl sem ti.

10. Slovesa I. třídy mají v infinitivě kmenové hlásky **zúžené**: nýst, výzt, kvýst, pýct, týct, zíbst — zebe — zíblo, hutit — hutál — hutaté, začit — začál — začaté, žit — žal, rožit — rožni — rožél.

Bet má tvary: so — se — je — sme — ste — só, néso nése — nésó, beď — beďte.

Jest: him — hime — hijó.

Přechodníky známy jsou jen některé způsobové: stoja, leža, seđa, kleča, chođa.

Mluva osad Dražovic, Podbřezic, Bohdalic, Kozlan, Pávlovic, Hvězdlic a Chvalkovic je přechodním podřečím od slavkovského k vyškovskému.

1. Koncové *e* v 1. os. mu. jest poněkud zvýšené, zúžené *é*: dámě, volámé, hnojíme;

ě mění se v *i*: hříje, přijje, smije se;

é mění se v *y*, *i*: nyst, vyst, pyct, lizt, dobryho, dobrymu, — méno, péro — myno, pyro (Podbřezce).

2. *i* po *l*, *ř*, *z*, *s*, *c*, *ž*, *š*, *č* mění se v *e*: poleca, křevé, zema, sela, cebola, žeto, šeška, říčeca, noset, vozet, učet, vařet atd. — Na konci slov je toto *e* místy poněkud zúžené: očé, ušé,

eslě, na pecě, na hulecě. V Podbřezicích jest ve všech těchto slabikách hrdelné *ě*: polěca, zavřě, Podbřezěce, svačena atd., ale na konci slov je tolikéž zúžené: na věžě, v polěcě, vočě, hošě.

í po týchž souhláskách většinou se krátí: ličet, blízko, klíč, rohlik, čihat, počítat, šip, křídlo atd.; v *é* se mění jen ve slovech: psěk, vozék.

í se vůbec krátí: chodíme, pisek, znameni, zeli, — kosti, kuži, husi (gen. pl.) atd.

3. *y* v Chvalkovicích mění se na konci slova v *é*: rybě, hruškě, šíškě, do zahradě, chytat; vedle toho: kret, ret, met — krel, rel, mel, belé (byli) beď (byď = buď), štyry.

V Pavlovicích: rybe, pyske, koreto, vehodil, veleskal.

Ve Hvězdlicích, Dražovicích a Podbřezicích mění se *y* v *é*: rěbě, mēdlo, kēše, sēto v. chytat (Hvězdlice).

ý mění se v *é*: strěček, bévat, dobré, dobrých, dobréma; v Chvalkovicích v *ě*.

4. *u* v Chvalkovicích zůstává nezměněno: budu, hubu, v lesu, na vozu. V Dražovicích a Podbřezicích mění se v *o*: hobo, kos, bodo. V ostatních osadách mění se toliko koncové *u* v *o*: budo, mucho, kus, buk, kup cukro, v lesu, na vozu. Toto zástupné *o* neliší se zvukem od původního, proto odlišují se vokativy ženských jmen od mužských tvarem nominativním: Francko — Francka! Tonko — Tonka, vedle: Terezo, Veruno!

ú mění se v čisté *ó*: za našó stodoló, s chytrostó, lóbat, v bořó, v zeló, volajó.

5. *ů* se krátí: dvur, ruža.

6. *ej* se mění v *é*: dě, zavolé; *ij* v *i*: pi, bi, uši, uži; *yj* v *ej*: umej, zakrej, rej.

7. *al*, *el*, *il* v přičestí činném v Chvalkovicích se dluží: seđél, chodil.

8. V Chvalkovicích přídechů *v* a *h* není; v ostatních osadách přídech *v* je vůbec: voko, voves, vobědvat; přídech *h* místy teprv dobou novější mizí: haž, hale, hindá, hnizké, hynt (Podbřezice), hale, až, abech, hóvod, hóhor, hózké (Pavlovice).

Kroužek u Rousinova jest na rozhraní mezi podřečím slavkovským a vyškovským: 1. u = u: budu; 2. y = y: ryby; 3. ý = é: pécha; 4. ú = ó budó, óhor; 5. slabiky li, ři, zi atd. mají čisté *i*; 6. *i* se zpravidla krátí jako na Vyškovsku; 7. přidechu *h*-není.

IX. Blansko, Brno, Židlochovice, Klobouky, Rousinov.

Hranice: Koléřov, Lipovec, Ostrov, Lažánky, Olomoučany, Babice, Vranov, Lelekovice, Řečkovice, Medlánky, N. Ves, Husovice, Říčanice, Bilovice, Maloměřice, Židenice, Juliánov, Slatina, Tuřany, Chrlice, Rajhrad, Syrovice, Blučina, Židlochovice, Unkovice, Žabčice, Přisnotice, Přibice, Ivaň, Vranovice, Uherčice, Mikulčice, Diváky, Klobouky, Hostěhrádky, Dambořice, Borkovany, Těšany, Šaratice, Vážany L., Hruška, Blažovice, Holubice, Velešovice, Slavikovice, Rousinov, Vážany K., Šumice, Hostěnice, Bukovinka, Senetářov.

Samohlásky.

a, á.

1. Nepřehlasované *a* trvá celkem touž měrou jako na Kojetsku (v. str. 41).

Slovesa V. třídy vzoru házeti mají tvary jen některé nepřehlasované: večeřat — večeřám, zabíjat — zabijám, v. zabijet zabijím (Slavikovice, Horákov), věšat — věšám, střílat — střílám v. střilet — střílím (Blučina).

Některá z těchto sloves přestupují místy do IV. třídy: věšit — věším — věšil, večeřit — večeřím — večeřil (Ostrov, Kulířov), mišit — miším — mišil (Slavikovice). Tak i: táji — tájilo — tájit (táti).

2. Kvantita samohlásky *a* je celkem táž jako na Kojetsku (v. str. 41). *a* se dluží ve slovech: káňa, hrách (Blažovice a j.), zmařit (Telnice); hrabě znamená i Graf i Rechen.

3. *á* vyslovuje se v některých osadách jako splynulé v jeden zvuk *aó* (â), v Lišni *téměr* jako *ó*: šátek, stárek, hlásné, perníkář, cegán, ráj, práší se, Procházka, na střechách, máslo, sádlo, jináč, požehnání, dělâ, volâ (Lišeň, Prace, Vážany L.,

Hruška, Šaratice, Zbejšov, Šitbořice, Borkovany, Diváky, Nikolčice, Těšany, Křepice, Syrovce, Mělcany, Bračice, Sobotovice, Blučina). V Líšni i krátké *a* mění se v *o* ve slově storé (starý).

e, é, ě, ié.

1. *ě* zní po retnicích jako *je*: holóbjje, hrabje, na dobje, rebje, Mjenín, pópje.

2. *ě* se mění v *i* ve slovech a tvarech: klica, ze zdalika, třiba, šink, zasi, — zloďej — zlodija, volěj — volija (Slavíkovice), vajíčko je v komoři, slepička je na hůři (Líšeň), na vesoké hoři, v dōři, k fāři, po mhli, na střeši, vedli — hřije, přije, smije se, sije, vije, vokřije, — šil — šél (Blučina) — sednite, kleknite.

3. *é, ie* se úží v *ý, í* v týchž slovech a tvarech jako na Kojetsku. *ý* a *i* odtud vzniklé jest většinou dlouhé, jen v některých osadách se krátí: putynka, dynko, prstynek, dyšč, kryv, dobryho, slunyčko, chlib, lik (Telnice, Těšany, Klobouky a okolí).

Méno, pýro (Ostrov), mýno, pýro (většinou).

Slovesa I. třídy kmene zavřeného v některých osadách *é* ouží v *ý, í*, v jiných je krátí: nýst, výzt, plíst, lízt, vlíct atd. (Jiríkovice, Slavíkovice, Klobouky a j.) — nest, vest, lezt, kvest v. pycť, síct, týct, vlíct (Kuliřov, Ostrov, Lažánky, Horákov, Slatina), nest i nyst, vest i vyst atd. (Újezd).

3. *ě* tvrdne ve slovech: veža, medveď, tech, tem, — *e* měkne ve slovech: zamětat, zatěkat, napěká mo.

4. *e* se vysouvá v číslovce jednást.

i, í.

1. Po retnicích nerozeznává se *i* od *y*, jen ve vzoru mrkva zní jako *ji*: v mrkvji, do krvji. Odtud jde, že se druhdy v slabikách *vi* a *mi* *i* právě tak mění v *e* jako *y*: vetám vás, planá trnka s plotá vesí, vejó panne, vejó věnce, veje každá svýmo, včera menul tédeň, mesa, vod práce nemévá pokoja na chvílko (Líšeň). Proto také nic nerozhoduje han. výslovnost „Veškov“ pro pravopis „Výškov“ m. „Víškov“.

2. *i* v slabikách *li, ři, zi, si, ci, ži, ši, či*.

li: léd, lěst, hlěna, polěca, lěštva (Kulířov, Klobouky a okolí),
jinde: lid, list, hlina, polica, lištva atd. Chlapce beli — děvčata
bele (Kulířov, Ostrov, Lažánky), jinde belé atd. pro oba rody.

ři = *ři* všude: hřib, křivé, kopřiva, jenom v předložce a
v předponě *při* mění se *i* v *e*: pře něm, přepominolě, přebit atd.
ale: přišil (= přišel i přišil).

zi = *zi*: zima (Telnice, Začany, Slatina) — zema (Ostrov,
Jířkovic), zěma (Slavíkovice).

si = *se* (*sě*): sela, serotek, serka, kdose (většinou) -- *si* = *si*
(Slatina, Telnice, Blučina).

ci = *ce* (*čě*): cegán, cebola, cezí, lacené, — cibola, cizi,
lacené (Blučina).

ži = *ži*: žid, žito, žila (všude).

ši = *ši*, *šě*: šidit (Slatina, Blučina) — šedit (jinde), široké
— šerší (Slatina) — šeroké — šěrší (jinde).

či = *či*: čisté, řičica (všude).

V příponě *ina* mění se *i* v *e* všude jen ve slově malena,
v jiných slovech jen místy: peřěna, ledačěna (Klobouky).

V příponě *inec* je změna ta pravidelnější: kobelenec, koře-
nec, mošenec, kravěnc.

V lokale jedn. *i* jen místy porůznu mění se v *e*, jmenovitě
po *c*: v police, na veže, na taboli (Ostrov), na holece, v pece
(Klobouky), v peci, v polici, na veži, na taboli (jinde).

V nominativě mn. *i* mění se v *e* místy jen po *c*: vtáce,
vojáce, stehlice, po jiných souhláskách se dluží.

V infinitivě sloves IV. třídy mění se *i* v *e* (*ě*) jen po *z* a *s*:
vozět, *kazět*, *nosět*, *vozět*, — *kalit*, *vařit*, *slóžit*, *točit*, *močit*. —
V Blučíně: *nosit*, *vozit* atd. V přičestí činném mění se prodlou-
žené *zi*, *si* v *zě*, *sě*: *vozél*, *nosél*, *dosél*, *zarazél*.

i se mění v *ě* ve slově: voběli.

3. *i* v slabikách: *lí*, *ři*, *zi*, *si*, *ci*, *ži*, *ši*, *či*.

lí = *li*: blízko, blíská se, lízat, líto, líčit, hlísta (všude),
klíč v. klič, lísti v. listí, klen (= klín, Klobouky), — lóbat (všude).

ři = *ři* (*ři*): kříž, hřích, křídlo, tříska, řidké, střílet, křída
v. křída (Klobouky), břískat, třískat, — dřimat, říkat, třít, vřít, mřit.

zi, *ci*, = *zě*, *čě* jen v několika slovech: v zémě, *cětít*, *cép*, *cén*
v. cin (Blučina), — vzívat (= zívát), siň, zasívat, císař, dva-
cítka v. císař, dvacítka (Blučina).

ší, šě, čí = *ší, šě, čí*: hoživat, šíp, vešivat, čítat, číst, — jen: čém, voščédát se. — čóhat = dychtivě n. hloupě na něco hleděti.

V příponě *ík* mění se *i* v *é* jen v několika slovech po *z, s, ž, č*: vozék, psék, mužék, bičék, — rohlík, stehlík, — košík, slavík, chodník.

V genitivě mn. častěji se mění *i* v *é*: kozé, hosé, věžé, kůžé, flašé, nůšé, v. kozí, hosí, veží, nůší (Ostrov, Slavíkovice).

4. *i* se místy krátí: *a*) v příponě *íc*: krajic, zajic; *b*) v zdobňovací příponě *iček*: koniček, červíček, možiček, měsíček v. kostelíček, rohlíček; *c*) ve slovese povídat (všude), místy *i* v jiných iterativech: vezvídat, vozívat, nosívat, vešívat. Někde i osobní přípony: *ím, íš, í* atd., *i* v nominativě mn. přídavných jmen (dnešní, lepší) jen napolo zdlouha se vyslovují (Telnice, Klobouky, Blučína).

5. *i* se dluží: *a*) v nominativě mn. rodu mužského: naši tří holobí, učitelí, všecí hadí atd.; *b*) v různých slovech: pívó, čínít, lídí — lídum (Telnice), zvíhnót — zvíhl, liskat, stříhat, věíl.

6. *i* se vysouvá: koblh, plska, pšenca, slntat (Líšeň), velké („veliké“ prý je větší), pšo místy v řeči starších lidí; — *i* se vsouvá ve slově zemičata (Líšeň).

y, ý.

1. *y* mění se většinou v úzké *é* až *è* (Slatina): hodé, ruké, rěbè, rěbník, pěskè, věhodit. Na Rousinovsku (Slavíkovice, Vážany L.) středoslovní *y* se mění v široké *ê*, koncové *y* v úzké *é*: rěbè, pěskè, korèto, věhodit.

V Šitbořicích starší vyslovují: rěbè, pěskè, mladší rybè, pyskè atd. V Slatině, Měnině, Začanech a v Hvězdlicích vůbec jen koncové *y* se mění v *é*: rybè, pyskè, synè.

ý se mění v *é*, jež místy hodně ze široka zní (v Újezdě, Blučíně): běk, strěc, grěcar, sér.

o.

1. *o* se mění v *u* *a*) ve slabice *ov* v těchto koncovkách: *ov*: chuv, kruv, vokuv, Vostruv, Zběšuv, Tišňuv, z Róse-
nuva, z Veškuva;

ova: podkuva;

ova, — *ov* (v přídavných jménech přisvojovacích): *sóse-
duva* — *sóso*duvo, *Páraluva* — *Páralu*vo;

ová: *místruvá*, *Páraluvá*;

ové — *ová ový*: *hotuvé*, *makuvé*, *dobuvé*, *jaluvé*, *nuvé*, —
znuva, *zruvna*;

ovaté: *jeduvaté*, *kóskuvaté*;

ovka: *Vondruvka*, *ševčuvka*, *mlateuvka*, *laštuvka*;

oví: *liskuví*, *višňuví*;

ovisko: *řepuvisko*, *makuvisko*, *hrachuvisko*;

ovina: *hrachovina*;

ovňa: *sladuvňa*, *židuvňa*, *rasuvňa*;

ovica: *jaluvica*, *makuvica*, *slivuvica*, *liskuvica*, *vobaruvica*;

ovat (v inf. sloves V. a VI. třídy): *chuvat*, *skuvat*, *ma-
luvat*, *miluvat*, *spravuvat*, *pamatuvat*, *žaluvat*.

V ýjimky: *kovář*, *hovado*, slovo v. sluvo (*Šitbořice*);

b) v koncokách *och*, *ocha*: *běluch*, *čerňuch*, *lenuch*, *vrtuch*,
pančucha, *macucha*;

c) v dvojslabičných pádech podstatných *dům* a *nůž*: *duma*,
dumem, *kuňa*, *kuňovi*, *kuně*;

d) v slabice *oj* (ne všude stejně): *luj*, *straj se*, *hokraj se*,
dvuje, *stuj*, *poduj*, *vuje*, v. *kroj*, *loj*, *podoj*, *stroj*, *voje*.

e) v různých slabikách: *buchynek*, *dubétek*, *dulů*, *dušké*,
hunem, *kubéla*, *kupat*, *kupec*, *jabluň*, *klubása*, *zluďej*, *zapumnět*,
hrutek, *strum* — dva *strume*, *potuk*, *jezuvec*, *ruste*, *muhl*, *vuře*.

2. *o* se mění misty v *ů*: *kůzle*, *růste* — *růstl*, *můct* —
můžo — *můhl* (*Slavikovice*, *Ostrov*, *Šitbořice* i j.) *poď dům*.

3. *o* se mění v *i*: *klibók*, *lobivé* (*libový*).

4. *o* se dluží ve slově *klenót*; nedluží se však ve slo-
vesech: *dojit*, *hojit*, *bojím se*, *stojím a p.*

u, ú.

1. *u* mění se v *o*. Toto jest ještě v *Kuliřově* a v *Lipovci*,
pohraničních to osadách od podřechí drahanského, hluboké (hrdelné)
ô. Tam se ještě dobře rozeznává: *Franckô!* (*Francek*) —
Franckô! (*Francka*), *bók* (*latus*) — *bók* (*figus*) a p. Ale již
v *Ostrově* má zvuk normální a tvary dotčené se nerozeznávají
výslovností; vok. ženského jména *Francka* rovná se nominativu

nebo se volá: Fraňo! Tento normální zvuk má toto zástupné *o* v celé další krajině: holob, roka, hosa, bros, bodo, hobo, pečo, pijo.

2. *u* střídá se ve středosloví s *o*, ale koncové *u* vždy se mění v *o*: bodo, poduj to krávo, bochta, potna, trohla, dub, buk, kus, cukro, pepřo, mucho (Slatina, Újezd, Telnice, Začany, Měnín). Ve Vážanech L. mluví starší lidé: bodo, hobo, mocho — mladší: budo, hubo, mucho.

u jenom koncové mění se v *o*: budo, kup cukro, chytil mucho atd. (Hvězdlice, Blučina).

Slovesa I. třídy kmene otevřeného v *u* podstupují tyto změny: plot, blot, kot, vobot — plól, blól, kól, voból (většinou), plot, blot, vokut, vobut — plól, blól, vokúl, vobúl (Slatina), plut, blut, vokut, vobut — plúl, blúl, vokúl, vobúl (Slavíkovice, Blučina).

3. *u* se dluží v *ó*; hóbe (houby, mor. huby), na poló (= na poli), Líšeň, v *ú* (ů): tůze, můž, pět můžů, dva může

4. *u* se mění v *y*: hlyboké, klybko (Líšeň).

5. *ú* mění se v *ó*: ščór, đóra, plóca, hól (úl), rebó, za stodoló, v zeló, volajó. Toto *ó* má celkem zvuk normální, jenom v Blučině a odtud na jihovýchod vyslovuje se „plnó hobó“: motekó, za našó stodoló.

ů.

ů zní většinou hodně zdlouha, i v genitivě a dativě množném: stůl, dvůr, dolů, růža, vtáků, koňům, volům.

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlasíky *ia*, *io* jsou v podřečí tomto dosti hojné ve vzorech mrkvja a holóbje: břitvja, brstvjja, dratvja, konopja, kópja, korotvja, lištjja, náspja — mrkvjo — mrkvjo, korotvjo — korotvjó, krvjó atd., holóbjata, hříbjata, pópjata, dópjata.

2. Dvojhlasíky *au* není: pók, pabók, počina, póza.

3. Tézeslabičné *aj* drží se nepřehlasováno jen v několika jednoslabičných slovech: kraj, máj, ráj, ostatek se přehlasuje v *ej* a trvá pak nezměněno jakož i původní *ej* v slabikách jmenných: hejné (zřídka héné), stejné (zřídka sténé), voléj, zloděj, prodéj, lišěj.

V předponě superlativné *nej*, v koncovce komparativné a imperativné mění se *ej* v *é* (ě): nélejší, pěknější, včilejší, dé, zavolé.

Slovesa V. třídy vzoru hráti (hrít) imperativné *ej* různě mění: hři, vokřij, přé, nesmi se (Blučina), vokřé, zehřé (Újezd), vokři (Šitbořice).

4. Těžeslabičné *ij* mění se zpravidla v *i*: napi se, nebi, nali, zaši, — hošé, hožé (Ostrov), hoši, hožé (Slavikovice), huši, hužij (Blučina).

5. Těžeslabičné *yj* mění se buď v *ěj*: překřej, huměj, réj (Blučina), nebo (zpravidla) v *é* (ě): homé, ré, zakré — homé, rě, zakrě (Slatina, Újezd, Telnice).

Zvláštní dlo u ž e n í.

1. V přičestí činném jedn. čísla rodu mužského dlo u ž í se všechny samohlásky: dál, volál, kupoval, bél, rél, sedél, běžél, hořél, píl, chodíl, mlátil, vehnól, kól, dól, plól, voból — kúl, plúl, vobúl (srovn. str. 164.)

2. Místy vyskytují se délky přízvukové na způsob českých: névi, zéli (Prace), můj Bóže! (Líšeň).

Souhlásky.

Jasně hlásky na konci slov znějí velmi jemně, s pazvukem samohláskovým: dob, žid, chliv, vůz, číž atd.

l, r, ř.

1. *l* jest jenom jedno, střední české *l*.

l má platnosť samohláskovou ve slovech: klzat, klzké, kadlc, — klčka, žlčka (Líšeň).

l se mění v *lo*: sloza, v *lu*: sluzza (Telnice), v *r*: relík, procar, v *m*: vemblód.

l se vysouvá: žička, mesím, habes tam šíl.

2. *r* má platnosť samohláskovou ve slově žrd v. žerđa.

r se mění v *l*: falář, palazór, pulmistr, levírník, v *ru*: petružel, tepruvá.

r se vysouvá: hadlák (Líšeň) v. hadrlák (slov. handrlák).

3. *ř* tvrdne v *r* v slovese boderet, netvrdne ve slově křida.

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* a *ň* tvrdne v *n* v týchž slovech a tvarech jako v nářečí slov. a val.; *n* měkne tu i v přechodníku: sedňa, lehňa, padňa, hotňa a ve slově komiňář (Líšeň).

2. *ň* se vsouvá v slabiku *mě*: mněsto, do zemně, mněch, v krámně, na slámně, neměé za zlý. — V Slavikovicích: měch, město atd.

d, d'; t, t'.

1. *d* měkne v *d'* v příslovcích: hned, pořád, vodkuď, potád atd. V Kloboucích: pocád, dotád, vodkád atd.

d se mění v *r*: svarba, herbávi, v *g*: švigravé (Líšeň).

2. *t* se mění v *d*: žlódek, v *k*: klóct, klosté, klačit.

t koncové vzoru kost většinou měkne v *t'*. Místy neměkne toliko v abstraktech na *st*: radost, spravedlnost, dost v. kost, níť, štvrt, smrt (Ostrov, Lažánky, Tvarožná).

t netvrdne ve slově řetaz (slov., val. i han. řetaz).

3. *st'* mění se v *šč'* v instrumentale abstrakt dle vzoru kost: zloščó, chetroščó, s radoščó v. kostó (Ostrov, Lažánky), všude ve slovesech cheščo, chlaščo, nachešči, nechlašči.

4. V imperativě koncové *t* i *d'* v Ostrově, Kulírově a v Lažánkách tvrdne: zaplat — zaplatte, vrat — vrate, mlat, pod — pote, nechod — nechote. Jinde *d'* zůstává nezměněno: poč, beďte; *t* se mění v *c*: zaplac — zaplacte, mlac — mlacte. neplec — neplecte. Místy jen *at'* se mění v *ac*, *et'* trvá nezměněno: mlac, placte, nepleť, zameťte (Těšany).

Ve slovese chtět mění se *t* v *c*: chcet — chcél.

1. Hláška *g* i v podřečí tomto dosti často se vyskytuje: Margyta, gaval, glih, gronyka, cigán, fagan, tragač, zgabnót, zgrblík.

2. *k* mění se v *ch* ve slově ščerch (Tvarožná).

3. *h* jest přidechem každému náslovnému *a*, *e*, *i* *u* (nebo je zastupujícím *o*), *ó*: Hanyša, handěl, haž, hale, habech, Heva, bratr he (= i) sestra, liné, hit — vodehit, Hidáš, hikavec, hitrnica, hiskra, hiva, hišcera, huši, huhlí, hutrhnót, hočit, hozel, hodělat, hoderet, hórad, hóroda, hózkošť atd. Podobně před *ň* ve slovech: hniť, hnízké, hnížit se, — hesle v. jesle (jestli).

Výjimky: vokázat, Ustopeč = pís. Hustopeč (na Židlochovsku).

h se střídá s *v*: Volšténsko-Holštýnsko (osada), Volomóc, vlvko, levké, s *j*: pija (píha), pijuvaté.

h se odsouvá se skupiny *hř* a *hv*: řešit, řích, říbě, řiva, říje (hřeje), řbet, řmět, řidel, řebik, vězda, vízdat; po různu: loh (hloh), znit — znije (= zhnit).

4. *ch* se místy odsouvá ve slovese: scet — sce — scél — nesci (nechtěj).

b, p; m; v, f.

1. *p* se mění u *v* ve slově vták.

2. *m* v číslovkách sedm, vosm zůstává většinou nezměněno.

3. *v* se mění v *b*: brablec, brstvja, břiskat, břed, břetýnko, klebety, voboce, „vodo si dám voblažit“ (ovlažiti, ohřáti), v *j*. pijovár.

v jest prisuto v slovese vzivat (zivatí).

v se odsouvá před příponou *ství*, *sko*: králoství, Horákosko (Horákov).

v jest příděchem každému náslovnému *o*: voko, voheň, vótypka, vorat, vóstré, voltář; ale: hofěra (ofěra).

Vomdlivá = omdlivá, homdlivá = umdlivá.

s, č.

1. *s* se mění v *š*: lešena (lyšena kráva).

2. *č* se mění v *c*: cesnek, v. *t*: šmytec.

j se vysouvá: do — deš, pudo, půčit.

Přesmyk.

Karamád, kabacaja (kacabaja), cosialista, Jezuralém, parýlúa: polcurán, palaprý, haksic, cerel, hynť v. hniť, „vím to rócítě“ (určitě).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzory *holub* — *dub*, *mož* — *nůž*, *vobraz* neliší se podstatně od jiných podřečí hanáckých.

Máj má v genitivě jedn.: na 1. májo (Telnice).

V lokale jedn. mají neživotná tvrdého i měkkého zakončení *o*: v břocho, v hrncu, na vozo, v leso v. v lesě (Telnice). I životná mají častěji *o* než jinde: po Johanysô, po pano hočítelo.

Nominativ mn. životných končí se na *í*: holobí, hadí, všecí chlapeí.

V genitivě mn. jest *ů*: holobů, možů, vozů, porůznu *é*: košé, nužé. (Srovn. vlasí a p. Dial. I. str. 19.)

Dativ mn. končí se na *ům* (um): koňům, volům, vobrazům, ke Klobókum, — lokal mn. na *ách, ech, ích*: ve vtákách, vo hadách, svátkách, na koněch, po stolích.

Sóci (soudce) skloňuje se jako *správčí* dle vzoru dnešní.

Vlastní jméno Švec má v gen. Šveca, ku gen. obecného jména ševca je nom. ševc (Kuliřov).

2. Vzor *volkno* a *pole* má v dativě mn. *ům*, v genitivě mn. má pole: *pol*, tak i rol (nom. jedn. rolí). Slova na *so* mají v dativě a lokale jedn. *o*: v proso, v maso v. v masě (Blučína).

Nebe má: do nebe, v nebi, pod nebó.

Za českou koncovku *-iště* je všude *-isko*: strmisko, hrachovisko, vohnisko.

Jména na *do* a *dlo* mají v genitivě mn. *é*: hnízdé, motovidlé.

3. Vzor *stavení* má v dativě a lokale jedn. nepřehlasované *ó*: k dojeňó, k snídaňó, k vařeňó, na modleňó, po požeňnáňó po Jiřó.

4. Vzor *reba* (*ryba*).

Jedn. 1. reba	Množn. rebé
2. rebě	rebé (reb)
3. rebje	rebám
4. rebo	rebě
5. rebo	rebe
6. rebje	rebách
7. rebó	rebama.

5. Vzor *koza*.

Jedn. 1. koza	Množn. koze
2. koze	kozé
3. kozi	kozám
4. kozo	koze
5. kozo	koze
6. kozi	kozách
7. kozó	kozama.

6. Vzor *stodola*.

Jedn.	Množ.
1. stodola	stodole
2. stodole	stodol(é)
3. stodoli (stodolè)	stodolám
4. stodolo	stodole
5. stodolo	stodole
6. stodoli (stodolè)	stodolách
7. stodoló	stodolama

Tak skloňují se všechna jména ž. r. na *la*: do truhle, ve školi, proti školi, do jehle, všecke žile.

7. Vzor *starosta* má v genitivě i v akkusativě jedn. *é*: Měl dva syně, Jurkě a Honzě, potkal Svobodě, dostál to vod starostě. — V Horákově: Di přivitat pantáty, vod sluchy, poslal sluchy.

Instrumental jedn. jest *ó* i *em*: s Kudrnem, se Svobodem, s Procházkem (Začany).

Vlastní jména, zvláště cizího původu, přibírají často koncovku *a* a skloňují se dle vzoru *starosta*: Vormá (Wurm): vod Vormě, potkál sem Vormě, mlovil sem s Vormó, Majera (Majer): Majerě, s Majró (Klobouky).

8. Vzor *doša*.

Jedn.	Množn.
1. doša	doše
2. doše	došé
3. doši	došám
4. došo	doše
5. došo	doše
6. doši	došách
7. došó	došama.

9. Vzor *zem* má: do zemje, v zemi, pod zemjó, nebo: do zemně, v zemi, pod zemňó, množn.: zemně, země, zemňách.

Vokativ jmen vlastních vzoru *reba* rovná se druhdy nominativu: Francka! Mařka! Vincka! v. Maryno, Hančo, — kmotřenko!

Genitiv mn. končí se zpravidla na *é*: pěsničké, kočičké, baňké, službé, družbé, krávě, barvé, noté, plachté, kozé, kapsé, klubásé, palicé, trávnícé, kužé, flašé, stodolé, tabulé, jehlé, truhlé, zmolé atd.

Lóka (louka) má v mn. čísle: loka — na lokách.
Roce skloňuje se: rocé, v rocích, rocima (Ostrov).

10. Vzor *kost*.

Jedn. 1. kost	Množn. kosti
2. kosti	kosté (i)
3. kosti	kostám
4. kost	kosti
5. kosto	kosti
6. kosti	kostách
7. kostó	kostima (kostama).

Puč mi štvrti, bez choti, do noce, do pece, v nocé, v peci,
 v kleci.

O tvarech: chetroščó, zložščó viz str. 166.

1. Děti	lidi
2. děti	lido (lidi)
3. dětům	lidům
4. děti	lidi
6. dětech	lidech
7. dětma (dětima)	lidma.

Neznám tech lido (Ostrov, Lažánky).

1. Vzor *mrkvja*:

Jedn. 1. mrkvja	Množ. mrkvje
2. mrkvje	mrkvjé (i)
3. mrkvji (vje)	mrkvjám
4. mrkvjo	mrkvje
5. mrkvjo	mrkvje
6. mrkvji (vje)	mrkvjách
7. mrkvjó	mrkvjama.

Tak se skloňují: břitvja, broskvja, brstvja, dekvja, dratvja,
 hóžvja, konvja, kotvja, lišt'vja (v. lišta), náspja, pánvja (v. pámvja),
 plótvja, podešvja.

Místy vyskytuje se nom. mrkev, v ostatních pádech dle
 „mrkvja“ (Ostrov, Lažánky, Slatina).

Krýv, do krvje, v krvji, krvjó.

8. Vzor *hřibje*:

Jedn. 1. hřibje	Množ. hřibjata
2. hřibjeti	hřibjat
3. hřibjeti	hřibjatům
6. hřibjeti	hřibjatech ¹
7. hřibjetem	hřibjatama.

Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1. selné	selný	selná	Množ. selní, selný
2. selného		selné	selných
3. selnýmo		selné	selném
4. selného	selný	selná	selný
6. selným		selné	selných
7. selném		selná	selněma.

Místy krátí se *í, ý* v nom. mn. (Slavikovice, Šitbořice), jinde krátí se *ý* ve všech pádech (Telnice, Blučina).

Přisvojovací přídavné končí se na *ůj (uj)* — *uva* — *uvo* a skloňuje se celkem dle selné.

Komparativ: hežčější, horčější, hořčější, křevčější, levčější, vlvčější, selnější, hlópjější, měkčější, keselší, stodenší, bělší, bohatější, svatější.

Skloňování zájmen.

1. já	tě		mě
2. mně	tebe (tě)	sebe	nás
3. mně (mi)	tobě, ti	sobě, se	nám
4. mně	ti	sebe, se	nás
6. mně	tobě	sobě	nás
7. mnó	tebó	sebó	nama.

Vítám ti, viděl sem ti, kópil sem se, sedl sem se, hokruj se.

1. von	vona	voni	voné
2. jeho, ho, jé (ně)	jí (ji)		jich
3. jemo, mo	jí (ji)		jím
4. jé (ně), ho	jo		jich
6. něm	ní (ni)		nich
7. něm	ňó		jima.

Tvar *jé* (ňé) zastupuje genitiv a akkusativ rodu muž. i středn.: potkal sem *jé*, neboj se *jé*, místo *ňé*, už je *jé* (piva) málo, až *jé* bude víc, vepilè *jé* (pivo), — vedlivá *ňé*, ale: vod něho (Těšany).

Jejich chlapec, jejichho chlapca, jejichmo chlapcovi, o jejich chlapco, s jejich chlapcem.

1. můj, mý	má	mí, mý
2. mýho	mé	méch
3. mýmo	mé	mém
4. mýho, mý	mó	mý
6. mým	mé	méch
7. mém	mó	méma.

1. náš, naše		
2. a) našeho	b) našeho	c) našiho
3. našemo	našemo	našimo
4. našeho	našeho	našiho
6. našem	našem	našim
7. naším	našém	našém.

1. naša	
2. a) naši	b), c) naše
3. naši	naše
4. našo	našo
6. naši	naše
7. našó	našó

1. naši, naše	
2. a) našich	b), c) našéch
3. naším	našém
4. naše	naše
6. našich	našéch
7. našíma	našéma.

Tvary *a)* jsou v Ostrově, Kuliřově, v Lažankách, tvary *c)* na Rousinovsku, tvary *b)* jinde.

1. ten, to	tá	tí, tè
2. teho	té	téch (tech)
3. temo	té	tém (tem)

4. teho, to	tó	tě
6. tem	té	téch (tech)
7. tém	tó	téma (tema).

V Ostrově, Kuliřově, Lažankách, Kloboucích je ženský rod *ta*.
Sesilněné tvary jsou: tentok, tentuk.

Kdo skloňuje se zcela dle *ten*; jen v Ostrově a v Lažankách jsou tvary: koho, komo.

Čich je to chlapec? *Vod čichho* chlapca to's dostál? *Čichmo* chlapcovi to's dál? *S čich's* to šil chlapcem? Nečich dům.

Skloňování číslovek.

Jeden, jedna, jedno skloňuje se dle *ten*. V Ostrově, v Lažankách a v Blučině jsou tvary: jednoho, jednomo, vo jednom v Lišni: jednoho, jednymo.

1. Dvá — dva, dvě	tří — tři (tře)
2. dvóch	třech
3. dvóm	třem
4. dva, dvě	tři
6. dvóch	třech
7. dvóma	třema.

1. styři, štyry (štere)
2. styřech (šteřech, šter)
3. štyřem (šteřem)
4. štyry (štere)
6. styřech (šteřech)
7. štyrma (šterma), šteřema.

Časování.

I. třída.

Indik.:	Imper.:	Inf. nest (nýst)
neso	nes	Příčestí činné: nesl -a -o.
neseš	neste	Příčestí trpné: nesené -á -ý
nese	nesme	
neseme		
nesete		
nesó		

Číst — čto — čtl, jít — do — pudo — šíl, kvést — kveto (kvýst — květo), mest (mýst), plest (plíst), prást (příst) — předo, růst — růsto — růstl, vest (výst), hrezt — hrezo i hrežo, lezt (lízť), tříst — třeso — třístl — třesené, vezt (výzt), zíbst zebe — zíblo, zéblo (Horákov), zíbne mně (Líšeň), zábst — zabe — záblo (Klobouky), moct, pomúct — múžo — pomúž — pomúhl, pýct, říct, týct, tlóct, vlíct, začít — začno — začál — začaté, najat (najmót) — najmo — najál — najaté, vzít — vezmo — vzál — vzaté, zapít — zapjál — zapjaté (zapnót — zapnól — zapnoté), hotít — hoťál — hoťaté (hotité), žít — žál požaté, dřít (dřo), vřít, mřít, prostrít, mlet.

Sloveso *žít* má některé tvary zvláštní: žijo, žijo trávo na vlčkovým sáho (Dětské říkadlo), žaj, srpečku, žaj (Suš. 556 od Klobouk). Nežeň, milá, té tráve (Líšeň).

Kmen *žeň* má tvary: rožit — rožno — roži (rožni) — rožél — rožitě.

Za tříst užívá se obyčejně třepat, za hrezt vobkosuvat.

O infinitivech nest — nýst, plest, plíst atd. v. str. 160.

Ind. krejo	Imper.	Inf. kret
kreješ	kré (křej)	Příč. činné: krél — krela -o
kreje	kréte	Příč. trpné: kreté -á -ý
krejeme	kréme	
krejete		
krejó		

Plet — plejo — plé — plél — pleté, bit — bi, šit — hoši (huši, hošé), žit — hožé (hužij), kot — kól, kut — kúl (v. str. 164).

II. třída.

Ind.	Imper.	Inf. zvíhnót
zvíhno	zvíhni	Příč. činné: zvíhl -a -o
zvíhneš	zvíhnite	Příč. trpné: zvíhnoté n.
zvíhne	zvíhnime	zdvížené
zvíhneme		
zvíhnete		
zvíhnó.		

III. třída.

Indik.	Imper.	Inf. homjet (honnět)
homím	homjé (homňé)	Příč. činné: homjél -a -o
homíš	homjéte	(homňél)
homí	homjéme	Příč. trpné: homjené (hom-
homíme		něné
homíte		
homijó		

Bát se — nebu^j se, chtět (chcet) — chco (sco) — chfél, (cheél, scél) — chcé, nechcé (v. str. 166), mět — majó — mjél (mňél) — mjé (mňé), spat — spijó — spál — nespíte, stát — stojím — stuj.

IV. třída.

Indik.:	Imper.:	Infín.: prosit
prosím	pros	Příč. činné: prosil, -a, -o
prosiš	proste	Příč. trpné: prošené, -á, -ý
prosí	prosme	
prosíme		
prosíte		
prosijó.		

V. třída.

Indik.:	Imper.:	Infín.: volat
volám	volé	Příč. činné: volál, volala, -o
volajó	voléte	Příč. trpné: volané, -á, -ý
kácím	kácé	kácet
kácijó	kácéte	kácél, kácené
hřijo	hřé	hřít (hřít)
hřijó	hřéte	hříl, hřité.

O tvarech infinitivu: věšit, večeřit, mišit, tájit v. str. 199., o tvarech imperativu vzoru hřít str. 165.

Psát: má: pišo — pišó, zřídka pšo.

VI. třída.

Indik.	Imper.:	Infín.: maluvat
malujo	maluj	Příč. činné: maluvál
malujó	malujte	Příč. trpné: maluvané.

Bět.

so	néso	běď	běl — běla, bělo
seš	néseš	běďte	
je	néni	běďme	
sme	nésume		
ste	néste		
só	nésó		

Jest.

hím	jez	jedl -a, o
híš	jezte	sněžené -á -ý
hí	jezme	
híme		
híte		
hijó		

Věděť).*

vím	pověz	věděl — věděla
viš	povězte	pověděné -á -ý
ví	povězme	
víme		
víte		
vijó		

Přechodníky v tomto podřečí nejsou časté. V některých osadách známy jsou jen způsobové: stuja, leža, seđa, kleča. Jinde i některých časových se užívá: přiňďa, kopaja, nemuža se dočkat, vodešle (Jiříkovice), sněza maso ten tam (Lažánky). V Kloboucích jsou častější, i přechodníku „beđa tebo“ se tam užívá. — „Namlóval sem si Někkyňo, *mysleja*, že neco má (píseň z Líšně). — Ječmeň se oklepává *na stůja*, žito *na leža* (Prace; srovn. č. v sedě, v leže).

Iterativum slovesa *jet jest jezdit i ježďat*.

Příslovce.

Hde (kde i kam), kade, tadek, tamlé, tuť, tuťka, kadema, tadekmatu, tadematuk, pocaď, vocaď, vocaďok, hinadema, vènka, dũli, v dũli, dolu (= dole), na vrcho, na vrch, podlivá, vokolová dũm (= domů), dumka.

*) V Ostrově: vidět, viděl.

Včíl, včílka, včílké, „včílka jenom to bél“ (právě nyní), včílkom, zasik, vlúni.

Take v. taky, tuze, hešli (jestli), jeжданovesa! (Těšany). Komparativ příslovci: tepléši, chladněši, pěkněši (Blučina), teplés, zemněš, chladněš, čerstvějš, mám se lepší (tvary nejčastější), pozdějá, teplejá, chladnějá atd. (Ostrov) — račí, radš.

O putování P. Ježíše se sv. Petrem.

Hrách.

Děž chodilē Pán Ježíš se svatém Petrem po světě, šlē polem, hde hakorát sedlák rosívál hrách, a hned ho cestē. Zastavilē se ho něho a P. J. povídá: „Sedláče. proč siješ ten hrách haž k cestē, dět ti ho lidi bodó trhat!“ „E nechť, děž bodó mēt lidi co trhat, bodó mēt he já“, a mjél.

Šlē dál. Tam zas hiné sedlák sél hrách, ale ho cestē věko. Zas se ho P. J. ptál, proč k cestē dává věko a tepruvá dál hrách. „No, habé mně lidi nechodilē na hrách. Děž pudó vokolo, bodó vidēt věko a nepudó na hrách. Ale nemjél hani věkē, hani hracho. Pámbu mo nepožehnál.

Troník.

Děž tak zas šlē, svaté Petr ztratil troník a bél lenošné ho zvihnót, a hani ho nezvihl. P. J. šil za něm a zvihl milé troník a kópil za ně 70 kadrátek. A děž tech kadrátek 70 kópil. šil před něm a pořád po jedné píščél, a Petr za něm zvihá a jedl. Děž juž běla poslední, povídá mo P. J.: „Vidiš, prv sis nechcél zvihnót troník a včil juž 70tá hopadla, a tē ses s každó zvihá.“

Hobē.

Tak potom zas šlē přes dědino, a jedna tam seděla s koláčama, žena chodobná. Tak von sv. Petr tech koláčů kópil, ale Páno Ježíšovi jich všeckē nedál, sobē nechál trē a chcél jich sněst, habé P. J. neviděl. Ale děž strčil kósek do hobē, von se ho neco ptál, ten P. J. sv. Petra. Von to honem zahodil a vodpovídál, ale P. J. se ho pořád ptál, haž von všeckē tē koláče pozahazuvál z hobē, a tepruvá haž bél poslední, juž se ho neptál. Děž se potom zvrátilē, šlē zas tadema tó cestó, a z tech koláčů bēlē všade po cestē verůstlý hobē, a že bēlē z tech koláčů, co sv. Pětr píščél z hobē, proto se menujó hobē.

Proč hose stá vajú v zimě vo jedné noze?

Šlě zas přes jedno dědino a přišlě do hospodě. Měla tam hospodská hoso. No, habě pré jim jo teda přechěstala, že jo bodó jěst. Sv. Petr nemuža dočkat, hořízl milé hosi stehno a snědl, habě P. J. nevěděł. Děž potom dostalě na stůl, P. J. povídá: „Co to je? Děf má hosa dvě nohě!“ „Ale deť má přece jenom jedno!“ A děž potom věšlě na holec, bělo tam nekolik hosé, a jako bělo v zěmě, stálě na jedné noze. (Tó drohó mívajú v peřó skuvanó.) „Vidiš, Pane, má každá jenom jedno noho.“ Drohó teda sv. Petr snědl.

Boží požehnání.

V hině zasi dědině hledalě si nocleha a bělě tam na noc ho jedné hospoděně. Dala jim pěkně večere a hostlaní jim nachěstala. A děš potom ráno vodcházělě, ptalě se, co že za nocleh. „E nic, jenom co bě mně Pámbu požehnál mé práci!“ Děž teda vodeslě, donesla si plátna, že bode stříhat na košole. Měřila, stříhala, ale plátna bělo pořáď stejno, ješče přeběvalo. Přišla k ní sósedka. „Co děláš?“ „Vidiš, měla sem tadě na noc dva lidi, a děž vodcházělě, co pré za nocleh? Jářko, no co, jenom děbě mně Pámbu požehnál mé práci! Dnes vezmo plátno, stříhám a vono ho nic nehoběvá.“ Ta sósedka běla tůze lakomá a take be ráda tē lidi dostala na nocleh. Dala jich teda hledat, a haž jích našla, habě k ní šlě take na noc. Děž vodcházělě, vona take že vod nocleha nic nechce, jenom habě jí Pámbu požehnál. Jak zavřela za nima dveři, hned vzala míšek s penězama, že bode čítat. Ale sotva začala čítat, přišlo jí s vodpuščením na strano a než si zas k temo sedla, zas, a tak nenačítala nic.

Včele.

P. J. měl na čele strópek. Jednó si ho zedřel. Šlě vokolo stroma, a tam v něm běla takuvá ščerbina. Do té ščerbině jě teda dál. Dež šlě zasik spátkem, vokolo teho stroma, jenom to bzučelo a všeco to vělizalo z teho stroma, z té ščerbině. Sv. Petr ptá se: „Co to je? Děž sme šlě napřed tadematu, nebělo tadě nic; co bě to přece bělo?“ „To je z mýho stróпка, co sem měl tenkrát *v čele*; proto se bodó menuvat *včele*.“*)

*) Legenda tato vznikla asi v krajině, kde, jako na Zábřežsku, místo včela říkají ščela. Tu je prstonárodní etymologie případnějši „To je z mýho stróпка s čela; proto se bude menuvat ščela (= s čela)“.

K u k a ě k a.

Jednó zasi přišlě spolo k pekařce a chcelě, habě jim prodala chleba. Vona ale že nemá, že ho včilka jenom veprodata, ale dèbè chvilko počkalè, že hotrhne těsta, co má zadělaný, dá do pece, šak že to bode hned, nějaké malé bochník. Že to bělo Páno Ježišovi, von v peci hodné napekl. Ale pekařce bělo lito teho chleba jim dat. Šla na hůro a tam si sedla do svislů a že se nevokáže, až se dost načekajó a vodendó. Voni teda nemuža se dočkat, šlè bez chleba. Pekařka jak se na ně *kókala*, dèž vodcházelé, stala se za pokoto *kukačkó*.

Jiríkovice u Brna.

Napsal vel. p. Šeb. Páral.

X. Tišňov.

Hranice: Obřany, Ochoz, Bukovina, Křtiny, Habrůvka, Olomoučany, Blansko, Techov, Suchdol, Šošůvka, Němčice, Újezd, Jabloňany, Lysice, Brónov, Dl. Lhota, Zhoř, Belč, Veselí, Volší, Drahonín, Vickov, Vratislávka, Rojetin, Lubné, Nová Ves, Deblín, Svatoslav, Branškov, Maršov, Lažánky, Biteška Veverí, Kynice, Kyničky, Komín.

Samohlásky.

a, á.

1. *á* (*ia*) přehlasuje a úží se v *í*:

a) ve kmenech: pořítat, pū pořídko (ale: pořádek), příst — předl, tříst — třísl — střísat, rožit, zapít — zapjál — zapité, začít — začál — začíté, tít — fál — hotíté, žít — žál — požíté, vzít — vzál — vzité, zibst — ziblů v. zábst — záblů. — Podobně slovesa V. třídy vzoru hráti přehlasují *á* (*ia*) a uží v *í*, hřít — hříl — hřité, vūkřít — vūkříl, smít se — smil se, přít — příl. — Slovesa V. třídy vzoru házeti skoro všeka přehlasují: stavět, pobízet, střílet; nepřehlasované tvary jsou jen: zabíjat, večerát.

b) v koncovec *átko* slov zdrobnělých: kořítků, jehnitků, prasítků, hósítků, kotítků.

2. Proti českému *í* jest *u* ve slově žahadlo.

3. *a* se mění v *e* ve slovech: zehrada, škeřopa, škeřópka (slov. škařúpka).

4. *á* místy vyznívá v *â*: pátek, rebách, fňů (fein). Petrovice.

e, é, ě, ie.

1. *e* původní v okolí sloupském trochu se úží v *é*: jédén, něsě, řèkné, půděkujem, lokšé (Petrovice).

2. *é* (*ie*) se úží v *ý* (*i*) v týchž asi slabibách kmenových i koncových jako v jiných podřečích hanáckých (str. 10): chlib, klišče, večír, krýv, dýšč, zdýlka, prstýnek, křídýlka, mýnů, pýrů, sladký mlíků — sladkýhů — sladkýmů atd., šísté, sídmé, — slonýčků.

V infinitivech sloves I. třídy: sict, hotýct, plíst, říct, vlíct vedle: kvest, vest, vezt, lezt, pect i pýct.

2. *ě* (*e*) se neúží: *a*) ve slovech. mřeža, březa, větr, dveři, hotěkat; *b*) v infinitivech sloves: mět, set, smět atd. (str. 11).

Úží se ve slovech: víků, lícit (léčiti), půvědit, přidl a v přičestí trpném: půročínů, půvědínů atd.

Podstatná na *el* dlonží koncové *e*, je-li předposlední slabika krátká: kazatél, kústél. půstél, petružél, hozél; ale: kódel, kůžel, přítel, tróbel.

3. *ě* tvrdne v týchž slovech a tvarech jako v jiných podřečích hanáckých (str. 11, 2). — Proti bořitovskému zamětat na Tišnovsku a dále je zametat.

4. *ě* se velmi často seslabuje v *i*, a to: *a*) ve kmenech: litopěr, polituje, plet — plijo — plél, vět — vijo — vjél, pořikadlů, řizat, třiba, přijo, hřijo, vňkřijo, smije se, přice, svaté Matijo, dé nám nádijo, stihovat se, (vrtit), vidět, nasikat, žino (hnáti), šink, šinkovat, šil, ščině, išče — hišče (jestě), hiščera (jestěrka, slov. iščerka), išli (jestli).

b) v koncovkách ohýbacích: z Lomici, vůd práci, k princezni, sestři, k oboři, při stuli (stole), v důli, na brstvi, v díři, na hůři, na fári, na kári, pů hři, — ale: na dvoře, místy *i*: na färe, — vidél sem ti, potkál sem ti, naši děvké peró, — místy: našiho, našimo atd. (obyč. našeho).

c) v koncovkách předložek a některých příslovci a spojek: půdlí, přistane, přinůcovali, přide dnem, přís cesto, zasi, ži, a v podstatném: kadlic.

d) v imperativě sloves I. a II. třídy (jakož i jinde): zavřite, utřite, sednite, lehnite atd.

5. *e* se mění v *o* ve slově peloch.

i. í.

1. V slabikách *li*, *ři*, *žiči*, *šiči*, *čiči* trvá *i* nezměněno, v slabikách *zi*, *si*, *ci* mění se v *e* poněkud zúžené (è): půlica, lišta, list, peřina, pocheřina, žid, žitů (ale: žev), šidit. šidlů (ale: šeroké — šerši), čistě, svačina; — zěma (v. zima), zěsk, mezě, Mezěhůři (pole), sěla (v. sila), sěrka, sěvé, sěrotek, jakesě. Nejčastěji a nejpravdělněji mění se *c* v *cé* (*a*) ve kmenech: cěbola, cězi (ale: cihla, cirkev), *b*) v nominativě mn.: katolicě, sedlácě, chalopnicě, chlapcě, Hůrácě, věcě *c*), v lokale jedn.: v nocě, v pecě, při prácě.

V infinitivě sloves IV. třídy mění se *i* v *è* po *z*, *s*, *č*, *r*, po ostatních souhláskách trvá zpravidla čistě. V přičestí činném jest pak — zél — sél — čél — rél, sice — il: nūsět — nūsél, vūzēt — vūzél, ličēt — ličél, hoderet — hoderél — pálit — pālil, kóřit — kóřil, vařit — vařil, bilít — bilil, černit — černil (výj. zazďel). Slyšeti však také: důrazil, zkosil.

V množném čísle má přičestí minulé pro mužs. rod životných *li* n. *l'*, ostatek *le*: psi žrali, chlapani bel', děvčata belě, krávě žralě.

2. V kmenových slabikách *li*, *řiči*, *šiči*, *žiči*, *šiči*, *čiči* trvá *i* nezměněno: v slabikách *zi*, *ci* měnívá se v *é*: klín, hlísta, lístí (bléská se), kříž, křídlo, tříska, dřímat, stříkat, střílet, přičína, přihůn, židlů, siň, půžínat, šipek, číž, čihat, čítat, čist; — v země, zětra, cěn, cětít. — Klíč, lito, plíca jako v jazyce spisovném, ale: lóbat.

b) v zdrobňovací koncovce *ík* mění se *i* v *é* jen po *z* a *s*, vūzěk, psěk; — rühlik, hůblik, kůšik.

c) v genitivě mn. jen po *s* a *z*: kůzě, klúbásě, — růží, flaší, kůží, pentlí (*i* malinko zbarvené v *ě* v Petrovicích).

3. *i* se krátí *a*) v týchž slovech jako v podřecí I. (str 13).
b) v příponě *ník*: řezník, zedník, trávník (v mn. čísle: řeznicě,

zednice); ale: slavík, chlapík, čertík. c) v příponě *íc*: zajíc, krajíc, střevíc.

4. *i* se dluží ve všech nominativech mn. vyjmouc ty, v nichž se mění v *e* (v. na hoře): chlapí, věří, kamarádi, rodičí, hûlobí, děti, lidi, všeci, tři, čtyři atd. — vtáce, race atd.

5. *i* se u výslovnosti často pohlcuje, zvláště v slabikách: *li, ni, ci, ji*: žl'ca kl'ka, pol'ca, l'pa, hol'čka, pl'ska, hobl'k, vezl' sme tam dříví, máš-l', išl' (jestli), vesl's nás (vyslyš), pšeň'ca, masň'ca, sekň'ca, mleň'ca, strň'čná žaba, p-ň'ze, táhň'te, lac'no, zaj'c, kraj'c; — pšo.

Říká se: kráva říve, řívala, ale: zařve.

Proti spisovn. rozčepeřiti je rozčepeřat.

y, ý.

1. *y* mění se ve zvýšené poněkud *é*: měš, rebě, rokè, mochè, pèškè, lèška, — varè.

y drží se všude v příslovci *decky*, skoro všude v číslovce *štyři* — *štyry*; v Bořitově: *syn, šmytec*.

Novější dobou počíná se v některých osadách (na př. v Borači) přezvukovati toliko *y* koncové, kdežto *y* v ostatních slabikách vyznívá čistě: *rybè, pyskè, chytíl rybo*.

2. *ý* mění se v *é*: mlén, stréc, pastér, pécha, dobréch, véhra, vémlova.

Také v přičestí činném mění se *ý* v *é*: bél, pûzbél, homél, zakrél.

o.

1. *o* v slabikách kmenových i ohýbacích přechází v podřečí tomto v *u*. Toto *u* však není čisté *u* jazyka spisovného, nýbrž zvuk jeho je tu více, tu méně zbarven zvukem samohlásky *o*; je to vlastně velmi zúžené *o*: bûk, bûb, bûr, drûzd, dû zemné, dûběhno, dûstano, dûst, dûjit, hrûm, hûřké, hûdit, chûmôt, jezûvec, kûcôr, kûbôt, kûš, nûs, pûle, pûtûm, pûpél, pûtvûrû, rûbâta, rûh, skûkan, prûdat, pûdkûva, pûd stûl, snûp, stûlica, tûpûrû, vûbéd, vûčístec, vûrech, vûkûlû, vûchûr; — děckû, hídû, manželstvû, maslû, ránû, strniskû, smetliskû, vûknû, vûkû; — dlóhû, všeckû, na červenû, na bílû, hdû — kûhû — kûmo, tâhû — tâmo, celýhû, pršelû, belû pěknè atd.

V Bořitově *o* se drží jenom asi v těchto slovech: strom, čočka (slov. čučka!), hovězí, Jozef; v některých osadách vyznívá dosti často vedle ů.

Čistě zní toto *u* asi v týchž slabikách jako na Brněnsku: sósédŭj — sóseduva — sóseduvŭ, maluvat, pracuvat, makuvé, chlapcuvĭ, dubetek, kupec atd. (v. str. 162.)

2. *o* se dluží v *ů* ve slovech: můct — může — mŭhl (nemóže, Petrovice), růsto, důděrek, důžinek, důľŭ.

3. *o* se dluží v *ó*: *a*) v příponě *on* (slov. oň): zertzón, slepón, hlochón; *b*) v slovese stóno, Borač; u Blanska: stŭňo.

4. *o* se mění v *e* ve slově peduška.

u, ú (ou).

1. *u* se nepřehlasuje (jako v podřeči v I. a j. v. str. 14.) a přechází po tvrdých i měkkých souhláskách v *u*: bodo, mocha, hobo, hochŭ, hohél, kop pepřo, cogro, břoch, kŭžoch, ke křížo, v kŭšo, kŭvářo! možo! hoklodit.

u se nemění v předposlední slabice indikativu sloves VI. třídy: kopujo, malujo, a ve slovese muset (Bořitov) v. moset.

2. Za *ú* (ou) a přehlasované z něho *í* je *ó*: dlóho, kót, lóka, za našó stodoló, v zeló, v povětřó, k Veveró, majó, dělajó, tepró (slov. teprŭ), hórŭk, hóhŭr, hózkŭst, hóžitek; — đóra v. díra.

ů.

1. *ů* zní většinou *hodně* zdlouha, ale ztemněle, mezi *ú* a *ó*:
a) ve kmenech: stŭľ, ľŭj, kŭža, rŭža, kŭzle, mŭj, tvŭj, svŭj, pŭčit;
b) v genitivě mn.: vozŭ, měsicŭ.

2. *ů* se krátí: *a*) v dativě mn.: vŭlum, kŭŭum, dvŭrum;
b) porŭznu v některých osadách ve slovech: dum, ľuj, kuŭ; (Bořitov), vuj, vusmé (v Jabloňanech).

3. Jednoslabičná podstatná mužsk. rodu krátí *ů* v *u*, stávající se dvojslabičnými: kŭň — kuně, dvŭr — do dvura, stŭľ — na stulĭ — stule (pl.).

ia, io, ió, au, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhlasý *ia*, *io*, *ió* v podřeči tomto jsou častější než v ostatních hanáckých: mjata, šlapja — šlapjo — šlapjó, náspja, mrkvja — mrkvjo — mrkvjó, dratvja, pjatro, holóbjata, hřĭbjata, dópjata, hósjata, v Brtovjó, na Čepjó.

2. Za slov. val. pauk, paučina, pauz je pók, počina, póza.

3. Těžeslabičné *aj* trvá ve slově kraj; přehlasuje se v *ej* ve slově hejné. Podobně trvá *ej* ve slově pejchat: Pejchá tabákem (dýmá).

Zvláštní je změna různoslabičného *aj* ve slově némit si (najmouti) — némo si (najmu) — némovat (najmati, Petrovice).

4. Těžeslabičné *ej* v koncovkách substantivních trvá nezměněno: vůbečej, zlůděj, vůlėj, důbrůděj; ostatní *ej* původní i přehlasováním vzniklé mění se v *é*: pučké, volé (volati), nalé, nasé, hře, přé, plé, nélepsi, puzdé, rádě.

5. Těžeslabičné *ij* mění se v *i*; *yj* v (ej) *é*: bi, pi, hoži, hoši — homé, zakré.

Zvláštní dloužení.

Podřechi toto vyniká velikým počtem délek, a to délek *velmi* různých.

1. Dlouží se mimo případy nahoře uvedené koncovky *al*, *el*, *il*, *ol* v přičestí činném rodu muž.: pŭtkál, vůlál, psál, seděl, homřél, běžél, prŭsél, bél, chŭdíl, píl, šíl, kól, plól, dól.

2. v infinitivě a ve všech rodech přičestí činného slovesa nechat hláska *a*: nechát — nechál — nechála.

3. V některých osadách, zvláště v Petrovicích u Sloupa, všecky koncovky se velmi prodlužují: mák, sén (syn), děň, vůhěň, tém, za kostelém, chlebém, kameňém, šest hodin, vůbřísél, dyž se zendém.

4. Hrabě znamená Graf i Rechen.

Jak různého tvaru nabývají v tomto podřechi některá slova změnou samohlásek, cizinci na první poslech nepostihlého, viděti z příkladu: pře kupeti, t. j. při kopytě.

Pŭčít = pŭjčiti, *pučet* = počet, *počet* (pučeti).

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Jasně hlásky na konci slov znějí všude velmi jemně, t. j. s pazvukem samohláskovým: chlib, bŭb, krŭv, živ, žid, med, vůbéd, snih břeh čiz, na vůbtiz, vůz atd.

2. Ve skupině *sh* a *kh* spodobuje se *h* v *ch*: schořet, scho-
dit, k chorám.

3. Hláška *v* po temných nemění se v *f*: květ, tvůj, svět.

l, r, ř.

1. *l* jest jedno, měkčí než české střední, čímž substantiva zakončená na *l*, *la*, *lo* přestupují [pod vzory měkké: stůl — na stuli, pl. stule, do škole, ve školi, v másli, sádli];

l se mění [v *r*: relik (lelik, cop), v *m*: vemblód, v *n*: kůnčava;

l se vsouvá: mlisa;²

l se vysouvá: homrčí hlava, žička.

2. *ř* tvrdne v *r* ve slovese hoderet (Bořitov, Černá Hora), ale na Tišnovsku již hoderit.

n, ň.

ň tvrdne v *n* v předponě *ně*: nekdo, neco, nehdy;

n měkne ve slově trň;

n se mění v *m* ve slovech: tem — tento (tentom), smětivá pšěň'ca, před *ba* a *va*: hamba. homba, klemba, komva;

ň se mění v *j* v [příponách *nín* a *nina*: Hojín (Hunín), Hodojín, Rákojín, Vidojín, sekaj'na, řezaj'na mišaj'na, slaj'ne, kopaj'ne;

ň se vsouvá v slabiku *mě*: mněkké, mněch, mněsto, v dumně, v lůmně, v đamně;†

ň se vysouvá ve slovech: Lůmica, Lůmička.

d, d'; t, t'.

1. *d* tvrdne v imperativě: pūd — pūte, nechud — nechu(d) tam, zahud.

2. *d* se mění v *r*: svarba, v *g*: vízgat, v *s*: seslo;

d se vsouvá: zdralé, mezdírka, dmdlůba; nevsouvá se ve slovese žímat;³

d se vysouvá: kadlic — kalca — kalcé.

3. *t* tvrdne v podstatných vzoru kost, ale ne důsledně a všude stejně: povinnost, trpělivost, hnit, důst i důst (Knihnice), kůst i kůst (Bořitov), host, ale zeť a p.

4. *t* mění se v *k* ve slovech: klosté, klóct, klačit (jako skoro všude na Hané), v *š*: škůř (tchoř), v *č*: krčica (krtica = krtek).

5. *t* se rozlišuje v *c*: a) v imperativech: plac — placte — placme, vrac, mlac, vemec (vymeť) atd. — v Bořitově *t* tu tvrdne: zaplat, mlat, vrat; — b) ve slovese chcet — chcél — chcívat.

6. *st* mění se po různu v *šč* v instr. jedn. jmen abstraktních vzoru kost: s chechrůščó, zlůščó (Jabloňany).

7. V iterativech se *č* a *t* zpravidla rozlišuje: vecházet, házet, kácet, veplácet, jen porůznu *č* trvá: přesadovat (Deblín).

b, p; m; v, f.

1. *b* mění se v *m*: remník (rybník).

2. *m* se mění v *n* před *k* a *t*: Šimek — Šinkuj — Šinka, v zánko, stronků, půtkál sen ti, pak ve vl. jméně Brónov (Broumov).

m se mění v *b* ve slově brablenec (jako i jinde).

3. *v* se střídá s *f*; fízgat v. vízgat (hvízdati).

v se mění v *b*: bedra (vydra), bedří čepica, brabec, zbihat (zdvihati), v *h*: šlihovica (slivovice).

v se přisouvá: vlaska (slov. laska = lasice), včíně (šťěně),

v je přídechem náslovného ů (o): vŭkŭ, vŭves, vŭn, vŭči, vŭbros, vŭslchá se atd.; ale holiva (oliva = topol).

Tolikéž se *v* vsouvá: navŭpak, černŭvŭké.

4. *f* se mění u *v*: tróvat (troufati).

g, k; h, ch.

1. *k* se mění *g*: cogr, glich, glízit, fogar, v *h*: hdo, hde, hdy atd., v *ch*: chrt (krtek), chrtinec, vsichnót.

s: mění se před *i* v *šč*, *ck* v *čč*, ale porůznu též v *sc* a *cc*: mŭravské — muravščí, znujimské — znujimščí, kynické — kyniččí; — klášterské — klášterscí, rosické — rosiccí (Broumov).

k se přisouvá: tentŭk, tenhlek, tohlek.

2. *h* se mění v *g* ve slovese vogldávat (ohledávati slepici, má-li vejce (Skreje; jinde vol'dávat, vol'dat).

h se přisouvá: hniř, hniké — hniř — slonýčkŭ se hniří, hroždí.

h jest přidechem každému náslovnému *a, e, i, o* (= *u*), *ó* (= *ou*): hanû, hale, handěl, habech, hanýz, haž, hani, Hegypt, Héva, hevandéljum, hi n. he (et), hiva, hiskra, hitrnica, hiné, histé, hí, hit, him — hijó — hišli (jestli), hišče (ještě), hočené, hosmíl se, ho vás, hočitel hočí, homí, hochû, hóhûr, hókûl, hóvûd atd.

h se odsouvá: loh, vězda, vízgat.

3. *ch* se odsouvá: scet — sco — sčeš — scél (v. chcet).

z, s, c; ž, š, č.

1. *z* se měkčí v *ž* v přičestí trpném: vežené, sážené, hážené; ale: hosené (uzený).

z se vsouvá: hrazdit, náhrazda, hozpozlehnót se (uspolehnouti).

z se vysouvá: pohřít (pozřítí).

2. *s* se mění v *ch*: šûch (šos kabátu).

s se přísouvá: stríslo, strěňák, strěšné a p.

s se odsouvá: krz.

3. *c* se mění v *č*: dečky.

4. *čc* mění se v *cc* (c): kûcce (kočce).

5. *š* mění se v *č*: lepčí.

j.

j ve středosloví zní jen slabým přidechem: düijó, rûit se, strûit, nebûim se, co stûiš?

Někdy mění se *j* i středoslovné v *h*: jehí — jehihû atd., nahít, zhím (sním), zahíc, — lihák (Bořitov).

j se mění v *đ*: đama, u *v*: dež se zabívalû (zabijelo)

Přesmyk hlásek jeví se ve slovech: hynt v. hniť, hyntka, žlica, ralva, (larva).

Sraženiny: déch = debech (kdybych), dé = debe (kdyby), hachme = habechme (abychom), cak (copak), nuveské (novoveský).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor: *holub, dub*.

1. hûlob	hûlobí	dob	dobè
2. hûloba	hûlobû	doba	dobû
3. hûlobuvi	hûlobum	dobo	dobum

4. hůloba	hůlobe	dob	době
5. hůlobe	hůlobí	dobe	době
6. hůlobo (uvi)	hůlobech	době (o)	dobech (ách)
7. hůlobem	hůlobama	dobem	dobama.

i v nominativě mn., pokud se nemění v *ě*, je vždy dlouhé: hadí, bratří, chlapi, páví, — vojácě, vtácě.

Čas má v genitivě mn : za starých časé (Deblín).

Dativ mn. má většinou *um*; v Borači, Rašově, na Litavě *om*.

Lokal mn. má koncovky *ách, ech, ich*: vů vtákách, ve vlašech, v lozích (pole, luhy).

2. Vzor: muž, nůž.

1. muž	muži	nůž	nuže
2. muža	mužů	nuža	nužů
3. mužovi	mužum	nužo	nužum
4. muža	muže	nůž	nuže
5. mužo	muží	nužo	nuže
6. mužovi	mužích	nužo (i)	nužích (ách)
7. mužem	mužama (ěma)	nužem	nužama (ema).

Kadlic má v gen. kalca, mn. kalců.

Nominativ mn. má dlouhé *i*: kováří, hostí, hastruší.

Dle měkkého vzoru skloňují se podstatná na *s* a *z*: les, vůbraz, vůz. Lok. jedn.: v lesě, na vubrazé, na vuzě (*ě* = *i*, Jabložany), v lesě, na vubrazo, na vuzo (Knihnice, Zhoř), v lesi, na vubrazi, na vuzi (Borač); nom. mn. všude: lese, vubraze, vuze.

3. Vzor: okno.

1. vůknů	vůkna
2. vůkna	vůken
3. vůkno	vůknám
4. 5. vůknů	vůkna
6. vůkně	vůknách (ech)
7. vůknem	vůknama.

Vůkũ (oko), lok. jedn. na vůce.

4. Vzor: půle.

1. půle	půla
2. půla	půlí
3. půlo	půlám

4. 5. pûle	pûla
6. pûlo	pûlách
7. pûlem	pûlama.

Nebe má některé tvary heteroklitické: 2. du nebe, 3. a 6. **nebi**, 7. pûd nebó. V ty nebi (Komín). V říkadle dětském: Veronkû, leť dũ nebičke (Bořitov); děti si hrají „na nebo“ (= nebu).

5. Vzor: *stavení*.

1. stavení	staveňa
2. stavení	stavení
3. staveňó	staveňám
4. 5. stavení	staveňa
6. staveňó	staveňách
7. stavením	staveňama.

V dativě a lokale jedn. *v* se jotuje: rectorstvjó, panstvjó, hofestvjó.

Království má: králostvjó, králostvjám, králostvjách, králostvjama.

6. Vzor *ryba*:

1. reba	rebè
2. rebè	rebé
3. rebè	rebám
4. rebo	rebè
5. rebû	rebè
6. rebè	rebách
7. rebó	rebama.

Vlastní jména mívají druhdy nominativ za vokativ: Francka! vedle: Karošû! (Karuša).

V genitivě mn. *é* je pravidlem: belinké, sklinké, lûpatké, hyntké (nitek), divoženké, žabé, lampé, hûspûdé, varté, beliné; — nevěstí (Deblín).

Mužská jména na *a* mají akkusativ roven genitivu (è): Měl dva sené, Honzè a Jorkè, Putkál Vundrè, Hantulè (Anton), Procházké, Svûbûdé.

7. Vzor *duše*:

1. doša	doše
2. doše	došé
3. doši	došám
4. došo	doše
5. došû	doše
6. doši	došách
7. došó	došama (ema).

Dle měkkého vzoru skloňují se venkonce podstatná na *sa, za, la*: *kûsa, kûza, stûdûla*.

Genitiv mn. končí se i tu na *ě*: *ružé, kužé, ložé (louže), seknicé, krčicé, hosé, kûsé, kûzé, březé, stûdûlé, brylé*.

Instrumental mn. mívá někdy *-ema* vedle *-ama*. Dveři má *dveřima*.

8. Vzor *kost*:

1. kûst	kûsti
2. kûsti	kûsté
3. kûsti	kûstám
4. kûst	kûsti
5. kûsto	kûsti
6. kûsti	kûstích (ách)
7. kûstó	kûstima (ama).

Podstatná na *t*, jako *hniť (hynť), štvřť, chetrust* mají v gen. jedn. a v nom. mn. *i*, slova na *c* obyčejně *e*: *pece, nûce*.

V instrumentale jedn. abstrakta na *st* mají porůznu *ščó*: *chetrûščó, zlûščó (Jabloňany)*.

Zvláštní sklonění má místní jméno *Nová Ves*. Nominativ je *Nuvy Vsa*; přídavné „*Nuvy*“ zůstává nesklonné, a „*Vsa*“ se skloňuje takto: 2. do *Nuvy Vse*, v *Nuvy Vse*, přís *Nuvy Vso*, za *Nuvy Vsó (Skreje)*.

Pomnožné *děti* a *lidé* skloňuje se takto:

1. děti	lidi
2. dětí	lidí
3. dětum	lidum

4. děti	lidi
6. dětích	lidích
7. dětma	lidma.

V genitivě místo „lidi“ obyčejně bývá koll. „lido“: Neznáš těch lido? (Tak i jinde).

9. Vzor *mrkev*:

1. mrkvja	mrkvě
2. mrkvě	mrkví
3. mrkvi	mrkvjám
4. mrkvjo	mrkvě
5. mrkvjû	mrkvě
6. mrkvi	mrkvjách
7. mrkvjó	mrkvjama.

Tak se skloňují: kûnvja, kûtvja, kûrûtvja. Vedle toho jsou též častý nominativy, jak se podobá, starší: mrkev, kûtev, kûrûtev, hóžev.

Krvjv, krvě, krvi, krvjó.

10. Vzor *hřibě* kromě jotace: hřibjata, hřibjat, hřibjatam atd. neliší se od spisovného.

Zbytky dualu jsou skrovné: vůči — hoši, vůči — hoší, vůčím — hoším, vůčima — hošima.

Roké — nohě dle vzoru reba: z roké — nohé atd.

Roce skloňuje se také dle liché analogie: rocema, na rocích (Borač).

Skloňování jmen přídavných.

1. důbré — důbrý	důbrá	důbrí — důbrý
2. důbrýchû	důbré (ý)	důbréch
3. důbrýmo	důbré (ý)	důbrém
4. důbrého — důbrý	důbró	důbrý
6. důbrým	důbré (ý)	důbrých
7. důbrém	důbró	důbrýma.

V ženském rodě tvary důbré obecný jsou na východě, tvary důbrý na západě toho podřechi (na Tišňovsku, Doubravnicku) i v Jablůňanech u Boskovic.

Prisvojovací přídavné končí se na -ůj, -uva, -uvû a skloňuje se celkem dle důbré.

Vlastní jména tvaru adjektivného mají v gen. a dat. mn. skloňování jmen podstatných : Pokornů, Pokornum.

Komparativ jmen přídavných má obecné tvary hanácké: veselší, hlobší. — Svaté má svatější, důbré důbrější ve smyslu chutnější, sice: lepší.

Komparativ se také opisuje pozitivem s příslovcem hináč: Ten je hináč hodné, hináč důbré než tě.

Skloňování zájmen.

1. já	tě	—	mě
2. mně	tebě	sebe	nás
3. mně	ti (tobě)	sobě, se (si)	nám
4. mně	ti	se	nás
6. mně	tobě	sobě	nás
7. mnó	tebó	sebó	nama.

Akkusativ jedn. 2, os. zeslabením hlásky *ě* v *i* vyrovnal se dativu: viděl sen tí, já ti dám.

1. vûn — vûnû	vûna	vûní — vûně
2. jehû, hû	hí (ní)	hích (jich)
3. jemo, mo	hí (ní)	hím
4. jé, hû, je	jo	je
6. něm	ní	ních
7. něm	ňó	níma (nima, něma).

V akk. jedn. užívá se tvarů *jé* a *hû* vedle sebe pro životné i neživotné. Po předložkách *jest* pro mužský rod *ně* pro střední *ně*.

1. můj mý	má	má — mý
2. mýchû	mé (mý)	méch
3. mýmo	mé (mý)	mém
4. mýchû — mý	mó	mý
6. mým	mé (mý)	méch
7. mém	mó	méma
1. náš — naše	naša	naší — naše
2. našehû	naší	našich (éč)

3.	našemo	naší	naším (ém)
4.	našehû naše	našo	naše
6.	našem	naší	našich (éech)
7.	naším	našó	našíma (éma, ima)

Prisvojovací zájmeno můj - má - můy kromě tvaru můj skloňuje se zcela dle jmen přídavných; tvary zájmenné jsou skoro neznámy.

Jeho je nesklonné, za to zvláštním způsobem skloňuje se *jehích* (*jejich*):

1. jehích
2. jehíchhû
3. jehíchmo
6. jehíchovým
7. jehíchovém,

a dle vzoru toho také *čích* (*čí*): *číchhû*, *číchmo* atd.

Jehí (*její*) skloňuje se dle přídavných:

1. jehí	jehí
2. jehíhû	jehích
3. jehímo	jehím
6. jehím	jehích
7. jehím	jehíma

1. tem - to	ta	tí — të
2. tûhû	té (tý)	téech (tech)
3. tûmo	té (tý)	tém (tem)
4. tûhû — to	to	tè
6. tem	té (tý)	téech (tech)
7. tém	tó	téma (tema).

Rozmanitý a zvláštní jsou přípony sesilovací zájmena *ten*: *tentuk*, *tentutok*, *temtum*, *tentuhlečke*, *tentumhlečke*.

Dle vzoru *tem* skloňuje se také tázací *hdû*: *kûhû*, *kûmo*, *kem*, *kém*. *Cû*: *čehû*, *čemo*, *čem*, *čem*. Tak *nehdû*, *necû* a p.

Zvláštní zájmeno tázací je *keré*: *Keré* je *tû*? (= kdo?), *keré* ste *vè*? (= kdo?).

Skloňování číslovek.

1. jeden — jednů	jedna	jední — jedně
2. jednůhů	jedné (ý)	jedných
3. jednůmo	jedné (ý)	jedném
4. jednůhů — jednů	jedno	jedně
6. jednem	jedné (ý)	jedných
7. jedněm	jedno	jedněma

1. dvě — dva dvě	tři tři	štyři — štyry (štěři — štěře)
2. 6. dvóch	třech (třích)	štyřech
3. dvóm	třem	štyřem
4. dva dvě	tři (tře)	štyry
7. dvóma	třema	štyrma

Sedm, vŭsm vedle: sedn, vŭsn.

Všecek skloňuje se většinou dle důbré, má však i tvary jednoduché: všici, všech, všem.

Neurčitá číslovka *mŭc* sesiluje se příponou *ka*: *mŭcka*.

Pár bývá nesklonné: v pár dnech (Skreje).

Časování.

I. třída.

1. Vzor: *třít* — *třo*.

Indik.	Imper.	Přech.: třa.
třu	tři	Příčestí činné: třél, třela -o.
třeš	třite	Příčestí trpné: třené -á -ý.
tře	třime	
třeme		
třete		
třó		

Dle jednoho celkem vzoru časují se všechna slovesa kmene zavřeného: klast, krast i kract, růst — růsto — růstl, kvest i kvýst — květo, plíst, příst — předo — předl i přídl, nest, pást, tříst — třeso -- třisl, vezt, lezt, hrezt, zábst i zíbst — zabe, zebe — ziblo, mŭct — mŭžo -- muhl, pect i pýct, týct, říct, vliet, klóct, pít — pno — pjál, začít — začno — začál, najat — najmo — najál, vzít — vezmo, vemo — vzál, dřít, lít, mlet, homřit.

Číst má *četo* ve smysle „hádám, tuším“: Já četo, že je do Brna štere míle, — sice: čto.

Slovesa *pít*, *začít*, *žit* mají v přičestí činném skrácené tvary: *napla*, *začli*, *nažla* (Čebín). *Žít* má také: *důžil* = *dožal* (Skreje). Iterativum slovesa *žit* je: *žínávat*.

Najat má zvláštní tvary: *némit* si (najmout), *némovat* si (*najimati*), *némo* si (*najmu*) Petrovice.

Sloveso *hít* (jíti) má tvary: *do*, *di* — *dite*, *pudo*, *šél* i *šíl* — *šla*; přech. *dóco*.

2. Vzor: *kret* — *krejo*.

Indik.	Imper.	Přech.: <i>kreja</i> .
<i>krejo</i>	<i>kré</i>	Přič. činné: <i>krél</i> — <i>krela</i> -o.
<i>kreješ</i>	<i>kréte</i>	Přič. trpné: <i>creté</i> -á -ý.
<i>kreje</i>	<i>kréme</i>	
<i>krejem</i> (e)		
<i>krejete</i>		
<i>krejó</i> .		

Dle vzoru toho časují se všechna slovesa kmene otevřeného: *plet* — *plejo* — *plé* — *plél*, *bit* — *bi*, *pit* — *pi*, *šit* — *ši*, *žit* — *ži*, *dot* — *dojo* — *dól*, *kot* — *kojo* — *kól*, *plot* — *plojo* — *plól*.

II. třída.

Vzor: *tahnót* — *tahno*.

Indik.	Imper.	Přech.: <i>tahna</i>
<i>tahno</i>	<i>tahni</i>	Přič. činné: <i>tahl</i> -la -lo.
<i>tahneš</i>	<i>tahnite</i>	Přičestí trpné: <i>tahnoté</i> -á -ý.
<i>tahne</i>	<i>tahnime</i>	
<i>tahnem</i> (e)		
<i>tahnete</i>		
<i>tahnó</i>		

Sloveso *hnót* má přičestí činné: *hl*-*hla*. Kmen *sah* přehlasuje: *sihnót* — *sihl*.

III. třída.

Vzor: *homněl* — *homím*.

Indik.	Imper.	Přech.: <i>homněja</i>
<i>homím</i>	<i>homně</i>	Přič. činné: <i>homněl</i> -a -o.

homíš	homíte	Příč. trpné: homněné -á -ý.
homí	homíme	
homíme		
homíte		
homijó.		

Jiná slovesa liší se jen v imperativě a přechodníku od tohoto vzoru: sedět — sedím — seď — seďa — seděl, klečet — klečím — kleč — kleča — klečel.

Mnět — mám — majó — mňé — mňeja — mňél.

Chcet — chco — chcó — chcé — chceja — nechceja — chcél.

Vidět má pravidelné tvary: vidím — vidijó — viďa.

IV. třída.

Vzor: prūsét — prūsím:

Indik.:	Imper.:	Přech.: prūsa.
prūsím	prūs	Příč. činné: prūsél, prūsela, -o.
prūsiš	prūste	Příč. trpné: prūšené, -á, -ý.
prūsí	prūsme	
prūsíme		
prūsíte		
prūsijó.		

O změně *i* v *e* viz na str. 181.

O imperativech: mlac, vrac, zaplac, nechod, mlat a p. na str. 186.

V. třída.

1. Vzor *házet* časuje se jako v jiných podřecích hanáckých.
2. Vzor *hřít* zeslabuje v indikativě *ě* v *i*: hřije, vūkřiyo, příjo, smije se; přičestí činné: hříl — hříla, vūkříl, příl, smíl se. *Spat* má tvary: spím — spijó, spi — spite, vespaja se.
3. Vzor *tesat* má tvary pravidelné; důležitější jsou: fókát — fóčo, lítat — líco, chěstat — chěščo, chlastat — chlaščo. Sloveso *klouzati* má tvar: klóhat — klóžo.
4. *Dít se* má: dije se, dělo i dílo se, — ďál, hoďál (= dělal).

Slovesa bezpříznaká.

1. *Dat*: dám — dajó, daja, ďál, dané.
2. *Vidět*: vím — vijó, vědóca, věďél, pověděné.
3. *Jest*: hím — hijó, jez, jeza, jedl, sněžené.

4. *Bét:*

Indik.:	Imper.:	Přič. činné: bél, bèla, -o.
so néso	beď	Přech.: boda (zřídka), častý:
seš néseš	beďte	pobeda tam, zaboda se.
je neni	beďme	
zme nézme		
ste néste		
só nésó		

K 1. osobě jedn. na *ím* je 3. osoba mn. zpravidla *ijó*: *chūdijó*, *hočijó se*, *klečijó*, *hijó*. Jenom porůznu, na př. v Borači, vedle tohoto tvaru je také kratší tvar na *í*: *chodí*, *hočí se*, *klečí*, *hí*.

V přičestí činném kmenů zavřených *l* se zpravidla neodmítá: *spadl*, *hotekl*, *nesl*, *jedl*; jenom v Borači slyšeti často tvary elidované: *najed se*, *zavez*, *hokrad*.

Přechodníky v podřečí tomto jsou časté: *veda*, *přinda*, *vezma*, *jeda*, *vepija* *vūdešél*, *napija se* *zavdál*, *stūja* *čekál*, *bóchna* *dveřima* *ten tam*, *sedna* *za stůl* *věkládal*, *to je člověk zakřikna* *hotěkat*, *seďa* *za stulem* *spál*, *hoviďa* *jé* *běžél* *za něm*, *vráta se* *zaplatil*, *namláta* *vezl* *dū* *mléna*, *zaplaťa* *vzal* *plátnū*, *věplaca*, *kópja* *koňa* *šil* *sem* *dūm*, *dívaja se*, *zavolaja* *na ně*, *stávaja* *lihaja* *na tū* *měslím*, *věspaja se* *pil* *zas*, *kūn* *se* *začál* *válet* *a* *věvála* *se* *stál*, *pūjeza* *puďem* *na* *pole*, *pūbeda* *ho* *nás* *chvilko* *vudešil*.

Tři přechodníky mají tvar v *óca*: *dóca* (*jiti*), *řkóca*, *vědóca*. *Dóca* *vūbá* *z* *besede*, *kévalū* *na* *ně* *cūse*. *Dóca* *lesem* *pūtkál* *sem* *měslivca*.

Vida *vuči* = *vūčihledě*.

Príslovce.

Príslovce tohoto podřečí zajímavé jsou svou rozmanitostí a svými příponami sesilovacími: *tuťké* — *tuték* — *taděk* (*tu*), *vocáď* — *vucáď* — *vocáďtok* — *vucátok* (*odsud*), *tudentom* — *tudymatok* — *tadenkum* (*tudy*), *jinadem* (*jinudy*), *v dūli* (*dole*), *přešil* *dūm* (*domū*), *stranová* (*stranou*), *puďlivá*, — *včil* — *včili* — *včilka* — *včilkum*, *teď* — *tedé* — *tedéky* — *tedéčké*, *nynčky* — *nynčkum*, *docáď* (*dosud*), *pūřádečké* — *puřádenké* (*pořád*), *hi*

nedvá (jindy), prvý, pŕtŕmkĕ (potom), dečkĕ (vždycky), nihdá, hinduvá, kvičeró, nedávnŕý, zasik.

Hánu (ano). „Juhanĕs, tĕs tŕ hŕdál?“ „Hánu *prva* = nedĕlál, dĕt (vždytĕ), klusó (honem). To je *tuze velice* dobrŕý.

Komparativ pŕislovci má nejĕastĕji pŕiponu *idĕ n. ejá, ejác*: pĕknĕáč, teplíáč, duliáč, hnižiáč = níže (Knihnice), zĕmiáč, lehĕiáč (Boraĕ), lacĕnijáč (Komín), teplejá, lehnĕjá, prodĕejá, nékraĕejáč, nélehnĕjá (Tišňov, Lomnice). Vedle toho také: teplej, zimněj, pĕknĕj, puzďĕ, hezĕĕši (Osyky, Boŕitov), vĕš.

Rád má komparativ: ráďĕ (Petrovice), radši (Osyky), reš — reši (nejĕastĕji).

Vŕ kŕzlátkách.

Bĕla jedna kŕza, a ta mĕla tŕi kŕzlátka. Jednó vŕdpŕledne hím řekla: „Kŕzlátka, já dneska pudo na jarmak dŕ Lysĕc; dĕbĕ nehďŕ klókl na bránko, nevŕtvírete žádnŕmo, habĕ na vás tŕiba nepŕišil vlk a nezežhrál vás.“ Kŕzlátka slíbilĕ: Šak mĕ nevŕtevĕm žádnŕmo“, a ta stará kŕza šla. Za chvílo hdŕsĕ začne bóchat na bránko: bóch, bóch — a praví klostĕm hlasem: „Kŕzlátka, vŕtevrte!“ Kŕzlátka se cely dŕlekalĕ a řeklĕ: „Ó je! tŕ nĕni naša maminka; naša maminka má tenši hlásek jakŕ paŕmámin vlásek. Mĕ nevŕtevĕm.“ A vŕn tŕ bĕl vlk. Tak tem milĕ vlk se zebrál a šil ke kuváŕuvi a řekl: „Kuváŕo, hopiluj mnĕ kósek jazĕka.“ Kuváŕ mo pŕlŕžil hlavo na špalek a jak piluje, tak piluje Dĕž mo hŕ kósek hopiluvál, tak tem vlk šil zasi k té bránce, zabóchá a praví jož tenšim hlasem: „Kŕzlátka, vŕtevrte!“ Ale vŕnĕ zasi řeklĕ: „Tŕ nĕni hišĕe naša maminka; naša maminka má tenši hlásek, jakŕ paŕmámin vlásek.“ Tak tem vlk se dužhrál, šil zasi k tŕmo kuváŕuvi a povídál mo: „Hopiluj mnĕ hišĕe víc tŕhŕ jazĕka“ Milĕ kuváŕ vezme klíšĕe, vĕtáhne mo jazĕk a jak piluje, tak piluje, haž hŕ mĕl jenum kósek. Pak zasi šil za tema kŕzlátkama, zabóchá na dvírka a vŕlú jož tenkĕm hláskem: „Kŕzlátka, vutevrte!“ A vŕnĕ řeklĕ: „No, tŕ bĕ bĕl naši maminkĕ hlásek.“ Ale vŕkaž nám ĕapko! Tak tem vlk strĕil dŕ vŕkŕnka svó ĕapo. Dĕž jo hovidĕlĕ kŕzlátka, spostilĕ smích a řeklĕ: „Ich! tŕ bĕ tak bĕlŕ! Dĕt pŕce naša maminka má pĕknó ĕapko a ne takuvó škaredó s drapákama. Tŕ je hístĕ vlk.“ A nepostilĕ hŕ. Tak tem vlk s velkó zŕstó hotekl. A dĕž jož bĕl pŕyĕ, to de stará kŕza s hozilkem

z jarmako. Jak zaklepala a zavůlala: „Kůzlátka, vŭtevíte“, hned hí kůzlátka pŭznalè, vŭtevrèlè bránko, šlè hí k roce a řèklè: „Vítáme vás, maminkŭ, šak zme jož rádè, že ste pŕišli: bël tadè vlk,“ a všèckŭ hí pŭvèdèlè. Stará kŭza hích pŭchválila, že bëlè tak vŭpatrny, rŭzvázala hozílek a pŭdélila je dŭvijakéma věcma: ba rŭhlikama, ba cogruvém, ba vŭřechama, tak že mëlè velkó radŭst haž — haž! A dèž tŭ všèckŭ jož snèdlè, tak tam bèla potynka vŭdè, a jož pŭ té pŭhádce bode (a kŭžení pulicajti chŭdili, z papíruvèch kanónŭ stŕíleli, a zablínkál tam zvŭnec, a jož je té pŭhádce kŭnec), a bèla tam papíruvá zem a pŕŭpadli zme se haž sem.

Bořitov.

Napsal učitel *Josef Sumbal*.

XI. Ivaněice, Krumlov, Znojmo, Meziříčí, Třebíč. Mor. Budějovice.

Hranice: Od Bystřce u Brna podél německých ostrovů židlochovského a pohořelského, odtud na jihozápad podél území německého na Znojmsku až po Dešov, pak na sever podél hranic podřechí jemnického a dačicko-teleckého (V. Újezd, Štěpkov, Heraldice, Chlum, Radošov, Pavlinov, Pustina, Netín), odtud na jihovýchod podél hranic podřechí žďárského a kunštátského (Jivové, Křížanov, Břeží, Křoví, Ostrovačice, Žebětín u Brna).

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se drží celkem nepřehlasováno: jatelina, majstr, přazka, řefaz, šlahat, čepica, do koša atd.

Ve Výmyslicích na Krumlovsku jest jméno pole Jazirke (Jezírka). — Proti č. jehla je tu všude jahla; svaté má komparativ svatěší.

Slovesa V. třídy vzoru házeti přehlasují: stavět, odhánět, střílet, zabíjet.

2. *á* porůznu vyznívá v *á*: marjánek, pátek, v jamách mām atd. (V Hunkovicích, Tikovicích, Radošticích, Pršticích, Branících, v Silůvce, v Jezeřanech, Maršovicích, Boticích). Smějí

se jim z toho sousedé větami: „Marióna Zóděrova mó novó zó-
stěro“. „Kópíme si drót a bodem si hrót.“

3. *á* (*ia*) se přehlasuje a úží v *í a*) ve kmenech: pořidat
po pořidko (alé: porádek, pořádem), hidro (jádro), sihnót, siha
tihni (táhni), přist — předo — přidl, přidlo, třist — třisl, začit
— načíté, otit — otité, žit — požito, vzit — vzité, zibst —
ziblo (v. zábst).

Podobně slovesa V. třídy vzoru hřáti přehlasují *á* (*ia*) a
úží v *í*: hřit — hřil, přit — přil, vokřit — vokřil, smit se —
smil se.

Přátel jest příbuzný, *přitel* — druh.

b) v koncovce *átko* slov zdrobnělých: holóbitko, káčitko,
kořitko, prasitko, hósitko, pópitkó, na mládítka, — telátko.

4. *a* se mění v *e* ve slovech: zehrada, škeřópka.

Proti č. pomáhati je pomuhat — pomuhá (Vedrovice).

5. *a* je proti češtině krátké celkem v týchž slovech jako
v jiných nářečích moravských: đama (jama, klada, kamen, kaňa,
rana, saně, skala, vrana, žaba, mak, prah, blato; mimo to také
ve slovech: krava, vrata. Dlouží se ve slově hrách; porůznu:
Káča (Dešov).

e, é, ě, ie.

1. *e* v instrumentale jedn. místy úží se poněkud, znějíc
mezi *a* a *y* (*i*): kameněm, klackěm, provazěm, za doměm.

2. *é* (*ie*) se úží a krátí v *y* (*i*) v týchž skoro slabikách
kmenových i koncových jako v jiných podřečích hanáckých (srovn.
str. 10.): chlib, klišče, večir, kryv, prstynek, polínko, myno, pyro,
sladky mlíko — sladkyho, sladkymo; — slonyčko.

Řadové číslovky: šesté, sedmé neúží.

V infinitivech sloves I. třídy některých se úží, v jiných
neúží: sict, tyct, plict, řict, pyct, vlict, vedle: nest, vezt, vect.

Zvláštní jest úžení ve slovech: syčka (sečka = řezanka,
Hroznětín), nyž (než, Vedrovice).

Proti dech — dýchat jest u Budějovic doch — dóchat.

3. *ě* se často seslabuje v *i*, téměř v týchž slovech a tvarech
jako v podřečí tišnovském (str. 180): hřije, smije se, přije, vidět
= vědět (porůznu: vědit), říkl, na káři, v hanbi, ve vostudi,
v chalopi, po Václavi, ve žni, podli, přis, přibrál (= pře). Starší
mluví šil, mladší šel, toto nyní převládá.

i, í.

1. *i* po retnicích *b, p, v, f, m* je střední české *i*.

2. *i* v tomto podřečí velmi často se pohlcuje v slabikách kmenových i ohýbacích. Zbývající souhláska zní pak sama slabičně, *i* vyslovuje se *bel', v les'* dvojslabičně, povídal' čtyřslabičně se zvláštním pazvukem samohláskovým. V týchž slabikách však *i* druhdy také vyznívá, jmenovitě v řeči mladších lidí, a tu buď trvá čisté, nebo se mění po způsobu hanáckém v *e*.

a) Slabika **li**.

α) **li** = **l'**: l'di, hl'na, dol'na, Pavl'nov, žl'ca, hol'ca, pal'ca, kl'ka, žid'čka, vid'čka, stol'čka, kapl'čka, mesl'm, mesl'vec, mal'čké, kol'k, — v stodól', v maštál' ve škol', v pol', k smrtný neděl', potřebojem sol', — povídal', šl', zaplatěl' zme, voň' to kopil', me zme pral', to bel' všeci zloději, svařl se. — Ale: naše cerke bele, krave dojile, — brzol', dávnol', jesl' n. hešl' (= jestli).‡

β) **li** = **li**: polica, lido, listi, chlapci belí v. poleca, kolek (Dešov), lidi mřelé (Vedrovice).

b) Slabika **ři**.

α) **ři** = **ř'**: bř'tva, ř'cadlo, kř'dla, věř'l, tř' prote, v kancelář'.

β) **ři** = **ři**: peřina.

γ) **ři** = **ře**: pře tom, přeskočil k nám, peřena (Vedrovice), řemsa (Dešov).

c) Slabika **zi**.

α) **zi** = **z'**: z'ma, na voz', na vobraz' vo koz'.

β) **zi** = **zi** není.

γ) **zi** = **ze**: zema, zema (Vedrovice), mozeka, kozěnke (Výmyslice).

d) Slabika **si**.

α) **si** = **s'**: mos'la, kos' (nom. mn.), v les', ve vs', okrojte s', dé s' pozor.

β) **si** = **si**: sila, silné.

γ) **si** = **se**: sěla (Vedrovice), sela (Dešov), Rosece.

e) Slabika **ci**.

a) **ci** = **c'**: c'hla, lac'no, vojác', ptác', v noc', po selnic'.

β) **ci** = **ci** není.

γ) **ci** = **ce**: cebola, laceno, cegán, na pecě, v chalópcě.

f) Slabika **ži**.

a) **ži** = **ž'**: lž'ca, ž'd, ž'to, kož'čka.

β) **ži** = **ži**: žito, žid.

γ) **ži** = **žè**: žèto, žèd (Vedrovce), žeto, žed, (Radošov, Dešov).

g) Slabika **ši**.

a) **ši** = **š'**: šška, š'dlo, hoš', v koš'.

β) **ši** = **ši**: šit - šijo.

γ) **ši** = **še**: šeroké, šerši.

h) Slabika **či**.

a) **či** = **č'**: voč', stač't, šč'ka.

β) **či** = **či** vedle č'.

γ) **či** = **če** není.

i) Slabika **ni**.

a) **ni** = **ň'**, **n'**: n'c, n'č, sn'dani (ň'), n'čky, pšen'ca, sekn'ca, seln'ca, hrozn'čke, kvasn'ce, n'ti, rebň'k — v rebn'ce, vovesn'ca, solň'čka, sn'im (snim), s ň'ma (s nima), po n'čem, lehň'te, sedň'te s', sedň' se.

k) Slabika **ti**.

a) **ti** = **t**: mač'ko, já t' dám.

β) **ti** = **ti** zpravidla.

l) Slabika **vi**.

V Budějovicích a západních vseh (Jackově, Litohoři, Jakubově), v Syrovicích, v Jaroměřicích a v okolí odsouvá se i se slabiky *vi* v dativě a lokale jedn. mužských jmen; slovo se tím o slabiku skrátí: bratrov', zahradníkov', k ženichov', o koňov', k židov', po bratrov' atd.

m) Spojka **i**

má tvary: *i*: otec i matka (Dešov), *e*: bratr e sestra (Rudikov), *he*: otec he matka (Bystře).

Toto pohlcování hlásky *i* vytrácí se znenáhla z řeči a působením školy vymizí časem docela. Také sousedé se o to přičiňují, posmívajíce se z této výslovnosti větami: „Co ste měl? Knedle a zél? Kde ste to měl? Na kranc', v hrnc', na lavic', pod kř'dl'c'.“

V první osadě podřečí toho, v Bystrci u Brna, 80letá stařena po *l* pohlcovala *i* napořád: sl'na, hl'na, debechme bel' nekópil', neměl' sme, ale tvrdila, že se tu vždy vyslovovalo: žito, žid, šiška, cihla, zema, selné (nyní se tu od mladších vůbec vyslovuje: zima, silné) atd

V Netíně u Vel. Meziříčí *i* se vůbec nepohlcuje, vysouvá se jenom ve slově proctnót — proctla.

V Biskupicích zní *i* ve slovech žito, žid, sila, peřina skoro čistě.

Také v Dešově u Jemnice se nepohlcuje leč ve slově žl'čka. Vyslovuje se tu: sela, zema, žito; ale: žid — u žeda, list — lesti, lid — ledi

V Budišově 50letá žena (r. 1883) nechtěla se k této výslovnosti znáti, ač jí za řeči dosti často vyklouzlo: kl'ka, stol'ca a p.; tak prý se mluví v Hodově, a je prý to škarědy. Podobně neznal se tam k tomu 66ník.

V Beneticích školní děti z takové výslovnosti měly smích. ač jí z domu dobře znaly a výborně napodobily.

Nejrázovitější je tato výslovnost v okolí Mor. Budějovic, v Syrovicích, Lázu atd. „V neščest', v Láz', f'cho, ze vs'“ zní tu zvláštním pazvukem mezi *o* a *ö*, sousedé slyší tu *o*. Tak se tvrdí od sousedů, že v Maršovicích u Znojma vyslovují: žoto, žod, šokovné, đo (jdi), rađot (raditi), mláđot a p.

3. *i* se sesiluje v *ě* (è): ùt (níť), sněh, Kameněce, hoděne, dětě (ditě), děděna, piščeto, ztěcha, seletě, prasetě (dat. lok.), Jarišča — mn. Jařešcích.

Jmenovitě v infinitivě a v přičestí činném sloves IV. třídy děje se tak zpravidla: povolet — povolél, hospodářet — hospodářél, jak se patřelo, honět, bláznět, voženět se, přecinět se, chetět, platěle, navrátěl se, ztratěl, oškrťel, postěl, voš'dět, radět, dojet (mulgere), strojet, hojet; ovšem také po *z*, *s*, *ž*, *š*, *č* (jako v jiných podřečích hanáckých), vozet, noset, slóžet, těšet, tlačet, hočet.

V Myslibořicích a Biskupicích nyní už: platit, radit, černit atd. V Rudikově: hodit, černit, platit vedle: hoděl, černěl, platěl.

4. *i* *a*) v kmenových slabikách *lí, ří, sí, ží, ší, ří* se krátí, v slabikách *zí* a *cí* mění se v *é*: klíč, libat, ličít, lizat, dohližet, bližít se, blízko, kříž, tříska, držmat (stříkat v Bystrci), siň, šípek, čihat, čítat (čém), — v zémě, zétra, cép, cén, cétit.

b) V zdobňovací koncovce *ík* mění se *i* v *é* toliko po *z* a *s*: vozék, psék, lesék, nosék; ale: košík, nužik; — porůznu: rohlék (Zakřany).

c) V genitivě mn. jen po *z* a *s*: kozé, břizé, mezé, hosé, kosé. —

Ostatek každé dlouhé *i* v slabikách kmenových i ohýbacích se krátí: bílé, díra, povídat, zeli, boři, roždi, dnešního, ležim, mlátiš, chodi, meslime, slešite, rebnik atd.

y, ý.

1. *y* mění se *a*) ve zvýšené poněkud *e* (è): rébě, rakè, hroškè, pèskè (Bystrc, Vedrovice); *b*) v čisté *e*: rebe, peske (Meziříčsko); *c*) mění se toliko koncové *y* v è neb *ε*: chytá rybè (Jaroměřice, Stéměchy, v Biskupicích rébě i rybè), chytá rybe, německè, českè (Dešov, Bitov) Zde onde i na Meziříčsku zní *y* po sykavkách čisté: sysel, sypat, syn, syčet. V Netíně staří vyslovují rebe, mladší ryby n. rybe.

Vyšší znělo mi v Dešově jako vejší.

Kde se *i* pohlcuje, tam slyšeti též: s'n (syn), pos'pat a p. (v Loukově u Znojma).

2. *ý* se mění v čisté *é*: méto, mlén, sér, bék, téden, sékora, pécha, dobré člověk, ženských, vosléchat se.

Ve slově dým *ý* trvá. V Nárámči žena zpívala: „Tatičko starej náš“ a vyslovovala bejk, „za stara prý bylo bék.“

Proti obecnému ohylek (uhlíček je ohálek (Cidružice).

o.

1. *o* má zvuk normalní: voko, vokno.

2. *o* se mění v několika slovech v *ú* (u), ale ne všude v týchž: kuža, zbužnik, kuzle, v luň', ruste, stuj (všude), — pokoj, neboj se, podoj (všude), loj v. luj, poď dum (Vedrovice) v. dom, záhunek (Myslibořice), putum (Cidružice), dulu (Vedrovice), vorat

— vuře (všude), kopat jablůžka — tak tě kupno — kupl ho (Rudikov), vokuřávat (Biskupice), vubec = obec (Jaroměřice).

Nejčastější je tato změna na Ivančicku: jabluň, záhun, skukan, duma, hunem, harmunyka.

u, ú.

1. *u* se nepřehlasuje (jako v podřečí I. a j. str. 14.) a přechází po tvrdých i měkkých souhláskách v *o*: sod, kos, losk, hosa, mocha, našo došo, na polo, pečo, pracojo, malojo.

Toto *o* je čisté, i neliší se výslovností od sebe slova: bok (latus) a bok (fagus), kos (pták) a kos (kus) atd. Jenom v Radošově je to *o* zvýšené: bódó, cògrò, medò.

V některých osadách přezvukování toto buď částečně buď docela mizí. V Netíně bylo prý za stara: bodo, nyní i starší lidé vyslovují: budu, mucha, cukru.

V Jaroměřicích, Dešově a Bitově: hruška, budo, v Dešově: hubu, bakolo hu šraňko.

Ve Stěměchách, Radošově: huší, u sóseda, udeřil.

K základním číslovkám: sedum, vosum jsou číslovky řadové: sedumé, vosumé (Biskupice).

Za hluboký, hloubka je hlyboké, hlébka (na Meziříčsku).

2. Za *ú* (ou) a přehlasované z něho *í* je všude *ó*: sód, hól (úl), kósat, dóra (v. dira), za našó stodoló. Toto *ó* je většinou čisté dlouhé *ó*, jenom na Krumlovsku zní trochu ztemněné v *â*, znějíc mezi *á* a *ó* asi tak jako jinde šátek, pátek a p.

V Radošově zase je poněkud zvýšené (*ó*). V Dešově zní toto *ó* mezi *ó* a *ou*, jako velmi rychle vyslovené *ou*: budou, za stodolou.

Proti č. klouzati je přehlasované klizat.

Zbódim (v Netíně) = budím.

ů.

1. V Bystřici *ň* vyslovuje se vesměs dlouze: růža, vůbec (obec), stůl, kůň, vůl, ho sósedů, žebrákům, telatům, můhl, růstl, vorat — vůřo, nemůže — ale: pomůž.

2. Jinde se většinou krátí: ruža, stul, koňu, volum.

3. V Radošově *ň* má týž zvuk jako *ó* (= *ú*), dlouhého totiž, zvýšeného *ó*: stól, rőža, dóm, kőň — koňó — koňóm.

ia, io, au, aj, ej, ij, yj.

1. I v tomto podřechí dvojhhlásky *ia, io, ió* jsou dosti časté: p^hpatro (ve Výmyslicích: patro), Dobjané, zmjást, vjadnót, korotvja, — korotvjo — korotvjó — korotvjám, hříbjata, dópjata, pópjata, hósjata, káčjata — ale: prasata.

2. Za východomoravské *pauz, pauk* je tu: pók — póza (Bystře), pók — pa^hvoza (Krumlovsko), babók — póza (Rudikov), pabók — pavoza (Stěmčchy), babók — pavoza (Dešov).

3. *aj* se nepřehlasuje ve slovech: kraj, hajné a — což paměti hodno — ve slově vobyčaj — vobyčajně (Výmysllice).

4. Jinde se přehlasuje a mění v *é* jako původní *ej*: dé, zavolé, nélepsi, néde (nejde), néso (nejsem). V substantivech *ej* zpravidla trvá: prodej (imper. prodé), zloděj, vobyčej, volej.

ěj imperativné buď přechází v *é*: přé, vokřé, buď se újí v *ij* a jako původní *ij* mění se v *i*: zelhří, nesmi se — nepi bi.

5 *yj* mění se v *ej*: homej, zakrej.

Zvláštní dloužení.

1. Koncovky přičestí činného *al, el, il* se prodlužují: volál, dál, polél, sedél, zakréł, hořél, hospodářél, zblázňél se, hođél, mlátél, chetél, prosél, kazél, dojél, přístrojíl, kópíl.

Někde jenom *al* se prodlužuje, *el* jenom, kde vzniklo z *yl*: omél, zakréł — seđel, ođeřil, vozil (Rudikov, Křoví).

2. Dlouží se substantivní koncovka *el*, je-li předposlední slabika krátká (jako na Tišňovsku): posél, datél, hočítél (Ivančicko, Krumlovsko).

3. Dlouží se zdřobňovací slabika *eček* ve slovech: stoléček, medéček, vedle: chlapeček, hrnyček, — sluničko.

4. Dlouží se náhradou za odsutou samohlásku: v maštál' (Cidružice), dól = dole (Dešov, vón' = voní (Budějovice), bjél'ce = bělice (Vedrovice), von bel — voň' bél' (Jaroměřice), chođél' zme, říkál', smávál' zme se, nevodvédl' mě (Budějovice). Jinde: vorál (jedn.) — voral' (mn.).

V některých osadách se vůbec koncovky prodlužují: s masém, pernikém (Bystře). V otčenáši: plód, naše viny (Cidružice, Řeznovice).

Sraženiny.

Ach = abych, achme = abychme, dych = dybych, déch — déchme, déste = dybyste (Budišov). Nevim, kdechme ho našl', kohochme tam poslal', cochme tam dělal'. Déch měl 100 zl., coch s' kópil? — cak = copak, dobytro.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Jasně souhlásky na konci slov znějí všude velmi jemně, s pazvukem samohláskovým: chlib, kryv, had, hned, ploh, vuz, číž a t. d.

2. Ve skupině *sh* spodobuje se *h* v *ch*: schořet, schodit, schnilé, schnět, schrnót.

l, r, ř.

1. *l* jest jedno, měkčí o něco než *č*. střední *l*, čímž substantiva zakončená na *l* -*la* -*lo* přecházejí pod vzory měkké: v kotli, do stodole — ve stodoli, v másli.

l se mění v *m* ve slově vemblód (jako jinde).

l se mění v *lo* ve slovech: sloza, slozet.

l se neodsouvá v přičestí činném: řekl, sedl, vodnesl.

2. *r* se mění v *re* ve slově haderník (v. hadr), v *ro* ve slově skroz, *r* se mění v *d* ve slově kladynet (i jinde na Moravě).

3. *ř* netvrdne v *r* ve slovese udeřiti (hodeřet).

ř tvrdne v *r* ve slovech: porád, dvírka, nar'tek (= nářitek), Jaroměr'ce, Mesl'bor'ce, Jaroměr'cké.

n, ň.

1. *n* neměkne v *ň* ve slovech: kamen, ječmen, plamen a pod.; měkne ve slově deň na Ivančicku a Krumlovsku, jinde: den — ve dne.

n se mění v *m*: rynk — na rymku (Netín);

n se vsouvá v slovese žandat (žádoniti, louditi).

2. *ň* tvrdne v *n* ve slovech: dyna, stupen — pod stupnem (dle: ječmen — ječmenem);

ň se mění v *j*: sekaj'na, slaj'na (porůznu);

ň se vsouvá v slabice *mě*: mněsíc, mněsto, mněd. Místní jméno Nětín zní Mnětín.

d, t; ḍ, ṭ.

1. *d* měkne jako *jinde* v příslovcích: *pocáď, vodsáď, vodkáď*, v. *vodkud*;

d se mění v *r* ve slovech: *svarba, herbavi*.

2. *t* neměkne v podstatných vzoru *kost* na Meziříčsku a Třebíčsku a částečně i na Krumlovsku (Výmyslice): *kost, povinnost, spravedlnost, něť, štvrt, smrt, chut, mast, kopest, dost, host*, — *t* tvrdne v *t* v imperativě zakončeném v *st*: *pust, mast*, — ale: *cheť, mlať* atd., — v příslovci *det* (= *vždyť*).

Na Ivančicku neměkne jenom ve slově *dost*, sice: *košť, hošť, niť* atd.

V Myslibořicích, v Dešově a v okolí *t* tvrdne ve slově *dyšť* (*jinde dyšć*).

t mění se v *d* ve slově *drkat* (Zbejšov), v *k* ve slovech: *klosté, klóct, klačet* porůznu (na Brněnsku, ve Vedrovicích, Zbejšově, Biskupicích, Křoví).

3. *ḍ* a *ṭ* nerozlišuje se v *z* a *c*: a) v přičestí trpném sloves IV. třídy: *hoděné — hodino, hraděné — hradino, proboděné, zaplatino, vemlátino, chetěné, zatratěná šelma* atd.

b) v iterativech a frekventativech sloves IV. třídy: *háděť, hádim — hádiš — hádi — hádime — hádíte, hádijó, — háďél, haďé*; tak: *sáděť, obcháděť, zacháděť, kátěť, veplátěť, hotrátěť, převratěť — převratim, — rozhaďovat — rozhaďojo — rozhaďoval, nařiděť, vesaděť, ohlaďovat, zacheťovat, vemlaťovat* atd. *Vobili schádi, sloničko vechádi, zachádi* atd.

4. *ḍ* a *ṭ* před *t* v imperativě a) trvá nezměněno: *poďte, plaťte, vraťte* (Brněnsko, Ivančicko); b) *ḍ* se mění v *j*, — *ṭ* trvá: *pojťte, hlejťte, přijťte, pojeťte, nechojťte — cheťte, plaťte, mlaťte* (Rudikov a okolí); c) *ḍ* i *ṭ* mění se v *j*: *pojťte, bejťte* (beďte = *buďte*), *nejeťte, mlaťte, plaťte, vraťte* (Křoví); d) *ḍ* trvá, *ṭ* se mění v *c*: *poďte, jeďte, mlac — mlacte, vrac — vracťte* (Stěměchy, Martinkov a dále za Třebíčem).

5. *ṭ* se rozlišuje v *c* ve slovese *chcet* v. *hcit* — *chcel* — *chcé*.

b, p; m; v, f.

1. *b* se přisouvá: *blizat, blizačka* (Ivančicko).

2. *p* se mění u *v* ve slově *vták* jen na Brněnsku a Ivančicku; *jinde* je *pták*.

3. *m* se mění v *n*: veno — veneš (= vemu = vezmu), senka, senky (= sem).

4. *v* se přísouvá: vlaseca v. lasica, vlaštvka (jako v jazyce spisovném).

v se mění v *b*: zbihnót (zdvihnouti) — zbihni to, hóbodka (úvodky), buď bule tvá (Zákřany), bedle (Dešov).

v jest všude přídechem každému náslovnému *o*: voko, voves, vobili, vorat, navopak atd.

g, k; h, ch.

1. *k* se mění v *g*: cogr, gasa a p. (Bystrc), v *ch*: chrt v. krtince, v *h*: hdo, hde atd.

2. *sk* mění se před *i* (*i*) v *sc*, — *ck* v *cc*: znojenské — znojensci, oherské — ohersci, zakřanské — zakřansci, moravské moravsci, panské — pansci, světské — světsci, jaroměrecké — jaroměrsi, — rosické — rosicci, blatnické — blatnicci, medřické — medřicci, německé — němecci, katolické — katolicci, mesl'vecké — mesl'vecci atd.

2. *h* jest přídechem každému náslovnému *a*, *e*, *i*, *o* (= *u*) *ó* (= *ou*) v krajině od Brna na severovýchod po Byteš, od Byteše na jihozápad přes Dalešice k Budějovicům: hale, habech, handěl, Héva, he (= *i*), hiné, hiva, ho sóseda, hotekl, hodeřět, hóhor, hóvodka atd.

Na Jaroměrsku, Třebičsku, Meziříčsku je přídech *h* jen porůznu v několika slovech: hocho, holica, hozeny, hól (úl); sice jsou hlásky čisté: abech, o sóseda, odeřil, óroke, ohli atd.

Na Krumlovsku, Znojemsku a Budějovsku přísouvá se *h* k náslovnému *li* (*l'*): hl'st, hl'd, hl'tost, hl'pa, hl'žka, hl'ska (= líska).

h (*ch*) se vsouvá ve slově motchéł, hroždi (skoro všude).

h se odsouvá: vězda, vizdat, řbet, rane (hrany), ložek, dopak, depak, dypak.*)

3. *ch* se mění v *k*: vokliplé, — kvála (Budišov), v *s*: sco — scete — scel.

*) Šembera v „Základech dialektologie“ na str. 43. uvádí z Hostími tvary: *gřich*, *gřešit* m. hřich, hřešit. Těch ani v Hostími ani v celém okolí nikde není, a tuším že nikdy nebylo. V těchto a pod. slovech není hlásky *g* ani v nářečí lašském na samém rozhraní řeči polské.

z, s, c.

1. *z* měkne v *ž*: kolomaž, kolomažnik, stežka.

z se vsouvá: nahrazdit — náhradza, ohrazdit — ohrazda.

z se odsouvá: řicadlo (zřicadlo = zrcadlo).

2. *s* měkne v *š*: šahat, podošihnót (Rudikov), mušet — muši, mušel (mošil) na Budějovsku.

s se mění v *j* před sykavkou: proj za nás (na Budějovsku).

s se mění v *c*: pliet, myct (městi), vyct, kract (Krumlovsko), jaroměrcké, v *ch*: chcipnót.

3. *c* se měkčí v *č*: dečke — dyčky.

ž, š, č.

1. *ž* mění se v *z*: řizavé (řežavý).

ž mění se porůznu před sykavkou v *j*: aj se vrátím (Radošov).

2. *šč* je i v tomto podřecí všude za *č*. *šč*: měščan, ščesti, vyjmouc dyšt (v. str. 208.)

3. *čc* buď se zřetelně vyslovuje: kočce (Budějovice, Štěměchy), buď zní jako *cc* (*c*): koce, nebo přechází v *jc*: kojce (Radošov), vorajce (Hroznětín).

4. *čk* před *i* mění se v *šč*: jeříček — jeříšci (jirička pták), kovaříček — kovaříšci (červená ploštice stromová).

j.

j náslovně mění se v *h* na Brněnsku, Ivančicku a Krumlovsku, jinde jen porůznu: hiva, liné v. jit, jime (Bystrc), hináč, hiščerák (krtonožka), hit, hiva v. jim, jiné, Jidáš (Vedrovce), hiva, Hinošov, hiné, hiskra, hišče (ještě), hidro — hidrata = jádro (Zakřany), ikavec, ikre, išcerka v. jit, jisté, jiskra, jime, jich, ji (dat.), jiva (Rudikov).

Ve středosloví *j* vyznívá zpravidla zřetelně: bojijó se, hrozijó, pije — piovaté (pihy).

V Bystrci se vyslovuje půjdu, jinde puđu.

Spojka jestli zní: ešl' (Rudikov), hešl' (Hroznětín). Hešče na Krumlovsku = ještě.

j se mění všude v *d* ve slově dama.

P ř e s m y k

Žlica (žl'ca) — lžica, kotkavé — koktavý (Zbejšov), čerchané — čechraný (ib.), konólia — kolónia (ib.), hynti — hñiti (niti, Bystrc).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *holub, dub*.

Jedn.:	1. holob	dob
	2. holoba	doba
	3. holobovi (ov)	dobo
	4. holoba	dob
	5. holobe	dobe
	6. holobovi (ov, o)	dobo (ě)
	7. holobem	dobem.

Množn.	1. holobi	dobe
	2. holobu	dobu
	3. holobom (um)	dobom (um)
	4. holobe	dobe
	5. holobi	dobe
	6. holobech	dobech
	7. holobama	dobama.

2. Vzor *muž, něž*.

Jedn.:	1. muž	nuž
	2. moža	noža
	3. mužovi (ov)	nožo
	4. moža	nuž
	5. možo	nožo
	6. mužovi (ov)	nožo (noži, nož')
	7. mužem	nožem

Množ.	1. muži	nože
	2. možu	nožu
	3. mužom (um)	nožom (um)
	4. može	nože
	5. muži	nože
	6. mužách (ich)	nožich (ách)
	7. mužama (ema, ima)	nožama (ema, ima).

3. Vzor *obraz*:

Jedn.	1. vobraz	Množ.	vobraze
	2. vobraza (o)		vobrazu
	3. vobrazo		vobrazom (um)

4. vobraz	vobraze
5. vobrazo	vobraze
6. vobrazo (vobrazi, vobraz')	vobrazách (ich)
7. vobrazem	vobrazama (ima).

1. Neživotná mají v genitivě jedn. častěji *a* než *u* (*o*) jako i v jiných nářečích mor. (I. 18); slyšeti tu *i*: vod *zada*, vod *předa* (Vedrovice).

2. V lokale jedn. měkké kmeny neživotné mají na Brněnsku, Ivančicku a Krumlovsku až po Byteš a Náměšť *o* (= *u*): v ohňo, v košo, v leso, na vobrazo, jinde *i*, kteréžto se často pohlcuje: na stol', v kancelár', v les', na voz' atd. (v. str. 201). Den má vedne.

3. V dativě mn. je na Meziříčsku *om*, jinde převládá *ám* (*um*).

4. V lokale mn. tvrdé kmeny mají *ách* n. *ech*, měkké *ách* n. *ich* (= *ich*): ptákách, sedlákách, stromech, domech; chlapcách, mužách, nožích, lesích.

5. V instrumentale mn. převládá koncovka *ama*, měkké kmeny mají také *ema*, *ima*: hrncema, mečima, lesima, volima.

6. Soudce svým tvarem *sóci* skloňuje se jako správci dle přídavných.

Vzor *okno* skloňuje se celkem jako v ostatních podřecích hanáckých: dat mn. oknám, lok. na dřevách, řídčeji na dřevech; genitiv mn. končí se v *é*: vokné, kolé, hnizdé.

4. Vzor *pole*:

Jedn. 1. pole	Množ. pola
2. pola	poli
3. polo	polám
6. polo (poli, pol')	polích
8. polem	polima (ama).

Vzor *znamení* vyjmouc instr. mn. *ima* a skrácené koncovky skloňuje se dle řeči spisovné: zeli, do zeli, k zeli, v zeli. Jen porůznu vyskytují se tvary: v zeló, v kameňó a p.

5. Vzor *ryba*:

Jedn. 1. reba	Množ. rebe
2. rebe	reb (rebé)
3. rebě (i)	rebám
4. rebo	rebe
5. rebo	rebe
6. rebě (i)	rebách
7. rebó	rebama

6. Vzor *hosa*:

Jedn. 1. hosa	Množ. hose
2. hos'	hosé
3. hos'	hosám
4. hoso	hose
5. hoso	hose
6. hos'	hosách
7. hosó	hosama (ima).

7. Vzor *stodola*.

Jedn. 1. stodola	stodole
2. stodole	stodolé
3. stodoli (stodol')	stodolám
4. stodolo	stodole
5. stodolo	stodole
6. stodoli (stodol')	stodolách
7. stodoló	stodolama.

Dle tohoto vzoru skloňují se všechna podstatná na *la*: jahla, škola, skala, trohla atd.

Vzor *starosta* má akk. jedn. roven genitivu: potkal sem Procházke, Klime, Vávre, staroste, tate.

8 Vzor *duše*.

Jedn. 1. doša	Množ. doše
2. doše	došé
3. doši (doš')	došám
4. došo	doše
5. došo	doše
6. doši (doš')	došách (ich)
7. došó	došama (ima)

Genitiv mn. všech těchto vzorů ženských končí se z pravidla na *é*: stodolé, trohlé, jehlé, hré, kuré (kůra), Rozaré, doliné, rodiné, vrané, kačené, žené, sviňé, hospodeňé, žabé, svarbé, lampé, kravé, barvé, selké, tetké, roké, kavké, písničké, švestké, knížké, svičké, holčké (ulička), stežké, nohé, kozé, břizé, mēzé, hosé, kosé, vosé, kapsé, slēpicé, lavicé, vovcé, ružé, nušé, Marušé, Kačé atd.

Na Brněnsku těchto tvarů ještě není; na Ivančicku a Krumlovsku jsou již obecné, a vyskytují se jen některé genitivy pravidelné: bab, votypek.

Jinde obecné jsou jen tvary v *é* vyjmouc: „Kolik hodin?“ po různu jen slyšet: dróžek, písniček a p.

Vzor *zem* skloňuje se jako na Brněnsku (str. 169).

9. Vzor *kost*.

Jedn.	1. kost	Množn.	kosti
	2. kosti		kosti
	3. kosti		kostim
	4. kosti		kosti
	5. kosti		kosti
	6. kosti		kostech (ich)
	7. kosti		kostima.

1. Instrumental jedn. končí se z pravidla na *i*: s chetrosti, tó masti, tó hnití, těžkó nemoci, za peci, radosti, zlosti, se lži. Jen na Brněnsku a Ivančicku jsou ještě tvary: kostó, hynťó, za pecó atd. (vok. kosto!) a po různu na Meziříčsku (v Netíně).

2. Instrumental mn. končí se z pravidla na *ima*: starostima, hnitima, nemocima.

Lidi a *děti* skloňují se jako v podřechí tišnovském (str. 190).

10. Vzor *mrkev*.

Jedn.	1. mrkev	Množn.	mrkvě
	2. mrkvě		mrkvi
	3. mrkvi		mrkvjám
	4. mrkev		mrkvě
	5. mrkvjo		mrkvě
	6. mrkvi		mrkvjách
	7. mrkvjó		mrkvjama.

Tak skloňuje se mimo jiné (korotev, pánev atd.) též *krotev* (krov na střeše).

V Bystrci jsou ještě tvary tišnovské: mrkvja, korotvja atd. *Kryv* má ve všech ostatních pádech: krvi.

Dle vzoru hříbě — hříbjata skloňují se také některá neživotná na ě (e).

11. Vzor *idre* (jádro).

Jedn. 1. idre	Množn. idrata
2. idrete	idrat
3. idreti	idratom
6. idreti	idratech
7. idretem	idratama.

Nominativ jedn. je také: jidre, hidre — idro, jidro, hidro, ostatní pády jsou zpravidla dle idre: hidrete, hidrata atd.

Tak skloňují se: košče, vohuišče, strnišče, tržišče, brabišče (mraveniště) a p.: na vohuiščeti, brabenci só v brabiščeti, po všech tržiščatech.

Porůznu jen vyskytují se některé tvary na *isko* (dle vokno): strnisko, žitnisko v. žitnišče, vovesnišče a p.

Hnizďe n. *hnizdo* skloňuje se též dle vzoru hříbě: hnizďete, na hnizďeti, hnizďata.

Dual *roce* pořídka se vyskytuje: roce mně bolele (Bystrc); obyč. roke — roké — rokám atd. — gen. a lok. rokó, nohó (na Budějovsku).

Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1. dobré — dobry,	dobrá	Množn. dobří, dobry
2. dobryho	dobry	dobréch
3. dobrymo	dobry	dobřém
4. dobryho — dobry	dobró	dobry
6. dobrym	dobry	dobréch
7. dobřém	dobró	dobřéma.

Genitiv, dativ a lokál jedn. r. ž. je *dobry*: z bily hoš', vod náhly a nenadály smrti, hodny ženě, v čisty a studeny vodě, jedny toze bohaty holce, k sedmy hodině, my малы ceři.

Zvláštní je pád předložkový na otázku kde?: bele sme na krátky, na dlóhy, na široky, na břichovsky, ve stříbrny (názvy pozemků ve Vedrovicích a Myslibořicích).

Přídavné přisvojovací od Brna po Znojmo a odtud po Budějovice je *uj -ova -ovo*, jinde *u -ova -ovo*. Skloňuje se celkem dle vzoru dobré. Jako jinde tvoří se i tu taková possessiva i od vlastních jmen adjektivných: Hladku -ova -ovo, Pokornu, Novotnuj.

Komparativ má celkem pravidelné tvary hanácké: známé — známější, modré — modřější, blízké — bližší, chodé — chodši, lehké — lehčější, hezké — hezčější, krátké — kratší. Sladké má sladši i sladčější, svaté — svaťeši, dobré — dobrější (= chutnější, sice lepší). Na Budějovsku nerozlišují *k* v *č* před *ě*: divokější, lehkější, grubskější.

Skloňování zájmen.

1. já	me
2. mně, mě	nás
3. mně, mě, mi	nám
4. mně, mě	nás
6. mně, mě	nás
7. mnó	nama.

Genitiv, dativ, akkusativ a lokál *mě* je v některých osadách na západ od Třebíče, na př. v Štěměchách, dativ *mi* na Budějovsku.

1. te	
2. tebe, tě	sebe
3. tobě, ti, t', tě	sobě, si, s', se
4. tebe, tě, ti, t'	sebe, se, si, s'
6. tobě	sobě
7. tebó	sebó.

Dativ *ti* (t'), akk. *tě* je na př. v Myslibořicích, Štěměchách, Radošově.

Dat. i akk. *ti* (t') ve Vedrovicích, Křoví, Budišově, Rudíkově, Biskupicích.

Dat. *tě*, akk. *ti* (t') na Ivančicku.

Dat. i akk. *se* je na Ivančicku a Krumlovsku; jinde většinou dat. i akk. *si* (s').

1. von — vono	vona	voni — vone
2. jeho, ho	ji	jich (ich)
3. jemo, mo	ji	jim
4. ho, jé — je, ho	jo	je (jich)
6. něm	ni	nich
7. něm	ňó	nima.

Akk. m. jest *ho* i *je* vedle sebe; předložkový akk. je zpravidla *ně*. Někde je *ho* pro životné, *je* pro neživotné (Jaroměřice). Akk. stří. r. jest většinou *je*, někde je *ho* pro mužs. i střed. rod (Biskupice, Hroznětín). Akk. mn. *jich* vedle *je* na Krumlovsku. V Biskupicích jest lok. *ňom*, v Dešově: za *ňo* = něho.

Jejich skloňuje se, jakož i jinde: jejichho, jejichmo atd.

Mnj — *má* — *my* skloňuje se celkem dle dobré -á -y.

1. náš — naše	naša	naši — naše
2. našeho	naši	našých
3. našemo	naši	našém
4. našeho — naše	našo	naše
6. našem	naši	našých
7. našém	našó	našéma

1. ten — to	ta	ti — te
2. toho	ty	tých
3. tomo	ty	tém
4. toho to	to	te
6. tem	ty	tých
7. tém	tó	téma.

Porůznu vyskytuje se i v tomto podřechí tvar *tem* = ten (Křoví). Sesilněné tvary jsou: tentom, tentok, tenlen, tenlek. Za ženské tvary *ty* je v západní části toho podřechí *té*.

Právě tak se skloňuje *kdo*, jen že v lokale zde onde se vyskytuje tvar *kom* (Dešov). — V Biskupicích: *v čom*.

Skloňování číslovek.

Jeden — *jedna* — *jedno* skloňuje se dle vzoru *ten*, jen že v lok. jedn. bývá častěji *jednom* než *jednem*.

Dva — *dva* — *dvě*, *tři*, *štyři* — *štyry* mají obecné skloňování hanácké.

Sedum, *vosum* má: do *sedum'*, vo *vosum'* (Rudikov); na Krumlovsku *sedm*, *vosm* — *sedmi*, *vosmi*.

Pět — *deset* má dat. *pětím*, *desitím*, instr. *pětima*, *desitima*.

Za *mnoho* říká se: *moc*, *mocka*, *mockal'*, *moclik* (kolik).

Kolik skloňuje se po hanácku: do *koliki* o *koliki* (Krumlovsko).

Toliž = tolik (Jaroměřice, Budějovsko).

Všecek — *všecka* — *všecko* má častěji skloňování zájmenné nežli složené: všeho, všemo, všech atd. Nom. pl. je: všeci n. všici.

Časování.

Časování tohoto podřechi neliší se hrubě od ostatních podřechi hanáckých. Zvláštností jeho jest a) že přechodníků má velmi po skrovnu; zná jich jen několik ve smyslu způsobovém a časovém: seďa, stoja, leža, kleča, stávaja, lihaja, nepřimíraja: Ten člověk žije nepřimíraja jak hovado, b) že ve středním rodě užívá přičestí činného o tvaru neurčitém: je tam zmrzlo, už je dost namoklo, přelozila sem, belo to (= tu, v pokoji) vechládlo, c) že má zvláštní neurčité přičestí trpné v neosobní vazbě trpné: Už je zaplatino — pivo je zaplatěny, už máme vemlátino — žito je vemlátěny, je psáno — psaní je napsany, dež jo (krávu) prodáváno, je zamračino — nebe je zamračeny, je zamčino, už belo pojedyno atd.

I. třída.

Vest (vect: Štēměchy, Dešov) — vedo — vedó, vedyno, číst — čto — čtl — přečtyno, kvyst — květo vodkvětlé, zamest — zameť (zamec) — zametyno — zametat, plest (plict: Štēměchy, Dešov) — pletyno, příst — předo — přidl — před — předyno, krast (zde onde: kract), nest zanesino (zanešino) — vodnešené, lezt, vezt — vodvezino — vodvežené, pást — napasino — napasené, tříst — třisl — třes votřešené, zibst (zábst) — zabe — ziblo — voziblě (ob. voznošené), pect (pyct) — pečo — opeč — opečené — napečino, moct — mužo — pomož, tlóct — tločo — potločino, řict, sict — posečino, tyct, vlict (vlect), rožit — rožo — rožó — roži — rožel — rožito, zapnót — zapnoté, vzit — veno — veneš — venó — veň — veňte (v. vemo, vezmo) — vzal, vzito — začít — začal — začito, otit — ofal (otl) — otito, žit — žno — žal — požito, třít — tři — třite — třel — otřety, mřit — omrlé, zavřit — zavřeté, mlet — melo — zemlino, pohřit (= pozřítí) pohřo — pohři — pohřel — pohřeté, kret — krejo — zakré zakrél — zakreto, met — mejo omé — omél — ometé — ometo, — lit — lijo — nali — nalil — nalito, vit — vijo — zvi — vil — zvito, plet — plejo — plél — pleté, plot — plojo — plol — ploté.

Za *čist* užívá se obyčejně slovesa říkat. *Hnísti* je neznámo, užívá se za ně sloves: válet (těsto), tlačit (boty), mačkat (šaty). Podobně neznámo jest *másti*; říká se: plíst někoho. — Za „*najmót* dělníka“ říká se „zjednat si“. V Radošově ne užívají slovesa *otit*, nýbrž toliko oseknot. Sloveso *kouti* tvarem kovat přestupuje do V. třídy: kovám — kové — koval. Za *douti* říká se děmat.

Na Krumlovsku slyšeti infin. *moce* (moci): Až nebodo *moce* dělat.

II. třída.

Minót — mino — minol — minoté.

Tisknot — tiskno — tiskni — tisknite -- tiskl — tisknoté: — Ani se nehl.

III. třída

Omět — omim, omijó — omjé.

Trpět — vetrpino, chcet (chcit) — chco (sco) — chcé — chcet.

Hleděti přestupuje tvarem hlídat do V. třídy: Co hlídáš? Nehlidé! Hlídal sem.

IV. třída.

<i>platět</i>	plaf (plac)
platim	plafte (placte)
platiš	plafme (placme)
plati	platěl, -a, -o
platime	zaplatino
platite	zaplatěné. -á, -y
platijó.	

O záměně hlásky *i* v *ě* v infinitivě a přičestí činném viz str. 203.

O rozlišování zubnic v imperativě a přičestí trpném viz str. 208.

V. třída.

1. Vzor *dělat* má v 3. os. mn. zpravidla: dělaji, volaji, chovaji, zpívaji; jen porůznu: dělajó, volajó atd. (Dešov).

2. Vzor *kácet* nerozlišuje zubnic *ď* a *f*: kátět, hádět, vobchádět atd. (v. str. 208).

3. Vzor *hřít* zeslabuje v indik *ě* v *i*: hřijo, vokřijo, smijo se; imperativ: zehři se, přé mo to, vokřé, nesmi se; přičestí činné: hřil, vokřil, smil se.

4. Vzor *tesat* má tvary pravidelné: tešo, kolibo, kopo, vuřo, češo atd.

Sloveso klouzati se má tvar klóhat se.

VI. třída.

Kopovat — kopojo — kopojó — kopoj — kopoval — kopováno -- kopované.

Slovesa bezpříznaká.

1. Dat — dám — daji — dé — dáno — dané.

2. Vědět — vim — vijó — pověz — povědino.

Onikajíce říkají *vědi* (Budějovsko), viď — viďte, veď — veďte, vede — vejte (Krumlovsko, Myslibořice), vida (Jaroměřice).

3. *jest* (zde onde hest) — jim — jijó — jez — snědyo — snědené.

4. *bet*:

so (sem)	néso (nésem)	beď — beďte
seš	néseš	bel
je	není (néně)	
sme	nésme	
ste	néste	
só	nésó.	

Tvar *sem* slyšeti porůznu na Meziříčsku, méně v Dešově.

V otázkách užívá se v 2. os. mn. tvaru *sete*: Sete doma? Sete tam? Nésete nemocné?

Tak mluví se i jinde na západní Moravě, jmenovitě i na Žďársku (na př. v Bohdalově), kdež záporný tvar zní *nejsete*.

Zde onde říkají *bujdo* za *budo*: *bujdo psat* (Náměšť).

Příslovce.

Tudle, tudletky, tudletkym, támle, semka, tadytky, tadytkom, vocadky, tamlen, tamlek, votátok (odtud), dol, poč dom, venko, venka, venky.

Věili (Bystre), ničky — ň'čkom — nynčkom — nynčkym — nyčky — neničky — nyčkym, vonegdá — vondyno, dotavád, posavád, prvy, tepráv (Jaroměřice), putum — putym — potomek, dečke, kvičeró.

Ten až měl stracho! (= teprv). Mezi nimi bělaji se budovy *ba* jednotlivé, *ba* ve vesničku shluklé (Fr. Stránecká). bárci, pozticha, lalé! (= hle!), han (ano), nešt, take, jesli — esli — jesl' — esl' — hesl' — hešl', e — he (= i).

Komparativ příslovci má koncovku *ijá* n. *ijác*: špatnijá, sladčijá, pobožnijá, teplijá, chladnijá, pěknijá, škaredijá, pozdijá, kratčijá, zimnijá — nebo: teplijác, zimnijác, pozdijác atd.

Počínajíc od Biskupic, Jaroměřic a Třebiče na západ končí se komparativ příslovci na *ejc*: pěknějč, teplejč, dulejč, na hořejč, chladnějč, hlóbějč; — v Radošově: teplejic. tmějic. lacinějic.

Rád má komparativ: réši.

Vo choděch serotkách a vo andělo.

Bela vdova toze chodobná; děti mjela jako smeti, ale ve všem jinym nedostatko dost. Bela dobrá matka, starala vo svy děti, jak jen mohla, do ópado pracovala, abe je veživila, ale což, dež to přece jen malé kósek chleba belo, co vedělala, na tolik zobu. Trápila se nad tím, křadla, až olehla a těžko se rozstonala. Dež se ož bližela k poslední hodince, poslal k ň' Panbu anděla, abe došo její do nebe vodvedl. Dež anděl k její posteli přistópil a plačici serotke vokolo ni stát viděl, belo mo jich lito a vrátěl se do nebe proset votce nebeskyho, abe nechal ješče tím serotkom matko na živě. Dež před votce nebeskyho vstópil a prosbo svó mo přednesl, votec nebeské řekl mo: „Vrať se na zem, potop se do mořa a dones mje ze dna mořskyho kamen.“

Anděl vrátěl se na zem, pohrózel se do mořa, vzal velké kamen a k votco nebeskymo se s ňím vrátěl. Votec nebeské kamen vzal, jako kósek chleba v polo rozlomil, a belo v něm plno drobóckých zvířátek. „Hle“, řekl andělovi, „jako na sta žije to v tem kameni rozličných drobných zvířátek a nedám jim zahenót, tak e nezhenó serote na zemi“. Dež to pověděl, votec nebeské kamen složel jako spíš bel, dal jé andělovi a poročel mo,

abe jé donesl zas do mořa. Za pokoto, že mjel tak slabó duvěro k votci nebeskymo, kázal mo tři leta na zemi pobet a lidem slóžet.

Šel tedy anděl zas na zem a vstópil do složbe o pána, keré mjel hrozny bohatstvo. Aň žene nemjel, aň děti, ani přítelička; a taky si jich nežádal. Nač pomeslel, to se mo stalo, kam se mo zachtělo, tam jel, každá vula se mo veplněla; ale dobryho žádnymo neodělal aň za mak. Na lidi bel zlé, a nerádi o něho ani za drahy peníze slóžil'. Ale anděl měl andělskó trpělivost, a pán si jé brzo voblíbil a kam se huol, bral jé všade s sebó. Jednó vebрал se pán na lov, anděl s ňém. Přišl' do velkyho lesa, a tam pán, dež honěl srno, hloboko do lesa zablóděl a cesto zpátke najit nemohl; anděl bel mo všade po boko. Noc je pře-padla, a ponéprv ve svym živobeti pán spal na holy zemi. Ale vic než to, hlad jé trápil, a všade posto, aň plaňóške vidět nebelo. Jak rád be bel za vděk vzal nécerněšim kóskem chleba, debe ho belo. Hladové, onavené ráno stal, a zas na cesto se vedál. Drohé den našl' ož ledakde plaňóško, čerstvé pramen, černó maleno, ale na stopo člověka nepřišl'.

Pán klel a zas plakal a hoboval, ale anděl jen ho těšl' a mo domlóval, abe duvěřoval v Pánaboha, ten jediné že jim pomoct muže. Ale pán na Pánaboha málo dbal. Tak blódíl' moc dni v tem les' a živíl' se jenom kořinkama, lesním ovocem, a ešl' nekde veverko pán zastřěl', že s' jo opekl'. Ale na tem nebelo dost. Jednoho dne přepadl' je v noc' zbojnic', a dež viděl' na pánovi pěkné šat, do čista ho vo všecko vobrál', ba ješče ho sbíl'. Debe nebelo anděla, nebel be pán aň stal, ale anděl mo rane zahojel.

„Ach snad tade v tem les' zahenem“, nařikal pán.

„Jen te mjé, pane, duvěro v Pánabohoha, jen von nám muže pomoct!“ řekl anděl.

„Ach co se bode Pánbu vo nás starat!“ zabročel pán.

„Dež se e te, pane, vo něho nestaráš, von se přec vo tebe stará, a debe se nestaral, bél' bechme tade zahenól‘.“

„No a nezahenem? Det nemáme aň šatu, aň ň'c, čém bechme se zachraníl'“, pravil pán.

„Staň, pane, a pudem tóto stežkó, dófám v Pánaboha, že dojdem k dobrém lidem.“

„No až se zase dom vrátíme. vodslóžim se ti dobře za tvó složbo“, pravil pán andělovi, ale anděl zavrtěl hlavó, že žádnó vodměno nežádá. Cestičká tó přišl' vskotko z lesa ven a do dedinke, kde přebéval' dobři, ale toze chodi l'di. Na stránich, na planých polich, motekó jen pokopaných, špatny jen rostlo ž'to a voves. Kósek chleba jen jako popel šedyho a trocho mlíka keselyho dostál' pocestni, ale z opřimnyho srdca jim belo dáno; pánovi nédražši jídla, co na stol' mival, tak nechotnale, jak ten černé chlib. A nejen vo chlib se s něma rozdělił', ale e šate jim dál', dež slešél', že só vo šate volópeň' vód zbojniku. Pán, dež viděl, jak ti chodi l'di rádi jim pomáhaji a vo posledni sósto s neznáméma se dělijó, rozpomenol se, že, třebas bel bohaté, nikdá l'dem nepomohl, e ominěl s' v docho, až se dom vráti, že bode lepší dělat, než spiš dělával. Anděl znal mešlenke jeho a těšel se z toho, že se pán nad sebó rozpomenol a jináč dělat s' ominěl.

Dež se o dobrých téch l'di poselníl' a s' vodpočinól', anděl vedl pána svyho dom. Třetiho dne přišl' zase do dědine. Anděl vedl pána k néposledněši maly chalópcu, a podivál' se vokynekem do sekň'ce. Modlilo se tam v chody sekň'ce šest děti za svó maminko a prosel' Pánaboha, abe je nevopóšcel.

„Vidiš, pane, to só serotc', nemaji matke ani votce, jen votce nebeskyho.“ A dež k město přicházél', anděl se zastavil: „Někom di jož, pane, sám dom, já jož s tebó bet nemužo, nebo tři roke minole, co ti slóžim, a níčkom se mosim vrátět k votco nebeskymo. Dófé v Pánaboha a pomesl' dobrém na te serotke abe s' e Pánbu jedná na tebe dobrém zpomjel. Dež to pověděl, zmizel. Pohnoté vodešel pán do mjesta, a co s' ominěl, to e vekonal; všecko nádhéro zanechal a stal se přivětivém, milósrdném votcem šesti serotku.

Rudikov.

Přepsala sl. *Jos. Štastná.*

Mluva města *Třebíče* podstatně se liší od podřečí osad okolních, majíc do sebe ráz obecné češtiny.

Samohlásky.

1. *a* se přehlasuje: do kopce, do koše, od zetě, od učitele, potkal komináře, ruže, duše. Po *c* v nominativě jmen rodu ženského drží se tvary nepřehlasované vedle přehlasovaných: žlica, čepica, palica; tak i kaša.

2. *é, ie* většinou se krátí: dešť, meno, pero, klešče, nest, lezt v. chliv, mlíko, prstýnek, kamynek, putynka. V koncovkách adjektivních mění se v *y*: dobryho, dobrymu, po páty, půl šesty. *ě* imperativné mění se v *i*: sednite, kleknime, zavřite.

3. *i* má ve všech slabikách zvuk čistý: lid, křivej, sirotek, žid, nosit, vařit atd;

i se krátí skoro ve všech slabikách kmenových a ohýbácích: dilo, bilej, pismo, zajíc, mřit, dřit, zapirat, nosivat, uhli, hovězi, duši, kosti, ruži (instr: sg. a gen. pl.), nosim, chodime, chlista, klíč, v zimě, cisař, šipek, čitat, rohlik, žebřík, košiček.

V *ej* mění se jen ve slovech: vozejk, nozejk, cejn, cejtit. Za mor. psíček je tu č. pejsek.

4. *y* je čistě: ryby, pysky. Jen slovesa myt, kryt, ryt mění *y* v *e* v indikativě: meju, kreju, reju;

ý se mění v *ej*: bejk, pejcha, pastejř, vejmluva, mejlit se, dobrejch.

5. *o* se mění v *u* ve slovech: kuže, kuzle, stuj, v. neboj se.

6. *u* má zvuk čistý: budu, hubu, kup cukru;

ú se mění v *ou*: dlouho, kout, za stodolou, vedou, žaloudek, *u* a *ou* v ohýbácích koncovkách jmenných přehlasuje se v *i* (*í* se krátí): ruži, duši, za peci, naši stodolu, za naši stodolou.

Po *c* drží se *u*, *ou*: palicu — palicou, čepicu — čepicou.

7. *ů* se krátí: dvur, stul, ruže, sousedu.

8. *aj* drží se ve slovech: kraj, hajnej;

ej přehlasované i původní se nemění: zavolej, přej, nasej, nejlepši;

ij a *yj* se mění v *i*, *y*: pi, bi, uši, uži, umy, zakry.

9. Zvláštní délky jsou: zéli, pívo, Bóže, na hóre.

Souhlásky.

1. *l* jest jedno, střední. Substantiva na *el* a *la* kolísají mezi skloňováním tvrdým a měkkým: učitel — učitele i učítela, do popele, v popeli, do školy i do škole, ve škole, dvě školy i škole.

2. *d* se mění ve zvláštní, ne příliš zřetelné *r* ve slovech: gro, gre, gry (kdo, kde, kdy) a p.

3. Přídech *v* je pravidelný: vokno, voko, voves, vobéhnout. Přídechu *h* není: abych, udělal ouvod, oul.

4. *st* neměkne v *st*: host, chytrost, ale: nit, štvrt;
ď, t imperativné se nemění: nechoďte, zaplať — zaplatte;
t a *ď* nemění se v *c* a *z* v iterativech V. třídy (jako v okolním podřetí): kátět, uklidět, vychádi.

5. *šč* nemění se v *st* měščan, neščesti, ščedrej.

Skloňování.

Jedn. 1. ten	náš	malej	kluk
2. toho	našeho	malyho	kluka
3. tomu	našemu	malymu	klukovi
4. toho	našeho	malyho	kluka
5. ty	náš	malej	kluku
6. tom	našem	malym	klukovi
7. tym	naším	malym	klukem
Množn. 1. ty	naše	maly	kluci
2. tech	našejch	malejch	kluku
3. tem	našejm	malejm	klukum
4. ty	naše	maly	kluci
5. vy	naše	maly	kluci
6. tech	našejch	malejch	klucich
7. tema	našejma	malejma	klucima.

Podstatná měkkého zakončení mají v lokale jedn. *i*: na koni, v koši, v koláči, v háji.

Vzor obraz má v lokale jedn. *i*: na vobrazi, v lesi, na vozi, v nom. mn. *y*: vobrazy, lesy, vozy.

Skloňování zájmenné a složené má v nom. mn. pro všechny tři rody stejný tvar: vaše chlapani, znojemsky měščani, německy hrušky, moravsky vina, turecky vojáci.

Akkusativ mn. rovná se nominativu: Viděl jsem vojáci vtáci, kominári.

Lokal mn. končí se na *ich* a *ech*: vojácich, vtácich, nožich, učitelich, stromech, hodech.

Instrumental mn. po měkkých souhláskách končí se na *ima*: mužima, konima, učitelima, košima, nožima. Jména na *k* a *ch*

tvorí jej od nominativu mn.: klucíma, vojácíma, vtáčíma, hošíma. Po jiných souhláskách má koncovku *ama*: holubama, prutama.

Přítel má v množn. čísle: 1. přátele, 2. přátel, 3. přátelům, 6. přátelích, 7. přátelíma.

Jedn.	1. ta	naše (a)	bilá	koza
	2. ty	naši	bily	koze
	3. ty	naši	bily	kozi
	4. tu	naši (u)	bilou	kozu
	6. ty	naši	bily	kozi
	7. tou	naši (ou)	bilou	kozou
Množn.	1. ty	naše	bily	kozy (e)
	2. tech	našejch	bilejch	koz
	3. tem	našejm	bilejm	kozám
	4. ty	naše	bily	kozy (e)
	6. tech	našejch	bilejch	kozách
	7. tema	našejma	bilejma	kozama.

1. mrkev	mrkve
2. mrkve	mrkvi
3. mrkvi	mrkvím
4. mrkev	mrkve
6. mrkvi	mrkvích
7. mrkvi	mrkvíma.

Instr. jedn. končí se zpravidla na *i*: kosti, níti, za peci.

Instr. mn. substantiv rodu ženského i středního měkkého zakončení má koncovku *íma*: kostíma, dušíma, ružíma, věžíma, čepicíma, políma, vejcíma.

1. Ruce, 2. 6. rukouch, 3. rukoum, 7. rukama.

Vlastní jména přídavná tvoří genitiv mn. dle substantiv: u Slabu, u Novotu, vod Budišovsku.

Vedle tvaru o něm slyšeti také o ňom; ale jen: o čem, o ničem, po všem.

Časování.

Infinitiv: klact, kract, vect, nest, plect, příst, trást, vezt, lezt, pect, tect, vlect, zapnout — zapal (i zapnul) — zapatej (i zapnutej), začít i začnout, žít i žnout.

1. osoba jedn. a 3. mn.: vedu — vedou, piju — pijou, ležím — ležíjou, chodím — chodíjou, vim — vijou, jim — jíjou, volám — volají, dám — dají.

Přechodníky jsou jen: stoje, leže, kleče, sedě (i: v stoje, v leže atd.)

Příčestí činné kmenů zavřených *l* odsouvá: pad, sed, utek, sněd.

sem	byď
seš	byďte
je	byďme
sme	bejt.
ste	
sou	

Podobně i mluva města *Velkého Meziříčí* jest podstatně obecná řeč česká a liší se od třebíčské jen málo čím.

1. *a* se nepřehlasuje: do kopca, do koša, od učítela, duša, ruža, palica.

2. *yj* imperativné mění se v *ej*: umej, zakrej, rejte.

3. Akkusativ mn. odlišuje se od nominativu: ti naši mali kluci — ty naše maly kluky. Instrum. mn. končí se zpravidla na *ama*: klukama, košama, nožama.

4. Zájmeno *ten* má v množném čísle: 1. ti -ty -ty, 2. tejh, 3. tejm, 4. ty, 6. tejh, 7. tejma.

5. Přídavné přisvojovací má tvary: *uj -ova -ovo*: souseduj — sousedova — sousedovo.

6. Sloveso *bejt* má v 1. os. jedn. *su*.

7. Přechodníky jsou tytéž jako v Třebíči, ale *a* se v nich nepřehlasuje: seša, leža, stoja, kleča.

Ostatek je všechno jako v Třebíči.

XII. Kunštát.

H r a n i c e: Kunčinov, Bedřichov, Černovice, Tasovice, Hodonín, Kunštát, Rudka, Sulikov, Vranová A), Lazínov, Skrhov, Skřib, Bradleny, Bohouňov, Ústup, Crhov, Louka, Brfovi, Koroužné, Kobylnice, Kozlov, Rožná, Moravec, Pykarec, Radkov, Libochov, Mezihoří, Litava, Husle, Maňová, Doubravnik, Sejřek, Nedvědice, Štěpánov, Černovice.

Hranice tohoto podřechí nelze vymeziti až do poslední vsi. Na hranicích jeví se přechody k podřechím sousedním, že nenasnadno stanoviti, kam tu onu osadu připočísti. Křížanov se svým pozadím snad lze už počítati k Meziříčsku, ač se tam toliko koncové *u* a *y* mění v *o* a *é*: budo, hubo, rybě, pyskě, tē hruškě; zdá se však, že odlišení toto od podřechí meziříčsko-třebičského vzniklo teprve dobou novější. *Ci* a *si* zaměňuje se tam posud v *ce* a *se*: cebula, cegán, sela, selnica, serkě.

Osady Olší a Drahonín u Doubravníka kloní se již k podřechí tišňovskému: prů vůdů.

V Bohouňově jest mnoho přistěhovalcův, od Svojanova; ti pak mluví podřechím tamější krajiny: dobrej člověk, dej, za našou stodolou.

V Louce na Kunštátsku starší lidé mluví jako v Prosetíně, mladší už vyslovují *ou*, *ej*.

Zajímavá je v této krajině osada Vranová. Západní její polovice, 30 čísel, patřila pod faru i pod panství do Letovic, východní do Křetína. Ač do školy všecky děti chodily do Křetína, přece řeč osady byla rozdělena na křetskou a letovskou a vyrovnává se v obou polovicích v křetskou teprve v nynějším mladším pokolení. Ve východní polovici je jedno *l* jako v západní, ale v této značně tvrdší, zvláště před *a*, *o*, *ě*, *ě* a na konci slov. Tam mluví se: budu, buk, hubu, zde: bôdô, bôk, hôtô. Na křetské straně: v čom, v ňom, v našom, na letovské: v čem, v něm, v našem. Tam: ryby, pysky, plevy se chytly, zima, zde: rěbē, pěskē, plevē se chětlē, zēma. K těmž podřechí jako západní polovice Vranové patří také osady: Jasenov, Zabludov, Skrhov, Vlkov, Meziříčsko. Řeč těchto osad proti křetské a vlastní letovské nazývají „prostřední“.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* je krátké proti českému *á* celkem v týchž slovech jako v ostatních podřechích moravských: jama, skala, vrana, rana, klada, lavka, prah, blato, radlo atd.

Dlouhé jest ve slově pára.

Jména s dlouhým *á*: brána, pára, sláma a p. podržují *á* ve všech pádech; jen kráva krátí *á* v dativě *mn.*: kravám, jako všude na Moravě.

2. Dlouží se *a* týchž kmenů měkkých, odsuje-li se koncové *a* (č. *e*): *baň, kaň* (v. *baňa, kaňa*), — tak *i*: *chýž* (Roseč).

Dlouží se *a* v příslovcích: *ledvá, sotvá, nihdá, tehdá, posád, posavád, támle, věrá*.

3. Krátí se *á* v jednoslabičných infinitivech kmenův otevřených: *dat, brat, spat, lhat* atd.

4. Koncové *a* trvá celkem nepřehlasováno: *lavica, duša, muža, pola*. Zde onde slyšeti některý tvar přehlasovaný: *u otce* (v. *u kříža* atd. *Prosetín*), *naše babička* (dosti často).

5. Uvnitř slova přechází *á* v *í a*) v zdrobnělých slovech na *otko*: *hósitko, kuřitko* atd., *b*) ve kmenech sloves: *zíbst, huvíznót, tíhnót* — *tíhli pryč*, *c*) v infinitivě a přičestích sloves: *příst* — *přídł, tříst* — *voťris se, hřít* — *hřil, přít* — *přil, vokřít* — *vokřil, smít se* — *smil se*.

6. *a, á* se seslabuje v *e*: *popáset* — *popásim* (Rožná), v *i*: *klicek*, v *o*: *pomohat, zmohá se, posovád*

e, é; ě, ie.

1. *e* se nedlouží v infinitivech těchto kmenů zavřených: *vest, vezt, plest, lezt, jezť, v. týct, pýct, kvýst*.

2. *e* se dlouží v substantivní koncovce *te!*, je-li předchozí slabika krátká: *učítel, pytel, postel; ale: přítel*.

e se dlouží v příslovci: *tédi* (tehdy), *tédivá*.

3. *é* se mění v *ý* ve slovech: *krýv, stýblo, dýšč* — *dýšča* (v. *dešča*), *drýv, mýno, pýro, šísté, sídmé, prstýnek, dýnko, puťynka* atd., *b*) ve tvarech adjektivních: *dobryho, dobrýmu, o dobrým*.

4. *e* se sesiluje v *ě*: *zamětat, záměť*.

5. *é* (*ie*) se úží v *í*: *chlib, chliv, mlíko, lík* atd.

6. *ě* se seslabuje v *í a*) v imperativě: *sednite, kleknite, b*) porůznu v lokále: *na půdi*.

ě tvrdne v slabice *ně*: *nekdo, neco, a* ve tvarech zájmen *ten*: *tech, tem, tema*.

i, í.

1. Po retnicích zní *i* stejně jako *y*.

2. V slabikách *li, ři, zi, si, ci, ši, ší, či* jest *i* čisté: *lid, peřina, zima, síla, cibula, žito, šidit, čisté, svačina*.

Jen v infinitivě sloves IV. třídy mění se zde onde *i* v *é*: nosét, vozét, pálét, vařét, slóžét atd. Přičestí: nosél, vozél, točél (Bradleny).

V přičestí č. mn. čísla rod se většinou nerozlišuje: chlapci běhali, děvčata běhali; jenom na Bystřicku: děvčata běhale, krávy se pásle.

3. V slabikách *lí*, *ří*, *zí*, *sí*, *cí*, *ží*, *ší*, *čí* zůstává *i* celkem čisté: líto, listí, tříška, stříkat, císař, vyšívát, užívat, čítat atd. Pravidelně přezvukuje se a) *sí* v *sé* v příponě *ín* místních jmen: Karasén, Milasén, Jersén,*) b) *sí* a *zí* v genitivě mn.: husé, kozé, mezé, c) porůznu: v zémě, vozék, psék (ale: nožík, stehlík, atd.), po řěčku (Střítež), čém (Bradleny).

4. *i* se krátí v týchž slovech jako jinde na Moravě: hlina, lipa, misa, síla, žila, snih, dítě. Kromě toho: křída, povídat, naháikat, zabíjet — zabijím, popíjet — popijím.

5. *i* se dluží ve slovech: tří, čtyři, všeci (v rodě m.), jích, jím, jíma (Kunštát) pivo, křížák, křížuju, klínuju.

y, ý.

1. *y* zní většinou čisté: ryby, pysky, hrušky; jenom v přítomném čase sloves myt, skryt, ryt mění se *y* v *e*: meju, kreju, reju.

V Bedřichově a Kunčínově a s druhé strany v Křižanově a v okolí mění se koncové *y* v *é*: rybè, rakè, mè. V Sejřku každé *y* vyznívá hodně v *é*: Tak si povídalè tè matkè.

2. *ý* mění se v *é*: sékora, méto, sépka, mlén, réč, motél, stréc, bévám, pokrévám, dobréch, dobrém, dobréma atd. Místy: bél — byl (Buková).

o.

1. *o* zní čisté: kopec, stodola, vokno.

2. *o* se dluží v *ň* v slovech: stůně (Křetin) — stůne (Rožná), vůře, chrůmat a v číslovce vůsmé.

3. *o* se mění v *u* v slabice *ou* sloves VI. třídy: kupuvat, vytahuvat, děkuvat.

*) Ve Zvoli: Karasejn atd.

u, ú.

1. *u* zní většinou čistě: budu, hubu, muchu.

V Bedřichově a Kunčinově a s druhé strany v Křižanově a v okolí koncové *u* mění se v *o*: budo, mucho, hubo. V Kunčinově tak vyslovoval muž 50letý (r. 1883), žena 45letá však už: budu, muchu, hubu.

2. *u* se dluží v příslovcích: túze, túle (tuhle).

3. *u* se přehlasuje ve slově břich a ve vokativě: kováři, Tomáši! Ostatek trvá: čepicu, našu dušu.

4. *u* se zeslabuje v *y*: hlyboké, nabydu, byď.

5. *ú* se mění v *ó*: tróba, za našó stodoló, k zeló, v zeló, kostó, jedná ranó, nesó.

V Bukové *ó* se málo dluží a zní skoro jako *ou*.

ů.

1. *ů* se vyslovuje zdlouha *a*) ve kmenech: kůzle, kůža, můžu, hnůj, stůl atd.; *b*) v genitivě mn. a v přídavném jméně přisvojovacím: u Jakubů, chlapec Jakubů.

V Doubravníku se krátí: kuzle, kuža atd.

2. *ň* se krátí ve slovech: puđu, pučít (půjčiti).

ia, io, an, aj, ej, ij, yj.

1. Dvojhláska *ia* vyskytuje se po retnicích *a*) ve slově pjatro, *b*) ve vzoru holoubě: holóbjata, hříbjata, pópjata, *c*) ve vzoru mrkev: korotvja (v. korotev), hóžvja.

2. Dvojhláska *io* vyskytuje se po retnicích *a*) ve vzoru mrkev: mrkvjó, dratvjó, cirkvjó; tak i zemjó; *b*) ve vzoru znamení: v Brtovjó, na krejčírštvjó, v procestvjó.

3. Za východomoravské pauk je tu všude pabók, za pauz: pavza, pabza (Buková), póza (Bedřichov).

4. *aj* se nepřehlasuje ve slovech: kraj, hájně. Sice koncové *aj* se přehlasuje v *ej* a přechází jako původní *ej* v *é*: dé, kréčí, zavolé, hře, přé, nalé, véce, nélepsi.

5. *ij* se mění v *i*: pi, bi — bite; po *z* a *š* v *í*: uží, uší.

6. *yj* přechází v *é*: umé, zakré, v. zakry (Buková).

Zvláštní dlužení.

al, el, il v přičestí činném se prodlužuje: povidál, dál, sešél, běžél, mlátil.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Skupenina *sh* mění se u výslovnosti v *sch*: schon, schánět, schořel.

2. Na konci slova hláska jasná zní velmi jemně, s pavukem samohlásky *e*: *zub, had, snih, vůz, chlic, kříž, Crhov.*

l, r, ř.

1. *l* se odsouvá *a)* v přičestí činném kmenů zavřených: *spad, ved, nes, jed, sed, plet.* V osadách od jiných podřečí sousedních vyskytují se v řeči tvary neelidované a elidované vedle sebe (Bradleny, Vranová, Bedřichov, Nedvědice, Doubravník, Sejřek); *b)* v přičestí činném slovesa dělat: *děál — děála, huděál, rozděál, i: dál;* *c)* ve slovech: *mynář, žica, žička.*

l (*el*) mění se v *e* ve slovese *mečet — meč — mečí, v lu* vo slově *sluza, v m* před *b* ve slovech: *vemblód, Vamberice (= Alberice), Špimberk, v n* ve slově *končava.*

2. *r* se mění v *l* ve slovech: *falář, lichtář, léstřík, Kadlík, kadrátka a j.*

r se mění v *er* ve slově *chaterné (Pykarec).*

3. *ř* tvrdne ve slovech: *dvírca, porád a ve slovese uderit od Křetína po Kunštát.* V osadách: *Rosečí, Petrové, Sulíkové, Rosičce, Ústupě, Kněžovsi a od této čáry na západ již se vyslovuje udeřit.*

n, ň.

1. *n* měkne v *ň* ve slovech: *kameň, plameň, ječmeň, kře-meň, deň — ve dne, — kovárňa, pekárňa, kůlňa a p.*

2. *ň* tvrdne v *n* v předponě *ně*: *nehdo, nehdy.*

ň se mění v *j* v koncovkách *nín a nina*: *Hodojín, Drahojín, Domajín, Róbajín, sekajna n. sekajina.*

ň vsouvá se v slabiku *mě*: *mněřica, mnět, mněch, smněje se, kromně.*

3. *n* se mění v *m* před *b* ve slovech: *hamba, homba.*

4. *nn* se rozlišuje v *dn* ve slově *padna (Prosetín).*

d, d̄; t, t̄.

1. *d* měkne ve slově půđa (Křetin).

d̄ neměkne v příslovcích: *vodkud, dokád, dokavád, napřed a p.*; tvrdne ve slově *ted* (Křetin);

d se mění v *r* ve slově *svarba, svarebníci, v z* ve slově *pobízka*;

d se odsouvá ve slově *pořá*;

d se vsouvá ve slově *zdralé*.

2. V imperativě *d̄* místy tvrdne: *pod — pote, pojed — pojedte, byd — bydte* (Křetin), *jinde většinou: poď, pojed atd.*;

d̄ se mění v *j* v místním jmeně *Nedvějice*.

3. *t* měkne porůznu ve vzoru *kost* v osadách od jiných podřečí pohraničních: *kost v. hniť, zlost, spravedlnost atd.* (Vranová, Lazinov, Bradleny), *kost, dost, zlost a p.* (Buková, Sejřek, Štěpánov, Černovice). V Bedřichově a Křetině neměkne jen ve slově *hniť*, v *Kunštátě* a v okolí neměkne vůbec: *milost, zlost, mast*.

4. *t̄* tvrdne v příslovcích: *dyt, at, nechat — nechatsi* (Roseč).

V imperativě *t̄* trvá v osadách pohraničních: *vrať — vraťte, mlať — mlaťte, plať — plaťte* (Lazinov, Bradleny, Bedřichov); v Křetině: *mlat — mlatte, plat — platte*, v Prosetíně: *zaplať — zaplaťte v. neutrat, v Černovicích, v Doubravníku: vrac — vracťte, zaplac — zaplaťte*.

V imperativní koncovec *st̄* tvrdne *t̄* v *Kunštátě* a v okolí: *pust, namast*.

Ve slovese *chtět* mění se *t̄* v *c* na *Bystřicku*: *scet — scu — scél*.

5. *dj* a *tj* mění se v *z* a *c* v přičestích sloves IV. třídy a v iterativěch sloves IV. třídy: *vyhozené, převrácené, kácet, vyplácet, vyházet*; jen v *Doubravníku* a v okolí: *kátět, hádět atd.*

6. *st̄* abstraktních substantiv vzoru *košť* mění se v instrumentale jedn. místy v *šč*: *zloščó, chytroščó* (Vranová), podobně *stj* v indikativě a imperativě slovesa *chystat*: *chyšču, nachyščí* (Vranová).

7. Ve slovech *tlusté*, *tlačít*, *tlóct* mění se *t* v *k* v osadách pohraničních (Doubravník, Buková, Černovice); v Kunštátě a v okolí trvá nezměněno.

b, p; m; v, f.

1. *p* se mění u *v* ve slově *vták*.

2. *v* se mění v *b* ve slovech: *zbihat* (zdvihati), *pabók* = *pabučínář*, *pabučina*;

v je přídechem každému náslovnému *o*: *voko*, *voves*, *vod nás*, *vo něm*, *volovo*.

m se mění v *n* před souhláskami neretnými: *kan deš?* *tan sem byl*.

g, k; h, ch.

1. *g* se vsouvá ve slovese *rozglósknót* — *rozglóskat* (*rozlousknouti*).

g se střídá s *h*: *nehdo*, *nihe*, *hdesi* (Roseč), *hdo*, *nehdo*, *nigdá* (Křetín), *gdo*, *nekdo*, *nigde* (Buková).

2. *k* se mění v *ch* ve slovech: *kochtat* — *kochee*, *kochtavé*.

sk, *ck* mění se před *i* v *sc*, (*c*)*c*: *moravské* — *moravsci*, *znojenské* — *znojemsci*, *rosecké* (Roseč) — *roseci*, *rosické* (Rosička) — *rosici*, *bystřické* — *bystřici*.

k se vysouvá ve slovech: *dopak*, *depak* a *p. toli*.

3. *h* jest přídechem náslovnému *a*, *e*, *i*, *u*, *ó* (= *ú*): *hale*, *hano*, *haž*, *handěl*, *hadvent*, *ha* (= *a*), *habych*, *heptiška*, *hiné*, *Himramov*, *híva*, *hírský leny* (na sv. Jiří seté), *hindy v. jindy*, *hím v. jím*, *nahím se v. najím se*, *huši*, *humí*, *hučitel*, *humřít*, *hukrad*, *nehumévé*, *hól*, *hóvod*, *hóroky*.

Ale skoro ve všech osadách — někde více, jinde méně — slyšení náslovné ty hlásky bez přídechu vedle přídechu *h*. V Doubravníku, v Bukové a v Černovicích *a* jest bez přídechu, *u* a *ó* jen ve slovech *hucho*, *hulica*, *huzený*, *hól*, *hózké*;

h se přisouvá k *n* ve slovech: *hnízké*, *hniř*, *hnétek* (nýtek).

h se odsouvá ve slovech: *řmot*, *řbet*, *vězda*, *vízdat*, *nazlas*.

z, s, c; ž, š, č.

1. *z* se mění v *ž* ve slovech: *žlátenica*, *kolomaž*, *sážené*.

2. *s* se odsouvá ve slově *krz*.

3. *šč* nemění se ani v tomto podřecí v *šť*: mněščan, neščetí, ščep, ščasné.

j.

j se mění v *h* ve slově Prostihov, v *č* ve slovech: đama, đamcovat (vyhrabovati krtičince);

j se vysouvá ve slovech: du, puđu, pučím, enom, ešče v. ješče, juž, jesli v. esli.

Přesmyk.

Mochorůvka = muchomůrka (Vranová), probřislo.

Skloňování jmen podstatných rodu mužského.

1. Dativ jedn. vedle častějšího *ovi* mívá koncovku *u*: svýmu bratru, k mistru.

2. Akkusativ mn. se tu všude přesně odlišuje od nominativu: Chytál vtáky, poďme na raky, děti si hrajó na vojáky.

3. Dativ mn. končí se všude na *om*: holubom, koňom, hostom, penězom, vobrazom.

4. Instrumental mn. končí se zpravidla na *ama*: holubama, stromama, vobrazama, přátelama, koňama (v. konima, koňma).

V Doubravniku a v nejbližším okolí (Sejřku) vyznívá instrumental mn. vůbec častěji na *ami* než na *ama*: bratrami, jablkami, sestrami, kravami, stodolami, telatami, nami atd. v. konima, volma.

5. Lokal mn. končí se zpravidla na *ách*: stromách, jabkách, žebrákách, kopcách v. na koněch.

6. Měkké kmeny mají ve vokativě a v lokale jedn.: příteli, kovári, muži, manželí, anděli (v. anděle Boží), — na koni, v koši, ve vohni.

7. Kořeň má starý genitiv mn. v úsloví: dveři só votevřeny do kořeň.

8. Podstatná na *z* a *s* skloňují se dle měkkých: v lesi, na vozi, v jednom kusi, nom. mn.: lese, voze, kuse. Místy vyskytá se skloňování dle tvrdých kmenů: na vobrazu (v. na vozi, v lesi); vozy, vobrazy (Křetín, Roseč, Prosetín).

Skloňování podstatných rodu středního

je celkem po moravsku pravidelné.

1. Vzor pole má v dativě: polu, v lokále: na poli.

2. Vzor stavení má v dativě a lokale jedn. tvary přehlasované vedle nepřehlasovaných: k zelí, v zelí v. k zeló, v zeló, na Poříčó, k roló, v stavení, v obilí, v psañó.

3. Lokal mn. končí se nejčastěji na *ách*, ale i na *ech* a *ích*: ve voknách — ve voknech, v zelích, na polech, v psáních; vzor hřibě má jen *ech*.

4. Hnízdo má v genitivě mn.: hnízdé.

Skloňování podstatných rodu ženského.

1. Lóka má v mn. čísle luka.

2. Vzor *koza* kolísá se mezi vzorem *ryba* a *růža*: gen. jedn. a nom. mn. *kozy* i *koze*, dat. a lok. jedn. *kozi*. Podobně vzor *stodola*: do *stodoly*, do *školy* v. do *stodole*, do *škole*, ve *stodole*, ve *školi*, v *truhli*, do *jehle*.

3. Genitiv mn. vzorů *koza* a *růža* končí se na *é*, *éch*, *í*: *husé*, *kozé*, *růžé*, *svíce* — *huséch*, *kozéch*, *růžéch*, *svicéch* — *husí*, *kozi*, *růží*, *svící*. Při vzoru *ryba* gen. na *é* vyskytuje se jen porůznu: *moc sorté*.

1. zem	zeme (zemně)
2. zeme	zemí
3. zemi	zemám
6. zemi	zemách (zemňách)
7. zemó (zemňó)	zemama (zemňama).

1. kost (kost)	kosti
2. kosti	kostí
3. kosti	kostím
5. kosto	kosti
6. kosti	kostích
7. kostó (í)	kostama (kostima, kostma).

1. mrkev	mrkvje
2. mrkvje	mrkví
3. mrkvi	mrkvám (vjám)
5. mrkvo	mrkvje
6. mrkvi	mrkvách (vjách)
7. mrkvjó (vó)	mrkvama (vjama).

Tak se skloňují: korotev, pánev, dratev; vedle toho: hožvja.

1. ruce	nohy
2. 6. rukó (óch)	nohó (óch)
3. rukám	nohám
7. rukama	nohama.

Skloňování jmen přídavných.

1. dobré, dobrý	dobrá	dobří, dobrý
2. dobrýho	dobré	dobrých
3. dobrýmu	dobré	dobrém
4. dobrýho, dobrý	dobró	dobrý
6. dobrým	dobré	dobrých
7. dobrém	dobró	dobréma.

Vzor dnešní skloňuje se celkem dle jazyka spisovného. Zbytky skloňování jmenného jsou: z větša, po staršu: „To si vymíňuju, habyste mne po staršu (byli tři synové) každé jednu noc na krehově hlídali“ (v pohádce).

Přídavné přisvojovací končí se na *ů -ova -ovo*, v osadách pohraničních (v Bedřichově, Černovicích, Nedvědicích, Doubravniku, Sejřku, ve Stríteži. Věžné) na *ůj -ova -ovo* a *ůj- uva -uvo* a skloňuje se celkem dle vzoru dobré. „To só vojce prostředních Vrbkovy“ (Věžná). Jsou tři Vrbkové: horní, prostřední a dolní.

Komparativ jmen přídavných: mlačí, slačí, věčí, kračí, ve- selší, hlubočeší, dobrěší (= chutnější), hůzké — huší.

Skloňování zájmen.

1. *já* má v gen., dat., akk. a lok. *mně*.
2. *ty* má v dat. a v akk. *tě*.
3. *von* má v lokale jedn. rodu muž. a stř. jen v některých pohraničních osadách (v Lazinově, Bradlenách) *něm*, všude jinde *ňom*; podobně: v *našom*, *vašom*, v *čom*, o *ničom*, po *všom*. V Křetině a na Poříčí je také předložkový genitiv a dativ: vod *ňoho*, k *ňomu*. Na Poříčí slyšeti ještě i dativ bezpředložkový *jom* (= jemu); v Křetině jediný soused tvar ten zachoval, i přezdívali mu odtud „Jom“.

Akkusativ rodu m. jest *ho*, *jé*, za *ně*, o *ňé*: i do *ňé*; akkusativ rodu stř. jest *ho*, mn. č. *je*.

Jejich se skloňuje jako v sousedních podřecích: jejichho, jejichmu.

5. *Můj* — *má* — *můj* skloňuje se celkem dle vzoru dobré -á -ý.

1. náš, naše	naša	naší, naše
2. našeho	naší	naších
3. našemu	naší	naším
4. našeho, naše	našu	naše
6. našom	naší	naších
7. našim	našó	našíma.

1. ten, to	ta	ti, ty
2. toho	té	tech (téch)
3. tomu	té	tem (tém)
4. toho, to	tu	ty
6. tom (tem)	té	tech (téch)
7. tém	tó	téma (téma)

Skloňování číslovek.

Jeden — *jedna* — *jedno* skloňuje se dle vzoru *ten*; v čísle mn. je dlouhé *é*: jednéch, jedném, jedněma.

V Černovicích: po *jedném* zrnečku.

1. dvě — dva, dvě	tří — tři tři
2. 6. dvóch	třech
3. dvóm	třem
4. dva dvě	tři
7. dvóma	třema

1. styří — čtyry, čtyry
2. šter (šterech)
3. šterem
4. čtyry
6. šterech
7. šterma (štyrma)

1. všecek	všecko	všecka	všecí	všecky
2. všeckýho (všeho)	všecké	všech	(všeckých)	
3. všeckýmu (všemu)	všecké	všem	(všeckém)	

4. všeckýho (všeho)	všecku	všecky
6. všeckým (všom)	všecké	všech (všeckých)
7. všeckém	všeckó	všema (všeckéma)

Rozdělil krajíc na *dvý*, na *trý*.

Mocka (= mnoho) je nesklonné: Letos je mocka jablek. Vod mocka práce vonemocíél. Na mocka fůrách vozili seno.

Časování.

1. 3. os. mn. má *ó*, kde má 1. jedn. *u*: vedu — vedó, piju — pijó, hraju — hrajó.

Slovesa, jež mají v 1. os. jedn. *ím*, mají v 3. os. mn. buď *ijó*: chodijó, učijó se, vijó (Křetin, Bedřichov, Vranová, Bradleny), nebo, a to ve veliké většině osad, *i* vedle *ijó*. V Roseči starší lidé mluví vůbec: umijó, hledijó, jijó, vijó, mladší raději: umi, hledí, jí, ví. V Prosetině, Černovicích a na Bystřicku (Štěpánov, Nedvědice, Doubravník, Rožná atd.) tvar *i* převládá, jakkoliv za řeči jedna a táž osoba leckdy užije tvaru na *ijó*. Tvar *ejí* má „libějí“ (rače) zde onde se vyskytující.

Kde je v 1. os. jedn. *ám*, tam je v 3. os. mn. *ajó*: volám — volajó, dám — dajó, mám — majó. Tvar ten novější dobou ustupuje buď docela tvaru *ají*, aneb se s ním aspoň střídá.

2. V imperativě jsou tvary obecné řeči vůbec: peč, uteč, pomoz.

t buď trvá: plaf — plafte, vraf — vrafte, buď tvrdne: mlat — mlatte, vrat — vratte, buď se mění *víc*: plac — placte, vrac — vRACTE (v. str. 233.). Tak i *d* v imperativě místy tvrdne: pojed — pojDte, bych — byDte (v. str. 233.). *ej* imperativní se mění v *é*: dé, volé, ij v *i*, *i*: pi, bí, uží, uší, yj v *é*: umé, zakré, málokde zakry (v. str. 231.).

Kde má imperativ v 2. os. jedn. *i*, tam má 2. a 1. os. mn. *ite*, *ime* v. *ěte*, *ěme*: sedni — sednite, vidite, zavři — zavřite.

3. Příčestí činné kmenů zavřených *l* zpravidla odsouvá: nes, pad, jed (v. str. 232.); kmeny otevřené v rodě m. samohlásku dlouží: volál, seďél, mlátil (v. str. 232.).

4. Příčestí trpné má jen zakončení určité: vedené -á -ý, bité -á -ý, krájené -á -ý.

5. Přechodníkům užívá se jen asi těchto: stoja, seda, leža, kleča, přinda, přijeda, viđa voči: zapíral mně to viđa voči (=do oči). Tratí se viđa voči (= vůčihledě).

6. Infinitiv a některé důležitější tvary:

I. třída: vest, plest, krast, kvýst (květu), příst, klast, růst, nest, pást, tříst, lezt, zíbst, (zebe, zíblo), pect — pýct, séct, vliet, týct, moct (můžu — můžó, „mož nebo nemož, jen dělé“), začít — začál — začaté i začité, zapít — zapjál — zapité, zapnutě, žít — žál — požaté, hutit — hufál — hutité, mlet, mřít, kryt, bit, šit, kovat, plovat.

Na Bystřicku jsou infinitivy: vect, kract, plíct, vyct (Sejřek), kvýct (Černovice), pýct — pýk — pýkla, síct — sík — síkli (Černovice).

Slovesa V. třídy vzoru hřáti mají: hřít — hřeju — hřil — hřité, vokřít — vokřeju — vokřil, smít se — směju se — smíl se, přít — přěju — přil, lit — léju — lil, vít — vjeju — vil.

Slovesa tříd ostatních shodují se celkem se sousedními podřecími tišnovským a meziríčským.

Býti: su — seš — só, byď — byďte, byd — bydte i by-byte: odby ho, odbyte ho, byt, byl.

Příslovce a spojky.

Tadým, tadýmka, tadýmto, kadým, vodsudtom, tadymato, dom — domka (domů), venka (ven), senka, v důli.

Tedé (teď), téhdi, téhdivá, vlůni, vondy, vonehdy, vondyno.

Teda (tedy), trá (třeba), esli — ješli (Strítež), batože (ovšem).

Komparativ příslovci: 1. lehčej, drahněj, říčej, teplěj, zimněj; 2. dálejc, veselejc (řidčeji, Rosička); 3. pěkněj, teplejá (Bystřicko).

Rád má: rači, rač, réši, réš.

Vo kozi.

Býl jedná jeden pán a ten mňel kozu, ale nemňel mu jí kdo pást. Zebrál se teda a šel si zjednat nějakó pastvicu. De a cestó potká děvče, bylo mu ale štrnást let; hned se jí ptá: „Neslózila bys u mně za pastvicu? Budeš se mít dobře, nebudeš nic inýho dělat, jenom pást kozu“. Děvče hned, že ráda. „Tak poď se mnó“. Šel a zaved ju na svůj zámek; tam jí dál jest takovéch dobrých jídel, že se jí vo nich ani ve snách nezdálo,

a pak ju poslal s kozo. Dívce páslo kozu, jak jen mohlo, vodilo ju na núpékneší trávu po mezkách a při tom si zpívalo, až se hory zelenaly. Dyž byla koza napasená, vedla ju dom. Jak ju přivedla, ptá se pán kozy: „No kozo, japak tě napásla?“

„Napásla mně!
přivázala mně k suché jedlici
a sama si hrála s pány mládenci.“*)

Pán se dopálil a pastvicu vyhnál a zjednal si druhó. Ale té se stalo taky tak; pán ju zas zahrál, dyž koza žalovala, a zjednal si hinó. Dyž ju poslal kozu pást, šel pozdaleka za ňó, aby ho neviděla, a divál se, jak pase. Dyž viděl, že pase dobře, vrátil se zasí dom. Jak dívce přivedlo kozu, hned se jí ptál: „No kozo, ja pak tě napásla?“ A koza zas:

„Napásla mně!
přivázala mně k suché jedlici,
a sama si hrála s pány mládenci.“

To pána dopálilo, popad miló kozu a jak ju dřel, tak ju dřel, až jí polovic řbeta vodřel. Koza břískala, a jak se mu vysmekla, tam ta pryč a utekla jedné babice na hůru.

Babička šla na hůru pro móku, a tady najedno koza spustí:

„A já koza rohatá,
do polovic vodřetá,
hdo sem přinde,
každýho zežeru.“

Babička se lekla a nevěděla, co má dělat. Strachem vodešla z chalópy. Škrabe se chudák plačky, škrabe a potká zajica. „Proč pak, babičko, plačete?“ „Ale, milé brachu, mám na hůři kozu, a ta chce každýho zežrat, kdo k ni přinde, a já nevím, jak ju vocud dostat.“

„Nic si z toho, babičko, nedělejte, já vám ju vyženu.“

„Ale Bóže, to budeš hodné“, a vrátila se ze zajicem k chalópe. Zajíc de na hůru, přinde na první schod, koza spustí: „A já koza rohatá“, ale zajíc už byl ten tam, sklopil huši a sprašoval do lesa, a babička trekala plačky za nim. Najedno potká lišku. Ta se hned ptá: „Babičko, co pak je vám, že plačete?“ „Ale jak nemám plakat, dyž mám na hůři kozu, a ta chce

*) V písních a říkadlech bývají zhusta tvary české.

každýho zežrat, kdo tam přinde“. „No neplačte, šak já vám ju vyženu“. „Nevyženeš“. „Vyženu“. „Už tam jeden byl a nespravil nic“. „Ale já vám ju vyženu“.

Tak šli. Liška se krađe po schodech, přinde na poslední schod, tu najedno koza začne: „A já koza rohatá, do polovic vodřetá . .“ Jak to liška uslyšela, zбіhla vocas a horopácem po schodech dolů a utíkala do lesa. Babička za ňó a plakala ešče víc. Utiká, utiká a potká ježka. „Babičko, co pak plačete?“ „Ale, milé brachu, mám na hůři kozu a ta chce každýho zežrat, kdo jen k ní přinde“. „No neplačte, šak já vám ju vyženu“. „Ó nevyženeš, holečku“. „Šak se podíváte, že ju vyženu“. „Dyt juž dvě tam byli a nevyhnali ju“. „No jen pote“. Tak přeci šli. Ježek přinde na první schod, koza spustí:

„A já koza rohatá,
do polovic vodřetá,
hdo sem přinde,
každýho zežeru.“

„No břešči jenom, břešči, šak já ti pomůžu dolů“, a šel pořád dál. Přinda na hůru, skočil jí na řbet, na to vodřený a začal ju píchát a neslez s ní a pořád ju píchál. Koza břískala a metla z hůry a víckrát tam nepřišla. Babička, ta byla ráda, že zas může byt doma, dala ježkovi za to hodně jablek a děkovala mu, že tu kozu zahrál.

Roseč.

Napsal stud. *F. Bělehrádek.*

Nářečí české.

I. Žďár, N. Město, Bystřice.

Hranice: Olešnice, Bolešín, Lesoňovice, Bratrušín, Věchnov, Zlatkov, Zvole, Bobrová, Radostín, Blizkov, Kochanov, Chlumek, Předín, St. Hříše, odtud na sever podél německého ostrova Jihlavského a českých hranic po Svratku a dále na východ po Olešnici podél českých hranic, jež podřečí toto všude přestupuje.

Od V. Meziříčí osady Radostín, Pavlov a Zhořec jsou přechodem k tomuto nářečí. Hláška *u* se tu nemění, *ú* (ou) se mění v *ó*, jež zní hodně v *ou*: za našo stodoló, niťo, kostó; *y* se mění jen pořádku: serové, menář, hruškě; *ý* a *ej* se mění v *é*: dobré člověk, dé, umé, zakré, nélepsi. Iterativa sloves IV. třídy nerozlišují *d* a *t*: hádět, schádět, kátět; *č* před *c* přechází v *j*: špajci, kojce; přičestí činné kmenů zavřených vyznívá v *yl*: nesyl, řekyl, pásyl, smykyl, — tak i šekyl (pes „šekl“).

O Radostíně Pavlované praví, že „tam prve byla tuze tvrdá řeč“; v čem by však ta „tvrdość“ záležela, nemohl jsem zvědět.

Od Bystřice je přechodnou osadou Zlatkov; za *ó* vyslozuje se *ou* teprv prý dobou novější.

Svou řeč v krajině této lid nazývá povětšinou moravskou. Ve Ždánicích u Bystřice pravili, že prý v Jimramově jsou Češi, protože říkají: maj', daj'. V Rokytně mluví také moravsky; jsou prý na sedle, nejsou „ani Čechy ani Morava“. Na Vršavě jižnímu větru říkají „moravský“, západnímu „český“. Na Žďársku lid sám svou řeč nazývá „českou“.

Samohlásky.

a, á.

1. Kvantita samohlásky *a* je moravská: dat, lhat, psat, spat, klast, krast, jama, klada, vrana, žaba, blato (v Studené: bláto), prah, mak atd. — jen hrách se dluží (jako i jinde na západní Moravě). V Heralci vyslovuje se po česku: fara.

Proti češtině dluží se *a*: *a*) v podstatných: bábička, Ján — Jáne*), já mám hlád; *b*) v příslovcích: sotvá, tehdivá, indyvá, nikdá, včera, nápřed.

2. *a* trvá celkem nepřehlasováno: jařica, jatelina, řetaz, přaska, čepica, duša, muža, koša, noža; zde onde však slyšeti též: je vusmyho máje (Blizkov), příze (Studená).

Vedle večerat, střilat, věšat je: zabijet, házet, kácet atd.; slízet se s někým.

Slovesa III. třídy spodobují po *ž* a *š* *e* v *a*, jako v staré češtině a v podřečích východomoravských: držat — držal — držali, léžat, bjéžat, slyšat.

Proti spisovnému jehla je tu všude jahla.

a se mění v *e* ve slovech: jasen, žleb, v *i* ve slově klicek; *á* v *o*: pomohat.

Uvnitř přechází *á* (ia) v *i*: *a*) v zdrobnělých slovech na *átko* po *č*, *ř*, *š*: káčítko, kuřitko, housítko vedle: kuřátko, housátko (Slavkovice); taktéž: vocísek (Jersín); *b*) v infinitivě a přičestí sloves V. třídy vzoru *hřít* (jako jinde).

e, é; ě, (ie).

1. *e* zní v některých osadách na Novoměstsku zvláštním zvukem mezi *ä* a *a*. V Bobrůvce, jak tvrdí sousedé (v takových věcech ovšem obyčejně upřílišující), říkali prý: „Lonujte (zvoňte!), valebnej pán jada“ (jede), podívajta sa! V Janách prý vyslovují: „Jajmanku, to je hazký!“ a v Hlinném prý říkají packa m. pecka.

2. *é* se krátí ve slovech: meno, pero, dešt, krev; porůznu: chleb (Žďár), v infinitivech kmenů zavřených: nest, vest, vezt, mest, plest, vlect, plect, sect, tect, jest; dluží se ve slově *céra*.

é mění se v *ý*: *a*) ve slovech: kamýnek, prstýnek, putýnka, dýnko, mýň, dýl a p.; *b*) ve tvarech adjektivních: dobrýho, dobrýmu, o dobrým (vedle dobryho, dobrymu).

*) Na vých. Moravě: Jan — Jane, ale: sv. Ján — sv. Jáne.

e se mění v *ě* ve slovech: zamětat, záměť.

ě trvá *a)* ve slovech: březa, řetice; *b)* v slovesných tvarech: mět, chtět, smět, hřeje, směje se a p.

ě se úží v *i* ve slovech: chlib (v. chleb), chliv, lik, mlíko (v Heralci: chliv, lik atd.), zeslabuje se v *i* v imperativě: sednite, lehnite, zavřite a p. — Břeh — na břihu, pod břihem.

ě tvrdne v slabice *ně*: nekdo, neco, stůne, a ve tvarech zájmena ten: tech, tem, tema.

ě přechází v *ia* ve slově ňadlica = mēdlíce (Bobrůvka), mňach = mēch (Pykarec).

i, í.

1. Po retnicích *i* zní stejně jako *y*; po sykavkách podnebných a *l* zní někde méně (na Bystřicku), někde více (na Novoměstsku) mezi *i* a *e*. — V Bobrůvce zní *di, ti, ni, ji, ři* skoro jako *dě, tě, ně, je, ře*.

i se vysouvá: svač'na, vodpoč'nout, kol'bat.

2. *i* se někde méně, někde více krátívá, jmenovitě v koncovkách: moc děti (na Bystřicku: děti), s radosti, chodim -iš -i -ime -ite. Tak i ve slovech polívka, podšívka, v iterativech: vyšívat, pōbijet, posílat a p.

3. *i* se proti češtině nedlouží *a)* ve slovech: hlina, lipa, misa, síla, žíla, křída, *b)* v infinitivech kmenův otevřených: bit, pít, šít.

4. *i* se dluží ve slovech: tři, čtyři, všeci.

5. *i* v slabikách *li, ři, zí, sí, cí, ží, ší* rozvádí se v *ej*:

a) ve kmenech: cejp, cejn, cejcha, cejtít, sejtko, sejt, sejtí, polejvat

b) v koncovce *sín* jmen místních: Karasejn, Jersejn

c) v zdrobňovací koncovce *ík*: lesejk, vozejk, nozejk — nozejček, stařejk, rohlej, stehlej.

d) v koncovkách ohýbacích *a)* v genitivě mn.: husejch, kozejch, mezejch, nūšejch, dušejch (v. kozej, husej, mezej atd.), *b)* v gen., dat., lok. a instr. mn. zájmena náš a váš: našejch, našejm, našejma (na Bystřicku a Novoměstsku: našich, našima).

6. *i* (*í*) se odsouvá v 3. osobě mn. na *ají*: povídaj, čítaj, daj a ve slově kontrbucí.

y, ý.

1. *y* nezni čistě; zvuk jeho zbarven jest tu více, onde méně zvukem vysokého, zúženého *e*.

V Bobrůvce zní *byl* téměř jako *bel*.

2. *y* mění se v *e* v předponě slovesa vyjit: Už mi všecko z hlavy vešlo. Sluničko vejde. V Bobrůvce i v jiných složeninách: Vítr stromy veklátil.

3. *y* se vysouvá ve slovese polkat (Svratka).

4. *y* se mění v *r*: prtél (pytel), prtlík, mrdlo (mydlo). Tak jmenovitě v Hlinném; odtud jim sousedé přezdívali hlinenských prtlíků. Než i jinde, na př. v Bobrůvce tuto výslovnost u starších lidí posud znamenati. Tam říká se také jednomu poli „na prklích“ (= na peklich?)*

5. *ý* mění se *ej*: bejvat, vejskat, co se mne tejče, mejdlo, zakrej, umej, dobrej, dobrejch, dobrejm, dobrejma, pět renskejch u Novotnejch. Tak i tejh, tejm, tejma (z tvarů: tých, tým, týma). Ve Žďáře vyslovuje se také zvejkat (= zvykat).

o

1. *o* mění se v *u* (ů) *a*) ve slovech: kuzle (v. kozle), kuža, luj (v. loj), jabluň, vubec (obec) — kůža (Vršava), pomůže (Heralec), *b*) v imperativě stuj v. neboj se, podoj a *j*, *c*) ve slabice *ov* sloves VI. třídy: tancovat, vytahovat a v koncovce *ovka*: rakuvka.

2. *o* se mění v *e* ve slově peduška.

3. *o* se dluží v *ou* ve slově ouvoce (i na Jemnicku a Telecku).

u ů.

1. *u* zní čistě a trvá celkem nezměněno: budu, ulicu, dušu.

2. *u* se nedluží po způsobu spisovné řeči *a*) v substantivech: hruda, huba, mucha, ale: louža, *b*) v infinitivech kmenův otevřených: kut, zut, plut.

3. *u* se dluží v *ou* ve slovech: kvíčerou, žaloudek (slov. žalůdek), soukno (slov. súkno), oužitek, Oustopeč (Hustopeč).

*) Podobný zjev pozoroval prof. Vavř. Dušek na Chodsku. Srovn. Hláskosloví nářečí jihočeských I. str. 8.

4. *u* mění se v *y*: hlybokej, ani slechy ani vidy vo něm nejní a ve tvarech: po česky, po německy a p. — mění se v *o* ve slově žlova.

5. *u* se vsouvá ve slova: sedum, vosum, sluza, petružel; odsouvá se se slov: dom (domů), poznov.

6. *ú* mění se vesměs v *ou*: za našou stodolou, pod lavicou, kostou, bouček, đoura.

Dvojhlasky.

1. Dvojhlaska *ia* vyskytuje se ve vzoru hříbě po retnicích: holoubjata, poupjátka.

2. Dvojhlasky *au* není: pavouk, pavučína, pavuza.

3. Dvojhlaska *aj* (kromě kraj, máj a p.) přehlasuje se v *ej*: volej, dej, počkej.

4. *ej* ve skloňování zájmeném a složeném buď trvá, nebo se mění v *ý* (*y*): tej mej dobrej, o tej bilej, strakatej (většinou), z ty bídy (Blížkov), z Novy Vsi, do Bobrovy (Svratka), z druhy dědiny (Vlachovice, v. tej všecek), ty starý ženě (Předín), z tý bílý mouky (Sazomín, Dlouhé, Lhotka u Žďára).

5. *ij* se mění v *i*: napi se, nebi.

6. *uj* se mění většinou v *ej*, zřídka v *y*: zakrej, zrej, umej; — umy (Ždánice).

Některé délky obecné češtiny slyšeti na Žďársku: póle, léži, bóli, Bóže (Lhotka).

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

1. Skupina *sh* mění se u výslovnosti v *sch*: schořet, schodit.

2. Na konci slova souhláska jasná zní velmi jemně, s pazzvukem samohlásky *e*: dub, had, mrkev, snih; jen zde onde (na př. v Předíně) mění se *h* v *ch*: snich. tvaroch.

l, r, ř.

1. *l* se mění v *li* ve slovech: vlik — vlci — na Vličkách (pole v Bobrůvce), vlina, mlisnej;

l se mění v *yl, il a*) v přičestí činném kmenů zavřených řekyl, čtyl, padyl, štouchyl, klopejtyl, pásyl, mákyl atd. Vedle

nesla atd. také nesyla (Obyčtov). Vedle těchto tvarů slyšeti všude také tvary elidované: řek, pad, nes, zvláště od mladších. — V Studené a Chlumci jsou všechny tři tvary vedle sebe: nesyl — nesl — nes, pletyl — pletl — plet atd. V některých osadách (v Rokytně, Vršavě, v Kadově, N. Vsi) se k tvarům na *yl* neznají; na Bystřicku slyšeti všude tvary elidované; *b*) ve jménech původu německého: Vencil Šacil, šekyl (jméno psí), vergyl;

l se mění v *lu* ve slově sluzá;

l se vysouvá v přičestí činném slovesa dělat: děál — děáli (zní téměř jako: ďál — ďáli) a v příslovci dou (zní dvojslabičně).

2. *r* se mění v *yr* ve slovech: vítyr, butyr, cukyr, hadyr, švagyr. Nejvíce to slyšeti v Hlinném, Dlouhém a ve Svatce;

r se mění v *ro* v předložce kroz (skrze);

ř tvrdne ve slovech: porad, dvírka; netvrdne ve slovese udeřit;

ř se mění v *j* ve slově jeřucha (Kadov).

n, ň.

1. Koncové *n* neměkne ve slovech: kamen, plamen, jelen a p. — den i deň (Vítochov); měkne v příponě *na*: kůlna, kovárna a p., a ve slově miňutka.

2. *ň* tvrdne v *n* v příponě *ě*: nekdo, nekdy, nákej a ve slovese stůnu — stůneš. — Honák jest obchodník s dobytkem, hoňák honící pes;

ň se mění v *j* v příponě *nina*: kopajina, sekajiny, slajiny;

ň se vsouvá v slabiku *mě*: mněch, mnět, mněsto, mněščan;

nn se rozlišuje v *dn*: padna, Hadna (Anna), kamednej, soukednej (Věchnov, Radňovice, Vítochov, Heralec).

Přídavné od podstatných kmene *et* tvoří se na *eně* m. spisovného *ecí*: prasenčí, kuzlenčí, housenčí v. telecí, jehněčí.

d, ď; t, t.

1. *d* mění se v *r* ve slově karlec.

d se vsouvá ve slově brdlení (mřížoví z hůlek u rybníka, by ryby nevybíhaly).

2. Koncové *t* tvrdne ve slovech dle vzoru kost: spravedlnost, poctivost, dost, nit — nitou, ve slově dešť — dešťu a imperativě pust.

3. *t* mění se *c* v imperativěch: vrac — vracte, plac — placte, svéc — svěcte, vobrac — vobracete a p. a ve slovese chcet — chcel.

4. *ďt* zůstává nezměněno: hleďte, pojedte.

5. *t* se mění jen porůznu v *k* ve slovech klustej, klouct, klačit (Račice, Bobruvka); mění se v *d* ve slově špadnej, špadně.

6. *dj*, *tj* nemění se v *z* a *c*, jmenovitě v osadách podél hranic podřečí meziříčsko-třebičského: hádět, slunyčko vychádi, kátět, vyplátět, převrátěnej.

b, p; m; v, f.

1. *b* se přisouvá ve slovese blízat (lízati);

b se mění u *v* ve jménech: Vobrová, Vobruvka, v *m* ve slově rymník.

2. *p* se mění v *k* v přídavném křesnej.

3. *v* se mění v *u* po samohlásce, následuje-li po *v* souhláska, a na konci slova: kauka, prauda, zrouna, děuče, poliuka, kreu, šeu, mrkeu, Bohuslau, Vítochou, zdrau; — kráva — krauka, hlava — hlauka, lavica — lauka.

V některých osadách, jako: v Rokytně, Vlachovicích, Kadově vyslovují: kavka, děvče atd., ve Ždánicích: Makouskej v. kavka atd.

v se mění v *j* a) v genitivě mn. a v přídavném přisvojovacím: moc koláčůj, pět másůj, u Brhlůj, chlapec Ježůj, Strakůj atd. (v Bobruvce, Dlouhém, Věchnově), b) v podstatném vobuj.

v se vysouvá ze skupiny *ovi* a) v dativě a lokale jedn.: bratroj, koňoj, psoj, Jozefoj, žebrákoj, po Pinkoj. — Ve Lhotce u Žďáru, v Radňovicích, Svatce, Dlouhém i jinde na Novoměstsku slyšeti tvar ten jen zde onde od starších lidí; b) ve slovesech: poidat, loit, bait a p, v nichž *v* zní jen slabounkým přídechem. — V podstatném pavuza *v* buď jen slabým přídechem zní (Ždánice), nebo mizí docela, při čemž *au* se mění v *ou*: pouza.

v se mění v *j* v číslovce *dje*, v *b* ve slově babouk (pavouk) a zbihat (zdvihati), v *l* ve slovech: skyla chleba, nalní kost (jinde navní, namní).

v se vysouvá z jména Sratka (Heralec).

v se přisouvá *a*) ku každému náslovnému *o*: *voko*, *voves* *voběd*, *vorat*; *b*) k slovesu *ščekat*: *pes včeká*; nepřisouvá se ve slově *lišta* (mor. *lišťva*).

f se mění u *v*: *trouvat*, v *p*: na *Tápli* (pole v *Obyčtově*).

g, k, h, ch.

1. *h* se střídá s *k* (*g*): *hdo* — *kdo*, *hdě* — *kde* a *p*.

h (*k*) se vysouvá: *nedo*, *nedy*, *nidá*; *švaře*!

h se odsouvá se skupiny *hř*, *hr*: *říbek*, *rotek*.

h se přisouvá k přídavnému *hnízkej* v. *nit*.

h jest příděchem náslovnému *u*, *ou* jen v několika slovech: *huzeny*, *huzel*, *houl*, *houzkej*, v *Předíně* a v *Ždánicích* také: *hucho*, *houterý*; sice jest *u*, *ou* bez příděchu: *učitel*, *umřel*, *ouroky*, *ouvod*. Náslovné *a* nemá příděchu *h*: *ani*, *abych*.

h se mění v *ch* ve slově: *chlišta*.

k se mění v *ch* ve slově *ochounět* (v. *obhounět*).

sk, *ck* mění se před *í* v *sc*, *cc*: *Bratruskej* (*Bratrušín*) — *Bratruscí*, *Karaskej* (*Karasejn*) — *Karascí*, *Chudobskej* (*Chudobín*) — *Chudobscí*, *Znojemscí*, *moravcí*, *tureckej* — *tureccí*, *Bystřickéj* *Bystřicí* (na *Novoměstsku* a *Bystřicku*).

ch mění se v *s* ve slovese *scet* — *scu* — *scel* (v. *chtět*).

z, s, c; ž, š, č.

1. *z* se vsouvá ve slovesa *hrazdit*, *bzodnout* (*N. Město*).

2. *s* se mění v *š* ve slovese *šahat*; *porůznu*: *proš*, *noš* (*Chlumeč*).

s se mění v *c* v přídavných na *ský*: *moravckej*, *z mouřeninckej* *zemně*, *pancky*.

3. *c* se mění v *č* ve slově *dyčky*.

4. *Koncové ž* před náslovnou *sykavkou* mění se *porůznu* v *j*: *aj* se (*až se*), *nej* se (*než se*), *uj* se (*už se*), *Obyčtov*, *Dlouhé*; *jinde* přechází v *z*: *uz měla* = *už s' měla* (*Sklenné*), *čížek* — *čízci* (*Německé*).

5. *š* se mění v *č*: *inčí*, *menčí*, *lepčí*.

š se vysouvá ve slově *rynčák*.

6. *č* se mění v *š*: *papuša*.

7. *šč* trvá nezměněno: *měščan*, *ščestí*, *ščasnej*.

8. *čc* trvá nezměněno: *děvečce*, *kočce*; jen v *Měříně* mění se v *jc*: *žebrajce*, *družijce*.

j.

j se mění v *h* ve slově *híva*, v *ň* ve slově *podnížka* (podjížďka u vozu).

j se odsouvá: ešče, už, přide; přisouvá se: jakorát.

Přesmyk: Krála = Klára, krástel = klášter, mochorůvka = muchomůrka, truť = rtuť.

Sraženiny: ach = abych (Svratka), jach = já bych (Blizkov), dych = dybych, zechme = že bychme (Bobruvka), cák = copak (Žďár), náko = nějako (Sklenné), bišče = bičišče (Předín).

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor *vták*.

Jdn. 1. vták	Mnž. vtáci
2. vtáka	vtáků (ůj)
3. vtákoj (ovi)	vtákom (um)
4. vtáka	vtáci (ky)
5. vtáku	vtáci
6. vtákoj (ovi)	vtákách
7. vtákem	vtákama.

8. Vzor *nůž*.

Jdn. 1. nůž	Mnž. nože
2. noža	nožů (ůj)
3. nožu (i)	nožom (um)
4. nůž	nože
5. noži	nože
6. noži (u)	nožích (ách)
7. nožem	nožema (ama)

V genitivě jedn. neživotná mají častěji *a* než *u*: duba, voza, do hroba.

V dativě a lokale jedn. jest *oj* na Vršavě, Vlachovicích, Kadově a na Žďársku: bratroj, nádenníkoj, žebrákoj; Bůh, duch a jména svatých mají všude *u*.

V lokale neživ. kmenů tvrdých převládá *u*; ale: na potoce, po roce.

V genitivě mn. *ůj* jest ve Svratce, Věchnově, Bratrušíně i jinde porůznu. Ve Ždánicích: u Fialůj, u sousedůj a p. ale: koláčů, hřebíků atd.

Dativ mn. končí se většinou na *om*: žebrákom, zajícom. — Na Novoměstsku: k Brázdom, ke Kozlom, k Janišom, k pudmistrom a p. sice: žebrákům, koňům, havířům atd.

Akkusativ mn. rovná se většinou nominativu: chytal vtáci, raci, viděl vojáci, zabil dva hadi.

Lokal mn. končí se nejčastěji na *ách*; vedle toho také na stromech, v hrncích, v Hamřích, Vlachovicích.

Jména zakončená na *s* a *z* sklánějí se dle vzoru *nůž*: v lesi, na vozi, na vobrazi, nový voze, v obraze, chytil dva kose. Vyňato: pes.

Jména na *l* zakončená spravují se dle měkkých kmenů na stoli, v kotli, mn. číslo: stole, kostele, vole, kotle.

Hoch v mn. č. skloňuje se dle liché analogie: hoši, hošů, hošum, hošima.

Loket má v gen. lokte: půl pata lokte.

3. Vzor *vokno*.

Jdn. 1. vokno	Mnž. vokna
2. vokna	voken
3. voknu	voknum (am)
6. vokně	voknách (ech)
7. voknem	voknama.

5. Vzor *pole*.

Jdn. 1. pole	Mnž. pola
2. pola	pol (i)
3. pole	polám (um, im)
6. poli (u)	polách (ích)
7. polem	polama.

5. Vzor *znamení* odchyľuje se od spisovného jen instrumentalem mn. znameníma.

Vyskytují se tu také tvary dle sklonění složeného: uhlího, kořeniho, k zelímu. Jmenovitě místní jména všecka se tak skloňují: do Telecího, za Veselím.

Hromadných jmen vyskytuje se v tomto podřecí více než v jiných, na př. sklí (nádobí nebo skořepiny sklené), porculánovi; Ta nevěsta má sklího, porculánoviho! — železí = železné načíni.

— Jiná hromadná tvoří se na *ovo* a skloňují se dle přídavných: *cugrovo* — *cugrovýho*, *pernikovo* — *pernikovýho* = *pečivo cukrové*, *pernikové*.

6. Vzor *ryba*:

Jedn. 1. ryba	Množ. ryby
2. ryby	ryb
3. rybě	rybám
4. rybu	ryby
5. rybo	ryby
6. rybě	rybách
7. rybou	rybama.

1. Vzor *slepica*:

Jedn. 1. slepica	Množ. slepice
2. slepice	slepíc
3. slepici	slepícím
4. slepicu	slepice
5. slepico	slepice
6. slepici	slepících
7. slepicou	slepicama.

Vokativ jedn. rovná se často nominativu: *kmotra!* *tetka!* *Tonka!* *Francka!* *Hanka!*

V lokale jedn. má minuta, jako skoro všude na Moravě v *minuti*; porůznu: v *jednoti*, v *rovnoti*.

Místní jména na *ice* mají v dativě mn. *om*: k *Vlachovicom*.

Ryba, huba (= houba), karta mají v lokale mn. *ech*: na *rybech*, na *hubech*, v *kartech*.

Jména na *sa* a *za* (*kosa*, *koza*) skloňují se dle vzoru *měkkého*. V genitivě mn. *koncovky* *si*, *zi*, *ši*, *ži* rozšiřují se v *sej*, *zej*, *šej*, *zej*: *husej*, *kozej*, *dušej*, *kůzej* (*Bobruvka*) nebo v *sejch* *zejch*, *šejch*, *zejch*: *husejch*, *mezejch*, *nůšejch*, *kůzejch* (*Ždánice*, *Věchnov*, *Žďársko*).

Jména zakončená v *na*: *paírna*, *ovčírna*, *kovárna* mění se v *eň*: *paíreň*, *ovčíreň*, *kováreň*, *pekáreň* a skloňují se dle vzoru *měkkého*.

Dle vzoru *měkkého* skloňují se také jména na *la*: *škola*, *jahla*, *truhla*: *jahla* — *jahle* — *jahli* — *jahlu* — *jahlo* — *jahli* *jahlou*; *jahle* — *jahel* atd.

Mužská jména na *a* mají skloňování pravidelné: Procházka, gen. Procházky, akk. Procházkou.

8. Vzor *kost*.

Jednot.	1. kost	Množ.	kosti
	2. kosti		kostí (kostích)
	3. kosti		kostám (ím)
	4. kost		kosti
	5. kosti		kosti
	6. kosti		kostách
	7. kostou (í)		kostima (kostma)

Při vzoru *kost* vyskytují se v instrumentale jedn. častěji tvary přehlasované: za *peci*, s *tou niti*.

Jedn.	1. lidi	Množ.	děti
	2. lidí (lidů)		dětí (dětích)
	3. lidum		dětum
	6. lídech		dětech
	7. lidma		dětima (dětma).

9. Vzor *mrkev* neliší se podstatně od spisovného.

10. Vzor *řibě*.

Jednot.	1. řibě	Množ.	řibjata
	2. řiběte		řibjat
	3. řiběti		řibjatom (ám, um)
	6. řiběti		řibjatech
	7. řibětem		řibjatama (ty)

Zbytky dualu.

1. voči	huši
2. vočí	huší
3. vočím	huším
6. vočích	huších
7. vočima	hušima.

1. Ruce, 2. rukouch, 3. rukám, 6. rukách (rukouch), 7. rukama.

Skloňování jmen přídavných.

1. dobrej — dobrý	dobrá	dobrý (y) — dobrý — dobrý
2. dobrýho	dobrej	dobrejch
3. dobrýmu	dobrej	dobrejmu
4. dobrýho — dobrý	dobrou	dobrý
6. dobrým	dobrej	dobrejch
7. dobrým	dobrou	dobrejma

Nominativ mn. rovnající se akkusativu je na Žďársku pro všecky tři rody stejný: velký muzsky to dělaj, mladý vojáci, chlapeč židovsky, opatovsky sousedi, znojemsky páni, pěkný březe, fury brněnsky, prosila tech obyvatelů, aby byli tak dobry, takovy stary čepce vošklivy. (Srovn. str. 250).

Starej, jsouc užíváno substantivně, má v nom. mn. staří, mužskej v témž případě muzcí.

Za *ej* v gen, dat. a lok. jedn. r. žen. je *y* v Blizkově a Svratce: peři z bíly husi, vo naši strakaty krávě, do Bobrovy; — z druhy dědiny (Vlachovice).

Vod Novotnejch (Obyčtov) — u Ščastnů (Dlouhé); — kolikerum pomohla (Vršava).

Vzor dnešní neliší se celkem od spisovného.

Zbytek sklonění jmenného je: zvěšša.

Přídavné přisvojovací: sousedůj — sousedova — souse-dovo (Meziříčko, Blizkov, Bratrušín, Věchnov, Žďár, Bohdalov, Veselí) n. sousedů — sousedova — souse-dovo (jinde) skloňuje se celkem dle vzoru dobrej.

Skloňování zájmen.

1. já	ty	my	
2. mně (mě, ně)	tebe	sebe	nás
3. mně (mě, ně)	tobě, ti	sobě, si	nám
4. mně (mě, ně)	tebe, tě	sebe, se	nás
6. mně (mě)	tobě	sobě	nás
7. mnou	tebou	sebou	nama (náma, námi).

Di ode mě, dej mě, viděl mě, mluvil o mě (Předín).

1. von — vono	vona	voni, vony
2. jeho, ho, něj	jí	jich
3. jemu, mu	jí	jim

4. jeho, ho, jej	— je, ho ju (ji)	je
6. ňom (něm)	ní	nich
7. ním	ňou (ní)	něma (nima).

Předložkový genitiv je většinou *něj*: u něj, z něj, do něj, vod něj. V akkusativě jedn. r. stř. v některých osadách převládá tvar *je* (ve Svatce, Bobruvce, Jamách), v jiných *ho*; tito se oněm z toho smějí, tázajíce se: Kolik pak jich bylo?

Lokal *ňom* převládá.

„Že se mu *onotoho* zachtělo“ (= čehosi), praví se o tom, kdo něco ukradl a p.

Za přisvojovací genitiv *jeho* užívá se tvaru *jejichho*: jejichho chlapec, děvče, pes, gen. z jejichho strany (mužovy), dat. jejichho holce, akk. modlil se za jejichho rodiče.

1. můj — mý	má	mý
2. mýho	mej (mý)	mejch
3. mýmu	mej (mý)	mejm
4. mýho — mý	mou	mý
6. mým	mej (mý)	mejch
7. mým	mou	mejma.

V gen., dat. a lok. *mý* tam kde dobrý.

1. náš — naše	naša (e)	naše
2. našeho	naší	našejch (ich)
3. našemu	naší	našejm (im)
4. našeho — naše	našu (i)	naše
6. našom (em)	naší	našejch (ich)
7. naším	našou (í)	našejma (ima)

V lokale převládá tvar *našom, vašom*.

Tvary *našich, naším, našima* převládají na Novoměstsku.

Nominativ mn. rovná se zpravidla akkusativu a je pro všechny rody stejný.

1. ten — to	ta	ty
2. toho	tej (tý, ty)	tech (tejch)
3. tomu	tej (tý, ty)	tem (tejm)
4. toho — to	tu	ty
6. tom (tem)	tej (tý, ty)	tech (tejch)
7. tým (tejm, tym)	tou	tema (tejma).

V gen., dat. a lok. jedn. r. žen. je tvar *tý* (ty) obyčejný tam, kde *dobry* (Blížkov, Předín, Svratka, Sazomín).

Nominativ mn. rovná se zpravidla akkusativu a je pro všechny rody stejný: *ty darebáci*.

Tvary rozšířené s prostými všelijak se kombinují:

tech, tem, tema (Rokytno, Žďársko);

tech, tejm, tema (Vitochov, Ždánice, Věchnov);

tejch, tejm, tema (Olešnice);

tejch, tejm, tejma (Blížkov, Lhotka u Žďára).

„Tahlenonc ta pěníčka.“

1. kdo	co
2. koho	čeho, či
3. komu	čemu
6. kom	čom, ničom
7. kým	čím.

Skloňování číslovek.

Jeden skloňuje se dle vzoru *ten*.

1. dvě — dva — dvě	tři — tři	štyři — štyry
2. dvouch	třech	štyrech (štyr)
3. dvoum	třem	štyrem
4. dva — dvě	tři	štyry
6. dvouch	třech	štyrech (štyrch)
7. dvouma	třema	štyrma.

Sedum, vosum, — šístej, sídmej, vusmej, — půl paty, šestý, sedmy, vosmy, — dvě a třicet rokuj (Svratka).

1. všecek — všecko,	všecka	všecky (všechny zř. všecí)
2. všeckýho (všeho)	všeckej (y)	všeckejch (všech)
3. všeckýmu (všemu),	všeckej (y)	všeckejm (všem)
4. všeckýho (všeho)	všecku	všecky (všechny)
6. všom (všeckým)	všeckej (y)	všeckejch (všech)
7. všeckým	všeckou	všeckejma (všema).

Časování.

3. osoba mn. má *ou*, kde 1. jedn. má *u*: *vedu — vedou, piju — pijou, hraju — hrajou.* — Přehlasovaných tvarů není.

Slovesa, jež mají v 1. osobě jedn. *ím*, mají 3. osobu mn. rovnou třetí osobě jedn.:

umím	chodím	vím	žím
umíš	chodiš	viš	jiš
umí	chodí	ví	jí
umíme	chodíme	víme	jíme
umíte	chodíte	víte	jíte
umí	chodí	vi	jí.

Děti chodí do školy, učí se tam pilně a ví už a umí všelico.

Toliko v osadách od „Horáků“ pohraničných jest *ijou* často vedle *i*: chodijou, klečijou, umijou, vijou (Předín). Děti chodijou i chodí (Bobruvka). V Obyčtově 80letá stařena: zvony zvoní v. zvonijou.

Kde je 1. osoba jedn. *ám*, tam je 3. mn. *aj*: čítaj, povídaj, daj. Na Novoměstsku *i* (*i*) ještě trochu vyznívá.

V imperativě jsou 1. tvary obecné řeči vůbec: peč, uteč, pomoz; 2. *t* mění se někdy v *c*: zaplac, neplecte; 3. *j* se obyčejně odsouvá: nebi, zakry, umy (též: zakrej, umej); 4. kde má 2. jedn. *i*, tam má 2. mn. *íte*: sedni — sednite, di — dite.

Příčestí činné kmenů zavřených končí se nejčastěji na *yl -la -lo*: nesyl — nesla — neslo, vedyl — vedla — vedlo, řekyl — řekla — řeklo. Vedle toho jsou také tvary elidované: spad, nes, vez; zřídka neelidované: spadi, nesl, vezl (Slavkovice).

Příčestí trpné končí se v *ej -á -ý*: vedenej — vedená — vedený a má také zvláštní tvar výrokový v rodě středním: sklidino, spravino, zvrťino, vymlácino, zaplácino. Obecno je tu české passivum: budeš vaděnej, bitej.

Přechodníkův užívá se jen asi těchto: stoja, seđa, kleča, ježa. Je už Božího těla *řikajec*, ale: *děkujic* pánu Bohu (Heralec). Také tvary: v stoje, v kleče a p. se vyskytují: kousek chleba třebaš v chodě pojí.

Přehled základních tvarů slovesních.

I. třída.

vest — vedyl — vedenej, plest — pletyl — pletenej, kvyst, květyl (květu), přist — přadyl — přadenej, klast — kladyl — kladenej, růst (rost) — rostyl — rostenej, nest — nesyl — nešenej, pást — pásyl — pasenej, tříst (tříst) — trís — třasenej — (třasu), lezt — lezyl; zíbšt — zebe (zabe) — zíblo (záblo);

pect — pekyl — pečeněj (puct v Předíně), sect — sekyl — sečeněj, tect — tekyl, vlect — vlekyl — vlečeněj, řict — řekyl, řečeněj, moct — mohyl — zmoženěj — (mužu); začít — začal — začítej, přijít — přijal — přijatej, zapít — zapjal (zř. zapil) — zapjatej (zapnout — zapnul — zapnutej jen v Blizkově), utít — uťal — uťatej, žít — žal — žítej; mlet — mlel — mletej, mřít — mřel — umrlej, vřít — vřel (obyč. vařit), podepřít — podepřel — podepřítej; kryt — kryl — krytej, bit — bil — bitej, šít — šil — šítej, kut — kul — kutej.

Infinitivy: vect, kract, plect, kvycet vyskytují se po řidku (v Předíně, Chlumci).

Sloveso *vzít* má v pohraničních osadách v přítomném čase: venn — veneš — venou (Blizkov).

Přechodník *vařoucí* zastupuje tvar vroucí.

Sloveso *zabít* přestupuje do IV. třídy: zabím — zabiš — zabí, imper. zab — zabte.

Jít: du — deš — dou; di — dite, přijte i přidejte, poď i poj (sem).

Rožít: rožal, rožel, rožil, rožnu, rožni, rožitej, rožihám.

II. třída.

minout — minul — minutej, tisknout — tisk (tisknul) — tiščeněj (tiskuutej).

III. třída.

umět — uměl — uměnej, trpět — trpěl — trpěnej.

Chtět (chtít): chcu — chcou, chtěl (zř. chcet — chcel).

Slovesa *hledět* a *vidět* přestupují některými tvary do třídy V.: Ten bude hlídat! No, hlídejte, že mám loket dobrej. Uvidáš, že tam zustanu.

IV. třída.

hodit — hodil, hoděnej, mlátit — mlátil — mláceněj.

V. třída.

dělat (děat) — dělal (děal i ďál) — dělanej, tesat — tešu — tesal — tesanej, hřít — hřeju — hřil (hřál) — hřítej (hřet) zahřel — zahřítej v Předíně), vokřít — vokřeju — vokřil (vokřál), přít — přil (přál), smít se — smil se (smál).

Slovesa V. 2. spravují se častěji vzorem tesati než vzorem dělati: vořu, pářu, dřimu, dlabu, škrabu, drápu, dupu, kapu, kašlu, kulžu.

Slovesa klouzati, lizati, loupati přestupují do IV. třídy: klouzím — klouzíš — klouzí, chlapci se klouzí. Voloupit jabko. Oni to všecko z tej mise vylíží.

VI. třída.

kupovat — kupoval — kupovanej.

Dat.: dám — dáš — daj, dej — dejte, dal, danej.

Vědět: vím — víš — víme — víte, ví, věděl — vědenej, věz — vezte. Vidět = není-li pravda? = vide (v Předíně).

Bejt: su — seš — je — sme — ste — sou, budu — po- bydu — nabydu, byď; nejsou, nejseš, nejní.

Některé příslovce a spojky.

Zdedky (zde), v dole — dou — dol (= dolů), hor (na horu), ze zád, dom; teď — tejká tedej, neníčkom, potomě — potomek — potomejk; zasek, — zasejk, honymky, taktom, leží ležmo, bodejt. — Dávají husám česnek *ba* (= a) mak slepicám (Jersín), jenomejk, inu (= ano, Pavlov), ejnu = inu, arci, ba práv (= právě), jesli, nežlivá.

Komparativ příslovci končí se nejčastěji na *ejc*: dalšejc, kratějc, teplejc, chladnějc, zimějc, do Německýho je schodnějc, prv tu bylo peněžitějc (více peněz), vedle toho také na *ejá, ijác*: teplejá, chladnějá, veselejá, špatnějá, pozdějá, pěknějá, škaredějá, dalejá, teplejác. Rád má v komparativě: rejší, rejš.

Ženská práca.

Takovou hospodyň jako pantáta Zeman neměl tak hnedka nekdo v celej dědině. To byla pane jedna čistá ženská! Prát jí bylo jako varit, vorat jako děčka chovat. Povila jich pantátovi pět, ale ani to s ňou nevtříšlo, chodila, dělala do poslední chvíle a jak to narozenej svatým křížem požeňala, už jen hlídala, jak z toho koutu vstát a po práci se schánět.

To by byl člověk myslel, že aby pantáta panímámu za takovou příčinlivost byl na tejk rukou nosil.

Ale tohle bysme se, lidičky, vomejlili! Pantáta Zeman, to vám byl jeden nelidskej člověk, a čím byl starší, tím byl nelidskejší. Nic si panímámu nepovažoval. Jen hučel a hubáčil celej boží den, ten cumel, tu fajfku jen v ty hubě držal a žmolal,

jen co se pomodlil a najedyl ju vyndal. Dát panímámě na neco, to tak, spíš ju zcuchal a zepsil, až ju bylo haňba, ale na to čertovo-koření, na ten tabák, to musely bejt dycky grejcary.

A panímáma chudák ani necekala, nic po lidech nevomlouvala, na muža by nebyla slovo řekla a trpěla jako Panna Marja, nepřírovnávaje hříšnou dušu k Rodičce Boží.

Jen jí bylo nejlítějác, že pantáta dycky před lidma říkal, že by scel bejt ženskou, že žensky nic nedělajou a že po nich nějni tu prácu vidět, že se jenom roztahujou, ta ženská práca že je pro slepicu a ženskejm že von nikdá nevěří, že neco dělajou, šak že pro to jen žensky tak moc mluvíjou, že na žádnou prácu starost nemajou a chovajou a matlajou se s tejma faganama, aby nic inýho dělat nemusely.

Tyhle vejvody pantáta nejradějác vykládal, dyž se sešli mužsky na besedu a panímámu s tím trápil.

Panímáma byla moudrá, nescela, aby se s ňou pantáta snad blízal a koutkoval, anebo jen ukazoval a vynášel, co udělá, ale tohle jí bylo líto.

Jednou v nedělu vodpoledne bylo zasej u Zemanů pár sousedů na besedě. Panímáma měla náky dření v životě, nák nastydla a teď se krčila u kamen. Ale ne na prázno, to to, zašívala nákej ten hábek na ty hažarti; to víme, co toho takovy fagani rozedřou.

Co pak je panímámě? ptal se jeden soused. „Scete stonat, nebo snad kvokat?“

„E co vás pantáto vede, to by mě tak scházelo, už máme toho božího požehnání dost“, panímáma se celá začervenala, tak ju bylo haňba

„E žensky porád stůnou, dyž se jim nesce dělat neb dostanou chuť na neco dobryho, hned je tu neduha, hned jim nekde neco nedolíhá“, pronesyl pantáta Zeman.

„Abys ty přes žensky neco neřekyl“, povzdychla panímáma.

„A nejni to prauda? Taková ženská nemoc je dycky vy-mejšlenost, žensky sou jako koze: dyž ju napadne, tenkrát scípá, a dyž vopraudu umře, teprvá aby člověk řekl, že jí přece neco bylo.“

Už ani sousedi pantátu neposlouchali v tyhle hloupy řeči a počali se panímámy ptát co jí schází a radili to vono, jeden

nakouřit, druhy namastit, třetí svařit kořalku s cugrem, štvrtej žvejkat kmín anebo černý kafé s rumem.

„E šak vono to přejde, to já si jen hovím, že je ta neděla, a dyby nepřešlo, tudle náš tata by byl myslím rád, dybich mu skřapla; namluvil by si jinou, já mu beztoho nic nedělám a jen ho vobžírám.“

„Ale, ale panímámo, to tak nemyslete, šak von pantáta ví, co na vás má, a to se říká jen tak vod plic, vod srca to nejde“, chlácholil kmostr.

„No mamó, nehubač, šak nejni zle pro slovo, ale to je jednou recht, že po ženskejch nejni prácu vidět, tudle člověk dyž vorá nebo vláčí nebo seče, to je jedna práca, je ju vidět a cejtít na tělu, ale to vaše vaření a umejvání po tem je houbec, to je jen takovy přicmrdivání a žádná práca.“

„Tak viš ty, tato, co, tudle si беру sousedi za svědky, udělejme to takle: já pojedu zejtra vovorávat jabka a zrouna konce vohrnu motykou, a ty zustaň jen ten jeden den za hospodyňu v stavení, a huvidíme, kdo vic dokáže,“ řekla panínáma.

Sousedí se řebili a vyhlahli, ale hned se toho chytli, že je to jeden dobrej nápad a že to bude sázka. Pantáta Zeman se škaredil, ale musel svolit a teď se domlouvali, kdo co musí udělat.

„Tak slyšíš ty všetečná Evo, teď já ti povím na zejtra tvou prácu: ráno nakrmíš volky, vočešeš, vohřebelcuješ a pojedeš na pole, na zadní hony, vovoráš ty jabka; ale dej pozor, ať nepolámeš moc stromky, ty konce zrouna pak voprau, a houvratí můžeš cely vokopat, pak k večeru skoč na louku a tam pod bříhem huděláš steku — skrzevá dyby přišel dýšť, aby se voda pěkně rozlejšala vod rymičku“.

„No to je toho“, pleskla si do ruk panímáma. „Tak ste, sousedi, svědci, že to všecko dokážu; a teď budu já rozkazovat, co ty budeš dělat. Teda ráno; no to já ti přece podojím a při tom už tu snídaňu uvařím, pak pojedu na pole, pastvica vodežene krávy, a Jobek požene huse na příhon, tak uklidíš, umeješ nádobí, uděláš housatom a kuřatom míchanicu, natrháš a nasekáš do husencky míchanice kopřivy a bodláčky. Pak dáš sviňám, pak vober jabka, ať se nevařijou s koncema, vymej je, postava a pak bude pomalu deset hodin. Tak honem zastel v chlivě, nežlivá pastvica přižene, ale přesekej slámu, pak zavolej Jobka s příhonu

a nakrm housata, a ať zase žene, pak mě pošleš svačnu, ale dobrou, jako ty mejváš, kus chleba s tvarohem a flašičku dobrý kořalky, jářku, dyž budu dělat mužskýho, tak ať to taky mám jako mužskej. Pak chystej na voběd. V sobotu sem nevrtěla, tak můžeš zvrťet, pak vypař čepák, podmáslí dej do toho černýho velkýho kozáka, bude na voběd, no a k němu uvaříš drceny jabka, a kouskem putru se vomastijou. Můžeš je zalejt k drcení podmáslím. A dáš zasejc sviňám, ale jabka hodně roztluč a zrouna zasyp šrotem a vosol, a ať jim to nedáš horky. A já, až přijedu dom, tak si lehnu na lavicu, jako ty to děláš každěj den, kouřit nebudu, ale po vobědě si schrupnu. A vodpoledne zasejc umeješ a ty michanice uděláš a sviňstvo a drůbež vobsloužíš a mě svačnu pošleš, no a večír ti už zasejc pomůžu.“

„To je řečích, celá letanija, tohlenc se budu jednou rukou na zádech škrábat a druhou to podělám“, smál se pantáta. „Ešče si třeba pospím a nekam na besedu dojdu.“

„Uvidíme“, smála se panimáma i sousedé.

Druhý den ráno jela panimáma do pola. Po cely dědině na ňu hlídali jako dyž ju neznajou, protože sousedi tu její s pantátou sázku roznesli. Vona se jen smála, švihala bičem a pozdravovala. Práca jí šla jako dyž hraje, ani při tem nezaklela.

Ale pantátój bylo hůř. Pastvica vodehnala, Jobek vzal Marušku sebou, Nácek šel do školy, a Pepinu s Frantem měl pantáta doma. Pepině bylo štyry leta a Frantovi dvě. Dyž mama vodjela, začal Franta bučet, pantáta s ním musel hrát, dát ho na kolíbkú a Pepina muselo kolbat, pak zas bučelo Pepina, že prej má hlad. Pantáta mu dal krajic a bouchanec, bučelo ešče víc. Pantáta ho vyhodil, a vono bylo hned pryč, metlo nekam do dědiny. Teď měl pantáta všecko udělat. Sotvá zametl a uklidil sednicu, musel dělat michanicu, spálil se, dyž cedil jabka; dyž trhal na zahradě kopřivy a bodláčí, popálil a popíchal si ruce, teď už rumplovali ušípanci, a musel jim chystat. Pak bonem zastýlat, posekal slámu, hučel, že ju mohly žensky aspoň s pjatra schodit, sotvá to udělal, byla tu pastvica. Poslal ju se svačnou. Dyž děvče přišlo, ptal se, co že dělá panimáma.

„Co by dělali, sedli si na mezu a svačínali, povidali, že dajou dobytčům vodpočnout.“

Pantáta se zamračil a řekl pastvici, že budou vrtět, ale vono žaba že prej ne, že musí za dětma na příhon vzít housata dom a nakrmit je, a pak že pude na trávu housatom na noc.

Pantáta nevěděl kudy kam, vлил smetanu do másnice, pak si zpomněl, že ju nevypařil, slil smetanu zpátky, trochu jí rozlil a honem volal ze dvora Bosáka, ať ju slíže. To se Bosák poměl!

S vrcením to šlo zle, pantátu hned bolely ruce, měl už roztopeno, protože se pro sviňstvo a pro drůbež vařily tři hušáky jablek, každej na putnu velkej; musel přidávat do peci, celej se spotil, a v tom přišly děcka, Jobek a Maruška a přivedly Pepinu celou zmáchanou, někde padlo do louže, bučelo, že bude řezany, pantáta musel ho převlíct a šel zasejc vrtět. Tu se zbudil Franta a říčel, chcel se chovat. Pantáta nevěděl, co s ním, tu radil Jobek: „Tati, to si musíte Frantu na záda do plachty huvázat, maminka to tak dělajou, dyž majou prácu.“

Pantáta to udělal a vrtěl s Frantem na zádech a s fajfkou v hubě dál. Jobek letěl ven, a brzo byl plnej dvůr dětí a koukali se, jak pantáta vypadá, jako na komediju.

Zvonilo poledne, dyž pantáta cedil podmásli, ale to byl kříž. Jabka k jídlu voloupal, ale nechal je rozvařit, jak pořád vod toho vrcení běhal, spénila se mu smetana, a měl putr jen v kroupkách a jako bláto.

Rozvařeny jabka vocedil a nalil na ně podmásliho, nedalo se to drtit a bylo to jako náká vomáčka.

Panímáma dojela, dala volky do chlíva a šla k vobědu. Sedla ke stolu a začala sakrovat, že nejní ešče voběd, jako to pantáta děal.

Pastvica se řebila a děti taky. Frantu vzala panímáma na klín, Pepina žalovalo, že ho tatínek šidíli, že dostalo malej krajíc chleba.

To byl voběd! Žádnej nechcel jest, jabka daly děti Bosákoví, a podmásli bylo vod toho hloupyho vrcení skoro taky k ničemu, kroupky v ňom plavaly; a tak nadrobila panímáma chleba a najedli se toho.

„Teď sem si chcela lehnout, ale pudu radějác na prohlížku“, řekla panímáma a šla.

Přišla do chlíva, bylo zastláno, ale jak! Celá se zamazala. V kuchyni krámů, jako by se byla svarba strojila, a zatím se ani nenajedli. Podmásnica špinavá dole vod pantátovejch noh,

trdylko vod ruk, zrouna ju panímáma šla do rymička namočit. V síni nezaměteno, po šupně sláma, jak ju pantáta s pjata dol táhl, na dvoře smetí, huse neměly v kotlině zastláno, kuřata pískaly hladem, slepice pantáta pustil a nezvoldal.

Panímáma se smála a zavolala sousedi. Ty se hyhlali, až si břicha drželi.

Pak jela panímáma zasejc na pole, a pantáta měl poklízet, pastvica mu pomáhalo, ale naschválem málo. Dyž posílal svačnu panímámě, neměl nic hotovo, děti dostaly všecky řezu a říčely jedno vic než druhy. A dobytky panímáma ešče podojila a napojila.

Nemohyl si pantáta ani sednout ani vodpoledne. Než spravil sviňstvo, zas vobíral jabka, a dyž panímáma k večeru s pola přijela, tak musela vo dušu k práci, aby neměli lidi i zvířectvo hlad.

A sousedi přišli na bésedu a vysmáli se pantátoj; von musel přiznat, že majou žensky dost co dělat a že je ženská práca taky práca, třeba ju nebylo po nich vidět.

A pantáta poslal na udobřenu pro dobrou kořalku, a panímáma nasmažila kutchan vajec a dala putr, kerej zatím v lochu stuhl, k chlebu, a sousedi se poměli, jen se pantátoj smáli, že se při tom pořád škaredil.

Ale pantáta Zeman si vod ty doby panímámu lepčí považoval.

Povidačka ze žďárských hor. Napsala *Vlasta Pittnerová*.

II. Jemnice.

H r a n i c e: Police, Kdousov, Mladoňovice, Racovice, Budkov, Radkovice, Kynice, Krasonice, Horky, Želetava, N. Hříše, Jersice, Budiškovice, Třebětice, Ostojkovice, Baňovice, Pálovice.

V okolí Jemnice lid svou řeč nazývá „českou“, u N. Hříše „moravskou“.

Samohlásky.

a, á.

1. *a* se dlouží: *a*) po česku ve slovech: pára, lávka; *b*) ve slově pástvisko — pástviščata; *c*) v genitivě mn. slov: strana — strán, rana — rán, vrata — vrát, do kořán.

2. *a* se krátí ve slovech: krava (na Dačicku kráva), davno, nedavno.

3. Koncové *a* trvá celkem nepřehlasováno: kanca, u ševca, do koša, do hrnce, s koňa, sklenica, duša. Slyšeti však i tvary přehlasované, a to častěji než na Žďársku a Novoměstsku. V Krasonicích 50letá žena (r. 1883.) užívala již dosti hojně tvarů přehlasovaných: u ševce, do koše, zabili kance, l. máje, to je naše zahrada. — V Třebeticích mluví se vedle: u Němca, mládenca, kuža a p. též: do Chlumce, syn našeho hospodáře, půl čtvrtá tisíce, patálie.

e, é.

1. *e* má v okolí Jemnickém zvuk něm. *ä* a prodlužuje se druhdy po způsobu českém: léží, bjéží.

2. *é* (ie) mění se v polodlouhé *ý* (*i*): *a*) ve jménech: mýno, pýro, dýšt, krýv, chlib, mlíko a p.; *b*) v infinitivech kmenů zavřených: nýst (v. nest), plíct, výct (v. veet), vlíct, píct, síct, týct, jíst; *c*) ve skloňování jmen přídavných: dobrýho, dobrý; *d*) ve spojení *nyž* (= než).

3. *ě* tvrdne ve slabice *uě* jako na Žďársku a Novoměstsku: nekdo, neco, nekdy.

4. *ě* se mění v *i* v indikativě praes. slovesa hnáti: žínu — žíneš atd; ale: požen.

i, í.

1. Hláská *i* má zvláštní zvuk, znějící mezi *ě* a *i*, tu více k *ě* (jmenovitě v pohraničných osadách Třebelovicích a Raco vicích), tu více k *i* se kloníc. Po retnicích je před touto hláskou všude zcela zřetelně slyšeti *j*. Zvláštní tuto hlásku označujeme písmenem *ĵ*.

bĵi, *pi*, *vi*, *mi* = *bĵě* (*bĵe*), *pĵě* (*pĵe*), *vĵě* (*vĵe*), *mĵě* (*mĵe*)
bjíč, slabjikář, hrabjišče, slíbjít, drábji, holubji, — pjivo, slepjica, spji, — vjidličky, lavjica, rukavjica, do Budějovjic, vjítám vás, vjiklat, zbavjít, postavjil, bratrovjí, houvjetka (= úvitka, silná tyč), — mjísa, o sedmjí, vezmjí.

Nominativy mn. holubji, pávjí, chlapjĵi liší se tu výslovností zcela zřetelně od akkusativů holubĵy, pávĵy, chlapĵy; podobně liší se: 10 hoďin bjilo, ale nebĵlo. Kdo vysloví po česku „Dej mi“

(*i* střední), tomu odvěti, že prý „kovář má dejmŷ“, t. j. dýmy = měchy.

li, ři, ni = *lî, řî, nî* (*le, ře, ně*): list, políca, stolička, slíva, pálit, pomýslit, — peřina, v kourí, namířil, — honit, lehní si.

di, ti, ji = *dî, tî, jî* (*dě, tě, je*): hodina, hodit, vodit, — v šupletí, vo pětí, — ale: vo šesti, kosti, hosti (*i* čisté), — jědlo, dojět.

zi, si, ci = *zî, sî, cî* (*zŷ, sŷ, cŷ*; v. níže *y*): zîma, vozît, na vozî, na vobrazî, dal kozî, — vosíka, nosît, na kosî, — cîbula, v obcî, na pecî, po silnicî.

ži, ši, ěi — *žî, šî, ěî* (= *žŷ, šŷ, ěŷ*): žid, žito, — šídít, cîcvár, v košî, v nušî, — čítat, vláčít.

2. *i* zní jen polodlouze jako v obecné češtině. „Tři nítí“ a pět nítí“ znělo mně stejně dlouze. Studující z té krajiny rodilý tvrdil mi, že „ucho naše lokal kosti a instrumental kostí, ač znějí skoro stejně, přece z výslovnosti rozezná“. Možná, že při tom rozeznávání působí grammatické svědomí; mně nebylo lze postřehnouti nijakého rozdílu.

3. Tímto způsobem dluží se *i* v nominativě množném: vojáci, žebráci, tři.

4. V slabikách *li, ři, zi, sí, ži, ši, ěi* zůstává *i* nezměněno, jenom *ci* mění se někdy v *cij*: cîjtít, cín = cîjnek (cejnek).

5. České řvátí zní tu řivat: krava řive.

y, ý.

1. Hlávka *y* zní temně, asi uprostřed mezi lašskopolským a českým *y*. Hlávku tuto označujeme písmenem *ŷ*: rŷbŷ, pŷskŷ. **kravŷ** býŷ, vŷskočîl. Právě tak zní též *î* v slabikách *zi, si, ci, ži, ši, ěi, li, ři* v příkladech výše vytčených.

2. *ý* mění se v *ŷj*, v Jemnici a odtud na jih (v Palovicích atd.) v *ej* přecházejíc, jako na sousedním Dačicku: strŷjc, býjk, pŷjcha, tŷjden, býjvám, hŷjbám, umŷjvám, vŷjmluva, vŷjplata, dobrŷj, dobrŷjch, dobrŷjma.

Rŷpat = rŷti, rŷjpat (rejpat) = rŷpati.

o.

Hlávka *o* mění se v *û* (*u*) v týchž asi slovech jako v sousedních podřecích: kuza, nuša, luj, vubec (obec) a p.

u, ú.

1. Koncové *u* trvá celkem nepřehlasováno: našu práci, žlicu, sklenicu, dušu, večeru. Zde onde však slyšeti i tvary přehlasované: svini (Kynice), práci (Třebetice). Pravidlem jsou nyní skoro všude akkusativy: *jž*, pro *nž*. Chci (Třebetice) — nechcu (Kynice).

2. *ú* mění se vesměs v *ou*: louka, za chalupou, budou, tlouct.

ou v instr. vzoru duša trvá nepřehlasováno: pšeniceu, skleniceu; v instr. vzoru kost zpravidla se přehlasuje: kostí, za vsí; tak i: pod paží, za Telčí, pod májí (nom. mája).

Obec Slavikovice dělí se ve dvě části: první chalupy a druhé chalupy. I říká se: u prvních chaloup, u druhých chaloup; sice zní genitiv mn. chalup.

ej, ěj, yj.

1. *ej* původní i přehlasované jakož i *yj* mění se v *ýj*: výjce, dělýj — dělýjte — dělýjme, dýjchýj, vjíklýj, nýjsu — nýjni, mýj, zakrýj, včeryjší, nýjlejší.

2. *ěj* mění se v *žj*: moudřejší, hodnější, přemýšlej, sádej (= sázej), — našejch — našejma (= našejch, našejma na Dačicku).

Sraženiny.

Ach (= abych), dých (= dybych) — dýchme, jách (= já bych; ale: že bých, nikoli: žech), nákyj (= nějaký) — náká, dobrotyro.

Souhlásky.

Spodobování souhlásek.

Skupina *sh* mění se jako v sousedních podřecích v *sch*: schořet, schodit, schodnout se.

d, d'; t, t'.

d mění se v *r* ve slovech: svarba, herbávi.

Koncové *t* neměkne ve slovech dle vzoru kost: nit, chut, spravedlnost, dost;

t a *t'* tvrdne ve slovech: zet, zed, zpověd, dyšt a v imperativě pust;

t mění se v *c* v imperativě: plac, vrac, chyc, mlac a ve slovese chcet;

tt v imperativě mění se buď v *ct* nebo *jt*: mlacte, vrace, chycete, plajte;

t — *s* mění se v *j* — *s*: vraj se, posvěj se;

dt mění se zpravidla v *jt*: neshojte, hlejte; ale: zavecte;

t nemění se v *k* ve slovech: tlustýj, tlouct, tlačít;

dj, *tj* nemění se v *z* a *c*: hádět, vřchádět, kátět, osvoboděnýj, huděnýj, zahoděnýj, vyplatěnýj, vřmlátěnýj.

v, f.

v se mění v *b* v předložce bedle;

v se nemění v *u* jako na Žďársku: kavka, děvče;

v se mění v *j* v místním jméně Slajkovice = Slavíkovice;

v se přisouvá ke každému náslovnému *o*: voko, voves, voběd, vošídít;

f se mění u *v* ve slově trouvat.

k, h.

k se vysouvá: Humperk — Humpeříček (kopec s kapličkou u Krasonic);

h se střídá s *k* (*g*): hdo v. kdo, hdý v. kdý, hde v. kde;

h se vysouvá ve slovech: nedo, nedý, nede, nide;

h jest přídechem každému náslovnému *u*, *ou*: hu souseda, hudělal, hutekl, humím. hulevilo, huší, hudít, hučít, houl, houhor, houvod, houterý, houvoz, Houjezd; výjimkou též: hosud.

Náslovné *u* jest bez přídechu vyjmouc: harmara, harest, **Hanka**. V Kynicích i náslovné *u*, *ou* jest bez přídechu kromě houl.

z, s, ž, č.

s měkne v *š* ve slovese mušet, *s* a *z* v imperativě: proš, nevož, nekaž a p.;

s mění se v *c* v přídavných na *ský*: moravckýj, krejčovckýj, panckýj a v podstatném evorník.

Koncové *s* mění se v *j* před sykavkou: paj se, zaj sme jeli, proj za nás.

Koncové *ž* před sykavkou mění se všude v *j*: aj zasejc, uj snědl, aj se vrátí, nej zavře;

šč trvá nezměněno: měščan, ščestí, strnišče; jen ve slově déšč mění se v *št*: dyšt;

řc mění se v *jc*: kojce, svijce, matijce, babijce, na tejce (tejčka).

j.

j se vysouvá: pud.

j se mění u *v*: Houvězd (= Oujezd).

Přes myk: žlica, máslenica.

Skloňování jmen podstatných.

1. Vzor: *holub, dub*.

Jedn.	1. holub	dub	Množn.	1. holubjî	dubÿ
	2. holuba	đuba		2. holubu	đubu
	3. holubovjî	đubu		3. holubum	đubum
	4. holuba	đub		4. holubÿ	đubÿ
	5. holube	đube			
	6. holubovjî	đubě		6. holubech (ách)	đubech (ách)
	7. holubem	đubem		7. holubama	đubama.

2. Vzor *muž, nuž*.

Jedn.	1. muž	nuž	Množn.	1. mužî	nože
	2. muža	noža		2. mužu	nožu
	3. mužovjî	nožu		3. mužum	nožum
	4. muža	nuž		4. muže	nože
	5. mužî	nožî			
	6. mužovjî	nožî		6. mužích	nožích
	7. mužem	nožem		7. mužema	nožema.

Plášť má: plášča, plášču atd.

Vzor *obraz* skloňuje se dle vzoru *nuž*: na vozî, v lesî, pěkny vobraze, má dva pse.

Instrumental mn. kmenů měkkých končí se zpravidla na *ema* (řídčeji *ama*): hrncema, košema; tak i volema v. volama i volma, kotlema a p.

Akkusativ mn. je pravidelný: Jsou tam vojáčí, ptáčí odletěli — viděl vojáčÿ, chýtl ptáčÿ, raký.

Skloňování jmen rodu středního, nehledíc k některým zvláštnostem hláskoslovným, nahoře vytčeným a ku tvarům obecné řeči vůbec vlastním, neliší se hrubě od jazyka spisovného.

Místo má v lokale: místěti.

Výjce (vejce): výjcete, výjceti atd., mn. výjce, vajc, výjcím, výjcích, výjcama.

Vokativ jedn. vzoru ryba rovná se někdy nominativu: tetka! kmotra! Francka! Tonka! v. Maryno! Nano! Terezo!

Vzor *duša*.

Jedn. 1. duša	Množn. duše
2. duše	duší
3. duši	dušám
4. dušu	duše
5. dušo	duše
6. duši	dušách (ích)
7. dušou	dušema (ama).

Instrumental mn. končí se zpravidla na *ema*: ružema, kužema, hrabjicema.

Jména na *sa* a *za* (kosa, koza) a na *la* (jehla, škola, truhla) skloňují se dle vzoru *duša*, kromě instrumentalu mn., který se tu zpravidla končí na *ama*.

Koncovka *árna* mění se v *áreň*: pekářeň, kovářeň, vovčireň, a jména ta sklánějí se tolikéž dle vzoru *duša*.

Vzor *kost* má v instrumentale jedn. *í*: kostí, nití, za pecí; v lokale mn. bývá *ích*: v kostích, v pobožnostích, instr. mn.: kostima.

Vzor *mrkev* má gen.: mrkvje, dat. a lok.: mrkvji, instr. mrkvou; množn.: mrkvje, mrkví, mrkvám, mrkvách, mrkvama.

Krv má gen.: krvě, dat. a lok.: krvji, instr.: krvjí.

Vzor *kamen* skloňuje se dle vzoru *dub*.

Skloňování jmen přídavných.

(pro všechny tři rody)

Jedn. 1. dobrýj — dobrý	dobrá	Množn. 1. dobrý
2. dobrýho	dobrý	2. dobrýjeh
3. dobrýmu	dobrý	3. dobrýjm
4. dobrýho — dobrý	dobrou	4. dobrý
6. dobrým	dobrý	6. dobrýjeh
7. dobrým	dobrou	7. dobrýjma.

Nominativ mn. rovná se akkusativu a je pro všechny tři rody stejný: jemnický páni, znojemský měščani, dobrý lidi, hodný chlapci, vostejevský sousedi, byli hodný, nekerý sou chudý, přišli celý mokrý, páni byli pozvaný, lidi byli grobianský.

Přídavné přisvojovací končí se na *u -ova -ovo* a skloňuje se celkem dle dobrýj. Přídavná tato tvoří se také od vlastních jmen adjektivních: Sušickýj — Sušicku — ova — ovo, Holýj — Holu, Šťastnýj — Šťastnu.

Komparativ je celkem pravidelný: moudrýj — moudříjší — nějshmoudříjší. Dobrýj má lepčí, hezkýj — hezkýjší.

Skloňování zájmen.

1. já	mý
2. mje	nás
3. mji, mje	nám
4. mje	nás
6. mje	nás
7. mnou	nama.

1. von, vono	vona	oný (pro všechny tři rody)
2. ho, něho	jí	jích
3. mu, němu	jí	jím
4. ho (jej), ho	ji	je
6. ňom	ní	ních
7. nim	ní, ňou	nima

V Třebeticích a některých jiných osadách na západ od Jemnice je akkusativ m. *ho* i *jej*, stř. *je*, v ostatních je toliko tvar *ho* pro rod mužský i střední.

Akusativ r. ž. má všude tvar přehlasovaný *ji*, pro *ni*.

Předložkový genitiv mívá skrácený tvar: uňho, bedľňho (vedle něho).

Jejichho má týž význam jako na Žďársku; mimo to znamená také tolik co Jejich, když oslovujete onikají: To je jejichho nuž = Váš.

Lokal jedn. r. m. a stř. je *ňom* tak jako: našom, vašom, čom, všom.

Zájmeno *muj, má, mý* skloňuje se celkem dle dobrýj: mýho bratra, mý sestře atd.

Jedn. 1. náš, naše	naša	Množn. 1. naše (pro všechny tři rody)
2. našeho	naší	2. našých
3. našemu	naší	3. naším

4. našeho, naše naši (našu)	4. naše	
6. našom	naši	6. našijch
7. naším	naši	7. našijma

1. ten, to	ta	tý (pro všechny tři rody)
2. toho	tý	týjch (tejch, těch)
3. tomu	tý	týjm (tejm, těm)
4. toho, to	tu	tý
6. tom	tý	týjch (tejch, těch)
7. tým (tím)	tou	týjma (tejma).

V Kynicích a odtud na sever jest instr. tým, v Budiškovcích a odtud na jih už tím.

V genitivě, dativě a lokale jedn. r. ž. je tu všude tý proti žďárskému tej.

Tvary těm, těch vyskytují se po řídku vedle týjch, týjm (v Kynicích).

Skloňování číslovek.

Jeden, jedna, jedno skloňuje se zcela dle ten, ta, to. Ostatní číslovky mají tytéž tvary jako na Žďársku, leda že vedle tvaru dvou slyšeti také dvou: ve dvou domech (Třebetice).

Všecek má všeho v. všeckýho, v lok. jedn. r. m. a stř. všom; v čísle mn. všechný (pro všechny tři rody), všech v. všechných atd.

Časování.

1. Slovesa, jež mají v 1. osobě jedn. *ím*, mají v 3. osobě mn. *a) íjou*: chodíjou, učíjou se, víjou, jíjou (osady na východ od Jemnice), *b) íjou* vedle *í*: chodíjou, klečíjou — chodí, klečí. Když oslovující onikají, užívají českých tvarův obecných: vědí, rozumějí, slyšejí (Budiškovice), *c) í*: děti spjí, voný to nevěří a vadí se, voný mji uvarí neco (osady na západ od Jemnice).

S 3. os. mn. na *ají* neodsouvá se *í* jako na Žďársku: říkají, zpívají, dají.

2. Přechodníky jsou jen: stoja, chođa, seđa, kleča (v Kynicích a okolí). V okolí Jemnice užívá se některých přechodníků s předložkami: Na stoja se zatkla (zadusila se stojíc), na leža jed', s kleča usnul.

3. V přičestí činném v některých osadách převládají tvary neelidované: sedl, vedl, lehl, řekl (Kynice, Krasonice, Lomy; za řeči však i: nes, ved, řek), v jiných elidované: leh, ved, sed si, příběh, nastoup (Třebelovice, Racovice, Palovice).

Dačické tvary: lehu, uteklu a p. slyšeti jen po různu v Třebeticích a Manešovicích.

4. Přičestí trpné: odvedenýj — odvedená — odvedený, hutitýj — hutitá — hutitý, pokrýtýj — pokrýtá — pokrýtý, trpjenýj, hoděnýj, hraděnýj, osvoboděnýj, zaplatěnýj, vylátěnýj, — Už je zaplatino, vylátino, posečino, vyhodino — žito je posečený, vylátěný atd.

5. Infinitiv a některé důležitější tvary:

I. třída.

Číst, klast, kract, vect, kvject — kvjetu, myct (mésti), plict, rost — rostu — rost, rostla — rošť, roste, trást, vezť, nest, moct — mužu, pjct — peču, sict — seču — sek, týct, zapjít — zapjal — zapjítýj, hutit — huťal i hutl — hytítýj, žit — žal — požítýj, vzit — vzal — vzítýj — vezmí — vezmíte, dřít, mlet, třít — tře — tři — tříte, prostřít, vřít, mřít, zábšť, zabe — záblo, — krýt — krýju, krýj, lit — líju — líj — litýj. —

Sloveso hnísti je neznámo. Místo hrýzti užívá se tvaru hrýzjat — hrýžju — hrýjzal. Místo mor. rožít říká se rozsvjítit

II. třída.

Lehnout — lehní, lehníte — leh.

III. třída.

Humjet — humjím, humjíjou — humjel, chcít — chcu — chci, chcíte, chcel (chcet n. scet — scu — scel v Kynicích), spat — spjím, spjíjou — spji — spíte.

IV. třída.

Prosít — prosím, prosíjou — proš, prošte — prosil — prošěnýj, kazit — kaž, kažte, vozit — vož, vožte.

V. třída.

Kátět — kátím — kátěl — kátěnýj, sádět — sádím — sáděl — sáděnýj, výchádět — výchádím — vycháděl.

Důležit je v této třídě zvláště tvar imperativu: dělŷj — dělŷjme — dělŷjte, sádij, kátij, vychádij, přemŷjšlij, tesij, hŷjbyj, orŷj, vjyklŷj, cpj — cpjme — cpjite, dŷjchat — dŷjchŷj.

Hřet — hřeju — hřej — hráł, práť — přeju — přej — práł, smát se — smjeju se — smjej se — smál se.

Hnat — žínu — žinou — žeň — hnal — hnanŷj.

Místo okráťi říká se vokráhnout: vokráhnu — vokráhni, vokráhl.

B ŷ j t.

Su (sem)	nŷjsu	bŷjđ
seš (sí)	nŷjseš	bŷjđme
je	nŷjni	bŷjđte
sme	nŷjsme	
ste	nŷjste	
sou	nŷjsou	

Některá příslovce.

Dom (Třebetice) — domu (Palovice), dol (= dole), vod zdula, dneskym (= dnes), nŷjčkom, záhy, teprove, jo (= ano), lele — lelete n. lale — lalete (= mor. hle — hlete).

Komparativ příslovcí jest: teplije, studenije, pěknije atd., rejši (raději).

Kdo snědl holoubjátka?

Ševcovka upekla dvje holoubjátka, jedno pro sebe a jedno pro muža, pječné barvy zlatý, postavjila je na pec a šla nekam ven. Švec zatím šil. Chvílkama zdvihł nos a čuchal do sebe hezkou vůňu, kerou byla celá sednice nadchnutá. Konečně ho zarazila vůňa tak hodně, že mu mlsnota dyl na stolijce posedět nedala. Sotva žena paty ze dveří výtahla, byl ze stoličký zhuru u randlíku. Spiš ale, nežli pro jedno sahl, pozoroval, nŷjni-li žena v síni, a to z tý příčinŷ, že se ženŷ moc bál. Venku bylo ticho, a švec v čerstvosti holoubjátka výtáh a sněd. Mlsný jen dŷž oblíznu, a hladový dŷž se najijou, je starodávný přísloví. Švec byl ale mlsnýj i hladovýj: teda nebylo jednoho holoubjátka dost; proto se takŷ bez delšího rozmŷjšlení do druhýho pustil a beze všeho snědl. Potom sedl na třínožku a bedlivě šil. Žena přišla do sednice, a že bylo právě poledne, uchŷstala na stul

talíře a dala objed. Všecko šlo dobře, jak přišlo, ale na pečeňu, nastala z čista jasna bouřka. „Kdo snědl holoubje?“ znělo první udeření. „Mje se neptýj, já ne; dýť sem ani nevěděl, že je pečeš!“ zněla zase vodpověď, a to šlo v jednom kusí dál, otázka za otázkou, vodpověď za vodpovědí. Švec se nepřiznal, až konečně řekl, že to žena sama snědla, co na ňom na ubohým níčko sce. „No dobře teda, necháme hádky prozatím; ale od této chvíle nebudem jeden ani druhýj mluvjít. Kerýj bý spíše promluvjil, na tom to zvustane, že holoubje snědl.“

Tak rozhodla ševcovka a podle jejího výjroku musilo se stát. Vod tý chvíle býlo v ševcovým domje jako v hrobje. Mrzelo je to dost. Ševcovka nemohla se vadit a klevetý výpravovat, ševcovjî se zase stýjskalo, že nemuže vodpovídat a zpívat, i radší bý její vádu býl poslouchal, než to mrtvý ticho snášel. Ale první slovo výřknout přece nescel jeden ani druhýj. Býl třetí den od tý dobý, co naposled spolu mluvjili, dýž zastavjil u domku kočár, sloužící skočil dol a ptal se na cestu k mjestu. Už mjela ševcovka hubu otevřenou na vodpověď, ale najednou zase sedla a jen hukázala rukou na stranu, kadý mají jet, a švec hudělal to taký. Sloužící přjida nazpátek povídal pánovjî svému, že sou v chaloupce dva němý. V tom výbjehne ševcovka z chalupý, kerá si býla neco vřmýslila, a leze k pánovjî do kočáru, dávajíc na srozuměnou, že mu cestu hukáže. Pán hudělal místo, kočí praskl do koní a už ujížděli. Tu křičí švec z vokna: „Ženo, ženuško, neodjízďij a odpust mjî, já snědl holoubjátka!“ Žena se dala do smíchu, až jí krýv do tváří stoupala. Níčko teprove pánovjî celýj kousek výpravovala. Pán se srdečně zasmál a dal ševcovce dukát, abý si koupjila jiný holoubjátka; z týjch nedostal ale mlsnýj pan manžel ani na zub.

Slavíkovice u Jemnice.

Napsal stud. *Jiří Puchnar*.

III. Dačice, Telč, Třešť.

Na jihu a na severu podřechí toto hraničí s územím německým, na východě s podřechím jemnickým a žďárským, na západě jde podél hranic českých, je přestupujíc.

Lid v oblasti tohoto podřechí nazývá sám sebe všude „Čechy“ a mluví „česky“.

Samohlásky.

1. **a** kmenové i koncové přehlasuje se všude tou měrou jako v obecné češtině: nom. jedn. čepice, práce, kaše, růže, neděle, akk. jedn. muže, zajíce, koně, gen. jedn. do koše, s nože, do kouře.

Ostatek *a*, *á* má touž povahu a podrobuje se týmž změnám jako na Žďársku: pomohat, dopomohej a j.

á zdobnějších slov v *átko* zůstává nezměněno: kuřátko, prasátko, housátko, poupátko.

2. **e** má zvláštní, moucený zvuk, podobný něm. ä, jako ve východních Čechách: mäd, chläba, v lätě, sät, vädäš.

é mění se v polodlouhé *ý*, *í* v infinitivech kmenů zavřených a ve skloňování jmen přídavných: nýst, výst, píct, lizt, atd. dobrý pjivo, dobrýho, dobrýmu.

e se mění v *a* ve slově naštovice.

ě netvrdne v slabice *ně*: někdo, nějakej, někde, někdy, — stůně.

ě seslabuje se v *i* v indikativě slovesa hnáti: žinu. žineš — žinon.

é se po způsobu obecné češtiny někdy prodlužuje: bjéží, zéli.

ě tvrdne ve slovese vedit — veděl; v Třešti: věděť.

3. V Bilkově, Hřišici a v Pičíně slabiky *bi*, *pi*, *vi*, *mi* znějí *bje*, *pje*, *vje*, *mje*: bječ, pjevo, koupjel, vjedlička, hlavječka, prachavjece (houba dmýchavka). I slabiky *di*, *ti*, *ni*, *ji*, *li*, *ři* znějí, tu jako *dě*, *tě* atd. Krýv (krev) zní jako kryev, gen. krvje.

V ostatních osadách *i* po retnicích se jotuje: bjíč, pjivo, přecházejíc na českých hranicích ve střední *i* české.

4. **y** má zvuk čistý.

ý přechází v *ej*: bejk, strejc, bejvám, dobrej, dobrejch, dobrejm.

5. Říká se: Kráva kupe, kupla, jinak: kopat, kopám.

6. **u**, **ú** se přehlasuje tou měrou jako v obecné češtině: čepici, nůši, růži, v neděli, za pekárni, k panu mlynáři.

u se mění v *y* ve slově hlybokej, *ou* (*ý*) v *ej*: hlejbka.

ú se rozvádí v *ou*: za stodolou, louka, tak i *ů* ve slově dolou. —

7. O dvojhláskách *aj*, *ej*, *ij* platí, co pověděno o podřečí žďárském. *uj* se mění v *ej*: umej, zakrej.

8. Sraženin ach, dych a p. v podřečí tomto není.

Kvantita samohlásek jest i v tomto podřečí celkem ještě moravská: jama, blato, lipa, hlina, puta atd., jen některými délkami blíží se češtině spisovné a obecné: skála, pivo, zělí, bjéží, léží, Bóže, můstek, schůdky; — púst — v postě (jinde na Moravě: v pústě), a je krátké ve slovech: fara, krava.

II. Souhlásky.

1. Skupina *sh* mění se u výslovnosti v *sch*: schoď ho, schořet, schon.

2. *l* se mění v *lu* v přičestí činném rodu mužského: řeklu — řekla, hejklu, vedlu, kleklu a ve slově sluzá.

r se mění v *ro* v předložce skroz.

3. Koncové *n* neměkne ve slovech: kamen, řemen, plamen atd., den. — *n* měkne v přídavném špiňavej (Třešť).

Jmenná koncovka *árna*, *írna* mění se v *áreň*, *íreň*: kováreň, pekáreň, ovčíreň; v Třešti: kovárna, cihelna atd.

ň mění se v *j* ve slovech: jemej. Jemec.

4. *d* se vsouvá ve slově petržedle.

Koncové *t* neměkne ve slovech dle vzoru kost, štvrt, nit, chut.

t tvrdne ve slově dešť a v imperativě pušť.

ďt mění se v *jt*: hlejte, pojejte.

d a *t* nemění se v *z a c a*) v iterativech V. třídy: vychádět — vychádím, sádět, utrátět — utrátím, kátět, vyplátět, b) v přičestí trpném: zasadíno, vymlátíno, zaplatíno, zaplatěnej v. zaplacenej.

t mění se v *c* ve slově scinka.

5. *v* se vysouvá ze slova chůjka, mění se v *b* ve slovech: pabouk, pabuza, pabuzník; nemění se jako na Žďársku po samohlásce v *u*: kavka, pravda atd.

v se přísouvá ke každému náslovnému *o*: voko, voves, voběd, vobdělávat.

p v okolí Třeště mění se v *b* ve slovese: budu (= pudu, půjdu).

bn mění se v *m* ve slově rymík.

6. *k* v násloví náměstek a příslovci nemění se v *h*: kdo, někdo, kde, kdy.

h se přisouvá ke slovům: hnízkej a hlávka (= lávka). Náslovné samohlásky nemají přídechu *h*.

7. *z* se odsouvá se slova řetelnej.

s se měkčí ve slovech: šahat, mušet, myšlet, vejproš (odprošování nevěsty), v imperativech: proš, nenoš, nevož, pušte a p.

s mění se v *c* v příponě *skýj*: pancky, mužckej, pražcky.

s se sesouvá se slov: třečkovat, třelci — třelice (ve formuli zařikací), třevo a p.

s mění se v *j* před následující sykavkou: já váj zaháním Moravské tříška zní tu po česku: tříštka.

c měkne v *č* ve slově plíčník.

8. Koncové *ž* a *š* před následující sykavkou mění se všude v *j*: aj se vrátím, uj ses umyl? nej sluníčko vyjde, dej si pro peníze?

š mění se v *š*: měšťan, štěstí.

č mění se v *j*: žebrajce, matijce, matijčin, v kytijce, kojce, babijčina, ke kaplijce, proti klijce.

9. *j* se vsouvá ve slově vařejka.

10. Zvláštní přesmyk jest ve slově krapadli (= kapradí).

III. Skloňování jmen podstatných.

1. V Dačicích zaměňují akk. mn. r. m. s nominativem a porůznu i jinde: kosti nosejí na ty krcei (Hřišice), pro všichni (Bilkov); ale celkem odlišují se správně oba pády: Jsou tam ptáci — chytal ptáky Šli tam vojáci — viděl vojáky atd. (Vydří).

2. Lokal mn. rodu muž. a stř. vedle *ech* bývá často *ích*: v lesích, po horoucích peklích.

3. Instrumental mn. kmenů měkkých končí se na *ema*: mužema, nožema, hrncema, růžema; tak i: za Rakousema.

Podstatná na *l*, *la* kolísají mezi skloňováním tvrdým a měkkým: popel — popela — popeli, truhla — truhly — v. truhle, škola — do školy, na škole.

4. Podstatná rodu m. na *s* a *z* a rodu ž. na *sa* a *za* skloňují se dle tvrdých kmenů: vobrazy, lesy, vozy, na voze, v lese, kozy, lesy, o koze, o kose.

5. Genitiv a lokal dual. podstat. ruce a nohy jest rukouch, nohouch.

6. Porůznu přísouvá se ku genitivu mn. na *i* hláska *ch* dle obdoby jmen přídavných: flašich, kněžích, dětích; ale: kostí, mastí a p.

7. Místo má v lokale: na místěti; hnízdo: do hnízděte, na hnízděti, hnízdata atd. Tak *i*: lože — ložete, strniště — strništěte, brabeniště — brabeništěte a p.

Ženské kmeny na *ev* přestupují pod vzor *duše*: koroubě (korouhev),* větvě, korotvě, mrkvě (Třešť).

IV. Skloňování jmen přídavných.

Jedn. 1.	dobrej, dobrý	dobrá	Množn. 1.	dobry
2.	dobryho	dobrej (dobry)	2.	dobrejch
3.	dobrymu	dobrej (dobry)	3.	dobrejm
4.	dobryho, dobrý	dobrou	4.	dobry
6.	dobrym	dobrej (dobry)	6.	dobrejch
7.	dobrym	dobrou	7.	dobrejma.

V genitivě, dativě a lokale rodu ž. je tvar *dobrej* obvyklejší; však *i* *dobry* slyšeti dosti často vedle něho: u Dobry Vody (Vanov), v celý vsi (M. Pičín), peři s naší bílý husí v. tej starej babě (Hřišice, Vydří).

Nominativ mn. je pro všechny rody stejný: *dačický páni*, stali se z nich hodný lidí, někery pravili.

Přídavné jméno přísvojovací končí se na *ú -ova -ovo* a skloňuje se celkem dle *dobrej*. Jeho tvary v středním rodě mají také některá jiná přídavná: *žilovo koření* (= na žily), *cicvarovo semeno*.

V. Skloňování zájmen.

1. Skloňování zájmen osobních neliší se od jazyka spisovného.
 2. *Můj* — *má* — *mý* skloňuje se celkem dle vzoru *dobrej*.
 3. *Náš* — *naše* — *naše* vyjmouc tvary *našom* (lok. jedn.) a *našima* neliší se od jazyka spisovného.

4. *Von* skloňuje se celkem jako v češtině. Akk. jedn. str. jest většinou *ho*, po předložkách *ně*: *Nechte nám ho*, *já si pro ně přijdu* (podmáslí). Lok. jedn. jest v *ňom*, jako v *čom*, v *ničom*, ve *všom*.

Jejich se skloňuje jako všude na západní Moravě: od *jejichho domu*, k *jejichmu stolu*.

*) Han. *koróba*, slov. *korovička*.

5. ten, to	ta	ty
toho	tej (tý)	těch (tejch)
tomu	tej (tý)	těm (tejm)
toho, to	tu	ty
tom	tej (tý)	těch (tejch)
tím	tou	těma.

Vedle tvaru *tej* slyšeti dosti často také *tý*: z *tý* strany i z *tý*, na *tý* louce, dej *tý* husi žrat.

Zřídka se vyskytují rozšířené tvary *tejch*, *tejm*.

Číslovka tři — tři má v genitivě třích: z třích klasů (Dačice). Řadové číslovky jsou: šístej, sidmej, vusmej.

VI. Časování.

1. V některých osadách 3. osoba mn. těch sloves, jež mají v 1. osobě jedn. *ím*, rovná se 3. osobě jedn.: děti se vobloží (Bilkov), voni mluví všelijak (Vydří), chlapci chodí, učí se, umí, hází, jí, ví, klečí (Hřišice).

V jiných osadách jsou koncovky *i* a *ejí* vedle sebe: bolí ho nohy — vidějí, držejí, pálejí i pálí (Volfířov), lovějí, koupějí — častěji: chodí, ví, jí (Vanov). Onikajíce užívají vždy tvaru *ejí*: Tu pěsničku take umějí? Vidějí? V Třešti koncovka *ejí* převládá vedle pravidelných tvarů: vědí, jedí.

2. Infinitivy: jet (ne ject!), výt, kvýt (květu), číst, plíct, příst (přídla), kract, trást, nýst, píct, zábst — zabe — záblo, žít (žnu), začít, zapít, utít, přijmout — přijmulo se to (= ujalo), rouznout — už je rouznuto (Třešť), zehřet, přát, smát se, jest.

3. Příčestí činné kmenů zavřených: řeklu sem, řeklus, řeklu, řekla atd., hejklu, padlu, vedlu, jedlu, lehlu, zapísklu, doslechl.

Vedle toho jsou všude tvary elidované: ukrad, nes, zbled, utrhl, utek atd., které dobou novější nabývají vrchu.

4. Příčestí trpné: už je vymlátino, vyplatino, zavřito, zapito (= zapjato). — voves je vymlátěnej, žito je požito, strom je zkátěnej atd.

5. Myt — meju — mej, myl, kryt — kreju — krej — kryl, scít (chtítí) — sci — sceš — rodiči sci (N. Hřiše), chcejí (Volfířov). — Bejt — sem — seš — byď. — Zazpívnem si (= zazpíváme).

VII. Někteřá pŕislovce.

Nejěko — nejěkom — neniěky, tydá (tehdá), záhy, Źet (ovšem, ano), vydy, vydy, Maryno! Teplejc, pěknějc, zkraěejc, zdýlejc, radš (Vydŕí) — rejš (Volfŕov). Bylo jí snáŹ (Hŕíšice):

Spojka jestli má tvar *esi*, spojka poněvadŹ, jinde na Moravě v řeěi lidu málo známá, je tu obecná.

Tŕi bratŕi.

Byl jednou jeden otec a ten měl tŕi syny. Nejmladší z nich menoval se Pepek, a ten povídal, Źe pude na vandr.

Dlouho a dlouho prej se toulal po světě až koneěně pŕišel k jednomu pastejŕovi, kerej si ho zjednal, aby mu páslu vovce. Ten pastejŕ si sním neudělal Źádnou sluŹbu. Dal mu do mošny sejra, kus chleba a namazal mu ho putrem, a Pepek vyhnal stádo vovec na pastvu do jednoho lesa. Tam si sedlu na paŕez, vyndal chleba a sejr a jedlu. Za nedlouho prej usnul a spal pŕes celej rok. Potom se probudil, vzal bjiě, sehnal stádo a hnal domu. Pastejŕ mu dál beránka, kerýmu dyŹ řekl: „Beránku, votŕaj se!“ tu s něho padaly dukáty. Von ho chcel zkusit a na cestě řeklu: „Beránku, votŕaj se!“ a hned s něho padaly dukáty.

Potom pŕišel do hospody na nocleh a řeklu hospodskéj, aby mu ho skovala, ale aby mu neříkala: „Beránku, votŕaj se!“ Hospodská byla na to velice zvědavá a chcela ho zkusit, je-li to pravda. Řekla: „Beránku, votŕaj se!“ a hned padaly s něho dukáty.

Potom šla a řekla mužovji, Źe mu dají jinýho beránka za něho.

Ráno, dyŹ vodcházal dala mu jinýho beránka, a Pepek s ním pŕišel domu. Táta se ho ptal, co si vyslouŹil a Pepek řeklu, Źe má beránka, kerýmu dyŹ řekne: „Beránku, votŕaj se!“ tu hned padají s něho dukáty na zem.

DyŹ ale beránek nechcel dukáty sypat, tu ho zbil hodně holí.

Potom povídal Kuba, Źe si pude něco lepšího vyslouŹit, a šel taky do světa a pŕišel zrovna taky k tomu pánovji, u kerýho byl Pepek, a ten mu dal taky pást vovce.

Jako Pepek, tak i von pŕespal celej rok, a pastejŕ mu dal zase ubrousek.

Na tomto ubrousku hned prej se objevily ty nejlepčí jídla, dyž řeklu: „Ubrousku, prostří se!“

Kuba potom přišel právě do tý hospody, a hospodská mu taky řekla: „Ubrousku, prostří se!“ a hned na ňom byly ty nejlepčí jídla.

Potom mu dala ráno jinej ubrousek. Potom taky ho nechcel ubrousek poslechnout a Kuba ho spálil.

Potom povídal nejmladčí, kerýmu říkali hloupej Honza, a ten povídal, že nejčkom pude von na vandr.

Honza taky přišel k tomu pastejřovi, a ten mu dal hůl, kerá, dyž řeklu: „Dundo, dundej!“ tu vona tloukla vo všecko pryč.

Honza taky přišel do tý hospody na nocleh, kde byli jeho bratří vokradeni a řeklu hospodskej, aby neříkala: „Dundo, dundej!“

Hospodská myslela, že to bude zase něco pro ni, a řekla: „Dundo, dundej!“ a hůl na ni skočila a tloukla ji. Hospodská křičela co mohla, až se Honza probudil a vokřiklu hůl. Potom hospodská musela mu dát beránka i ubrousek a Honza s ním pěkně špacíroval domu.

Doma viděl na třeše zloděje a řeklu: „Dundo, dundej!“ a dunda dundala vo všecko pryč.

Táta se ho ptal, co si přines, a Honza hloupej vodpověděl, že má beránka, kerej sype dukáty a ubrousek, kerýmu dyž řekne: „Prostří se!“ tu hned sou na ňom ty nejlepčí jídla.

Volfířov u Dačice.

Napsal stud. *Petr Kocián*.

Skladba.

I. O jméně přídavném.

1. Jména přídavná bývají v řeči lidové častěji nežli v nynějším jazyce spisovném za genitiv, pády předložkové a j.: dřevěný handlíř (obchodník s dřívím), plátěná bouda (v níž se plátno prodává), železný kvelb (kde železo prodávají), síňové dveři, jizebni dveři (od síně, od jizby), pecné vidly (od peci), posvětová stolice (na posvěty = dračky), setová mašina (na setí), koření větrovo, křečovo, žaludkovo (od větrů atd., Dačice).

2. Předpony *po* a *při* často se skládají s přídavnými jmény na označení menšího stupně vlastnosti: holka pomalá, primálená, pomenší přáteli, poslabej člověk, je ponemocný, poširoký, počervený, pobělavý, přistarší.

3. Předpona *pře* druhdy se odlučuje od svého přídavného: Pře můj milej Bože! Pře my mily Dlouhy!

4. Čechismy: To je kluk nedobrá, ty kluku klukovská a p. vyskytují se teprv až na Dačicku a Telecku.

II. O rodě jmen.

1. Podstatná jména téhož tvaru jsou různého rodu:

a) mužského: jabloň (Skreje), klec (Jihlavsko), kopyst (Dačice), nesnáz (Přerovsko), postel: každé má svůj postel, na smrtelnym posteli (záp. Mor., han.), pót (pout): o poutu, na tem pótí (záp. Mor.), poušt (Meziříčí), povodeň (záp. Mor.), skrěš = skrýše (Zábřežsko), vocel, zerez (rez).

Rodu mužského jsou jmenovitě místní jména končící se na měkkou souhlásku: Pustiměř (do Pustiměra), Lulč (do Lulča), Želč (do Želča), Holomouc (do Holomouca) atd.

Na sev. Moravě, kde se *a* v genitivě přehlasuje, jest Volmóc n. Volmóc rodu ženského.

b) ženského: protokol byla německá (Zábřeh).

2. S různým rodem mění se též tvar substantiv:

a) z mužského v ženský: brambora (Budějovice), korába (kůra stromová, Drásov), křemela (Drahany), mája (strom májový), miča (N. Město), neduha (Dačice), pruha (Meziříčí), skrojka (N. Hřiše), stoha (N. Město), vichora (Zábřeh).

b) ze středního v mužský: tejl (N. Město, topor (han.), petržel (petrzeli, Jihlavsko);

e) ze středního v ženský: bělma (Budějovice), numera (Zábřeh), veliká hoř (Lisice, ovoc (han.);

d) z ženského v mužský: klobás (Brň.), pověr (Tišňov), rejž (Žďár), vos (Drahany).

Poznámka: *Brach* má ženský tvar *bracha*: Mily brachy! (Tišňov).

Drozda na Jemnicku je rodu mužského dle vzoru starosta, v mn. č. drozdi.

3. Jako na Laších (Dial. I., str. 102), tak i na západní Moravě (Meziříčsko, Novoměstsko, Žďársko) nevdaná dívka mluví o sobě rodem středním; taktéž se mluví o ní a k ní: Bylo sem v mněště. Šlo sem na trávu. Buď rádo, žes mne poslechlo. Vono jí vod té doby málo, co vonemocnělo (pravila matka o 20leté dceři). Ano i vlastní jméno ženské pojí se tu

se středním rodem jmenných tvarů slovesných a zájmen: Pepina žalovalo, že ho tatínek šidili, Maruška, že dostalo malej krajíc chleba (v. str. 263. a 264.).

III. O čísle jmen.

1. Číslo jednotné, znamenajíc samo sebou jednotku, nepřibírá k sobě na západní Moravě ani při slově hodina číslovky jeden; říká se tam: vo hodině, vo třech, vo pěti.

2. Pluralem polních prací označuje se doba, kdy se která z nich koná: v oračky, kopačky, v seta; na vých. Moravě: po jarních sefoch.

3. Pluralu se užívá o každé osobě nepřítomné, které se vyká: Náš tatínek šli na pole. Naši maměnka dó s trávě. Tetička řekli. Depak běli vaši strěček? Naši hospodář dneska byli v městě. Přěšli k nám strěček Hělovi, kmocháček Němcovi. To mně dali kmotřenka Varhovi atd.

Starší lidé „pánům“ skoro všude na Moravě onikají, jenom na Zábřežsku se vůbec vyká.

Vitám vás Nechôtovi (= Nochuto, Nechutko nebo oba i s dětmi). Zedníčkovi, poďte k nám (= Zedníčku). Běli o nás Slámovi (= Sláma), starostovi (= starosta).

IV. O příslovcích.

Di tam čistě zhuru (pěkně). Tedy byl na pěknó při zdravym rozumě (docela) Na pěknó ho zabil. Na pěknó nic nemá (Zábřežsko). Kraďó (tajně). Toť už je moc lidí na světě (= nyní, Zábřeh). Debe se hotově stalo, že be ten dum přišel na prodé, kópil bech já (Třebíč). Všeci tam byli chyba (kromě) sóseďa (Kunštát). Byli než dvá. Já sem běla take jedně hōřknōtá, hale než jedně. Našli než dva řibkē (han.). Běla nede v kótě (tuším). Byl tam? Nede byl. Bude přšet? Nede bude (možná že). Zábřežsko Dál už tam nechoď (po druhé, již). Už vás něco postrašilo? O, dál ne (nikoliv), já se strašidla nebojím dál (do konce). Je váš kostel pěkný? Je dál pěkně (dosti pěkný). Oči mně dál (sice) nebolely; jenom horkost sem dostal do nich. Já sem ho dále neviděla, ale slyšela sem. Ty to neunesěš! To dál ne (ano, unesu). Zábřežsko. Trvalo to pul hodine neskoró (= skoro). Bude mu nebrzo 60let (= brzo). Kózelníček má nať nebrz jako celerová (Zábřežsko).

V. O pádech prostých.

1. *Nominativ*. Věty bezpodmětné i v těchto nářečích jsou dosti časté (Dial. I., str. 187.): Stromy lámalo, stavení bořilo, les vyvrátilo, pole zkazilo (o bouřce, Zábřežsko). Ranilo ho (mrtvice).

2. *Akkusativ*. Co tu mrzneš zimu? Di dom a nemrzni zimy (Slavkovsko). Přeznalě se všecko (han.) To už je hrůzu let. Vojska bylo hrůzu kolem města. Běžel skok (Zábřeh). Kerò mrchò! (= kýho kozla, Zábřeh).

3. *Genitiv*. Čaròdenicè pròsèla tè slòžkè (Borotín). Ptalè sme ho gořalkè (han.) Zapomněl provazů (Sebranice). Zapòmenòla tam nòžè (Borotín). Nechám se dítěte potřhat? (han.). Nechal nás búsèch stát (Tišňov). Potuhla sem kroka (Přerovsko). Psina ho přestala (N. Město). Byla sem toho bedlivá (Olešnice). Křèčèla co hrdla (výpustkou, Zábřežsko).

Zajímavý je celkový genitiv závislý na zájmeně *sám*: Je ho sama kuže a kost (= je samá kůže a kost). Je toho sám červ (o červivém ovoci), sám šòrp (o ovoci šurpivém), sama pecka. Je ho sama čertovina (Jevíčko). — Na Novoměstsku pojí se přídavné jméno *bílý* s genitivem celkovým, ve smyslu „plný čeho bílého“: Kabát je bilej prachu. Vůl byl bilej vši (Rokytno)

Záporný genitiv ještě na Hané a na Boskovsku je dosti pravidelný, na př.: Tech lèdi nèznám. Mèši nèžèrò tòhò vòbili. Nèmhla kačèn nahit. Nèměl nihdy pòkòje (Borotín, ale také: Stárci tò nèšò). Nemáme kolně ani ničeho. Nemèla zòbka (Zábřežsko). Čím blíže pak k českým hranicím, tím více slovanská tato vazba mizí z řeči lidu: Nebyli sme dlužni ani grejcar (Třebetice u Jemnice). Ty lidi neznám (N. Hřiše). Nesměli snop zapřít (Hřišice). Nemám zuby (Pičín, Volfírov u Dačic) atd. — Podobně i jiné genitivy z řeči tam mizejí: Poručil do škopíka studenou vodu nalít (Svratka u N. Města). Nasáděl brambory, nařezal halouzky a p. (Budiškovice). Zapuč mi ten ubrus (Volfírov).

4. *Dativ*: Ten lán měl byt mně (Brň.). Tomòto panáčkovi bela sem na primiciách. Bèl sem mò na svajbě, na pohřebè (han.) Si ty ònom (= jemu) strècem? (Zábřeh.) Máte kravičkám podèláno? (Tišňov). Dítěti má devět nedèl = jejimu dítěti jest (Zábřeh). 94 rokù mèla sem matce (N. Město). Tak sobè tade aspoň tem nohám vodpočnu (Zábřeh). Co mně chceš? (N. Město). Panenkè

pečivo na způsob bochtám (Zábřeh). Pute kmucháčkum = ke kmocháčkům (Brň.).

Na Zábřežsku častý je prostý dativ osobní na otázku kam? Předložka *k* nepřičiňuje se k němu nejčastěji před náslovným *k* a *g*, ale i před jinými souhláskami: Šil Kolhajom, Konečným, kmotře, di kôpsovi (ke kupci), pudem garbiřom, šil Motěkovi.

5. *Lokal* bezpředložkový místních jmen začínajících se hláskou *v* je skoro všude pravidlem: Vedrovicích, Vémyslicích, Veškově, Vlachovicích, Vržanově, Vestoňovicích, Vrbkovým lesi. Na Zábřežsku vyskytuje se často i od jiných jmen: Volomócě, Vešehořó, včelnici, Bambericích, Bludové, Prostihově, Postřelmové mněště, Mladkově (jméno pole, Lětovlé, Dubicku, Dvořiskách (jméno pole). Vedle toho: v Rudě, ve Zvole, v Šumperku, v Kláštercu, v Leznici.

6. *Instrumenta*: Menoval se Andrys a dal se přepsat Jozefem. Přěšla k nám děvčetem. Přěšil k nim tovarěšem. Vzala si toho Borůvku vdovcem. Vzal si mně vdovou. Z toho nemožu bět žěva, co vědělam babkó. Cégánem žil, cégánem ómřel. Chtěl to nechat vověrnu. Tyto a tēm podobné pěkné vazby instrumentalu výrokového slyšeti všude. — Křetínem jezdili do Prahy. Druhým rokem dám voltář štafirovat (Telč). Nemohla sem chлады, horky zdržet. Šak ona není hlady. To je tým dílem = tím, z té příčiny (N. Město). Tēm já to povídám = proto (Zábřeh). Su letama přelítý (= starý); podobně: obilí, ovoce je rudou přešlé. Ryž je těžká zrnem. Žěvém Bohem prosěl.

VI. Pády předložkové.

1. *Dle*: Psal ma dle bytu (= o byt). Šel tam dle němčiny = aby se naučil německy (N. Město).

2. *Do*: Je s ním do přízně.

3. *Od*: Dvá vyhořeli vod hroma. Vázali to od kopy, t. j. dostali zaplaceno od kopy, ne na den. Dal mi vod psiny (t. lék). Kopala sem to vod křečů. Vod šestáka karet nevykládejte = laciněji než za šesták. Belí vod sebe vo dvojko = rozcházel se při prodeji o dva zlaté. Děti vod škole = které již ze školy vyšly (Zďár). Já su od pravdy = mluvím pravdu.

4. Předložka *u* s genitivem mn. jména osobního zastupuje ve větě podmět nebo vokativ mn. i jedn., značící buď obyvatel domů nebo hospodáře samého: Bévajó tō ô Nepôstilu?

(= Nepustilé, Nepustilovi, Nepustil). Je tu u Sošku? (= Bývá tu Soška?) Hde pak sů zde ho Daňku? Ho kováru nėsů doma. Ho chalópských (= výměnkař) nėsů doma, sů na poló. Tam dő ó Lanku (= soused Lang). Ho strěčka Jakóba bēlē vozēt seno (= strýček Jakub vozil seno). Hó Vlěku. poďte sem! (= Vlěku!), Vitám Vás, hō Poláku, hō Dvorských (= Poláku, Dvorský).

5. *z*: Máme strach ze smrti. Buď Pámbu pochválen ze všeho, z toho tepla. Představené má byt ze všeho práv.

6. Předložky *k* užívá se na západní Moravě odchodně od východní Moravy za jiné předložky: Hnůj *k* zeli, *k* řepě (= pod zeli, pod řepu). Ležela *k* smrti (= na smrt). Dělá *ke* zdravě (= za stravu; op. bez stravy). Nejdou *k* ouvodu (= na úvod).

7. *Proti*; Pudem proti Vám = Vám naproti (N. Město). Dež šil na *to* proti.

8. Předložka *pro* bývá na západní Moravě často místo předložky *na*: Mám *to* pro památku. Ty jabka sou pro jídlo dobry.

9. *Přes*: Pantáta šel přes truhlu a hledal pytlík (= do truhly). Panimáma šla přes komoru, je-li všecko umyto. Vadil se, huboval přes ten nepořádek. Zlobil se přes ten ječmen, že zmokl. Mluvil s ním přes *to* a *p.* (na Žďársku, jako v obecné češtině). — Přes chvíli = co chvíle.

10. *Na*: Sedlák na všechny pracuje. Kůň přijde na rasa. Je tvrdý na zimu (patiens frigoris). Suchý na trn. Zajíc na prach hubený. Lidi stonó na řad. Pejř je na řezavku (= od řezavky). Nedělá ješče na ruku (má ruku nemocnou). Byla sem jenom na líkách (= jiného nic jsem nepoživala). Mynář nebude z toho na škodě. Zůstaneme na škodě. — Běž náves, je návsi (han.; nominativu ves se neuzívá).

11. *o*: Řepa roste vo skok (= skokem). O pouli vzítí (= v pouli). Je vo domě, dělá vo domě (poklízí). Dělalí sme vo lesi, vo dříví, vo hnoji. Práca vo hnoji se pro panimámu nesluší, a zlášče dnes, kdy měla o chlebě dělat. Jen ty, panimámo, dělej vo svém = hleď si svého. Musí vo ní dělat = okolo ní, staratí se o ni (N. Město, Žďár).

12. *v*: Ve tři stole seděli (= o tři stoly).

13. *pod*: Pole pod míru. Máme pod kravó tele běčka, hō kobēlē hřibě (Jevíčko).

14. *po*: A ty po mě běž = za mnou (Dačice). Po Vás nepozná nemoci = na Vás neviděti, že jste, nebo byl nemocen.

15. Předložka *s* neposkytuje nic zvláštního. Dodávám tu k I. dílu Dialektologie: S chlāpa ho nebylo = nebylo ho s to, aby konal to, co silný člověk (val.). Nech ťa šlak spere ai s baranem! Hrom do ťa uhoď s koněm! Takovými a podobnými kletbami proklíná se beran, kůň atd. *sám* = Nech šlak spere barana, hrom uhoď do koňa (Zlín).

16. *za*: Pad a ležel za mrtvého. Bylo nás za čtyry sta. Ztratil sem za něm pěkných pár rěnských, t. j. které jsem za ním měl, které mi byl dlužen.

Ve vazbě „co za“ poji se předložka *za* na západní Moravě a na Zábřezsku s akkusativem jako v češtině: Co to bylo za koňa? Co je to za hračku? Co je to za rozprávku?

Předložky *před*, *nad*, *pod*, *za*, *mezi* poji se na otázku *kde?* a *kdy?* s akkusativem množn. čísla: To bylo před ty císařský hody. Nad kvítkovský lúčky byl rybník. Pod zahradě só vinohradě. Cesta mezi Uhrice a Žarošice. Za naše zahradě je chodník. Před vánoce to bylo. Za stary leta bylo jináč. (Srovn. Dial. I. str. 190.) Za poledne, za ráno = o poledni, ráno (Sebranice).

Složené předložky *zpod*, *zpoza*, *přnad*, *popod* atd. zná jenom nářečí valašské a lašské. Už na Zlinsku jich není, tím méně na Hané a dále na západní Moravě. Tím zajímavější jest jediná taková složenina, kterou se mi podařilo postihnouti v Budiškovcích na Dačicku, zajímavá proto, že jest, pokud mi známo, jedinou svého druhu. Složeniny předložkové přestávají jen na těch složeninách, jichž první částí jest předložka *z* nebo *p*, a to nejen v nářečích moravských, nýbrž i v ostatních jazycích slovanských. Složeniny *zapor* uvádí Miklosich IV. 251. jediný příklad: *zapôd boky ša vžaty*, t. j. za to místo na těle, které jest pod boky.

Jiných složenin, zdá se, že vůbec ani není. Co jest na př. v zemi, leze ze země (ne: ze v země).

Ani složenina *nas* ve smyslu místním není možná. Kdo spadl se stromu, poleze znovu na strom, nikoli: nase strom. Ale možná je složenina taková ve smyslu časovém: Uděláme

to s neděle — necháme si práci, které jsme tento týden neudělali, *na—s—neděli*. A tento právě příklad slyšel jsem v Bušíkovicích.

VII. Sloveso.

1. „Dlouho nejdete“ praví se všude na Moravě tomu, kdo se opozdil, pozdě přichází.

2. Na otázku: „Kde jste byli?“ „Co jste dělali?“ odpovídá, se: Nosil jsem do mlýna, vozil jsem hnůj a p. iterativy.

3. Imperativ *poď* a *choď* (=jdi) pojí se s druhým imperativem asyndeticky: Poď ho (dítě) vezmi! (N. Město.) Choď je zapros! (Zábřeh.)

V živém vypravování imperativy *poď*, *pøjeď* a p. sloves pohybu zastupují indikativ času minulého: Zajíc vběhl do vody, my za ním, každý ho chytil za jedno ucho, a Janku*) poď na sucho živý. Dvacet měřic žita lup na vůz, odjeď dal.

4. Infinitivu se užívá jako na východní Moravě (Dial. I. str. 193.): A nepomáhal jste si? Pomáhat, taky sem dával všelico na to. Vadit hano, ale bit ne (= vadili se, ale nebili). Vydrovky nosili o domě, někam jít ne. Pøinde to udělat sám (= bude mu to samému udělati), pøinde dnes mlátit (= třeba mlátiti).

5. Sloveso pamatovat má zvláštní vazbu akkusativu s infinitivem: To já pamatujo dvakrát vyhazovat (Rousinov). Ten trám já pamatuju dávat = když se dával (Sejřek). Pamatuju v tom ešče chodit = že v tom chodili (Radostín). Jestli pak my pamatujeme za našeho mladého věku tuhle neřest (krtky) byt? (Hřišice).

6. Pøechodníky: Viďa v oči = vůčihledě, do očí. Ani vlk, nechca pes = neřkuli (han.). Jak sem se zahřila a nic nedělaja (han.).

7. Koncional: Bych ho nebyl vytrh, byl by ho pøejel (Zábřeh).

8. Čechismy: „Já jich měla třeba půl pytle“, „my jich měli třicet“ a p. slyšeti až na Dačicku a na Telecku.

Vzhledem ku tvoření slov podotknouti jest, že na Zábřežsku neznají zdobněných slov na *ek*, *ík*: mostek, vozík, nožík, nýbrž jen na *eček* a *íček*: mosteček, voziček, nožíček. Na Boskovsku (na př. ve Žďárné) ani těchto neužívají, říkajíce: malé nuž, malé červ a p.

*) Janek se říká zajíci.

Slovník abecední.

A.

Aha!: pah! warum nicht gar!

Aksamítka: šůřrka z černého aksamitu, ozdoba klobouku.

Až: Až nejkrásnější to není, není to až tak krásné = příliš krásné.

B.

Babit: Jejina matka babí = jest bábou porodní (val. slov.).

Báby, mračna hrady (záp. Mor.).

Babec: Měla babka štyry jabka, a měl babec jenom dvě = dědek.

Babka, 1. porodní bába, 2. železné úško, do něhož se háček zastrkuje, na př. u dveří, 3. kovadlinka na kutí srpů.

Babouk (babók), brouk (záp. Mor.).

Babučina (babočena) 1. pavouk, 2. pavučina (záp. Mor.).

Babóňat, lelkovati (Brň.).

Babrat se s něčím, mazati se: Ubabráł se celý od blata (vých. Mor)

Babřzgať sa v jídle = babrat sa, nechutně se přehrabovati = lypať sa, pýskať sa (val.).

Baček, tlustý člověk, „jako bača“ (han.).

Bačovisko, salaš (val. Klobouky).

Bačůvka, dřevěná nádoba z jednoho kusu; v ní se dělá sýr (brynza) na salaši.

Badať, tušiti, domnívati se: Už badám, jak to bude. O, já sem to badáľ (val.).

Bachula, hrč (záp. Mor.) = bakula.

Bajt, bajtek, ranec, raueček; též posměšně: Přišla s bajtem = uhnala si něco (laš.).

- Bák a d la pl. n., pleskačky (záp. Mor.).
- Bakula, 1. nádor, suk, uzel, 2. silný, zavalitý člověk (Jevíčko).
- Bal, hlina při kořínkách stromku, jež přichystán na přesazování (Jevíčko).
- Balátko, oblázek (záp. Mor.).
- Balban, veliký hustý mrak (laš.)
- Balda, 1. veliká, tlustá hůl, 2. kus: Měl gavaš chleba a na nim baldu tvarohu (laš.).
- Baldovica, silná hůl (Brno).
- Baliga, smyšlenka (val.).
- Balík, pes (záp. Mor.).
- Baloeh: To só baloche, nedělé balochů = plácaniny, neplácej (han)
- Balvit, mluvití nesmyslně, blouzniti (val.).
- Bambuláč (bamboláč), kdo má velkou bambulu = papulu, tvář vypasenou (Brň.)
- Bambúšič, vybíratí vnitřnosti: „Rozbambúšič si střeva“, když kdo mnoho jí, zvláště ovoce (val.).
- Baňa, poliček (záp. Mor.); dělat baně, mydlové bubliny (laš.).
- Bančít, 1. dávatí baně, pohlavkovatí, 2. nabančít někoho = nabaňkat, podpichnouti (val.), 3. bafčiti, kouřiti.
- Bandúr, velké břicho.
- Bankál, banka: Ten utrácí, jako by měl bankál.
- Baňka na slepici, kukaně (záp. Mor.).
- Baňkat, naváděti: Nabaňkal mu, aby . . . (záp. Mor.; na vých. Mor. nabaňkal ho).
- Bantovat někoho, prohledávati mu kapsy, není-li u něho něco odcizeného.
- Bara, bařina (val.).
- Barák, vevěřčí hnízdo (záp. Mor.).
- Baraniť něco na někom: Vybaraniť na strýcu Kuchtovém kolik rynských = vyloudil (Jicko).
- Baránkovat se: Zasej se tam baránkuje = na obloze dělají se „baránky“ (mráčky).
- Barbora, dřevené korýtko pod kolo na hamování (Brň.); jinde sluje totéž sviňa n. pes.
- Barborka, uzel, který vznikne, když se řetěz přetrhne v některém článku a přetržené články se pak spojí kouskem dřeva.

Barevňa, budova, v níž se barví vlna a sukno (vých. Mor.).
Bařisko, bařina: Na téj cestě dycky bývalo jakési bařisko (vých. Mor.).

Barósy, dlouhé vlasy (záp. Mor.).

Bartušek, ruční košík na vybírání zemáků, na trávu (han.).

Baryvka = barvička (Jevíčko).

Baslovať něco, v rukou motati, též paskudít (Jicko).

Basovník, basista (u Litovle).

Bát se: Nebojte se, šak on přijde. Nebojte se, ten to dobře ví.
Nebojte se, do večera bude přšet = jisté (vých. Mor.).

Baťa, baťula = hlupák (záp. Mor.).

Batlať = žvatlati (laš.).

Batoň, baťůžek = ranec (val.).

Bátoša, bátoš = myslivecká brašna; bátošna = mošna školácká (záp. Mor.).

Baviť někoho, překážeti v práci: Nebav mne a jdi (vých. M.).

Baziliška, mlok (záp. M.).

Bažit: 1. Bažíš, jak pes na horké kroupy (chce se ti něčeho),
2. bažit sa: Ale sa mu na to bažilo! (chtělo se mu toho, vých. Mor.)

Bažný, mlsný, žádostivý: Je bažný jak kocúr, néjsu toho bažný.

Bebľať, bláboliti (val.).

Bebloň, kdo se zajiká (beble).

Bečák, kdo stále bečí, vríská.

Bečár, bečúr = škaredá bečka (vých. Mor.).

Bědajane k, ubožák (laš.).

Bednót: Ani nebedl = nehlesl, nešpetl (Slavkov).

Bek, bekot: Dát se do beku (vých. Mor.).

Bekat: Srnec beká.

Belek, kbelík, dojačka (Žďár).

Běličistý, pěkně bílý: ovce (val.).

Běličky, drobné, bílé slívy (Jevíčko).

Belík, studánka, jejíž stěny dřevem jsou obloženy = gbelík (záp. Mor.); na vých. Mor. sluje korábek.

Belina, bylina, zvláště léčivá zelina (záp. Mor.).

Bělka = belík (záp. Mor.).

Bělka, 1. houska (val.), 2. bílá pšenice (Jevíčko).

Bełkotit, mleti hubou (laš.).

- Beľkošiť, mrkotati, zajikavě mluvíti: Beľkoši jak koza před smrtum (laš.).
- Beľkot = mrkot (laš.).
- Beranit, tlocí někým: Tak s ním zaberanil = uhodil (záp. Mor.).
- Beruše, šišky borové a jedlové (Zábřežsko).
- Bezruč, bezruký (laš.).
- Běžinka, kurentka písmo (Dačicko).
- Běžitý, běžný. Běžité vydání. Běžité sem to popsal.
- Bibza: Dostaneš bibzu = nic (již. M.).
- Bilit stěnu č. (= mor. líčit) až na Dačicku; na Novoměstsku ještě líčit.
- Birecká ovca, krátké vlny hladké = birka (val.).
- Bit: Von enom na to bil, abě to bělo, o to usiloval (han.).
- Biza, dýmka (val.).
- Bizina, hubená ženská (han.).
- Bjé, povel koňům = vije, vijo!
- Bľagat někoho, snažně prositi: Bľagál ma, abych mu pľčil koňa (Jicko).
- Bľamba: kobzóle sú rozvařené na bľambu (Jicko).
- Bľambolatý, blambatý, blambílatý: Ta krava ma taky blambaty krk = laloch (laš.).
- Bľančeť = greinen; brečeť = plären (vých. M.).
- Bľatovisko krve, tratoliště (Jevičko).
- Bľazgo = bľacko, veliké bľáto (val.).
- Bľáznica = bľázinec (Brno).
- Bľedák, světlomodré sukno (val.).
- Bľedý, velmi světlomodrý (val. slov.).
- Bľěščit: To světlo edem bľěščí (blinká, špatně svítí). Bľeskáče, přezdívkou oči: Co na mňa ty bľeskáče pořáď vyvaluješ? (Jicko).
- Bľěška, čamrda (han.).
- Bľinčet: bľinčí mi v uchu (zní).
- Bľinkot, blinkání, zvuk malého zvonku.
- Bľískota, bľedý, hubený člověk po nemoci: Chodí jak bľískota (Jevičko).
- Bľiščit něco, leštiti (Brn.).
- Bľížiť = ubližovati: Šak mu žáden nebľíží (slov. val.).
- Bľoncat: o tom, co visic sem tam se pohybuje (han.).

Bludno: Sanica je, ale je tam bludno = může se snadno zblouditi pro závěje (laš.).

Bfuncák, bfuncała, toulavý člověk, kdo „se bfuncá“.

Bfuskať: Děvčice bfuskały po Machovi = pohlédaly po očku (val.).

Bfusknút, blisknouti očima, pohlédnouti (val.).

Bfúzniť = plísniť: Tá nás préj bfúzniła (val.).

Bobinky = dubénky (Brn.).

Bôblat = brblati (Jevičko).

Bobolec, puchýř od opařeniny, bolák.

Bobošiť koho, lekati, strašiti (bobákem), již. M., 2. bobošiť sa = diviti se (val.).

Bočiť sa, zahlédati bokem: kráva, když hodlá trknouti, bočí se (slov. val.).

Bodľavý, zbodľavý = trkavý: Ta krava je zbodľava (laš.).

Bodle, bodličky = jehličí (Brň.).

Bokvička, tykev (od Brna).

Boľakovat, vľamat = vyslovovati l a l nesprávně, „hladiť“ (han.).

Boličko, květina slzičky.

Bombél, kolebač, plachta na bidle přivázaná, v níž se dítě „bombělá, bomká“ (Jevičko).

Borák, boráček = ubožák: Boračku muj něbohy (laš.) = borásek, fem. boráska.

Borčúch, malé břímě, nůška: Přinésła sem s poľa borčúch mléču (Jicko).

Boso, boskem, laš. adverb. k bosý; slov. bosky.

Bóšat, v dětské řeči: spáti (Jevičko).

Boumat, klátiti rukama n. nohama (záp. M.).

Boura, barevná příze (Žďár).

Božiť, prositi (pro Boha): Žebrák božil kusek chleba. Božíček, kdo tak prosí: To je takovy božíček, po každé by ene božil (laš.) — 2. božiť sa (val.), božovat se = dokládati se Bohem.

Brabčinky, drobné třešně, ptáčnice (Přerov).

Brabisko, mraveniště (záp. M.).

Brabouk, brablouk = brouk (záp. M.).

Brada, špatná, pozadní koudel (Jevičko).

Břáňat, intens. slovesa břinkat (slov. val.).

Brat: Prase bere na sebe = tuční. Veseřnici jeli nabrat sřubu (na zdavky) lař. — Brat se: No, měli bysme sa už brat = jiti domů (val.).

Brbořec, hrbořec, masitý výrostek na těle (val.).

Brbontat, brblat: Nebrbonci!

Brčař někomu o něco = bruřivě domlouvati: Pořař ně o to brři (val.).

Brdavý: Mám vřeteno vrtké = dobře, rovno se jím vrtí; opak je vřeteno brdavé (lař.).

Brebeřka, brebeřuša, veř.

Brebeřky, mravenci (záp. M.).

Břečka = lézačka, blézačka, karlátky na měkko rozvařeně (Jevičko).

Břemeno: Narodili se v jednom břemeně = jsou bliřenci (lař.).

Břesat, řerstvě mluviti (záp. M.); břesat se, nuřně řiti: vybřesal se z nemoci, z dluhů vykřesal (Jevičko).

Břeskat mléko, uliti ho tak, ře se zbytek hospodyně na nic nehodí (záp. M.).

Březistý, na hřbetě bílý dobytek: Byla řerná, taká březistá teřička (val.).

Březulka 1. březová voda (Jicko), 2. barvivo vajec.

Brchořit se: Tak sme se už brchořili = brchaři, sbírali, chystali odejiti (vých. M.).

Břidavý: břidavé máslo = měkkavé, řidké (lař.)

Břidit se, strachy se blázniti: Dyř uvidí pabůka, zbřidil by se.

Břidla, břidlice.

Břinkat = bít po tváři: Vybřinkal mu po hubě, dostal břinkanec.

Brko = brk (val.).

Brřomtāt, nesrozumitelně mluviti (vých. M.).

Břlý (vřlý), hbitý, pilný: Není hrubě břlý do práce (Jicko).

Břmbat = bumbat (v dětské řeči).

Brno: „Máš řeknice jak brno“ = silně naškrobené (Jicko).

Břňavý: Naša kotěnka břňavá chytila ptáčka strnađa (má řerně a řerveně chlupy promíchaně), val.

Břnět: Břní jako chroust na niti = mluví bez ustání (Žďár).

Břojit: Synci břojili = dováděli, byli rozpustili (lař.).

Břouhat se, břoditi se vodou, rosnu travou; zabřohaně = zarusaný (záp. Mor.)

- Brožit**, žebroniti: Vybrozil na něm chřeba (laš.).
Brť, oddělení úle: jedná má jednu brť, troják má tři brti (laš.).
Bručný = bujný (záp. M.).
Břudák, špinavec (břud, špina) laš.
Brůdňa, místo, kde se dobytek brodí (Olom.).
Břunět: Chroust břuní (zvuk, jež působí letě). Břuní mi v uších.
Co pořád břuníš? = brbleš (Jevíčko).
Brusiny, co se s brusu ubrousí (ustálé v korýtku pod brusem, záp. M.).
Brousit: Brousí po dědině = toulá se. Zabrousil k nám.
Brzelka, barvivo na vejce (Zábřezsko).
Bubák, hrozivé mračno: Věstôpôjô bubakê (Loštice).
Bubinky (bobinke), duběnky (Brno).
Bučáky, bukové oklešky, polena (val.).
Buček: Už je na bučku = už má vyhráno (vých. M.).
Buchnout do vody, spadnouti.
Buk, střěček, ovad (Jicko).
Bújať si = bujným býti: Vypostávaní chlapi bújali si (val.).
Buďa: Buďa malým, sem sa nadělál (když jsem byl). Buďa pudmistrem, zle hospodáril. Buďa tebu, dál bych mu (kdy bych byl) vých. M.
Buláček (bô-), hliněná míska, kastroulek (Jevíčko).
Bumtavý: nemluvný. Vona je taková bômtavá (Loštice).
Buňa, větší fazol kropenatý (Jicko).
Burda, hřmotný člověk, křikloun.
Burek, vyřezaný kanec. — To je burek! člověk tlustý, vykrmený (laš.).
Burkať, bouřiti, zvláště ze sna (han.).
Burý, hnědý: vlna, sukno (val.).
Byt: Byli sme chytat ryby, byli sme na ryby, byli sme v lesi pro dříví.
Bytem, stále: Bytem v hospodě sedí.
Bývať s někým = scházeti se: Bývá s nim často (vých. M.).
Bzdury = vzdory: na bzdury dělať.
Bzdurak, kdo na vzdory dělá (laš.).
Bzinka, nedozralá třešně (záp. M.).
Bzunět: mucha, komár bzuní.
Bžunkat: Honza hani nebžonkl = nemukl (han.).

C.

Cabala, obecní vězení (Brň.)

Cabka = cabina, fena; také přezdívka klevetnicím (záp. Mor.)
= čupka.

Cabořit se (cabořět) na koho, utrhovati se. Caboři se na
mne = směče se (han.).

Cabrny, kozí chlupy; koza cabrňatá (Zábřežsko).

Cafór, caférek. 1. utržený kus sukně. 2. Dítě za matkou stále
chodící (Jevíčko).

Cahel, kdo je ve hře, v práci, v jídle poslední (han.).

Cáhnút koho bičem, prutem švástnút, švihnutí (již. M.).

Cahon = cahún, čahoun, vysoký chlap, lenoch (vých.
Morava).

Cahorty, cavíky, okolky: dělat cahorty (záp. M.).

Cáhovité maso, dřevo, houževnaté (záhe).

Cahy, zvuk, jímž se kozel odhání (záp. Morava.)

Cák, 1. kravský cecek (záp. M.) 2. kalužina na podlaze.

Caletka, výskočky másla na hrotici při stloukání: Děte mi
caletku (Holešov).

Čaloň, neohrabenec, bujný výrostek (vých. M.)

Čalúšit, bouchati do zádů. Dybych měla taku děvuchu, tak
bych to čalúšila do roboty (laš.).

Čamfrňoch, malé děcko ušišmané (Jevíčko).

Čamploch, cundra, ženská nepěkně spravená.

Cancoury, 1. střapce: Je otrhané, tak z něho cancóry visijó.
2. roztrhané šaty: Má na sobě jakýsi cancóry (západní
Morava).

Čapár = capart (Jevíčko).

Čapat 1. tlachati: Meč (mlč) a necapé. 2. namáhavě a pomalu
jít: Dítě je malý a musí se mnó capat světem (záp. M.).
Dítě capá, začíná mluvit; říká se mu „capák, capóšek“. —
Čapka, capák ucapaný, žvástal, mluvka.

Čaperatý, střapatý: Te mrcho caperatá! (záp. M.)

Čapit, capnout, lapiti, chytnouti: Hajny nas na polu capne (laš.).

Čapla, kdo capá, tlachá (záp. M.).

Čárek, koutek: V zimě bývaly v jednom cárku kury. (val.)

Casnovat sa: Jak on sa bude na mňa casnovat, kasatí (val.).

Casnoch, kdo se casnuje, peřencuje, obchází lenivě (východní
Morava), lump, trhan.

Cecéče, -ete, mládě, jež cecá (Jevíčko).

Ceckat, ssáti: Tele cecká krávu.

Ceconit, ceconit se, plakati. Nececoň pořád (řiká se děcku).

Céčka, cedidlo, bílá šata na cezení ovčího mléka do bačůvky.
(val.).

Cechtovat něco, potěžkávati, odhadovati v ruce váhu něčeho:
Dyž chcu věděť, jak je něco těžké, to se (si) to vemu do
ruky a pocechtuju to (laš.).

Cejnek, bělmo na oku (záp. M.).

Cejprat, céprat, bryndati vodu (záp. M.).

Cejpravý, zdlouhavý (záp. M.).

Cékat, bryndati, ulévati mléka z velkého hrnce několikráte po
sobě; mliko rozcékané (Jevíčko).

Celník, jitrocel menší (záp. M.).

Celpat = cejprat, bryndati, plýtvati (č.).

Cének, cezánek na mléko (han.).

Cezák, č. cedník.

Cezánek, cedidlo na polévku, kávu a p

Cifrovat, 1. malovati, zdobiti stěnu: Vdova dům buduje,
pěkně ho cifruje, 2. vyšívati, 3. variovati nápěv písně, jak
činí první hudec, 4. tančiti pěkně, ozdobně, s variacemi.
Cifra, cifrování, malba, vyšívka variace hudební i ta-
neční (slov.).

Ciknout: Tomu cikne = dědí, svědčí (Znoj.).

Cimrovat, bití: Ten ho cimruje! Šak ten ho vycimruje =
vycepuje. Je už dobře vycimrovaný (vých. M.).

Ciplík, pysk na džbáně (val.).

Cípovka (cépovka), trávnice, plachta na trávu (Brno).

Cit: ticho: Buď už cit, nebo: cit — citte!

Cmáňat, silně bafati z dýmky (vých. M.).

Čmer, zbytky přetopeného másla (laš.).

Cmochta, cmotlacha. nečistá, nedbalá kuchařka: Lecjak to
jidlo ucmoctá, ta cmochta (záp. M.).

Cmochtat, 1. toulati se: Kadým (kudy) se cmochtáš? 2. leda-
jak uvařiti: Ucmochtala nám netyju (záp. M.).

Cmrchlat, brblat (záp. M.).

Cmrchtat se na někoho, sápati se: Tě cmrchto hocmrchtaně,
nemosiš se na mně hned tak cmrchtat (Jevíčko).

Cnost: Prase má cnost == je tlusté (záp. M.).

- Cnostný: Takovej cnostnej len (č.) = pěkný.
Co: O všechkých vám povim, co sa neomýlim = aniž se omýlím (vých. M.).
Coky! ale coky! = buď ticho:
Colencovat se = bolencovat se, bez účelu choditi (han.).
Coľky, háby, fanfrnochy. Zacoľkaná = ôšpoňkaná = zašubraná (han.).
Córat, bryndati, zbytečně rozlévati: Kdo pak se mně zas v tem mlice córal? (Jevičko).
Coudný (códně), 1. čistý, pěkný: hrnek, šaty (Zábřežsko), 2. mravný, počestný (Jevičko).
Courák, sukně s přišitou kordulou (záp. M.).
Cpynky dostávat = cpynčít sa = péřiti se: Naše husi dostávají cpynky n. sa cpynčá (Jicko).
Crčka: Voda teče crčkó (Brn.).
Cúdiť louky = vyhrabovati (val.).
Cudovať komu, hubovati, plísniť (laš.).
Cudy, křiky: Takovy cudy dělával (han.).
Cucha, nešetřná hospodyně (Jevičko).
Cuchat, plýtvati něčím, nešetřiti, cuchat se, zlobiti se, sápati se: Co by ses na mne cuchál? záp. M.).
Cuky, cukyte = vari (han.).
Cukle, dřevěnky, dřevěné pantofle (laš.).
Cukem, do cuku, v cuku = honem.
Cuľifinda, brynda, o kávě (laš.).
Cumploch, ženská nedbalá v domácnosti i v obleku (záp. M.).
Cuňár, špatná látka na šaty (Jevičko).
Cund, hadra, cár, cour (laš.).
Cunda, nečistá ženská.
Curdík = surdík, komůrka.
Curdula, ženská ucouraná (laš.).
Cupat (côpat), cvičiti, dobře vychovávati: nevěcôpané = nevycepovaný (han.).
Cupnout: Cupni mně hrušku = shoď se stromu; hruška cupla = spadla se stromu (Zábřežsko).
Cvachýňat = cvachati (intens.): Bože, dybych já to byla věděla, nebyla bych až sem cvachýňala (vých. M.).
Cvaňat = trekati, běžeti (vých. M.): Cvaňal za ním (Zlín).
Cvrndat, bryndati = céprat (záp. M.).

Č.

- Čabák**, palestra; čabat kyčkrle, čabákem odrážeti (val.).
- Čabor**, člověk nedostrojený, rozcuchaný, štrapatý (laš.).
- Čabrat se**, loudavě jíti: ledvá sa dóm dočabře (vých. M.).
- Čač**: Toť je čač, toť sú čače (věci, kumšty) val.
- Čačí baba** = slepá baba (hra) val.
- Čáčňat**: Housata sú učáčňané, když se mnoho brodí ve vodě. (Jicko).
- Čačuľka**; fiflenka (z dětského „čačaný“, pěkný: ženská, která se ráda stroji (laš.).
- Čagan**, hůl s ohnutým držadlem (vých. M.).
- Čagat** něco do sebe = džgat, epáti, hltavě jísti (val.).
- Čagotat** = gagotat, štěbetati: husy čagocú (val.).
- Čahóny** (-ê), dlouhé nohy: Ten tē čahónē natahóje! = dělá dlouhé kroky (Jevičko).
- Čáchnout**, udeřiti (han.).
- Čaja**, 1. čejka, 2. přezdívka ženské neposedné: Esli se též učajiš, ty čajo (laš.).
- Čama**, huba: Ten má čamô nevěpařenô. Dám tě po čamě. (Jevičko).
- Čamčet** = tlaščet: voda v botě čaměi, raci čamčijô. (Zábřežsko.)
- Čampuľa**, přezdívka dobytčeti i člověku, který nepěkně chodí (vých. M.).
- Čamtat se**: Čamce se, kdo se vali jako štyři (záp. M.).
- Čapa**, tlapa, noha; papř die Prätze (záp. M.).
- Čapaňa**, nízký, rozčápený štěp (val.).
- Čápat**: Dítě už čápá, začíná choditi (Jevičko).
- Čapčura**, kdo by rád čapěl, čuměl, nečinně seděl (laš.).
- Čapěnka** = čapka, čapění, dřep: čapěnkum chodif, po čapěnce čundrovat (laš.).
- Čápi kamen**, druh vápence (N. Město).
- Čapiřitka** 1. = čapčura, 2. Tá chalupa je enom taková čapiřitka (Zlín).
- Čapit sa**, přikřčovati se k zemi: kura sa čapi, dyž ju chce chytif; rozčápený, stojící nohama od sebe roztáhlýma (val.).
- Čapnout**, lapnouti, chopiti.
- Čapuľka**, malá ženská, slepička a p. (laš.).

Čářit, utíkat (Přerovsko; na Zlinsku = šářit).

Ča vera, ucouraná ženská (laš.).

Čečulky, konce prstů na nohou i rukou: Srazil čečulku (záp. M., na vých. M. = skopl řepu).

Čečůvka = čučka, čočka (vých. M.).

Čechák, český hrnec: „Čechákê sů inačí než prostějovsky lebo brodecky lebo litovelsky hrnce. Sů tak trochô do červena, ale ředavy a přê tem drсны jak hléněny trôbê, eslé vite“ (Prostějov).

Čecher, ostrý, ponejvíce lesem porostlý hřeben hory (val).

Čechlat se: koňé se čechlů krkama o šrauk (vých. M.).

Čepák = čapák, nádoba na smetanu (Žďár).

Čepaňa, střep: Mám hlavu jak čepaňu (když hlava bolí (vých. M.).

Čepeck do sklenice, zátka, čepky potahovat = mandle, oteklé žlasy (vých. M.): Spadly mu čepky.

Čepička, čarodějnice (Zábřezsko). 2. Srazil čepičku = čečulku (Jimramov).

Čeřeň: šindel složený do čeřeňa, jak střecha v šárech, aby neležel zcela jeden na druhém a mohl obtůchnůt (obeschnouti) val.

Černigař, umouněnc, ušmouranec (laš.).

Červená = krev: Ai červená při tom tékla. Uhodil ho, hned ho červená pořéla (vých. M.).

Češť, titul: Jaká češť mu náleží? Dál mu malú češť. Nevím, jakú češť Vám mám dat (jak Vás titulovati).

Četina, četini, chvoji; četinová bůda (vých. M.).

Čí: Co je čího nech stát, a je svatý pokoj = cizí.

Číbit, břecheti (slov. cébit sa): Nečib, očibeně (han.).

Čída, stádo koní na pastvisku: kde je tá čída? (Kroměříž).

Čilý: Maso bylo esče čilé = nedopečené. 2. Já sem ho čilá = mám k němu cit, srdce (N. Město).

Čin: Přišel až po všem činu (post festum).

Činit, nadávati, hartusiti: Ten číní! (Jevíčko).

Čípek, zátka (záp. M.); čípky, krajky (slov.)

Čisnout, uhoditi, zvláště holí, bičem.

Číst: Ja četo, že bude pršet = mně se zdá. Četli smy, že je liška = domnívali jsme se. Vony četly, že je pozdě (Zábřezsko).

Čístec, náledí (záp. M.).

Čistý, hezký, pěkný: To je čistý koťátko. Děkuju čistě (Bohdikov).

Čítat = mysliti (Jimramov): Já sem ho zde čítal = domníval se, že je zde (Jevíčko). 2. Čítat se s někým, účtovat: Idu sa s vama čítat (val.).

Čkat = škytati, čkavka = škytavka (han.); ščukat, ščukavka (slov.).

Člověk = mužský; osoba = ženská: Tomu člověku, tej osobě pokoj dejte (formule zařikací).

Člupek, jamka pod oknem, v níž bývá nádobka na stékající se vodu (záp. M.).

Čmadit se: kůř se čmadil do očí (vých. M.).

Čmahó = šmahem (Zábřežsko).

Čmerka, usazenina z roztopeného másla = cmúr.

Čmoch, čnoch = čich (záp. M.).

Čmochtit se, cpáti, tlačiti se do něčeho (záp. M.).

Čmýřit sa, hemžiti se: Tak sa to čmýří jak tá chrobač (val.).

Čobnout koňa = šibnouti (han.).

Čogavec, cahoun (val.).

Čogat = čahať intens. čahýňat = lézti na strom (val.).

Čouhat, 1. nepozorovaně, všetečně nahlížeti (záp. M.), 2. hloupě, na něco hleděti. Čóhá jak sysel z díry, jak žaba z prachu (han.).

Čouchnout (ó) = čichnouti: Maso očochne, je načóchly (Jevíčko),

Črpák, nádobka na půl litru z jednoho kusu mosoru na pití žinčice.

Čubat prutem, šibati (Jevíčko).

Čučení, žrání v bříše (Jevíčko).

Čučet = dřapěti: A co ty tu tak čučíš? (vých. M.) Kočka čučí na meš = číhá (Brno).

Čučno = trudno, nudno: Dyž sa hodiny zastává to je tak čučno ve staveňú (val.).

Čudovať, hubovati: Čudováł mu o to. Tata mamě hrubě čudováłi (val.).

Čudý, snědý: člověk, kráva (podpálená) Novoměstsko.

Čuch = puch.

Čuchajda: Vařivali sušené karlátky na povidla, vodu s nich odleli a této říkali čuchajda. Lidé si kupovali čuchajdu a připravovali z ní „čuchajdovou máčku“ (Přerov).

Čuchák, slídl

Čuchan = frňák (Zábřežsko).

- Čuchat: Čucej! hledej (hlavně jídlo, v troubě, v komoře). Též o lásce: Čucej, kerou mám. Už se ščuchli, nemužou se sčuchnout, očuchajou se (záp. M.).
- Čuchnit, piplati, mrviti, kaziti (Novoměstsko).
- Čuchtat (ô) = capat, žvaniti (Jevíčko). Čuchtat se s něčím = šukati se (Kunštát).
- Čuřena, koza s malými boltci ušními, skoro jakoby uší neměla (val.).
- Čuňák = hubička: Dala mně čuňáka. Koliks jí dál čuňáků (Brň.).
- Čumenda (Žďár) = čohačka (han.), číhaná.
- Čundat, tleskati rukama (záp. M. v řeči dětské).
- Čunět lelkovati: Co čoniš? (Jevíčko).
- Čuprný = čiperný. Dnes je venku čuprno = zima (záp. M.).
- Čut na Zábřežsku = slyšeti jako v nářečí slov. a val.: Čuť zvonit. Nic nového nečut. - Nečuť ruku = necítil.
- Čvachat, drobným krokem jíti: Dítě čvachá (Jevíčko).

D.

- Dabrovat, žebroniti: Děckê dabrôjê, abe sê mô z pachtê ôpôstilô (Loštice).
- Dacan, přihlouplý člověk = „boží dárek bez kvasu“ (han).
- Đačkať, dačkat, mačkati: tvaroh se mačká, šaty se đačkajô všeko se to pođačká (han.).
- Dála, vzdálenost (záp. M., na vých. M. dálava).
- Đama, jáma; đamka, đupka = důlek, do něhož děti ve fazole hrají (záp. M.).
- Đamovat, dělati jámky: Pes đamuje = hrabe. Budem đamovat čmeláky = vykopávati z díry (záp. M.).
- Đamřit, dotěrně žádati (záp. Mor.).
- Dandula, klobása (Kobyli).
- Darmo: To už je darmo = nelze změnit.
- Dát se: Která pak nevěsta by se k nám dala = šla k nám (Žďár). Dál se na matku, vrhl se po matce.
- Dávka: Je davka = vybírají daň (laš.).
- Dávnúčno dá vno, velmi dávno (val.).
- Dědit: Dědí mu to = jde k duhu (záp. M.).
- Dejmovat: „Pane učitel, vona mně dejmuje“ = chce něco ode mne, říká: „Dej mně!“ (záp. M.).

Dékat, louditi, škamrati, říkati: „Dé!“ (dej) = dejmovat (záp. M.).

Dělit: „To se mi smrtě dělí“ = protiví do duše (han.).

Dělnišce, -- ete = místo v lese, kde tesaři kácejí a pracují (N. Hříše) — rubisko (vých. M.).

Deň: Ozeť byl čím deň (= dál) horší (val.).

Dení, oddělení úlu. Dle počtu dení je úl jednák, dvoják, troják, štvérák (val.) = brť (v. t.).

Depošit (deptať, intens.), cupati nohama: Děto nohama depoší (laš.).

Deprem, depro = teprv (laš.).

Derázek: roždí naplavené i jiné: Chodí na derázek (záp. M.).

Derázka: otep z posekaných větví (záp. M.).

Dešita, desítka v kartech (laš.).

Deščůvka, deščová voda (vých. M.).

Deščuľka, deštička: Ma nohu (zlomenou) v deščuľkach (laš.).

Devita, devítka v kartech (laš. jako sedmina, osmina).

Dibiček. ždíbec, kousiček (Ivančicko).

Dílna říká lid na vých. M. jenom dílně olejové, v níž se „olej táhne“ sice užívá něm. slova verštat.

Divák, zevlovač: Já už su enom takový divák a lazar; takový člověk už není na nic na světě (val.).

Dívčít (divčêt), býti na službě za dívku (děvečku) han.

Divosír = divoch (Jicko).

Divúr = divoch (slov. val.).

Dľab, vyhloubenina ve dřevě dlátem vydlabaná.

Dľaba se vydlubala do dřeva (slov.).

Dľachnit = dľachmat: Pes ndľachnil kuře = udlávil, zadávil.

Dlet: Dľóho sem tam nedľela = neprodlévala, nemeškala (Zábřežsko).

Dlobat mľič = rýpati (Dačicko).

Dľoužanácký, velice dľouhý.

Dľužť = deska z práchna na zadělání úle od zadu (Zábřežsko).

Dobíjat se: „Kde ste to vzaľi?“ dobíjál se na něm strýc = důtklivě vyzvídal (val.).

Dobrouchat, konejšiti: Udobróchal ho.

Dobrutka = dobroděj (iron.), Früchtel (laš.).

Dobry: Jen to skové, muže tě bêt nehďe dobry (han.).

Dobyť, vytrvati: Ani sme nedobyli do konca. Dívka nedobyla do vánoc (Zlín).

Dočúpat se něčeho, dobadati, dohledati se, utržiti, dostati něco: Dočupál se kdesi nátky (vých. M).

Dohnat: Veliká bida mne k vám dohnala.

Dojka, 1. jedno podojení, 2 ta krava je dobra dojka (dojnice, laš.)

Dokáď: Budu toho mět dokáď = na dlouhý čas (Zlín).

Dokázat: Nedokázal zkúšky = neobstál při zkoušce (vých. M.). 2. Ten dokazuje = vyvádí. Nedokazuj: = nedováděj.

Dolčit: Tam škaredě dolčí = mluví po doľsku, říkajíce běl, dé a p. (Novoměstsko).

Dolinek, část břicha od pasu dolů: Bolí mne v dolinku.

Dořozit si: Ten si na to dořozel (han. = ustríhl, slov.) = „dal záležeti.“

Domatičkovat se, opiti se „na matěru“: Ten je domatičkované! (Jevíčko).

Domětat někomu = domlouvati: „Šak nevím, co na něm máš!“ domětała jí matka. Domětała mu, že neheľ na téj krávě spúšcat (val.).

Dondel, dondylek, uzilek, chumáček: d. vlasů (Jevíčko).

Dopařit, polapiti: „Tô až tak negde dopařím, té já dám“ (han.).

Dopěkat: 1. Slunce dnes dopěká = peče, hřeje. 2. Velice naň dopěkała = dorážela (val.).

Dopisovat se o něco = úsilovně se domáhati (Kunštát), 2. Temu dopisuje = dopěká, šupí, je úzko (Jicko).

Dopraňaní súkna = appretura (val.).

Dorážet: Dvanásta doráží = dochází (Sloup).

Dorota, lehká ženština (han.).

Dorůst: Dorůstľ na něho = poradil mu, přemohl ho. Po páru rokách se na ten poklad jináč dorůstľo — lépe se pripravivše dostali pokladu, jehož dřive marně dobývali (vých. M).

Dosluhovat: Klobouk (kabát a p.) už dosluhuje = je starý, dodělává.

Ďosna, zadnice (Jevíčko).

Dosoudit se někoho = dovolati se: Nemuže se tam žádného dosoudit (Třebičsko).

Dostařec, náhradník (v úřadě, laš.)

- Dostat, dostávat = dosáhnouti: Nedostanu tam. Dostaň tam.
Dostávat se = dobývati se: Zloději se dostávali do komory.
Dosytit se koho: Nemohla se ho dosytit (dítě moc jedlo).
Došulit se někam = zvolna dojít (Novoměstsko).
Dotěžovat si na někoho = stěžovati si: Hrubě si na ňu do-
těžováł; stěžovat si (nepřechodné) = naříkati (val.).
Doudlý pařez = vypráchnivělý (č.)
Douplík, nočník (Zábřežsko).
Dovčil, doposud: Nebudu tak dělat, jak sem dovčil děláł (slov.).
Đovírka, dírka (Jimramov).
Dožičit komu co, dopomoci k čemu: Dožičil mi službu (val.).
Dožírat, škádliti.
Dožívat se čeho: bažiti po čem (Novoměstsko)
Drabancovat něčím, hřmotně viklati: dveřmi, oknem, vikem
u truhly, aby se otevřelo (slov.).
Drabina, žebř (Frýdek).
Dracůvka, šňůrka upletená z teničkých drátků žlutých; ozdoba
slov. klobouku.
Dragar, trakař (Zábřežsko).
Draha: 1. stopa: zaječí, zlodějova. 2. Včil tom už vím drahu
(= radu). Nevěděl tom drahy. Počkejte, přijdeme tom na
drahu = na kloub (vých. M.).
Drahy travnatá cesta za dědinou, kudy se dobytek na pastvu
vyhání a v čas nepohody též popásá: na drahách. Jinde
tomu říkají: výhon (Budějovice, Klimkovice: vyhun), příhon
(Sloup), skotnica (Slezsko), skotňa (St. Hrozenkov, Frýdek),
výпустek (Vel. Meziříčí).
Drahný, ve smyslu velký, dlouhý na Zábřežsku: drahný leta.
Na východní Mor. jen: už je mu drahněj (= ulevilo ne-
mocnému).
Drahovat někoho = stopovati.
Dřák, železný nástroj podobný dlátu, dře se jím, t. j. olupuje
kůra se kmenů (laš.).
Dránět, hledati něco ukrytého na mlsání, zpouzeti (č.)
Drapák = stará metla (záp. M.).
Drápelí, roždí (záp. M.).
Drapnout: Drapne kameň = vezme do ruky. Drap ho za
límeč = chytil. Vydrápl mu to (vyrvál) vých. M.
Drápořit se, drápati (vých. M.).

- Dražďzať = drancať, žgavrať = neodbytně škemrati, prositi:
Pořáď na mňa dražďží (val.).
- Dražít zvěř, zloděje = drahovat, stopovati (vých. M.).
- Drbácnůť, vraziti: Vůz drbácnůť do plota (val.).
- Drbka, známá dětská hra s pěti kamýnky, které též se tak zovou (han.).
- Drcana, žinčica s urdou (smetanou) val.
- Drenůť, strčiti někoho trochu (na srozuměnou); drčnůť, strčiti hodně (slov. val.).
- Drdoľ, chochol; drdoľatý = chocholatý.
- Drdosit: Šak vás tam ccsik posmýče; a bodaj to vami dobře podrdošilo (val.).
- Drhľačka: 1. Ženská, která drhne peři (= drapuľena). 2. drhnutí peři: Chodívali k nám na drhľačku (val.).
- Drchat, nadrchat peřinu — natřepati; nadrchaný = chorý. (Vých. M.)
- Drchmat, dřímat. 2. drchmat se = česati se. Dokuď se budeš drchmat? (Vých. M.)
- Drchuľa, přezdívká ženské, která má vlasy a šaty rozdrchané. neupravené (Jicko).
- Dřít: Nic z toho nehodřel = nevydělal na tom (Jevičko).
- Dřívka, sirky (Jemnice, Budějovice).
- Drkotačka, drkotání, třesení (na celém těle): Dostaľ drkotačku (laš.).
- Drkotnica, ženská, jež má dobrou vyřídilku, stále mluví a klevetí.
- Drľý = čerstvý, svižný (val.).
- Drmoľiť, 1. spěšně, drobným krokem jíti (val.), 2. spěšně mluvíti. 3. Děťo drmoľi duďeľ = drhne, cumle cumel (laš.).
- Drnčet: Vůz drnčí. 2. Baba všeco vydrnčela = pověděla.
- Drndat: Drndá, drndá, a kde nic, to zbla = Chodí stále, jako by měl plnou hlavu starostí, a kde nic tu nic (Jevičko).
- Drobazg, drobotina: Ledva ten drobazg (děťi) uživí (vých. M.).
- Drobkat, drobným krokem jíti (Jevičko).
- Drobnavý, trochu drobný: Naše kobzale su drobnave (laš.).
- Drochytko, odrobinka, drobek chleba (záp. M.).
- Droužit, kamaráditi: Já s tebo nedrůžim (han.).
- Dřšć: Má děťi jak dřšća. Je teho ovoca jak dřšća letos všade, tak haľuze ovisajú (val.).

Drůba, mládě drůbeží: Po smrti Bazalovéj teprú sa ukázalo, jaké je Ozef drůba (val.).

Drva = dříví; **dřeva** = břevna (vých. M.).

Drvárůa, dřevník.

Drveno, poleno (val.).

Drvisko = drvo (rubisko = dělnišče (Zábřežsko).

Dryja (drēja) = švanda (han.)

Dubenatý = sedlatý, popelatý (černý a bílý): zabiła ba-
buľku pěkně dubenatú (slov.).

Đučka, důlek na bradě, od neštovic; poďučkaný a poďubany
(Jevičko).

Dudek (ô): tlusté, zavalité děcko (Jevičko) 2. Sedí na dodko,
dřepí.

Dudlat (ô) 1. chléb v ústech žmoliti. Dítě dōdle, když ve
spánku ústy pohybuje, jakoby cucalo. 2. = dundat (ô),
piti u prsou matčinych. Matka dávajíc prs dítěti, pravi:
„Dōndě.“ Dōndánek = prs. Dundálek (vl. jméno).

Duh: Neide mu to v duh, nebylo mu to v duh = po chuti
(valaš.).

Duchna, svrchnice, peřina na přikrytí

Đuk: Je jako đuk = tlustý a zdravý (Kunštát).

Đuka (đōka), vyhloubenina, důlek (han.).

Dún na rámě soukenickém = jedno pole od sloupce ke sloupci;
na rámě je 10–12 dúnů (val).

Dundel, plný váček (Jimramov).

Dunět: Zmrzlá zem duni všady, dyž do ní uhodí.

Đurbať sa = brchat se, sbirati se: Už sem sa z tej nemoci
vyďurbál, už sem sa zďurbál (val.).

Durdit: To děfo ene dycky by durdiło = chce prsa (laš.).

Durdivec, zlobivec (Brno).

Dúřit sa = durditi se; nadúřený (val. slov.), durit se (Novo-
městsko).

Dúpný strom = dutý, vypráchnivělý (val.); **dúpený kožuch**,
z ovčí kůže, v dubinkách vydělávaný (Jicko; jinde:
dubený).

Duša: Býl s tichú dušú = ani nemukal.

Dvojka. dva zlaté Jevičko).

Dvorný – zdvořilý (laš.).

D y c h o l i t, trochu dýchati: Baran byl jak zdechlý, ale přece ešče dycholil (slov.).

D ý m: Hněď byl v dýmě = ten tam.

D y n o v a t: Co tu dynuješ? = stojíš nečinně (Žďár).

D ý s = dej's, gib her: Dýs mně to! Dýs to sem (od Bzence).

D ž g a n o v i t ý: převařený knedlik je džganovitě, (džganec) (Slavkov).

— e k přípona znamená zbytky, odpadky: odřezek, odštípek, odkrojek, odstřížek, opěrek, omydlek (zbytek mydla), opalek, ohryzek, odhodek.

F.

F a t k o v a t: každý fatkovál práci jak mohl = odbýval (slov.).

F a ň u r a = facka.

F é f a r a, píšťala (han.).

F é f k a = fajka, dýmka (Zábřežsko).

F é f r a, parádnice (han.).

F i f i d l o, marnivá ženská.

F i k a t, kopati nohama (Jevíčko).

F i k a t: 1. trhati. 2. stříkati: Fiká mně v uše. Rozfikl si kabát.

Fíče blátem. Zafikany = zastríkaný od blata (val.).

F l a g a n: 1. velký kus něčeho. 2. nízká čepice (Jevíčko).

F l e k a č, plácačka na mouchy (han.).

F o f a r, fukar, valach na čistění obilí (Zábřeh).

F o r o v a t někoho, vyháněti ze dveří (od „foras“?) Vyforovali ho = vystrčili za dvéře (Zlín).

F ů s k a (ou), pšenice s dlouhými osinami (Jevíčko).

F r c l e n a, ženská, která vše začne a nic nedodělá, pořad má rozděláno: „frc sem, frc tam, a nikde nic“ (záp. M.).

F r f e ň, šušeň (v nose) vých. M.

F r f n i t, špinití: Všecko pofrfnil, frfniti se; 1. piplati se, 2. zlobiti se: Co se na mne frfniš?

F r g á ě, přaslének; frgál se dáva na vřeteno, aby frgało (laš.).

F r g e l, zakrnělý plod (záp. M.).

F r k y (pl. m.), dlouhé vlasy v tyle (han.).

F r n ě t: kámen hozený, pták rychle letící „frní“.

F r n g a ť, frčet (han.).

F r ň u g a ť: Stará dívka enem frňugá = zlostně povrkuje (val.).

F r ó t k a, ozdobný obojek na krk jehnatům (val.).

Fryd, hromada kamení drobného s pole na mezi odklizeného (Brněnsko).

Frysek, plechová trubice, v níž jest navlečen knot v lampičce (Jevíčko).

Fúja, fújavica, vánice napadalým už sněhem, třeba za jasného nebe (val.).

Fujat, vanouti: Fujá = es zieht (Zábřežsko).

Fujigať, silně fučeti: Aťe tam fujigá (Melusina) val.

Fuk: To je mně fuk = lhostejno. Nemá ani fuka = krejcaru (Jevíčko). **Fuky**, vtip, chytrost: S tym se daj pokuj, ten ma fuky (laš.).

Furiják = furiant.

G.

Gabnúť, sáhnouti: Edem naň gábnůl, a už býl oheň na střeše (val.).

Gágor, husí krk, chřtán: Prolévál jím gágor za darmo.

Gajdy, dudy, 2. záda: Poď na gajdy, vzala děfo na gajdy (laš.).

Gajsať, gajsnůt = mikati, miknouti, posmeknouti do vrchu, trhnutí, škubnouti něčím, sebou, ošívati se, zatřepetati sebou. Kdo leze na vysoký strom, ten gajsá, gajsne, pogajsne se, a zase si odpočívá. **Gajsať**, gajsnůt ramenama = do vrchu jimi škubati, čili hlavu mezi ramena stáhnouti. **Pogajsaný** na jetú = jetím otřesený, zvláště, jsou-li v cestě hodná „trásiska“ (je-li cesta vytlučena). **Podgajsaná** letnica = podkasaná, podpásaná. **Ugajsaná** chůza = houpavá, klátivá. Když se kdo stahuje řemenem, pogajsne se, aby se mohl lépe stáhnouti (laš. val.)

Gál, černý a hrubý hrách (Jicko).

Gáľat, do důlka (gáľka) házet, 2. cúhat, džgat do sebe (jídlo), patúhat (val).

Gality (ê), veliké gatě (Jevíčko).

Galvaň, levice (Brn.).

Galůnky, ozdobná lemůvka ženských střeviců (val.).

Gaña, slina kančí (Brň.).

Ganduš, dlouhý kabát, dětský kabátek (Jevíčko).

Ganě, facka (Jevíčko).

Ganit, slintat, hoganěné = uslintaný (Brn.).

Garažija, šedavý kabát (Prostějov).

- Gačala, kdo chodí v plátěnkách = plátěných gaticích (val.).
Gaúr, vydoupnělá díra ve stromě (val.).
Gávěr, bařina, močál (val.).
Gebloň, zarputilec, svéhlavec (Jevíčko).
Gecan, chřástal; zpívaje jako by přisedal „gecal“.
Gecnout (ô), čapnouti: Ten se bô gecl, náhle sedl (Jevíčko).
Gégať = gágať, gagotať (o husím křiku) val.
Gegnůť, gegovať, onom. výraz pro zvuk vyražený z hrdla, když se někomu z nenadání uhodí do zád, když někdo s výšky skočí atd.: Uhodil ho, tak v něm geglo (val.).
Gemula, bezzubá kráva (laš.).
Giglať, viklati (laš.).
Glag n. glaga, syříště (coagulum), glagať, syřiti, glagání (val.).
Glán, usazenina ve vodě: Ta voda je zaglaněná. Voda jak glán = kalná (laš. val.).
Gláňa n. glám, ruka (s opovržením): Nestrké tam tó gláňô = ručisko (han.).
Glanit, kaliti vodu (val. laš.).
Glasovať i glasovať sa, skotačiti, rejčiti, váleť se: Pořád budete po tých peřinách glasovať? (val.).
Gicat, strkati (han.).
Glěj, klich.
Gleňa, nadávka (Jevíčko).
Glentat = gryndat, slintati (Jevíčko).
Glġg, onom. výraz pro zvuk způsobený tekutinou v přestávkách z láhve vytékající. Odtud glġgat, glġgotat, 1. o zvuku, jež působí voda do hrdla láhve neb do úzkého otvoru vůbec v přestávkách vtékající (slov. val.), 2. řihati do sebe, glġgavé kuň (Jevíčko).
Glġgoň, glġgavy hřibě, jemuž při pití v hrdle „glġgá“ (vada koně)
Glġntat se, viklati se: Zub se mi glġnce (Ždánice).
Glġndat se = glġjdat se, klátivě choditi (han.). Obilí poglġndané = povalené, pomrvené (Zlín).
Glġněť n. glonět: Hdes tak dlóho glġněl = čučel, meškal. Hde glġoniš? = trčíš (Jevíčko).
Gloňa, žgloňa, nevýprava, šukavec (Jevíčko).
Glġndať sa, hrbiti se: E, už sa tá stařenka také glġndze.
Zglġndaný = stlačený, shrbený (val.).
Glġurať, kaliti vodu (laš.).

Gment: Do gmentu všecko mně zniilo = mentem všecko (Přerov).

Gňábiť, tlačiti: Přigňábiť pahnoztem tabák ve fajce (val.).

Gómat, hádati, domýšleti, dovtípiti se: Hned sem gómál, co to bude (Holešov).

Gombéľat n kombéľat = kolébatí (val. slov.).

Graca, zakulacená motyka zahradní

Gracón (-oun), stříbrné a zlaté porty na ženské kordulce (han.).

Gracky (pl. t.), dlouhé vlasy v tyle (slov.).

Gramľa, gramľoň, gramľavý: nešika, gramľavá ruka (schromlá), gramľavé prsty (vých. M.).

Grapa, stráň (val.).

Grbál, schnoucí strom (Brno).

Grejdit, rejčiti (val.).

Grgať, grgnút, říhati: Grgá se ně tým zelím (val.); odtud „grgáň“ = chrapoun, přezdívka sedlákům.

Grmela = křivák, kudla (Zábřezsko).

Grmol, kdo má temný hlas (Jevíčko).

Grobeľák = hrubián (laš.).

Grošák = kudla za groš (záp. M.).

Gróžka = kroužek, prstének bez oka (han.).

Gřungať = křunkať, silně, chraptavě kašlati, že by se zadusil laš.‘.

Gryc, 1. Gryci říkají na Hané chlapcům, kteří chodí „za krále“.

2. přezdívka: Ty staré grycu!

Gryčný = drýčný, obratný, šikovný (val.).

Grža = kotržina, houževnaté maso (val.).

Guľda = nehraba (Jicko).

Gumnút, gumať, strčiti: Gumnút do něho (val.).

Gyzd = hyzd (srovn. ohyzdný), nečistota, neřád, gyzdavá réž (nečistá), gyzduľa (přezdívka): Má v domě gyzdu dost ta gyzduľa (laš.).

H.

Habaděj: Řepě máme habaděj, mnoho (Jevíčko). Tam je všeho habaděj (Žďár).

Habánče, rozpustilé děcko (Klobouky Brň.).

Hábit, starý kabát.

Had, červenobílá, kulatá tkanička vlněná, ozdoba slov. klobouku = húsenka.

- Hadí hlava (val.), hadí matka (záp. M.), hadí šidlo (Kunštát)
= šidlo vodní (hmyz).
- Hadlávka, konopná ohlávka na koně (záp. M.).
- Hadraba, otrapa, trhan, Haderlump (laš.).
- Hafel pěsniček, špalíček. Kupované písničky sešivaly se v hafel,
s jedné strany svaté, s druhé světské (Kojetín).
- Hajdalák, hajdala, 1. lajdák. 2. panák (pimprle).
- Hajfiť = haňfářiť = fraňháriť, vyměňovati něco za něco,
handlit (val.).
- Hajnica, vícha, kterou se na poli zahajuje, označuje záповěď:
Zanes, dať do ščudľeku (jeteliny) hajnicu (laš.).
- Hajsák, vůl (Loštice).
- Haľáč, kdo má veliké „háľe“ (oči), člověk s vypoulenýma
očima (laš.).
- Halandryja, trochu lehkomyšlná, obratná ženština s dobrou
vyřídilkou (záp. M.).
- Halaskovat, zaháľeti, postávati (Jevičko).
- Haľaštovať (haľas), zvýšeným hlasem mluvití (val.).
- Halatý, polonahý (Novoměstsko).
- Halda, bromada; v haldách je hlina (Jevičko).
- Halókat, povykovati (Jevičko).
- Haľúzokovaný, co má v sobě vetkávané n. vyšívané halouzky:
obrus (slov.).
- Halva, březový pařez, z něhož se dýmky vyřezují (Jevičko).
- Hamatný leľik, silný cop (val.).
- Hamižovať se, 1. sužovati se (han.). 2. nesnaditi, houževnatě
se smlouvati: Budete sa pro grajcar hamižovať (val.).
- Halža, houžev (záp. M.).
- Hamár, 1. hubený kůň (Jevičko). 2. hluk, povyk: Neděľaj
hamárů (slov.).
- Hamonit, lakotiti; hamonění, lakota; hamonica, lakotná žena
(Žďár).
- Hamonit se s něčím, namáhati se (Kunštát).
- Ham pasit sa = hampľasit sa, lopotiti se: Neňeľ sa na koho
hampasovať (val.).
- Hampejz, kuželna (Žďár).
- Hampéz, pole na neúrodné stráni; hampésat se, dřítí se na
takovém poli, lopotiti se (Jevičko).

- Hamrazit se, potloukati se; hamrazení, potulování, potloukání (val).**
- Hapitek:** vzít někoho do hapitku = přísně ho vzít, přísně s ním naložiti. 2. běžet do hapitku = honem. 3. zber se do hapitku = přičiň se, ponáhli se (laš.).
- Hapitkovať, poskakovati (laš.).**
- Harabúzi = haraburdi = harampáti.**
- Haraska, červená pentle harasová.**
- Harasný, vl. červený jako haras = pěkný, parádný: Není to hrubě harašné (pěkné, dobré) val.**
- Harc:** položit něco na harc = na nejisté místo (Kunštát).
- Hargotať = hargotiť: Zima ním hargoce = mele, zima mnú hargotiľa (val).**
- Hartať, spáti (v řeči dětské): Hartni si (val).**
- Haruznit sa, hádati se, různice tropiti (vl. jméno Haruza) val.**
- Hasáčert: Je jich tam jak hasáčertů = velmi mnoho (Zábřeh).**
- Hasákovat, žito žíti; ostatní obilí se seče (záp. M.).**
- Hať, -ě, f, 1. košár pro ovce (val.), 2. vrbí na břehu řeky, fašina (han).**
- Haťapa, nemotora (han).**
- Hatit se: Pole se hatí, oře-li se za mokra (Jevičko), = hatle se, hatlanica (Brno).**
- Hatotať (v dětské řeči), jezdit „hatotó“ (val).**
- Havalec: Spadl havalec břehu, kus (Brno).**
- Havotať, štěkati (havák = pes): Och, to je fena, dyť tak na mňa havotaľa (val).**
- Havrľant, křikloun (malé děcko, val).**
- Házet: hází do kře, vyzvídá (Jevičko).**
- Hažart, děcko: Hospodyně šijou nějaké ty hábky na ty hažarty (Žďár).**
- Hébadlo (hýbadlo) = hvasnice (záp. Mor).**
- Hebľa = vindra: Nedál mi ani hebře (vých. Mor).**
- Hečať: 1. zevlovati: Lidé hečaři na svaďbu. 2. Zpívati ve žně na poli: žnice hečá. 3. Tá červená šatka, to tak hečí = padne hned do očí, „křičí“ (val).**
- Hečmat, násilně cpáti (záp. Mor).**
- Heď, interjekce (= hleď), vyjadřuje něčí radost, když někdo něco ukazuje a p., nebo škodolibost, když v někom chceme vzbuditi závist (han).**

Hecho (echo): Udělal hecho = rozhlásil (Kunštát).

Hejcat, pohejcat, hejcování, laškovati (Žďár.).

Hejda: Je v hejdě = v podezření (Zábřežsko).

Hejdovať (hédovať, hajdy), rejdití (han.).

Hejno husí, na Dačicku a Telecku, jinde stádo.

Hemzat se: Niti se hemzale = kroutily (N. Hříše).

Hen - sem - tam: Hosté mluvili chvíli hen sem - tam = ledaco vedlejšího, než se dostali k věci (val.).

Hen ten = onen, toť ten = tento: Toť tá zahrada je lepší než hen tá. Přízvuk má náměstka s povýšeným hlasem (vých. Mor.).

Henčuvka n. henčovka = kolebač, houpačka (Žďársko).

Henkat, houpati se, klátiti se (záp. Mor.).

Hepit = hepět = hyvět, civěti, lenošně seděti (Kunštát).

Hevar, hevero (Zlín).

Hezky: Jak pak se hezke menoval? = honem, když si někdo nemůže vzpomeněti (záp. Mor.).

Hlas, nota písně: Nemužu přit na ten hlas (záp. M.).

Hláska, hlídka: Měl sem hlásku v noci (srovn. „hlásný“ (han.).

Hlásno = čujno: Dnes je hlásno = zima (Zlín).

Hlázkať, hladiti někoho, kosen (laš.): Jednum (rukou) hlázka, drulum bije. Daj mi sem, ja ti tam pohlázknú tu kosu = pohladím, pobrousím.

Hleděť 1. opatrovati: Co sa teho nahlédím, a dycky jednaká nepodara. Nebude ňa měť kdo dohleděť (opatrovati do smrti). 2. Já ti nehledím na zlé = nesmýšlím s tebou zle (val.).

Hlobiť, tlouci: „Ten hlobí! Afe hlobí!“ o silném tabáku šňupavém, po němž se musí silně kýchatí (val.).

Hluchý hlas, dumpfer Ton (laš.).

Hlúb n. hlb = košťál (vých. M.).

Hlup: zahrada je v hlupu = ve stínu; zeď hlupí zahradu = stíní (V. Meziříčí).

Hmlica, mžení (laš.).

Hmour n. mhour, suché jehličí na stelivo (záp. M.).

Hněst: Boty ňa hnětú. Velice ho to hněte (mrzí) vých. M.

Hnikať sa 1. s někým, škádliti, dohadovati se houževnatě: V jednom kusi hnikajú (kočkují) val. 2. Dávati se do pláče, (fňukati) (han.).

Hnízdit se, přeléhati s místa na místo, v posteli nepokojně sebou vrtěti: No, brzo-li se uhnízdiš?

Hnojnice: 1 hnojová voda (záp. Mor.). 2. deska s hnojného vozu (vých. M.; hnojové vodě tu říkají hnojůvka).

Hňopat do sebe (slov. hňapat) = nemírně jisti (Kunštát).

Hobárka, hovor (Záhoří).

Hobřena, ženská špatného chování (val.).

Hódy, kytka rozmarýnu v hody (Zábřežsko).

Hodina: Vo hodině stal (Dačicko; jinde „o jedné“).

Hodit sa: No, nehubujte, dyť sa to hodí ešče udělat = může se udělati (val.). To se mu nehodí dělat, nesluší.

Hodlivý = hodící se, tauglich: Není hodlivý (na vojnu). Těľa hořlive na odstaveni (laš.).

Hodný 1. hezký: Ta je hodná. V tom kostele je hodně. Tady se Vám hodně půjde. Udělal to hodně = dobře (Zábřežsko). **2.** Byla hodná, chodila hodná, a s kým? = těhotná nevdaná (han). **3.** Už jich máme hodných = hodně mnoho.

Holajzník = plezmero, trhan s holými ňadry (Novoměstsko).

Holánek, holé nahé dítě, ptáče (Jevičko).

Holdin, holdaři, holdáni, potulní žebráci (Dačicko).

Holdovat, choditi po žebratě (Kunštát).

Hoľgýňat: Vůz hoľgýňá v juhaňách (vyhloubeninách), jedno kolo jde dolů, druhé nahoru, když je v jedné koleji jáma: Budu já sa na tom vozisku hoľgýňat?! (val.)

Holinka zelený zárodek peckového ovoce (záp. Mor.).

Hoľopicha, velká neohrabaná ženská (val.).

Holoubkovat se (ö), milkovati se (Jevičko).

Hořšťánek, nákrčník z drobných koralků, navlečených na žíně a přestrčených červenou nebo zelenou skaničkou (val.).

Holý: Na holé ruky sem živa. Byly mrazy na holo.

Hompat se = houpati se; hompačka = houpačka (z. M.).

Honilka, kráva, která se pořád honí (běhá) a nezůstává stelná (Dačicko).

Honosnatý, honosivý, sebevědomý (val.).

Hópat: v takovém hópatě = slotě (záp. Mor.).

Hora, hory = les: Dělá v horách (vých. M.).

Hořák = Horák: Hořáci pokúpá kde jakého tahúna = koně (Jicko).

Horcovať, řítiti se: Zeď zhorcovala Kamení horcovala doľi (val).

Horopácem = horempádem (Kunštát)

Hósky (housky) = housenky (záp. M.)

Hostinovat: Hostinoval = měl hostinu, dával hostinu (han.).

Hotově: Debeste hotově nejakó škodo měle = na krásně (záp. Mor.).

Hotovo: Chodí na hotovo do Brna, na jisto, nosí do jistých domů mléko.

Houvjetka, silná tyč, kterou se zatahuje řetěz, jímž se ve voze svazují klady a p (Jemnice.)

Hovija (hověť si): Dyž si lehne v nedělu odpoledňa na pec, to je celá jeho hovija (val).

Hraň šindela = hranice (val. laš.).

Hranáč, hrubián (záp. Mor)

Hranit = hraničiti: Mě hranime s Věšovicama (han.).

Hřápnút, hřmotně si sednouti (val).

Hrát: Pudem hrát = na hratvô (a besedu). Přěndi k nám hrát.

Bêla sem hrát ô Chétilu (han.). Dožhrál sem sa na ogara, tak se mnum hrálo = zlosti jsem se trásl (Jicko).

Hrběna, hrbatá ženská (han.).

Hřbet: Položil to za hřbet = nevykonal toho (Kunštát).

Hrbúc, hrbudíc, mezislovce zvukem naznačující pád něčeho se schodů.

Hrbolatý, nerovný, s malými vyvýšeninami, „hrbolci“: Hrbo-latá cesta.

Hrboucet, šramotiti.

Hrdliť, rdousiti: Zahrdliľa diľa (val.).

Hřebčák, voják od hřebců.

Hrglovat, hrkotati: Větr dveřama hrgľuje (slov.).

Hříbat, hrýzti: Koza hřebe strom (han.).

Hříčný, uhřícený: Ale tys běžela! Seš celá hříčná.

Hřích: To zas bôdď řiche v dědině = peklo (Zábřežsko).

2. Ja směj sa, směj, ty starý hříchu = hříšniku (slov.).

3. To (= ta chalupa) je už staré hříšisko = sbor (Zlín).

Hříšný: Ta střecha je hříšná = daremná, chatrná (Jicko).

Hřít. Tohoto slovesa v některých krajinách neuzívají. Na Zábřežsku říkají: Sluňčko je horcky, na Dražansku kamna hřijó, slónečko tepli, netepli.

- Hrkała** = hrčuła, křikloun (laš.).
Hrkávka n. hrkávka, die Schelle (vých. M.).
Hrnčířovat = hřmotně ujížděti (jako hrnčíři s hrnci) Žďársko.
Hrnčířovo pole: Ten vynese celý grunt na hrnčířovo poře = propije je. Nepožehnané peníze v nic vyjdou. Ev. Mat. 27. 7 (val.).
Hrncovať se, nemotorně jíti: Hde se s těm hrncuješ? (han.).
Hrochat, hrouchat (slov. róchat), praskati bičem.
Hromadnice, hromada kamení na poli posbíraného (Zábřežsko).
Hrtús = hrtáň n. chrtán: odtud hrtúsit sa n. chrtúsit sa = hrdľovat se, namáhati se (val.).
Hrubo: Mistoma je ešte hrubo ledu = mnoho (laš.).
Hruda syra, kus syra právě ocezeného (val.).
Hrudařka n. hrudník, plátenko, v němž se hruda syra cedí (val.).
Hrský (han.), herský (val.) = hezký.
Hrůzka, 1. vícha, v. hájnice (han.). 2. méta při hře v míč (han).
Hrůznůť: Dnes tam vůz hrůzne = zapadá do země. Zahrůznůť sem sa až po kotiky do bláta (Jicko).
Hryzt: Pes hryze (= kouše). Pes mě uhryz. Muchê hryž, blechê šcipajó (Zábřežsko).
Hryzák = rožek, špička na troubeli od dýmky (val.).
Hubákovat se, dávat si huby (hubičky) = hubičkovati se; koně sa hubákují (Brod).
Hubánek, hubička (záp. M.).
Hubatej, hovorný, řečný (Jimramov).
Hučky: Otrčíš hučky (= koty) a co budeš měť z celého dřěná? = umřeš (val.).
Hučet, bručeti, důtklivě mluvíti: Nahučel mi plné uši. Nehuč pořáď!
Hučnica, silnice (laš. a v Předmostí u Přerova).
Hújať na něco s někým = vyměňiti si: Hujajme na fajky, co přidáš?
Hujátko, dítě v kolébce (Jevíčko).
Huřala = huřar, bzinky (Kojetín).
Huřava, drobounký déšť, padající mlha (val.).
Huřuška, kolébka (v dětské řeči, val.).
Humplovať, kaziti, dráti: kabát zhumplovaný (val.).
Hupčit = hopkat, poskakovati (val.).

- Hurkať (vzhůru), ku vstání pobízeti (han.).
Husar = husák (N. Hříše).
Húsenka, červenobílá tkanička vlněná, ozdoba slov. klobouku = had.
Husidříst = plkoš, kdo nic nezatají, všecko „vyplkoce“ (Jicko).
Husík, husí chlívěk (val.).
Husiř = husák (laš.).
Huslař = houslista; huslařit = housti (han.).
Huškať, štváti, podněcovati: Nebylo ho třeba hrubě huškať (val.).
Hušpapa, kdo má hubu vypasenou (Záp. Mor.).
Hútát: Ponocný hůtá = troubí (od zvuku „hůt, hůt“.)
Hůžvačit se, sich fretten: Hůžvačili sme se jak tak (slov.).
Hvíždzeť má dvojí tvar pro 3. os. pl. s různým významem:
Chlápci hvíždžú, saně hvíždžíja (val.).
Hyb: Něbyli sme v poľu ani hyb = ani na krok (laš.).
Hybaj: „Rozína badaľa, co je, a hybaj ven a poď ho přes vodu“.
Imperativy sloves hýbati (se) a jiti nahrazují minulý čas, když se má zvláštní rychlost děje naznačiti (val.).
Hybno: Poď hēbno = honem (han.).
Hydla (hedla), nevěstka (Záp. Mor.).
Hyhať: Hyháš jak kůň (laš.).
Hychlit se = chechtati se (Žďár).
Hyľáňat = hylásňat = křičeti na plnou hubu (val.).
Hyp, skok: V jednom hypě = skokem.
Hýpnout, náhle udeřiti.
Hyta, chůvka.
Hyža, špinavá ženská (Novoměstsko).

Ch.

- Chabastít = chábit (laš.).
Chabaščina, veliká čepice (Jevičko).
Chabavý, pochybný, nepodařený (Jevičko).
Chábit, lapiti, ukrásti, šiditi: Ten sa už neco lidu nachábil (val. laš.).
Chabľaja: Obľeču si nejakú chabľaju a pľjdu = starou kazajku, nějakou veteš (Přerov).
Chach (mezislovce): Chach, každá kuřka netrefí bláhúte (bláhově) val.
Chachabáši = sedláci (přezdívkou, Brněnsko).

Chacharyna, vojtěška (Brň.).

Chachravý, vyžilý, stářím sešlý (val.).

Chalbat (záp. Mor.) = chaľgat (han.) = chaňkat (slov. val.),
chlácholiti, pokojiti: Di mně to dítě hochalbat, nemužo je
hochalbat. Chalbat se u někoho, lichotiti se: Ten se ho
něho teď chalbá, habe neco dostal.

Chámí, roždí (Velká).

Chamtat, hltavě jísti.

Chaňkať se s někým, mazliti se: Mama ti tak folguje (dává
vůli) a chaňká sa s tebú (val.).

Charpatí, drobné roští ježaté: Ty otěpky, to je samo charpati
(laš.).

Charý, ošumělý, škaredý (Orlová laš.).

Chásňa, -ate, dítě, dokud je ještě v peřince (val.).

Chať = chatrě (Dřevohostice).

Chalán, chlapisko lenošné (val.).

Chebľota, špatné, nepodařené obilí, zboží: Někupuj toho, je
to chebľota (laš.).

Chemeřit se, ošivati se: Co se tak dycky chemeřiš? (laš.)

Chemľať sa praví se o dobytku, když se otírá bokem o strom
(val.).

Chľadečnica (val) = chľadečník (laš.), besídka v zahradě.

Chľachot, cachinus (vých. M.)

Chľachotať se, chľachtať se = řehotať se, silně se smáti:
Co sa pořáď chľachocoš, ty řehořu řehořovský (ž. řehuľo
řehuľovská)?

Champor, stará, rozmoklá houba (laš.).

Chľapěna, záletnice (val.).

Chľastit sa, lichotiti se někomu (val.).

Chľébůvka, chlebová robota, od které dávala vrchnost půl
pecinka chleba na den (slov.).

Chľemtat n. chľamtat, hltavě jísti, žrátí; chl. se smáti se: Co
se chľemceš? (Jevíčko).

Chľéstanec, výšplíchnutá voda (záp. Mor.)

Chľéstat, šplíchatí vodou (záp. Mor.).

Chľípit se: Rana se chľípi (otvírá), rana se rozchľípila (laš.).

Chľupáč, člověk úskočný a vychytralý (Žďár).

Chľupatý jazyk, mlsný (Žďár).

Chľúšče = plúšče, lijáky (val.).

- Chmeť: Je šedivý na chmeť (han.).
Chmetat se: Utíká jen se chmetá (Kunštát).
Chňápat se: Kdo se to tam chňápe, jde v těžkých botách (Jevíčko).
Chňastnout, uhoditi (han.).
Chodón (záp. Mor.) = chudoň (slov.), chudý (vyzáblý) člověk.
Choľoj, usušené větve lipové nebo jiné. V zimě se dávají ovcím ohlodati z listí, potom se spálí (Jicko) = letina (slov. val.).
Chomtat, lakotně něčeho mnoho brátí: Jak ta kráva trávu chomce! (Kunštát).
Chop: Řekl sem z chopu = nerozmysliv (han.).
Chornout. Ten člověk náramně chorne = trátí se, hubení (han.).
Choť, choťby, choťbaj, choťaz = byť, ačkoli (laš.).
Choulný (ó), přítulný, krotký: chólny zvíře (Jevíčko).
Chovat: dobytek, drábež, včely (ne: držet!) = Chová si páru koní a páru volů. My medu nemáme, my včel nechováme.
Chrámať, kulhati (o dobytku); chramačka = kulhávka (val.).
Chrámat: Ta kráva chrámá, chromce, s chutí žere (Jevíčko).
Chramosta, bezohledný, hrubý člověk (záp. Mor.).
Chrampat, nemotorně jíti (Jevíčko).
Chrapnút, třesknouti, praštiti: Chrapnul sebum (laš.).
Chrást, zelené větve dubové, habrové, nažaté dobytku (záp. M.).
Chrastnút: Chrastnul ho. Chrastnul sebum na zem = chrapnút (laš.).
Chrbést, onom. napodobení zvuku lité vody: Chrbést na něho, a už byl celé mokré (Kunštát).
Chrobák, červ (Záhoří).
Chrpútať, silně kašlati s chrapotem: Desi nachlád, tož včič chrpúce (val.).
Chrt = krtek (hor.). 2. lakomec: To je ch., ten chrtí (Jevíčko).
Chrumtat, chrápati (Jevíčko).
Chtět: Ten se hlnších chlapů nebojí, nechce-li tebe = neřkuli (Jevíčko). Šak sme se spolu chtěli celých šest let = měli jsme spolu známost, lásku (Žďár).
Chudnút, hubeněti.
Chujava = fujava, metelice (Zlín).
Chujavina, zápach, zvláště stuchlina, puch chlévní (laš.).
Choudoun (chodón), hubený člověk (Brno).
Chútečka: Pivo nemělo chútečky = pražádné chuti (Zlín).

- Chutná chuť** = veliká: Jedli chutnum chuťum (laš.).
Chumta (ô), chumtavý, kdo se chumtá, plete, matonoha.
Chumtat (ô), másti: Mám to všecko schômtany. Pořád se to chomtá a nic nehodělá (Jevičko).
Chvádavý, kdo chváadne = chřadne (laš.).
Chvátat č. = mor. ponáhlet (až na Dačickou).
Chvístat: V botech mi chvíšče = šplouchá od mokra (val.).
Chvostał, jméno hrušky ke stopce značně sůžené (slov.).
Chycený: maso je chycené = nasmrádlé, pivo = nákyslé, zemáky = namrzlé, chléb = od plesniviny a p. Je chycený na plíca.
Chychnit se = chychotat se, smáti se potutelně. Všeci se ji chlástale (hlasitě smáli) a névic se chychnil kovář (Záp. Mor.).
ChyIkem, schýleně, sehnuté: utékať chyIkem = úprkem, vorwärtsgebeugt (laš.).
Chýr, schlubná pověšť: Nebude tam také tolěj peněz, jak chýry dělajú (val.).
Chystat trávu, trhati na poli (han.).
Chytat sa: Už sa ho též tá čertová pýcha chytá. Toho sa nic nechytne = toho nic nedojme (val.).

J.

- Jadat se** = jediti se, vztekati se (Novoměstsko).
Jahlí č. = mor. prosná kaša (až na Dačickou).
Jahuľka = jehnička: jehně — jehnička (jahuľka) jako: tele — telička (laš.).
Jachymova masť, diaculum (Třešť).
Jak: Dnes ani nebyl jak jarmak = byl slabý jarmark, dnes ani není jak neděla a p. (Zlín).
Jakerak: Ietos je ovoca jakkerak — hojně (val.).
Jakýž: Jakáž tu pani! Čerti vzali, jakýž tu pán! Práví se o tom, kdo si hraje na pána (Jicko).
Jalovčák, mladý býk pro jalovice, mladé kravky (han.).
Jalový potok, „co neteče na mlýn; na mlýn teče struha“ (Brn.).
Jaľubňák, hrnec z černé hlíny z Jaľubí u Velehradu (slov.).
Jameľo, jmelí, „skřítky“ na jedlich, na topolech (Jicko).
Jáneček, obrázek sv. Jana Nep. na „hagnustce“ na krk (Záp. Mor.).

- Jánka, vínek ze skleněných perel, jež nosí na hlavě „královna“ (slov.)
- Járka, korýtko, po němž ze studánky voda odtéká (Brno).
- Jarčisko, pole, s něhož byla sklizena jarka (laš.).
- Járek, potouček tekoucí ze studánky nebo z roztáleného sněhu nebo po dešti (vých. Mor.).
- Jaršit se, aufbrausen: Tak se na mne rozjaršil = zlostně obořil, rozvzteklil (laš.).
- Jasnavo, jasno zde onde z mraků prokmitající (laš.).
- Jaščírka, ještěrka (Pomoraví slov.).
- Jaščúr, der Erdmolch, Salamander (laš.).
- Jazykáč, všetečný, drzý mluvka (Novoměstsko).
- Jed, zlošť: Mňel jeda, má na něho jeda (Záp. Mor.).
- Jedinák, vůl nepárny (slov.).
- Jedlý člověk, který mnoho sní, jídlo, chutné, kterého se mnoho sní (Jevíčko).
- Jednobytně sedí = pořád (Novoměstsko).
- Jednoručka, jednoruký.
- Jechtna, klevetnice (Jevíčko).
- Jektat zubama č. = mor. drkotat (až na Dačicku).
- Jemná zima, pronikavá.
- Jeřice = jarka (č.).
- Jěžďula = běhuľa = chlapěna (han.).
- Ježik, zdrobn. jež.: Zabijali sme bravka; byl to enem taky ježik (laš.).
- Jicl, přezdívká dětem = knot (Zábřežsko).
- Jídlivý: A to sa sbíhá taková tá voda idlivá z toho sněhu, to sa přežere všady (val.).
- Iľovatý, popelatý (černý a bílý): babuľka iľovatá = dubenatá, sedlatá (slov.).
- Jiný: Zaplat a budeš jak iný pán. Má košulu jak iný dratař (vých. M.).
- Jinovatět, jinovátkou se pokrývati: Stromy už inovatija.
- Jiskra: Poznál po iskrách, že baran nebude dluho na oči hľedět = lesk očí (slov.).
- Jiskřit sa, jitřiti se: Iskrí sa to, slzí to. Roziskříš si to! když rány nenechává na pokoji (val.).
- Jistník, jedlík (laš.).
- Jiščera, ještěrka (han.).

Ít: Idú ně s ním ohlášky. Musíš ít jednu řečú se mnú = vypovídati jako já při výslechu (val.). Šlo mu ščestí decke (záp. M.). Plat šel do Bobrovy = odváděl se (Novoměstsko).
Tu ide cesta do lesa.

Jitřina = jitřní (Novoměstsko).

Jojčať, bědovati „ach, joj, joj“. Celú noc jojčál, jak by ho na nože brál (val.).

Juhový větríček, vlažný (val.).

Juhaňa, jáma od kol v cestě vydrćaná (val.).

K.

Kabeľatět se, krabatěti se: Koža se na těle kabeľatěla.

Kácet: Zkáceři to = zrušili. Svaďba se káci.

Kača, tlusté střevo vepřové = kateřina.

Káčer: káčery dělat, házeti ploským kamenem tak, aby se o hladinu vodní odrážel; každý takový odraz slove káčer (Jevičko) = babka.

Kačín: Už je po kačíněj svaďbě = už je po tom (vých. Mor.).

Kadit milř, uhlí = páľiti (Zábřežsko).

Kadľub: 1. džber, nádoba z vydoupnělého špalku shotovená; 2. husí trup bez křidel a krku: Předala sem tři kadľuby po 1 zl. 20 kr. 3. Brustkorb: Udeřil se na kadľub (laš.).

Kachtat, kejhati, gagotat (o husách) záp. Mor.

Kajhan, hus (přezdívkou) Žďár.

Kaľaba, opletačka, nepřijemnosť: Ty bys ůa do pěkněj kaľaby přívéd (val.).

Kalabusovat, klábositi (Jevičko); vl. jméno Kalabus.

Kaľapače, pl. m., kaménky, v něž si děti hrají (Kyjovsko).

Kálec, zákalec, brousek na chlebě (Jevičko).

Kalemba, tlachal (záp. Mor.).

Kaľenica: Vyvěď ho na kaľenicu = ztropil si z něho blázna.

Kaľiba, malheur (slov. val.).

Kaľik, člověk i zvíře na úmor, sotva že se vláčí (laš.).

Kaľý = zakalený (laš.).

Kamene lámaní: Sľoj, léta v kameni, kameň sľojnatý: Dyž on nemá sľoja, tedyk (proto) sa špatně láme. Pohanka, drobné kamenčí měkké. Klín, střední vrstva dobrého kamene. Hrušky, větší kamenčí měkké. Břilky, tenké

desky kamenné. Hrč, suk ve skále. Stěna, když se odláme drobný kámen. Těřazg, drobné, ostré kamenčí při tlučení na skálu pozodrážené (val.).

Kamýk, kamýček, kamének (laš.).

Kandrasovat (sa), kandrasit, namáhati se, dřítí se: Kandra-sija na děti. Bídne sa kandrasuje. Já budu na tebe kandrasovat, a ty si toho nevážíš! (val.).

Kanduš, dlouhý šat (Jimramov).

Kaně, pl. f., husté slíny (záp. Mor.).

Kaničky, krajky (Blatnice, slov.).

Kanit se, slintati (hor.).

Kanoť, banůtka, krapka (Jevíčko).

Kantír = kancniř, podstavec pod sudy ve sklepě (Jevíčko)

Kapať, odkapať, odejítí: Kapte, baby, ode dveří. Dyby už rači odkapál v pekly. No, pokap už dóm! Mohl bys už dóm kapať (val). — Ovce kape, padá (Jevíčko).

Kaplún, kapoun (Jicko).

Kápra, krůpěj: To padají kápry, to na něj vystupují kápry (č.).

Karabina, velký bič pastýřský (Třebíč) = tatar (vých. M.).

Karhat, chorovati (vých. Mor.).

Karmaš, hostinka po křtu neb úvodě; ženy, jež se jí účastní, slovou karmašnice (laš.).

Kartit komu co, haněti (Jevíčko).

Karty: Jeden hráč karty dává, druhý snímá (abheben); oko pět ok = point („o jedno oko Hanák kobylu prohrál“), Ausspieler = je na mítce, mítá, vymítá, má mítku (Příbor) n. vyhazuje, menší karta větší se zabije. Chaba = talon (Příbor), rác = atout, racovat (atoutovat).

Kasát, lenoch, pobuda: To je takové kasát. Chodí kasátem (nemá co dělat (han.).

Katličky, pl. f., visací zámek (Brň.).

Kázat ve smyslu poručeti na záp. Mor. neuzívají, říká se tu: Povídal, řekl mi, abych to a to udělal.

Kazovat, nařizovati (val.).

Kecať, práskati bičem, hloupě mluvíti (laš.).

Kédat, natahovat kédy (= gajdy), velmi plakati (záp. Mor).

Kéklat se, něčím, viklati, kývati (Kunštát).

Keľ, keľec, keľčák, keľáň, Hauzahu.

Keľ, klíč rostlinný.

Kepeň, g. eňa, ošumělý klobouk (val.).

Kepít sa = cébit sa, brečeti (val.).

Kepský, špatný; mám se kepsky (záp. Mor.).

Keř č. = mor. chrást, hřib (val.), kopec (Zábřežsko) až na Dačicku.

Kľabať, klepati, mlátiti: Dybysme to ešče dnes mohli dokľabnúť. 2. promlouvati (Jicko). Ten toho za deň nakľabe = naklábosí (Brň.).

Kľacmuda, neohrabanec (záp. M.).

Kľadibuchta = vařibuchta, nemotora (laš.).

Kľaměť = kľoměť = kľuměť, seděti shrben, dřepěti (val.).

Kľamočit se: Nakľamočil se na to = nadělal, nahamplasil (Drahany).

Kľapačky, falcované trámce na dvoukřídlových vratech u stodoly n. kůlny, jež při zavření na sebe přilehnouce zaklapnou (Prostějov).

Kľápec, klopota, kříž, soužení: To mám s tebou kľápec (Třešť)

Kľapeť, g. pťu, kľapytek, kľát, špalek (laš. Zábřežsko).

Kľapkat: Ženským huby kľapkajú jak nová potírka (val.).

Kľapóšet, kloniti hlavu. Květina zklápošela = suchem zvadlá (Kunštát).

Kľasnovat, přemlacet, zůstávají-li na zrnech ječmenných ostiny, musí se kľasnovat (Jevíčko).

Kľast, 1. peníze = abführen. 2. pochovávat: My se kľademe tu = máme svůj hřbitov. My se kľademe do Žďáru (Novom. Žďársko). Kľást obilí = séci (Žďár).

Kľát, špalek (vých M.).

Kľáť, koľu, štípati dřevo na stojače po letech. Kľáný, „co sa dobře koľe“, kľané drva, rovno štípané (val.).

Kľatař, včelař, který má včely v kľátech, starodávných úlech (laš.).

Kľátit se, kývat se: Kľátí se mně zub (slov.).

Kľatka, kľatečka, klecka na matku včelní (laš.).

Kľatý obrázek, na kterém vyobrazena světská osoba, nesvatá věc; opak: svatý obrázek (Jicko).

Kľazan, bezbožný kluk (Zábřeh).

Kľechtati se, chechtati se (Jevíčko).

Kľepatá kráva, koza, která má rohy zpátky (Hříše).

Kľeat, křesati (val.).

Kľě, kľčovina, vykľčováný, na pole upravený les (Ždánice).

- Klechtačka, řídké bláto, v němž se klechtá, brodí (laš.).
Klekotka, klepotka, klepačka velkonoční (laš.).
Klemzák, křivák, kudla (záp. M.).
Klepat se: Bída se tady klepala toze veliká (Brň.).
Klešť, kleští, chvojí posekané na stelivo (záp. M.).
Klestit, přesekávati chvojí na drobno, by se hodilo na stelivo (záp. Mor.).
Klet, — kleju, 1. klnouti; 2. tlíti: Cosi tu kleje; 3. klíčiti: žito juž kleje (Zábřeh).
Kliščák n. kliščál, roháč, brouk (záp. M.).
Klízat, klóhat, klouzati (záp. M.); klóhačka.
Klůčka, dřevěný hmoždír na tlučení maku (han.).
Klohnit, 1. vařit (potupně), píti (potupně, Kunštát).
Klochta, kleveta (Jimramov), srovn. pol. klechda.
Klocek = klacek (val.).
Kľokočovat, kľokočem vříti: Na kotle už voda kľokočuje (laš.).
Kľokočový, kľokočem vroucí: Naleje se kľokočové vody (val.).
Klosó = klusem: Běží klosó (Brň.).
Klubák, zobák (Doubravník).
Kľubaňka (kľóbaňka), slaměnka s kolnými stěny a rovným dnem (han.).
Kľučka, křivá dýmka (val.).
Kľučnica, široká motyka.
Kľudít do někoho, na někoho, hanu kydati na někoho (Jicko).
Kľumkať, klímati (val.).
Kľumočnica (tlumočnice), klepna (han.).
Kľupět, ovisati: listy okľupěné (když vadnou, val.).
Kľut se: Tráva se kľuje ze země (jako house z vejce). Kde sa haľena kľula, vrazilo sa ľata (slov.).
Kľopejtnout, č. = mor. zapackovat (Novoměstsko).
Kľuznat, zakľuznat koně, zauzdit (han.), slov. kľznat, odtud: kľznák, uzda.
Kňok, kyj (han.).
Kobeľtnica, kľevetnice, (Jicko).
Kobeľtovat 1. něčím, strkati, drcati: Někobeľtuj tak s tum koľěbkum. 2. pomlouvati, kľevetiti (Jicko).
Koberec, plachta, v níž nosí cikánky děti na zádech.
Koberáč (kobero = břicho), břicháč; fem. koberuľa (laš.).
Kobírek, šotek skřítek, hospodářik (Prostějov).

- Kocar**, hůl (Jevíčko).
Kočárky, kolotoč.
Kocat, tlachati (Kunštát).
Kocoň, tlachal (Kunštát).
Kocavej, tlachavý (Novoměstsko). Odtud název některých hospod „kocanda“, vlastně místnost, kde se kocá.
Kocmrda, úlisník, přikocmrduje mu = lichotí se k němu (záp. Mor.).
Kocúřit = vynášeti kocúry (tchoře) t j. bráti a odnáseti z hospodářství, potajmu krásti (o domácím zloději): Ta by všecko zkocurila (laš.).
Kocoury pl. m. 1. = tchoř, věc (zvláště obilí) domácím zlodějem ukradená a prodávaná (laš.), 2. pěšinka: jít kocourama (Jihlavsko).
Kočičák, 1. talíř, na němž se dává kočkám (han.), 2. míšek na tabák z kočičí kůže.
Kočimama, milovnice koček.
Kočka, kotev loďní (val.).
Kodač, kdo mluví páté přes deváté (záp. Mor.).
Kohuťák, štyra slepičí (Kunštát).
Kojácnůt, svaliti se: Ostrévka (naložená) kojácta (val.).
Kokeš, kohout (Žďár).
Kokodovy hody, úvod s dítětem (val.).
Koľáčný člověk, s nímž se snadno srovnati (val.).
Kokrhěl, m. drdol, čepec: „Umřela židovka v kokrhéli“ (píseň).
Koľaja, kolej: Tak to zas ostalo na starých koľajách = při starém (Zlín).
Koľárčik, tovaryš koľářský (laš.).
Koľe: Rád bych s vama koľe téj věci promluvil (vých. M.).
Koľebuša = koľembač, vintuška, houpačka dětem při práci na poli z plachty udělaná (laš.).
Koľensky lezla = po kolenou.
Koľibka: dělat koľibkě, pokosy (ovsa) shrabovati v hromádky, co by mohl vzíti do náruči (Jevíčko).
Kólinek, kousíček (v řeči dětské): Dé mi kólinek! (Záp. Mor.)
Koľisarka, povídla (val.).
Koľitý, koledavý, povídavý (han.).
Koľný, štěpný: Dřevo je koľné = dobře se štípe (val.).

Koło: Má hubu dycky na celé koło = mluví plným hlasem.

Býl na celé koło hladný. Je vdaná na půl koła (o svobodné matce). Jdi mi na kolo = k šípku (Žďár).

Kolombač = kolembač, houpačka (Brň.).

Kolovratnica n. korovratnica = kolovrat (slov. val.).

Koľozub, zub, který roste mimo řadu.

Kolozubá baba = bezzubá (= holozubá?)

Kómat (zkoumati?), pozorovati: Kómal, ešle je v kostele (han.).

Komoľá kráva, koza, s jedním rohem n. bezrohá (val.).

Kompit, nešika: Ty kompíte (Žďársko).

Komziť, dráti: Pořád ty gatě komziš (val.).

Kondel, kondylek = chundel, chumáč (vlasů). Jevičko.

Konečně: Nemožu ho konečně n. konečným koncem vypravit ze staveňá = nijak, o živý svět (Jicko).

Konopě jsou hlavačky a ploskačky = hlavaté a poskoné (val.)

Kony: Ten dělá kony! = paskudy (Novoměstsko).

Konečný: Nechtěl do konečného konca (Zlín).

Konouška n. konejška, houpačka, visutá kolébka z plachty (záp. Mor.).

Kopec, keř: růžově kopec, šípkově, chlupěnkově kopec pl. kopči (Litovel), kopší, kopšovi (Zábřežsko).

Kopeček n. kupeček, malá štetka (Brň.).

Koplhón, velká, silná motyka do skály, na pařezi (Jevičko), slov. kylhof.

Kopňák, vůz na odvážení kop s pole.

Kopáč, nástroj o dvou železných zubech na kopání hnoje.

Koprnět, dychtivě čekati (Zábřežsko).

Kopnit se: Z krávy se kopnilo, kouřilo, pařilo (Novoměstsko).

Kôpte dryv, hlupák: Co pak si měšliš, že sô kôpte dryv?

Původně asi = horák, kteří takto vyvolávali dříví na prodej, na něž hanáci s vrchu hleděli (Prostějov).

Koráb, kůra: Šla nasbírat korábů, hubený jak koráb, starý na koráb (Jevičko).

Korec, budka špačkům na stromě nachystaná (Jicko).

Kořen: Dal 60 zl. za seno hned na kořeni = na louce, neposečené.

Kořenčák, co rostlo z kořene, od kořene: stromek, kyj, čagan (vých. Mor.).

Kornatět, práchnivěti: Zrno je z Kornatělé na práchno. Za sucha obilí (semeno) v zemi z Kornatí (val.).

Koróbička, korouhev (Jevíčko), Zl. korovička.

Koruna, kůra-stromová. Di ty stará koruno = alte Schachtel (laš.).

Korusat se (ô) s kým, býti v nepřízni, na štíru (Jevíčko).

Kosák (vých. Mor.) = srp (záp. Mor.).

Kosimo, adv. kosmo (laš.).

Kosinka, peroutka, křídlo husí (han.).

Kosířek, volavčí péro, ozdoba slov. klobouku.

Kostelní: Vykřičel to na něho na kostelní cestě = na cestě do kostela, jda do kostela (laš.).

Kostka, kotník: voda až po kostky (záp. M.).

Kostrbál, jedlová tyč s rozsochami na sušení sena n. jeteliny (Jicko).

Košatka, = ošatka (záp. M.).

Koščál han. a záp. M. = hřúb (slov., val., laš.).

Košče (Třebíčsko a dále na západ) = pometlo (Znojensko, Boskovsko) = metla (vých. M.).

Koščeňáčky, dětské pojmenování měkkých oblázků, vybraných z potoka na hru v „drbky“ (Prostějov).

Kotačka, plod lopuchy = vlk (Brno).

Koťátka, kočičky na květnou neděli (Brň.).

Kotce, pl. m., přihrádky na holuby (Novoměstsko).

Kotit se, dlouho se vypravovati od někud: Skoro-li sa vykotíš z domu? (Jicko)

Kotlina, kotliště.

Kotreat se, namáhavě jíti (Kunštát).

Kotrč, rozsocha (Zábřežsko).

Kotrdlenec = kotrmelec; překotrmil se (Novoměstsko).

Kotoulit, kutáleti: Skotúliť sa = svalil se pomalu a beze škody (vých. M.).

Kotoľa, mosazné kolečko, jež se navléká ua řemeny koňům na ozdobu.

Kotrč třešní, chumáč (Brno).

Kotva, brusle, želízka: Jezdí na kotvě (od Přerova).

Kotvice, = šišky na dubě (záp. M.).

Kouchnout, kouchat, loktem strčiti, trkatí: Krávy se kouchají (Novoměstsko).

- Kousat: Kóše na kuedle z vysoka = nechutnají mu. Kósní se do prsta, do pyska = vtip se, že tebe kárají (Kunštát).
Koutko, prázdný prostor mezi kopyty kravskými (Novoměstsko).
Koutkovat, prohlížet koutky, kapsy: Zas mně kótkuješ? (záp. M.).
Koutný koš, ve kterém se nosí do kouta.
Kozák, krajáč na mléko (Žďár).
Kozel, stoh obilí n. slámy (laš.).
Kozlík. 1. stolice řezací (Kunštát); 2. prisma štěrku na silnici (Pomoraví slov.).
Krabatý, runzlig: Má hubu krabatú (vých. M.).
Krabý, pl. m. die Runzeln.
Kradmy = kradmo (slov.).
Krajiny, kraj lesa (záp. M.).
Krajník, der Flügelmann (slov.).
Křámnút, křámat, ukousnouti: Pes mne ukřáml v nohu (slov.).
Krapulec, střechýl, křeneček = rampouch (záp. M.).
Křáp: lidské křápy, tlachy, klevety (Žďár).
Krapa 1. kapka; 2. okap (Třebíč).
Krásně di si = pro mne a za mne Třešť). To je na krásně = zřejmo, patrně (Novoměstsko).
Krásná je prý jenom P. Maria; ženské jsou jenom hezké, pěkné (Žďár).
Krásť = chrásť zelný (Brno).
Krátkavý: Že bylo sucho, je rež taka kratkava (laš.).
Kravák, vůz, do něhož se zapřihají krávy; rozdílné „kravák“ (pastýř krav, val.).
Krb, krbec: Kavkám a vrbacům stavějí na stromy krby (budky), z nichž mláďata vybirají a jedí (Žďársko).
Krbál, vykrájená řepa, hubený, suchý člověk (Jevíčko).
Krbálovat řepu, nožem vykrajovat.
Krbáň, hrnec (val.).
Krbík, dřevěná nádobka na brousek při sečení (vých. M.).
Křč, -a, 1. zákřsek stromový: Maš tam jake stromy? Ba su tam éne same křče (laš.); 2. pařez (Zábřezsko); 3. křč, -a = křeč (vých. M.).
Křčica = křčice (záp. M.).
Křčová motyka (záp. M.) = kučovnica (vých. M.), silnější obyčejné, na kopání „křčů“ (pařezů).

- Křehoutka:** Byl zmrzlý na křehoutku (Telč).
Křemela, křemen, oblázek (záp. M.).
Křenec, 1. rampouch (záp. M.); 2. kus ledu řekou plovoucí (vých. M.).
Krepina, širší „húsenka“ (v. t.), ozdoba slov. klobouku.
Krhýňat, silně kašlati, až v krku hrčí (val.).
Krchá ruka, levá.
Krchlička krchlěčka, hrnec s jedním uchem; op. dvóšnik (han.).
Krchón = krchňák, kdo dělá krchou (levou) rukou (záp. Mor.).
Krechtat, kašlati (Jevíčko).
Křičet se, vaditi se: Velice se spolu křičíja (Zlín).
Křik: S křikem a hřichem to udělal.
Křikaľa, křikloun (laš.).
Krmík, chlívěk pro prase; krmec = krmené prase (han.).
V Rožnově naopak.
Křipit sa, dohadovati se, spirati se (uh.).
Křisnout, udeřiti: křisl se (záp. Mor.)
Křížmo: Na kuželky bere se kule na štôre, na válec, křížmo n. šiků (Jevíčko).
Křížný šátek, čtverečný, který se dá na kříž složit; křížné cesty = křížovatky.
Krkohlavý, kdo má hlavu v záda sraženu (Přerov).
Krkocha, z toho zdrobnělé krkoška: Ta deska je samá krkocha (suk) laš.
Krkoška 1. suk ve dřevě, 2. tenká osekaná větev s jehličnatého stromu, 3. krátký, ohnutý troubel do dýmky z takové krkošky urobený (val.).
Krkůňat sa, objímati se (val.).
Křma, píce (val.).
Krnovatět, trnouti: Nohy mi zkrnovatěly (uh.).
Krnús, zakrnělec (laš.).
Krokovňák i krovovňák, neboziz, jímž se vrtají krovky (slov.).
Kropenina, řídký med, mohlo by se jím kropit: Včely měly jen taku kropeninu (laš.).
Kropitý déšť, nenáhlý ale sporý (Kunštát).
Kropkovatět: Zemáky se budú kazit, kropkovatíja — dostávají kroupky (Zlín).
Kroutit (ó) prádlo, ždímati, slov. krúcat (han.) Kroutit řečí, vytáčeti se z něčeho.

- Krpačit sa, nuzovati se: Já už sa enom tak krpačím (val).
Krpát, loudavě pracovati (Brň.).
Krpět, šikmem státi. Je-li pole, zahrada na svahu, říká se, že
krpí (Brň.).
Krték (záp. Mor.) = krtica (vých. Mor.).
Krtinec, krtičinec, krtí hromádka (záp. Mor.).
Kruč: slaný jako kruch.
Křupa, sprosták (Kunštát).
Krupec m. = krůpěj (záp. Mor.).
Křupět: Tráva, až uschne, zkrupí, stane se křupkou, (křup-
kavou), křehkou (laš.).
Křupka, chrupavka v mase.
Křupkavý, křupký, resch.: Kůrka z chleba dobře vypečeného
je křupkavá, rohlík je křupkavý.
Křůšňa 1. nůše, 2. líná ženská (záp. Mor.).
Krutitý, zavilý, pokroucený: Dřevo je kruté (laš.).
Kruželky = kuželky (laš.).
Krvútečka: Krvútečky by sa v ní nebyl dořezál (val).
Kryjemko: Po kryjemku n. po ukryjmu, tajně (laš.).
Krzadlo – vrzadlo, něco rozvrzaného: Ten nuž je také
krzadlo už (laš.).
Krzukadlo, co krzuká (vrzuká), stará věc rozvrzaná, rozvi-
klaná (laš.).
Kšóknůt, kšókat, odháněti slepice zvukem kšo! kšo!
Kuckat, kašlati; zakuckál se, už sem se nakuckál.
Kuča = kuša, chatrč (val).
Kudla, fena (záp. M.).
Kudláček, vlk na lopouně (Brň.).
Kudlit se, o kouři a metelici: Venku se to dnes kudlí = sníh
v metelici se honí (slov.).
Kukán = kukaňa, koš na kvočnu (Brno).
Kůl, rovný kořen: Bor má kůl do zemi a jedla taky (han.).
Kula: Sešli se do kule = dohromady, všeci do kule (Záhoří).
Kufajka, široký kroužek v podobě prstenu (val).
Kůľat, štípati dřevo paprskovitě do středu (na šindel); štípat
= podle blány (po letech). Šindel štípaný je blaňák (špatný),
kůľaný je dobrý. Kůľačka, sekera, kterou se koulá, má
přilnuté toporo. Kůľné dřevo, které se dobře kůľá (záp. M.).

Kulatka (ó) = kuláč, mrvenka, pomrvená při mláčení sláma (Jevíčko).

Kulina: Když se souš vyvaří, zbude z vosku kulina (záp. M.).

Kuľmo, železný válec, jímž rozpáleným se „kuľmovaly“ ženské obojky pod krk (han.).

Kůň, silná haluz (Jevíčko), val. konár. Ten kuň taky hodně kvetl.

Kuna: To je kóna, ten všecko věcmôchá (Jevíčko).

Kunčava = kolčava (Doubravník).

Kundrfál, žertovný kousek, šprým: Tak kundrfály dělať, na to by ho užil (val.).

Kurec = kuřinec, slepičí trus, jen ve rčení: kurec je po tom a p. (val.).

Kupeček, štětka (Brň.).

Kupčik, pomocník kupecký (laš.).

Kúpeľky, pl. f., vanka na koupání nemluvnat (Jicko).

Kurčoch, Zwitterhahn (laš.).

Kus: Přišel kus na večer do dom = už hodně na večer (laš.).

Kutačka, vlk na lopounu (Brň.).

Kuták, týč, kterou se kuce v peci uhlí (Zlín).

Kutoň = chabraľa, kdo se s prací kuce, chabře, šuká, opozdívá (Jicko).

Kvačaf, šplouchati: Už mi v botach kvača (laš.).

Kváčaf, kvácnúť, býti na spadnutí (na hromadu kolmo, ne šikmo): Búda jarmareční kváčne, když všecky čtyři strany padnou do prostředka, a kvačí, když je k takovému pádu náchylná (val.).

Kvak (val.), kvaka (slov.), kvaček (laš.), tuřin (brassica napus).

Kvákat, vykvákati, vylouditi, vyžebzoniti (Jevíčko).

Kvasničář, kdo prodává kvasnice.

Kvašené oharky, č. kyselé okurky, kvašené n. bečkové zeli.

Květník, květnák, č. květináč.

Kvičerek (záp. a sev. M.), čas k večeru, do kvičerka, na kvičerek, též do kvečerou (Hříše).

Kvízdat sa, viklati se: Stůl sa kvízdá, nestojí-li dobře na nohách (Jicko)

Kvito = kvitko (Dačicko).

Kyč! kyč! zvuk, jímž se odhání koza; žertovně dětem: kyč, koza, od noža (val.).

Kyčaly, posměšně: hnáty, nohy: Ten ma dlúhe kyčaly (laš.).

- Kýchnút se: Dífátkovi sa kýchlo (slov.).
Kyj: Nejsme pod kyjem, robime si volno = pod dozorem (laš.).
Kymeľ g kymľa, krátký klacek (val.).
Kyst, kyšu = kysnouti: Zamísila sem na chléb, a nechce ně
cosi kyst. Di už kyst = kysat, spat (N. Hrozenkov).
Kytka, květina: Natrhej kytek v zahrádce (Dačice, Zábřeh).
Kyvľat, kyvľotat se, viklati se (Zlín).

L.

- L'abať, ľabovať, hýřiti (hulať): Včérá celý deň ľabováľ = po
hospodách hýřil (val. laš.).
Laboda, pobuda (záp. Mor.).
L'adžbať sa: Ledvá sa po izbě ľadžbáľ = vláčil (val.).
Lachna = machna (Třebíč).
Ľajský, nevázaný, hrubý (val.).
L'ák, rozlitá tekutina na podlaze. To je ľák roba = k ničemu (val.).
Lakotě, pl. f., laskominy: Dostal lakotě na maso (Novoměstsko).
Ľamozit: Pole se zvrhaľo (oralo) a ľamozilo, kde se daľo =
pluhem ľamalo, leda bylo oralo (slov.).
Lamprda, toulavý lenoch (Kunštát).
Lancóch, pobuda, lenoch; lancóchovat, býti pobudou (Jevičko).
Landa, ženská nečistotná (Jevičko).
Lapidupa, kdo lapí (dřepí) na đupě (zadnici) Zlín.
Ľapimucha, kdo lapá mouchy, místo aby konal práci důležitější.
L'ápký, nízké pilířky z vepřovic při zdi, na nichž jsou položeny
lavice (han.).
Látánec, rána latou, holí; vylátat někomu.
Ľatnúť: Něbudě ticho, až ho kopiduľ (hrobník) ľopatum ľatně
= uhodí (laš.).
Ľatovisko, kaluž krve (Novoměstsko).
Ľávica (ľáhvice), dřevěná nádoba zvicí škopika se dvěma dír-
kama, v níž se žencům voda nosí (han.). — Navoral ľavic,
velkých kusů (Žďár).
Ľazebník (Zábřežsko), jinde dochtor.
Ľazikať, iter. slovesa ľaziť (u Přerova).
Ľazován, ľazník, kdo má domek na ľazu (horské mýtině) slov.
Ľebavět: barva ľebavá vyrudne (slov.).
Ľebavina, úhlehe, na níž je zde onde nějaký chrást slov.).
Léč (= lýč), houžev (Brň.).

- L'éhat, praes. léžu (val.).
Lehké, -ého, plíce (slov.).
L'ém, houžev: Př je spáta březovými lémy (val.).
Lemech, lenoch u židle (Telč).
Lemůvka, pantle na lemování (val.).
Ľepač, ľepačka, placačka na mouchy (val.).
Lepernica: Ta je vám po mužských jako lepernica (Žďár).
Lepna, silénka lepivá (Kunštát).
L'epnica, krabice z březové kůry na vějice (val.).
Ľepotať = ľapotat, tlachati (val.).
Létharka, na létharkô, létharskê jet, na koních, na př. mlá-
denci o svatbě (Jevíčko).
L'etina, větve s listnatých stromů v létě nasekané a za zimní
píci ovcím a kozám usušené (val.).
L'etocha, kdo léce, se toulá (laš.).
Letopéř, netopýr (záp. M.).
Letůšek, dobytče toho roku ulíhlé (Žďár).
Levčiti, ulehčovati: Levčel jim nemoc (han.).
L'ézť: Zemáky už lezú (ze země). Tak ně zuby na vrch lezú
(když kdo mluví o něčem kyselém, val.).
L'ežačky, ležmo jako: seďačky, stojačky.
Ležák, slimák (Brň.).
L'ibórek, kdo ve žně prostírá na poli obříska (Kojetsko).
L'icnatý, hladký, úhledný.
L'icný, svěčný, slušný, krásný (vých. M.).
Lidenec, odrůda hrachu; zrno má šedé, hořké, kvete červeným,
nalézá se v bílém braše a vybírá se pro hořkost (Tišnov.).
L'idský: Už bys aspoň pro haňbu lidskou toho moh nechat, dyž
už sa Boha nebójiš (val.).
L'ichy, pl. f., díly lesa, jimiž se „vobsedli“ každoročně podělují
(Brň.).
Lichní holub, lichý, sám bez páru (záp. Mor.).
L'ichý snop, ořech, zbývající nad kopy, nůž nad tucet atd. (Zlín).
L'ichota: By tě lichota vzala (laš.).
L'ína, láno (val.).
Línek, rak s novým pancířem „líní se“ (Brno).
Lísa = bránka, dvířka sbitá z latí (N. Město).
L'ist: Můj vinohrad má teprú třetí list (třetí rok, co byl založen);
na 5., 6. listě už hodně rodí (5., 6. roku od založení) slov.

- Líša, plamen vyšlehující, liška plamének (vých. M.).
Lítka = č. litkup (vých. Mor.).
Lítostivý, wehleidig.
Lízačka, brečka povidlová (vých. M.).
Liznút, udeřiti: Tak tě liznu! L'izni ho!
Lížica, Vorleglöffel, lížička, Esslöffel (vých. M.).
Lóhat, povykovati (Jevičko).
Lohnit, píti (potupně) Kunštát.
Lóhot: 1. náledí; 2. okyď na stromech (Zábřežsko).
Łoch: 1. ležisko zaječí, 2. sklípek na brambory (han., záp. M.),
3. doušek, hlt: Víc nesmíš vypít než dva lochy (Kunštát).
Lochat, píti velikými doušky (Kunštát).
Łomit, křičeti: Pořád se s ňů łomí. Ten łomí! Tam býł veliký
łom (křik), vých. M.
Łomozg: 1. oblomky, oblámané odpadky, 2. prst (laš.).
Łomozovat se, namáhati se: Nałomozováł sa dost (val.).
Łona, vlna větru, vody, die Welle (han.).
Łonit, łonovatět se, vlniti se: Voda se łoní, łonovatí (han.).
Łonit, lokati, mnoho píti (Brň.).
Łoubek (Łóbek), kadlub na mouku (han.).
Łopař, -řa, lopata (val.).
Łovisko, prohlubeň v rybníku, do níž se ryby při lovení stekou
(Novoměstsko).
Łoudit na někom něco, žebronit (záp. Mor.).
Łovka, záminka: Łovku si hředať na koho = záminku, aby
mohl někoho týrati (val.).
Łoža, die Lagerstätte (laš.).
Łožit, klásti: Po oboch stranách chalupy łožily sa na zimu
hraně dřev (val.).
Łub, kolo ze štěpiny, do něhož se vplétá síto neb řešeto.
Łúbaný, slezský tanec.
Łubovica, míra na obilí (han.).
Łucerňa č. = mor. łaterňa (Dačicko).
Łudno: Je ta hospoda stranu v lesě, aře v letě byva tam łudno
= byva tam mnoho „łuda“, hlučno (laš.).
Łucha, brynda (laš.).
Łuň, han. = łoni.
Łunt (ó) chleba, masa = kus (Jevičko); łunty = háby, staré
šaty (slov.).

Łupat sa v jídle, rýpati, s nechutí se přehrabávati a jen nejlepší sousta vybírati (val.); **łúpat** zemáky vařené ze šupky.
Łupiny, pl. f., 1. šupky ze zemáků oloupené (val.), 2. šupiny rybí, 3. ve vlasích.

Łúpít: Vylúpili mu = vybili (val.).

Łuskovina, laskominy (Zábřezsko).

Łúšňat = slídití, hledati Nałúšňám nečeho kozi (val.).

Łútobiť sa, litostiti: Co by sas tak łútobiła! (val.).

Łużovica, voda z louže (vých. M.).

Łyčenka (lečenka) = lyčak, lykový provaz (Zábřezsko).

Łyknúť, łyk, hlt udělati, polknouti: To muši łyknuf (laš.).

Łyziť sa, smáti se pitomě (val.).

Łyzna, modřina (val.).

M

Mácnout, udeřiti: Mácnu tě motykó (záp. M.). Mác ho, už ležel.

Mačkanec, místo na šatě pomačkané: Mám tú sukňu samý mačkanec.

Maděra, přihlouplý člověk (záp. Mor.).

Mádlo, kamenný nebo dřevěný sloupek na kraji silnice, aby vůz se silnice nesjel; mádla pl., zábradlí u mostu (Zábřezsko).

Maholný nápoj, libé chuti (Kunštát).

Máchat, práti prádlo (Zábřezsko a laš.).

Mája, máj, májový strom, postavený v máji a o posvícení (záp. Mor.).

Májka = han. ruska, při průvodech zřízená stromořadí z březových větviček (záp. M.).

Makovat (o-, po-), makem posypávati.

Málo: Mně už bylo na mále = nahánělo mi (Brň.).

Maľování, vyšívání (Podluží) = cifrování (v. t.).

Maľovánky, brambory mající po sobě červené skvrny, geflechte Rosenerdäpfel (laš.).

Malterna, moruše (Brň.).

Mandyviľa, děvče čiperné, dotěrné (laš.).

Maňorec, zakrslý člověk (záp. Mor.).

Marčák, 1. zajíc v březnu ulíhlý, 2. ječmen v březnu zasetý (val.).

Maľináč, malinový keř, coll. maľináči (val.)

Marcha = mrcha (laš.).

Markotný: Sô jakésê márkotně, mám pokažený žaludek a p. (han.).

Markotno, nemilo, líto: Ani kusečka mu nepodaři, něměl hladu, ale přece mu to bylo markotno (laš.). Mně je markotně, smutno, nedobře (Záhoří).

Marný: Světlo svítí marně = slabě, špatně (Novoměstsko).

Márovňa, komora, kde bývají máry (vých. M.).

Martinek, poslední n. nejmenší kuře, kotě, vůbec mládě (Kunštát); jinde mu říkají poškrabek.

Masarčík, tovaryš masařský, řeznický (laš.).

Masno, adj. za subst. maso: Pojedeš masna = najedl se masitého jídla (laš.).

Masopustník, masopustní host: Já mam tež masopustniky (laš.).

Mastičková matička, brouk majka (Kunštát).

Mastičko, peroutka na pomašťování pečiva (vých. M.).

Maškrtný, vybíravý, mlsný. Maškrtá, mlsný člověk, mlsné dobytče. — Na Brněnsku: choulostivý, „háklivý“.

Mašlička, drbka, podnapilost.

Máz, podlouhlá rána, jizva, skvrna.

Mázderko, péřečko, kloček: Zde onde padlo nekeré mázderko snihu (vých. M.).

Mazidlo = mazadlo, die Schmiere (laš.).

Medař, čmelák (Drahany).

M'égnút, praštiti, udeřiti (val.).

Měchař, kdo šlape měchy u varhan (laš.).

Měchatá žaba = rapnatá, ropucha (záp. Mor.).

Mekat o hlase kozím: Koza meká, mekoce.

Meľhuba, Mauldrescher (laš.).

Méno: Přinesli mi toho jen pro méno, aby se neřeklo.

Mermo: Chtěl tam mermo it (Přerov) = mermomocí.

Měsíc ide do plna, z plna, je na plném měsíci, na schodě měsíce (vých. M.); prázdný měsíc, poslední dnové měsíce (Novoměstsko).

Meslo, 1. díl plotu, který připadal jednotlivému usedlému hraditi s jara na obecním pastvisku, díl cesty, kterou má kdo vyhazovati; 2. podíl rozděleného mezi usedlé obecního pastvíska; pl. mesla = plot, šraňky (han.).

Mést: Snih mete, zametlo snihem, dva dni metlo sněhem.

Město znamená, zvláště na Hané, nejbližší město trhové: Hde dete? Do města (= do Kroměříže, do Olomouce, do Přerova). Hde ste byli? V městě.

Mhouř (mhůř), jehličí (záp. M.).

Mignůt, migat = mihnouti se: Letěl, ene se miglo. Miga jak had (laš.).

Migot, mihaní světla, třpyt oslňující (Přerov).

Migotať se, mihotati se, třpytiti se. Hvězdy se migocú (vých. M.).

Míjať, vyhýbati: Míjaj furmanovi na půl koľa, a ožralcovi na ceľe. Míjaj, míjaj, počta jede (laš.), = vymíň, vymíň, počta jede (slov.).

Mikat, kývati (Jimramov).

Mikmamo, sem, tam, zickzack (Borotin): hrsti, snopy leží po bouři na poli mikmamo.

Milejší: Dybys mu ešče milejší chtěl dať, šak od ta nevezme. Dybys mu radíť ešče milejší, šak ta neposlechne (Jicko).

Milunký! = milá brachu (Zábřežsko).

Míra = měrice (Brň.).

Mísiť = mášť, žvaniti: Nemis, neňať hlupiny (val.).

Misník, police (záp. M.).

Místo: Už je chlap na místo, kdo se už může oženiti a sám hospodařiti (val.). Z místa (t. poplatek), Lagerzins; na trhu Standgeld. Člověk neví, v jaké místa dojde = jak skončí.

Mitvem, na přič: Zběhal pole křížem mitvem, kreuz und quer (Vel. Meziříčí).

Mitvi (mitvy?, střídavě: Klást něco mitvi = jedno tak, druhé na opak (hor.) = val. mítvavo.

Míždziť, mačkati něco, až z toho teče (mizga, val.).

Mládik, holoubě; mladik, chasník (Jevíčko).

Mladit sa: Kráva sa omladila = otelila (val.).

Mlaščet: dyšče mlaščí (Jevíčko).

Mlátit, bití, tlouci: Vymlátíť mu. Mlátíť hlavú o zeď.

Mlatolit, na mlat ušlapati: pole zmlatolené (Jevíčko).

Mlázgat, intens. slovesa mlátit (val.).

Mléčna, studně, do níž se v létě mléko v hrcích dává, by bylo čerstvé (val.).

Mígať, míti chuť, laskominy na jídlo, které druhý jí: Míga ti? = máš na to chuť? K tomu se dodává: No, abys neshodil teľate, račí ti kúsek dám. — Míga mu; daj mu v čerty

kúsek, ať neshodí teřate! Z toho patrno, že se „mlgat“ původně řikalo o teleti = ceckati krávu (mlz — mlezivo) (Jicko).

Mličěn, plátenko na cezení mléka (Zábřeřsko).

Mlknůť, mrtvěti, trnouti: Dyž ty ruky držím chvílu hore, tož ně tak mlknů, mrtvájů (val.).

Mlůvat se (= vmlouvat se), nabízeti se (Kunštát).

Mlsný kořík, sotor, podlouhlý kořík rákosový, v němž se nosí „mlsy“ (han.).

Mlsponda, mlsoň (han.).

Mlusknúť = mlasknouti: Obtůlíř ho, tak to mlusklo (vých. M.).

Mluv: Ztratil mluv = pozbyl řeči, odmčel se.

Mlýny: Pudem na mléne = do mlýna (Zábřeřsko).

Močalina = močál (laš.).

Močihuba, ožralec (vých. M.).

Mochlat = machlat, másti, mačkati, zmochlaný = zpřeházený (Jevičko).

Mokřať, vlnouti: Stěny mokřájů (val.).

Mokrazeň, mokrošť v koutech jizby (val.).

Molazgnůť, prařtiti koho čím (val.).

Moňa, moněnka, cumel (Brn.).

Moněk: Srnec má moněk = dlouhé chlupy visící s pyje (val.).

Morán, hřbitov (v okolí Vel. Meziřičí).

Moravec — Moravka = Moravan, Moravanka.

Mosor, kus dřeva celistvý; mosůrek, vydlabaný kmen, kadlub (val.).

Moškvan, zlomyslný člověk (záp. M.).

Moudě, pl. moudata, kořen cibulovitý (záp. M.), mōdě, varlata (han.).

Mouchonky, srstky (N. Město).

Moulit (ó), jísti plnou hubou (han.).

Mozgál, přezdívkla člověku neohrabanému, nehybnému, hrubému (Jicko).

Možný = zámožný (záp. M.).

Mračno, veliký slaměný klobouk, jaký mívají ženci (Brň.).

Mrakva = mrákava, mračno (laš.).

Mrava, sluřnosť: Ukrojil si kúsek chřeba pro mravu; poněvadž toho sluřnosť žádá (val.).

Mrcať, toulati se, schwänzeln: Mrca ceľy děň po dědině (laš.).

Mrčet, 1. bručet: Cosi pomrčel pro sebe; 2. těžce oddechovati:
Najedl se až mrčí (jako jež). Naplatíme se, tak mrčíme
(jako těžkou prací unavení. Zlín).

Mřežky (pl. f.), krajky (val.).

Mříhlad, nenasytný člověk; také příjmení (laš.).

Mříždět se, rozbřeskovati se: Čekali, až se bude mříždět
(Zábřežsko).

Mrk, okamžení: Vrátím se v mrku (Zábřežsko).

Mrkota = bručala, mrčala: To je starý mrkota.

Mrkotat, z temna mluvití, bručeti: Potře ruku, pomrkoce a
neřekne nic (Zlín).

Mrnčet, nesrozumitelně mluvití, mručeti (vých. Mor.).

Mrščíinka, větvička, ratolest (Prostějov).

Mrťafa, otrapa, lump.

Mrtvať, mrtvěti, dřevěněti, trnouti: Triště na stůl, až mu ruka
mrtvá (val.).

Mrtvina, spodní, mrtvá půda: Voda zebrała vyhnójenú zem
až po mrtvinu (vých. M.).

Mrva: Ta to ví na mrvu všecko = do podrobna (Novoměstsko);
přezdívkou = člověk nehybný (Jicko).

Mrvit se u práce, šukati.

Mrvka, troška: mrvka chleba = drobet (záp. M.).

Mrvoch, rozpustilá zábava masopustní. Dívky nasnášely do
světnice, kde mívaly přídky, slámy, do slámy se vázaly a
všeliké, i neslušné žerty tropily (laš.); odtud o nepoctivé
panně „zmrvila se“.

Mrvit se, šoukati se (Jimramov).

Mrzutný = mrzutý (laš.).

Mudy: Natahuje mudy = moldánky, šklebí se, pláče.

Muchat se: Kůň se muchá, ohání z much (han.).

Múr, hrabánky jehličí (val.).

Myknúť, uhoditi: Tak fa myknu! Dáť do myku = utekl. Myk
sebu tam! Kde keré pěkné jabko bylo, myk s ním do zá-
ňadří (val.).

Mykotat, rychle se pohybovatí: Hůlka tak mu v rukách
mykotala a fukotala (vých. M.).

Myksíť, dráti: Už zas ty patě myksíš? Pořád abych ti na
nich s jehlú seděľa. (val.).

Mykýc! Chyťa stůl, mykýc ním = praštil jím (val.).

Mynarčík, tovaryš mlynářský (laš.).

Myseř = mysletí: Já sem myseřa; mysivec = myslivec (val.).

Mzet: Mzi tam cosi (tlí), trámy omzely (otlely), zamzel mu kabát (Zábřeh).

Mžurka, vlčí mhla; mžurky, mžitky: V očích sa mu dělały mžurky (val.).

N.

Nabachat, nabobtnati (Lomnice).

Nabančit někomu, natlouci (val.).

Nabazgrať, namazati, načmárati: Nabazgrať to až haňba (laš.).

Nabírat: Blato se nabírá na obuv.

Nabrat: Nabral nohy = utekl (Roštín).

Nabrzglý, 1. zvláštní příchut mléka, jež není již sladké, ani ještě kyselé, 2. o člověku mrzutém (val.).

Nabyť: Což tu nabudu! = co mi tu platno býti (val.).

Nabzdiškoľa, kdo se ve škole ničemu nenaučil, leda plnou nabzděl (laš.).

Nacvokovat se, najísti se.

Načíž, sesilněné nač: Načíž by to bylo? (val.).

Naďabať sa na neco, nahoditi se k čemu (val.): Naďabaři sa desi na blízku.

Nadání, podezření: Tož ty máš nadání na mne? (vých. M.).

Nadbývat: Teho kabáta ti nebude nadbývat! = bude ti v něm zima (val.).

Nadělat si, nabrati si: Nadělé si polívke, zelí atd. (han.).

Nadeptať, našlapati, natlačiti: Dy poččaš (vypůjčíš), vracaj nadeptane (laš.).

Na deskách = na trhu: Ten kanafas sem kópila na deskách t. j. v krámě na náměstí (Prostějov).

Nadhazovať, 1. Nadhoď vůz! = chytiti vůz za nápravu a pošinouti na pravé místo, 2. něco někomu za řeči z daleka připomínati, dávatí na srozuměnou: Nadhazovaľa mu, že by moh tú krávu kúpiť (vých. M.).

Nadlábnout, maní někoho při něčem přistihnouti. (Kunštát).

Nadmouchlý = našmouchlý, nadutý; kráva, koza (Jevíčko).

Nadnášet vůz (han.) = nadhazovať.

Nadpaditý, chytrý: včil sú lidé moc nadpadití (vých. M.).

Nadplátiť, nastavití: nadplátěný rukáv, trám (val.).

Nadobře, docela: Pokazil to nadobře (vých. M.).

Nadřdat s někým, zle nakládati, o osobě, která je v domě popelkou (val.).

Nadrnděný: Ta je nadrděná = aufgedonnert, aufgeputzt.

Nádvorník, kdo chodí na všecko do cizího, parazit: Má moc nádvorníků, přijde na nic (Srbsce).

Nafrčený: Ty si nafrčená, jak stary Brno = do široka nastrojena (Přerov).

Ňagnůt, padnouti a se udeřiti. Přiňagnůt někoho, připadnouti, přistihnouti (Jicko).

Naháňat, pobízeti, nutiti. Naháňal mne na to, abych to koupil (vých. Mor.).

Naháňka: Měli naháňku = pilno (Novoměstsko).

Náhře: Ja náhře, on byl z Hovězí = ja tak! (opravuje se) val.

Náhřina, náhlý člověk: Daj se s nim pokuj, to je nahřina (laš.).

Náhřit: Náhlil sem na ně, habe mně to jenom hořal (Jevíčko).

Nahňácat sa, tuze se najisti, napratí = Nahňácál sa zemáků (val.).

Nahnětený, 1. napraný, plný: Měl břuch nahnětený, 2. mrzutý (vých. Mor.).

Náhrť = nárt u boty (záp. Mor.).

Náhrtek = náritek, uzel trávy (záp. Mor.).

Nachytat, nachyťala sem si deščůvky (do nádob).

Najavit někomu, nahnati strachu. Ale mu najavilo = napěkało (val.).

Najedeníčko: „To bylo najedeníčko!“ pochvaluje si, kdo se po chuti najedl (Žďár).

Nájeza, najedení: Nění toho na nájezu (val.).

Nájma, najem, pacht (laš.): Dał grunt do najmy. Poře bylo v najmě.

Nakaňůřený, vzteklý jako kaňúr, (intens. kanec) val.

Nakřud, sklizeň žňová (Jicko).

Nakřápat roždí, nalámat: Nakřápa si haľuzí, poď dóm = šel domů (vých. Mor.).

Nakuť, navnaditi, navěsti: Člověka takového si nakujú, a ten je po tom horší než oni (val.).

Nakvákat: 1. Tá toho za deň nakváče = namluví, 2. Nakvákal bych naň = ohrál bych ho (vých. Mor.).

Nakýřený, podnapilý (Brň.).

Nalivaja, nimra (han.).

- Naložit motyku, sekyru = nový kus železa k jejímu ostří přiletovat, když je sedrané (vých. M.)
- Nalúpit = nalúpat: Nałúpił mu, co do něho nalezło = nabili (val).
- Namamoněný, opilý (Hranice).
- Namět se: Tam sme se naměli hladu, bídy, zimy, dobře, zle atd.
- Namětat: Temu namětalo = šupělo, napěkało, nahánělo (Jicko).
- Namínat se, namáhati se (Kunštát).
- Namocet se: 1. namohl se = napjal sily (Novoměstsko). 2. vysílil se.
- Namožděný = namožený, utrmácený do nemoci (Novoměstsko).
- Namrzať, domrzeti, hněvati: Chodi ľudi namrzať (laš.).
- Nanatrásat se, do syta se natancovati: Už se nanatrásala (laš.).
- Nandótek, postumus (han.).
- Napajeděný, najedovaný, dopálený na někoho (val.).
- Napať: Aľe mu napaľo, byl v úzkých (val.).
- Naparovat se, vši silou, z plna hrdla křičeti.
- Napatnástěný, silně opilý (val.).
- Napažit: Sám to napažil = nastrojil, narařčil (Zábřežsko).
- Napínat: Napíná oči, namáhavě do něčeho hledí, anstrengen.
- Napравovat, falšovati: napravované víno (vých. Mor.).
- Napřepáč, napřič (Kunštát).
- Napříť, nastrčiti, nadstaviti. Hnaľ se na něho, a on napřel mu (n. proti němu) ruku = ruku pozdviženu a loktem vypoulenou proti němu držel (laš.).
- Napšněný, mrzutý: Chodí jakýsi napšněný (Jicko).
- Napúčať sa, nadýmati se (val.).
- Napučnělý: 1. nabobtnalý, 2. nadurděný (vých. Mor.).
- Napustiti, napouštěti barvu, grundieren (slov.).
- Nařéknout (i): zem je nařéklá, napojena vodou, deštěm; nařékl, zmokl do niti (Jevíčko).
- Naroc = na ruce, náruční kůň (han.).
- Náruka, náruční strana: kuň chodi pod narukum (laš.).
- Narumpat někomu, vybiti (Jevíčko).
- Násadka, tlusté, krátké bičíště biče pastýřského, někdy pěkně vyřezávané a vykládané.
- Nasľákať: Já na vás nasľákat nebudu. Sľačať na někoho = čekati od někoho daru nějakého nebo čehokoli prospěšného; nasľákať je slabší, ale trvalejší (následovat koho) val.

Nasmetit, smeti nadělati: Leda v jizbě nasmetila.

Naspaně = naslopaný, opilý (han.).

Nástěj = nejjistěj, nejspíše (val.).

Nástroj: kdo ví, pod jakým nástrojem to je = jak je to nastrojeno (záp. Mor.).

Náškvara, připálenina (Novoměstsko).

Našlapat: Býl nacpaný jak měch, jak dyby ho našlapál (najedlý) vých. Mor.

Nášlapek: Jeli sníh nebo bláto, přinášejí do jizby na botách nášlapky (záp. Mor.).

Nátaha, natážka, těžká práce (Brů.).

Natatý, podnapilý (val.).

Nátažný: nátažná práce, při níž je mnoho natážky, anstrengend (vých. Mor.)

Natípať, nacpávati (laš.).

Natkat, nacpati, voll stopfen: Husa má už plné vole natkané.

Natknut na něco, nabodnouti (vých. Mor.).

Nátoů, místo pod kůlnou n. na dvoře, kde se drva štípou, také pařez, na němž se drva štípou. Na záp. Moravě říká se tak jen špalku, místo slove nátonisko.

Natrčít, nastrčit: Natrčil mi ruku (vých. Mor.).

Ňavara slov. návava), nešika, nimra (Jevičko).

Návesník, rybník na vsi Novoměstsko).

Navírat: kdo má strach, tomu navírá = nahání (Kunštát).

Návis, vyvýšenina na polní cestě vodou prohloubené (han.).

Navit se, namáhati se: Navíme se s tím (Novoměstsko).

Návlečky, pl. m, kousky nití, které se do jehly navlékají (laš.).

Navrapit, vrapů (faldů), nadělati: Šorec pěkně navrapený (slov.).

Návratí, stříška nad vraty (slov.).

Nažokat se, nažunkat se, nalokati se (slov.).

Neberná: Matka strčila chlapci jednu nebernou = pohlavek (Žďár).

Nebozíz: Vrátný zat čil fusa do nebozíza na pravo ai na levo (slov.).

Nebylý člověk, nevyvinutý, tupohlavý, nebelec = nebelé chlap = budiž k ničemu (záp. Mor.).

Nečača, nimra (han.).

Nečas: To je člověk k nečasu = budiž k ničemu (han.).

Nedbať: On by nedbál sa oženíť, dyby ho kerá chtěla = rád by se oženil (val.).

- Nedobrný, na vých. Moravě vůbec = zlý, přísný, nechutný:
nedobrný člověk, nedobrný ogara, nedobrný zemák, nedobrné
pivo. Zjavil sa ten nedobrný = čert.
- Nedojípka: z nedojípky, z nenadání (záp. Mor.).
- Nedolůžný, na smyslech neb tělesně nevyvinutý (val.) — ne-
dolůžné (záp. M.) = nedůživý; nedolůžný dítě = nepodařené.
- Nedotkaněc, komu nelze kobera (břicha) dotkati, docpati =
nenasyta (laš.).
- Nedovůla: Só spolo v nedovuli = ve zlé vůli (záp. Mor.).
- Nechat se: Musil se nechat doma = zůstatil.
- Nechat: Dyž nechceš, nech tak! = lass bleiben.
- Nechval: Sem rád, nechval to tak dopadlo = jen když. Ne-
chval je to ve stodole! Nechval tam sedil! (dítě ve škole,
třeba se neučil). Záp. Mor.
- Nejarý, nesvůj, churavý: Dež je člověk takové nejaré (záp. M.).
- Nekluda, nesrsta, hrubián (Jevičko).
- Neřabačný: Ten kořik je taky neřabačný bez toho ucha =
neřikovní (laš.).
- Nemocť, nemocným býti: Nemože na nohy (vých. Mor.).
- Nemodlák, nemodlenec: Bel jeden sedlák nemodlák (záp. Mor.).
- Nenadatý, komu nelze nikdy dosti dáti, kdo nemá nikdy dost
(záp. Mor.).
- Nenadátá, z nenadáté = z nenadání (vých. M.).
- Nenadoha: z nenadohy = z nenadání (val.).
- Nenadohý, nenadálý (val.)
- Nenapitný chlap, jako nenasytný (val.).
- Neobrata, neobratný člověk.
- Neobroubeně: Mluvil neobroubeně = neomaleně (vých. M.).
- Neokonaný, 1. práce, které nelze okonati, zdolati; 2. člověk
= neukonaný, jemuž nelze vyhověti (vých. Mor.).
- Neokopa = neohraba, neřika (val.).
- Neomasta = nechuta = nechutný, protivný člověk (val.).
- Nepáčil si, nepamatovati si: Nepáčil si toho (Kunštát).
- Nepatrný: Je to tam nepatrný, nebezpečné, tam je cesta
nepatrná, nebezpečná (Záhoří).
- Neplátežný, kdo nerad platil (Kunštát).
- Nepliný: Pršil-li po sv. Duše, je obilil nepliné = málo sype
(záp. M.).
- Nepoddaný: Te nepudané kluko! = neposlušný (záp. M.).

Nepojeda, kdo si nepřeje jídla, skrbník (Žďár).

Neporadný člověk, jemuž není rady, se kterého nikdo není.

Je to cosi neporadné = nesnadné (Zlín).

Neporučný, 1. co není po ruce, při ruce, nepohodlné (laš.),

2. nezručný, neobratný (Loštice), han. neporóčné, na př. schody = nepohodlné.

Nepozora, člověk nepozorný.

Nepřejičnost, nepřejnost, závistivost.

Nepříměří: „Má bólu nepříměří na krce“, říká, kdo se zmiňuje o nějaké bolačce na cizím těle, aby ji sám nedostal (záp. M.); slov. „nepřimíraja“.

Neréda, nešika (han.).

Nerozvaha, nerozvážlivost, nerozvážení: To je u něho dycky, u teho chłapa, taka nerozvaha (laš.).

Neřuma (neřóma), nesrsta (han.).

Nesetky, pl. f., borůvky (Brň.).

Neskládaný, stálý přívlastek nadávek: Ty mrcho neskládaná! (Jicko).

Neskrytý: hněv, radost = veliká, již nelze skrýti. Hněvá se neskrytě, velice (Třešť).

Nesná slépká, která hodně nese (srovn. dojná kráva), nesný strom, který nese: Vykácel moc stromů ešče nesných

Nespráta, kdo se s nikým nespráhne, nesrovná (val.).

Nesprátný, nesnášlivý (val.).

Nesprávný, nesprava, kdo se nehledí s lidmi spraviti, vypořádati, na př. dlužník (Jicko).

Nespůsobný, náramný, přílišný: Ten je až nespůsobně tlustý (vých. M.).

Nesrsta, svárlivý člověk.

Nesvorčlivý, -ivec, nesnášlivý (han.).

Nešoušný, nečistotný, neúhledný (Novoměstsko).

Nešpita, člověk nečistotný, adj. nešpitný (val.).

Nevážný, veliký: člověk, pecen (Nov. M.).

Nevležo, ostýchavý člověk, nešika, neuma. (vých. M.).

Něvluda, nelida, misanthrop (laš.).

Nevycvaľa, nevyčvalanec, surovec (han.).

Nezdáři: Ohlédl se, nezdáři za ním nekdo jide (slov.).

Nezdoba, pestvo, paskuda, čtveráctvo: Děti páchají nezdobu (záp. Mor.).

- Neznahaňba, kdo nezná hanby, nestydatý (vých. Mor.).
 Neznámec, člověk neznámý, cizinec (laš.).
 Nezvětý, divoký: L'éce jak nezvětá (Zlín)
 Nice = nic: Něstaraj se nice, uvaříš krupice (laš.).
 Nicpotak, Thunichtgut (laš.)
 Nic to = o to nic, das macht nichts: Nic to, enom dyž dostál své peníze. No nic to, šak tě to zas přestane bofet. E, to nic (vých. M).
 Nikerý = nižádný (val.).
 Niva, pole vůbec: Naši só na nivě záp. Mor.).
 Nohy: Už je v nohy = utekl. Jdi v nohy = jdi pryč (slov.).
 Nošačka, velká putna se šlemi, nosí se na zádech (val.).
 Nošadla, pl. n, dvě tyče od džberu (Brň.).
 Ňourala, kdo všude Ňourá = slídí.
 Nucená řepa = nákyslá (N. Hříše)
 Novotný, nově vynalezený: novotný klobúk (modní), novotné zemáky (val.).
 Nyno, perníkové děcko (Žďár).

O.

- Obálek, zdrobnělé oblák, oblé poleno, oklešek (laš.).
 Obaleno, jako by obalil = plno, mnoho: Kdo nakouří dobytek rojevníkem, bude mít na trhu kupeů obaleno (záp. M.).
 Obdošet, zdolati, okonati: Nemožu to obdošet = nestačím sám na všecko (laš.).
 Oběcet: Moc na děti oběci, vynakládá, věnuje. Hať na to desitkô voběcim, vynaložím (Jevičko). Slov. oběcat.
 Oběrkovat, paběrkovati ovoce, po trhání zde onde na stro-mech zbylé (Strážnice), jinde: oštrlízovat.
 Oběrky, paběrky ovocné (Strážnice), jinde: oštrlíz.
 Obeznavat, slíditi, hledati stopy zvěře nebo škodlivých zvířat: Je novy snih, hajny idě obeznavat (laš.).
 Obhradit, vypraviti, poříditi: Debe mně to tam nekdo obhradil (Zábřežsko).
 Obchod, vobchod (záp. M.), ochod (han.), kravské přirození.
 Obchodit šaty, obnositi; šaty obchoděné.
 Obchudlý, abgemagert (laš.).
 Objeda, kdo mnoho sní (han).
 Obidvě roby, ale: obě roby (val.).

- Obitek**, oklešek, Prügel: Bylo by třeba na něho vzít obitek. Ať nedostaneš obitekem (laš. Jicko).
- Oblak**: Doj krávu pod voblaky = na dvoře (Dačicko).
- Obľák**, dřevo neštípané, pořezaný na kusy strom; ščípa, obľák na poly rozštípaný; poľeno, kus dřeva vůbec (Kyjovsko).
- Obľavknút koho** = obalamutit: Obľavkľ oba (vých. M.).
- Obľéť**: Věřte, tak ňa suzy obľeľy, dyž sem slyšela, že to prodáľ (val.).
- Oblézt**: Dobetek vobleze (Zábřežsko; slov. oľýňá).
- Obľisknúť se**: Enom se v izbě obľiskľ a ten tam. V zemi se cosi obľiskľo (vých. M.).
- Obľizľo**, Schmeichler, Kriecher (laš.).
- Obľizľhuba**, pochlebník (laš.).
- Obňíčkem šít měchy**, stehem na vrch, když se dva kraje složí (val.).
- Obnožky** (vubnužky), podklásky, klásky později dozrávající (záp. M.).
- Oboječník**, utraktivista, „rozpráví moravske he německe“ (Doubravník).
- Obok toho**, přes to, na vzdory tomu (laš.).
- Obrátka**: Na obrátku tu byl (hned). Včil je deň na obrátku (krátký).
- Obrázka**, -y, f, očka nadělaná na vrchu na biči, řetízek na biči napletený, aby se bič zkrátil (laš.).
- Obrovnávka**, dolní část stěny, zvenku barvou natřená, obyčejně modrou. Dům se líčí a dole obrovnává (vých. M.).
- Obrúbít dědinu**, praví se o žebrákovi, který celou dědinu dům od domu zobchodí. Celú krajinu obrúbil = dokola obešel (vých. M.).
- Obrubky**, třísky, jež při obrubování pařezu odletují: Přiněšla sem pľny měch obrubkuv (laš.).
- Obsedět**, „vydržeti na místě sedíc“: Ale neobsedí vám na místě ani na obrátku (na chvilku, vých. M.).
- Obseva** (laš.) = výseva: Ma na 10 měřic obsevy.
- Obskľadiť**, pluhem do kola objetí, brázdu do skladu zorati (laš.).
- Obsmrdač**, člověk dotěrně úslužný (vých. M.).
- Obstárek**, starý pacholek (Zlín).
- Obsúdit**, vyhrátí při na někom: Obsudil ho o to poľe (vých. M.).

- Obšči braný (obšči brať), ohlodaný s ozubeným okrajím: zelé obšči brané od húsenek, salát od kur (vých. M.).
- Obšču hrát, obeschnouti povrchu: Chleb nakrojený na vzduchu obšču hrá (vých. M.).
- Obšírný člověk, rozšafný; obšírná hospodyň (Nov. M.).
- Obtěža = obtíž: na obtěžu (laš.).
- Obtinek, odrubek: Rubaři sme pniky, a jeden obtinek mi vřetěl do oka (laš.).
- Obtůchnůt, obeschnouti: Až to (seno) obtůchne po jedné straně, budem obracat (val.).
- Obučit, abrichten: Kupil hříba, až ho trochu obučil, to ho předal (laš.).
- Obuliť se, zbořit se: Zeď se obuliła (laš.).
- Obyť se: Já se bez toho obudu, obejdu. Já o tom obudu, přestanu na tom, stačí mi to (laš.).
- Ocas: On (muž) je u ní (ženy) za ocas = za nic (Nov. M.).
- Ocásat, oškubati, otrhati.
- Ocásek: Nemá v chlivě hani vocáska = ani kouska dobytčete (Jevičko).
- Oceľit, celou jistou dobu nepřetržitě někde pobytí: No ráda bych věděla, oceľiž-i (= oceliš-li) doma? Ten Ozeť ešče neoceľi, on půjde ešče jednúc do toho Vídná (val.).
- Ocasnáľ, špuľec, špuľáň = pulec (val.).
- Ocásnout se na někoho, osopiti se (Žďár).
- Očápený: Už měl ruky očápené enom ho chytit (slov.).
- Očný, pěkný na pohled, úhledný (val.).
- Očubrat = oščubrat, okousat, ohryzat (Jevičko).
- Odenek, pařez: dřevo od odenka (han.).
- Odevzdat se na něco, odhodlati se: Už su na to odevzdaný (val.).
- Odchładek, ochlazení vzduchu z jara, když před tím už bylo teplo (val.).
- Odiračka, drani peři (han.).
- Odkázat na někoho, vzkázati někomu něco nemilého třetí osobou: Šak sem naň odkázala, ať sa mi na oči neukazuje (val.).
- Odklad: Na vodklady to není = nesmí se tím odkládati (záp. M.).
- Odklínovat něco, klín z něčeho vyraziti.

Odkor: „Vem to na odkor! Vem to do ščepu!“ Dřevař štípe peň do ščepu, když nasadí sekeru na prostředek, aby se peň rozštípil na štípy; na odkor nasadí sekeru od kraje a odsekne odkor (odkur) = odkorek, krajinu (laš.).

Odkorovat = štípati na odkor (laš.).

Odkorový = z odkoru, z odkorku: To je šindeľ odkorovy (laš.).

Odkorý chléb, odkoralý (han.).

Odlehnút, odleviti (o nemocném): Jak sa napiľ zeľin, hneď mu odlehlo (val.).

Odfipať, odlepiti, ledabylo odbyti, nepořádně opláceti: Byl mi paru rynských dlužen, ale už to tak tak odfipať. Dy mi to už tež hľeď odfipať kerak! (laš.).

Odlúpit = odloupnout (vých. M.).

Odmachnout: Odmachnu si = odpočinu, co si odmachuješ = odpočíváš? Odmachlo = ulevilo (o zimě) han.

Odmítat, odebíratí snopy formanovi ve stodole s fúry a házeti do přístodolku. Do panské stodoly komandují se dělníci „na odmítku“ (vých. Mor.).

Odmočit se: Dyby dotúď ve vodě stály (zemáky), odmočily by se (Zlín).

Odpadat: Matka cítila, jak jí dcera od srdce odpadá (Žďár).

Odpaľundovat, rozmrhati: Ten už všecko odpaľundováľ (slov.).

Odpěk: Nedala mu odpěku = oddechu, pokoje (val.).

Odpoledníšek, odpoledne: Počkej s tým až na odpoledníšek (od Bzence).

Odpoľy živý: Su strachy odpoľy živý = polomrtev (val.).

Odpravit z práce dělníka, propustiti (vých. Mor.).

Odpútit: ptáci se odpútili, opustili hnízdo, jsouce znepokojováni. Zima se odpútila a odešla (vých. Mor.).

Odras, každá chlupatá housenka (vých. Mor.).

Odrasit vydání od příjmů = odčítati (slov. val.). Nemohl sem od něho odrasit = splést se ho (han.).

Odrhoun (vudrhón), kdo jiné odírá, šidí (záp. M.).

Odrtlý (vudrtlé) = smělý (záp. M.).

Od rána = dopoledne: Děti choďa edem od rana do školy (laš.).

Odrví, dřevo na zdi ve dveřích, jemuž jinde říkají futro (od Strážnice).

Odsľunek, osobní jméno (Přerov).

Odstavče, -ete, odstavené tele.

- Odškloudnout se, státi se nevěrným: Ví, že se mu holka neodškloudne (záp. Mor.).
- Odtahovať, odkládati: Pořád odtahuje a neplatí (val.).
- Odtich (záp. Mor.), odticha (laš.) = odpěk, odpočinek, pokoj: Lidi mu nedají vodtichu. Odtichy nemam.
- Odtrnút: až boľesť (zubů a j.) trochu odtrne = ustane (Zlín).
- Od vazknút: Hřiby (suché) odvazkly = z vazkly, zvlhly (Zlín).
- Od večera = odpoledne (Jicko, laš.).
- Odvézt se na někom = postihnouti si, pomstiti se (val.).
- Odzibnút: Odzíb sem na nohy (val. slov.).
- Odzvyčajiť si co = odvyknouti (laš.).
- Odžírať sa na někoho, odmlouvati, osopovati se (Jicko).
- Ogébit se, ogebovat se na někoho, osopovati se. Děcko se ogebuje = brečí (val. slov.).
- Ogrmeľ, suchá haluz na stromě; grmeľ, Stummel; grmeľa (také vlastní jméno), kdo má ruku zmrzačenu (val.).
- Ogrňovať vůz, když se veze dlouhé dřevo, nadnáseti vůz, aby se otočil (Dřevohostice).
- Ogýňať sa, okouněti: No, co sa ogýňaš? doľypál (dorážel) naň Jastrábik (val.).
- Ohánět se, přičiňovati se: To je se, pane, co ohánět.
- Ohlásit sa, ozvati se (val. slov.).
- Ohľédať se koho, ostýchati se: Preca sa ho trochu ohľédaľ. Nic sa neohľédať! = neboj se (val. slov.).
- Ohlivý, ohebný (od Bzence).
- Ohľodek, zbytek ohlodaný, ohryzek: Ostaľy z toho enom takové ohľodky (slov.).
- Ohľušit hudební nástroj dechový, überblasen; ohlušená píšťala, která se přílišným foukáním pokazila, nepíská (laš.).
- Ohnáľ: 1. roční výhonek na stromě; 2. výrostek = ohnaš (val.).
- Ohnišč, -a m. (jako Hradišč, -a) = ohniště (od Bzence).
- Ohřit se: Ani se u nás neohřeje = ani chvilky u nás nepobude. Ani se doma neohřil = málo doma pobyl.
- Ohřivý: Škůnko není ohřivé = opařité, parné (Zlín).
- Ohoukat, vycválat, vycepovat, ohoukaný, nehoukaný.
- Ohýralý (vohéralé) = váhavý (záp. Mor.).
- Ochalbat, zkrotiti (Jevičko).
- Ochľuščit, spadnouti s masa, zhubeněti: Naše krávy tak ochľuščily, co im dáváme ty ohrabky (Jicko).

- Ochromnout: Vochrom na oko = oslepl (Záhřebsko).
Ojánit stavění, ozdobiti lipovým haluzím a věnci z polního kvítí na letnice (val.). Srovn. jánka.
Okafa, okál, člověk velikých očí (laš.).
Okalek, malá, kalná voda jarní v řece (val.).
Okalit: vokalená řezanka = opařená (N. Hříše).
Okanica, přezdívka ženské s velikýma očima (m. okál), od Bzence.
Okapať, okapovat: Ta chaľupa pomaľu okapuje = pustne, rozpadává se (laš.).
Okěško (han.), okýško (slov.) = okénko.
Okładina, okładinka: okładinky na nozi jsou kostěné n. dřevěné polovičky, jimižto skřenek jest obkládán (laš.).
Oklapět: Listí oklapí na uříznuté větvi = schlípí se. Natahľa ruka oklapěľa = ochabla (val.).
Oklišček (han.) = oklešek (slov. val.), oklestek.
Oklízka (vuklízka, voklózka), náledí (záp. Mor.).
Okna dvojitá jsou „venkové“ a „izbové“ (Jicko).
Oko: Má u něho špatné oko, není u něho v lásce.
Okoprnět = skoprněti: To by člověk okoprněľ (laš.).
Okosito, šikmo: Koľiba má střechu na okosito (val.).
Okov, studně s váhou (uh.).
Okrajky (vukrajke), oledí na řece (záp. Mor.).
Okrajovat řepu (slov.), okróžet (han.).
Okřastat se, osměliti před koupáním, t. j. potřítí se vodou, aby trochu schľádl, než skočí do vody (Třešť).
Okravať = okrajovat: řepu, zelí (laš.).
Okřikať, okřikovati, napomínati vadící se, křičící a p. (val.).
Okřít: Slovesa toho v některých krajinách neuzívají, říkají za ně: vozdravět (Zábřežsko), nemůžse se pozdravit (Dačicko), už je mu lepší (Jemnicko).
Okrsek = zákrssek: Měľi řepu edem také okrsky (laš.).
Okružka n. kružěľka = slupka z jabľka.
Oloupit (volópit) jabko (Zábřežsko) = okružľat (slov.).
Omáľit: On dyž uderí, tož neomáľi = ne málo (Jicko). Nide neomáľi = nikdy se neuskromní (val.). Von neomali, neukrojí si malý kousek chleba a p., nepřestane na mále (Jevičko).
Omasta = otruby (ze žita) n. oděry (ze pšenice), jež se přidávají dobytku do nápoje.

- Omětka, omětačka, šuchtačka, práce po domě: Mam ja te omětky hrubě moc (laš.).
- Omládek na rostlině, ein junger Trieb, Ableger
- Omlet: Děti jabka vomeló = otrhají (záp. Mor.).
- Omřganý, ožvichaný, slzký (chléb, koláč), Zlín.
- Omluvisko, pomluva, reptání: žiči (přeje) ti to, ale ni bez omluviska. Dať to, ale ni bez omluviska (laš.).
- Omnožit sa, o zvířatech: Kráva sa omnožila = otelila (val.).
- Omrzač, m. náledí (Zábřeh).
- Omrzřina, když prší a dešť na zem dopadlý mrzne (val.).
- Omuchavět: Vůl omuchavěl = nasedalo na něho plno much (slov.).
- Omžení: Nide nemá omžení = stání (val.).
- Onegdajší = onehdejší, onegdajšek: od onegdajška (slov. val.).
- Onezdravět, onemocněti (Žďár).
- Opačitý Jura, kdo dělá něco naopak (Jicko).
- Opadůvka, ovoce opadalé dříve času (Jicko).
- Opakovat, napomínati: Aby ho pořád opakoval jak malé děcko. „Nezapomeň své řeči“, opakoval ho Bazaľa (val.).
- Opáľať, schwingen: Pořád to opáľá = okolkuje, mluví o tom (val. slov.).
- Opaľek, oharek, obhořelé dřevo, zbytek svíčky (vých. M.).
- Opáľka jest 1. jednokoňka (malá, pro jednoho koně); 2. párovica; 3. sypačka (se které se v maštali do hrantu sype).
- Opásť sa, sklamati se: Ale sa na tom opásľi (val.).
- Opatľovať, opatľati, ledajak opravití: Trochu sme ten plot opatľovali (laš.).
- Opěka, péče, ošetřování: Dřta potrebovalo opěky (val.).
- Opendiľ, ošiditi: Opendiľ ho šeredně (laš.).
- Openda, kdo se okolo druhého proti jeho vůli ustavičně oplétá, zahaleč, který jen přihlédá, jak druhý pracuje, a přece se do toho plete (záp. M.).
- Opendovat, zahálčivě obcházeti (záp. M.).
- Opešlant (vopeslant), který pořád nalézá, aby něco dostal (záp. M.).
- Opěšávať, ustávati, ochabovati: Rozina opěšávala hľeďa v oči = scházela (val.).
- Opěšelý: Kuřata majó křídľa opěšelé = svěšené (od nemoci, han.).

- Opěšky**, šupky prosné (Litovel).
Opišky, otěrky z krup, když se „opichují“ (han.).
Opetlisko (vöp.), nepořádná ženština (záp. M.).
Opřancija, lehká ženština, jež se okolo mužských opřancuje, oplétá (val.).
Opřet sa někomu: Nemoh sa jím opřet = spleti se jich (val.).
Opřeta, oplétání: Nestojí to za opřetu (vých. M.).
Oploták, kužilek při plotu kuželný postavený, jinde sedlák n. baba (N. Město).
Opona, Das Zwerchfell (Slezsko).
Oportášit (srovn. portáš), obelstít, ošidit (laš.).
Opratní kůň, náruční (slov.).
Orácina, pole, které se orává (val.).
Oračka: V ostatky vybírají „voráči“ (chasníci) od děvčat voračku. Voračka též = chasa tato i s muzikanty (Jevičko).
Ořvanec, uřvanec, uřvaný, kdo stále řve (od Bzence).
Osečky, kousky soli kamenné: Chcetě mřeté soli řebo osečků (laš.).
Oschápnout se, osopiti se (záp. M.).
Osídří = sídlo: Měli tam svoje osídří (od Přerova).
Osívat koho, přetřípiti, pomlouvati (val.).
Oskobit sa: Byla skúpá, oskobiła sa co največ (val.).
Oskominka: Dál mi chřeba enom oskominku = odrobinku (slov.).
Oskomízať sa: 1. dělati okolky, orace: Ja budeš sa s tým oskomízať! (val.) 2. nadpovídati, že by něco rád chtěl, že po něčem baží (oskominy): Ten se natočil a naoskomízať (laš.).
Oslizka (vos.), náledí (Zábřežsko).
Oslizký, křuský (val.).
Osmeknúť kočku, hada — stáhnouti z kůže (val slov.).
Osmětek, „prašek“ ve mlýně: Ve mlýně chovaju ho za osmětka (laš.).
Osoba: Ten stařá osobu = hrdý, domýšlivý (Jicko).
Osobný, obratný, pěkný (záp. M.): vosobné chasnik.
Osožný: Já sem moh z toho byť osožný = mohl jsem míti z toho užitek, osov (val.).
Osrúbený: Břeh v příkopě byl osrúbený, aby nezíždál = prkny obitý (slov.).
Ostarek, zakrnělý člověk (val.).

- Ostavit: Kráva ostavuje, ostavila = dává méně mléka než před tím (vých Mor.).
- Ostrév (vostrév — ostrve, žebř o jednom bidle.
- Ostydlý, nestydatý (Nov. M.).
- Osývka: Nechtěl být lidským hubám na osývku, aby ho osívali, pomlouvali (val.).
- Ošala, potrhlý člověk (han.).
- Oščinoha, scanda (slov.).
- Oščouraný: voščórané chlib = okoralý (Slavkov).
- Ošihel, švihel, prut (od Přerova).
- Ošipovat sa, ošívati se, rukou se otírati z lmyzu nějakeho (val.).
- Ošklivina (ořklivina), ošklivá věc, ohyzda.
- Oškrda: 1. ošklivec (Nov. M.), 2. motyka na křesání kamene ve mlýně (Hranice).
- Oškrknút, oškrvnút: Celý rukáv mi oškrkl = popálil se, ožehl (val.).
- Oškrtaný: oškrtaná škrtačka, ošoustané, odrané koště (laš.).
- Oškvarek, škvarek.
- Ošmrnút, dobře oškrábnouti, oříznouti, ošiditi: Vem tu žerď a ošmrni to trochu z koruny (z kůry). No, ten tě ošmrnul (laš.).
- Ošpatnět: Po nemoci ošpatněl = špatně vypadá (slov. val.).
- Otěr, profit: Měl z toho dobrý otěr (Zlín). Nebylo otěrku z něčeho z boka (vedlejší příjem).
- Otrapný: Bylo otrapné to jejich živobyti = strastné (Zlín).
- Otrčit koty, umřítí (potupně).
- Otvírat mrtvého. sekzieren. Jaro se otvírá = počíná.
- Ouvar, ouvarek, bahnitá louka mezi poli osamělá (záp. Mor.).
- Ovést koho = omést, ošulit, ošidit (slov. val.).
- Ozábat ožabe mě, zábsti, zebe (laš.) = ozíbat, ozíbe (Zlín).
- Ozděřiny, otruby ovesné n. ječmenné (laš.).
- Ózek, tráček u travnice (Dřevohostice).
- Označit sa: Označil sa, že nemóže = osvědčoval (val.).
- Oztolěj: Och, to je za výdělek, na mu milú; oztolěj že člověk nepostává = tak tak (val., jinde: o tolěj, o tolik).
- Ožah (vožah), hůlka u hrabí (záp. Mor.).
- Oždaračka, hůl, kterou se „oždaruje“, sráží ovoce se stromu (Zlín).
- Ožvachlat sa, opiti (val.).

P.

Pabľovať sa, potulovať sa (val.).

Pabuda = pobuda.

Pácať, silně bafati (val.).

Pacoľ, -a, tápa, škaredá noha: Ma nohy take pacofe (laš.).

P'áčat': Nohavice páčaly na lýtkoch = byly napjaty (val.).

Páčit: 1. Páčel sem tech stromů na 20 = odhadoval (záp. Mor.), 2. páčit si koho = pamatovati si koho (han.) Páči se mi něco o tom; už si to nepáčím (nepamatuji), kdo pak si to muže pořáď páčit! Dal sem vám to vonegdá, páčte si = vzpomeňte si. 3. páčit se (o koních): Páčijó se mu koně = zastavili se, vzpínají se a nechťi dále (han.).

Padáľka, spadlé ovoce nezralé (val.).

Pád: Leží pádem (val. ležmem) o nemocném, který s lože nevstává. Pádem se to stálo = právě před chvílkou. Pádem to udělám = hned. Pádem na kraji = na samém kraji. Pádem je potok = zrovna, hned. Tým pádem = způsobem. Pádem jako páv = docela (záp. Mor.).

Padlí, sladká ruda na listech, Mehlthau.

Padoľ, důl v jizbě na kobzole (brambory) přikrytý dlázkovou deskou (laš.).

Padula (ô), kluk s velkou hlavou (Jevičko).

Pah, rýha v šindele, do níž se vedlejší šindel zastrkuje (laš.).

Pahýľ (pahél), neúrodné pole (Slavkov).

Páchat: 1. Páše o tom = pracuje, 2. Páše o to = hřmoti (N. Město).

Pachoľe, zouvák (vých. Mor.).

Pachosta, silný chlap (N. Město).

Pachuľa klín (val.).

Pajda, kulhavý člověk (han.).

Pajduš, kdo má kolena k sobě (Jevičko).

Pajdat se, kulhati, šmatlati se (han.).

Pajzať, škaredě krájeti (han.).

Pajzák, starý, tupý nůž (vých. Mor.).

Pajz 1. utíkat v jednom pajzi = v ustavičném běhu = pajzovať, 2. všecko pajzem = mentem (val.).

Pakostit, kaziti: Všecko zpakostí. Voda to dopakostí (vých. Mor.).

Pakovat = pachtovat (Litovel).

- Pál, přípař: Oheň v čelistích peci při pečení chleba.
Palačka, řezaná tříška; doščipek = sekaná tříška (N. Město).
Pařagrám, flamendr, nezbeda (val).
Pařach, rákos; pařaši, rákosí, pařaška, rákoska (vých. Mor.).
Pařazgař, int. pařaňat, láteřiti (val).
Pařensko = pálenka, kořalka (Javorník uh.).
Pařicovař se, potulovati se, nepobýti doma: Ty by ses pořáď jenom pařicovař. Hde se pořáď pařicuješ? (Od Přerova).
Pařihuba, polévka chudačka (val).
Pařit, prehati kvapem: Ten tam odtáď pařil (od Přerova). Pařil za ňó (chodí za nevěstou).
Pařouk č. = mor. trávnik (Jemnicko).
Pařáček, štěnice stromová (od Ždánic).
Pařětař, pamatovati: Na starého sa dobře nepaměťal (val).
Pařdrab = pandrava (Kunštát).
Pařohlavec, pulec (han.).
Pařtok, úzká sekera s dlouhým toporem k porážení stromů (vých. Mor.).
Pařpení: Hořelo na druhém konci a pařpení lětařo až k nám na dvůr = zhořelá sláma a p. (vých. Mor.).
Pařpuch n. pařpoch, plevel: Ta řěz je sám pařpuch (laš.).
Pařpučinář (papočinář) = pavouk (záp. Mor.).
Pařpřea: 1. ptačí tlapka; 2. ruka až poza dlaň: Třefila na hrču, roztrhla si pařpřeu (val).
Pařpřei, uschlé chvoji (záp. Mor.).
Pařpřžit, plnou hubou jisti: Ten člověk tak pařpřži, to je pařpřžnik! (laš.).
Pařpařatý, kdo má popuřu, vypasenou hubu.
Pařpařada, dovádění: Nechě pařpařady = přestaň dováděti (od Přerova).
Pařpařidř (val. pařpařitř), dováděti: Už ste napařpařidřili, vypařpařidřili? = nadováděli (od Přerova).
Pařpařat, pazour ptačí (Zábřežsko).
Pařpařavý, šoukavý, zdlouhavý (práce a p.) N. Město.
Pařpařkotitř, brebentiti; odtud pařpařkot = žid laš.).
Pařpařobek, čtverák, šelma: To je dobry pařpařobek (laš.).
Pařpařóbek (pařpařobek), něco pařpařabaného (od Přerova).
Pařpařarta, pařpařetka, ozdoba hlavy nevěstiny (St. Hroz.).

- Parušit, šukati: Všelico paruí a nic nedělá (han.). To on zparušil, něco ze své hlavy učiniti, sestrojiti (Jevičko).
- Pasikó všecko: mentem (Kunštát).
- Paskřivec, slotá (přezdívká), kdo rád všecko dělá na vzdory.
- Pastevec — pastvica (sev. a záp. Mor.) = kravař — kravařka (vých. Mor.); v Třešti: paska.
- Pasné krávy, které se dobře pasou (val.).
- Pastěř, dvě skyvy chleba proti sobě s pecna skrojené (Jevičko).
- Pastouška (záp. Mor.) = pastýřna (vých. Mor.).
- Paša = pastva: Krávy mají dobrou pašu. Byli sme na hodech, to byla paša! (vých. Mor.).
- Paščekovat, mlíti hubou (laš.).
- Patěna: 1. stará kráva (Kunštát); 2. hrubé děvčisko neobratné.
- Patentárka, klevetnice: To je p., šak ona enom patenty (klevety) přenášá! (val.).
- Patchat: zapatchal, klopýtl (N. Město).
- Pátrovat, vrávorati (han.).
- Patrýbat = cúhat, hltavě jísti: Dała sem ím takové misisko zemňáků, a všecko to spatrýbaši veřte (val.).
- Pauzovat, pauzem fůru přitahovati: Zlomil sem pauz, pauzuja kopu žita (slov.).
- Pávko, páví péro (slov.).
- Paznoht (han.) = pahnozt (val. slov.), nehet.
- Pecák, kamnovec.
- Pecina, hlína z peci (Kunštát).
- Pečeňák, pečený zemák (slov.).
- Pečinka, pečený brambor (Jevičko).
- Pečetit, na jisto něco tvrditi: Pečetil, že ho viděl.
- Pěchárka, pěší robota, opak: jetá (val.).
- Pecka č. = mor. kostka (Dačicko).
- Pejchat: Pejchá tabákem = dýmá. Pejchá mu z krku = řihá se (záp. Mor.). Hory pýchajú (slov.).
- Pekárna n. pekáreň = pec (záp. Mor.).
- Peklice, visutý zámek (Zábřežsko).
- Peklo pl.: Di v pekly (slov. val.).
- Pěkno: Na pěkno byla ztracená = docela (Zábřežsko).
- Pelášit, utíkati: Peláší, jakoby ho vlci hnali (Žďár a val.).
- Pelest, kraje kamenného koryta (Nárameč).
- Pelísat se: Obili se pelísá, vlní (han.).

- Peluch (peloch) = pelech (Vyškovsko).
Pelovat, běžeti: Peluj pro vodu (N. Město).
Peltna, járek mezi dvěma řádky zemáků (Brň.).
Penízky, šupiny rybí: Had má penízky jako ryba (Žďár).
Penky (f.) n. stonky, dřevěné příčky lavice (han.).
Peňka, tenký plíšek pozlátkový: „kočičí zlato“.
Pentle: 1. klebitórkê (u zástěry); 2. brčavy (sprosté), han.
Pentlík mívala nevěsta a družičky na hlavě (han.).
Peří se: 1. drhne, odírá (val. han.), 2. dere, drápe (slov.), 3. šklube (laš.). Stopkám z peří říká se také: stenky, stonky, špenky.
Perhuba = tlučhuba (Zábřeh).
Pérko, kytka z kvítí živého i „vitého“ (slov.).
Pernica: 1. schránka na péra, držátka a p. (Kunštát); 2. veliká mísa na zadělávání (Ivančice); 3. nádoba na mléko (Bystre).
Pes, psík třínohý podstavec pod bačůvku (val.). To psi vedá (euf. = čerti, uh.).
Pesky chodit = po čtyřech (val.).
Pestvit, pestvovat, prováděti pestvo, dováděti: Ten chlapec pořád pestvuje (od Bzence).
Pěšinka č. = mor. chodník (záp. Mor.).
Pchat: Had pchá žihadlem (Zábřežsko).
Pích, 1. dřevo, jímž se míchá v kotle povídlí; 2. halapartna (N. Město) = pícha (vých. M.); = pika (přiklonilo se ke slovu pích, píchati).
Pijačka, nápoj dobytku (val.).
Pijáky, borůvky (Bukovinka).
Pijaný, podnapilý (laš.).
Píkať sa, rozvažovati, dotazovati se: Píkaři sme sa, či to byla dívka (val.).
Pikenec (pl. pikence) kamenný kvádr (Bořitov).
Pikora: 1. železo na píce; 2. vytáhlý, tenký člověk: Nole! se stavi jak pikora (laš.).
Pimpfich, das Ende des Blinddarmes bei Wiederkäuern (Slezsko).
Pípat, pípání, 1. o pískotu ptáčat v hnízdě: Ani nepípaři = nedutali (val.); 2. vískati (vši, Nov. Město).
Pípký, drobné mušky (záp. M.).
Pikuľa, drobný peníz, viudra: Utratil všecko, nemá ani pikuľe (laš.).

Pinožit se jak skřeček, sich auf die Hinterbeine stellen (han.).
Piročka, kolek na jednom konci zašpičatělý, položí se na zem a čabne se po něm čabačkou (palestrou) = semel, velké kyčkrle (val.).

Pirovátko, držátko na péra (Kunštát).

Pirta: 1. stezka, kudy ovce chodí; 2. právo honiti ovce přes cizí pole na svoje (val.).

Piskor, brk (záp. M.).

Piščák, čtyra husí (záp. Mor.).

Piščec: Tlustý jak piščec (Dačicko).

Piškvor = škvor (od Přerova).

Plácek, platitel (laš.).

Pláchat, vanouti: Jak se otevřú dveři, pláchá oknem. Pláchá tu na nohu = es zieht hier, ist Luftzug (od Bzence).
Oheň pláchá = plápolá (Jicko). Opláchl haňbu = byl zahanben (Zlín).

Plakati nemilo jiným: bečet, bučet, bejkovat, říčet (Žďár).

Plampat, plauschen; plampała = mluvka (Jicko).

Planétník čtne plánetu (Břeclava).

Plantat, mnoho a hloupě mluvíti: Ten toho naplánce. Ja di, neplánci!

Plaskačka, lopata, jížto se něco upleskuje, na př. hnůj na voze (laš.).

Pláskat = plácát (vých. M.).

Plášný = plachý: Zajíc je plášny (laš.).

Platný: Lék byl platný = pomohl. Nebylo mi to nic platné (o léku, Zlín).

Plavoch n. plavoš, plavý zemák: Mamy na předaj plavochy (laš.).

Plazan, jazyk (který se vyplazuje), potupně (Zábřežsko).

Plechý, pěkný, dobrý: Nic plechýho. Ani tomu pleše nerozumím. Tam nemají ani pleše krásy (záp. M.).

Plejný, sporý, vydatný: To zboží (obilí) je plejné (Jicko).

Pleseň = plíseň, plesnivina (laš.).

Plesky házet = káčery dělat (v. t.).

Plesník, der Fischmeister (v mor. listinách).

Plesnivý, šedý: sukno, vlasy.

Plěščka, polovice rozštípené haluze, deštice (han.).

Pletina, přepletý = přesekaný les, podrost vysekaný na otěpky (Bučovice).

- Plevelo = plevel (Jicko).
Plevný: Plevny husi, nekrmené, lehké prý jako pleva; jen o husách (Jersín).
Plech, škuř, kudly: Sviňa má ešče starý plech na sobě (Zlín).
Plíce: Vodešil s plócama = nic nepořídil (Brň.).
Plina, prapor (Klobouky, Brň.).
Pliný, sporý: obilí, pliná jabloň, hruška, která hojně rodí (záp. M.).
Pliska (přeska), 1 bílá značka; 2. skatiudla v tarokách (han.).
Pliskýrka, pryskyřica (Jicko).
Plnidlo, díra v mlíři (záp. M.).
Plná noha, Plattfuss, plnonohý, plattfüssig (Zlín).
Plno: Měsíc ide do plna, z plna, přibývá, ubývá ho (Zlín).
Płodihřich, nezbeda, nekáranec (laš.).
Plouchota, slotá, deštivé počasí (Brň.).
Plot: Je z takovoho plota = rodu (Kunštát).
Plouhavice (ó) = pluchy, deštivé počasí (Jevíčko) = plouhota.
Plsat, šplhati (Kunštát).
Pluják, plivátko (val.).
Pluskať: 1. kapatí něčím hustým: Zedník pluská maltú (val.).
2. pukati, trhati se: Puchyře (=pryskýře) se popluskały (laš.).
Pluskávka, druh hrušek (val.).
Pluščať, drobně a stále pršeti, intens. pluskotať (val.).
Pluznivý, kluzký, nekalý, škaredý: Mluví pluznivě řeči (laš.).
Pobabiny, pohrabky lnové, co zbyly na poli, když se len posbíral, též pomrvený len z hromádek na poli, nebo při mlácení (laš.).
Pobíječka, sekerka o krátkém topoře, kterou se pobíjejí sudy (Jevíčko).
Pobírať sa, míti se k odchodu: Abychme sa už pobíraři (val.).
Pobízet v některých krajinách (na př. na Dražansku) neznají, říkají: nutit.
Poboda, pokušitel (záp. M.).
Pobouzet, pokoušení (záp. M.).
Pocera, posměch (Vizovice).
Pocítit: Žena byla pocítila, a muž o tom nevěděl (euf., záp. M.).
Pocmurovat, potajmu nahlížeti: Roby aj s tým zoľem (drobotinou, dětmi) do oken pocmurovały (od Brodu). Srovn. cmúr (něčistota z vytopeného másla), cmurkat (po očku pohlížeti).

- Pocovní kůň = kůň v pocô, sedlový; opak: náruční (han.).
- Pocprnout: Pocprni tu kravu = podoj (laš.).
- Počítí s dat: Což tom počnem = poradíme, uděláme (Zlín).
- Počastovaná = počastování: Némamy nic pro vas na počastovánu (laš.).
- Počepí: Ten to ma dycky na počepu = po ruce, po hotově.
Ty si se tu vyvařil na počepu! (laš.).
- Počínat si, pyšnití se: Počíná si, že má novou sukni (N. Město).
- Počínek: Na trzích se první kupec vždy hledí udržeti, raději se mu spustí, aby se jen něco utržilo „na dobrý počínek“.
- Počítati se, hašteřiti, hádati se: Co se tak počétalé, přěšla pro ně žena (Jevíčko).
- Počka (půjčka), příspěvek na svatební hostinu (Záhoří).
- Podářit: 1. Dyž Pánbůh podaří = požeňná (Zábřežsko); 2. podařit sa = přihoditi se: Za sto roků dovico sa podaří (val.).
- Podber, podbírání, vyřezávání medových plástů (slov.).
- Podháňat na někoho, poštvátí: O svaďbě obtůřala (líbala) Rozínu, a včř na ňu podháňá (val.).
- Pod ho, hajdy: Tož tá, pod ho k pudmistrovi. Pod ho! hupkem řetěl na poře (val.).
- Podělat = pokêdat: koláče sô podělany trnkama, pokêdany tvarohem (Jev.íčko)
- Podhonky, klásky obilní později druhých dorůstající a dozrávající = otávka, podklasky (slov.).
- Podhončlivé (podhončivé) obilí, které má mnoho podhonků (slov.).
- Podkládek: Slepícím nechává se na hnízdě jedno nebo dvě vejce „na podkládek“.
- Podlačkat šaty, pomačkat, zmochlat (Jevíčko).
- Podložiny, podklad, ližiny, kantnýře: Damy pod bečku podložiny (laš.).
- Podlupky, listí řepné, jež se podlupuje kravám (Brň.).
- Podnarazit se, podnapiti se (laš.).
- Podnést: Zezulka podnese jiného ptáka.
- Podpařka: Třeba něco na podpařku, zum Unterzünden (laš.).
- Podráhnout = podražiti: Kaše podráhla (Zábřežsko).
- Podprava včel, podpravovat včely, podřezávati a p. na vesno (slov.).
- Podrgala, kdo se drgá, třese, má třesení, na př. opilec (laš.).

- Podrůstky, osení, které roste na zoraném poli z vytroušeného zrní.
- Podrůzgať, pohmožditi: Ukazováł podrůzganú nohu (val.).
- Podvařina, podložka (dřevo) pod klády, aby od země nezahnívaly (val.).
- Podžebemní (žibro) ječmen, který padá pod žibro při fukarování (han.).
- Pofňurý, ponurý, potměšilý (val.).
- Pohodit, pohazovat dobytku tažnému, mimo hlavní krmení dobytek trochu pokrmiti.
- Pohlavek: Dal, prodal to za pohlavek = velmi lacino.
- Pohnětat se: Co se budeš pohnětat po řavách, lehni si do lůžka. Pohnětat se okolo uhlů. (Zlín).
- Pohobárat si, pohovořiti si (Záhoří).
- Pohon, shon, poplach: To sem měl pohon! (val.).
- Pohotově: Vyškeřák (sedmihlásek) sa málo kdy přižere a těžko zvyká v kleci, starý pohotově = zvláště (val.).
- Pohrabovačky, veliké hrábě na hrabání vytroušených na poli klásků.
- Pohrádka: 1. prkno u stěny pod stropem od trámu ke trámu přibité, jež slouží za polici; 2. palanda, postel pod stropem ve chlévě na zdi připevněná; 3. postel vůbec (val.).
- Pohřebať, pohrabati (hřebať = hrabati): kury pohřebały ceľu zahradu (laš.).
- Pohrůziti, potopiti, ponořiti, do škody přivěsti: Ten by ňa rád pohrůzil (val.).
- Pohusat n. pohusět, poštvati: Pohusěl ho na mně (Prostějov).
- Pohybovati v imper. nepřechodné: Pohybuj, Janošku, pohybuj za vozy, voze řa odjedú, kdo ře ti založí (Velká). Srovn. hybaj! rušaj! (laš.).
- Pochłapiti se, ukázati se, seč je: No ty sas pochłapil! (dokázal kus práce). Chtěl se pochłapiti. Ječmeň se pochłapil = podařil znamenitě (vých. Mor.).
- Pochňura = poňura, ponurý člověk (záp. Mor.).
- Pochoditý kopec, schůdný, mírného svahu. Dělá sa to pochodito = povůlně, ubývá toho (val.).
- Pochop vzit, ztratiti rovnováhu.
- Pochylý: Je pochele na křéza, nemůže se narovnati, má ohnutou páteř (záp. Mor.).

Pokládat: „Slyšet ho, jak dyby pokládá“, praví se o tom, kdo příliš hlasitě mluví (Jicko).

Pokusa, pokušitel, Necker (laš.).

Pokúska, pokus: Dělaři pokúsku (Zlín).

Pořacínět: Dobytek pořacíněl, je lacinější (Zlín).

Pořapek: Žije enem z těch pořapkuv, z toho, co kde pořapí, ukrade (laš.).

Pořaz, štědrovečerní koláč s kořením dobytku (val.).

Pořazník, štědrovečerní host; pořazen, štědrovečerní návštěva.

Pořehnút: Až dobře pořehlo = až bylo jídlo stráveno, jako dřevo na ohni (Zlín).

Pořénko: Zima je o pořénko větší; třeba pořénko do kamen přiložit (Zlín).

Polévany hrnec, glasiert.

Pořevit: Zima pořevila. Pořevte si a oddechněte (Zlín).

Polikovat na ptáky (Vyškovsko).

Pořňák, holub, který létá do polí.

Poloučit se, podařiti se: Nepolóčelo se jim to (Zábřežsko).

Pořozité pole, s nepatrným svahem (val.).

Pořský větr n. pořák = severni (val.).

Pořt, půlka slanin z celého vepře (vých. M.).

Pořula ní, půřlání (han.)

Poměra = míra: Kolik má tá pořa pořěry? (Jicko).

Poměřa, kráva, která pořetala (od Kyjova); jinde pořmetařka.

Poměřařov: „Už je to pořsi v Poměřařově, pořšlo to pořsi do Poměřařova“, pořekadlo, když se něco ztratí, čeho nelze najít (laš.).

Poměřat se: Kdo by se toho byl pořadál? (laš.).

Poměřat něco, pořchopiti, pořieren (slov.).

Poměřat, pořpadnouti: Má pořkých pár pořgroř pořzhuřřvaných (val.).

Poměřat, pořpadnouti: Jak pořpáčám ty pořdly, pořpáčám tě z domu ven až na ulic (slov. val.).

Poměřat, pořřiniti pořě: No, musíř pořřat, chceř-li to do večera pořděřat (Jicko).

Poměřet, pořtený pořabáč: Neřkodiř by na ně pořdný pořřet (od Hradiřtě).

Poměřet sa, pořáčeti se (val.).

- Poponášet: Žena za mně poponáší, obilí za rozsévačem (Jevičko).
- Poprava, šukání při domě: Pořád mám té popravu plné ruky (N. Město).
- Popříkať někomu, napříky dělati, proti vůli býti, odporovati (laš.).
- Poprôhová n. popravová putna, při níž jsou šandy, za které se nosí na zádech (Jevičko).
- Porúz: Mach byl dycky na porúzi, pohotově (val.).
- Porykovať, trochu ryčeti, řvati: Kráva v noci porykovala (laš.).
- Popsuta = popsutina = popsutinec, člověk popsutý, zkažený (laš.).
- Pořádem = pořád (han.).
- Porvať se, sebrati se, vzchopiti se: Ptáci se porvali a uletěli (laš.).
- Poržit, pozřiti, pohltnouti: zporžit, zporžel, zporži (Zábřežsko).
- Porouhat se: 1. po někom, opakovati posměšně něčí řeč; i sedmihlásek se porohá po jiných ptácích; 2. někomu, posmívati se (záp. Mor.).
- Posevný: Z bílého ščudleka (jetele) semeno je posevné = sporé na sevo, málem mnoho poseje (laš.).
- Poshovět: Poshovte chvílku, hned se vrátím = posečkejte.
- Poskočit: Obilí poskočilo. = podražilo
- Poskočn ý: Hned byl poskočnej = hned byl na poskoce, ochoten učiniti, co po něm chtěli, úslužný (N. Město).
- Poslá m k a, plachta na postel (Jevičko).
- Posle d, pozadek, pozadní obilí (laš.).
- Posle d ě, později (Zlín).
- Posle d k y, zbytky (Brň.).
- Posloužit někomu 1. jíti za kmotra; 2. zaopatřiti nemocného (N. Město).
- Posmělovat někoho, smělosti dodávati, pobízeti (slov.).
- Posvěc vat: Chvílkama slůnko posvěcovalo (Zlín).
- Posvět, světídl o, dračka (Zábřežsko)
- Posvítka, svícení chrámu (val.).
- Pošáblý, splašený (han.).
- Pošálenec, potřestě nec (slov.).
- Pošar, pašer (Zábřežsko).
- Pošast, pošastaný (slov. „měchem pobouchaný“), větroplach, blázen.

- P o š č e t i t** — počítovat, počítavati: Počítují ho na mne. Budeme-li sa v tom přičít, počítáme na sebe úřad (slov. val.).
- P o š e r h o v a t**, jako šerha (ras), hrubě sobě vésti (laš.).
- P o š i š m a t**: Pošíšmała si šaty = pokrčila (slov.).
- P o š k a r e d i t s e**, pošpiniti se, vynadati si (Jevičko).
- P o š k l e b s i** z něčeho dělat = posměch (Zábřežsko).
- P o š k r a b e k**, bochýnek chleba, placka z posledního, poškrabaného těsta, nejmladší, pozdní dítě.
- P o š p a t n ě t**, špatněji vypadati: Kmotr velice pošpatněl po té nemoci.
- P o š t a r č í k**, pomocník při poště, posel poštovský (laš.).
- P o š v á l a t** = pošvaľkovat: Já bych vam ty knížky všecky pošvaľal (laš.).
- P o t a z**, řada, pořádek: Včel je na mně potaz (Prostějov).
- P o t k n ú t s e** v řeči, podřeknouti se (slov. val.).
- P o t m ě l o u t n ý** = potměšilý (han.).
- P o t o č e n ý**: Baran má rohy potočené (Zlín).
- P o t o č i t s a**: Dávno toho každý čekal, že sa to s ním tak potočí = dopadne (val.).
- P o t r h o v a t s e**: Potrhoval se = měl se k odchodu (záp. Mor.).
- P o t u ň n ý** (tuliti se): Dy se kravy ze chřeva vyhaňaju, druhý raz su potuňnější = podajnější, krotší (laš.).
- P o t u r č i t s e** (potôrčēt), rozvzteklit: Potôrčel se, je potôrčené (han.). Na vých. Mor. říkají v tom smysle ztrnčený. Zapomenuvše na „Turky“ přichýlili to slovo k trnkám (švestkám). Tak říká se tam též „v trnky rok“ = už velice dávno, nikdy, snad m. původního „v Turky“, = co tu byli naposledy Turci.
- P o t v á r i t s i**, sich einbilden: Ten si neco potváří! Enom si nepotvářej! (Slavkov).
- P o u c h n o u t**: „Vino póchne“, když se hodně pohnojí, mívá mnoho výhonků, ale málo zakládá hroznů (Brů.).
- P o u k**, méchýř prasecí, když se vytáhne a nafoukne, jmenuje se pók, připravený na tabák slove pučeřina (hor.). Děvčenci póček, chlapec, který stále s děvčaty obcuje; chlapci póček, děvče, které chodí mezi hochy (Kunštát).
- P o u k a t** bičem, práskati (Zábřežsko).
- P o v ě i l**, posud = až pověřil sme ešče všeci byli zdraví.

- Pověrek, dřevěná nádoba na vodu s dvěma uchama, nosí se na holi uchama prostrčené (Zábřežsko).
- Povestek, pole u cesty (N. Město).
- Povětrák, větrák, povetriák = větrný mlýn.
- Povidačka, anekdota.
- Povicher, Sturmwind: Strhnul se povicher (laš.).
- Povija, vichřice (Brň.). 2. bouře zimní, sních smetající.
- Povířit se: Kačeny se povířily na hlisty, tož pořád sem lezú, pobláznily, zmlsaly (Brod).
- Povodí = povodeň: To povodí nadělo škody! (laš.).
- Povrtovat: Hospodský povrtováł proti pudmistrovi = popichoval, pošťival (slov.).
- Povůlný: Po vánocích zima byla povůlnější a nemrzlo tak = mírnější (Zlín).
- Povyk = zvyk (slov. val., Jevíčko).
- Povolný = pohodný, ras (Jemnice).
- Pozdálečí, místo opodál něčeho stranou: On ho z pozdálečí špěhovál (vých. Mor.).
- Pozemky, kroupy: Pozemky tu všecko potlukly (laš.).
- Pozněný (slov. pozňaný) kabát, sukno, popálený, „oškvrlý“.
- Pozorovat: Pozorovali sme po něm, dávali pozor (na podezřelého z krádeže. Zlín).
- Pozovky: Za týden po svatbě jsou pozovky, t. j. mladí manželé pozvou nejbližší příbuzné na malou hostinu (Jevíčko).
- Požčávka, půjčka: Jaká požčávka, taková oplátka (slov. val.).
- Požčky n. pojčky, půjčka: Mamy peníze na požčkách — rozpůjčeny (laš.).
- Požěčet (požičit), půjčiti: „Zdravi požěčel“; „zdravi ožěl“.
Vickrát ti to nebôdô požěčet = nepůjčím (han.).
- Požgarovat n. poždarovat: 1. štárati do ohně; 2. popichovati řeči někoho.
- Požinky (poženkê), žito a pšenice bujná, dřive než vymetá, požiná se. Požatá takto část obilí jsou požinky (han.).
- Pracný: To pole je pracný, těžko se obdělává (Kunštát).
- Pracovat, za toto sloveso říká se většinou dělat.
- Prachamaka nic = zcela nic (Zlín).
- Přalka = přadlena (val.).
- Prase rachá, rochá, hýká, kvičí.

- Prasenčí ovoc**, jelita, jitrnice a p.; prasenčí svátek n. masopust, zabijačka (Žďár).
- Praskáčí**, suché klestí, z něhož ještě jehličí neopršelo; to je pak roždí (záp. Mor.).
- Praskačky**, kožené kalhoty (Jevíčko).
- Přaslénky**, třebaec (val.).
- Praščet**: Jož to prašči ho nich, dohospodařuji (Jevíčko).
- Práška**, metelice (Budějovice).
- Pratať**, pořádati, uklizeti: Musím to v téj izbě trochu popratať (val.).
- Práv**: Nésu z toho práv, verantwortlich. Je z těch peněz práva (spravuje ty peníze - záp. Mor.).
- Pravit si**, mysliti si: Dycky sem si pravil, že si při tom švercování něco zaženu (= vydělám). Pravil sem si, budeji trochu toho ovůcka, přeca ty dluhy jaksi poplatím (val. slov.). Jak se mu praví? = jaké mu jméno? (Zábřežsko).
- Prdelka**, muž práci ženskou konající (N. Město).
- Přebíhat se**: Kráva se běhala, potom se přebíhala (podruhé běhala).
- Přebřídít někomu něco**, proti někomu něco zaviniti, obraziti někoho v něčem: Dyby mu něco přebřídil, to by mu mohl vyčnuť (laš.).
- Předěj**, komp. přísl. napřed: Hodiny idú předěj (slov. val.).
- Předrábat**, přestupovati s nohy na nohu, na př. když je zima (slov. val.).
- Předvčera jšky** (slov. val.), předvčerešky (han.) = predevčirem.
- Přehebelkovať se**, protlouci se: Přehebelkováť sem sa s křiváky celým Prajskem. — Hebelkovať sa s něčim, lenošivě nějakou práci konati (val.).
- Přejest**, snísti, pojísti: Měli sme vdolků, že sme jich nemohli přejest.
- Překotřcat se**: Ochořel, ale svú prácu přece zastál a do večera se překotřcál jak tak (Zlín).
- Překvetlý**: Býl všecek tú inovatkú překvetlý (Zlín).
- Přelamovat**, přebíratí na houslích (val.).
- Přelamovat se**, přehýbati se tělem: Přelamováť sa, tak v něm kosti praščely (slov. val.).
- Přelka** = přadlena (laš.).
- Přeměščit se**, městské šaty za selské vyměnití.

- Přemyskat se, přemyskovat se komu, posměšně řeč něčí opakovati; přemyskovač, posměváček, sedmihlásek (N. Město).
- Pren! pren! volá ovčák na ovce, když je přizene do dědiny, aby se do svých chlévů odloučily (val.).
- Přepáš: na přepáš = na druhé (neviděné) straně kopce (N. Město).
- Přepeřit, přehraditi.
- Přepítá: Dostal na přepitu = zpropitné (laš.).
- Přeprdaci pytel, nošený v polovici přes rameno; člověk = ramenáč (N. Město).
- Přerazit: Slůnko zimu trochu přerazilo (Zlín).
- Přerubla: Pohrabáč má přeruble na cestě, zvodnice, járek napříč cestou, aby voda mohla odtékat (laš.).
- Přesívka, pšenice, která se může seti střídavě na podzim a s jara (od Litovle).
- Prések, šroubek u houslí (val.).
- Přeslyšet: Žádný to nemohl přeslyšet n. přeposlouchat, übers Herz bringen.
- Přespolit: Ani jednou mu nepřespolil = ani stébla mu nepoložil v cestu (Jimramov).
- Přestřihnout: Bůh mu přestřihl věk (N. Město).
- Přeštekovat: Jeden druhého chtěl přeštekovat = předčiti (slov. val.); přeštychovat (han.).
- Přesvědčen: Toho su sám přesvědčen, vim to dobře (Zlín).
- Přetrh: Pršelo bez přetrhu (Záhoří).
- Previt, bahno: Tam bylo previtu! (Třešť).
- Převrátit: Jeho náтуры nebylo možná převrátit, změnit (Zlín).
- Prchačka, rychlá jízda, Galopp: Do prchačky ten kůň něni (laš.).
- Prchlík, planá (drobná) makůvka, z níž mák sám prší (han.).
- Přicmudnút, připáliti se: Trochu ně to přicmudlo (val.).
- Přihnút si: Rád si přihne (t. ze sklenice) = rád se napije.
- Přichlopit, přiraziti: Dobře věko přichlop! (Zlín).
- Přijít: Nepřišlo mi věřte tam pohlednúť = nevzpomněl jsem si
- Příjma = příjem: Vydavky velike a příjma žadna (laš.).
- Příkopa, punt, Hosenschlitz (Jevíčko).
- Příkrok, přístup: Neměla k němu příkroku (val.).
- Přílazeck, místo, kde se přelézá přes plot, prkénko prostrčené plotem a s obou stran koly podepřené (slov. val.).

Přijmi, přemi (han.) = přijmení.

Přilucat se jen v říkadle: Než sa Luca přilucá, potáček sa napucá (val. slov.).

Přímítka, přípřež (Zábřežsko).

Přimnožek, přibylé dítě, mládě. Co sa vám přimnožilo? = přirostlo (val.).

Přínos: Bazała sa uťapil (uchytil se) na to, že Ozeť dostane od taty hodný přínos, co přinese přizněný (val.).

Připouštět si: Proč si to připóščíš, sich zu Herzen nehmen (Brň.).

Připřež m. Travnice uváže si přípřež (travnou plachtu); když má přípřež plný, vysype ho k mezi. Hromádka té trávy slove též přípřež (= nářitek). 3—4 přípřeže svážou do hōzlō (nůše), udělá si ještě podřítek, aby se jí hozel lépe nesl, podloží jej podřítkem (Jevičko).

Připrávat: Tedy ste ke mně pěkně připravali = pěkně mluvili (val.).

Přisá, adv. (přisahám): Ten tom přisá dá! Dnes přisá nebude pršet (slov. val.).

Přisinek, přístěnek před síní hlavní (han.).

Přiskočit: Koňom, žitu a p. přiskočí = přibude ceny; opak uskočí (Zlín)

Přískřinek, přítruhlík, přihrádka v truhle (laš.).

Přískřinůt = přískřipnouti (laš.).

Přismeknúť se: Svátky se brzo přismeknú = hned tu budou. Tudiž sa to přismekne (Zlín).

Přístěh: na přístěh jít, když někdo někam jde, jiti za ním, aby ho přistihl „in flagranti“ (Sebranice).

Přisušilka, kráva, která přisušila, méně mléka dává, přestala dojiti, nejsouc stelná (laš.).

Přisvičat = přisvědčovati: Strýc přisvičál Ozeťovi (val.).

Příškvary, navlhlý, kouřem prošlý tabák, v dýmce zbylý (val.).

Přít někomu: Zapře mně = obejmi mne (v dětské řeči) (Kunštát).

Přitaráňaf: Súseda přitaráňala k ní, přibelhala se; posměšně o chůzi starých lidí (val.).

Přitolopit se (slov. přitalupit), přidružiti se k někomu z nenadání (Jevičko).

Přitrnúť: V noci bývaly mraziky, ale malé, enom bylo přitrnuté = málo zmrzlé (Zlín).

- Přítruhlík, příhrádka v šatní truhle při levé stěně s vikem na vrchu.
- Prívary (pl. m.), připálenina v hrnci.
- Přízeň, příbuzenství: Sme z přízně, on je z naší přízně = náš příbuzný, z příbuzenstva: Sešla se tam celá naša přízeň.
- Přízvisko, příjmení (vých. Mor.).
- Prkno č. = mor. deska (až na Dačicku).
- Probednout — probedno — probedneš, iter. probedat, probuditi se (záp. Mor.).
- Probostvo n. probostev! interj. = pro Boha; sice slova „božstvo“ se neužívá (Přerov).
- Prohlubeň, díra v ledě prosekaná (vých. Mor.).
- Projatý 1. bujný, rozpustilý (Přerov), 2. prostořeký, drzý (Kojetín).
- Prokajdat peníze, promarniti (Brň.).
- Proluka, denní úsvit: Už je proluka = už se rozednívá (N. Město).
- Proloupit: Proloupli sme oči = prohlédli ze spánku (N. Město).
- Proměnění, oženiti a provdati (verheirathen): Jož mám proměněny děti = poženěny a povdávány (Prostějov).
- Promést: Prometla sem hostinu, promeškala (Prostějov).
- Promiška: U nás se stala veliká promiška = proměna (úmrtím a p., Zlín).
- Promyseľný, moudrý, rozšafný; praví se o hospodáři n. hospodyní, kteří hospodářství dobře spravují (Jicko).
- Pronaložený 1. drahý: práce; 2. obtížný: cesta (N. Město).
- Prosíti se: Jož se nám ten oves prosel (třeba přeměnění semeno, Jevíčko).
- Prospalé právo = prošlé (Brň.).
- Prošášet se, pyšně si vyšlapovati (Slavkov).
- Protrh, protržení, něco protrženého: Je tam na pošu od vody taky protrh (laš.).
- Prožera: Ten prožera všecko by rád prožrál, aby dětom nic neostalo (slov).
- Prskat, pršcu, pršeti, padati: Z koša to pršče, poč, vysypem to (laš.).
- Pršavka (slov. peršáň), hruška nebo jabko od rudy opálené (Jevíčko).
- Prščit se: Prščí se to, odpryskuje, na př. polévání od hrnce.

- Pruha** = pruh (Vel. Meziříčí).
Průlina, kotlina v lese (N. Město).
Pružina, pružný prut: Vemo-le to proženo, meslím, že vás proženo (Brň.).
Prva, první číslo; op. zada (Kunštát).
Prošť: na prosti = napřed (han.).
Prvotefka, prvníčka, kráva po prvním teleti.
Pšacko, psíče, mladý pes (laš.).
Psinky, drobné švestkovité ovoce chuti nahořklé (Jicko).
Psírňa, psi bouda: Je tu zima jak v psírni (Zlín).
Psostvo = pestvo, rozpustilost: Je v něm samý psostvo (Kunštát).
Psovka (psuvka), něco nepodařeného: Je to (žito) ene taka psuvka (laš.).
Pškat, pšknút, kýchati (vých. M.).
Pšoukat: Honza ani nepšókal = nedutal (záp. M.).
Ptáj, ptaní, žebrání: Vrátil se dom s ptajú (slov.).
Pučienka, puclatá ženská (han.).
Pučit, verb. caus. k slov. puknút: Pučíme pučálku. Spadl s peci holúbek, rozpučil si žalúdek. Vypučil na něho odpusťte řít.
Pučivka: Mám peníze na pučivce = půjčeny (Jevíčko), slov. na požčaji.
Púchavina, pouchlá, zpouchlá role (laš.).
Púchlý, nakyslý, kyprý: Prv chléb nebyl tak púchlý jak včil. Se slanícú šišky sú púchlejší.
Puchmo = dušno (Kunštát).
Puk: Udělál tři puky z fajky (bafy, val. slov.).
Pukaľ, bábovka (laš.).
Pukavica: Ty šišky sú jak pukavica = pěkně nakyslé (Jicko).
Pukavka (laš.), róchačka (slov.), bouchavka; děti si ji dělají z bláta (laš.).
Pukeš, cvalek, zavalité děcko.
Puknút: Daj mi puknút = udělati několik puků z dýmky (Zlín).
Puřena, hloupá osoba, hlupák (laš.).
Půlpán, chlap, který se dělá pánem (Kunštát).
Půlroční sv. Jan = křtitel (Prostějov).
Pustina, pusté pole (laš.).

Pustit, přenechati (= überlassen): Pustil nám tisíc šindelů.

Pusťte mi toho koňa, t. j. za ty peníze, které jste sám za něho dal. Pustil mi dva loktě plátna = přenechal koupeného bez provise. — Včela mi pustila židlo = upichla mne (vých. M.).

Pustovat: Děti pustují = jsou pusty, dovádějí (záp. Mor.).

Putina 1. klička na kabátě, očko na věšení; 2. die Ranke.

Putfactvo, darebné toulání, toulka (laš.).

Putlica, petlice, skoba (val.).

Putyra, nádoba obručem stažená, dvojuchá na slévání žinčice (val.).

Pýchovat prádlo, v kotle vyvářeti (han.).

Pykat: Tóze ho lědi pěkaji, litují, že (učitel od nich) odešel (Vyškov).

Pýř = pýr.

Pýření, drobné, mladé osení (Prostějov).

Pysk, huba: Dostaneš po pysku (laš.).

Pyskář, kdo má veliké pysky.

Pýskať sa (pýšču) v jídle, vybíravě se přehrabovati (val.).

Pyskovat, plísniti, peskovati: Pyskovať sam sebe z hluposti svojej (laš.).

Pyskúň, kdo má velký pysk (hubu), nevymáchanou hubu, hubáč: Pyskuň pyskuje celý deň (laš.).

Pýščury (pěščórě), veliké pysky (Jevíčko).

Pytlůvka, spropitné mlynáříkovi od mletí (laš.).

R.

Rabiják, rabijácký člověk, zuřivec, surovec (vých. M.).

Rabuša, vrub: piť na raboš v hospodě = na dluh (han.).

Rabuše, pl. f. = céchy, provázky, oprátky, kusy lesa na vysekání rozměřené a prodané (Zábřezsko).

Ráčit. Jednoduchého slovesa toho lid užívá jen mluvě s knězem, ale často složenin: No, že se uráčil (z těžka odhodlal), vyráčil se (nerad se vypravil), sen se mu vyráčil = vyjevil, splnil.

Řád: Na řád všeci tam bele = větším dílem, většinou (od Třebíče). Stáli tam řad řadem = řad vedle řadu. Hrnuli se řad řadem (slov.).

Ragan, nezvedené už větší děcko (val.).

Rachola, křikloun (laš.).

Rachať, rachotiti, řinčeti: Řetaž racha (laš.).

Rákoš, beseda: ít do rákoša (Strání u Brodu).

Rampúch 1. díra pro vzduch do sklepa (vých. M.). 2. díra ve zdi pod oknem (laš.). 3. zmrzlý led na okapě (č.) na záp. Mor. (na vých. M. střechách).

Rana: Přišel mu do rany (in den Wurf). Dělal rany = zuřil. V raně ho zpozoroval = na jednou. V raně se všechno nespřaví. V tý raně tu byl = právě teď. — Místo „na jednou“ říká se na Moravě obyčejně „na ranu“ (slov. val.) n. „za ranu“ (han.).

Rané, -ého (laš.) = raní (dle znamení, slov. val) = ranní mše nedělní: Lidé šli z raní, z raného.

Ranostajek, f. ranostajka, ráno vstávající (val. laš.).

Rantoš (N. Město) = kapalica (Třebíč) = cmúr (val. slov.), varmuška, usazenina z másla, když se vyvařuje.

Ranuška, ranný zemák.

Rapálí, neschůdná, kamenitá cesta (Jicko).

Rapatá grapa, kostrbatá stráž (val.).

Rapaťáky, škaredé ruce (han.).

Rapěnka, drobná, bílá řepa (Brň.).

Rapnout, n. rafnout, drapnouti.

Rapotat: Straka rapoce.

Rapouchy m) = trudovačky; všechny karlátky zrapouchovatěly (záp. M.).

Řása, záře (hor.).

Ráz dříví, hranice (záp. M.).

Rázka n. rázek, hromádka: rázka peněz (Líšeň).

Razsocháčí, smrkové chrastí (Jihlavsko).

Razůvka, křesací hubka, která „od razu“, na jedno zakřesání chytne (laš.).

Rážet: brušky, ořechy (záp. M.).

Ražitý, rozražitý, ramenatý, silný (Jevičko).

Řbílka, pl. n., hřebílko, kartáč na koně (Jimramov).

Rebentit (slov. val.), rebendiť (Jicko), hlučně mluvíti.

Řebit se, smáti se (Žďár).

Řeci: On si řeci ani jakživ podle chuti nepokúří = jakořka, prý (val.). — Časté je toto řeci (= já řku) v nářečí

- lašském, některé osoby ho užívají skoro v každé větě:
A hdě's to řeci ptať sem se ho vzať?
- Řečný, hovorný, od řeči (slov. val.).
Řéda, serpentina cesty (Zábřežsko).
Redigať sa, stěhovati se, syn. tragať sa (val.).
Řehořka, rohožka (N. Město).
Rechna, prasnice, svině (záp. M.).
Řehtat se: Obilí tedé (teď) se řehce, bujně roste po dešti (záp. M.).
Řehtit se, řehtati se, smáti: Pořád se řehťi (laš.).
Řejček, zítřek (záp. M.).
Rempeliť, silně bušiti (o kováři, Jicko).
Repeška, červený mravenec (Tišňov).
Repetiľka, huba, která dobře repetí, rychle mluví: Tá má repetiľku! (Zlín).
Repitat se n. ropotat se, repotit se, repíce se to, třepati se, kmitati, lesknouti se: Repital se jako slunce, hvězda se repoce. (záp. M.).
Řeřlivý, řeřavý (Zábřežsko).
Resľe, kostky, hrát v resľe (Jicko).
Rešuta: Na krejcaru je s jedné strany hlava, s druhé rešuta = orel (Louky u Zlína).
Řezačka, bitka, pračka.
Rezál, řezál, rezálové péro = péro z ocasu bílého kohouta, ozdoba slov. klobouku: Ten má rezále.
Řezavisko n. zerzavisko, červené bahno na louce (N. Město).
Řezí (coll.) = řeziny (laš.).
Řezigať, řezati něco nešikovně (val.).
Réz, rézový dříví, jinde vondeňkový dříví, vod rézo (prvního špalku od spodu), nejlepší (od Sloupa).
Řezlavý, řezavý (Zábřežsko).
Řicadlo, řicátko = zrcadlo (záp. M.).
Řičet: Dítě řičelo = křičelo, plakalo (han.).
Řičice: vovesná, hóhrabečnice, hrachuvka, stoklaska, kókolnice, pulkókolnice, prachuvka (Jevičko).
Řidina 1. řídká věc: látka, zeď. 2. ř. lesní, kde je řídko, seč.
Řikačka, co se říká: říkadlo, deklamovánka.
Řít, coll. řítí, spodek snopů (opak: klási); řítůvka, krátká sláma.
Říz: jedním řízem něco odbyti, jedním razem, najednou (Jevičko).

Rmut, rum, Schutt (Zlín).

Řnút: Řnuť s ním o zem. Přerínáňi dřevo, přeřezovali (laš.).

Roňák = robař, záletník (val.).

Róčkā (ručka), držadlo (ucho) u putny: Není mō to róčkō = milé (Jevíčko).

Rob, kopyto (Brň.).

Roháč, široké vidlice na válci, na stavění do kamen velkých dvojuchých hrnců. Hrnec se nabere za obě ucha na rohy (val.).

Rohlēna, ženská, která se ráda porouhá, posmívá (Jevíčko).

Róchat se, pukati: zem je od sucha poróchaná. Střechy mrazem tak róchały = práskaly (vých. M.).

Rok: Kdy tobě roky dochodíja? = kdy máš narozeniny. Šak roky už máš = jsi dospělý. Ešče nemá roků. Došly mu roky = umřel. Dyž se rok s rokem sešěl = za rok (slov. val.).

Rořica = roličko (laš.).

Roslíky = srostlíky, dva spojené hrnce; nosí se v nich žencům na pole (záp. M.).

Rošec: Slaný jak rošec = kruch (han.).

Rošit, udeřiti (val.).

Roublik (róblik), rampouch ledový, střechýl (od Třebíče).

Rous, vlas (Jimramov).

Rovná (t. cesta): Mach šěl rovnú do hospody.

Rovno: Napřed dávala 18 zl., potom do rovna, t. j. 20 zl. Když prodavač žádá na př. 54 zl. a kupitel podává 46, po delším smlouvání řekne posléze ten neb onen: Víte co udělajme to na rovno, t. j. na 50 zl. (Zlín).

Rozbarouchat: Máme to rozbarouchany, nepořádek v jizbě (han.).

Rozběhnout se: Rozběhni se mi pro hyntě = běž, zaskoč pro niti (záp. M.).

Rozbyt se: Děbe se člověk na světě rozběl, přece mosi odejít (han.).

Rozcasnaný, rozcuchaný (o posteli, val.).

Rozčabraný, rozcuchaný, rozstrápatěný (laš.).

Rozděščit se: Tak sa nám tam rozděščilo = dalo se na déšť (val.).

Rozedřit, rozedřeny dveře, všecko bělo v domě rozedřeny, do kořán otevřeno (Jevíčko).

- Rozehnatý: Má to tak rozehnaté (praví se o ráně oteklé) (Jicko).
- Rozezdat se, dáti se rozvésti (o manželech).
- Rozežraný, rozežranec, rozpustilý, bujný.
- Rozgábit, do kořán otevřít: Dveři rozgábané = rozdávené, rozčéřené (Zlín).
- Rozchlupaný, střapatý, neučesaný: Chodí rozchlupaná (Přerov).
- Rozjařit se: Až se rozjaří, až nastane jaro (han.).
- Rozjeřábit se na někoho, rozzlobiti (Jevíčko).
- Rozjeřabatit se, rozčepeřit se (záp. Mor.).
- Rozjet se: Rozjelo se to n. rozvezlo se to: Namlouvali se, ale na svatbu nedošlo, rozbilo se to (laš.).
- Rozježacelý, rozčepýřený (Jevíčko).
- Rozkazač, obecní posel, že vyřizuje rozkazy od představenstva (val.).
- Rozkosmaný, rozcuchaný (Jimramov).
- Rozkřípec, klatka (záp. Morava).
- Rozkudřený, rozcuchaný, neučesaný (slov.).
- Rozmajetný, rozmanitý (Lítovel).
- Rozmrazit: Voda v pumpě byla zamrzlá. rozmrazil sem ji, a teče zas (Brň.).
- Roznášečka (darů mezi kmotrstvo).
- Roznemocnit člověka, nemocným učiniti (záp. Mor.).
- Rozpaděrkovat, na kousky rozdělit, rozdrobiti (Přerov).
- Rozpajeděný, najedovaný, rozdrážděný (val.).
- Rozpaprčený, naježený, rozhněvaný, t. j., jako by měl ruce napřážený a prsty na nich roztaženy (slov.).
- Rozpaslý, rozpustilý (Zábřežsko).
- Rozpažit, velmi roztrhnouti: Rozpažil sem si hašenu (val.).
- Rozpluha, orat na rozpluhu = na sklad: role se počne orati uprostřed, pak se oře s obou stran ke krajům a uprostřed je potom vyvýšenina (záp. Morava)
- Rozploutí, tání (záp. Morava).
- Rozprávný člověk, který rád rozpráví (záp. Morava).
- Rozprýskaný, rozpukaný (val.).
- Rozpur (= rozpor, rozporek (laš.).
- Rozražitý kůň, silný, široký v prsou a v kříži (Jevíčko).
- Rozsadit: Jatelina krávu rozsadila = rozpučila (zdula se). To by člověka rozsadilo = pukl by zlostí (vých. Morava).

- Rozstrojovat:** Tatínek rozstrojuj^o kráve = vypřahá (západní Morava).
- Rozšarpať, roztrhati:** Pes se na něho šarpal a byl by ho rozšarpať. Chodí celý rozšarpaný, otrhaný. Rozšarpaný kabát (roztrhaný) (laš.).
- Rozšarpanec, trhan, otrapa** (laš.).
- Rozštabárat:** křence (kry) rozštabáraly splávek, rozbouraly.
- Roztáč,** tanec (Skreje).
- Rozto:** Och, běda rozto (= rozběda) val.
- Roztočit:** Krev se v nás roztočila, rozproudila (Zlín).
- Roztókát se, rozmýšletí se** (záp. Morava).
- Roztopáš, prostopášnost:** Teď ta chasa jen nezdooby a roztopáše tropí (záp. Morava).
- Roztrh:** Dělá do roztrhu, že by se od práce roztrhal.
- Roztrousit:** Roztrúsil pověst mezi lidem, že je pod jalovcem poklad (slov.).
- Roztrtat se, rozhněvati se:** Co si se hned tak roztrtat? Chodí celý roztrtany (laš.).
- Roztržkat, roztrhovati, rozdělití.** Šverci sa po dvoch, po třech roztržkali. — Když pase jeden ovčák několika hospodářům ovce, přizene je z pastvy před každý statek, odkud které má a tržká je, volaje: trž! trž! Ovce pak samy od stáda se oddělí a pospichají domů (val.).
- Rozverný, rozvera, rozpustilý, veselý** (záp. Mor.).
- Rozvezlý, prostořeký** (val.).
- Rozviglat = rozviklati:** Di mezi druhé chlapce se rozviglat. bude ti lepší šmakovat (slov.).
- Rozvilý (rozvělé), rozpustilý** (han.).
- Rozvilec, rozpustilec** (han.).
- Rozvody:** Chlapci mají rozvude = vůli (Tišnov).
- Rozvolda, silná, zavalitá ženská** (han.).
- Rozvýřený, rozpustilý** (han.).
- Rožénky, dřevěné vidly senné** (val.).
- Rožná kráva, která má rohy vzhůru** (N. Hříše).
- Rúbať zeľé, sbíratí zelné klúby (košťály) i s hlávkami:** Už ste rúbaľi zeľé? Ja toť! Dybychme ho tam nechaľi, museľi bychme ešče húsenkám príkupovať (val.).
- Rubec, ostružek z perniku** Děti! budete mít rubce (N. Město).
- Rúče; Enem rúče si sedľ, sotva, jakmie** (val.).

- Ruchla, rckle (Tišňov).
Rujný n. řujný, bujný, geil (val.).
Rumpál střešeň, mnoho střešeň na halouzce (Kunštát).
Rumpánc, udeření, narumpat někomu, vybiti (Jevíčko).
Rumpatý, křupavý: Ocedila kobzofe, ale su ešče rumpate (laš.).
Runtem chodif, sem tam bez účelu (Jicko), 2. honem; runto-
vat na koho, náhliti (Jevíčko).
Rupotat, hrušky „rupotají“ padající, když se stromem za-
třepe. Prší, tak rupace (Zlín).
Růska, vích (Brň.).
Rušit se, hýbati se: Jak zavolał, už se nesměł žádný ani
rušit (Zlín).
Různý hoľub, nespárený. Býł sem tam s různýma koňma, jež
byly každý z jiného páru (Jicko).
Rýček (ě), kožené stinitko u čepice, Schild (Jevíčko).
Řvat: Stodola plameněm řvala (srovn. bčela = bučela), Zlín.
Ryčat, téci stálým proudem tenkým: Prší, tak ryčí. Se střech
ryčí. Rýkať, téci s přestávkami: Slze jí po lících rýkají.
Rýkne a prohůří sa trochu, a za chvíľku zas rýkne (val.).
Ryčet ob. místo téci: Voda ryčí; 2. Býk ryčí (Zábřežsko).
Ryřka, hohoutek, pípa (od slovesa ryčet) Příbor.
Rypat = rýti; rejpat = rýpati (Jemnice).
Ryzka, ryzí kůň.
Ryzoň, zrzoun.
Rýžatý, eckig, kantig: kameň, uheľ rýžatý, který má ostré
rýže (hrany) laš.

S.

- Sád, mezník, hranečník (záp. Mor.).
Sadat, svrběti: Sadá mne na krku, sadá od kopřiv (han.).
Sadiľa, domýšlivec, nadutec (laš.).
Sadivo, co se sází: zemáky, řepa.
Sádka: 1. = sázka, rozestřené na mlatě obilí, jež se má mlá-
titi; 2. podnět k mrzutosti, k hádce (Jevíčko).
Sádovec, mezník (záp. Mor.).
Sadový mak, setý (proti planému) záp. Mor.
Sakač, pijavý papír (Nedvědice).
Salačka, chvojí uschlé, zčervenalé (Jevíčko); jinde prask.
Salať = kúcať, házeti, schleudern (laš.).

Salaš znamená také ovce na bačovisku: Hle, tam ženú veliký salaš ovec! (Francova Lhota val.).

Sálit = sálati: Kamna sáljío (Brň.).

Samobilej šátek, zcela bílý (N. Město).

Samour = somár (Zábřežsko).

Samopas: Něchal ho na samopas, dělati co chtěl (laš.).

Samotížky, saně, jež člověk tahá (záp. Mor.), slov. pěší saně.

Samšik (-šék), sotor, podlouhlý koš rákosový (záp. Mor.).

Samutenký = samotinký (laš.).

Sáňky, dolní skrání.

Šapěť, šapoliť, chrčeti, chrěstiti (= sípěti?) laš.

Sazený: kráva starší má mlíko „sazený“, mladá, zvláště brzy po teleti „prudký“ (Kunštát).

Sažit, sálati: Kamna sažjío, slunce saží, rozpálené čelo saží.

V očích jí začalo sažet = jiskřiti (záp. Mor.).

Sečkovica, řezací stolice na sečku val.).

Sedat: Zemáky sedajú = je jich hodně pod kopcem. Žito sedá

= je hodně pokládek. Dyž jarka sedne, bývá jí hodně (vých. Mor.).

Sedlatý: kůň, prohnutý (Brň.), holub, s lyskou na čele (val.).

Sedmikyjová, přezdívká nejsprostší kořalce (laš.).

Sejač, rozsévač (slov.).

Sekavky, pl. f., „co se něma na ítrnice seká“ (slov.).

Sergaťa n. sraligaťa, bázlívec

Sěsat, nahlédati: Já sės tam = sěsl jsem (Jevičko).

Setná řepa, strničná (Jevičko).

Shrknout se na někoho, shluknouti.

Schlouba, vychloubavosť.

Schľop, vikýř s dveřmi, zvláště na chlévech (val. slov.).

Schomořený n. schomefený, schoulený: Ležěl tam pod mezú schomefený (slov.).

Schoř: To je schoř, ten všadě vleze (Jevičko).

Schov, uschování: On to bude měť do schovu (val.).

Schůzka: Bylo nás tak schůzka tech dobrodinců, sešli jsme se tak (Zábřežsko).

Schvář: To pivo není na schvář n. schvářní, extra, příliš dobré (Zlín).

Schovánky (pl. m.): Nanynka byla z mlsných a na schovánky od lepšího si ji panimáma brzy zvykla (Žďár).

- Schytrovat něco, chytře navléci, narařičiti (Zlín).
Sichotný, dušný, zádušlivý: Babička sichotná (Jevíčko).
Sit: Sije = mrholí, pokrání (Kunštát).
Šikatať, chvětí se zimou (laš.).
Síla: Ječmeň je ešče při síle, není ještě docela zralý. Zemáky
sú ešče hodně při síle, nedovařené a p. (Zlín).
Símat (snímati): Maso símané, vepřové maso, s něhož horní
vrstva tuku snáta (Zlín).
Sísat (sésat), nahližeti (han.).
Sítká (sétka), sítko, cezák (Zábřezsko).
Sjednat si dělníky (záp. Mor.) = najat si (vých. Mor.).
Skákavé mušky n. houpačky, dřepčík zelný, zool. (Prostějov).
Sklad, seno koním za žebřík založené (Jevíčko).
Składanka pentliček = růžička z pentliček (val.).
Sklapoušený (-póš) klobouk, klapatý, schlíplý (záp. Mor.).
Sklapnout: Sklapni — rozklapni ten palazór = zavři —
otevři (Brň.).
Sklestít, zbití, zničiti: A ve se neosmělíte takovýho člověka
sklestít? Též: sklestít vojsko (záp. Mor.).
Sklípek, skrojek chleba (han.).
Sklučatěný, skrčený (záp. Mor.).
Skočitý chléb, pěkně nakyslý, vysoký pecen (N. Město).
Skolhan, kolohnát: Takově skolhan, a hrá se ješče s malěma
(Jevíčko).
Skořistovat: Žádnému sem jak živ nic neskořistováł = ne-
vzal, neukradl (Zlín).
Skorostajka, která skoro vstává (Uh. Brod).
Skositý, do špice zúžený (val.).
Skrabětělý, runzelig: Má hubu skrabatělú (slov.).
Skrajek s řepy, skrojek s chleba.
Skrast: To mne skradlo! = ošidilo, do škody přivedlo (N. Město).
Skřak, zákřsek (laš.).
Skřečkovať se, stavěti se jako křeček, zlobiti se (Přerov).
Skřéhniť se: Nebudu sa s ním skřéhniť, s křikem se hádati (val.).
Skřencovité dřevo = skřenec, houževnaté, neštípné (Jevíčko).
Skřenčelý: řepa, ředkev = šatnatá, dřevo = neštípné (Zlín).
Skřenčovatět: Brambory skřenčovatěly, od vody, deště
stvrldy (záp. Mor.).

Skřep, skřepy, pole na strmé stráni, nesjezdné, kamenité (Je-
vičko).

Skřivat: Celé rok skřival, chřadl (záp. Mor.).

Skrmět, o nemocném, který posedává: Sedí skrměný (Zlín).

Skrosnat se někde, směstnati se; vkrosnat se někam, vejíti
se; Nemohli se do kostela vkrosnat, ani v kostele se skrosnat
(N. Město).

Skuhnět, kůčeti, o dětech, plačou-li ze vzdoru bez slz, greinen
(laš.).

Skumřák, skrblik (Jicko).

Skúpánit, býti skúpánem, lakomcem: Ten skúpán skúpání (slo v.

Skvasit: S ním nelza nic skvasit, svésti, poříditi (val.).

Slabavý, trochu slabý (záp. Mor.).

Sľábnút: Voda v řice sľábnе, ubývá jí (Zlín).

Slabina, část břicha dole u stehna; člověk má dvě slabiny.

Sladec: 1. svlačec; 2. osladič (Kunštát).

Sľádit = sľačet po něčem, číhati na něco, aby se mu dostalo:
Co tu pořád sľádiš? (Jicko)

Sľanit se, chce se mi pít: „Co se ti pořád sľaní“, ptají se toho
kdo pořád vodu pije (Zlín).

Sľávy, blyskavá zrcadélka na věnci svatebním (slov.) = han.
tříslo.

Slepák, slepejš (záp. Mor.).

Slepák = sľopák, piják (laš.).

Slepičář, zloděj slepic a vůbec drůbeže (Prostějov).

Slepičák 1. prst, ukazováček, též vlezeneц, že jím slepicím
vogldávají, voldávají (ohledávají) záp. Mor.; 2. kurník (Žďár).

Slitý: Jabloň slitá ovocem, plná ovoce. Byl celej slitej od
strupů = samý strup (záp. Mor.).

Sľoboda: Pověz ty nam, pachoľe, kdě je tady hospoda, pro
putničky sľoboda (laš. Suš. 14) = Herberge.

Sľoj, m., vrstva v kameni (val.).

Sľoťuch, slota, sloták (laš.).

Sľub brať, getraut werden: Ja sem brať sľub ve Sľatině (laš.).

Sľunečnik = slunečnice (helianthus) laš.

Sľunečnica, ohnivě sloupy při slunci západu: Večer taka
jasna sľunečnica svitila při sľuncu; jařku, už mamy po
pohodě (laš.).

Sľunečnice, pl. ř., píhy (záp. Mor.).

- Sluno, slunce: proti slono (Pavlinov u Vel. Meziříčí).
Slycha: Už je rok, a po něm slychy vidy (Kunštát).
Slza: Nemáme ani slzy másla = nic (Tišňov).
Smažinka kuzlenčí, smažené kozle (Žďár).
Směsika, směska (Zábřežsko).
Smraďa = smraďák, smraďák, smraďoch.
Smrđirobota, lenoch (Jicko).
Smrtit, chodit se smrtholkou na smrtnou neděli: Děvčata jož posmrtila (Brň.).
Smrtná svajba, hostina po pohřebě svobodného nebo svobodné (Prostějov).
Smutný: Smutná nevím, kam se podět. Jak tam puđu smutná dívka?
Smyk: 1. nehyba, „ene smyči (táhne) jak smoľa“; 2. pobuda, tulák (laš.).
Smýkat: Ptáci na hnízdo smýčú n. vláčá = dělají si hnízdo (Jicko). Smýká se na mne = anfahren (Zlín).
Sňad, žizeň, jen ve rčení: Býl tam hlady a sňady (Zlín).
Sňatek, obilí na stojato: Prodali sňatky a pole pronajali (Kojetín).
Snést: Sněsl voči na dědinô, pohlédł (Vyškov).
Snídaňa = snídaní (Žďár).
Snihovica, voda sněhová (Zlín).
Sobek = sobec (laš.).
Sobený strom, štěpovaný (Jihlavsko).
Sobit: Ten vnohrad sem já sám sobil = založil (slov.).
Sobit si, za své prohlašovati, za své požadovati: On si to sobil se vším činem (val.).
Sobný, arrogant (val.).
Sočit: Posočovali nás, ponoukali, popouzeli (N. Město).
Soňička, slánka.
Somlat. -mlu: Býk somle (o mumlavém hlase, jež vydává roz-zlobený býk i člověk) Zlín.
Somtať sa, sápati se: Netřeba sa somtať na člověka pro nic a za nic (val.).
Somtiť n. somtať, těžce oddychovati (Kojetsko).
Sopľáň, usmrkanec (slov. val.).
Sopľiduda, kdo posmrkuje a neutirá si nosa (val.).
Sota. udeření, ictus. od slov. sotit = uderiti (val.). Též stč. (Jag. Arch. 1888 str. 118.).

Sotonit (int. slov. sotit? srovn. stč. sotny). Usotonil se, unavil se (Roketnice).

Soud: Bel s něm na sódech = měl s ním proces (han.).

Soudit: Žádné mně nesódil = nepomlouval. Posoudili se = pohádali se. Soudili se spolem = vadili se (záp. Mor.).

Soukat, tkáti.

Soumný králík, skotný (Vel. Meziříčí).

Spačovitý kůň, který se vzpírá táhnouti (Jicko).

Spadynka, nedozralé ovoce se stromu spadlé (záp. Mor.).

Spálenka, spálenina na jídle: Jak se vaří při plameňu, to ostavaju na vrchu spařenky (na př. na bramborech černé, opálené skvrny) laš.

Spánek = spaň, nádor na trnech (záp. Mor.).

Spaní: Modlit se na spaní = večer (záp. Mor.).

Spara: Byla tam na mostku taková spara (díra), co moh do ní nohu strčit (Jicko).

Spárat: Kočky spárajú a zbúňajú, kde je co zežrat (slov.).

Sparno: parno.

Spatrýhat, shltati, snísti: Co ten ogar spatrýhá! (val.).

Sperechtit, zkaziti (han.).

Spěrek, omydek, zbylý kousíček mýdla.

Spěšek, spěch: Běžel spěškem = honem (slov.).

Spéznót (han.) = spajznút (val.), ukrásti, spežák, zloděj (záp. M.).

Spichnout se, seškorpiti se: Spichly sme se s tět-kum (laš.).

Spiknout se: Dyž se oheň spikne = vyjde (N. Město).

Spiksa: Ved proti nám spiksu = brojil proti nám (Jicko). —
To je jedna spiksa = spiklá banda (Bzenec).

Spinka, pouto na krávu při pasení (N. Město).

Spisko, místo, kde kdo právě spí, ležisko mimo postel: Zastál sem ho ešče na spisku (val. slov.).

Splata, splátka (Zlín).

Spodit, všude vlésti, spouzeti, též: spodit hřích, mrzutost v domě (Jevičko).

Společnata, dvojčata (han.).

Spolítý chléb, černý (val.), = chorý (laš.).

Spopeřit sa: Ký ďách ta tam vynes? Ať sa nespopeříš! = nesletíš, nespadneš (Jicko).

Spořit: Tráva spoří = je jí hodně. „Spoří?“ Tážou se těch, kteří něco sklízeli. Musím si ešče neco přispořit = trávy přitrhati (han.).

Spouzet, hledati něco nedovoleně, hřmotně něco prohledávati:

Co tam spóziš? (han.).

Spožehovat, snísti: Všecko spožehuje (N. Město).

Sprasnica, svině oprasená, prasátka chovající.

Spravedlivé víno = samo v sobě, echt.

Spravedlivě, věru, vskutku: Spravedlivě sem s tymba koni nemoh ani hnūt (Jicko).

Spraviti krávu = pokliditi. Spravuje voly, nemůže do školy (záp. M.). 2. Spravil si pětítku zeli = naložil (slov. val.).

3. Spravoval sem pohřeb = vyjednával na faře (slov. val.) 4. Spravit se = vypořádat se: Tož co od toho? Ja, nechte toho, šak sa spravime! (slov. val.).

Srážka, prohloublý járek napříč silnice, kudy voda odtéká; u něho „válek“ n. „základ“ (povýšenina, břížek): Odpočínul si na základě (han.).

Spražník, sprženec, společník: Ti sprážníci tam měli v jeho stodole obilí (laš.).

Spřeha: Pojedu do města spřehó, t. j. pojedeme dva s jedním vozem, každý dá jednoho koně a každý si něco naloží (han.).

Spřih, spor: Máme ze sosedem takové spřih (han.).

Spríkat se, zříkati se, vzpírati se, protiviti se: Nespříkaj se! Nespříkám se, že ti to neudělám (Zlín).

Sprouděný dítě, opařené mezi nožkama (záp. M.).

Spůdnělé seno, obilí, stuchlé (Zlín).

Spoušť, příkopka napříč cestou, Mulde (záp. M.).

Spoušťka: Bože na nebi, tohle je spoušťka = Boží dopuštění (Žďár).

Spražňovat louku, s jara uhrabovati (Telč).

Sprysk, voda na cestě nebo na poli rozlitá, v toku stupňovitě zmrzlá (val.).

Spůsobit: Spůobil si koníka, sjednal, koupil (záp. M.).

Spůsobný, úhledný, pěkný: kabát, klobouk (val.).

Spustek, splávek u struhy na mlýn (Vel. Meziříčí).

Spuščenec, rozpustilec (N. Město).

Srazit: Srazil ho s toho, Jmd. von etwas abrathen, abbringen.

Srážet tvaroh (záp. M.; na vých. M. tůžit).

Srážet se: Vone se srážijó = stydí (Zábřezsko).

Srážka na silnici, příkopka napříč, aby voda odtékala (Boskovsko).

Srážka na tvaroh, lis (záp. M.).

Srditý, herzhatt (val.).

Sřečit se: Záleský se o tom sřečil s rychtářem, byl v řeči, mluvil o tom (Žďár).

Srechňatý, naježený: Srst na krávě, na koni byla srechňatá (laš.).

Sruční nohy: Ve dně v noci byl na srněích nohách = k útěku připraven (val.).

Srsteň, srstková halouzka: srstiny = srstky (záp. M.).

Srub, sýpka, hůra (Opavsko).

Srúbek, sklípek na mléko (val.).

Šta = -koliv: Štagdo, štaco, stagde, stagdy, stajaký (N. Hrozenkov).

Stačit: Tá bórka stačila daleko, šla (Zábřežsko).

Stahařa, Klachel (laš.).

Stáj, půda na seno (Jimramov).

Staruřa, stará, stařenka (jméno kravské, laš.).

Starobyť a novobyť, starobyľ (Zábřežsko).

Starý n. janek, při vazbě obilí na poli poslední pokládka; které dívce zůstane, dostane starého muže. Proto se posmívají: Nese Janka, dostala staryho (Prostějov).

Stát za sebe: Ten si stojí za sebe = je zámožný (Jicko); na Zlinsku: Ten je za sebe.

Stativa, pl. n, úzký, malý stav tkalcovský (vých. M.).

Statkovať, pyšnití se, vypínatí se: Něstatkuj se tak! Něsmíme se na to statkovať = zakládati si. Statkovať sobě = auf sich halten: No, dy tež sobě přece trochu statkujtě! (laš.).

Stejnít se s někým = stejným býti: Věšovci se s nama nesténijó, nemají stejného s námi nářečí (han.). Naša řeč se stění s těšetickó.

Steka, stružka vykopaná na louce n. na poli, aby voda odtékala (Žďár).

Steřnica, stelná kráva.

Stěnovica, stesaná kladka na stavbu dřevěné stěny se hodicí (val.).

Stěr, něco rozetřeného: stěr tabáku.

Stežka n. stežnik (záp. M.) = chodník (vých. M.).

Stínat ruce, zalamovati (záp. M.).

Stlaňový hnůj, z lesního listi (laš.).

Stlat se: Jož se stele taky k nám = chystá se (záp. M.).

Stlůščá: Zařváť jak noha stlůščá = velmi silně (val.).

- Sto: Ten kluk stojí sto peněz = mnoho (Vyškov).
- Stojačka: 1. obilí růstlo na stojačce = na stojato (slov., val.).
2. kytka, již mají mládenci o svatbě (laš.).
- Stoják, vysoký les, který dlouho stojí (Brň.).
- Stojan, dřevo (stojatá trouba) kterým odtéká voda z rybníka (Kunštát).
- Stojka, postavač, lenoch (slov.).
- Stojmem, stojmo, stojačky (laš.).
- Stonat, stonu = sténati.
- Stonavý, churavý (Zábřežsko).
- Stončit se: hósata se stončijó, dostávají stonky, peří jim vyrůstá (han.).
- Stoupat: Dyby jenom stóпали po jeho slovech = kdyby ho poslechli (Zábřežsko.).
- Stramať se koho, báti se (laš.).
- Strana: Byli tam z druhé strany: helveti (mluví-li katolík, a naopak). Stranama = v okolních dědinách (Brň.).
- Strapec, malý chlapec (Jevičko).
- Strásnit se: Bode se pořád strásnit jak kohót (záp. M.).
- Strčný (han.) = ščrčný (slov.), třelý, do něčeho smělý.
- Střebovat, spotřebovati: To všecko střebuje se v domě (laš.).
- Strejštitý, vrchovatý: míra, nádoba (Telč).
- Střet: do střetu íť komu = naproti (val.).
- Střelák, zub třenovní (han.).
- Střenko, násadka, krátké ozdobné bičisko (záp. Morava).
- Strhnout: Ponáhlej sa, ať to do večera strhneš = doděláš (slov., val.).
- Strihnout: Dneskaj strihlo místy jak sa patří = sprchlo (Jicko).
- Strísľý, hubený: kráva (záp. Mor.).
- Stríštit se: Řeka se stríštití = chytá led (záp. Morava) = stříní se (val.).
- Stríž (ovci) = stříhání (slov., val.).
- Strížit: Voda stríží = stríštit (Brň.).
- Strk: To je jakýsi strk = na nic člověk (Přerov).
- Strmišćena, strnisková jetelina (han.).
- Strnadit, dávatí něco na vysoké nepřístupné místo: kde pak ses vystrnadil? dybys tak spad! (Kunštát).
- Strněná žaba = ropucha (záp. Mor.).

Stroboul, strbouleček, starý zákrsek, sešlý stromek (záp. M.).
Strojena, ženská, která se ráda fintí (val.).

Strzub, žebřík u jeslí neb u koryta, za který se dobytku píce dává (laš.).

Strop ě. (Dačicko).

Strojit trávu, trhati: Trávu strojíme do koše (Dačice).

Strouhátko (ô) na perník, strôhadlo na zeli (Jevíčko).

Stroumat se, ostýchati se: Nic se nestrômněte! (han.).

Stroponit něco, int. slov. stropiti (záp. Mor.).

Strožena = ostružina (Vyškov).

Strž, „jak se včel říká: stav“ (slov.) t. na řece.

Stůha obili = stoh (záp. Mor.).

Stukať, sténati v nemoci (laš.).

Stvora: hleďte si stvoru! když někdo malý a slabý hodně láteří a se v před dere (Jicko).

Stýskat se: Stýskalo se mi tam chodit, nechtělo; na vých. Mor. stíhalo se mi.

Styk, vaz: zlomiti si styk (laš.).

Sudík = surdik, komůrka, nízká světnička.

Súch (sôch), suchý strom (han.).

Sucháč, sucháň, suchoun, suchý, hubený člověk (slov.).

Suchomeř, přezdívka hubenému Jicko)

Sulčivý, člověk zlé huby (Jimramov).

Sumtať: Žere, tak sômce, kráva plnou hubou (Jevíčko).

Sumtit, těžce oddychovati (Jevíčko).

Suntit: Péro pokažené na harmonice suntí = křapí (z. M.).

Sunuť = sanuť, saň (han.).

Súpurlivý = súporný, urputný (val.).

Súrať: Aťe už mi súraťo! (laš.) = nahánělo.

Surovizeň 1. sychravý čas. 2. syrové dříví (val.).

Súš, voština.

Suška, sušica, 1. suchý strom, 2. žena, která nemá děti (laš.).

Sušina, suchá půda; op. mokřina (laš.).

Sušný, sušící: Na vesno vzduch už je sušnější (slov.).

Suvka (ô) na peři, spodní cícha (Jevíčko).

Sužovat: Už ňa s tým nesužuj = netrap, dej pokoj (val. slov.).

Svačina, hostina, kterou vystrojí „úvodnica“ kmotrům po úvodě:

Krumlé dělají temu malému svačinu (Jicko).

Svačínat = svačiti (Žďár).

- Svaďat, tlachati: hlópy svaďání (záp. Mor.).
Svaďbiť se, svaťbu slaviti, o rodičích ženichových n. nevěstí-
ných: V úterý sa u Bazalů svaďbili (val.).
Svalit: Svalil jeleňa = zastřelil.
Svátek: Dé se (si) svátek = dej mi pokoj (záp. Mor.).
Svatojáanky, malé studánky, jejichž zřídlo trvá od jara do
sv. Jana, potom vyschne (slov.).
Svávoľa, svévolný člověk (slov.).
Svěcená voda: Nepomože ti odtůď ani svěcená voda = nic.
Svět: Měly s ním ony tři světy = velkou potíž (val.).
Světit sa s něčím: Nebudu sa s tebú světit = dopalovať,
ošťárat (Jicko).
Světlo, přikopa u silnice (Boskovsko). — Děvče jak světlo
hezky (Zábřeh).
Světovať, na světě býti, žiti, světa uživati: Je nemocna, ona
už něbudě dľhu světovať (laš.).
Světýlko, svatojanská muška (záp. Mor.).
Svině, pařez, na němž se dříví štípe (Jevičko).
Svinstvo, coll. = svinský dobytek (záp. Mor.).
Sviselní okno, ve svislích.
Svižďola, běhula, toulavá ženská (han.).
Svobodnica, svobodná ženská (Žďár).
Svor = 1. vor (záp. Mor.); 2. svornost: Jsou do svoru (Brň.).
Svůj: Já sem svůj = samostatný hospodář (laš.).
Synča — ať, dítě, syneček: Já sem temu synčatu hrubě prať
(laš.).
Sypka, cicha (Žďár). Jinde je sypek peři v peřině; sypovina
= látka na spodní cichu.
Sýpnout: Ani nesýp = nedechl (Zábřežsko).
Syroviť, býti syrovým, rozpustilým, páchatí nezbedu: Ona
syroviľa (laš.).
Syrovizeň, syrové dříví: Doněsla na hřbetě take syrovizně (laš.).

Š.

- Šabalka, vězení (han.).
Šábřit, šukati (Třešť).
Šagá = šak já; tak i: šagu = šakju, tagu = tak ju a p. (val.).
Šáchor, rohožka z rákosí na pokrývání vozů (val.).
Šáchorka, láhev rákosím n. štípaným proutím opletená (val.).

Šachuľa, kdo na obou ramenou nosí, obojetník, Zwischenträger, Klatschmaul (laš.).

Šajtovný, šikovný: Tě se šajtovně k temô! (han.).

Šalouch: Dělá šalóche = je pyšný. Dělá se z něho šalóche = blázny, „šoufky“. Te šalócho! = blázinku! (kdo se dal obalamoutit) (záp. Mor.).

Šamořit: 1. padělkovati, šukati (záp. M.). 2. temně zníti: A co to tam šamoří v té naší zahrádce? Gajduje tam gajdušek seďa na kadrátce (Suš. 614.) 3. míhati se = šemořit se (slov. val.).

4. baviti se, hráti si: Dítě se šamoří samo nadvoře (Jevičko).

Šamšík, podlouhlý, slaměný košík = sotor (Jevičko).

Šapcovat, prohledávati kapsy (Třešť).

Šarapóch, zadní přička na saních, na které se stává (Jevičko); slov. šarapatky.

Šarmitať, rozháněti se něčím (= šermovati) laš.

Šástať někoho s řečum, jizlivě popichovati (Jicko).

Šastit sa: Sem sa na tých voľkách šastil = oíkl, ošidil (Jicko).

Šáší: 1. palaší, rákosí (slov.). 2. roždí: Chodí na šáší do lesa, nese šáší z lesa (Jevičko).

Šašina, tráva ostřice.

Šatnatá řepa, uvnitř dutá.

Šatřit se koho, štítiti se, vyhýbati se komu: Každý se mě šatřil, aby mi němusel nic dať (laš.).

Ščagel, klacek (Brň.) = ščakél (Kunštát).

Ščavík, ščadlík, ščovík (Kunštát).

Ščekuľa, štekavá ženská, hubačka (laš.).

Ščep = jabloň (záp. Mor.)

Ščepetka, špetka (Brň.), ščepitka (Dačice).

Ščepka, špetka (Tišnov).

Ščepohlavá husa, s černou hlavou (Jersín).

Ščepovat komu co, vyžvatlati: Už mu to všecko vyščepoval (Kunštát).

Ščerbatý na Třebicku a dále na západ neznají, užívají za ně zubatý a p.

Ščerchat, ščerchnout, rasseln: Ščerchál klíčama. Peníze mo ščerchale. Ščerchla křídlo (záp. Mor.). = hrkat (vých. M.).

Ščerchula, žena, která všecko „vyščerchá“, vyslepičí (Kunštát).

Ščerkotka, hračka dětská: dutá, dřevěná koule na topůrku, v ní trochu hrachu nebo kaménky (záp. Mor.).

Ščetka, kůl, „jehla“. Má-li se stavěti budova, kde není pevného základu, vrážejí se ščetky do země a na ně se teprv staví základ (Loštice).

Ščička, trapeček na val. vestě.

Ščihlit se (ščihlět), štířiti se: Pořád se temo ščihli (han.).

Ščimrať, syn. žuchlať, glimať: Ceľy děň ščimře = pojídá krajíček za krajíčkem (laš.).

Ščíplavina, štíplavá chuť: Seno nevysušené dostane ščíplavinu (laš.).

Ščírka, ještěrka (Přerov).

Ščív, coll. ščíví, ščovík (vých. M.).

Ščudlat, 1 špihlat, škaredě n. bez potřeby řezati: Děti rády ščudlají (N. Město). 2. (iter. ščudlikat), klepati na kliku, aby otevřeli, když je zamčeno (han.).

Ščuhlit se, smáti se; ščuhlena (ščöhlena), děvče smíšek (Prostějov).

Ščuhrat, vysychati, trouchnivěti: Posečte tú otavu, šak už to neporoste, bude to ščuhrat leda. Vyščuhraný chléb = okoralý, vyschlý (Zlín).

Ščukat, škytati: „No počkej, šak ti bude drščka ščukat“, když někdo jda do pole nebo přes pole, nechce s sebou vzíti jídla (Jicko).

Ščůla, járek po dešti (Třebíč).

Ščuľcovať sa, uskrovňovati se: E, nebudu já sa ščuľcovať, tak sa s tým ščuľcuju (val.).

Ščulingat, skákati o jedné noze (Brň.).

Ščouplý, štíhlý, hubený: Tě pšeňce bódó ščóply = chudého zrna (han.).

Ščôřánek, skrojek chleba (u Prostějova).

Ščurnej, bujný: Na štědrý den dáva se kohoutovi česneku, aby byl „ščurnej“.

Šebinkê (šibanky, šibenice), část trakaře nad kolečkem na zad zahnutá (Prostějov).

Šefrán = šafrán.

Šemořit, šimrati: V noci mne cosi šemořilo za koleno (slov.).

Šepeľit, šeptati (laš.).

Šepľat, -plu, šišlati.

Šeredit se s někým, hádati, křičeti, hašteřiti se (Jevíčko).

Šetľina, šetľinka, suchý, hubený člověk: Taková šetľinka (laš.).

Ševcůvka, ševcová (záp. M.).

Šidařa, kdo šidí (slov.).

Šija, vchod do sklepu. V šiji bývají hrnce s mlékem.

Šílený: kůň = divoký (N. Město).

Šípat 1. špiniti: Zašípała si sukničku. Ty si šípál, já sem prała (val. laš.). Odtud: ušípané = prase (vlastně ušpiněné dobytče). 2. (šěpat) vískati, hledati vši (Zábřežsko).

Šíplít se, štířiti se, usmívati se. — Šíplenka, ženská, která se šíplí (Kunštát).

Šírat se, šeriti se: Než se šíralo, bele sme jož na cestě (záp. M.)

Šířeba (šě-), šířka velkého rozměru (Jevíčko). — Šířava, jm. místní. srovn. dálava, veliká vzdálenost.

Šiškoň, kdo má tuze naduté, „šiškaté“ skráně, jako by za nimi šišky (knedlíky) měl (Přerov).

Šišvor, slepená v tvrdý chumáč vlna (val.).

Šít: Cosi se na vás šije = chystá. Už se všelico proti němu šilo.

Šízavý, šídlavý: nádoba, která vypadá, jako by více pojala než skutečně pojme (Slavkov).

Škamrat, louditi, žebroniti (Jevíčko) — slov. reptati. domlouvati někomu: vyškamráł mu.

Šklebna, žena. která se ošklebuje.

Šknuřit se, upejpati se: Tohle je nevěsta! Ta ví, co chce a nešknuří se (Žďár).

Škobřa, ohnutý nůž s dvěma držadly na odírání opareného vepře ze štětín.

Škobrc! a už letěl.

Škodovat, míti škodu: Škoduju 5 zl. (Zlín).

Škrabák, kusý, useknutý, starý srp na trávu (han.).

Škrabat. Slováci „škrabů“ jenom zemáky, jabka „krůžlů“ (krůžlat), Hanáci „škrabajů“ i jabka. Škrabek (han.) kruželka (slov.), oškrabaná slupka s jablek.

Škračit, škvařit (vých. M.).

Škraka, rozškracené (rozpuštěné) slaniny se škvarky (s oškvarkami, val.).

Škralupina, škráloup (Přerov).

Škrambal = škarbal, stará obuv (Jevíčko).

Škrambala, kdo při chůzi nohy vláčí.

Škraň, tvář, lice: Ten má červený škraně. Polóbil ho na škraně (han.).

- Škrančet, plačtivě prositi, ošklebovati se: Co pořád škrančíš?
(vých. M.).
- Škrát, sněhový škraloup (val.).
- Škrčet: látka trhaná škrčí.
- Škrk, škrk označuje zvuk, jež působí látka trhaná. Škrk ven
= ten tam (slov. (val.)).
- Škrékat, škréknút, křičeti 1. o slepici skřečící; 2. o člověku:
Škrékl na něho. Neškrékaj na mňa (slov. val.).
- Škrhelec, ornice smíšená s „kaménčím“: Ve škrhelci sa roďá
sypké kobzôle (Jicko).
- Škríp, kosinka, husí křídlo (val.).
- Škrně, -ete, škrniátko, malé, nevyspělé dobytče, zvláště prase,
sele (záp. M.).
- Škrnět: Děfo ji tam škrnělo = plakalo (laš.).
- Škrobať, škrabati zemáky syrové; oškrobiny = oškrabanéslupky.
- Škronět, šklebiti se, natahovati moldánky, „škróna“ (Jevičko).
- Škrontat: malý ve velkých botách škrontá (Brno).
- Škrpať, obuvi silně o zem tříti. Odtud: škrpaný (tanec) =
valčík: Zahrajtě nam škrpaného (Jicko, laš.).
- Škrpaľa, kdo nohy vleče, smýká (Jicko, laš.).
- Škrtúsit, intens. škrtit (slov.).
- Škrubka, organtin (Brň.).
- Škruntý, velké, roztrhané boty (Jevičko).
- Škrut, kra ledová (han.).
- Škrutať se, tříti při chůzi obuvi o zem z lenosti: Co pak te
se tak škrôtáš? (han.).
- Škrut, drobounké kůstky ve vařeném mase (val.). Nemám ani
škrutiny slanin.
- Škutatý list, chlupatý (škut, kudly) val.
- Škvět: Sádlo škví, když se skvaří (Jevičko) = pšká.
- Škvrkat se, scvrkati se (N. Město).
- Škvrnět, winseln, wimmern: To děcko pořád škvrní; odtud:
škvrně.
- Škvrzať: zmrzlý sníh škvrzá pod nohama (Jevičko).
- Škymrat = škemrat, žebroniti (N. Město).
- Škyra, puklina, štěrbina (záp. Mor.).
- Šlahún, dlouhý omlád z kmene vyrostlý (Jicko).
- Šlak n. člak: 1. šlepěj (záp. M.). 2. Šlaky, okrajky sukenné:
šlakovy bačkory (Vel. Meziříčí).

- Šlakovat koho, stopovati (záp. Mor.).
Šlápota = šlepěj (Žďár).
Šlažit, ušlažit bičem, šlehnouti (slov. val.).
Šleta, břidlice (laš.).
Šlechtit se, dařiti se (o drůbeži): L'etos se nám drůbež málo šlechtí (Zlín).
Šlohař, dílovedoucí v „dílňě“ (venkovské olejňě), dokud bývaly (Prostějov).
Šlichta u dobytka, když druh druhu při trkání chlupy sedře a kůži prodře (han.).
Šlinec, šlehanec od biče (N. Město).
Šlōček, nálevka z rohu, již se nadívají jelita (Jevíčko).
Šloupnout, šlápnouti (Jimramov).
Šlová putna, Hängebutte (laš.).
Šmatlat, pařkati; vyšmatlaný bot.
Šmatrcha, n. šmatera, kdo stále klopýtá, do všeho vrazí (záp. Morava).
Šmidka chleba, skyvka (slov.). Srovnati jest sloveso „ušmignút“ = ukrojiti.
Šmiheľ, -hľa, bič (laš.).
Šmikaná, hra na schovávanou (Brno).
Šmikó, šikmem (han.).
Šmikuranda, špatná ženština (Jimramov).
Šmižný, svižný, ohebný: prut (Jicko).
Šmuk = aksamitka (v. t.).
Šmúr, špína na šatech (laš.).
Šmurač, kdo „šmúrá“, špatně píše, kreslí a p. (laš.).
Šmúrať, šmurygať, špiniti (val.).
Šmytec, smyčec (N. Město).
Šňůrka: Ten z toho má také šňůrkó, výdělek, profit (Jevíčko).
= pantle (Věrovice, Jicko).
Šomtat se, loudavě jíti; šomta, kdo se šomtá (Kunštát).
Šoplstat se: 1. brouzdati se (N. Město). 2. Volné rukávy košulí, tak sa jim šopřstaly kole ruk = volně se otíraly (val.).
Šotřcať někým, chopiti jej za prsa a k sobě a od sebe jím strkati (val.).
Šotřňát, hrabati se, ubíratí se: Šotřňáť dál na horní konec dědiny (val.).

- Šoukat fazole do důlka, šprtat (záp. Mor).
- Šouleek, prst z rukavice (han.).
- Souplý (ö) = ščóplý, útlý, malý: noha, obratný: šóply děvče (Jevíčko).
- Špajdať, šmatlati, šantati nohama (laš.).
- Špajdavec, šmatlanec (laš.); špajduľa (o ženské).
- Špara, skulina, prostor mezi dvěma staveními, zcela těsně k sobě nepřiléhajícími (val.).
- Šparák, drát na cidění dýmky.
- Špatit, hyzditi: Ten obrázek kostel špatí.
- Špejlek ě, špélek han., špilek slov., val.
- Špeňár, největší hřebík do desek.
- Špeněk, švih vyrostlý z kořene, zvláště švestkového (Zlín).
- Špeta 1 spojené konce prstů, 2. co se mezi spojené konce prstů vejde: Zašlo mi za pahnozty, nemožu ani špety udělat. Přidajte ešče ze špetku! (slov. val.)
- Špičák, silná motyka na štěrk a lámání kamene (N. Město), jinde zvaná kylhof n. krompáč.
- Špičky, sirky (Zábřežsko).
- Špihólet chléb, nerovně krájeti (Brůň, jinde: špihlat).
- Špichél 1. trn špidlatý (Zábřežsko). 2. hůl s příčkami, na níž se udí maso v komíně (Jevíčko).
- Špinit, pomlouvati.
- Špiran, dubinka (han.).
- Špižek, dřevěná nádoba na sýr, dole širší než při vrchu = faska (Jevíčko).
- Špižirně, skříně na potraviny (Jevíčko).
- Špechtať, pleskati, plkotati; šplechtat se = chlemtat se, smáti se při mluvení (Jevíčko).
- Šplhanec: Pľuh neurál nic hľiny, ostál šplhanec (Zlín).
- Šplóchtat se ve vodě, blátě, šplíchat, brodit se (Jevíčko).
- Špračka, hračka (han.).
- Šprňat sebú: házeti sebou: Rak sebú tak ve vodě šprňál (Zlín).
- Šprtať jabka, škrabati nožem, jako dělávají bezzubí (han.).
- Šprtaľa n. šprtavec, kdo šprtá nohama, šmatlavec (laš.).
- Špruchel = šprušel, příčka žebřová (Jicko).
- Špluchtanina (ö) = šplóhta, polévka ledajaká (Jevíčko).
- Šprýňat = šprňat: Ryba šprýňala, mrskala sebou (val.).

- Špunit se: 1. venku se špuní, je mlhavo, poprchává. 2. Špuní se = natahuje kedy (moldánky), pláče (záp. Mor.).
- Špuněk, ob. pl. špuňky (han.) = šubry (slov.), šišvorce od bláta sešpod ženských šatů.
- Špuňkat, ušpuňkat sukni.
- Šreja: Držel v ruce kameň trochu šrejů = šikmem. Ve svišlách je k vrchu šreja (Zlín).
- Šršňák = sršeň (Drahany).
- Šrůtka, dlouhý kus masa uzeného po délce rozpůlený, tak že oba díly jen na tenším konci souvisí. aby se mohla šrůtka pověsiti (slov., val.).
- Štabárat, štabarcovat, působiti hřmot, zvláště přehazováním hřmotičích věcí, na př. na komoře. Co tam pořád štabará? (Zlín.)
- Štabarc. hřmot (Zlín).
- Štakel, klacek (Jimramov).
- Štebel (něm. stabel) = šprušel (něm. sprosse) na žebři (laš.).
- Šteník = štyňko, má 10 pásem, pásmo 40 nití, 30 pásem je předynko, 60 šteníků je štuka (Jevíčko).
- Štippek: Nemáme štipka chleba (Jevíčko).
- Štok, dlouhý, úzký stůl na kozlíku ve vesnických hospodách.
- Štragať sa n. štrachať sa, s nějakým břemenem po neschůdné cestě namáhavě jíti (slov. val.).
- Štramľať sa, namáhavě se vléci (o churavém a p.) val.
- Štrnkat, zdárat, štourati: Štrnkali do toho (záp. Mor.).
- Štula, podkop na roli, aby voda odtékala (záp. Mor.).
- Štulísat, dopadati na nohu, kulhati, klátivě choditi (Kunštát).
- Štvrť (han.) = píd.
- Šudoľit, vrzoľit: Tak to enom šudoľilo, jak dyž muzikant žmoľi šmigec kolofóuyjú (Zlín).
- Šúchať, tríti: ošúchaný kabát = obnošený (laš.).
- Šuchtačka = šukačka, loudavá n. nepatrná práce po domě, úklid a p. (val).
- Šukat, fazole do důlka postrkovati = šprtat (Jevíčko).
- Šulařka, pokladnička s dírkou na vybírání příspěvků peněžných (Brň.).
- Šulistka, zakrnělý plod (záp. Mor.).
- Šumelilo se = chumelilo (Zábřeh).
- Šumplica (šômplěca), metelice (han.).

- Šumtaná práce = šoukavá, loudavá (Jevíčko).
Šupat, hodně jísti: Našupál sa (val.). Šupaňa, žrádlo praseti
ze šupek pohančených a zemáků.
Šupina z ořecha, z vejce = skořepina (Zábřežsko).
Šupkat, šoupavě choditi. V tech papučách se faň šupká (Zlín).
Šuplstat se po zemi, šoustavě se posouvati (Kunštát).
Šurp, lupinky kůže ve vlasích; na o voci ruda, šurpivé jabko, šurpáň.
Šury: Chodil šury mury = sem tam (Jicko).
Šurý, šilhavý (laš.).
Šustinky z ořechů = skořepiny (od Šumberka).
Šustka, živé, lehké děvče (han).
Šustky, pl. f., kroupy ledové (záp. Mor.).
Šuša, nepořádná ženská (záp. Mor.).
Šušať, šuškatí, šeptati (laš.).
Šušňák, kdo loudavě práci koná (val.).
Šušnit sa s něčím, piplati se (val.).
Šutky, dudy; napitý jak šutky (val.).
Šútořica, vánice tvrdým sněhem drobným (val.).
Šúvarina, plevel ve vymláčeném obilí; nečisté obilí je sama
šúvarina (Březová uh.).
Švačka, švadlena (laš.).
Švajdat: Než on se přišvajdá! rozšvajdaný, švajdavě chodit:
šmatlavě, kolébovavě (Jevíčko) -- slov. val. gľajdat se.
Šváľat: Tak se to šváľá v hubě jak šiška = dělá švaľky
(žvance) laš.
Švaľek, svalená částka nerozdělané mouky v omáče n. ve
chlebě (val.).
Švaľka = švadlena (laš.).
Švancara, palice (od Velehradu).
Švandračka německá, nesrozumitelný jazyk cizí.
Švandrčit, švandrkovat, mluvíti cizím jazykem neznámým
nebo vůbec rychle, nesrozumitelně.
Švejhat, šmatlat: sešvejhané boty (N. Město).
Šverc, pašer.
Švih, ocas hověziho dobytka (Jevíčko).
Šviholit, šveholiti, štěbetati, hovořiti (záp. Mor.).
Švihovec, březový prut na děti.
Švihýcnút, int. slov. švihnúť, uhoditi: Švihýcť mēchem o zem (val.).
Švrně -ěte, malé dítě (Holešov), jinde škvrně.

T.

Tahák, tahadlo u pumpy (Jevíčko).

Tahnút: Už ně tahne na padesátý (slov. val.); olej, burčák = lisovati.

Tahoun, smyčka u boty, za kterou se bota na nohu natahuje (Jevíčko) = natahač (Zlín).

Tajak = tak jak (val.).

Tajový čas, Tauwetter (laš.).

Tak, bez toho: Šak po něm tak nic není (val.).

Ťakviť sa, obliskovat se: Zpoza hory slůnko už sa ťakví ve mĕle. Mach sa enem trochu ťakví medzi stromy = značil v nejasných obrysech (val.).

Taliga, dvoukolový vozík (val.).

Ťampať se, ťapati, ťmatlati se po mokré, na př. po mokré roli: Ten ťampaťa, kde se tam zas ťampať (slov.).

Ťaňatať se, -cu se, potácti se (laš.).

Tantery, pl. f., Spielmarken (Třešť).

Taran, beran na zarážení kolů (laš.).

Taras: 1. chvoji: Šle na taras do lesa (Zábřežsko); 2. Zeď ve studni, podezdívka zahrady, pole na stráni (Jevíčko).

Tarazgat = taráňat, pokřikovati (val.).

Tarča: Natahuje tarču = má hubu na pekáč, pláče (Zlín).

Tarčit se: Proč se tarčíš? = durdiš? (Zlín).

Tartas, hluk (záp. Mor.).

Ťafúchy, pl. m., klechtanice, nedobře připravované jídlo: Take ťafuchy ja nerad (laš.).

Tažitý kameň, podlouhlý.

Tejcit, dychtiti, toužiti: Tejci do domova (N. Město).

Tejdenek = týden: Před tejdenkem, v tejdenku (Jemnice).

Těka (týka, tyka), tyč chmelová (han.).

Tělatnik: Kráva má cosi v tělatniku, Gebärmutter (laš.).

Tělesnosť, euf. ženská hanba, jako „přirození“ mužské (laš.).

Tělúch, telátko (přezdívkou), hlupáček (laš.).

Temno mluvit, šeptem.

Ténka (týnka), tyčka (záp. Mor.).

Tenko, málo: Po tenku jich tam bylo. Máme peněz po tenku.

Tenký hlas, vysoký (op. tlustý).

Tepló: Rybník se loví na tři tepla = každý třetí rok (Telč).

Teplý, bohatý: To je teplý strýc, má nekerý tisíc.

Těr, rybí semeno (ryby se třou).

Těřazg, drobné, ostré kamenčí (val.).

Terazky = teraz, nyní (laš.).

Terš, f. —e, tíže (záp. Mor.).

Těžko: Varaj (vari), bo mam těžko (t. j. nésti, vesti), těžko nesu, vezu (laš.).

Tichopad, tichošlápek (laš.).

Tichý: Byl sem s tichú dušú = ani sem nedutal (Zlín).

Tiña = tín, stín: Chodi jak tiña (laš.).

Tínit: Jak je ke štvrtěj hodině, tož tam už tíni, je stín, slunce nesvíti (slov., val.).

Tížit se: Bože, netíží sa mu ešče na staré kořena = práce mu není obtížná (Jicko).

Tkanice, krajky (Slezsko).

Tľapor, roztlápaný, široký kravinec n. krombožinec (laš.).

Tlaskomina, laskominy (Telč).

Tľipať: Vápno tľipe, t. j. když se hasí dělá: tľap, tľap, tľap! (laš.).

Točenica: 1. točení, 2. Ringelspiel = točák (val.).

Točenice u dveří, panty, na nichž se otáčejí dvěře (Cidružice).

Ťohnat se (záp. Mor.) = téhnit sa, (slov. val.) tlačiti se.

Toli = tolik (han.).

Topit máslo, vyvařovati, rozpouštěti (vých. Mor.).

Toporo, držadlo u lžice (Jemnice), u Želetavy: pořišče.

Toto: Lidé by se chystali set, a toto nechce pršet. Dyž toto pořád prší! (Zlín).

Tótry, troud, práchno: Dřevo suché jak tótry (Jevíčko).

Ťpať, cpáti: Ťpať po plnej hubě (laš.).

Tragat někoho někam, strkati (han.).

Trak: V traku nějakým musela bét = v nebezpečenstvjó (Zábřežsko).

Třásna, třepení, charpie (laš.).

Třást se: Ta pověšt se pořád třásla mezi lidem = kolovala, udržovala se (Zlín).

Tratit: Nádoba trati = teče, je puklá (Kunštát).

Trávit: Tam se dobře tráví = jí (Žďár).

Travřena, trávnice, travařka, Grasmagd (han.).

Trdloň, člověk hloupý „jak trdlo“ (slov.).

- Treperenda**, povídavá žena (záp. Mor.).
Trhař, kdo žene voly na trh (Dačice).
Trhovisko, tržiště (Zlín).
Try (trý): Ani steblo na try nepřeloží (Telč).
Tříný, zbytky od krmení koni na cestě (val.).
Tříska, dračka (záp. Mor.).
Tříšlo n. stříšlo, ozdůbka ze žlutých drátečků na pentliku nevěstině (han.).
Tříšť, led s vodou (záp. Mor.).
Trkačka = kráva (potupně). Má ve chlivě než jednô trkačkô (Prostějov).
Trkat: Trkało ho dobré bydlo.
Trklý, podnapilý (val.).
Trmat se, trmáceti se: Nebylo třeba toho dařekého trmání (val.).
Třnec, mladý trnový (švestkový) stromek (slov., val.).
Trnovec, trnový prut.
Troch n. trók, drak (Zábřezsko).
Trořit se, drobiti, rozpadávati se (laš.).
Trombasa: Te trombaso = troubo (Brů.).
Troponit, tropiti: Otec to netroponil, t. nekouřil (Dačice).
Troudník (õ) 1. trubec včeli, 2. škatulka na sirky (za stara na troudu) Jevičko.
Trpce: Já su doma trpce = mně je trpko (N. Město).
Trpět: Já jenom vo to trpím, aby . . . = usiluju (Kunštát).
Trtat, trckat, trckem běžet, trippeln (val.).
Trtoň, blázinek, střestěnec (Jicko).
Trtožit sa s kým, tahati, trhati (val.).
Trubkovat pole, drenážovati (Zlín).
Truc s gen.: On je truc toho a toho = právě takový jako ten a ten (slov., val.).
Trudit: Pořád mu trudí je nevrlý, nespokojen. Což ti trudí? (han.).
Trudka, trudovatá zába, ropucha (N. Město).
Truchlenka, osoba upejpavá, nemluvná (Slavkov).
Trut, trubec včeli (vých. Mor., Slezsko).
Trvácnost = trvajícnost (od Bzenec).
Třířit, smlouvati: kúpila netřzený hrnec (val.).

Tržkať ovce, rozdělovati. Když pase jeden ovčák několika hospodářům ovce, přizene ovce před statek, z kterého některé jsou, volá: trž, trž, trž, trž! Ovce z toho statku samy od stáda se oddělí a domů pospíchají (val.).

Tudlikat: Tudliká na tudlikačku, píská, hraje (posměšně)
Zlín.

Tuchnúť: Ve sklepe tuchne = citit stuchlinu (slov., val.).

Tuľačif sa int. slov. túľaf sa (val.).

Tulaj, násadka k dlátu (Lukovany).

Tuľaja, Tölpel (laš.).

Tuľčatý: kyj, kůl, sochor, co je zakončeno do tupa jako tulec (laš.).

Tunka, lněné semeno (Třebíč).

Ťupek, kousek, drobet: Nemám ťupka pole; ťupinek, drobinek (Jevíčko).

Turčinka, vonička (kytka) z mařího listu, čibru a šalfije.
(Brod).

Turnit se, dychtiti: Býl všecek sturněný, dychtiv, co by už tam byl (Zlín).

Ťuýk = ťuhýk, sejček (val.).

Tuze han. a záp. Mor. = velice (vých. Mor.).

Tvrđina: Ja nejsem taka tvrđina, tak tvrđý, necitný člověk (laš.).

Tvrđý: Dnes je tam tvrđý mráz. Byla už tvrđá tma, dyž sem šel s pole. Býl tam do tvrđý tmy. — Tvrđá daň = přímá (Třešť). Je tvrđý na učení. Tvrđe obilí = žito a pšenice.

Tvrzení, kšandy u trakaře (han.).

Tyčka záp. Mor. = žrd n. žerď (vých. Mor.).

Tylec na sekyře, motyce atd, část při topoře opačná k ostří, již se zatlouká.

Typle, trámy na strop (Jevíčko).

Tyřif, běžeti: Ale musíš hodně tyřif. Nono, to ja tam při-tyřim = doběhnu (laš.).

U.

Ubezdušit (hobezdošet), zabiti (záp. M.).

Ubezoumit (ubezhōmit), ukonejšiti, uchlácholiti (Kunštát — Jevíčko).

- Ubohý: chvála, pýcha, t. j. toho, kdo se nemá čím chlubit, pyšniti (Jicko)
- Ubožit: Lecikdo krejcar si uboží = vyprosí, vyzptá (laš.).
- Ubytá: Je to na ubytú = ještě to „ujde“ (geht an!). Bylo s ním ešče na ubytú = „k vydržení“ (auszuhalten) val.
- Úcta: Hospodář nalil a podával úctu = zavadával. Úcta po funuse = počastování (Žďár).
- Ucupánek (hocopánek), malé dítě, které se uči chodit a mnoho se unaví = ucupá (záp M.).
- Učáchaný, ubroděný, ucouraný (laš.).
- Učík, ujec, vepřový žaludek (han).
- Účinnivý člověk, úslužný (Kunštát).
- Učkat někoho, čekati, až odejde: Učkal je = jak odešli, vlezl do stavení a kradl.
- Učnica, Lehrmadel (Přerov).
- Udatný (ódatně), hrdý (Zábřeh)
- Údělek (hódělek) 1. habitus, vzrůst: Ten má pěkné hódělek.
2. nčarováno: Máme hódělek = krávé uděláno (záp. M.).
3. lajdák (Zábřežsko).
- Údoj, vydojení, mléko na jedno podojení vydojené: ranní, večerní údoj. Kráva dá tak s más na údoj = na jedno podojení (val).
- Udřet sa na někoho, osopiti se (val).
- Ugrabaný, grabatý = nešikovný, neobratný (laš.).
- Uhampésat se, utahati, unaviti se (Kunštát).
- Uhanbit se: Já sem sa uhaňbila temu = zato zastyděla (Pomoraví slov.).
- Uhel, socha, sloup v parkaně (Jevičko).
- Uhlazkaný, uhlažený (laš.).
- Uhlisko, místo, kde hořel oheň, na př. na poli (Zlín).
- Uhnout něco, ukliditi: Uhnuli dřevo (Zábřežsko).
- Uhodit se: „Budě přšet?“ „Kdo vi, jak se ešče uhodi,“ t. j. bude-li, či nebude, jaká bude „pohoda“.
- Úhorovat, úhořit pole, nechati úhorem.
- Úhrabečník (hőhrabečník), hőhrabečně koš (Jevičko).
- Uhřasnút se, uleknouti se.
- Uhrazit sa, uleknouti se (val).
- Uhrdlit se, uškrtiti: Ptak strčil hlavu do putliny a uhrdlit se (laš.).

Uhýlit se (ohélet), ztratiti se, na zmar přijíti: Ohélél se na vojně. Kačena se nám ohéléla (han.).

Ucházet: Cesty mu ucházelo = ubývalo (N. Město).

Úchmatek = uchýtká: Dělán to enom tak na úchmatek, t. j. tehdy, když zbude chvilka od jiné práce (val.).

Uchmúlit sa, uchmuľovať sa, usmáti se potutelně: Švagera sa enem uchmuľováľ (val.).

Uchmúľený čas, zachmoulený, pošmourný (laš.).

Uja (huja), veliký ujec = vepřový žaludek (Nov. Město).

Ujat: Kdo jednou grunt ujme, ať si pak splácí a druhé po dělí (Žďár.).

Ujatý: Role sú všecky ujaté = zaplněné, pýřem, neplechou zarostlé (Jicko).

Ukazovat se: Žito se pěkně ukazovalo = na žito byla pěkná ukážka, naděje dobré žně (Zlín).

Úklidný: divka ōklědná, která dobře a ráda uklízí (Zábřezsko).

Úkol. Hrnčíři na výročním trhu neprodané zboží rozdělí „na úkoly“, na díly. V každém úkole je zboží různého druhu a rozdílné velikosti, a úkoly se prodávají po stejné ceně. — Děvčice, které do půlnoci u muziky sedí. zůstanou „na úkoly“ po půlnoci, až se vzácnější tanečnice vytančí (slov. val.).

Ukosinový, kosinovatý, na kosinu sestřihnutý: Ma fortuch ukosinovy = cviklový (laš.).

Ukrňalec, veliký klacek (N. Město).

Ukrčít se: Ukrčili se ředakde za chrást, skryli. Netřeba se ti ukrčovat = „táhnouti zpět“ (!) Zlín.

Ukrčupnout kus cukru, hrnce = ukousnouti, uraziti.

Uľakomit se: Uľakomiľ sem se na to = upřel jsem se na to, že to musím mítí a koupil to, třeba to za ty peníze ani nestálo. Uľakomiľa se na pentlíčky = dala se zaslepití a ukradla je (val.).

Ulehnout: Už to ulehlo, utichlo.

Úľeja, úľicha, silný liják: Úľeja jakási přišľa, o tož chaľupy sbíralo a doľů jich nėslo (val.).

Úľek (hólek), uľeknutí (záp. M.).

Uľíhnout se: Tele se uľíhlo, house se vylíhlo.

Uľizovat: Rozína dycky o to uľizovala, zasazovala se o to (val.).

Úľoha: To byľy ouľohy od Boha = uložení (N. Město).

Úlomný, nemajetný, ubohý: Un něni tak ulomny, že by vam němoh dať (laš.).

Úminek, předsevzetí, úmysl

Uminěný, svěhlavý.

Úm्लाď, tráva pýřovitá nebo z obilí vytroušeného vyrostlé osení na zvrženině (Jicko).

Umrle: Na to sem umrle zapomněl = jako na smrt, načisto (Jevíčko).

Umžiganěc, kdo mžíká, mžourá očima (laš.).

Unáhľina, unáhľení, unáhľenosť: Pověděľa sem to z unahľiny (laš.).

Únes: Ta husa je s ounes, je jí co nésti, těžká (N. Město).

Úpad (hópad): 1. náledí, kluzko, že by upadl (záp. M.). 2. špatné počasí (Brň.).

Upadůvka = padavka, ovoce nezralé spadlé (han.).

Upojať si = uvzať si, předsevzítí: Upojali si, že zitra pujdu (laš.).

Úpoľy (strslov. apoľy), v boky, za boky: Chytil ho úpoľy a praščil ním o zem (slov. val.).

Upracovat se: Dyž se člověk upracuje, musí si odpočinouti.

Upřít si, umíniti si: Upřel si, že půjde do světa (vých. Mor.).

Úrana, uranění, poranění, poškození: To něbudě bez urany (laš.).

Uřeknúť se s někým, umluviti se (laš.).

Úřezník, tlustší vlna na vyšívání límce u obojku (St. Hrozenkov).

Urůbanina, Hauwunde (laš.).

Urvaľý, hrubý, kdo se rád rve: Ostaľo tam trochu tech bijáků a urvaľů (val.).

Uskočit: Moc mu uskočilo, ubylo očekávaného výtěžku, zisku.

Usmýkaný, aufbrausend, kdo se hned na jiného usmýkne, hned se obrazí (slov.).

Usotonit, do smrti utrápiti, utýrati (Jevíčko).

Uspávka, ukolebávka, čím koho uspávají, na př. dítě písničkou: To byla pro mně uspávka (Přerov).

Uspíraný, kdo se rád spirá, pře (val.).

Uspíšit se, přenáhľit se: Uspíšil se (N. Město).

Ustrčit: Ustrčil to na něho = svedl (laš.).

Ustřkať na něco, ukazovati, vytýkati něco: Družba ženichů ustřkál na to, že nevěsta nemá zubů (val.).

Ustrnožit, ukládati něco (na př. dříví) na lehko (laš.).

Ústukaný, kdo rád stuká, stone, naříká: Stukala ustukaný.

Ona je také ustukaná = uřukaná (laš.).

Ústupek, římsa, granec u kamen: Kamna s dvojitým ústupkem (val.).

Uščeknout haluz (záp. Mor.). = uščignút (vých. Mor.).

Ušpajdaný, vyšmatlaný (laš.).

Ušpřhnút, uklouznouti: Nohy se mu ušpřhly, a špluch tam, hned byl po krk ve vodě (Zlín).

Uščuraný (hōščōrané) chléb, obeschlý, okoralý (Jevíčko).

Ušvažit, ušvácnút, ukrojiti veliký kus: Ale sis ušvažil skybu (val.).

Útah (hótah): To je s něm hótah, je ho co utáhnouti (záp. M.).

Utápit sa na něco, vzhlednouti se čemu: „To si vzal přezmero robu“. „Ja on sa na ty peníze utápil“ (val.).

Utěček = utěčka, útěk: A tož my do utěčku (sme se dali) laš.

Utěňút sa (utěhnút, utihnouti se), uchýliti se, naléztí útulek: Mám sa aspoň de utěnúť. Neňěť sa de utěnúť (val.).

Útratno, s útratou; neútratno, bez útraty: „Veseľo a neútratno“, když se zadarmo lze veseliti (laš.).

Utříďupa, dotěrný patolízal (laš.).

Utúľaný, kdo se rád toulá (val.).

Utupnúť, kousek něčeho uraziti (Jicko).

Úturľivý, nesmělý, tichý (val.).

Uvaľito: Něma te roboty uvaľito, navalené, mnoho (laš.).

Úvar, úvarek, mokřina na poli, prodech (záp. Mor.).

Uvěřý šindel, prohnutý, skrivený (Kunštát).

Uvika, co se dáva na uvíjení nití do klubka, na př. kousek papíru (Třebíč).

Úvitek (hóvitek) něčeho, otýpečka a p. (záp. Mor.).

Uvožgřený: Děti mají uvožgřenú hubu, když si slzy rozmažou po špinavé tváři (val.).

Úvratě n. úvrata, pl. f. = souvrať.

Úvršek (övršek), kopeček, vršek (Loštice).

Uzenka = uzené maso (záp. Mor.).

Uzíbnúť, zmrznouti: Zemáky uzíbľy. Uzíbľo mi ucho (slov. val.).

Uzvářaný, uhřátý, rozpařený: Doběhl dóm všecek uzvářaný (slov. v.).

Uzvorýňaný, ubečený, uplakaný (val.).

Užímat se, unaviti se: Tó prácó se pořádně užíme (záp. M.).

V.

Vadit na někoho, někoho kárati, někomu láti: Všeci na ňu vadijó. Já na něho vadívám (Zábřežsko).

Váha: dělá, jde svó váhó = pohodlně (záp. Mor.).

Vakše (pl. m.), klouby (val).

Vál n. válek plátna = stůčka (laš.).

Vál a **vaľačka**, správa na válení prádla na stole. Na vál (válec) se prádlo namotá a vaľačkou (deskou s rukovětí) se přetahuje (Zlín).

Vaľaščica, sekyrka, obušek (uh.).

Vaľgáč, zavalitý, stloustlý, neohrabaný: pes, jehně i člověk (val).

Valibuk, silák.

Valigura, tlustý, neohrabaný člověk (val).

Vaľit: Koně vaľá zuby = pozbývají zubů (Jicko). Vaľ se = hybaj.

Vampala, sochor, kterým se navaluje kládí, tulpas (Jevíčko).

Vandrák, vandrovník (N. Město).

Vař = vařivo (Jevíčko).

Varať (vari): 1. Varaj mi s cesty (vyhni). Varajtě přeč. Vyvarať furmanovi. 2. Varajtě ten stolek = odstavte, oddělejte (laš.).

Vargatý (syn. sporý, sobný), silný tělem, zavalitý (Jicko).

Varhovať, hlídati: Domaciho zloděja něuvarhuješ (laš.).

Vařibuchta (laš.) = vařbuchta.

Varmuľa, nimra, hlupák (laš.).

Vastrž: 1. průtok (han.); 2. = výdech (v. t.).

Vatráľ, ovčácká hůľ (val).

Vatřě pantliček, svazek (N. Město).

Vazák, uvazek, má kůň na krku a přivazuje se zaň (Jevíčko).

Vázanek = vázané (laš.).

Vázanka, šňůrka (val).

Vázka, vázání obilí: Dali sme se do vázky (slov.).

Vážinka = babulka, husa (záp. Mor.).

Vážnice, studně s váhou (záp. Mor.).

Vbácat, vřázeti: Všecko vbácala na lůžko (vých. Mor.).

Včely robu 1. priky (= na těplo, nejlepší); 2. pozdel (= na studeno); 3. z okošiny (šíkmo) laš.

Včíně = štěně (záp. Mor.).

Vděčný býti někomu, posloužití komu něčím, ochotným býti: Nechce býť vděčným druhém (val.).

- Vděčoš, člověk, který se příliš vděčí, úlisník, podlézavec (val.).
Vdlačmat se, vtláčiti se: Vdlačmál sa za stůl (vých. M.).
Večmat n. hečmat se do něčeho: tlačiti, cpáti se (záp. Mor.).
Vědět, znáti: Nevěděl své nohy (byl opilý) Jevičko.
Vědmo: Už měli o tom vědmo = vědomost (val.).
Vědro vodě = okov (Loštice).
Věk: Stromy nechcou věk vydržet = 30 let (Dačicko). Věk jí (stodole) život skrátil = „zub času“. Věk svého života to neudělám = jak živ.
Velebný otec = farář, velebný pán = kaplan (Zábřežsko).
Velníky, veliké oči: Ten vevaloje velníke (Brno).
Vemnat: Kráva vemná, dostává vemeno (Jevičko).
Venčí: Na venčí = ven, na venčó = venku (Zábřežsko).
Venční = venkovský, přespólní: venčni lědi (han.).
Věřte = věru: Je to věřte divné na tom světě (slov. val.).
Věrně: Enom co věrně odešel = právě, sotva (val.).
Vérovat (výr?), břečet (záp. Mor.) = chodit po věrách, lelkovati. Nevéruj a dělé! (Jevičko) = nelelkuj.
Věrovat se, dušovati se: Zavěřuj se! (záp. Mor.).
Ves č. (Jemnicko, Dačicko, Telecko) = mor. dědina.
Veselnický, svatební: Sedi za veselnickým stolem (laš.).
Vesno, jaro: na vesno, do vesna, od vesna (vých. Mor.).
Vést: Co tě vede! = co se ti nezdá! Ale kde, panimámo, co vás vede, tak nemyslím (Žďár).
Vetek: na vetku, v poslední čtvrt měsíce (laš.).
Vetit se: Už se tak všelijak vetíme, „sich fretten“. Tak tak že se vyvetíme = vystačíme (N. Město).
Větrřica, Wirbelwind: Dyž padne dolů hubou, větrřica přestane (N. Město).
Větrřit se, plašiti se: Dobytek se větrří (záp. Mor.).
Vetuľa (rom.), neoprčená koza: Ostala mi vetuľú (val.).
Vevařit: Všecko mu vevařila: matka nejmladšímu všecko dala na úkor ostatních (Zlín).
Veznaskrz promoknul, durch und durch (laš.).
Vchod: Přišel nam vchod naprotivo (laš.).
Vidět: A vidíte šla tam! A vidíte nepřišel!
Vidly hnojué, vidlice pl. železné na dlouhém topůrku dřevěném o dvou zubech; jeden zub se zastrčí do ucha hrnce, druhý se zapře o hrnec a tak se hrnec vsází do kamen. Vidličky na jídlo.

- Vích n. vícha, hájička, výstraha od škody na poli.
Vikýř n. vejklř = vích (záp. Mor.).
Vín o, hrozen vinný (Žďár).
Vinohrad, réva vinná (N. Město).
Vinovatý = vinen (val.).
Vinutí, tkanivo: plátno, kanafas: Má plné truhly vinuti (Žďár).
Vír n. zvíř, víra, vyvírající voda, zřídlo (záp. Mor.).
Víra: Dař mu to na viru = na úvér. Matě tam ešče viru? (laš.).
Virgař, glotzen: Co tam virgáš? (han.).
Víro, zhlau, prohlubeň v potoku (záp. Mor.).
Virvál, virvas, křik, šramot (Jevíčko).
Visačky (pl. fem): Nastrážíř smyčku na visačky = visící na ohnutém stromku (Zlín).
Visák, pantle visící z lelíka děvčat valašských.
Vité kvítí, dělané, krámské (han.)
Vitra, houžev, silný březový prut napařený a skroucený (záp. M.).
Vitřit, blouzniti, zběsilým býti (han.)
Vitrovica, pružina: Vemu-li na tě vitrovicu! (záp. Mor.).
Vízgat = hvízdati (Brno).
Vkročit: Vkročil mu do řeči
Vláčný: člověk = váhavý, chléb = vazký (N. Město).
Vláda: Už nemá vládu škodit (Zábřezsko).
Vlaka: De své vlakó, volně, mírným krokem (han.).
Vlasatá, holohlavá, bez šátku (Žďár).
Vlášení, žíně (Brň.).
Vlčít se, divočiti se, vztekati se (han.).
Vlčňáci n. vlčí prasata, lěstopádovy a prosěncovy, nevědržijó dlóho, só moc háklěvy (Prostějov).
Vlčura, kožich vlčí koží podšitý (han.).
Vlezný, dotěrný (han.).
Vlk: 1. stolice řezací (záp. Mor.). 2. Krebs Schaden an Obstbäumen: Tu jabloň vlk žere (laš.).
Vlomit se, einbrechen: Prajzi sa vlomiři do Moravy (slov.).
V Rusku r. 1812 byla veliká zima a tam odtúď se vlomila k nám. Mráz se mu vlomil do huslí, že popukały.
Vňutr = vnitřák, brávek, býček, který má v nitru přirostlé maso, tajnou vadu (laš.).
Vobřeznice, stolice řezací; na ní „kobyła“ a v kobyłe hlava (Zábřezsko).

- Vobůrky = borůvky. Vrbůvky jim podobné rostou na
mezích a mají po jednom zrnečku (záp. Mor.).
- Voda, euf. moč.
- Vodrhát peří = dráti (záp. Mor.).
- Voharek č. Třebíč a dále západ = mor. hlaveň.
- Vohava, šprýmař (záp. Mor.).
- Vohavit, dělati šprým, hlouposti (záp. Mor.).
- Voheralý při práci, šukavý (záp. Mor.).
- Vochalebovat se, dělati se hodným (N. Město).
- Vochométat se, obcházeti, otáčeti se kolo něčeho (Jevíčko).
- Vochomůrky = muchomůrky (Dačicko).
- Voklinda, opilec (záp. Mor.).
- Vof: Ať je vof lebo nevoj = volky nevolky (slov.).
- Voldávat, ohledávati slepicím (záp. Mor.).
- Volotrk, hlupák (záp. Mor.).
- Voloušek, voleček (Dačicko).
- Vomážit: Ten nevomalí = nevezme za vděk málem (z. M.).
- Vomrlet, lenošiti (Kunštát).
- Vonička: 1. kytká z kvítí vonného, 2. z kvítí dělaného (ozdoba
klobouku), 3. „Chodí Jurka po dědině, má voničku
pá vovou“ = paví péro (Kelč) 4. Jakékoliv péro za
ozdobu klobouku (laš.). Srovn. péro = kytice kvítí.
- Vopendovat, obíhati lenošivě (Kunštát).
- Vosák = vosá (Drahany).
- Vostávat, Zábřežsko a záp. Mor. = bývat (vých. Mor.).
- Voschápnout se, osopiti se (Kunštát)
- Vostina, ostí ječmenné (záp. Mor.).
- Vošatka č. (Vel. Meziříčí, Novoměstsko) = okřín (slov. val.
laš.) = sláměnka (slov.), vokřín (Bystřicko), ošívka
(Blatnica slov.).
- Voščiny = souš (laš.).
- Vošlých, pažitka záp. Mor..
- Votahy: na dlouhé votahy, rozvláčně (záp. Mor.)
- Vpřznůt, vklznouti, vetřít se (val.).
- Vrabák, chrobák (Litovel).
- Vračat n. vrančat, dotěrně prositi: o dětech, žebrácích a p. (slov.)
- Vrana, vrchní díra ve vinném sudě (slov.).
- Vrázit hubu (jako dveřmi), hubu otvírati, zbytečně mluvíti
(Zlín).

- Vráž**, úzký pruh, po udeření prutem, podlitý krví (val.).
Vřéskať, osopovati se (val.).
Vrh 1. hod do kuželek: Na dva vrhy srazil devět. Vrhem = lichem (val.). 2. tři: Ořechy, vejce a p. počítají se po „vrhách“, 20 vrhů je kopa (Bučovice).
Vrhnout se: Jan se vrhl do Vacuřového rodu = má vlastnosti podobu atd. toho rodu. Vyvrhl se z rodu.
Vrch = kopec (Zábřezsko). Bel na vrcho do dvóch = vzhůru (záp. M.). Janovice sú vrch kameňá = v J. je nejlepší kamení (Jicko). — Za vrchstoľem sedět, na předním místě (laš.).
Vrchovatý: Ten člověk je hned vrchovatý = hned ho urazí, hned se rozhněvá; též = pyšný (laš.).
Vrchovec, vrchní, vysoká ratoleš na stromě: Na dubě roste vrchovec.
Vrchovisko, zřídlo (záp. M.).
Vřchtito, vrchovatě: Práce je až na vřchtito (Zlín).
Vřídlo, zřídlo (Drahany).
Vřetenka (vřitenka), slepýš (laš.).
Vrkačka = hrklávka: o velkonoci chlapi vrkají (záp. M.).
Vrřiny p. fem, podložky pod kládí složené na hromadu (val.).
Vroubl n. roubl (han.), knutel (slov.), kolík, jímž se povříšlo na snopě zatahuje.
Vroupat, broukati: Nevropé (han.).
Vrstvovat, ukládati obilí do vrstvy (laš.).
Vršek: Šátek bez vrška, který má uprostřed díрку (záp. M.).
Vršitý hrnec jablek = vrchovatý (Žďár); slov. vřchtitý.
Vrřanka, mouka na ručním mlýnku navrtěná, i kaše z ní (laš.).
Vrřinoha, lichotník, dvořil (laš.).
Vrřký: Vrřké břetano, kterým se rovno vrří; opak je „brdavý“ (laš.).
Vrřošit intens. slov. vrřati: Vrřoší mu to v hlavě (laš.).
Vrřubeľ, na řetěze v posledním „ohnivku“ (článek) připevněný klínek železný, jímž se kráva do kroužky připe (vých. M.).
Vrřugat n. vrřgat intens. slov. vrřati (val.).
Vrřypnout, strřiti: Hde zas te šande vrřepa? (záp. M.).
Vrřaľka, saranče vrřavá (laš.).
Vřšřbený nřž, zubatý, řšřbinatý (val.).
Vřselijaký: Bude to všselijaké, enom ne dobré.

Všeľky, cizopásny hmyz na ptáčich, zvlášť na slepicích.

Všeňák = všene, mladá veš (laš.).

Vtěloupit se někam, úskočně se dostat (Kunštát).

Vůľa: Esli bude vaša vůľa = bude-li vám libo. Nedaťi mu vůľu = nedovolili mu. Hostynské děvčátka, malú vůľu máte (svobodu). Náprstek gořalky mám na vůľu dost (dost a dost).

Výbarky (věbarkê) dělat, vytáčky, Ausfluchte (Jevičko).

Vybarovat si, vymýšleti: Už si zas vybaruje (Zábřežsko).

Vobobčit se: Koza, ovca se vybobčila v síni.

Výboky pl. m. v řece = vymletá místa v břehu (slov.).

Vybřakovat, vybrati: Zemňáky vybřakované na sázení; brák = druh, brak = Ausschuss (val.).

Vybřesat se z nemoci = vykřesat, okřítí (Jevičko).

Výcuch 1. otvor do sklepa, jímž se sypou brambory (záp. M.).
2. kanál močový ze chléva (han.), též: vécocht.

Vyčaganíť komu co, vyložiti nedovtipnému (val.).

Vyčágat, vybití (han.).

Vyčastovat dceru, dáti jí výbavu (Vel. Meziříčí).

Výdherný 1. velmi nádherný; 2. vyhlášený (val.).

Vydoja mléko, mléko čerstvě vydojené; slovo „vydoja“ (vl. přechodník) je nesklonné: Daj mi vydoja mléka (Jicko).

Vydrapovat: Aby z něho slovo vydrapoval (o nemluvovi).

Vydrahovat zloděja: po stopě (dráze) najíti, vyslíditi (slov.).

Vydrdat, najíti, vyštáratí: No, kaj si tež to vydrdal? = kdes to nabral? (laš.).

Vydrndíť se (drnda), vyfintit se: Do krěmy se vydrndíľa, doma ležek něumyľa (laš.).

Výdumek, výfuk, vyfouklá skořápka vaječná (záp. M.).

Vydýmat: Větr nam tu vydyma, vyfukuje, provívá (laš.).

Vyhádat se: Dyž se vyháдали, krásně se bavili (Zábřežsko).

Vyhledět: Vyhleděla si oči = švadlena šitím oslepla (slov.).
Chlapec měl bolavy vočě, ale jož se z teho trochô věhleděl (Litovel).

Vyhoidaný, vyhořdanec, ausgemergelt (laš.).

Výhonka, poslední hlína (brázda), která se vyoře mezi záhony: o kráčka je hlina mezi dvěma brázdami, která se při orače okročí (Jicko).

- V ý h o s t, vysvědčení od ohlášek ženichovi neb nevěstě dané, Verkündschein (val).
- V y h o u d a t, nalézati chyby na něčem, vybíratí si: Pořád vyhódé, jez, co ti dám (záp. M.).
- V y h o u l i t s e, vyčásit se.
- V ý h o r (ě), podeschlé osení (Jevíčko).
- V y h o ř e l i s k o, spáleniště Zábřežsko.
- V y h ř e š i t někomu, vyhubovati (vých. M.).
- V y h r ů ž a n é boty, ve vodě vymočené a uschlé (val).
- V y j a b k o v a t s e, jabko z kloubu vyraziti: To je horší, dyž se vyjabkuje. Moja roba (žena) měla nohu vyjabkovanu (laš.).
- V y j a r c h a t, využítkovati, spotřebovati: Ta krava byla tlusta, ale že s ňum jezdil, to ju v tem voziku ceľu vyjarchal (laš.).
- V ý j e z d a, kdo si na každého vyjede, otevře hubu (záp. Mor.).
- V y j í d á k, kdo jiné vyjidá (záp. Mor.).
- V y j i m á k, kdo jiné utiskuje, na mzdě jim utrhuje (val).
- V y k a z i t: Ten úvratník mi snih po každúc vykazi. Tú ovsihu musím vykazit dyby jak. Myši mi kus žita vykaziľy. Zub sa mi vykaziľ (val.).
- V y k o c h a t s e z nemoci, vyžiti (Brno).
- V y k o r á b i t s a: Včilěj sem sa vykorábiľa, vydala z peněz (Pomoraví slov.).
- V y k o u ř i t s e, vytratiti se, zmizeti nepozorovánu.
- V y k ř á k a t s e: Přece se z toho vykřákal = vyžil z nemoci (han.).
- V ý k r u ě a, kdo si pyšně vyšlapuje, „se vykručuje“, maje na sobě nový oděv (han).
- V y k š i t komu, vykudlit, vytáhati za vlasy (laš.).
- V y l e ž e t: Snih vyležěl rza.
- V y l i z e k (liznúť), facka (laš.).
- V y l o ž i t koně, z vozu vypráhnouti: Ja vyložim koně a cfnu s vozem (laš.).
- V y ň u ľ a t: Žejdľík borovičky vyňuľal. Onom. výraz pro zvuk způsobený vzduchovými bublinami při pití z láhve (val.).
- V y m a n d ř i t něco na někom = vymámit, herausschwindeln (val.).
- V y m k n o u t i s e, vytratiti se tajně (Jevíčko).
- V y m n o u t: Kráva vymne, dostává vemeno, je stelná.
- V y m š i t, mechtem vycpati (val. laš.).
- V ý m y š l o n. výmysloch, kdo si mnoho vymýšlí (laš.).
- V y n á ľ o h a = výľoha: Měľi sme s tým vynáľohy (val.).

- V y n a m á h a t s e: „Dyť se všecek vynamáháš s tou řečou“, napomínala matka syna, aby tolik nemluvil, že chrapí (Dačicko).
- V y n d a t, s v u n d a t, o d v o u n d a t č. = mor. vydělat, sdělat, oddělat (Jemnicko, Dačicko, Telecko).
- V ý n o s, s p ř e h r š l í o v o c e (Zábřežsko).
- V y o h á ň a t, v y b í t i: Vyoháňal mu opukálem (slov.).
- V ý p a d a: Mně na to vejpada nejní = nejsem toho žádostiv (Jemnice).
- V y p a d a t: Všecek dobytek jim vypadal = vyhynul.
- V y p c h a t, v y p i c h n o u t, v y p á r a t i: Vypchajte mi ten trn z paty.
- V y p a r u c h n í t: Šak nelza nic vyparuchnit = vydělati něco málo namáhavě; intens. slov. párat (val.).
- V y p o h l a v č í t = vypohlavkovat (vých. Mor.).
- V y p l i s k n ů t v a j c e, v y p l i s k l é v a j c e, v e j c e d ř í v e č a s u o d s l e p i c e s n e s e n é, k t e r é n e m á s k o ř e p i n y, n ý b r ž j e n t l u s t o u b l á n u n a b í l k u (Jicko).
- V y p o ř í z o v a t, p o ř í z e m v y s t r o u h a t i (slov.).
- V y p r á h n o u t: Věpráhlě mně prstě v té vodě (Loštice).
- V ý p r a v a: S něm je hale véprava, to je véprava, t. j. dlouho trvá, než se vypraví (záp. Mor.).
- V y p r á v a t — v y p r á v a t: Vypravál sa na jarmak; — vyprával, že býl na jarmaku (val.).
- V y p r k o t a t = vyplkotat, vybreptati (val.).
- V y p š k a n ý: Mám ešte starú cibulu, ale už je vypškaná n. vyšuškaná = splasklá, vyschlá. — „Pškat“ se užívá o zvuku, jež vydává praskajícími bublinami vzduchovými kyšící hmota (Přerov).
- V ý ř í d a: 1. vyřízení; 2. kdo vyřizuje: dobrý výřida (laš.).
- V ý r o s t: dospělost: do výrostu dětí.
- V y r o v n á v a t s e: Ječmeně se vyrovnávaly (vzrůstem) a dávaly se do květu (slov.).
- V y r y p o v a t, u t i k a t i r y c h l ý m, s v i ž n ý m k r o k e m (val.).
- V ý s a d a: 1. vysazení vinohradu: Víno z výsady = na čtvrtém listě (v. t.) slov. 2. To je nějakej vejsada = pyšný člověk (Dačice).
- V y s a d í t k o n ě, v y p ř á h n o u t i (Dačice).
- V y s e d n ů t s i n a n ě k o h o, v y j e t i: Vysednul si na mňa, že co sem to vyved. Vysed na chlapy, že kerý mu to udělál (val.).

- Vysýsat, vyhlížeti:** Veséšal ze dveří (han.).
Výsýsa, kdo vysýsá (han.).
Výskoček, výrostek (han.).
Vysláviť někomu, dostati se na kobytku, napáliti někoho (Jicko).
Výslech: Hajný šel přede dněm na výslech n. na výslechy n. na kurotvy, t. j. šel vyslechnout, kde se samec ozývá a tím prozradí, kde se koroptve zdržují (laš.).
Vyslotit se: Až se vyslotí = slota přestane.
Vysmahnout na slunci = vypráhnouti (N. Město).
Výšklebek, posměch: Sousedky na vejšklebky ty koláče ležet nechaly (Žďár).
Vyšňupat: Věšňópô každýho schořa = vyslídím (han.).
Výsodka, besídka (kde se vysedává) laš.
Vysomtat sa na koho, vypeskovati koho (val.).
Vystřížiti: Mraz vystřížil rež, vtáhl led ze země do stebia (laš.).
Vysvátkovat se, nabyti se někde ve svátky: Už se doma vysvátkoval (slov.).
Vyščerbaný zub = vyžraný (Slavkov).
Vyščuhraný: Byla od téj trampoty všecka vyščuhraná = vyschlá (val.).
Vyšikovat: Šak on to vyšikuje (syn. vekličkuje): šikovně vyvede (záp. Mor.).
Vyškériť sa, vysmáti se: Všeckým sa vyškériť (val.).
Vyškopit barana, vyklestiti (val.).
Vykřaniť sa: Nůž sa vykřaniť: vylomil z okladiny (Jicko).
Výšlovka, příprež na pomoc, když nemůže vyjeti do kopce (Dačicko).
Vytáčať súkno z barvy = vytáčeti sukno na válec nad kotlem s košenilovou barvou zavěšený (val.).
Výtažna, vynášení mrtvoly z domu o pohřebě (Lišeň).
Vytát: Snad nákej ženich do jara vytaje! (Jimramov).
Vytajit se: Šak už vidim, že sa nevytajim, tajným nezůstanu, tajemství nezachovám (val.).
Výterňa, výterné žito = výtěrky z vozu při svážení obilí (záp. Mor.).
Výtěry, zrno neb ulámané klasy, které se na poli vytrousí.
Výtka, vícha na poli, hájička (záp. Mor.)
Vytočit: Mosěl to nejak vytočit, aby nás neobrazil, omluviti a p. (slov.).

- Výtopek: Dostal výtopek, Ausputz (záp. Mor.).
Vytorovat, vystopovati: Vytorovaři zloděja na sypce (laš.).
Výtřasky, podávky, vidly, jimiž se potřásá sláma (Jemnice).
Vytrčít na někoho říť = vypučit.
Vytrhávat se: Panímáma vytrhávat se ze šatů (Žďár).
Výtruba, žvastal, novinkář (záp. Mor.).
Vytvrdnout: Obiřa nebyly eště vytvrdlé ve stěbě (slov.).
Vytyčít se, náhle se objeviti: Kde pak ses tady vytyčil. Třiletý děvčátko vytyčilo se mu před očima. Na jedné se to vytyčilo (záp. Mor.).
Vytrávělý: pivo = vyvětralé, řepa = šatnavá (záp. Mor.).
Vyvážít, vypáčiti: zloděj vyvážil okno a vlezl do komory (slov.).
Vyvinout si nohu, vytknouti (záp. Mor.).
Vyvratkový, z vyvráceného stromu: To byl peň vyvratkovy (laš.).
Vyvrsknout se: Vyvrskla sem se mu = vydrala (han.).
Výzrada, vyzrazení laš.).
Vyzvaňat: Kade vyzvaňáš toľko = kde se touláš (laš.).
Vyžit = Nemohl z toho vyžit = strávit to (Zlín).
Vyžuchlat, vypleskat = Vyžuchlala jí to.
Vzít se: Chlapeček se mu tam vzal = vyskytl; srovn. Kde ses tu vzal? (Zábřežsko). Dyž sem šel do stodoly, vzal se přede mnó veliké černé pes (od Přerova).
Vzít si. Enom si to vezmi! On už dohospodařil = jen si pomysli! Tož si ho vezměte, blázna = podívejte se, jaký to blázen a p.
Vzíték: Včeličky nemají žádný vzítky, nemají kde co vzítí, není květu (záp. Mor.).

Z.

- Zabahnút! Máš, nač sa ti zabáhne (slov. val.).
Zábava, překážka, co někoho někde zabaví (val.).
Zababúřaný, zamotaný: v kožuchu (val.).
Záběžný, kdo rád obíhá, obskakuje jiného, aby mu posloužil, úslužný (val.).
Zabibrať = zababrati: zabibrať se (laš.).
Zabírat: Nota téj písne zabírala víc do tľusta (o nižší tonině) slov.
Zabítek = zabíjení: Dyby byl zabitky pokľuzał = kdyby si byl hleděl zabíjení (o řezniku) laš.

Zábižná (záběžná) děvucha, která všecko hbitě a s chutí dělá (Slezsko).

Zablinčet: Kameně vyřefěl, okno zablinčelo a sesypalo se.

Zabluščet: Zablušším si trochu v kamnech = zatopím (slov.).

Zabřuděný: To už je v tom plátně zabřuděně = vmazané, vpité (laš).

Zabudnutí na něco, zapomněti (uh.).

Zabývat: Zabejvá to za mne syn = zastává (záp. Mor.).

Zábyvka, zabavení se (han.).

Zacabuřat se, osopiti se: Ešče se na mně zacabůral (záp. Mor.).

Začalá pat se, zatoulati se (Prostějov).

Záče-ete, zárodek: kuřátko, housátko ve vejci, zárodek v léskovém ořechu a p. (N. Město).

Zadechnůt si, trochu si poodpočinouti (val.).

Zadírat = zadírá snihem = mete (Jičko).

Zadina, pozadek, zadní obilí (han.).

Zádovec, pohřeb dítěte, jehož mrtvolu v truhle družky na zádech nesou (Ždánice).

Zadrít si: Ten si zadřel! = Málo pochytil. Na chudáku si málo zadře (Jevíčko).

Zahnat si: Dycky sem si pravil, že si při tom švercování neco zaženu (vydělám). Zaháňá si, jak může (vých. Mor.).

Zahodit se: Rozína by sa s ním nezhodila, t. j. známostí, manželstvím s člověkem nehodným (val.).

Zahradit: S tím moc nezahradíš = mnoho si s tím nepomůžeš.

S tím lenochem nemožu nic zahradit (vých. Mor.).

Zahubenča-ate, dítě od matky zahubené (val.).

Záchlad, zchlazení (záp. Mor.).

Zachódit: Kde zachódiš? = kam jdeš? (Jičko).

Zachopit někoho doma, zastati (Kyjovsko).

Záchtivec, kdo by rád, co má druhý.

Zachýlit okno, dvěře, přivřítí (Jičko).

Zajíc, kámen z pod ornice vyoraný (Jevíčko).

Zajít: Toho to zajde, a druhého zas ono (nemůže vykonati něco pro jiné zaměstnání). Šaty byly plesnivinou zašlé.

Zajoch, starý zajíc (Brň.).

Zakalitý chléb, který má zákalec (brousek) (laš.).

Zakázat si: Zakázal si u krejčířa nový kabát = objednal (vých. Mor.).

Z á k l a d: Koňům se „založí“ seno za žebřík, mají základ (han.).
Z á k l a d n á, oč se dva byli založili, na př. 5 zl. (záp. Mor.).
Z á k l a d n í sláma, která „se zakládá“ (dává za žebř) dobytku v zimě. Zhoď slámě na základ, založ kravám (Litovel).

Z a k l u č i t ý: Do Medřiča ide cesta moc záklučito = má mnoho oklik (Jicko).

Z á k o v k a s k ř í v á k a = kutí (slov.).

Z a k r á d a t s e: Zakrádál se na nás. Děšč se zakrádál, ale minúl.

Z a k ř í v a t, poléhati, kränkeln: Pořád zakřívá (Jevičko).

Z a k ř ó p a n é, umazaný (hor.).

Z a k r o s n a t: Zakrosná to moc místa = zabere. Skrosná se to tam všecko = směstná (Kunštát).

Z a k u k l i t, šátek pod bradu křížem pak v zadu zavázati (Jevičko).

Z a k ú p e n ý, zamluvený kupcem u prodavače (val.).

Z á l e č n í k, záletník, tanečník při muzice (Prostějov).

Z a l e k n ú t s a, lekem na chvílku být omámen (val.).

Z a l e p i t zajíca, zapleščit, zabiti (val).

Z á l i b k a = zalíbení: Měl nad tým zálibku (Nov. Město).

Z a l o m i t s e do práce, zabrati se s chuti (Jevičko).

Z á l o m k a: Udělali si záloмку, kerý se spáci, že zaplatí 100 zl. druhému = podmínku, sázku (vých. M.).

Z a l o ž i t koho: Založím fa = dopůjčím peněz, kolik ti chybí (vých. M.).

Z a m a n u l ý člověk, umíněný (Slavkov).

Z á m e ť - zámťa, m., závěj: Tam ležel zameť sněhu. Byly velké zámťe (laš.). — Jinde zámeť, -eti f.

Z a m i m l a n ý = zašišmaný, zamatlaný (Brň.).

Z a m í r a t oči, zamhuřovati, zavíratí: Oči se mi zamírajú.

Z á m í s, blato, které se najednou „zamísilo“, rozdělalo na cihly (Jicko).

Z á m o r a, zmořený člověk: Chodí jak zámora. Ty zámoro! = zdechlino. Modrý jak zámora.

Z a m o ř í ť, umořiti: Zas ju zamořil ten vříd (vřed) laš.

Z a m r a š č e n ý, ubřečený, uplakaný (laš.).

Z a m r a z i t: Malé chlapce i mladé psiky zamrazují: prostrčí je třikráte hlavou kolovou, tím je „zamrazený“, nechytne se ho střelená ani fatá. Ostal jak zamražený.

Z a m r k n ú t, zatmět: Mosěl se dobře ponáhlát, aby nezamrkł (vých. M.).

- Zamružit oči, zamhouriti (uh.).
- Zamykáč, nůž zamykací, kudla (záp. M.)
- Zanečuděný, zanečištěný (N. Město).
- Zaneplešený: žito zaneplešené, neplechou (plevelem) zarostlé.
- Zápač, zápačí, strana od slunce obrácená, stinná, severní:
Vokna só na zápač; pole na sever obrácené, nebo kam
slunce málo dosvětluje (Jevičko).
- Zapamatlivý, zapoměnlivý: hlava zap. (Zábřeh)
- Zapadající žena, těhotná (N. Město).
- Zápalec, člověk zlobivý (záp. M).
- Zápašek n. -ka, zapálené ovoce peckové, počínající zrátí:
Střešně byly tepru zápašky, tepru se zapalovaly, a už ich
otrhaři (Zlín).
- Zápěstky, štyce (val.).
- Záplátka, zaplacení daní, dluhův a p.: Obile, to je tak na
zaplátku (laš.).
- Zapleciť mašika, vraziti mu nůž za pleco místo do malé ko-
mory = nedokonale zabiti (val.).
- Zápoľé: U Bazalů měři zápoľé s chystáním na svadbu =
práci, co dělati (val).
- Zapraviť toporo do sekery a p. (val).
- Zaprodaný, od prodavače kupci zamluvený (val.).
- Zarábat, nakládati, zacházeti: Dosi bude s ním horší zarábat
než on se mnú (val.).
- Zaradit: Jak si kdo mohl zaradit, tak si zaradil = pomoci.
Kdo ešče neco měl, zaradil druhém (Zlín).
- Zařínat se, zařezávati se: Vůz se zaříná do blata (laš.).
- Zárosty, pl. m.: V prkně z prostředka kmene ode dřené řezá-
ném bývají léta na plocho, jež se pak, na př. při podlaze,
odštěpují (val.).
- Zarostlý, vousatý: Je zarostlý. Zarostál do zezava = měl
rzravé vousy.
- Zarondit: Tu směnku zarondil na úřadě = nechal z neopa-
trnosti tam, nevzal ji s sebou.
- Zarousané okno = zarosené (N. Město)
- Záruba, ohrada pole (laš.).
- Zárybník — v Zárybníku, tak i: Zabrána — v Zabráně
(Měřín); jinde: Zárybničí, Zabrání.

- Zaskočít: Zaskočilo ně pod mostek, když vlitne kousek jídla do průdušnice (val.).
- Zásměť, f, snět v obilí (záp. M.).
- Záspja, mn. záspje (zásypě), závěje sněhové (záp. M.).
- Zastání: Otec má zastání od syna, syn ho zastává v práci (N. Město).
- Zastarat koho, se = starostí nadělati: Jeden (z dětí) mne tak zastará, druhý mne tak zastará. Já se zastarám a celý zavražím = Mám starosti, že nevím kudy kam (laš.).
- Zastat = vystáti, vytrpěti (záp. M.).
- Zastrkadlo, držátko na péra ocelová (val.).
- Zastrkovadlo, závora u dveří (Brň.).
- Zaščerčēt, zaštěrkati: Uderila sem se do dveří, tak mně zuby zaščerčely (slov.).
- Záščip: Má na něho záščipy = s kopce (N. Město).
- Záškvary, pl. f, paskudy, nezbednosti: Pachołci vyvaďali na přistkách zaškvary, a čím věc zaškvarili, tym milejší byli (laš.).
- Záškleba, červánky večerní: Na západě je záškleba, budou větry (Telč).
- Zašustit: Krév ju zašustila = zalila (val.).
- Žáf: Ledva žaje, dýchá (laš.).
- Zátaha: To bylo zátahy, opletaček (Přerov).
- Zatarastit něco nekam, založiti, že potom nesnadno naléztí (záp. Mor.); na Brň. zataráždit.
- Zatasený: Ma zuby n. škrané zatasene = zafaté, zatisnuté (laš.).
- Zátesek n. zátinek, vrub na kole vytesaný (slov.).
- Zatknout se, zadusiti se (Jemnice).
- Zátopy, doba denní, kdy se v jizbách topí (val.).
- Zátoka, louka, okolo které voda se otáčí (N. Město).
- Zařpať, iter. zatípať = zacpati (laš.).
- Zatrápít, utrápiti, usužovati: Měla sem taky boř, myslela sem, že mne to zatrapí (laš.).
- Zatrhovat (v řeči), koktati (N. Město).
- Zatřísnit: Žaludek se zatřísní = zanečistí (záp. Mor.).
- Zatřmat: Až semkaj mňa zatřmali = zatřmáceli (slov.).
- Zatřnit zahradu, trním ohraditi.
- Zatrúsit, nevědomky kousek hořlaviny upustiti do hořlavé látky.

Zátvora: 1. dřevěná pař na tchoře; 2. posouvací trámec, jimž se v noci uvnitř zapíraly dvěře.

Závařa, mračno po západě slunce (laš.).

Zavázat na voklisko, na dvě vokliska = na smyčku; opak: na zádrmo (zádrhmo) = na suk (záp. Mor.).

Zavdaný, trknutý, podnapilý (N. Město).

Závírka: Řečovali spolu na závírce, když nevěsta ženicha ke dveřům vyprovodí (vých. Mor.).

Závitek, dřevěná krokev, již se kvádry na lihy připevňují (Jicko).

Závista, závistivec, závistivý člověk (od Bzence); na záp. Mor. závista.

Zavírat na kolo, na tři kola, hamovat vůz (záp. Mor.).

Závlača n. závlačka, dřevěná závora ve dveřích, otvírá se železnou „klučkou“ (val.)

Závlačka, zavlažení: Pošli pro pivo na závlačku (laš.).

Zavřadnutí, trochu provadnouti: seno, utržený list (val.).

Zavalený, zavalitý = tělnatý.

Zavařovat, přeložený kraj přiřívati po ruby (val.).

Zavdaný: Byl trochu zavdaný = podnapilý.

Zavřítý dvůr, jež zavřítí lze; zavřítý, který je zavřen (val.).

Zazobaný, zámožný: Ti jsou zazobani!

Zazolit, úspěšiti: košufu (laš.).

Zažet, zapáliti: stodolu (Záhoří).

Zbáhnout: Zbáhlo se mu, zachtělo.

Zbařáchat koho, naplašiti, poblázniti (val.).

Zbřlo: jemnějšího zbřla = druhu (N. Město).

Zbřla = zbřlo: Kaj jaku zbřlu posbíre (laš.).

Zbařkat něco, svéstí, smyslití (Jevíčko).

Zbřknout, zahlédnouti: Jenom sem ho zbřkn (Zábřeh).

Zbřlina (zbřlinka): Něni ani zbřliny (zbřlinky) vody (laš.).

Zbřrek, steblo (Zábřezsko).

Zbřzet, dováděti (záp. Mor.).

Zbřchat se, zbřchořit se, sebrati se, zotaviti se: Už se trochu zbřcháť: po nemoci, po ohni a p. Při pěkné pohodě možná že nekerá řez se zbřchoří (slov.).

Zbřřidit se, vzteknoti, zblázniti se (záp. Mor.).

Zbřřudit se, seřkareděti: Jak sem byla mláda, to sem byla řvarna; a vřilej sem je stara, to sem se zbřřudila (laš.).

Zbřřřit se: Zbřřřily se mi hřřisty.

- Zbýčít se: 1. vošek, jak se dluho něvyřeže, potom zbyči, t. j. dostane býčí podobu, hlavně velikou hlavu (laš.); 2. o kra-
vách, když neostanou stelné a zdivočejí (val).
- Zbytečný, nádherný, zbytky, přepych milující: To byli zby-
teční lude (laš.).
- Zbytkem: Chváří sa zbytkem = příliš. Valíš jim zbytkem jest,
přilíš mnoho, že toho nesnédí (Jicko).
- Zbytovat (ê), zjednati, opatřiti si, rozbytovat, rozdati, roz-
marniti (Jevičko).
- Zbývať sa, přiti se: Ale co sa budeš zbývať: Přecěj to vim
lepší než ty (val).
- Zbývala, kdo se rád zbývá (Jicko).
- Zdářša, z další vzdálenosti (val).
- Zďasit, zďasený = zďesiti (uh).
- Zdědit: Na tem moc nezdědi = nezíská (Loštice).
- Zdechľa -afa, malé a slabé neb hubené dobytče: Kupuje takove
zdechľa. Kusek masa z takeho zdechľa (laš.).
- Zdechľák, lenoch (val).
- Zdechľovať, lenošiti: Včič enem zdechľuje (val).
- Zdechnout: Člověk zdechne, včela umře (uh.). Potláčáľ si
malíčkem tabák, aby mu ve fajce nezdechľo = nevyhaslo
(val.). Oheň zdechl pasákům na poli (Jevičko).
- Zděľmo, napozděl (laš.).
- Zďerec, jemnější záboj konopný, jidal se, chutnal jako potlučený
mák (han.).
- Zďerygať, zďerovať, ubíhati hupkem (val.).
- Zďirat maso, häuteln (Zlín).
- Zdohodnót = uhodnouti (Brň.).
- Zdolíť něco = zdolati, zmoci: Toho já nezdoľim (Jicko).
- Zdrapák: Dáľ do zdrapáků = do kyt, v nohy, utekl (val.).
- Zdrasnit: Von jenom ho zdrasnil, abê ke mnê nechodil: pře-
mluvil, odradil (Loštice).
- Zdrávnout, ozdravovati: Ode dneška bodeš zdrávnót (Brň.).
- Zďymíť, ukrásti (val.).
- Zďymnúť, utéci: Já bych z takové služby zďymnuľ (Jicko).
- Zedničina, zednická práce: Děľá zedničinu.
- Zěf, odtok z rybníka (Litovel).
- Zegžiť se, zdivočeti: Kočky se mu zegžily (laš.).

- Zeľnica**, zelná voda; tak: bařinovica (voda z bařiny), luřovica (z luže), bruřkovic (z vařených hrušek), děšćovica a p.
- Zerzat**, rezavět: Nůž zazerzal (záp. Mor.).
- Zestrnožit**, slátati: Zestrnožil ze stareho novy kabat. Přece to jaksí strnožíme = seženeme (peníze) laš.
- Zešálit sa**: Ovca sa nám zešálila = dostala motolicu; sešálená ovca = vrták (val.).
- Zeščíplavět**: Seno nevysušené doma zeščíplaví = stane se šćíplavým, šćíplavinou (laš.).
- Zeřkohřnat**: Zeřkohřnal na mlynku žito, ledajak semlel (Zlin).
- Zetknůt**: Celů noc sem oka nezetkla = nezamhouřila (val.).
- Zevla**, kdo zevluje (záp. Mor.).
- Zezihlava**: Nadała mně do zezihlav; val. (?)
- Zežera** = dožera, mrzutost: To je hromská zežera s týma děcky (Jicko).
- Zežit**, vystát: Nemožu ho ani zežit Přerov).
- Zežochovat vlnu**, vecpati do žochu (val).
- Zgále** = okále, oči (potupně) han.
- Zgrblík**, zakrnělý člověk (Brů.). Srovn. slov. zgrbnůt, zgabnůt = zdechnouti.
- Zgrbloř** = zdechloř, churavec (potupně) laš.
- Zgrnatět**, zgrnatělé dřevo, zatuchlé, nahnilé (Jevičko).
- Zgrýnat** (zglýnat n. zblýnat), zpouzeti: Co pořáď kdesi zgrýnář? (Jicko).
- Zgrýnała**, tulák: „Zgrýnała!“ vítá se kluk, když se vrací z toulky (Jicko).
- Zgrysnout**: Haž bodeř mět práznyho nácka, řak te to zgryrneř! = sniř (záp. Mor.).
- Zgýbat**, lakotiti nemírně (val.).
- Zgypy**: Chodi enem na zgypy = toulá se po besedách (laš.).
- Zgypat** = chodit na zgypy. Uzgypaný, kdo chodí na zgypy.
- Zháňat**: vole, lišeř, boule a p. se zháňá = léčením odstraňuje (vých. Mor.).
- Zháňka**, přikopka na přič cesty, již se svádí voda (Jicko).
- Zhebnůt** n. zgebnůt, zhynouti, umřiti: Ozeř zhebnůl. Pořáď zhebá = umírá neumíraje (opovřlivě) val.
- Zhećmat**, někam něco všelijak vtěsnati, vtlačiti (záp. Mor.).
- Zheknůt** někoho z čeho, odraditi (vých. Mor.).
- Zhlavec**, poduřka.

- Zhňusit něco, zmačkatí, zcuchati.
Zhobárat, hovořiti (Záhoří).
Zhonky, pl. m., co se sežene věječkou s čistého obilí; utřené klásky a p.
Zhořeklé máslo, ranzig (Telč).
Zhranět, zteřeti: Plátno zhranělo.
Zhrdlít: To je chápavec, chce všechno sám zhrdlít = podělati (laš.).
Zhřivanica, kořalka vařená s cukrem a skořicí (val.).
Zhrúbška, Corpulenz, tloušťka: Prasa do zhrubšky porostlo (laš.).
Zhůnka, toulka (Jicko).
Zhůra = Ten němože nic dať, bo něma teho na zhuru = nazbyt (laš.).
Zchybit = pochybiti: Zchybil sem, zchybil! (laš.).
Zhuvěřelý, zbortěný = dřevo (Jevičko).
Ziglať, naziglať, natřiti, namazati, (ve smyslu hrubším) Jicko.
Zingra, jiskra, která vzejde uhozením něčím tvrdým o kámen, na př. když kůň zavadí podkovou (Zingnút = udeřiti něčím tvrdým) vých. Mor.
Zinkať, bítí něčím tvrdým (záp. Mor.).
Zípať, zeti: pes, vůl, drůbež zípe v horcko (vých. Mor.).
Zivnút = zgrbnút: Dybys býť rači zivnúl = umřel (opovržlivě) Jicko.
Zížďat = Břeh zížďá = sjiždí, urývá se (Zlín).
Zjadrnět: 1. nepřech. = jadrným se státi: obilí, dobytek a p. 2. přech. jadrným učiniti: kůň už slábl, a trochu ovsu ho zjadrnělo (Zlín).
Zjáva = Nekeři na zjavu to pravili = zjevně (val.).
Zjíždět: kde pořád zjíždíš? zháníš, se touláš (záp. Mor.).
Zkomzit, zkaziti = De co zkomzil (val.).
Zkřibovatět, rozpustiti odnože; když moc přší, obilí zkřibovati (val.).
Zkřívat, zmraziti, státi na zimě: Co tō bōdete zkřívati, poďte radš do seknice! (Jevičko).
Zkrnubět, ztyřeti, ztroudněti: dřevo, zrno, v zemi za sucha zkrnubí (laš.).
Zlitý = Ščep byl zlitý jabkama = měl mnoho jablek. Až zlito jí bylo = hruška měla mnoho ovoce (záp. Mor.).
Złoceř, zlá, nezdárná dcera (Orlová, laš.). Srovn. zlosyn.

Zlombidlo, kolohnát.

Zlostit se = zlobiti se (laš.).

Zlomec, zlomený strom (záp. Mor.).

Zlomit: Aby nebylo ani po mém (prodavačově, který chce 30 kr.) ani po vašem (kupujícím, který dává 20 kr.), zlomíme to: dejte 25 kr. (Zlín).

Zluskovatět, ztrudovatěti: Kadlátka zluskovatí (Zábřežsko).

Zlý, děravý: hrnec, kabát, bota a p. (vých. Mor.).

Zmáhat: Nemože zmáhat platu, daní a p. (vých. Mor.). Zmáhá mne to = přemáhá.

Zmálit se: Voda v říce se zmáčila = jest jí méně.

Zmárniť někoho, se světa sprovoditi (val.).

Zmaškrtit se: Jídlo se zmaškrtí, zprotiví (Jimramov.).

Zmateřelé obilí, ztrouchnivělé (Čas. Mus. Ol. 1890 str. 162).
Srovn. Uvedl to na matěru = zkazil to.

Zmatickovaný: opilý „na matěru“.

Zmehnůt sa, zmizeti v mihu, objeviti se a mžikem zmizeti (val.).

Zmést: jak by zmétl = zrovna takový: Starý je lakomý, a mladý jak by zmétl (vých. Mor.).

Zmetek, panchart.

Zmigatnout, prchatí (han.).

Zmina = zmínka: vo zajících nebylo ani zmina (záp. Mor.).

Zmírať = umíratí: Dyby zmírała, tož tam nepůjdu (val.).

Zmískovatět: Jabka zmískovatěly, sflekovatěla, začala na některých místech hníti (Ždánice).

Zmistovatět: Dež sem hōviděla hada, celá sem zmistovatěla (záp. Mor.).

Zmizvat: Budem jest, až to zmizvá = zmizi, bude po tom (Třebíč).

Zmotat se: Nemůžeme se na nic zmotat = zmoci. Už se zmotat na krávu.

Zmrak: Hněď na zmraku z rána padal sníh (slov. val.).

Zmrkánka: Na zmrkance, na večěrku, k večeru (Zlín).

Zmusit někoho, donutiti: „Musíš tam jít!“ „To bych se na to podíval, kdo mne zmusí.“

Zmuškovatět: Hrach zmuškovatěť = dali se do něho mušky (filouši) val.

- Zmývat, utíkati: Ten zmývá! Zajíc zmývá.
Značený: Přiběhl všecek značeně, uřícený, sotva dechu popadáje (Jevíčko).
Značky = znak: Dolů značky ležat (na břichu), hore značky (na hřbetě) slov.
Zňavota, petrolej (potupně, že se hned vzná) záp. Mor.
Znátko: Vo znátko lepší = o poznání, trošku; ani znatynko = nic (Zábřeh).
Znenadoby, nenadále (val.).
Znést se: Hvězda (padající) se pěkně zněsla jak nějaký ptáček. Krahulec se znášá (o letě rovném).
Zniz n. zmiz: Do znizu = do zniku, do čista: Dyby ně jeho, tovaryša, byl by ho obrał do znizu (laš.).
Znojim = Znojmo (Brň.).
Zoban = zobák (Zábřežsko).
Zoběný, co se dává drůbeži zobati, pozadní obilí: Měli sme rež taku zoběnu = bídnou, samý pozadek (laš.).
Zoliť sa, matlati se, špiniti se; zoliť sa sněhem = brodit se (val.).
Zomětat někoho, vybiti někomu (Žďár).
Zony, zonce. Pomrvená sláma se přemlátí, aby nezůstaly zony = zrnka v kláskách (Jevíčko).
Zore: užívá se vždy v množn. čísle; jedn. bylo by zora: Staň, Aničko, hore, už sú biele zore (uh.).
Zorit: zori, zoriło = rozbřeďuje, rozbřeskuje se (uh.).
Zpaprčený, potrhlý (val.).
Zparušit něco, zhotoviti, udělati (Jevíčko).
Zpěznót (slov. zpiznút), ukrásti, „uzmout“ (Jevíčko).
Zpírała, kdo se rád zpírá: To je kus zpírały!
Zpicat, zkazit, „zfušovat“: Krčciř mně zpical kabát (han.).
Zpítit se, zpáčiti se (Třešť).
Zplantat, zmásti, pokaziti.
Zpouchlé (ő) dřevo, nakažené vlhkem (Jevíčko).
Zpříkat se 1. přiti se. On by se pořád zpříkál, 2. zříkati se čeho, protiviti se čemu: Nezpříkám se, že tam nepůjdu. Já se ničeho nezpříkám (vých. Mor.).
Zpsut, zkaziti (vých. Mor.).
Zpuchnatět: Po tom deščíku zem trochu zpuchnatí = zkyprí (laš.).

Zmýšlat o někom: Kdo hrál, zmýšlál o druhého = hledě ho obehřát, ošidit. Zmýšlajú o tebe = ukládají ti (slov. val.).

Zpúriť se, zpirati se, protiviti se (laš.).

Zpustěný: Ta rola je zpustěna hnojem, t. j. dlouho se jí nedostávalo hnoje, proto zpustla (laš.).

Zrázely, rozpustilý, nekázaný: Ty zrázeľče zrázely (val.).

Zřéct se, smluviti se, „slovo si dáti“: Zřekli se, že půjdou spolu do světa.

Zření, žraní v bříše (Třebíč).

Zrůčka, bičíště (Jicko).

Zubatá = smrt; zubaté žito = šterbinaté, zubaté slunečko je v zimě, kdy svítí, ale nehřeje.

Zumbidlo = slombidlo, veliký chlap (Brno).

Zumpidlo, třeštidlo, divoch (záp. M.).

Zunět, zníti.

Zvadřit: Co v dědině zvadří, všecko donese (= uslyší). Zas cosi navadřils na mne (= namluvils) Zlín.

Zvandřit: Hodně toho zvandřil = zkusil na vandře (Zábřezsko).

Zvěděť sa: Šak sa zviš, až ma nebude (Jicko).

Zvelba, paráda: S velikó zvelbó (han.).

Zvelibat se, zotaviti se z nemoci, z neštěstí, ze škody (Jevičko)

Zvěřeci t. hvězda = večernice: Jak zasviti zvěřeci, zvěř věcházi na pastvô (Prostějov).

Zvěsítý = zvislý (laš.).

Zvít: Zvěl mak = vzal nohy na ramena (záp. M.).

Zvítřit se: Koně se zvitřelě = splášily. Zvitřel by se = zbláznil (han.).

Zvíždělý, divoký. Je za tým celý zvíždělě velmi toho dychtiv. Ty zvížděncu! = divochu (Přerov).

Zvlačisko, příkré, hrbolaté pole (val.).

Zvláščovat se sněčím, děliti na podíly a každému zvláště dávati.

Zvoneček, dítě matky stále se držící (Jevičko).

Zvomytat n. zvomejkat: Toho čert zvomytal = to mu čert napiskal, nedal mu dobře dělat (N. Město).

Zvošivat, za uši, za vlasy vytáhat (záp. M.).

Zvrúbit: Všecky hospody zvrúbí, zevrubně projde, ani jedné nevynechá (val).

Zvrzglé mléko, nákyslé (val).

Zvymnout: S tím zvymneš! = na tom zbiješ (pořídíš, zbohatneš a p.) Přerov.

Zvýřený, zdivočilý (výr): Je jak zvýřený (val).

Ž.

Žabant n. žabnál, přezdívka hochům = slota (vých. M.).

Žabí ležky (lžice), škeble říční (laš.), jinde žabí lůžko.

Žákat, louditi, žebroniti (záp. M.).

Žákonit = žádat (záp. M.).

Žandat = mamřit, žebroniti (Třebíč).

Žaplať, dotěrně, neodbytně prositi (val).

Žbeř = džber (Přerov).

Žblach, žblachy, pomyje, nápoj (opovržlivě = brynda) Jicko.

Žblonit, žvaněti, bláboliti (Jevíčko).

Zblúchat, žbluchotat, dělati: žbluch! žbluch! od mokra: Tak mi v botoch žblúchá (slov.).

Žbluňa, hlupák.

Žďár, hůl drábova (Jevíčko).

Žďercat, drcati (záp. M.).

Ždíbek, drobet (záp. M.).

Ždrcat, drcati (han.).

Ždúrnůť, ždurýcnůť, strčiti do někoho (val.).

Žebráčna, předsín v kostele.

Žebrák 1. zbylý kousek nedožatého obilí na poli, zbylý kousek nedoličené stěny a jiné práce. 2. Slaměný panák v hadry oblečený, který se nese o dožínce s pole do domu hospodářova (Brod).

Žebrany: Vyhoraš sem a mám lada trochu toho žebранеho chleba. Chodi žebranym chlebem = po žebrotě (laš.).

Žebřík: Za žebřík dávat = žvýkati bago.

Ženkla, šparák při noži na dýmku (záp. M.).

Žgamrat = škamrat, louditi, žebroniti (Jevíčko).

Zgavrať, dotěrně prositi, škemrati (val.).

Žíbrat, ožíbrat, hrýzti.

Žibrovat se, ubíratí se (posměšně), jako žibro na fukaře, s boku na bok (han.).

Žicnout, udeřiti: Žicnu tě (zap. M.).

Žid. Ženské líčice stěnu, mají na to pozor, aby nenadělaly „žědu“ = mázů (han.).

Židný, žádoucí, vzácný: Dyby mně pětku dal, jak mi je židny krejcar, já bych toho nějed. Zhniěmu je každý krok židny = těžký (laš.).

Žiglat: Zas žigles na tých husfech? (o nemilém hudci) Jicko.

Žinky (pl. f.), šňůrky pod krkem u košile (St. Hrozenkov).

Žirník: voleček je dobry žirník a telička je dobra žirnica (laš.).

Žirný dobytek, který dobře žere.

Žitné, ell. t. pečivo: Přines kousek žitného.

Živný člověk, jenž dovede svého živobyti uhájiti; řemeslo, které dobře obživí.

Živý: To není lež, to je živá pravda. Ta peřina byla sám živý lunt (na dobro sedrána).

Živúcat sa, s důrazem se dokladati „živého Boha“ (Jicko).

Žížek, člověk nenasyta, lakomec (laš.).

Žížmo, vzduch dýcháním a výpary lidskými zkažený: Tam je žížmo u tech Čuňků (14 osob v malé jizbě) val.

Žížnivět = žížlivět, řeřavým býti: Uhlí se rozžíznivělo; žíznivé uhlí (Zlín).

Žízvołek (žizmołek): Matě pěkne zeří, su tu šikovne žízvolečky = chomáčky, hlávečky (laš.).

Žlatec, svlačec (zap. M.).

Žlútek: Čekaři sme, až by do pána vrchního vřezl žlútek a byl dobré náděje (Zlín).

Žmat — žmu — požmaný = žmachlat, krčiti (Zlín)

Žmikat = mžikat (han.).

Žmoulat, žvýkati, v hubě něco opálati (N. Město).

Žňavý, řeřavý: uhlí (zap. M.).

Žnivý oběd = dožatá (laš.).

Žouřit se, vadit se: Požóřili se (zap. M.).

Žrna pl., žernov; na žrnech se šrotuje (Jicko).

Žrutný dobytek = žirný (zap. M.), píce žrutná = sporá.

Žudřit: Požudři tú sklénku kopřivama a dobře vypláchni. Než já to požudřím! praví bezzubý (Zlín).

Žúchat: Tak to žúchalo! (když se šlo po vlhké louce) Zlín.

Žuchlanec, žvachlanec, žvýkanec.

Žuchlena = žuchla, tlachal.

Žvaňa, kdo žvaní (záp. M.).

Žvančit, žvýkati: Krava mi šatku požvančila (laš.).

Žvanec hroznů, třebaec (záp. M.).

Žvaňucha = žvampľaľa, třepihuba, mluvka (Jicko).

Žvápat, tlachati (záp. M.).

Žvápoň, tlachal (záp. M.).

Žíla, přezdívka člověku neústupnému, svárlivému (val.).

Žímat = ždímat (záp. M.).

Žingľa, veliká, silná jehla, kterou se navlékají šňůrky (Zlín).

Slovník věcný.

II. díl.

XXV. Stavení.

Stavení znamená budovu vůbec, zvláště pak chalupu. „Poďte do stavení“ (do jizby), je ve stavení. Na Laších užívají polskoněmeckého slova buduněk. Ústava jest: a) výstavná budova, b) skupina budov téhož hospodáře: Tam je ústavy! — Staveništi říká se: místo (uh.), sedlisko (slov. han.). Požár na V. Klobucku znamená stavení a dvůr: „Můj požár stojí za 1000 zl.“ — Bytnost jest byt, bývaní: Má u nich bytnost až do smrti.“

1. Způsob stavby a stavivo.

Chalupy v horách budují se většinou ze dřeva, „róbenica“ (záp. Mor.). Když se chalupa buduje, položí se na zemi do čtyř úhlů čtyři kameny, „poduhelníky“, na nich sbije se „srub“ z osmi, devíti dřev rádně otesaných, na srub připevní se „podkroevnice“ (silné trámy), do nich ve dlaby vpustí se krovy a svisle, střecha se pobije šindelem. Nejstarší dřevěnice stavěly se z „brlin“ (trámců z kůry neotesaných), pozdější „z dýlí“ (trámcův otesaných). Na Frenštatsku spodní trám srubu slove „průtės“, horní „płatva“. „Podvažovat chalupu“ znamená dolní zhnílé trámy vybrati a nahraditi novými. Skuliny mezi dřevy se „vynší“ (vycpou mechem).

V kraji nejstarší chalupy byly „tlučenky“ (slov. dol.) n. „sypanice“ (záp. Mor.). Na základ z kamene vyzděný přičinily se mezi kůly desky tak vzdálené od sebe, jak široká měla být zeď; mezi ty desky sypala se hlína a utloukala se v pevnou hmotu, pak se desky posouvaly do délky i do výšky, až zdi dokola náležitých rozměrů labyly. Na Hané za stara stavívali z „válků“. Hlína se smísila s mrvou, z toho se uválely války, ty pak se kladly v zeď na kamenný spodek. Později teprve nastaly „zďěnice“ (val.), kamennice n. murovanice (laš.), z „cihel“ nepálených, kteréž mají rozmanitá jména: vepřovica, kot, kotovica (dol.), sploščka (Brněnsko), pucina (Zábřeh), bandúr (Jicko), trupla (záp. Mor.). Omítka je buď na ostro (s hrubým pískem, „nehlazená“), nebo na hladko.

2. Střecha (dach, laš.).

Vazba (laš. vaďba) je kostra střechy mimo „krytí“ (doch, šindel). Podél na zdi s obou stran spočívají silné trámy, řečené „podkrokevnice“, posednice n. pozednice (záp. M.), plátvy (laš.); podkrokevnice spojeny jsou příčnými trámy, takový trám slove svázka (slov.), vazák, přívazek. V podkrokevnicích zapuštěny jsou krovy (krokva laš, krotev záp. M.) odlabanými čepy. Na vrchu spojeny jsou krovy příčnými trámci „hambálky“, na Valších též pěkně po domácku „podstupnice“ jmenovanými. Na krovech přibity jsou „laty“ (val. krokévky). — Paža jste místo, kde se scházejí dvě střechy téhož stavení. Šindel na krytí takové paže sesekne se s jedné strany „koso“ (šíkmo) a sluje kosák. Jinde do paže vkládají plechové koryto. — Obzajt val. sluje každý úhel střechy. — Šfemenó (laš.) jest silný trám, upevněný napříč v úhlech krovů nad hambálky na podporu kalenice. —

Nádmětky (sg. nádmětek) jsou trámce k dolním koncům krovů nastavené, na něž se nová řata přibije a tak střecha prodlouží. Na Laších říkají nádmětek prostoře mezi zdmi a střechou nad náspou, pobité deskami: „Našel sem ty vajca nad nádmětkem“. — Kalenica jest hřeben střechy; došky na ni se kalí (laš. deptaju) v hlíně, aby jí vítr nezdvihal; na Zábřežsku sluje řebeň (= hřebeň). Kalenica došková se „ponáší“ (han.), n. „ukládá“ (slov.) pazděřím a hlinou. — Svisle (pl. tantum) jsou dřevěný štít, jimž se hůra uzavírá; na záp. Moravě

tomu říkají přibedří. — Šindelem se střecha pobíjí, dochem pošívá. — Řada došků na latě přivázaných sluje šár (šář, Zábřežsko). Došky spodního, nejmenšího šáru, zastřihané slovou zástřežky (han.), zástřešniky (N. Město), záklasníky (záp. M.), hlavaté (slov.); došky v rozích, zastřižované na způsob schodků, slovou zárožníky. — Vikýř ve střeše sluje schľop, schľopec (slov. laš.), výlet (val.), věcuch (Ivaňčice). — Kozub jest kulatý výstrček střechy nad svíslými (val.).

3. Podlaha, strop, hůra.

Podlaha, t. j. půda v jizbě, po níž se chodí, bývala původně ubita z hlíny; odtud sluje většinou zem, laš. *pepenica*. Prkenná podlaha sluje deščená zem (Vyškovsko), dlážka, deliny (laš. „maju tam vydeřované“). „Mostit izbu“ (val.) = dávatí podlahu do světnice; mostina = deska v podlaze. — Strop má toto české jméno na záp. Moravě, jinde mu říkají: tla n. tlo (slov.), podlaha (dol. han.), povál (val. laš.). — Příčným trámům ve stropě u Hranic říkají hontiny. V jizbách větších trámy příční podepřeny jsou ještě trámem podélním, jemuž říkají rošt, hřada (val.), respa (laš.). Místo desek za stara na příční trámy kladli tlusté tyče, brliny n. dřenice trhanice, stropnice (záp. Mor.). — Za české „na půdě“ říká se nejvíce „na hůře“; na podlaze (záp. Mor.), na vrchu (laš.), na povale (val.), na stropě (Kunštát), na ponebí (Jihlavsko a Znojensko). — Dvěře nad schody na půdu, jež se vzhůru otvírají, slovou skľop, skľopec.

4. Zápraží.

Zápraží (Třebíčsko, Jihlavsko, náspa — na naspě (slov. val.), nasp — na naspě (Zábřežsko), náspa — na naspěch (Kyjovsko, Brněnsko), naspě — na naspách (Jemnicko), záprseň (Novoměstsko), předsínek (val.), pohrádka (laš.), náfepek (uh.).

5. Přistavky.

Hanácké chalupy mívaly přede dveřmi ž u d r. Byla to krytá síň dosti prostranná, již se vcházelo ke dveřím domovním. V jedné boční stěně byl obloukovitý otvor poskytující pohledu na ves, pod ním na podezdívce lavečka. V žudře besedovali domácí i sousedé. Jinde říkají žudr (žudro, žundr, žumdr) obyčejnému

výklenku přede dveřmi, kterýž také sluje výstupek, kaplička, žebráčka (slov.). Někde před chalupou bývají schody ke dveřům, nad nimi je dřevěná pavláčka, i žundr zvaná (u Sloupu). — V horách na západní Moravě mají přede dveřmi dřevěný barák proti sněhu; na Valaších tomu říkají podstánek n. podstánčí. Pod sínek jest krytá chodba podél dřevěné chalupy (val. — laš. potínka = podsiňka). Přisínek jest přístavek u síňových dveří na dvůr. — „Stál ve vidanku“ = ve dveřích, ve výstupku.

6. Jizba, síň.

Světnici na východní Moravě říkají izba; menší pak (přistěnek) sluje izbětka n. svědnica, na západní Moravě seknic, seknic, sednica. Náizbí (na náizbů) jest prostor prostřed izby (jako „návis“). Síň sluje na St. Hrozenkové pitvor.

7. Kamna, pec.

V koutě ode dveří k síni stojí kamna, za nimi pec. Tak většinou na Moravě. Laši kamnům říkají pec (masc.), peci pec pekarsky. Jinde peci říkají pekárka (od Přerova k Jičinu), pekarčak (Klimkovice), pekáreň (záp. Mor.). Výklenek nad pecí, dvírkami uzavřený slove pecina n. surdík (han.). U peci jest prohlubeň, aby se do peci pohodlněji dostalo = peklo, peklice (Zábřežsko), peliska (záp. M.). — Kamna se též jmenují kachle (Příborsko). Vrch kamen, za stara kulatý, slove na záp. Mor. k o p k a: „Postavil talíř na kopku“ (= na kamna.) — Prázdný kousek podezdívky, na níž kamna stojí, slove pícka, podpečí (val), nálepek (Jicko), peliska (han.), člopek (Brněnsko). — Prostor mezi kamny (kopkou) a stěnou slove zákamní (val), zápečí (laš.), sklépek (slov.), pekélko (uh.), petýlek (han.) n. petýlko, mezúch (val.), hózky (záp. Mor.). — Otvor do kamen a do peci ze síně slove čelústě n. čelusta (pl. fem., vých. Mor.), čelusno n. čelesno (záp. Mor.). — Nad čelesnem jest díra, již vychází kouř do komína = s o p o u c h, sipouch, copúch, capúch, cipúch.*) — Kotlík v kamnech zasazený slove kamnovec, pecák (laš.), koteľ, měděnec, měďák.

8. Nábytek.

Nábytku říkají nádrabí, nádrabelí (han.), domácí načini (laš.) — zgarby, zgarbí (zvláště starému nábytku). Nejdůležitějším nábytkem jest postel.

*) Rampouch jest otvor do sklepa.

L o ž e sluje: pohrádka, pohradina, ložnica, lože, lůžko, postel a má dvě čela (podl. ohřebľa), v hlavách a v nohách a dvě postrannice. — Peřina na přikrývání jest d u c h n a (slov. han.), hrobá peřina (záp. Mor.), peřina (val. laš.), vrchnica (han.); peřina pod hlavu je z h l a v e c slov. val.), zhlavek (laš.), poduška (podl.), polštař, peřina, malá peřina. — Stopčena, stopčák je zhlavec z pouhých stopek; šusták = měch vycpaný listem, mechem, slamou a p., kravařům pod hlavu. — P o v l e k jsou cíchy na peřiny. Spodní cícha slove sovka (uh.), sobek (Jicko), sypek (Jihlavsko). Postlánka jest ložní plachta.

L a v y jsou lavice postavené podél kamen a podél stěn s obou stran stola. Za stara zatlonkli do země po dvou kolíkách nebo postavili z vepřovic u zdi pilíčky, „lápky“ nazvané, položili na ně silnou desku a byla lavice. Ž i d l e slove židlica, lenoch, lenoška, lenůšek, legátka, legátko, stolička, stołek (laš.). — Sto-liče pod nohy Valaši říkají stołek, podnožka, Laši ryčľa. — Trojboká a r m á k a, postavená v koutě za stolem pod křížem, v níž se schovávají peníze, spisy a knihy nazývá se kútnica, zákoutníček (Jihlava). Šaty se zavěšují na hrabici (Zábřežsko), rohatině (laš.). Ř i m s a (záp. Mor.) jest polička v jizbě na stěně, za níž nastrkány jsou lepší mísy a talíře. Z r c a d l u na záp. M. říkají řicadlo, na Zábřežsku zhlizadlo.

V síni postavena p o l i c e (súsek, uh.), v jejíž horní polovici srovnáno jest nádobí, někde také malovaná truhla na šatstvo sváteční, kteráž jinde schována jest na komoře nebo na hůře.

XXVI. Dvůr a hospodářské budovy na něm.

Dvůr, místo obyčejně ohrazené, bývá nejčastěji za domem mezi stavením a zahradou. Na Laších prázdnému prostoru před stavením říkají p l a c a dvoru v zadu zadník, zadníček („dveři na plac a na zadník“). Přikrytá k o l n a n. návratí, jižto se do dvora vjíždí (podjíždí) slove na Laších podjezd (podjizd. Na dvoře stojí kolňa (kůlna*). Na Jemnicku kůlně s patrem říkají kolník, bez patra delník n. deník. Chlévy bývají na dvoře napříč ke stavení přistaveny: maštal pro koně, kravařňa n. chlév pro hovězí dobytek. O sobě stavají „chlévce, chlívky, krmíky“ pro ušipaně. — C á r e k (val.) je příhrada ve chlévě pro tele. Stání, místo v maštali, na němž koně stojí; bývá vyloženo brlinami, pod ním

*) Kolňa se stropem slove bedněná (han.).

prohlubeň pro moč. Maštal na Hané rozdělena jest na dvě (dvě maštale, každá na čtyři koně), uprostřed je řízeň (řezárna, řížňa, řížňák) n. příkladník, t. j. přehrazené místo v maštali, kde se řeže sečka a pacholek spává; maták (han.), mišník (Zábřežsko) na míšení sečky a ovsu. Ovčinci na Vsacku říkají cá bík; pastovník (laš.) je ohrazené místo u chalupy pro svině. Kurníku na západní Moravě říkají koplín (kuplník), dřevěnému holubníku na Novoměstsku koc Listník je kryté místo u chalupy, kde se lesní list na stelivo chová.

XXVII. Stodola.

Budova, do níž se sklizeň sváží, sluje stodola, mlatevňa, mlat. Na Moravě stodoly jsou buď zdýlní nebo příční. Stodola zdýlní (nejčastěji na Podluží a sousedním Slovensku) má vrata z předu a ze zadu ve svislích; na nízkých zídkách spočívá široká střecha. Má dvě paže (přistodůlky, perny), nebo čtyři štvrtě (v každém boku po dvou).

Stodola příční (obyčejná) má: *a*) dva přistodůlky (sg. přistodůlek, slov. val. laš.), přistodůlka (sg. přistodůlko, Zábřežsko), *β*) dvě stodoły (dol., pomor. Kyjovsko, Kloboucko, han.), *γ*) dva párníky (Brněnsko, Třebíčsko) n. párně (sg. páreň, Telecko), *δ*) dvě štvrtky (Brněnsko. Jicko), *ε*) dva sušeky (laš.), *ζ*) dvě humenice (Opavsko). Místo, na němž se mlátí, sluje *a*) mlat, *β*) mlatisko (Strážnice), *γ*) humno (val. laš.). Přistodůlky od mlátu ohrazují *a*) stranice (slov.), *β*) oplota (han. záp. M.), voplotně (sg. voploetě, Brněnsko), oplotky, (sg. oplotek, záp. M.), *γ*) sruby neboli srúbení (slov.), *δ*) humenice n. humeniska (laš.). V obojím srúbení uprostřed upevněn je trám, „puntový sloup“, jenž podpírá *a*) patra (laš., záp. M. pátra), *β*) lešení (val. uh.). Vrata jsou dvoje, přední a zadní, otáčejí se v dolním prahu na čepch, zdírkou železnou obitých, běhúny zvaných; horní prah jmenuje se helmo (nadvrátí), v něm otáčí se čep dřevěný. K větším stodolám přistavena jest po boku jednoho přistodůlku plévňa (plevník, podpažník, špaléta, přistodůlek) na plevy a ohrabky. Zboží (obilí) ukládá se do přistodůlků v brstvu a na patra. Náčiní mlaticí: 1. hrabě *a*) řídké (= posádní), *β*) husté; 2. říčice a to *a*) ohrabečnica (na osívání ohrabků, laš. ohrabčanka, ohrabčok), *β*) hrachová, *γ*) stoklasná, *δ*) kúkořná, *ε*) prachová (laš. přetak, hustá říčica). — Řičica skládá se

z „hubu“ a „plátenka“ (pleteneho dna). Dvě části hubu spojuje lykový „vrkoč“, plátenko s hubem. „zešívka“ lyková. — 3. ohrabečný koš, 4. vějačka (široká, hluboká lopata), 5. smrděnka (smítěnka), již se obilí „zháňá“ (od zbylých po vití plev čistí), 6. Cep skládá se z hůlky a z cepu, na obou na konci je kožený ohlavec, kteréžto ohlavky spojeny jsou svorcem. Ohlavky přivázány jsou švihy (tenkými řemeny) v zábradky n. zářezy (vruby). Na Valaších a Laších ohlavku, kterýž tam je z dubového dřeva, říkají kapica.

Na mlatě obilí nejprve se klasnuje; snopy se postaví vzhůru klásim a bije se do nich hůlkami od cepů nebo zvláštními hůlkami březovými, „oklepůvkami“. Někde klasnují takto jenom obilí, které „nepůšča“, jinde pšenici, ječmeň a oves na stojatě, žito (rěz) na ležatě. Výkon tento v jiných krajinách má jiná jména; říká se též: ošlahovat, šibat, vokolkovat. Potom se snopy rozloží kolem po mlatě a stranují se, obrátí a stranují zase. Snopy takto ostranované slovou stránky, strano-viny. Jinde říkají: oklepovat — oklípy, oklepávat — oklepiny, otírat — otěrky. Někde žito, když se pozoklepuje, „mrská se“ ještě „mrskačkami“ (hůlkami). Posléze snopy se rozvážou a rozhrabou, a tak se prostře (nastele, rozestele, rozdělá, natáhne) na sázku (sađu, sádku, prostírku, posad laš.) a mlátí se (rozmlacuje, přemlacuje) od posáda na levo, pak se vytrípá. Dlouhá sláma sváže se v otěpky (oklípy, oklepiny), pomrvená se ještě „přemlátí“, aby neostaly „kožuchy“ (zrno v plevách) a sváže pak v mhaténky (mňaténky, mětyňky, matenky, mrvénky, otěpky, zavianky (laš.), drobníčky). — Obrísia (povřísla) jsou dvouzblňová n. trojzblňová (dvoustebelní, třístebelní). — Ohrabky (rozdrtené klásky a p.) osejí se na ohrabečníci a vyspou do koše ohrabečního. Obilí „posádníma hřabama“ shrne se na hromadu buď v pravém koutě, zadním neb uprostřed mlatu Hromadě té říká se většinou posád (laš. vašek). Někde mají uprostřed mlatu nebo v koutě prkennou „bódku“ n. „zhrůák“. Na Podluží házejí obilí do „komárky“, kryté to uličky v jedné „stodole“ (přístodůlku). Když je posád dosti veliký, nastane vítka (na větších statcích sbírka). Obilí se vějačkou proti větru háže, pak smrděnkou (smuděnkou) zháňá (t. j. všeliká neplecha s něho smítá), potom „se odejme“ zadek (pozadek, zadní), a předeč (přední) „se cúdí“ na říčicích po pořádku,

jak svrchu vytčeny byly, počnouc od koukolnice. Co přes říčice přepadne slove „podříčičné“ (chudé zrní, semýško všeliké; to je drůberí); na říčici zůstávají „zhonky“ (klásky a j.), dostávají se též drůberí).

Nyní se již větším dílem mlátí strojem, a obilí vymláčené se vyvívá (fukaruje, žibruje) na zvláštním stroji, kterýž slove fukar, fukač, opalač, valach, byk (laš.), burdak (laš.). Na Opavsku se „drutuje“ na „drutě“.

XXVIII. Zahrada, ploty.

Zahrada (n. zehrada), tím jménem vůbec známá, jmenuje se též humno (slov. dol.) a sad (han. záp. M. laš.). Ovocný sad na poli slove ščepnica. Pole slivami (švestkami) posázené na Laších slove slivník. Je-li zahrádka před domem, ulička ke dveřím domovním mezi oběma ploty sluje dolník n. fortůa. Na Hané bývaly zahrady obyčejně ohrazeny plotem z vrbového proutí. Do každého kolu v plotě na vrchu zatloukli dva kolíky, jeden v pravo, druhý v levo nahnutý (∨); mezi ty kolíky nakladli a připletli trní tak, že se plot na hoře podobal trnovému věnci, jemuž říkali trzub. Přes takový plot s trzubem nebylo snadno přelézti do zahrady.

Jinde bývá plot šprlový (= šprlení; skládá-li se ze šprfů (latek), hontový z hontů (větších lat, při vrchu proutím spletených, slov.), stržňový z dubových draček, ze „stržně“ (val.), dřínkový z jedlových dřínek (plochých polenec), mezi kůly zpošika položených (val.), krkoškový z hůlek (val.), týnkový z týnek (latek, záp. M.). — Srub (dol.) je desková ohrada dvoru = parkan. — Meslo (val. han.) n. hrazba (záp. M.) je „šraňk“ okolo luk nebo trávníků (sloupce, na nich přibité laty, po jedné nebo po dvou) — Cedron n. lící (dol.) je „živý plot“. Socha je sloup v plotě, val. a han. též somíneč. Přílazeč jest lavečka přes plot prostrčená, kolíky podepřená, kudy se přelézá. — Hlók (han.), místo v zahradě, kde se voda stéká. Chladečník (laš.), chladenčica (val.), besídka v zahradě. — Humenec je společný oběma sousedům průchod a průhon mezi jejich zahradami oplotěnými.

XXIX. Vinohrad.

Aby nebylo k vinohradu od cesty přímého přístupu, jest jeho kraj posázen brambory, zelím a p. Takový záhonek jmenuje

se sádek. Brázda (chodníček) mezi svým a „ludským“ (cizím) vinohradem sluje růna; bok růny sluje odrůnek. Fréd (frejd) je meze u vinohradu. Řady rév slovou grefty. Hlavička jest podzemní peň, z něhož pruty vinné révy vyrůstají. Zelený takový prut, z hlavičky vypuklý jmenuje se cún, až zdřevění, jest rývem. Úponky na rývě slovou rúčky n. ocásky. Vrší jsou vršky vinné révy (stínat vrší). Prchlák jest hrozen, s něhož květ oprchává a jen někde některé zruko zasedne.

Vinohrad se z jara napřed kope, potom okopává, posléze kopčí. První kopače říkají postnica (posnica), protože se koná v půst. Po druhé kopače (okopávce) vinohrad se „vysmítá“, t. j. „výpřivky“ (větvičky za lístky vypučelé) se zulamují. Smítka znamená α) smítání, β) vysmítané výpřivky; směťáč je dělník, který práci tu koná. Vinohrad se podvazuje, t. j. révy se uvazují ke kolkům. Po vinobraní se „kolí smýká“, t. j. vytahuje z vinohradu. Když víno dozrává, vinohrady se „zatýčí“, jsou zatýčeny: hotař (hlídač) uváže na vysokou tyč jablka a zeliny na znamení, že se do vinohradů nesmí.

Druhy rév, jež se v moravských vinohradech nejčastěji pěstují, jsou asi tyto: budinka (bílá, drobná zrnka), cinifádľ, časladór = časladóra = třasladór = časlavský rýv (žluté hrozny), greneš (černý, muškateľu podobný), heblin (popelavý jako podběľ, lupení krabaté, málo rozstřihované), hrašina (Riessling), husí čapa = kočičí ocas = podběľák = šedík, šedíček (má list podběľavý, víno kyselkavé, je nesný, „když uslyší bednářa, změkne honem“), klenica černá (velké hrozny, modravé, višňové barvy, „neráda vyzrá“), kozí cecek (obřidný, má velká, podlouhlá zrna), lampart červený, řipka (někde = rézlink, jinde = lampart), medoun (kaštanové barvy, sladký, málo nese), muškateľ, pádeľský, petrželák (žluté, rozstřihované listy, drobné jak petrožel, víc hrozny vidět než lupení), pihornä (nese hrubé hrozny vinaté, později zaměká) = pivornä, reguľka = rekuľka (bílá i černá, drobné hrozny, málo vyzraje, nosí dost), ryzlink = řezlik, rohál, ryvoľka zelená, salvon, skořina (černá, skoro dozrává), šerina (řídkavá, velká zrna), šryk (hrubý peň, sází se okolo domův a stodol, má velké, bílé hrozny) = grúb, tokaj, topoľ (veliký peň, listy má běľavé, velmi rozstřihované, veliké dlouhé hrozny,

valovočec (černo zelený, řídkavý), valvoš, vavřínský, co na Vavřínca zrá), zanechor (má žluté hrozny; „Nechory“ jméno vinohradu v Prušánkách), zelviš (něm. Krachgutedel).

Menší a větší dobrotu hroznů stanoví toto pořekadlo: „Budinky do putynky, muškatele do kabele, grúby do huby.“

Tresti jsou mláto vinné, na němž se červené víno nechává několik dní, aby nabylo černé barvy.

Vodnar n. grúf (něm. Treberwein): mláto se dá do sudu, nalije se vody, a když „řízne“ (kyše), pije se. — Ryšavé víno = něm. Schiller. Víno vláškovatí, zvláškovatělo: houstne, jako masné po něm plove; čistí se metlou.

XXX. Len, konopě, zeli.

1. Len se trhá na jány (jána, kolik jedna ženská najednou zastoupne). Vytrhaný len se roší nebo močí. Potom se drhne (odrhne, vodorhne) z hlávek (pálek) na drhlenách (drhlen, drhleň, drhle pl.) a suší v pazderně. Třetí den přijdou tlukači a tlukou len, a třelky ho trou na trdlících (mědlících, mňadlicích) a potírají na potírkách. Zpotíraný len se ochlůže na ochlě, na vochli vyčeše (hachluje na hachli) a pačísá na pačisce (česáku). Na ochlovniskô (han.) se sedí. Ve Slezsku a na Valších hachli říkají ščeť. Výčesky slovou pačisky, vochličky. Třelka vždy dvě hrsti (koťátka) lnu váže v žemličku; 20 žemliček je šuta (Telč), jinde 30 žemliček kloub.

Na Zlinsku hrst lnu nebo konopí sluje žemenka; 10–12 žemenek u věnc spletených je kocúr; na Hané 30 ženiček je kloub. Na Žďársku lněnému kloubu říkají obláč.

Kolovrátku na předení říká se také: kolovratnica (korovratnica, Zlín), gajc (Zábřežsko), přeslica (u Znojma; přeslici tam říkají kužel).

Přaslének — přaslínek, tradlínek (Čejč) je kroužek, který přadlena nastrkuje na vřeteno, aby se lépe v ruce točilo.

Třepálka (val.) je hůl, kterou se koudel přetřepává, když se má „navínat“ n. „nadívat“.

Potáček je napředené vřeteno.

Baba říkají na Zábřežsku pozadnímu, vytrousenému lnu; bere se na „smrt“ (vystrojení „smrti“ na smrtnou neděli).

Osmeček, osmeky, osmečky = drobné odpadky koudele při potírání pod potírku napadalé. Která třelka dělá mnoho osmečků, ta „luntá“, mnoho „rozluntá“, rozcuchá (Slezsko).

Špuněk, co zůstane z „česáku“ n. „pačisek“ (česané koudele lněné) na vochličce za hřebíky = cucek, gracka, zvoček.

Peřeni jsou lupinky na lnu.

2. Konopě (sg. konopa) jsou poskonné (poskůnky, val.) a hlavaté (hlavačky, val.); močí se v močidle.

Vymočené a vysušené konopě 1. lámou se na lámce, lamače (slov. val. laš.), třou se na trdlici, trlici (han. záp. M.). 2. patírají (potírají) se na patírce, potírce (dvojitě lámce) n. na potěrače, mědlici (záp. Mor.). Tírňa je místo, kde se konopě trou (val.).

3. Hlavatici zelné říká se většinou přísada, porůznu (na záp. Mor.): koščálky. Kousek pole, kde se přísada ze semene pěstuje, je přísadnisko.

Když se vykrojí hlávka, zbude chrást a koščál = hlůb (slov. val. laš.).

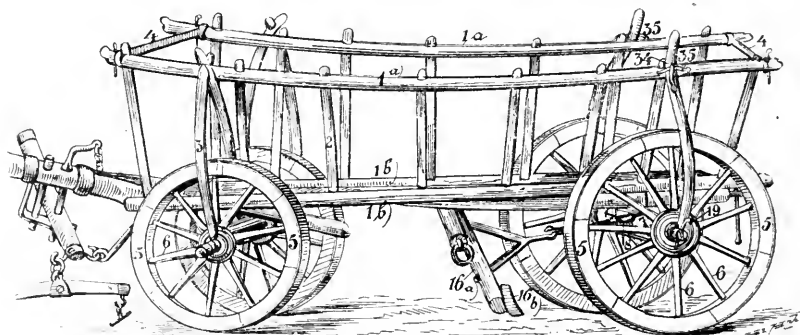
Když se zelí do bečky nakládá, napřed se nakrajuje (hlůb se rozkrojuje), potom se strúže na struhadloch (slov. val.). krouží na kružadlech (han.), paží se (nakrajuje), potom kruža na nožach n. na kružadlach (laš.).

XXXI. Hospodářské nářadí a náčiní.

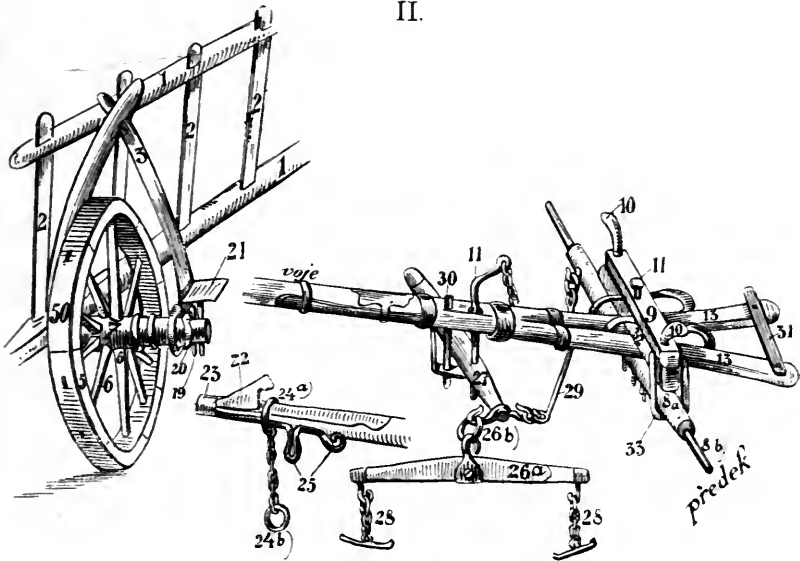
Polní nářadí kromě vozu, tedy: pluh, kolečka, brány a p. jmenuje se „rolní řád“ (val.), „náčiní“ (laš.): „Něma voza, něma načiňa a kupil se koňa.“

V ů z

I.

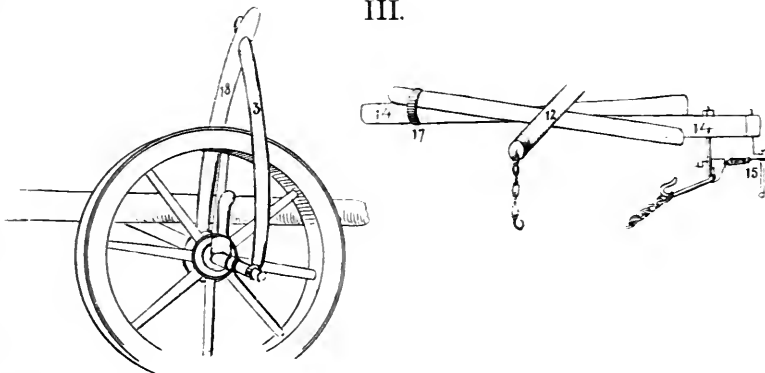

II.

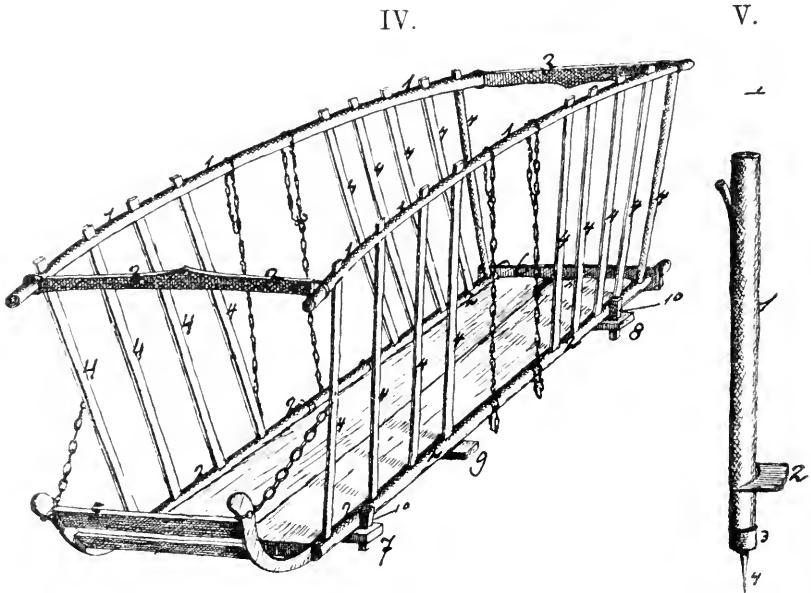
1^{a)} (I. II.) vrchni rýfa, gryfa (Brněnsko), gréřina (Zlin), žrd (Kyjov), 1^{b)} (I. II.) spodni rýfa atd - 2. (I. II.) meč, mečík,

III.

šinka (Slezsko). — 3. (I. II. III.) lušňa, lišeň (záp. M.). — 4. (I.) rozpěrák, rozpon (Zlin), glam (val.). — 5. (I. II.) lúkotř; loukotě v kolo spojené slovou obklad n. oklad. — 6. (I. II.) špica. — 7. (I. II.) hlava. — 8^{a)} (II) násad, podstavek (Třebíč). — 8^{b)} (II) osa, os (slov.), oš (laš.), náprava. Konec nápravy z „hlavy“ trčí na Zábřezsku slove sražek: „Chětal se sražkama v ōvózò“.

V sražku je zastrčen hřeb „zákolník“ zvaný; je-li široký, se střeškou, slove „záblatník“ n. záblatnica (laš.). - 9. (II.) obrteř, voplín (Třebíč). Zadek vozu nemá „obrtla“; snice jsou mezi násadem (laš. spodní podložkou) a podušnicou (laš. vrchní podložkou). - 10 (II) klaničky, palečky (Třebíč). - 11. (II.) svorník, svořeň (gen. svořeňa), srdeň f. (záp. M.), váhovec. - 12. (III.) podkladek, pachole (Zlín) = příční deštěce přibitá na spodních gréfinách, aby se spodek vozu neprohýbal. Na větším voze jsou dvě pacholata. - 13. (II.) ramena, snice (Zlín). Zadní snice slovou rozsochy (Zlín) n. žídlo (val.), nazvané tak od rozpoltě-

ného jazyka hadího, jemuž se říká „žídlo“ = žihadlo. - 14. (III.) rozvora. Konec rozvory vządu vyčnívající slove ocas, ocásek, otrě. Před tímto koncem zastrčen jest v rozvoře svořeň, řečený „závozník“. - 15. (III.) šlajfa, šrub (Zlín). - 16^a) (I.) klátky. - 16^b) (I.) pracky. - 17. (III.) svěrák, svěračka (Zlín), renk (Brň.). - 18. (III.) klanica. - 3. + 18. rozsoší (han.). - 19. (I. II.) lónek, záosek (Zlín), zákolník (han.). - 20. (II.) oko, žabka, podluška (val.), aby kolo nevypadlo, kdyby se lušňa zlomila. - 21. (II.) záblatník, víšek (Brněnsko). - 22. formánek, káčerek horní (Zlín) - 23. (II.) zděřka, zdirka. -

24^a (II.) kruh, 24^b (II.) držák, zdržák, zdržjak (St. Hrozenkov), násik (laš.). — 25. (II.) zděř, káčerek dolní (Zlín). — 26^a (II.) brdce, brdco (val.), brdečko (Zlín), rozporka (záp. M.). 26^b (II.) prelík. — 27. (II.) váhovisko, vážišče (záp. M.). 26. + 27. váha, — 28. (II.) roubliček, vrúblík (Zlín). — 29. (II.) táhlo, tahounek. 30 (II.) svorníček. — 31. (I. II.) podýžďa, podyčť (Třebíč), podlíšťka (Brněnsko), podýma (St. Hrozenkov).*) — 32 (II.) poduščica, stolička. — 33. (II.) pás, tradlina (Zlín), trolinky (laš.) = železné pásy. — 34. (I.) žabka. — 35. (I.) oko.

Fasuňk n. fasuněk. (IV.)

1. vrchní gréřina atd. 2. spodní gréřina atd. 3. rozpon. 4. meč, šínka. 5. deregľa (Zlín), kozlík, keřnik n. keřňa (val.), přiřradek (proutěný, Břeclava), kočírka (Vsetín), šejtrok (záp. M.). 6. cigánka (Zlín), barbora. 7. obrtel. 8. násad, stolička. 9. pachole. 10. kľanička.

Na předku i na zadku „podvázani“ (řetěz) přitahuje gréřiny k snicám nebo k rozvoře.

Na Valaších „gréřy“ (= fasuněk) skládají se ze čtyř vřlin (1. 2.), jež jsou spojeny rozpináky (3. Ve vřlinách jsou dešťky (4.), pruty (železné) a řetaze.

„Spustit boky“ u vozu, t. j. řetězky boční uprostřed fasuňku, aby se mohlo více naložiti. Vyduťté boky na voze obilím naloženém slovou beřchy (Jicko).

Naložená řůra (senem a p.) „přiláci“ se silným dřevem na zdýl přes řůru položeným. Dřevu tomu říká se pauz, púz, póz, póza, pavuz, pavuza, pabuza, pabza. V zadu přitahuje se pauz provazem od gréřiny ke gréřině napjatým, kterémužto provazu se říká: pauzník, póżník atd., táhlo, poutahlo (slov.); v předu napjata jest napřič „řana“ (provaz) nebo řetaz.

Haluzí, desky a p. na voze naložené přitahuje se závitkem (úvitkem), t. j. silnou řerdí (vzpružinou).

Když se vozi hnůj, nastrčí se do obrťľa (v předu) a do poduščice (v zadu) místo kľaniček kľanice (mnohem vyšší), o ně se opírají desky bočnice, na spodku leží deska spodnica. Oběma bočnicím říká se hnojnice. Vozi-li se hlína, štěrk a p., zastrčí se v předu i v zadu mezi bočnice „čelo“ deska příční.

*) Na uh. Slovensku podojma = přička pod ojem.

Vezou-li se osoby ve voze žebřinovém, je k němu s boku přivázáno bidlo „longa, longoš“ řečené, aby se po něm pohodlněji mohlo vylézt na vůz.

Žebřiny jsou delší a nižší uež fasuňk a mají venkocem i v prostředku meče (laš. ščebľe). Vozí se v nich obilí.

Malým žebřinám na Brněnsku říkají rechtiny.

Žebřinovému vozu říká se také kopňák, protože se na něm svázejí kopy obilní.

Voznica (vozní plachta) rozepne se přes „oblouky“, jež jsou zastrčeny v železných „žabkách“ nebo-li „haspách“, na vrchních gréfinách přibitých.

Lušňa (V.)

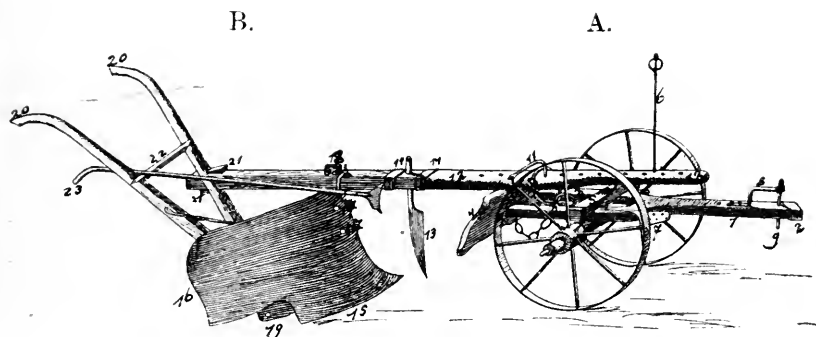
1. Lušnisko (část dřevěná o sobě), lušňa celek nebo 3+4,
2. Záblatník. 3. Zdířka. 4. Čep.

Na uherském pomezí (Starý Hrozenkov) lušni říkají levča.

Čep mají toliko dvě zadní lušně; přední mají dole „oko“ (železný kruh), jímž se navlekou na osu (v. 3. II.). Při těchto lušňách třeba záoska (v. 19. II.), kdežto při zadních jeho místo zastupuje „čep“. Zadní lušni říká se na Valaších „záľušek“. Přední lušňu na Frenštatsku nazývají „podsošinou“, oko „obľapkem“. Zadní lušňa připevněna jest k fasuňku „bičikem“. Je to tenká, pružná tyč, zadrhnutá na vrchní gréfině řetězem, dole k lušni přitáhnutá „šparníkem“ (železným kroužkem). Na ose jsou dvě díry. Přední lušňa navleče se okem mezi ně; do díry za lušnou strčí se „žabka“, aby se lušňa ke kolu netlačila, do díry před lušňu strčí se záosek n. záblatník, aby se lušňa s osy nevysmekla. Zadní lušňa strčí se čepem do přední díry, v zadní jest žabka.

Brzdou na voze bývalo kus dřeva, s předu s koncem na horu zvýšeným, s dlabem uprostřed, do něhož se vpustilo kolo, když bylo třeba „hemovat“. Uvázána byla hůzvou (provazem, řetězem) na rozvoře. Říkalo se jí: pes (Brněnsko), fena (han.), kocour (záp. Mor.), sviňa (vých. Mor.), škrheľ (Rožnov). Řetězu, kterým se kolo zaváže místo brzdy, říká se: zaháňka (N. Město), svěra nebo ľancůch (Zlín).

2. Pluh.

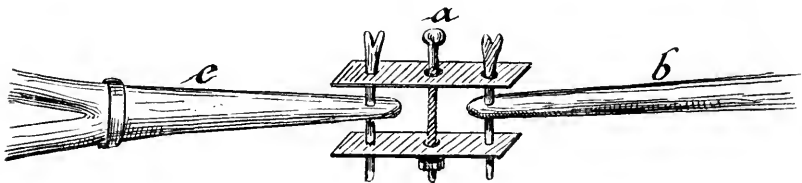

A) Plužné kolečka, kořca (val. laš.), vuzek (laš.) 1) klůčik, kľučovisko (laš.), vodič (dol.), drabica (Brněnsko) — ojko plužních koleček, s předu opásáno zdirčkou 2), železným páskem, aby nepukalo. V zadu rozestupuje se ojko ve dvě ramena, „snice“ n. „sničky“ 3), 3', jež na přič spojuje podyzďka, podýma (St. Hrozenkov) 4). K ose (nápravce) připevněno jest ojko příčným dřevem, jež jest přepásáno železnými pasy (tradlinkami) Příční toto dřevo 5) nazývá se: násadek (Zlín), náhlavek (val.), zhlavík (han.), slavík (záp. Mor.), poduška (laš.). V násadku upevněn železný prut s dvěma oky na vrchu, jimiž se provlékají opraty, slove pohůnek, pohonič 6), oka se jmenují bryle. Na starém pluhu býval dřevěný „dědek“. V pravo na ojku v zadu přibita jest železná deska s dírkami, řečená nahaňák (Zlín), nahaňáč (dol.), nahaňka (han.) 7), do dírek se zastrkuje železná klika: zarážka (laš.), zapinadlo (slov.), čímž se dává pluhu směr od záhona nebo do záhona. Váhovisko pro koně připíná se ke kľučíku s předu: strčí se do tlamky 8), děrami v tlamce, ve váhovisku a kľučíku prostrčí se dlouhý železný hřeb 9). Tlamka (Zlín) slove jinde: kľamka (St. Hrozenkov), paščeka (laš.), stolička (dol.); hřebu 9) říká se: svořeň (slov. val.), svorník (laš.), srdeň (záp. Mor.), lónek (han.). Pluh připíná se ke kolečkám takto: zřidel navleče se do železného kruhu 10), jenž slove: húžev (St. Hrozenkov), húžva (val. slov.), húžba (dol.), hažza (laš.) a zatkne železným hákem 11), jemuž se říká: kokotek (val. slov.), kohoutek (Jicko), přetěkl (han.), potykač (záp. Mor.), potykeľ a pomykač (laš.), poverák (St. Hrozenkov). Čím dále ku předu na zřideli kokotek se zatkne, tím hlouběji pluh oře.

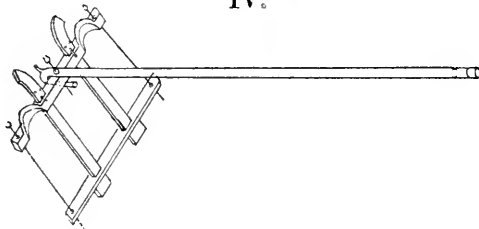
B) Pluh upevněn jest na hřídeli 12), jemuž jinak říkají: plůžisko (laš.), hradzjel (St. Hrozenkov). Uprostřed v hřídeli zaraženo jest krojídlo 13) jinak nazývané: krajadlo (záp. Mor.), číslo (Jicko), krůj (laš.). V díře hřídelní upevněno jest krojídlo klínem, jemuž říkají „pašklín“, s obou stran krojídla hřidel přepásán jest zdičkami 14) 14). Rocháč (ruchadlo) 15), jehož zadní část slove křídlem 16), připevněn jest šrouby 17) na slupici 18), nahore ve zřídeli, na spodku ve splaze zadlabané. Slupice slove jinak: srubica (val.), snubica (laš.), stupica (St. Hrozenkov), slubica (záp. Mor.). Část splazu pod rocháčem viditelná 19) slove patka. Rukověti pluhu 20) slovou: kľače, gľače (slov. val.), křeče (han.), nohy, ručky (laš.), priemky (St. Hrozenkov). Levá kľač slove val. „dlabovka“, v ní jest hřidel zadlabán a klíny, tak řečenými podkľačniky 21) zaražen; pravé kľači říká se přínoska. Obě kľače spojeny jsou příčkou (laš.) 22), kteréž se jinak říká: prut (slov.), rozpinák (val.), spinka (dol.), spružlák (St. Hrozenkov).

Na oškrabování bláta s rocháče jest otká 23), botka (záp. Mor.), jejíž dřevěná rukojeť slove otčisko n. otisko.

III.

IV.

Zapřáhnou-li se koně do pluhu, připne se váhovisko k oji plůžných koleček, jak nahore pověděno. Pro voly je zvláštní správa Váhu tu zastupují „křpadla“, val. skřipadla (III). Jest to dvě deštiček spojených „koľkem“ a) uprostřed zastrčeným.

Na konci „kolku“ jsou „zábradky, jimiž přiléhá k dešticím. S předu i v zadu v dešticích jsou dírky proti sobě. V zadu zastrčí se do nich „svořeném“ ojko plužných koleček c) s předu „kluka“ b). Kluka má na konci tlamu, t. j. konec její jest pod spod ohnutý (vlastní klika), do ní se vstrčí jařma a zastrčí uprostřed dlouhým svořením, krky volů zastrčí se na koncích jařem „jeblicemi“ (IV.).

Koně jsou zapřaženy: sedlový „na poca“, náruční „na ruca“; třetí jest „opratní“.

Nejede-li se na pole s vozem, veze se pluh na „vlákoch“ (vláky pl. m.). Ve Slezsku vlákům říkají smyky. „Zavlákovat pluh“ = dáti na vláky.

Na východní Moravě starý pluh byl všecek ze dřeva, jenom radlice a krojidlo byly železné. Klače i se splazem byly samorostlé, z jednoho kusu. Pluhu takovému říkali „hľadák“, na rozdíl od „dřabáku“, jehož klače byly ve splazu zadlabané.

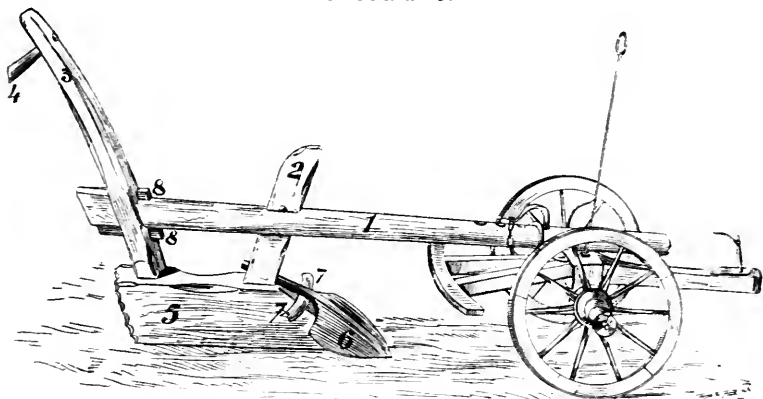
Ruchadlu říká se na vých. Mor. rocháč, na Brněnsku ruchan.

Radličák n. veňák na Zábřezsku jest pluh o dvou radlicích.

Převák (= pleják) ve Slezsku jest pluh na pletí řepy.

Rušáky n. rušlány (Cultivator), nástroj, na němž jsou řadami železné „patky“, jimiž se poškrabuje povrch půdy.

3. Radlo.

1. hřidel, 2. slubica n. přední sloupek, 3. socha n. zadní sloupek, 4. ručka n. rukovítka, 5. radlo, 6. náradník, 7. rozhony.

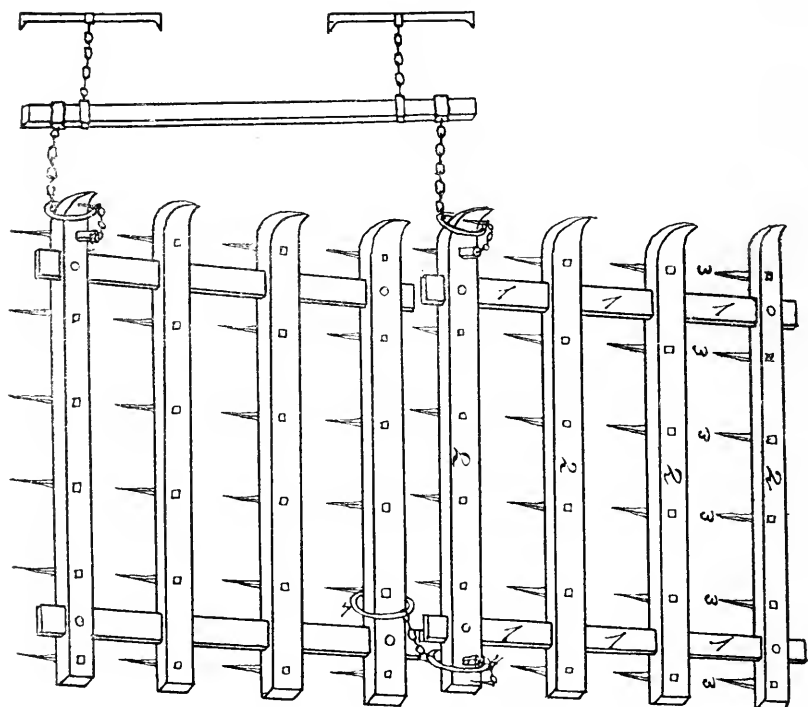
8. klíny, jimiž se hřidel níž nebo výše stavi. — Radlem na záp. Mor. se přeorává, brambory vyorávají a p.

Českému „kolečku“ říká se: kolečka n. koľca (u Hranic), táčky n. táčka (pl.: na táčkoch) val. slov., kotouč (záp. Mor.), korbica (u Pernštýna).

Trakař se jmenuje: tragač (val. slov.), dragar (Zábřežsko), tragaľ (val.).

Taliga je valašský vozík o dvou kolech, na němž rozvázejí žebře, lopaty a p. po světě.

4. Brány.

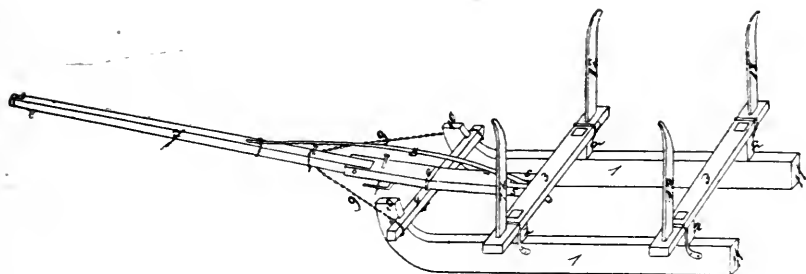

1. Desky (Zlín), meče n. mečíky (han.), průvlačky (záp. M.).

2. Podbranky, paprsky (dol.), svlaky (záp. Mor.), počtem 3—6, v nich branné zuby (3).

Vláčí se třemi branami, jež jsou spojeny třepelami (4), t. j. železnými oblouky (Jicko).

5. Saně.

1. dvě sanice, v nich (2) čtyři pístiky = čepy = hnátky (val). Pístiky jsou zadlabány ve dvou násadách (3), na nich spočívajících. S předu na nosích sanic jest příčka (4) strmohlavec n. stemohlavec (Zlín) řečená. Uprostřed předního násadu zavrtány jsou snice (5), ke strmohlavci na vrchu „zdičkou“ (6), t. j. železným pásem připevněné. Ve snice zastrčeno jest oje (7). Mezi snice pod přední násad prostrčí se spružina (8), t. j. habrová tyč a uváže k oji, aby se oje drželo vzhůru. Od strmohlavce k oji přivázány jsou dvě lany (9), dříve houžvy nebo provazy, nyní řetězy.

Konec sanice, spredu ohnutý (10) slove nos = křivka, křivica (val.) = klač; zadním koncům (11) říká se šarapatky: „Stoupni si na šarapatky“. Někde bývá přes ně příčka = patky: „Chyt sa na patky“.

Saně se brzdí „svlakem“, t. j. chvojím vzadu přivázaným (val.), nebo silným řetězem, pod saně podvázaným, jemuž „kocour“ říkají.

Pro osoby postaví se na saně mezi čtyři klanice (12) košina n. korba = kárník (Slezsko), karéta (Jicko).

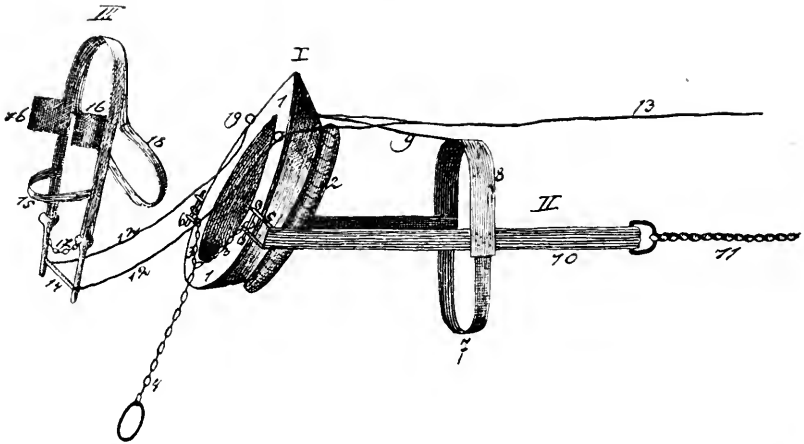
Pěší saně, jež táhne člověk, slovou pěšáky, samotížky.

Klaky = klačary (laš.) jsou krátké saňky.

6. Stroj na koně.

I. Chomout. II. Řemení. III. Ohlav n. ohlávka.

1. Klač (han.), klačěče (Zlín, dřevěné okrají). — 2. podklad (plátěný, s krají koženými), navleče se o sobě koňovi na krk, aby ho chomout netlačil = poduška. — 3. podprsník (řetízek nebo řemen). — 4. držák n. nášik. — 5. hašpa, kruh. — 6. závlačka. — 7. podpínka. — 8. svrsec, zvršina (Zlín).

— 9. nádebří (Zlín), spinka, pohřbetník se šlahounem, který se za chomout zapíná. — 10. pobočník, pobočák. — 11. prostranek, ostranek. — 12. stihle, sťahle (slov.) — 13. oprata. — 14. udidlo, caňk, zubno (Zlín). — 15. náhubek. — 16. náočník, záklopa. — 17. řetázek. — 18. štrupla, podpínka pod bradu (Zlín). — 19. kroužka, gróžka (han.). —

7. Hrabíca.

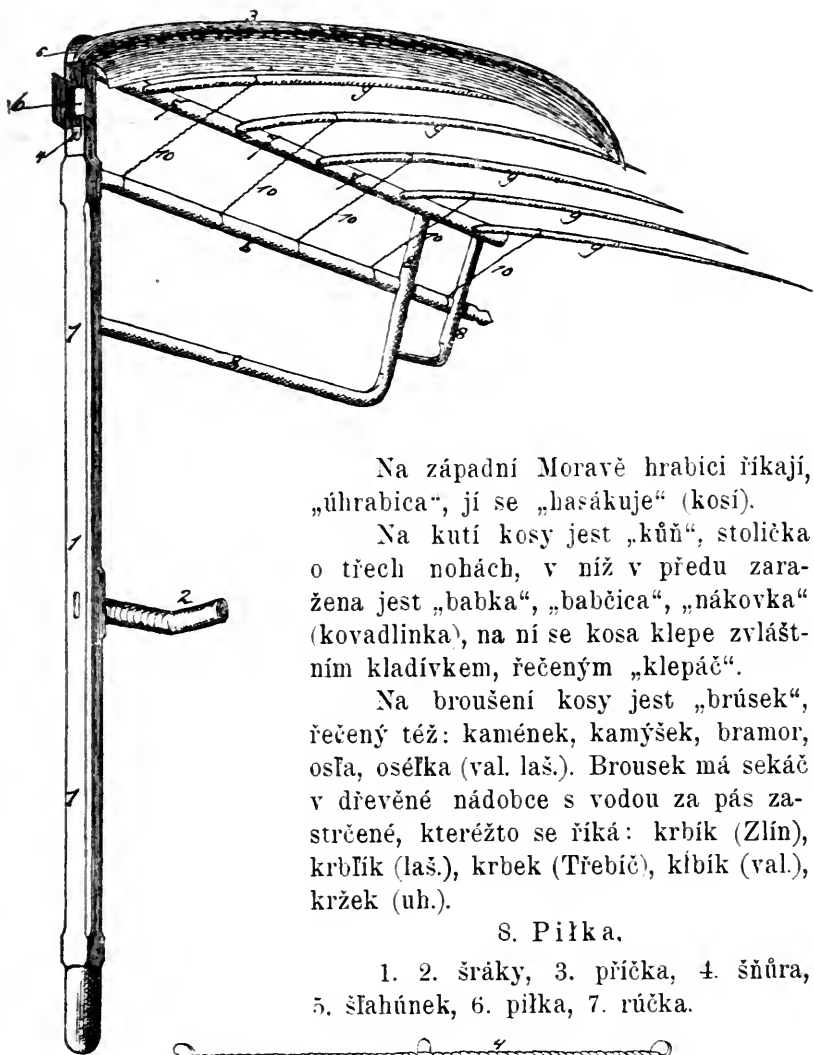
1. kosisko, 2. rúčka, 3. kosa, 4. patka, 5. motyčka, 6. zákovka, 7. šlpec (sloupec), zhlavík, (záp. M.) 7. + 8. bránka, 9. rožence, prsty (záp. Mor.), 10. putiny (dráty, jimiž jsou rožence přivázány k bránce), struny (záp. M.).

Motyčka jest železné kutí na konci sloupce, má podobu motyky, týlec jest vbit v konec sloupce a motyčka zšíří dvou prstů visí pod pravým úhlem dolů.

Patka jest konec kosa pod pravým úhlem sehnutý, podobný motyčce.

Zákovka jest železný kroužek (zdiřka), jenž spojuje kosu s hrabíci takto: zákovka navleče se svrchu na kosisko a podvleče za motyčku, jež se octne při kosisku s levé (vnitřní) strany. S pravé (vnější) strany kosiska zastrčí se kosa patkou tolikéž do zákovky a k ní přirazí se ještě klín, aby vše dobře drželo. Kosa zastrčena jest souběžně s roženci pod pravým úhlem k sloupci.

Vedle hrabice vyskytuje se novější dobou lepač, t. j. plátno natažené na oblúku.

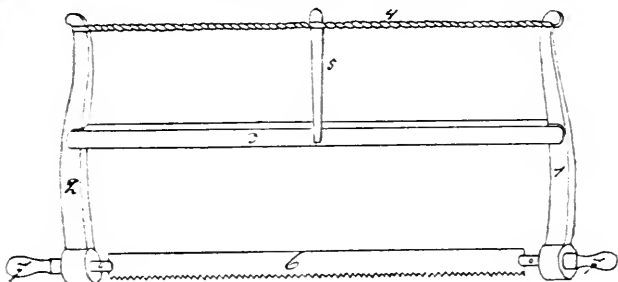
Na západní Moravě hrabici říkají „úhrabica“, jí se „hasákuje“ (kosí).

Na kutí kosy jest „kůň“, stolička o třech nohách, v níž v předu zaražena jest „babka“, „babčica“, „nákovka“ (kovadlinka), na ní se kosa klepe zvláštním kladívkem, řečeným „klepáč“.

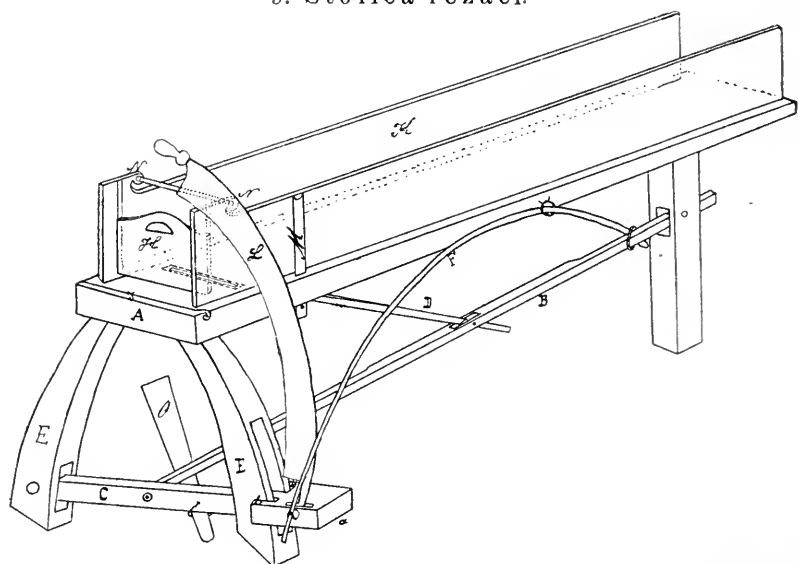
Na broušení kosy jest „brúsek“, řečený též: kamének, kamýšek, bramor, osla, osélka (val. laš.). Brousek má sekáč v dřevěné nádobce s vodou za pás zastrčené, kteréžto se říká: krbík (Zlín), krblik (laš.), krbek (Třebíč), klibík (val.), kržek (uh.).

8. Pilka.

1. 2. šráky, 3. příčka, 4. šňůra, 5. šlahúnek, 6. pilka, 7. rúčka.

9. Stolice řezací.

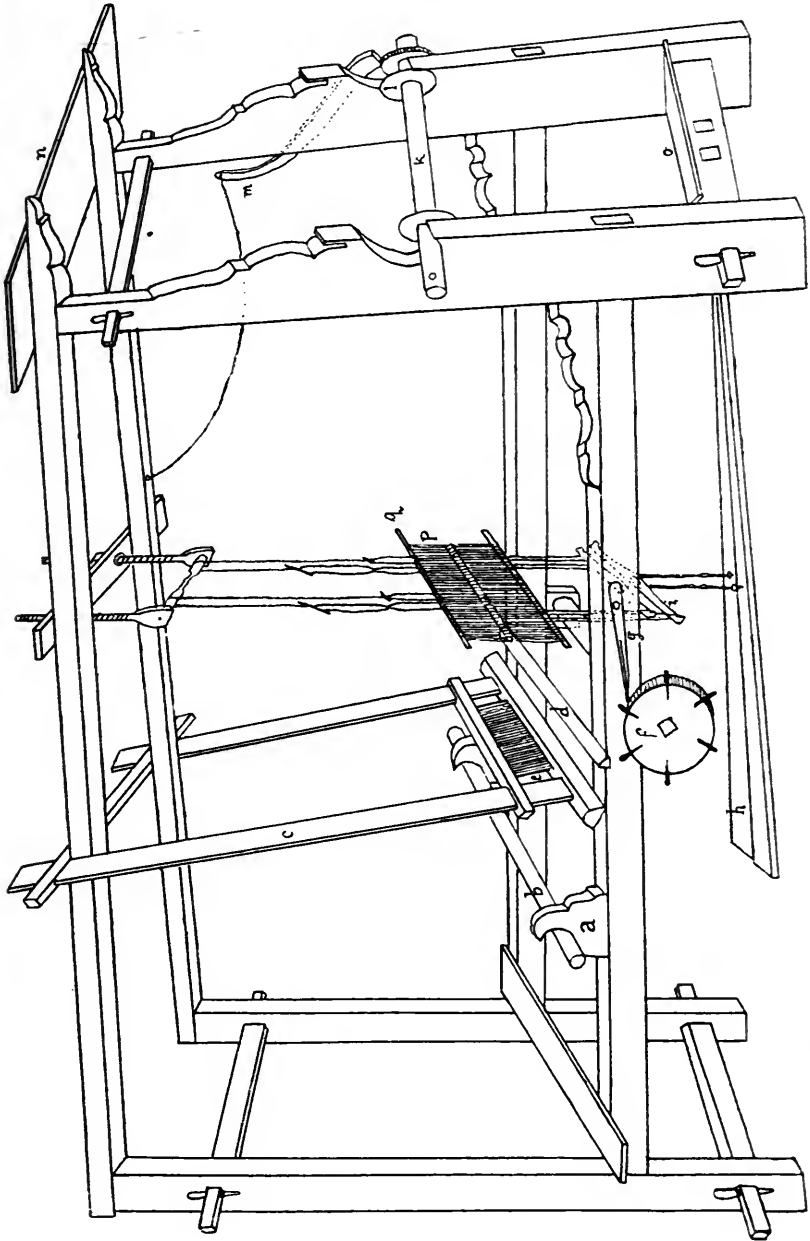

Prostor K) ohraničený spodní fošnou (silnou deskou) a dvěma bočními deskami, do něhož se klade sláma na řezání sečky, sluje koryto. Přední část koryta po příčku M) nazývá se hlava, její zakroucené konce N N), slovou uši. S předu hlavy v járkách, v obou bočních deskách vydlabaných zastrčena jest pohyblivá deště H), příkladka zvaná. Pod ní dostává se pod kosíř L) slámy, kolik právě třeba a zároveň chráněna jí ruka, by se nedostala pod kosíř. Konec spodní fošny obit jest železkem J), po němž kosíř chodí. Předním (křivým) nohám E E) říká se křiviny. V čepě levé křiviny a v širokém dlabě pravé pohybuje se vzhůru dolů strmo hlavec C) kterýž zhlavím a) ven trčí a zároveň pravou křivinu dvěma ušima b, b) objímá. Šlape-li se na podnožku O), pohybuje se strmo hlavec s kosířem i se zřídelem B) vzhůru dolů. Tím uvozuje se v pohyb také podavačka D), ve zřídeli upevněná, která loptkou na konci se spolu v dlab ve fošni vrážejíc, slámu ku předu pod kosíř postrkuje. Spružina F) (hrabová tyč), na háku ve fošni zavěšená, zdvihá celou spodní pohyblivou část vzhůru.

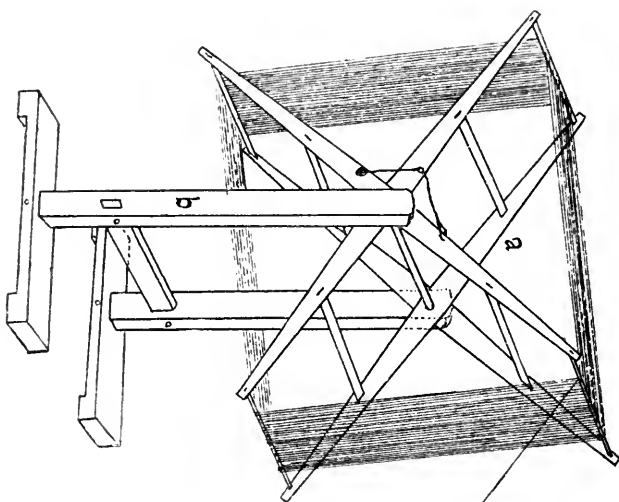
XXXII. Tkalcovský stav.

a) káčery, b) stavidlo (prsník), c) bidlo, d) svorka, e) paprstek, f) vratidlo, g) žaba (psík), h) podnožky, i) brdečka,

k) návoj, l) talíře, m) barbora, n) palata, p) pružec, p) brdo, q) šince.

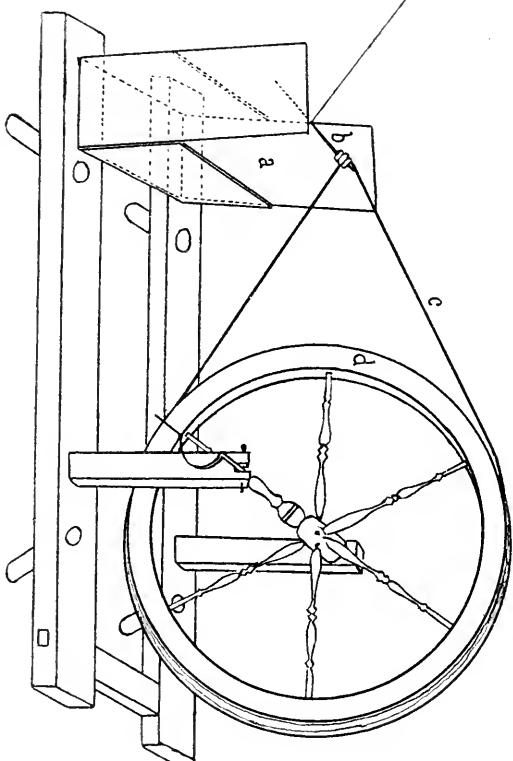

Svižáky.

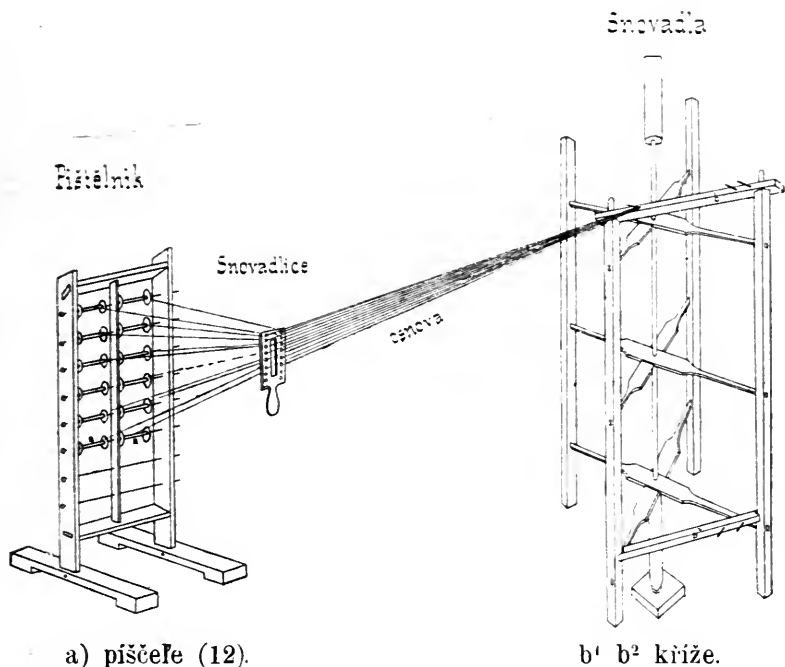

a) svižáky, b) stojan.

Kružec.

a) přitrhák (na cívky), b) vřeteno, c) struna, d) kolo.

XXXIII. Rodina.

Rodina znamená obyčejně vzdálenější příbuzenstvo: strýce, tety, bratrance, švakry, kmotry atd.: „Sú spolu z rodiny“, „zme trochu do rodiny“. Téhož významu je přízeň, přátelina (laš.) a svojina, s tím však rozdílem, že „rodina“ má více význam abstraktní, „přízeň“ a „přátelina“ konkrétní: „Všecka přízeň se sešla“. „Až se sejde na pohřeb přátelina“. „Zme svoji“ = jsme příbuzní. — Přítel jest druh, kamarád, přítel příbuzný. — „Naši sú nemocní“, „našich není doma“, rodičové = hospodář nebo hospodyň, „kde sú vaši?“

„Jož má plod“ = dítě (Tišňov). V Konici je dítě „malinký“, rubě „větší, 2—3leté“. Na Zábřežsku jest robě dítě vůbec. Chasňa (-ate), chásňa, chasník na Valaších jest dítě obojího pohlaví. Na Zlinsku chasník znamená hoch 14—20letého, jinde čeledína. Chasa jest svobodný mladý lid obojího pohlaví: „Hospodáři choďa na ranní, chasa na hrubú“; zvláště lid služební, v panském dvoře. — Na Karlovicích dítěti říkají také děr bek. Blížnata (val.), blížnata (laš.), společnata (han.) jsou dvojčata. Jedinák = jediný syn. Pastorka a pastorkyňu

znají jenom na Valaších; jinde jim říkají nevlastní syn, nevlastní dcera. — Chovanec, chovanice jsou děti chudších příbuzných neb i cizí sirotky, jež bezdětní hospodáři za vlastní vychovávají a potom své živnosti jako dětem vlastním postupují. Jména svého takoví chovanci nemění. — Ormankář*) jest v Bojkovicích a místy na Hané žák ze školy vyšlý. Ohnaš na Zlinsku znamená jako chasník hochu 14—20letého, jen že ve smyslu hrubším; na Val. Kloboucku takovým říkají kamas, jinde na Valaších lokmes.

Hoši známi jsou jenom na záp. Moravě, jinde jim říkají chlápce, na Laších synci: „Či su to synci“, „kaj iděť, synci“. Jinde užívá se toho slova v tom smysle jen v čísle jednotném: „Či je to synek?“ zvláště tvarem zdrobněným: „Či si, synečku?“ — Ogar na Valaších, Hranicku, Jicku, Záhoří Lipenském a ve Frenštátě, ogara (pl. ogaré), ogarec, ogařisko na Zlinsku, Vyšovsku a Val. Kloboucku znamená chlapce vůbec: „Ogaré, počme tam“, „kde zas běhá ten náš ogara?“ Jinde je to slovo buď zcela neznámo, nebo jest nadávkou, jako na př. v Příboře. — Čeledín na Mistecku jest chlapec od 14 let, na Hradištsku chasník svobodný; „naša čeled“ = naše chasa.

Pacholek na Podluží je čestný název svobodného chasníka: „Jaký si to pacholek, keď sa ho bójíš?“ Jinde slovo to znamená čeledina od tažného dobytka, ať domácího syna, ať služebného.

Šohaj, šuhaj je hezký, pěkně rostlý chlapík.

Chlap na vých. Moravě nemá do sebe nížádné příhany; každý dospělý mužský jest chlapem. „Naši chlapi sú v lesi“, praví hospodyň o svém muži, dospělých synech a dospělém pacholku. Na Laších jest chlop tolik co manžel: „Muj chlop je na polu“, „chlop mi umřul“, „to je její chlop“; chlopek = mužiček. Chlap ve Slezsku jest nadávkou.

Cérka na Zlinsku a na Valaších jest děvče vůbec, i dospělejší: „Cěrky, počme na trávu“, „naše cěrky pasú“. Jinde říkají děvča (-ate), děvče (han. záp. Mor.), děvčica. Děvucha (děbucha val.) jest odrostlejší děvče. Dívka je služebná, děvčeka je slovem lichotným: „Či si, děvčečko?“ (= děvčátko**).

*) Z lat. hora manca, poněvadž mu hodiny do školního vzdělání chybující nahrazovati bylo opakovací hodinou nedělní.

**) Cera na Přerovsku je po výtce dcera z gruntu: „Což, tá to može dělať, dyž je cera“. „A to proto, že je cera, tancovala do večera“. (Píseň z Lísňě).

Roba (slov. val. han.) je každá dospělá ženská, svobodná i vdaná: „Naše roby sú na poli“, praví hospodář o své ženě, dospělých dcerách a o dívce služebné. Mnohem širšího významu je slovo to na Laších. Kdežto se ho na východní Moravě jen o třetí osobě užívá, oslovuje se jím na Laších také osoba druhá: „Robo, zazpivej písničku“, pravila v Ostravici souseda sousedě. Jinde na Moravě by ji buď oslovila křestným jménem, nebo by jí řekla „sestro“. Mimo to značí roba na Laších manželku, jako chlop manželza: „Poslechni roby, hybaj z robu“ pravila v Petřoldě hospodská opilému muži, pro něhož si přišla žena do hospody. „To je jeho roba“, „už mam druhu robu“. „Velebny pane, Vy stě tu nebyli, dyž moja roba umřela“ (Opavsko). Na západní Moravě je slovo roba docela neznámo.

Také baba na Laších znamená vdanou ženskou vůbec a manželku zvláště beze vší příhany: „My baby rady si zavdamy“. „Byly zme tam edem samy baby“. „Moja baba idě“. „Ma doma svoju babu“.

Svobodný muž na Podluží slove s l o b o d ň á k, ženatý muž á k.

O sobě manželé říkají (mimo Lachy): můj, moja; můj starý, moja stará*) a oslovují se: taťku — matko, tato — mamó (slov., val.), pantáto — panimámó (Žďár), hospodařu — hospodyňo (laš.).

Rodičům děti říkají: tato — mamó (Pomoraví, Zábřežsko, záp. Slezsko), táto — mámo — mami (záp. M.), tatičku — maměnko (zl. slov. val.), tatičku — mamičko (dol., Podluží), tatínku — mamínko (záp. Mor.), tatulku — mamulko (Laši mor.), tatičku — matičko (han., Opavsko). „Otcove mi umřeli“, laš. (= rodiče). Tyto názvy jsou všude ustáleny. Na Slovensku na př. jen maličké děti rodičům říkají tato — mamó, řeklo-li by tak odrostlejší dítě, pokládalo by se to za mazlení. Kde říkají tatiček, tam tatínek zní „po pansku“. Na Jemnicku přistěhovalý soused, jemuž děti po dřívějším zvyku říkali „tatínku“ místo tamějšího „táto“, podržel jméno „tatínek“ za posměšnou přezdívku.

Dědu a bábě se říká: staříček — stařenka (Zlinsko, Vsacko, laš.), stařeček a stařenka (dol., Pomoraví, han., záp. Mor.), stareček — starenka (uh.), starý tata — stará mama (Laužot), dědáček — babička (Kloboucko val., Brodsko), dědáček — baběnka (Zálesí, Brumov), dědiček — babička (porůznu), dědóšek —

*) „Naši staří“ jsou předkové: „Naši staří vykládávali“.

babička (Brněnsko), dědóšek — bábicka (Třebíčsko, Žďársko), dědoušek — bába (Jemnicko), dída — bába (Bohdíkov), dědek — babka (u Litovle a Zábřežsko*). — Dědovi na záp. Moravě říkají také dóda (Výmyslice) n. douda. Na Valaších děda znamená „staříčkova otec“ (praděda). V Blatnici i jinde, kde děda jmenují dědákem a bábicku baběnkou, jest stařeček pradědem, stařenka prabábou. Na Strážnicku strynka znamená prabábu.

Slova vnuk a vnučka znějí většinou „vňuk, vňučka“.

Bratře a sestro znamenají také tolik, co kamaráde, kamarádko: „Poďme tam, bratrové“ oslovují se kamarádi, v sing. obyčejně „kamaráde, bratře!“ „Sestro milá“ oslovují se přítelkyně.

Vlastník (vlastenec) a vlastnica jsou druzí bratrance (han. záp. Mor.), na Zálesí jim říkají bratráníata, na Jihlavsku sestříňata, na Žďársku stříňata. — Pobratráňča na Rožnovsku je syn otcova nebo matčina bratrance.

Strýc a tetka, obyč. strýček a tetička znamená většinou bratra a sestru otcovu i matčinu. „Strýčku a tetičko“ říkají děti každému hospodáři a hospodyni v dědině. Valaši říkají strýček a stryná. Laši stryk a tětka. Jinde je strýček otcův bratr, jeho žena slove stryná (Pomoraví, Podl. uh.), matčin bratr slove ujec (uječek), jeho žena ujčina (ujčina, ujčenska); tetička jest otcova nebo matčina sestra. Také na sev. Moravě hōjec, hōjček znamená matčina bratra. — Tetěč na Valaších znamená manželka tetčina. — Strněnka na Pomoraví jest otcova švakrová, strnička na Val. tetička bratranceva.

Tchán, tchyně mezi lidem mor. není nikde známo; na Zlinsku, na Hané i j. říká se jim „tatičku, maměnko“, na Podluží „svadební tata, svadební mama“ nebo „svat (svatík) a svatka“, oba slovy „svaté“, svatové; toto také známo na Val., na St. Hrozenkově „sváko“ = tchán. V písni z Velké (Bart. II. č. 454.) „Tam ňa, Bože, tam ňa, de bych byla sama, de by ně cvegruša nerozkazovala“, cvegruša znamená tchyni. Na záp. Moravě (Meziříčsko, Třebíčsko) tchán a tchyně slovy „pantatik“ a „panimatka“. — Na Zlinsku svatíci jsou rodiče ženichovi a nevěstini navzájem. Totéž znamená svat — svatka (pl. svatové) na uh.

* Tam i vnučata na svého děda a svou bábicku volají „dédku“ a „babko!“ Jinde by se to pokládalo za trestuhodné klukovství. — Babka znamená jinde na Moravě porodní bábu.

pomezí a na Valašsku. — „Stará svatka“ na vých. Moravě znamená obratnou ženu, obyč. z příbuzenstva, jež na svatbě zastupuje matku nevěstinu a všecko svatební veselí pořádá; jí po boku stojí „starý svata“. Na záp. Moravě jí říkají „stará svarbí“. Na Jihlavsku „svarbí“ znamená kmotru.

Vedle k motr a k motra říká se „kmucháček a kmotřenka“; na Rožnovsku „křesný otec, křesná matička“ nebo „křesni tata, křesni mama“. Tak i na Laších, nebo „křesný, křesná“. „křesniček, křesnička“, v Lanžotě „krsný, krsná“ (kmotr a kmotra je tam „na bírmůvce“). Na jižním Opavsku užívají slova „poteček“ (z něm. Pathe). — Na Karlovicích a na Jicku „křesný“ (křesmiček), „křesná“ (křesnička), „křesné děti“ jsou děti ná křest nesené.

Rovňák (laš.), vrstevník — vrstevnica jsou lidé stejného věku, drusa (drusík) stejného jména křestního: „Druso, drusíku“ oslovuje na př. Pavel — Pavla.

Milý a milá slují na Slov., Val. a Laších „gařán, gařánka“, na Podl, uh. pomezí „frajer (frajír), frajerka (frajírka). Jinde říkají: „Chodí za pannó, má pannó“, „za nevěstó“.

Svobodná matka slove: závitka (slov. (val.), poněvadž nesměla nositi lelíka (copu) spuštěného jako dívky svobodné, nýbrž otočený okolo hlavy jako ženy vdané, dopuščaľka n. dopustilka (laš.), zmrhalka — zmrhalica (han. dol. záp. Mor.), pre-spánka (uh.).

Hospodáři a hospodyně val. laš. uh. říká se gazda — gazděna. Na Žďársku je mladý pantáta syn hospodář, mladá panimáma jeho žena; starý pantáta, stará panimáma jsou rodiče výměnkaři.

Chasou služebnou na větším gruntě slov. a val. jest kravař n. kravařka (na záp. Mor. pastvec — pastvica), dívka. pohůnek (pohonič), pacholek. Na Frýdecku má sedlák pohoniče, prostředníka, pacholka, sviňáře, — postyrku a kuchyňskou dívku. Na Podluží děveče říkají „naša služebná“, pacholku „naš čefedin“.

Jména na východní a jižní Moravě má skoro každý tři: křestní, rodinné a rodové. Křestního jména doptávají se otázkou „jak je ti (vám)? (Josef, Anča), rodinného (přízviska) u dětí: „Či si?“ a u dospělých: „Jak tě (vás) volají?“ a rodového: „Jak sa pišete?“ Přízviskem rozeznávají se rodiny téhož rodu

od sebe; toto přízvisko tak zobecní, že jméno rodové se zapominá. „Na nás (t. j. na moji rodinu) sa nedoptáte, leda na Tisoťáky (t. rodinu Tisoťákovu), to vám každý ogarec ukáže, kde bývajú Tisoťáci. Ale na färe a ve škole, alebo dyž co príjde z kancelára, to ňa pišu „Pavlát“ (Rožnov). „Voľajú sa Smekových, ale pišu jich Benešových“ (Lanzot). Na Horní Bečvě jsou „přízviska“: Jan z podvrchu, Ondra z pozavrška, Jura zpod Okružňanky a p. Děti na otázku „čí si?“ odpovídají: „Jozefa Macečkového, po Janu Kantorovém, Jury pozavrškového; křestní jméno jest tam, jakož i leckde jinde jménem hlavním. — Na západní Moravě Anna Trnkova provdávši se za Jozefa Dvořáka se potom „dvořákuje“ (jmenuje se Dvořáková).

O vzájemném oslovování byla již částečně zmínka. Na Valaších nedospělí dospělým říkají „strýčku (strýče), tetičko (tetko); dospělí stejného věku sobě „křesný, křesná“, dospělí nedospělým „synku, děvča“, dětem „chasničku, ogárku, děvčátko“. Na Hané chasa hospodářům říkala „stréče, tetko“, potom „stréčko, tetičko“ (dříve se tak říkalo toliko příbuzným), nyní začínají „pantáto, paňmámo“. Na Rožnovsku služebná děvečka hospodyně oslovuje „maměnko“, hospodáře „tatičku“. „Co ste vy, maměnko, udělali, poslali ste za mnou tatička;“ praví děvečka hospodyně (Kulda, II. 286). Ve Frenštátě zámožnější měšťany oslovují „pane Michno, pani Michnova“, sice „pane strýče, paňtětko“, na Štramberce „pani mamko“.

XXXIV. Oděv.

1. Názvy všeobecné.

Šativo (laš.), přioděv (val.) = šatstvo, obláčka šatů = jedno oblečení (han.), obšata: „Nemám na zimu obšaty“. „Obšata nejaká se musí koupit.“ — Šata = šat, oděv, šátek (val.), šatina = ein Kleidungsstück (val.). Kabát „na potlúkavo“ = na obyčejné chodění, na potloukání, Strapizierrock. — Vyslečený, bez obfeku, bez obleče jest, kdo je bez kabátu nebo vůbec bez šatu svrchniho; laš. bez obleča = bez kabátu a s hlavou nepokrytou. — Háby, coll. hábí je staré šatstvo.

Na Laších kabát a vesta se odívá, gaľaty (kalhoty) a boty obúvajú, košuľa se obléká.

„Já sa oděju“ = dám si šátek na hlavu, „ododěju sa“ = sdělám šátek s hlavy (Jicko).

2. Košile ženská.

Košile ženská skládala se většinou ze tří částí, kteréž byly: 1. od pasu do polovic lýtek, zvaná: a) rubáč (val. slov., Jicko), b) opasek (han.), c) spodnica (Slezsko), d) spodník (uh.), e) sukna (Přerovsko), f) košula (dol. Malenovsko, Napajedelsko, Kroměřížsko, Zábřežsko);

2. část od pasu nahoru do půl prsů, zvaná: a) opléčko nebo opléčí (val. slov. dol. han.), b) oplétačka (Záhoří lip.), c) podsádka n. podnáramek (Příborsko), d) stonek = stánek (Místecko);

3. svrchní část zvaná: a) rukávce (mor.), b) košula (Slezsko).

Opléčko bylo většinou k části spodní přišito, a nazývalo se pak obé rubáčem, košulou nebo spodnicou, kdežto zase tato spodní část proti opléčku slula podolkem. Podolek tento (rubáč, košula, spodnica) byl z hrubého plátna konopného nebo pačesného, sešitý na způsob nynější košile, a přiléhal těsně k tělu. Opléčko bylo z plátna tenkého, v zadu přišity byly na něm provázky, kteréž se v předu dírkami protáhly a zavázaly a tak celé opléčko vzhůru držely. Provázky tyto sluly: prorámky, trháčky, šandy, od nichž pak se košile tato také nazývala: prorámčica, trháčková neb i opléčnica (od opléčka).*)

Opasek hanácký měl podobu sukně, a opléčko bylo od něho odděleno; bylo vzadu pěkně vyšívané, z předu pevnou pentlí zašňorované, přiléhající těsně k tělu jako šněrovačka.

Rukávce, volná svrchní část košile, byly z tenkého plátna lněného. Záda rukávců slují stánek, prsní část přednica, rukávy všity jsou v náramky. Límeč rukávců valašských byl úzký a slul obojek, jinde byl límeč řasnatý, 4—10 loket dlouhý, z tenkého plátna, všelijak vyšívaný, a slul grézl, pľacák (han.), obršlák (slov.). Rukávy byly na všední den úzké, bez okras, na neděli „nažachorené“ (nadrchané), u rukou s „kadrľaty“ (krajkami).

Na Frýdecku rukávce slovou „chrvotek“ (= chrvátek).

Košile mužská mívala rozporek v zadu. Slováci nosí košili v předu i v zadu z gatí ven; tato část košile jmenuje se rýľek.

*) Na Jicko provázky „při šorcech“ sluly „ramenníky“, „při leknicoch“ „nábetky“.

3. Sukně.

Sukně za stara bývaly bílé, na všední den z hrubšího, na neděli z tenšího plátna, a sluly: Petnica, Leknica, kasanka (val.), fěrtoch (han.): obnošený dal se do barvy a slul šorec; z tenšího plátna, vyleštěný jmenoval se skleňák, liščák, bliščák, šusták, fěrtuch (laš.).

Na Jicku jsou několikery sukně: kromaška (červená, na veliké svátky), leknic a (černá, bez života, dole s modrou obrubou), meziřánka (zelená, život zlatou portou lemovaný), šorec (obyčejná, novověká sukně).

Jiná jména: vlněnka (val., ta slula vlastně sukně), šurimaňa (červená, vlněná s černými pruhy, val.), bumbaska (z „bombasu“, vlněné látky, laš.), kartúnka (kartounová), barvenica (záp. Mor.) = tlačenka n. tlačenic a (laš.) = šarka = tiščenka (sukně plátěná, na modro barvená), štrofka (laš.), režnica (režná sukně, Žďár) = kytle, kytlice, škrobenica (škrobená sukně, laš.), caska (záp. Mor.), šurec (všední sukně, Sloup), šlapaňa (val.), strupaňa (val.), podvlička = spodňák = burdák (spodní sukně, laš.). Cahél je rozporek u sukně (Telč).

4. Zástěra.

Zástěra je na všední den; sváteční zástěra se jmenuje fěrtoch n. fěrtúšek (slov. dol. val.), fěrtóšek (han.). Jiná jména jsou: kasanka (Hranice, laš.), kasánka (Jicko), přednica (val., laš.), předníček (místy na Hané), zápasnic a, zápasnička (Slezsko), pasinka (Dačice).

Flák (Jicko) je zástěra mužská a všední ženská.

Pachuľa, zástěrka zdvižená, v níž se něco nese (val.). Křídlo = klín: Dítě si sedlo matce na křídlo (záp. Mor.).

5. Kabátek.

L'ajbík, valašský kabátek ženský, kožešinou podšitý se „kšosty“ (šosy), l'ajdík, soukenný modrý kabátek (han.), kozina, l'ajdík flanelový na obyčejno (han.), marýnka. všední kabátek plátěný nebo z bílého sukna (val.) = grytan (Příbor) = valaška (han.), župánek, l'ajdík soukenný (han.), kacabaja, kabátek ženský novějšího původu, batan, kazajka ženská

s nabíranými, vycpanými rameny (han.), kusáry, kacabajka bez rukávů, „edem na pole“ (Jicko), kabich, ženský kabátek (Zábřežsko).

6. Č e p e c.

Hanačky vdané nosívaly a zde onde posud nosí o domě čepce bez šátka. — Garguľa byl hanácký čepce svatební; skládal se z vlastní garguľe, t. j. úzkého loubku, jenž byl v zadu uzavřen pláteným dénkem, nádherně vyšíváním, a ze šátky, t. j. dlouhého tenkého plátna, do něhož se garguľa zavázala a jehož cípy v zadu visely až pod kolena. „Už mne začepíli, v garguľu mne přistrojíli“ (svatební píseň). Na Hranicku říkají garguľa čepci, ježž nosí vdané ženy pod šátkem. Ve Slezsku čepci vdaných žen říkají kaptur, kapturek, karkuľa.

Na Podluží svobodné dívky nosí na svátek čepce zvláštního tvaru, rožky zvané. Lepenková forma dolů sehnutá, na vrchu přitisknutá tak, že se v zadu končí ve dva rožky, 20 cm. dlouhá a 25 cm. vysoká, obšita jest červenou, květovanou látkou (ornátovou). Na vrchu v zadu rožky ozdobeny jsou růží z pentlí bílých, růžových a modrých spletenou, „netopýřem“ zvanou, jejíž pentle dolů splývají; vlasy v tyle zakryty jsou pentlovou „růžou“. Ženy nosí místo rožků čepce, rožkům podobný, ale mnohem větší, v zadu ve dva rohy s pošika stesnutý.

Dudek je starodávny čepce valašský, různobarevný, s pentlí.

Ustroj hlavy nevěstiny a družiček ve Velké u Strážnice slove hľadění. Části jeho jsou: 1. predkánka (pantle); 2. kánka (s perličkami); 3. záušnice (kulaté kytky hedbávné); 4. věnec (kytka na vrchu); 5. pantle (v zadu). Jiné názvy v popise „Moravské svatby“ str. 18 a ve sbírce „Lid a národ“ na různých místech.

7. Š á t e k.

Šátek na hlavu slove: šátek, šátka, šatečka (val.), ručník (uh.), původně šátek „do ruky“, jakož si jej ženské brávají do kostela, k muzice a na besedy: „Vem si šátek do ruky“, zapoměla sem „šátek do ruky“*, zástěra (Jicko); obrus, šátek ženský na krk (Přerovsko).

Šátek se rozmanitým způsobem na hlavě zavazuje, a každý tento způsob má své jméno. Šátek zavázaný křížem přes bradu

*) Ručníku na utírání tam (i jinde) říkají utěrák.

v tyle nahoru cípem slove babuša: Měla šátek na babušu zavázaný, odtud; zababušit se. Šátek pod bradu uvázaný je na babulku (Brň.). Když šátek do tyla zavázaný nad ušima s obou stran do předu polokruhem trčí, zavázán jest na náušnice.

V Kloboucích brněnských šátek pod bradu zavázaný slove kukla, v Kobyli kukuč, v Čejkovicích žudřík.

Dolky uvazují si šátky na skybky, na švajky (= náušnice), na dénko (do týla), na ocas (dlouhý cíp splývá po zádech, z předu jsou „ušničky“), na polku n. na veselanku (oba konce z týla přes ramena do předu otočené).

Šátek „po hanácku“ uvázaný je zaříščený.

Turáň je veliký „turecký“ (červený) šátek (slov.), cafalet, šátek kapesní (Hodslavice), polůvka n. půlka, šátek do kříže rozstřížený, na krk.

Rúška je valašská bílá plena na hlavu, 2 lokte dlouhá, 1/4 lokte široká. Konce její jsou krásně vyšívané. Rúška se zavazuje vzadu na volný uzel.

8. Oděvadlo.

Oděvadlem za stara bývala bílá plachta, kterouž Slovenky a Valašky nosívali smotanou pod paží, jdouce do kostela. Plachtě této říkalo se: obrus (slov.), obrúsek (val.), plina (záp. Mor.), lochtuša n. loktuša (Slezsko i záp. Mor.). Později nastaly vlněné šátky: oděváky (val.), vřňáky, vřňanky (laš.), háby (Jicko), hty (Opavsko).

Odivačka, hanuška, chůvka je plachta, ve které se dítě nosí.

Zakryvačka jest na Podluží překrásně vyšívaná plena, již „krsná“ (kmotra) na křtu dítě zakrývá.

Úvodnica, slavnostní plachta z celého plátna, ve třech složeného, tři lokte dlouhá, uprostřed vyšívaná. Úvodnicu dávala kmotřenka nevěstě, kteráž si v ní nesla na zdavky knížky modlitební. Když se pak uváděla s dítětem, nesla je v úvodnici jako v „chůvce“.

9. Vlasy ženských.

Pletenci vlasů, dolů visícímu neb okolo hlavy otočenému říká se Felík (slov., val., han.), relik n. rulík (Brň.), mrdús

(Lanzhot), ocásek (Břeclava, Jicko, laš.), chvóst (St. Hrozenkov), vrkoč (Polom ve Slezsku), cop (záp. Mor.). Přípletěk jest stužka vpletená v konec „ocásku“ (laš.). Malým děvčátkům splétají vlasy „do koša“ neboli „na zahrádku“, t. j. spletou vlasy po třech praménkách od ucha k uchu nad čelem. Příčesnuté vlasy z pod šátku vyhlédající slovou lištvice. „Chodníčku“ uprostřed hlavy říká se většinou pútec.

10. Kalhoty.

Úzké soukenné kalhoty slovenské a valašské slovou nohavice. Valašské šity jsou buď „na talír“ (sešité jenom po jedné straně) nebo „na vidličky“ (sešité ve dva obyčejné švy). Laši nohavicím říkají gařety, gařaty. Gatě jsou kalhoty městské nebo plátěné všední; nohavica jejich jmenuje se gatica.

Pisáky (val.) jsou cajkové gatě. Plátěným nohavicím širokým, jež Slováci na všední den nosí, buď v botách nebo přes boty do polovic lýtek, říká se: plátenice, luty, drře, drřavice, plky, trasřavice.

Kožené kalhoty hanácké slují koženky, červenice, baně.

Podvlikačkám říká se: spodní gatě, spodňáky (laš.), podzuvky (aš.).

Pudlo n. sedění je zadní část nohavic.

Nohavice upevňovaly se okolo pasu úzkým řemenem, je-muž místy rapec říkají, na svátek byl široký pás.

11. Vesta.

Vesta mužská i ženská sluje: kordůla, kordůlka (slov., val.), frydka (han.), brunček, brusfek (val., laš., Zábřezsko).

12. Župica. Halena. Kožich.

Župica je svrchní šat (kabát) valašský na svátek, dlouhá pod kolena, ze sukna modrého (na Zlinsku) nebo zeleného. V bocích klíny jsou „na fald“ přehnuty, tak že od těla odstávají, obojek je stojatý, uprostřed zašpičatělý (V. „Lid a národ“ I. str. 33).

Halena valašská je téhož stříhu jako župica; je z bílé huně a nosí se na všední den. Hanácké haleny byly z houně

jemnější, v úpoly rovné (bez faldu) a šly až po paty. Slovenské haleny (haliny) jsou kratší a širší, na zádech visí široký obojek jemuž také říkají: cimbál, hazucha, schlopec, slanina, darmovis, lypač. Takové cimbálové haliny bývaly a částečně jsou posud také na celé západní Moravě. Na Frýdecku haleně říkají huňka. „Hornáci“ (Velká atd.) nosí kabáty z bílé huně, zvláštního střihu; černé výložky na rukávech slovou tam „hajtáše“. — Klopy jsou ohnutá a obrácená část kabátu na prsou (Jicko). — Šosu na východní Moravě říkají klín, na západní šoch.

Grytka (laš.) je špenzr z modrého sukna = rukávník (Záhoří lip.) = ganduš (Zábřezsko).

L'ajtrek (val.) = krátká kabaňa s kapsami.

Plant (Zábřezsko) = kabát. V Brušperku kabátu říkají župan.

Burýš (val.) je hnědý kabát.

Kožuch se rozeznává: rasovňák (bez okrasy), duběňák (hnědý, okolo krku premovaný modrou kožesinou), buchtičkový (bílý, s černou berančinou u krku a u rukou), ocasatý (končí se v předu i v zadu ocasem, bez rozporku, obléká se přes hlavu. Místy na Sívovsku kožichu říkají kepeň.

Šuba je mužský i ženský kožich sváteční, modrým sukнем obšitý, liščinou premovaný. Za stara bývaly i nádherné šuby se zlatým třepením.

Mentlik je ženský kožišek černým sukнем obšitý a vyšívaný.

13. Klobouk a čepice.

Širák, veliký a široký klobouk (val.) = širák (Brodsko) = širáň. Širúch na Podluží je malý klobouček se střechou schlipenou, guľáč tamže je sváteční klobouk, širúcha něco vyšší, bez střechy, na způsob hrotku, jakž mu i sousedé říkají. Pístka, valašský nízký klobouk s úzkou střechou, horýl, vysoký starodávný klobouk valašský. Také geвер, geверec Valaši klobouku za stara říkali.

Klobouk má dénko a střechu, nebo svršek a putinu (Zábřezsko).

Čepice bývaly za stara soukenné neb aksamitové, kožesinou obšité, dle kteréžto kožesiny měly svá jména: sobolovica

n. sobolina, vidrovica (slov.) = viderka (laš.) = bedří čepica (Brň.), tchořovica, kunica, baranica. Helma říkají chlupaté čepici (N. Město).

Ščitovica, baranica s trojúhelníkem ze zlaté porty v čele (han.). Mrazovica, vysoká baranica (Brň.). Aksamítka byla vidrovica, zvaná tak dle aksamitového „dénka“. Na Vyzovsku nosili různé aksamítky dle zámožnosti: bohatí nosili je vykrojeny v předu, chudobní v zadu, poloviční na boku.

Němčica, miclena (han.), červenobilá, vlněná čepice pletená s dlouhým třapcem; nosili ji v zimě pod kloboukem.

Kaškét (Slezsko), kaškýt (han.) jest obyčejná čepice se štítem, u Loštic jí říkají helma. Lepa, lěpka, lěpečka = čepička (val.).

14. Obuv.

Na všední den Slováci nosili boty úkladáky, boty „na úklad“ šité, t. j. na vrch švem, jenž spojuje podešev s nártem; na svátek čižmy, na způsob uherský šité. Ozdobou čižem byly krajačky (krajavice, krajovičky, sekavice), vysoké podkovky, jimiž bylo lze i na tvrdé dlažbě vykrojití důlek, když se šuhaj na podpatku otočil. Při tanci se krajačkami luskalo.

Boty s tvrdými vyleštěnými holínkami slovou lýtkovice; mužské boty s měkkými holínkami jsou „nabírané“, ženské „navrápené“ (slov.).

Smolák „je bot, co má šev v zadu“ (val.).

Obtáčky n. otáčky je sláma, již se v zimě noha otočí, než se obuže.

Střevíc, střiv (val), střevík (laš.). Střevíce „zámiškové“ jsou střevíce jirchové s přeskami, nahoře červeně lemované (han.). Valašky nosí střivě s „lypačem“, jazykem, jímž se rozporek zakryje. Odořík slove kramlík na střevíci: „Dyž se un něhlasi, ja se ho něprošim, takovych synečku v odoříku nošim“ (laš.).

Papuč, papuča skládá se z několika částí, jež jsou: 1. kopytce (houněná punčocha), 2. čepka kožená (přišije se s předu na nárt, jako když se boty „kaplují“), 3. ohřebélko kožené (opatek), hazuška (cvíkl na kotníku), 4. podešva Takovým papučím říkají na Příborsku hařenice, protože jsou

z téže houně jako hařena. Labuně jsou staré, škaredé papuče (val.). Na Zábřežsku a na západní Moravě papučím říkají báče Kocůry jsou domácí papuče z okrajků (val.).

Krpec n. krpeř (val.) mn. č. krpé — krpí — krpom — krpoch — krpami, n. krpce, skládá se ze dvou částí.

Napřed se obuje na nohu kopýtce (houněná punčocha); na kopýtce přišnoruje se „návlaky“ (řeménky) kožený krpec, z jednoho kusu kůže vykrojený. Na Zábřežsku říkají krpse ženským botkám.

Jančary (Zlin), Paňčary (laš.), bagany (Zábřežsko) jsou polobotky ženské.

Šustky jsou střevičky z červené skopoviny, zelenou aksamítkou lemované (val.).

Škarbały, škrábe (y) říká se staré obuvi ženské.

Cukle (laš.), klátěčky (Brodsko), bandóre (y) a hluky (záp. Mor.) jsou dřevěny.

Onuci Valaši říkají šatěnka.

Podzuváky slovou galoše (val.).

Pančochy (han. pančuchê) jsou buď „vázané“*) (pletené) nebo stávkové (tканé). Ubírané pančochy = uběračky = vrapované pančochy = natahačky jsou dlouhé valašské pančochy ze sukna ušité, hustě „nabírané“ neboli „vrapované“ (faldované). — Vylěčky (vělěčky) slovou hanácké plátěné pančochy bez chodidel (k červenicím). Ženská pančocha beze stopy sluje harušňa.

Ovlaky jsou vlněné podvazky (val.).

15. Knoflíky.

Bombík n. gombík, kulatý knoflík při župici. Křapák, veliký knoflík cínový u vesty (Brněnsko). Kotuľa (= zapinák, spinka), veliký, ploškatý knoflík z kosti nebo z perleti zvíci ryňšćákn, zapínat košili na prsou (val.), Pakožka, trojhraný pleskatý knoflíček na val. župici. Tatarěček, kostěný knoflíček u košile. Bleška (han.), frgál, frkačka, frčka (laš.) = čamrda. Haklík (háček) zapíná se do babčice.

*) Na východní Moravě říká se pančochy vázat (ne: plésti).

16. Rozdíly ve stroji a kroji: a) „pacholků„ (svobodných) a „mužáků“ (ženáčů).

Slováci svobodní nosí košile vyšivané, ženáci nevyšivané; zvláštní ozdobou těchto jest široký pás kožený. Svobodní mají na korduli kamrholové kyty červené, ženatí jen trapečky při šňůrkách. Na Brodsku mají na širáku žluté šňůrky až do vrchu, ženatí jen jednu šňůrku na prst. Svobodní nosí čizmy s dlouhými hedbávnými třapci, ženatí prosté boty.

Na Horňácích (Velká) svobodní nosí na klobouku červený „šmuk“ (pantlu), ženatí zelený.

Na Kroměřížsku svobodní nosili na košili pod krkem červenou pantli (v púst modrou) a na klobouku červené, široké pantle s kraje „dýnka“ na kraj střechy přišíte; oženivše se nosili klobouk opentlený do dne do roka

Na Krumlovsku oženiv se mladík jeden roh na klobouku zahrnul a přišil („na jednu facku“).

b) dívek (děvčat) a žen.

Svobodné nosily lelik spuštěný, vdané okolo hlavy otočený (obalena, babinec). Na Laších děvčata chodí s holou hlavou. Znakem ženy je čepec (gargula), jež ženy nosí pod šátkem, o domě také bez šátku. Na Kyjovsku nosí gargulu i svobodné, ale tak, aby jí zpod šátku nebylo viděti, kdežto vdané jí mají spředu perličkami vyšivanou a viděti jim z ní i cípky nad ušima.

Na Kroměřížsku nosily ženy do roka po svatbě „obalenu“, t. j. červené kožené srdce lelíkem obtočené a bílý šátek složený, jen přes čelo do tyla zavázaný, „jako když hlava bolí“.

Skoro všude nosívaly svobodné šátek zavázaný pod bradu, vdané „na záušnice“ do tyla.

Kožichy nosívaly jen vdané.

17. Smutek.

Smuteční barvou byla za stara bílá. V advent a púst šuhají slovenští kosiřky (péra na klobouku) odkládají. V Mořkově (u Jičina) má „kabátek“ (živůtek, kordůlka) spředu šňorování červené, v čas smutku zelené nebo modré.

Na Kroměřížsku, dostal-li chlapec „břed“ nebo jinou zlou nemoc, matka ho „zaslíbila“. Takový nesměl pak nositi nic

červeného. Pod krkem u košile a na klobouku nosil pantle modré a koženky žluté místo červených.

Dětské šaty slují: popasinek (dětský živůtek po pás), kanduch, kandúšek (val.), župan (Slezsko).

XXXV. Jídlo.

Baba (babka, babička, babůvka), buchta z lepší mouky zadělaná mlékem;

bacóch, snědý placek, nechutuý vdolek (Brň.);

báchoř, pečivo z bílé mouky zadělané teplým mlékem a vejci (záp. Mor.);

báleš (béleš, biliš) = č. dolek;

bandur, štrycle pečená na štědrý den (Zábřežsko) n. o sv. Mikuláši (M. Ostrava);

beneš = báleš;

bělka 1. žemlička (vých. M.), 2. pleténka doma pečená (han.);

bílá polívka, mléčná (Žďár);

biz = mlezivo (v. t.);

bochníček, buchta na velikonoční svátky (Dačice);

boží milosti, smažené těsto podoby židovských macků, smaží se v ostatky;

bochének, žemlička (Rožnov);

brambory na Novoměstsku se jedí: 1. na šupavo (= na loupáčku), 2. kutané (rozdrobené a omaštěné);

brány, pečivo svatební z bílé mouky: kolo a dva těstové pruty na zdýl, dva na příč (Podluží);

braové maso (laš.) = vepřové, buď „sviže“ n. ludzene (uzené);

bryja: „svěži“ ovoce (jabka, hrušky) se pokrájí a uvaří, do toho se vleje mouka zaklechtaná v mlíce (laš.). Ve Slezsku dělají bryju z chebzinek (= hular, han.);

buchty vařené, v hrnci dušené, mlékem napuštěné (han.);

bublanina: potlukou se vařené brambory, do nich se dá škvarků, zasype trochou mouky a zadělá vodou nebo mlékem (záp. Mor.).

Caġar, placek ze snědé mouky (Hranice);

calta, skládanka (Dačice);

caletka val. (celetka, laš.) buchotka;

couračka, zaklechtaná polévka (Žďár).

Černá polívka, zasmažená (záp. M.);

česnekačka (han.) = česnekovica (val.), česneková polévka (na snídání);

čír = zátěrky (val.), kousky, noky;

čočovica, zasmažená polévka čečovická (Zlín);

čuchajda, káva (žertovné) val.

Demikát (uh.) = domikát (val.), syrná polévka;

dordan, přesný koláč (Jevíčko);

drkotina, rosol, sulc (slov.);

droby 1. z drůbeže: křídla, nohy, krk, hlava atd., 2. jatra, ledviny, plíce a p. z větších zvířat, 3. jitrnica a jelito (val.);

drobená polévka, polévka se strouhánkem (záp. M.) = drobkovica (Zlín);

drobky, strouhánek hrubší (Zlín);

drtinky (val.) = stěrky, strouhánek;

dušičky, doma pečené žemle, bochýnky (Žďár);

dýchánek, pečivo velikonoční: uvaří se krupice, do ní se natluče půl kopy vajec, přidá slaniny uzeneho i teleciho masa, koření a pak se to upeče (Brů.) = svítek;

džgance (trhance), kousky pod polévku (val.)

Frgál, placka (Zábřeh).

Gerla, řídká polévka (val.) = grolia;

grúľovica, polévka z „grúľu“: na vinné mláto naleje se vody a nechá se kysat; z toho „grúľu“ pak se zasmaží polévka (slov.);

grumbačka, rozvařené trnky syrové (Brodsko).

Haľečka (hálek) = haľužka, šiška, knedlík (Slezsko);

haľužka, šiška, knedlík (Laši mor.); haľužky na kvasnicách = narušané šišky = kyslé šišky; třené haľužky = noky (Příbor);

hanácká svaďba: zelí a hrách, každé o sobě se vaří a jí se lžící toho a lžící onoho, nebo se to smíchá (val.);

harampole (harabole, papole) = chamuľa (v. t.) Litovel;

hla vička = dýchánek (v. t.) Třebíč = pávovička (Kunštát);

hlůbovník, vdolek potřítý posekanými zelnými hlouby (košťály), na másle usmaženými (val.);

hnetka: 1. přesná placka; 2. kaše prosná zasypaná moukou (han.); 3. kaše z brambor a mouky (záp. Mor.) = nytyk, netyja;

- homuška (laš.) = homolka (mor. tvarůžek);
honěná kaša (N. Jičín), honěnka (Slezsko) = kaše láman-
ková (z lámaného ječmene);
hřibovica, hubová polévka;
hrstková polívka, v níž se vaří kaše, krup, čočky,
„každého hrstku“ (han.);
hruškovník (hrušníák), vdolek potřený vařenými hruškami
sušenými (val. slov.);
hubanka (Slezsko) = hřibovica;
hular, zasmažené chebzinky;
husička (hos'čka), štrycle, z výrazkové mouky žitné, nadí-
vaná tvarohem n. povidlím; peče se při chlebě žebrákům (Znojmo).
Chamuľa, ovocná kaše: křížaly jabkové a hruškové se ve
mléce uvaří a zasmaží (slov. val.); 2. ovocná polévka (Slezsko);
chléb se zlaté lopaty, od pekaře kupovaný;
chlebůrka, chlebová polévka: horká voda osolená, v ní
kousek másla, pak se nadrobí chleba (Příbor);
chování: „Třa (třeba) přismyčič (přiněsti) chovani z města“
= strava (laš.);
chorýš, chorý (snědý) chléb (val.);
chudačka (chudaňa), hubená polévka. Na Hané zavaří se
ve vodě kaše, potom se zalije mlékem, jinde zavaří se kaše
v pouhé vodě;
chudé rytíře, skybky chleba nebo buchtý ve vejcích
oválené a na másle usmažené (val).
Jabčánka, jablková polévka (val.);
jabčeniца, kaše z rozvařených jablek (val.);
jabka drceny, bramborová kaše (Žďár);
jačmenky, kroupy z ječmene; „krupy“ jsou z pohanky
(Slezsko);
jalovcová polévka, „dyž není masného, tož se uvaří
„jalovcová“ = jalová (slov.);
janek, skrojek chleba (val).
jezivo (coll.), jídlo, Nahrungsmittel (vých. Mor.).

Jídelní lístek žňový: 1. z Klenovic na Hané a) sní-
daní: chléb s tvarůžkem n. kvašeným oharkem (v zimě: zelí
o 8. hod.); b) oběd: polévka hrachová (čučková, kroupová, luk-
šová, zemáková), buchtý (vdolečky, beneše); c) svačina: tvarůžky

s chlebem; d) večeře: polévka lukšová, krupica (drobová máčka) a vdolky; — kromě žní: kýška (podmásli) a koláč (tvaroh s máslem), v zimě zabijačka; prasat se zabije několik. — 2. Z Citova na Hané a) snídání na poli: chléb se syrem n. tvarůžky (v zimě: polévka česneková, kmínová a j.); b) oběd (den jak den): zeli s chlebem, polévka, pečená kaša, vdolky; c) svačina: tvarůžky s chlebem; d) večeře: zeli, lukšová polévka, krupica, vdolky; — kromě žní oběd (mimo polévku): v pondělí: hnetka, v úterý: maso, ve středu: míšanina (kroupy s hrachem), ve čtvrtek: maso, v pátek: koláče (masné šišky, tašky). — 3. Z Mořkova u N. Jičina, oběd: zeli s chlebem, bílá máčka kyselá, prosná kaša na mléce, pohančená kaša, krupica, lukše, hažuzky s trnkami (povidlím), osůchy nadrobené v mléce syrovém. To všecko musí na oběd býti, sice pomlouvají: „Tam nebylo krupice, ani osůcha nedali, tam nepobízali“ a p. — 4. Z Polanky na Valaších: Do práce jdou o sedmi (na Hané a jinde na úsvitě!), posnidají u hospodáře: gořalku, kyselicu s chlebem, kašu (šišky masné, vdolky), o 10. hod. svačina: bryzda s chlebem (někde i gořalka), o 12. hod. oběd: polévka zasmažená, zeli s chlebem, vdolky (zemáky s bryzdou), o 4. hod. svačina: co ostane od oběda, o 8—9. hod. večeře: chléb nebo zemáky s chlebem. — Mimo žně hlavním jídlem na Valaších je snídání. Tu se vaří zemáky se zelím, krupice ječmenná nebo pohančená (na žernově natřená), nebo „šupaňa“ s mlékem nebo maščenkou. Někdy bývají otěrky (struhánek) v mléce zavařeně. O poledni se nevaří, nýbrž „svačí“, co zbylo od rána.

Hanákoví nejlepším pochutnáním jest „černý (uzený) maso a bílý šěšké“. Jídla se jedí horká: „s ohňa do hōbē“. V hornatých krajinách slezských nejčastějším jídlem jsou „kobzole se zelím“: „Co k snídaňu?“ Kobzole a zeli. — „Co k obědu?“ Zeli a kobzole. — „Co k večeři?“ Kobzole ze zelím. „Kobzole a zele to je jídlo vesele“.

jížka (hižka), pražená mouka, zápražka (záp. Mor.);

jodán, bramborová kaše (Jevičko).

Kabáček = pagáček (v. t.), Březová;

ka dľubek, vykrojený v krajici chleba důlek, do něhož se dává kravařům máslo se syrem na pole;

kanafasky: mouka se zadělá kýškou, vymíchá vařekou, přidají se tři vajíčka, v hrnci se to dá do peci, potom se po kusích lžičkou na mísu naklade, omastí a posype (han.);

- kapánky, těsto kapané do vroucí polévky;
kapouni, vařená řepa (Žďár);
kaša: prosná (jáhelná, žlutá), pohančená, bílá (krupicová
n. rýžová), moučná (z mouky a vajec), rezná (kroupková);
kašovica, polévka z kaše buď v mléce nebo ve vodě
vařené a zasmažené;
křuska, šiška, knedlík (Frenštát);
kmiňanka = kmínovica, kmínová polévka (na snídání);
knedle, nudle (val.);
kníkalka = vejskalka, šlízek; jsa dlouhý často v krku
uvízne a „kníkne“, výskne (záp. Mor.);
knofla, šiška (Podluží);
koblíž, koblížek: 1. smažený (v ostatky); 2. podlouhlý ma-
kovník (Litovel); 3. = nové leto (na nový rok pečený koláč), Jicko;
kocmánda, bramborová kaše (uh.);
kocmoch, moučná kaše (Brň.);
kočičí svaďba, zelí a zemáky (val.);
kočičí tanec, kousky se zelím (Třešť), jinde: hrách
s kroupami;
koláč na vých. Moravě bývá jenom na svatbě, sice říká
se koláčům „vdolky“;
koláček: 1. = vdolek (Podluží); 2. koláčky s kablátkama
= švestkové knedlíky (Brň.); 3. = halužky, noky (val.);
kontrabáš, brambory s pohančenou kaší míchané, pečené
a slaninou maštěné (val.);
kousky, velké noky, buď do polévky nebo maštěné (vých.
Mor.); 2. kousky z chleba: výražkový chléb se pokrají, mlékem
spaří a posype makem (Brň.);
krajance, nudle (Podluží);
krampampula = chamula (val.);
kraple, Butterteig;
křehanec (křehák), pagáček, v němž je hodně másla, by
byl křehký;
křehotiny = boží milosti (záp. Mor.);
kreple = koblížy (Opava);
křesňák, nekysaný pagáč (val.);
křížák, pečivo na způsob preclíka (slov.);
kroupy se doma ve stupě „opichovaly“ „pichem“: „Moc
opichovačů, málo kroup“ (han.), nebo „tloukly se tloukem“ (Slezsko);

krstice: rozválené těsto se pokrájí na čtverce, uvaří a omastí a popluská trnkama (povidlím);

kruchánek, ječná veka slaná (záp. Mor.; srovn. „slaný jak kruch“);

—krumplovica, bramborová polévka (slov.);

křupance = křehotiny (záp. Mor.);

krupica, krupičná kaše vařená, na Hané také na plechu pečená;

kule, knedlík (Zábřežsko);

kuliváře (kulivary i kule), švestkové knedlíky (slov.);

kyselica, polévka ze zelnice (zelné vody), zahrkané smetanou a vejci (vých. Mor.);

kyselo, polévka z kvasu (Zábřežsko).

Łámanec, tenký a křehký pagáček, jenž se jí s mlékem nebo sladkou omáčkou (val.);

Łámanka, ječmen opíchaný na hrubé, łámané kroupy; na Valaších mele se na žernově. Łámanka se vaří nebo peče na způsob kaše;

Łámankovica, łámanková polévka;

Łepucha (Łepocha), chamula ze „suší“ (sušeného ovoce: švestek, křižal, hrušek), laš;

Łijanec = lívanec, litý vdolek (jižn. Mor.);

Łokeš 1. koláč z chlebové mouky (val. uh.), 2. placek bramborový na způsob ameletty posypaný makem (Podluží);

Łukše (Łokše), nudle;

Łucha, řídká polévka (val.).

Máčka, omáčka;

magaróny 1. zavíjané šišky, nadívané trnkama, 2. tašky nadívané tvarohem nebo krupicí;

makota, zelenina;

makovník (laš. makůvka), podlouhlý koláček nadívaný makem; pečivo vánoční;

małtaša, hrachový pokrm štedrovečerní (val.);

marvan, buchta z pohančené mouky (Slezsko);

masnota (masné) coll.: máslo, sádlo, slanina;

maškrta, pamlsek (val.);

maščenka, máčka ze sladkého mléka moukou zahrkaného; máčejí se v ní podlesniky (val.); .

měchura, koláč na čtvero zahnutý, peče se na „šmigrust“ (Jicko);

míšanina (kočičí sóda, kočičí svajba), kroupy s hrachem (han.) = miškulanc (slov.);

mládě 1. svatební pečivo čtyřhrané, nadívané makem, 2. velkonoční bochýnek, 3. výslužka děvečce = bochník chleba (záp. M.);

mřezivo = mřezvo (han.), radovánek (sev. Mor.), biz (záp. M.), vřazanec (laš.) jest buхта zadělaná prvním, hustým mlékem, vydojeným krávé po otelení, kterémužto mléku říkají též mřezivo, mředivo (laš.), zdojky (záp. M.);

morný (pl. fem.), prosná kaše s krupicí posypaná perníkem (záp. M.);

mrváň (mrvánek), pečivo na způsob věnce, též smažené (val. laš.);

můcka, namletá pohanka v mléku vařená (Jicko);

můčanka, jídlo z mouky (val);

můčnica, moučná kaše (val.);

mouka mletá žernovem jest žernica. — Když se mele pšenice na „českém“ mlýně: „krupica“ jde pytle pod žiberko a „mouka pozrnová“ do truhly. Krupica se nasype znovu na koš, pak je z ní nejlepší mouka „krupicová“. Potom se „štráfají“ otruby, z nich se vymele „štráfka“, konečně se ještě otruby (= oděry) melou na „oděrovou mouku“. Krupicová je na buchty, pozrnová na hrubší buchty a lepší šišky, štráfka na šišky obyčejné, oděrová na hrubé vdolky a na zasmažky. Výražka jest nejlepší mouka žitná: chléb z výražky;

muřiny, šišky s povidlím (val.);

murny, brambory s moukou vařené (záp. M.).

Náčinek, skrojek chleba (záp. M.);

nádiní, buхта na pekáči pečená, v ní hodně vajec a másla. Pečivo slavnostní, na Jicku „sa posilá edem do počuhu“;

nadívání, buхта z krupice (han.);

nádívka, pečivo velikonoční (han.) = hlavička (v. t.);

nadívajna (nadívka), čím se moučná jídla nadívají: povidlí, tvaroh, mák atd (záp. M.);

netuhy, škubánky (Žďársko);

netyja: z kaše na řídko uvařené a moukou zasypané udělají se kule, nadějí povidlím, omastí a posypou tvarohem (vých. Mor.);

nové řeto, vánočka (Jicko).

Obcházká (obcházanica), zbytek nádivky jelitové; na Jicku jí říkají „něvlezlo“, gen. -a, t. j., co nevlezlo do jelit.

objedza (obježa), lahůdka (val.);

obživa, Lebensunterhalt: Půjdu do světa, dybych tam nejakú obživu našel (vých. Mor.);

ocet, omáčka z drobův a krve vepřové v octě syrovátkovém vařená (slov.);

odchlebáč, koláč z chlebového těsta (Brň.);

odkorák, chléb od kůrky odpadlý (Brň.);

ochrňál (chochrňák), veliký vdolek (val.);

omládek, kvásek na bílé pečivo;

opěkanec, placka před pálem pečená (val.);

osůch, koláč z chlebového těsta (uh.), nemazaný placek (Jicko);

ovar, ovařené v kotle droby vepřové;

ovarová polévka má jména: ovarovica, obarovica, jalitnica (Slezsko), jelitná n. jitrnicová polévka (záp. M.), trdelnica (han.), trdelná polivka (Brň.), bouřka (Zábřežsko), bouřková polévka (záp. M.).

Pagáč, pagáček, přesné pečivo, placka. Z mouky pšeničné, zamísené máslem a vejci, pekou se křehké a chutné pagáčky na pouť (vých. M.);

palibrada, zelí po sladku (val., žertovně);

pampuch, roztlučené vařené brambory, s moukou smíchané, na rendlíku smažené (laš.);

panenka (panoška), podlouhlý bochýnek (štricle) chleba (i másla) záp. M.;

paníček, skrojek chleba (val.);

parkaši, zelná polévka (N. Město);

paskudy, pamlsky (Opava);

patenty, livance bramborové (slov.);

peciválky, bramborové koláčky (Žďár);

pekáč, placka (záp. M.);

pěry 1. veliké kyslé šišky, nadívané povidlím (han.),
2. tašky s povidlím (val.);

pěšáky = šlízky, šúlky (Čejč);

pirohy = pěry (Podluží);

přacek, veliký vdolek (koláč), „co sa ich pět nají z jednóho“ (Jicko);

přacách = placek (Slezsko);

přeco (plecovník), pecen chleba, do něhož zapečena šunka (přeco): V pondělí velikonoční dostane každý svůj plecovník. Na Jicku jest plecovník klobása zapečená v těstě pšeničném; peče se v ostatky;

přeténka, pletená houska;

přganka, bramborová kaše (Podluží);

pobaraněc (brusňák), livanec přes celý plech, se švestkami na vrchu nakladenými (laš.);

podělávka, všecko, čím se koláče „podělávají“ na povrchu: povidlí, tvaroh a p. (Brň.);

podřesník: syrové zemáky postrouhané smíchají se s vařenými, rozmačkanými a s kyselým mlékem (n. s kyselou smetanou); těsto se rozmaže po tenku na zelné listy, upeče se a pomastí. Jedí se buď samy nebo s maščenkou (val.);

podpůška (podpoušťka), šťáva z pečeně vypečená (val.);

pohlůtka, skládanka (štricle) povidlím potřená (Slezsko);

pochlápance, kúscky (noky) „pochlápané“ (polité) povidlím (slov.);

pochůtka, nejlepší kousek schová se od stola „na pochůtku“.

pokrápka, masnota na koláče, „pokrápat vdolky“ (slov.);

polivka „se střebe“ nebo „chlipe“ (laš.), slov. „chlipe“;

pomačený vdolek, makem posypaný (Slezsko);

poplomyk, chlebový koláč, pomazaný máslem, peče se při chlebě u plamene na kraji peci (Slezsko);

poříděnka, řídká polévka (val.);

posnídanek, druhé snídání (záp. Mor.) česky: posnídanka.

pospůlka (pospořka), co se vaří pospolu = hrách a kroupy; — o řeči: Mischmasch (Kauderwelsch) (laš.);

posypaník, vdolek posypaný perníkem (Hranice);

poškrabek (val. poškrobek), koláček z poškrabaného těsta upečený;

potěradlo, vše, čím se koláče potírají: povidlí, tvaroh atd. (val.);

požíva, proviant: „Nesu si poživu na celý týdeň“ (vý-
chodní Mor.);

pracharanda, postrouhaná mrkev usušená, již posypávají
moučná jídla, také: perník (záp. Mor.);

praskáč, vdolek s brynzou nebo tvarohem (val.);

praskokrky, tuhé noky (Podluží);

praženka, prosná kaše s moukou upražená (Hranice);

pražma, pražené a mleté klásky přede žněmi v čas nouze:
„Čeká na to jak na pražmu“ (záp. Mor.);

predobědek, druhé snídaní = posnídanek (laš.);

predplánik (= předplameník), = poplamyk (Příbor);

přesňák: brambory rozválejí se s pšeničnou moukou.
upekou a zamotají jako omeletta (slov.);

prkésy, podlouhlé koláče tvarohem potřené (val.);

pučálka, hrách ve vodě namočený, až pučí, pak upražený;
jídala se na slavnost „Mařeny“ v neděli smrtnou;

pukanec, pečené buchtičky spařené mlékem, pomazané
medem a posypané makem; jídlo štědrovečerní (slov.);

pupák = pukanec (uh.).

Radováněk = mlezivo (v. t.) (Zábřežsko);

řezance, pěry nenadívané (Bzenec);

režňák, koláč z chlebové mouky (han.);

roháčky (prstečky), pečivo na způsob prstů rozkro-
jené (han.);

rohličky, doma pečené z máslového těsta;

rocháň, veliký koláč z oděrové mouky, povídlím nebo
hrůškami pomazaný (val.);

rozběhlec, chléb nízký, rozkysalý (Brň.);

rozpek, koláč z chlebového těsta (záp. Mor.).

Samodílná (= sklená) polévka bramborová, nezasma-
žená (Žďár);

sekanina, sekané řízky, karbenádle (slov.);

skládanka, Stritzel (vých. Mor.);

sklinková polévka, bramborová s kroupkami bez zá-
smažky (Žďár);

sklípek na chlebě (= slípka . vypuklina bez kůrky;

slanáček, chlebový koláč solí posypaný (Brň.);

slepé ryby, omeletty (val.);

smaženec, koblih (Litovel);

smaženka, koblih (Podluží);

smažinka, vaječina (Slezsko);

stěrky (stírka), strouhánek v mléce zavařený (vých. Mor.);

stěrkovica, polévka se stěrkami (vých. Mor.);

střapačka = zelňačka = kyselica (od plovoucích v ní „střapců“ zeli) val.

strava, luštěniny, lámanka, kaša prosná a pohančená (vých. Mor.);

střebačka, řídká polévka (Slezsko);

stříkanky, druh koblihů (záp. Mor.);

strouhanice, buchta ze strouhaných zemáků (Zábřežsko);

suky: těsto se zadělá jak na tašky, rozválí, pomastí, posype krupicí, smotá, zaváže na suky a uvaří jako šiška; z jednoho závitku jsou dva, tři suky (han.);

sušené křížaly = 1. pečinky, 2. pečky (laš.), 3. krajanky (vých. Mor.); - suchá hloža, sušené ovoce vůbec (Brod) = suš (laš.);

svěcenník, velikonoční buchta (Slezsko);

svíčka z bravka, svíčková pečeně (Slezsko);

svíjanka, zakládaný koláč na „šmigrust“ (Jicko);

svítek = dýchánek (v. t.) Zlín;

sypání, vše, čím se moučné jídlo posypává (záp. Mor.);

syrnica (domikát), polévka ze staré brynze v pěst. „Uvaří se voda, hodí se do ní užica brynze, a už je“ (val.);

Ščedračka, štědrovečerní polévka: uvaří se napřed hrách nebo čočka, k tomu se přidá hřibů, suchých švestek, hrušek a zemáků, a to vše vaří se znovu (val.);

šchedrák, velikánský koláč štědrovečerní (val.);

šcepány = makovník, štrícélka makem nadívaná (pečivo vánoční), Brň.;

ščípaľka (krajanka), sušená křížala (val.);

šiška, knedlík; jedí se buď s polévkou, zvláště hřibovou nebo s máčkou (koprovou, oharkovou, hřibovou, křenovou, neb omaštěné;

šišky kyslé (kysané, púchlé), z bílé mouky, máčejí se v mléce, v němž se kus másla roztopí (vých. Mor.);

šišky křesné (přesné): těsto na dlouhé válečky rozválené se na kousky rozkrájí a uvaří. „Šišky“ uvařené se omastí, perníkem a cukrem posypou (záp. Mor.);

šišky zápařkové: mouka se zadělá vroucí vodou, šišky z toho těsta uvařené se roztrhají, pomastí a posypou makem nebo tvarohem (han).

Na Valaších šišky říkají „škubancům“ (nokám), na Podluží koblíhám nenadívaným, na záp. Mor. koblíhám vůbec;

škraka, roztopená slanina s mlékem; mastí se jí zemáky a pohančená kaša (val.);

škrobanka (škrabanka), polévka struhánková (Slezsko);

škubance (šklubánky), noky moučné nebo z mouky a brambor;

škvařenina (škvařenka, škraka, škvarčica, škračenica, vaječina;

šlizek, ušoulaný kousek těsta; jedí se pomaštěné a posypané. V některých osadách slovenských „šlízky se zelím“ začaly se jísti na škaredou středu a jedly se po celý půst: na syrové zelí kvašené nasypaly se šlize a promíchaly.

Na Podluží šlize jsou zvláštní pečivo: z rezné mouky, zadělané podmáslím, udělá se pečivo na způsob veliké podkovy, upeče se v peci, upečené poleje se vřelou vodou, voda se sleje a šlize nechají se vypráhnouti, potom se podkovy polámou, pomastí a posypou. — Kysané šlize říkají tam kyslým šiškám;

špluchtance, kapánky do polévky;

šrůtka, kus uzeného masa: zabilí jsme prase na šrůtky = na maso; opak: na slaniny;

šulánky = šlize (Brň.);

švařena (švalkovičica), polévka drobková (slov.);

švihula, jalová polévka zasmažená (val.);

Tlučinky: Když voda vře valem, trochu se jí odleje a voda v hrnci se zasype dobrou pšeničnou moukou a utlačí se. Potom se v tom těstě udělají tři dírky, a když voda těmi dírkami na vrch vyvirá, míchá se to, až stuhne. Jí se to na kusy roztrhané, buď omaštěné, nebo popluskané horkým povídlím (Hranice);

topénka = topinka;

trásťák (val.), trāsavisko (laš.), rosol;

trdeňník: těsto se roztáhne v dlouhý provaz, který se otočí o trdlo a upeče (val.);

třepky, drobné šišky (noky) v polévce (val.);

trhance, škubance z prosné kaše (han.) jinde = noky;

trnčák, koláč potřeny povidlím;

trpálky = škubánky (záp. Mor.);

trpálky pražené: pražená mouka se zadělá vielou vodou; kousky z toho těsta uvařené jedí se pomaštěné a posypané (záp. Mor.); trpálky také znamenají totéž, co něm. Sterz;

trocilka (trucilka), štricle: chleba, másla;

tvarožňák, koláč potřeny tvarohem;

tvarůžky (tak řečené olomoucké) dělají se na Hané v každém domě do zásoby na žně hned z jara, kdy bývají na snídání, někdy i na svačinu. Na dobrých tvarůžkách hospodyně nemálo si zakládá.

Učík a učiná, vepřový žaludek a veliké střevo nadívané; jinde: strýc ujec a tetka kateřina, n. dědek a babka.

Vářence = zátěrky, kousky, noky (val.);

vář = strava (v. t.) Kunštát;

varhule, švestkové knedlíky (záp. Mor.);

vařivo, zeleniny, Gemüse (laš.);

varmuža 1. masnota ze zasmažky, mléka a másla, vleje se do důlka v kaši, a kousky kaše v ní se namáčejí (val.), 2. polévka, v níž se chléb rozvaří a máslem zamíchá (Opava), 3. krupice s vejci v mléku zasypaná a na roztopené slanině usmažená (Zlín), 4. = chamula, v. t. (Příbor);

varpach (vorback), chlebový koláč (Litovel, Zábřeh);

vdolky, veliké koláče, vdolečky, koláčky;

výskalka, dlouhý knedlíček (záp. Mor.);

vodanka (vodinka), polévka česneková = česnekovica (laš.)

vopelka, bramborová placka makem posypaná (Třešť), 2. chlebový koláč (Dačice);

vrtanka, kaše z navrtěné na žerné mouky (laš.);

vrzanec, buхта z mleziva (Slezsko);

výchopen — g. -púa, chlebový koláč (han. Jicko);

výpuk, žlutavá hrě na chlebě, „slépka“ (val.);

výškrabek, koláč ze zbytků těsta chlebového (Brň.).

Zabijačky, t. jelit, jitrnic, ovarovice n. máčky drobové posílají všude přátelům a známým, což ti zase oplácejí, tomu se říká: šperký, gúry (Rožnov), karmína (uh.), ovar (M. Ostrava), podhrdek (= podbradek) (Slezsko), výslužka (Frydlant), hostina (Jicko), pečenka (Uh. Hradiště), tlóstá večeřa (Litovel), masopust (Opavsko, ač se zabijí k vánocům). Polévce, v níž se vařil ovar říkají obarovica, trdelnica (han.), jelitnica (Opava). godľa (Frydlant);

zahroucenec, chléb silno vyválený málo vykysaný (Brň.);

záhryzka, zákusek, konfekt: jabka na záhryzku (laš.);

záhuščka (na zasmažení zeli) z mouky, zelnice a vajčka (val.);

zahybák, koláč z rezné mouky s přehnutými okolky a nadívaný (Brň.);

zákaľec, brousek na chlebě;

záklechta (dol.) = záhuščka (v. t.);

zákravka, nakrájená zelenina do polévky (laš.);

zámis: nejprvé se zamísí v díži voda s nátěstou; pak je kvas;

záparka = varmuža 1. (val.);

záparka = 1. zasmažka (laš.), 2. smažená krupice (han.);

zapěkanec = hlavička (v. t.);

zápražka = zasmažka (Slezsko);

zasmaženica, zasmažená polévka;

zasmažka = č. jíška;

zátěrka 1. mléčná polévka, do níž se zatře trochu mouky, 2. máčka na zeli (= záhuščka): zatřit zelé (Frenštát), 3. = stěrky (val.);

zátřepka, zavařená mouka do polévky: Jakú múku máš na zátřepku? Čím zatřepeš polévku? (val.);

zaviják, koláč složený na způsob zavřené knihy (han.);

zděřčák, veka ze zděrové (oděrové) mouky (laš.);

zdojky = mlezivo (záp. Mor.);

zdrtky (drmlůky) drobečky, drobky, kousky v polévce (záp. Mor.);

zelňák (zelník) zelný koláč;

zeľňačka, polévka ze zelnice (zelné vody) laš. = kyselica;

zemákovica, zemáková polévka.

Žbřuľa, chatrná polévka (val.);

ždánice, bramborová kaše (Brň.);
žebrákovica, polévka z chleba;
žemla, vánočka (Žďár);
žgance (Podluží) = netyja (v. t.);
živná polévka, zasmažená máslem (val.);
živnost, strava, pokrm: Nese za synem živnost do Med-
říča. Musí živnost kupovat. Nevystačíme ze živností do no-
vého (Jicko);
živobyti, strava (victus).

Kořalka (gořalka) má jména přerozmanitá, namnoze satyrická, z nichž vyznívá osvědčená pravda: „Video meliora proboque, deteriora sequor“: čutra, švitoryja, bramboria, kočva-ryja, žmíchanica (vl. rozbubřelý sníh), švihula, vrzuľa (laš.), hałas (vl. hřmot), trklica (od slov. trkati), židovské n. volské sluze (záp. Mor.), móra (můra), grňa, čmrňa, gergelica, brblavá, šmajda, patáljia, šmatlavá, trápeni, chochořena, gebuľa, strkuľa.

XXXVI. Nemoci.

1. Nemoci lidské.

Béba, rýma;
bída, těžká nemoc: Na tu bidu umřel (laš.);
bóla na krku, boule, vrzení (záp. M.); bole pl. (val. bóľa pl. fem.) = dolores ad partus: Na rodičku idú bóľa;
boľačka. bolavé místo, rána. zvláště na prstech od ude-
ření, pichnutí, uřezání;
boření, kolika;
boľný otok, erysipelas;
bolešť, bolístka, bolačka, odbíračka: Hoďala se mó bolešť z dobré vule (Jevičko). Bolešť u dolinka, bolesti žaludeční, křeče;
bůľ, bolení, bolešť: Mám veliký būľ v hlavě. Do prsí buľ dostaľ (uh. laš).

Čemer dostane, když náhle schládne zahřátý, nebo když s chutí chytne na jídlo. „Krev se sráží v hrče, chládne a bude po člověku“ (vých. M.);

čepky spadlé, zapálené mandle. „Zdvihají se“, silně z dola nahoru potírají naslíněnými palci;

červenka, úplavice.

- Dépa, rýma;
dobrá vůľa, neštovice bez patrné příčiny na prstě vzniklá,
velmi bolestná;
drkotina, chvění, třesení údův (laš.).
Francouze, syphilis.
Házat krev, vrhati: Háze krev (vých. M.);
hemža v krku, v prsou, šimrání, nutkání ke kašli;
hlávěnka, hlavníčka, typhus;
hlísty ščíja, hlístá se uscała, žaha, pálení;
hluchaňa, hluchá nemoc, typhus (uh.);
hlůza, opuchlina (val.), dětská nemoc. Když dítě umře na
neznámou nemoc, praví se, že je „hlůza začěla“;
hodoňka, zimnice (Pomor. uh.);
hostec, suché lámání, rheumatismus;
housenky, hlísty (záp. M.);
húser, rheumatická bolest v křížích;
hrča, boule. Hrča se mi vyvalila na ruce;
hrmulec, boule (záp. M.);
hrôbá nemoc = padoucí (han.);
hryzení, bolení břicha;
hubavica, puchýř, jenž naskočí od kopřivy, štipnutí
blešního a p.; hubavice pl. Nesselausschlag (vých. M.);
hubka, diphtheritis (laš.).
Chrčávka, záškrt (val.);
chrásty, prašivina (záp. M.).
Jačmyk, ječmenné zrno na oku (laš.).
Karhať, churavěti: Souchctinář dlouho karhá (vých. M.);
kašeľ ovčí, Keuchhusten (val.);
kołtún (kołdún, ve Slezsku i vytkodlak), splichtění a
splstění vlasů (plica polonica), křeče, hysterie (val. laš.);
koze pl. (koza), neštovice, osýpky (podl.);
kozí řitka = kuří ř., bradavice;
křč m., křeč (vých. M.);
krtice pl., scrophulosis;
kroh (kruh), „dyž není chuti na jídlo; z toho se zdvihne
zlátenice“ (sev. M.);
kryčky, podrost. Dítě, jež má kryčky, jest v úpoly
oteklé (záp. M.);
kuřata, velké osýpky (laš.);

kuří řiti, bradavice na rukou (vých. M.);

kuří slep, Mondblindheit (laš.);

kútky, vypařené pysky v koutkách.

Lakoty, nemoc dětská. Dítě mnoho jí a nejde mu to k duhu (záp. M.);

leši n., lišej (han.);

lizna, modřina po ráně;

ložňačka, typhus (val.).

Matkovy křeče: „Sevre žaludek, zkrouť oči, zůstane i mrtvý“ (záp. M.);

moudy (môdě), Leistenbruch (han.);

moření (v břiše) = hryzení;

možgrávka, rýma (val.);

mozgry, Masern (laš.);

mrtvá kost, nádor na kosti ruční = namná kost, námnice, navná k., nální k., nadní kost.

Nadrehmaný (nadrehauý), nesvůj, jak bývá člověk před nemocí (val.);

napínati: Napínalo mne, dostal jsem nápinky = chtělo se mi zvracet;

nápinky = bóle (val.);

natáhlý: To chásňa je natáhlé jakumsi nevořum (chorobou), Jičín:

nátka, nemoc složitá jako úroky, vřed, koltún, je sedmdesátera sedmera: chodivá (chodí po těle, sleze celé tělo a nemůže se nikde složit), lámavá, trhavá, pichavá, žlutá, černá, zhnílá, krevní, žilní a j. Bílá nátka, rozedrané nohy, živé maso. Nátka se mu složila do nohy;

nátlač f, mozol (val.);

nedořuha, neduh, choroba, impotence (val.);

nedořuzný, nemocný, impotentní;

nehojed, nehojící se bolačka, dobrá vůle (záp. Mor.);

nešťastí (nešťestí), padoucí nemoc (uh.);

neřtovica, dobrá vůle;

nevořa, nemoc (laš.);

nůza, těžká nemoc, „dyž už pracuje k smrti“ (dol.).

Obraziti, udeřiti v bolačku: Obrazil jsem se v bolavý prst. „Obrázelo mne na žaludku“ (bolelo);

obraženina, rána od udeření;
odběračka, bolačka, jež se „odbírá“, hnisá;
ohava, padoucí nemoc (uh.);
oheňpara, ohnípara, osypanina ve tváři a na hlavě u dítek;
ochvat dostane, když s chutí a hltavě se nají nebo napije, „ochvátise“. Nemoc podobná čemeru. Na uh. pomezí ochvat říkají rýmě;

onemocnět užívá se na Valaších jen o člověku; o dobytku říká se: ochoreť;

opuchlina, opuchlá část těla;

ospice n. ošpice: 1. osýpky, neštovice (laš.). „Ospice se naházú; 2. ošpica = vířdek: vyhodila se mi ošpica na jazyku;

osypanina, der Ausschlag, když se po větší části těla osypalo; vržanica, když se na jednom místě něco vyhodilo;

otlačisko, bolačka na noze od otlačení. Také chlupatá housenka, o které se lid domnívá, že když na ni stoupne, dostane otlačisko; 2. vraní (kuří) oko (laš.).

Padoucina, padoucí nemoc (záp. Mor.);

pálení, záha;

perša, peršavina, veliká píha;

přiskýř, puchýř zákožní;

pobřenina = podstřel (Jevičko);

podjedy (pajeď, kurděje. Kdo má podjedy, jáсна mu opuchnou, zuby se hýbou a krvácejí;

podstřel, postřelení od čarodějnice. Když někdo z něčeho nic ochromne, má podstřel;

poďubany od neštovic;

pouštět krev, říká se na Moravě, ne: žilou pouštět;

povundaný je, kdo má průtrž (záp. Mor.);

požloutenice, žloutenice (záp. Mor.);

přilehlina, „spečené útroby v člověku“ (záp. Mor.);

příměty, vrídky, jež naskákají, když se okolo rány poškrabe;

psina, zimnice;

pupky, pupence = hubavice (záp. Mor.).

Sbíranina, odběračka, vržení;

sinica, siný pruh od udeření, štípnutí a p. (vých. Mor.);

skřítek: 1. splstěné vlasy; 2. = kořtún;

sřaz, jizva od rány (slov.);

složiti: Složilo ho = těžce onemocněl, je složený; nemoc se mu do stehna složila. Co se jí to na prsa složilo za neduhu?

soplivica (han.), sopľávka (val.), rýma;

souchoty (suchá nemoc, souchotiny, úbytě) jsou nemoc, „dyž je člověk chytlý na plůca a dlůho karhá (stůně). Souchoty jsou dvoji: obyčejné a koňské. Nemocný koňskými souchotinami sklíčený má ustavičný hlad, mnoho jí, ale nejde mu to k duhu.

U děti těmto souchotám říkají ľakoty;

spadyno má v krku = spadly mu čepky (záp. Mor.);

staroba, Altersschwäche;

střile, hučení v uších a zuby bolí (záp. Mor.);

struhavka, bolení břicha, běhavka (laš. val.);

suchan, suchár, vřed (bolák) na tváři (dol. uh.);

suchý vlk, skřítek ve vlasích (laš.);

svala, hrč na těle i na stromě (val.);

svalina, hrč, vržení (han.);

ščípání v zubech, v uších;

škoda, průtrž: Má hróbó škódó (han.);

škravky, hlísty (val.);

škrťák, záškrť (val.);

šurp (šorp), prašivina (záp. Mor.).

Tesknice, pl., Heimweh: Umřel od tesknic (val.);

tíhoba, záduch.

Ubříženina, Leibschaden (laš.);

úděs, psotník (záp. Mor.);

ujmy: Nemá-li člověk délku stejnou se šířkou rozprostřených rukou, má ujmy. Člověk je nevládný, všecko bolí. Dostane je ze zlosti nebo z hltavého jídla. Ujmy jsou: a) hlavní, hlava se rozstupuje, lebka bolí, chytá se závrať; b) žaludkové, není chuti na jídlo, celé tělo se třese, člověk je ospalý; c) ujmy v celém těle (záp. Mor.);

úraz dostane od přemožení: zima zemele, v křížích bolí, má v sobě ublíženo;

úroky, uhranutí, přehlídka;

úsat = houser (val.).

Vľčí mħla = kuřít slep;

vopar, ohnípara (záp. Mor.);

vraní oko = č. kuřít oko;

vraž, pruh od rány prutem, krví podlitý;

vřed (břed), nemoc velmi složitá. Valaška měla „lámaní v kostách, ščípání v hlavě, dření v nohách a v rukách, moření v břiše, klání v boku, bolení u srdca, lúpaní v křížoch“; to všecko dohromady jmenuje se vředisko. Bředů je třikrát devět: zjavný (padoucí nemoc), tajný (nemocný leží bez sebe), sačený (táhne člověka), tracený (přebíhá tělem), lámáný (trhání), modrý, krúcený, zajedený, zapilý, zaspáný, zafekáný, zahněvaný (z jídla — z hněvu pošlý), úmorný n. morný a j. „Zafál ho vřed“ = chytily ho křeče. Zafál ho vřed na zjavo (= padoucí nemoc). Zatajil ho vřed. Privedol ho na vredey — polekal ho do vředu (uh.); vrzení, velká, hnisající boule na krku; výměť, boule: Složila se jí výměť do klouba (záp. Mor.). Záděr, kůže na prstě u nehtu odpryskující; též: záľup, zájeď; zakládát: Krk zakládá = otéká (slov.); zápal, zapálení, kterékoli útroby (sev. Mor.); záušnice = myši: dětem vyvrhne se boule, provalí se, a zas druhá (záp. Mor.); zavalený krk, oteklý (laš.); zbuřená matka, nemoc ženská, jeví se ujímáním v životě, velkými bolestmi (val. uh.); zdýmle, hubavice, pupence (laš.); zima, příznak každé těžší nemoci: zima mne drobí, mele, třese; zimnica, zimnice; zlátenka, zlátenica = žloutenka; zlý větr ho přešel, ranil (slabá mrtvice); změty, Hitzblattern (laš.); žabinec v žaludku, šlem; žírka, běhavka, strúhavka; živý vlas, „roste do očí; dyž ho vytrhne, tak sebú bude mrskat na ruce“ (val.); žloutenice, žloutenka; žmání v břiše, hryzení; žmot, splštěné vlasy.

2. Nemoci dobytčí.

Čík nebo ječmenné zrno, modré puchýře na horním pysku prasecím, musí se vyřezati;
dychavičnost, záduch koňský;
trflačka, ovčí rýma;

húsenky n. červíky, jisté vyraženiny na jazyku hovězího dobytka:

ježovina, strupy na nose ovčím;

křecačka, ovčí nemoc, „dyž ovce křecú“, kulhají (val.);

lebavina, ovčí nemoc, jako prašívka, vlna schází, ovce lebaví;

motýl, motylíca, motolica, ovčí nemoc, má prý v hlavě pandrava;

mušec, bolačka na noze hovězího dobytka, „takový pagáč od mokra a prachu“;

myší, žabka na jazyku koňském; rozškrabe se a natře solí;

nehty, vyraženina na jazyku (= húsenky). Dobytče prý je dostane, dá-li se mu pítí voda, kterou se někdo umýval.

neštovicu mívá ovce na „vačku“ (vymenci);

ochvat, když dobytek něco s chutí pojí, ochvátí se;

papřice, pl. vyhozené pupeny červené na jatrech, v báchoře, nebo na střevách hovězího dobytka = přijice, Perlsucht;

ratica, Klauenkrankheit (rať = Klaue);

škubávka, ovčí nemoc = prašívka. „Moc ovec sa zanebezdí do prašívky“ (val.);

šlichtu má kráva, když jí kráva jiná kůži rohem odře;

trosky = uhry, choroba prasat;

zežabené dobytče n. zihličené má podobnou nemoc, jako jest čmer u člověka, krev se sráží v hrče;

zpečené knihy, nemoc přeživavců;

žabírky, Blutwarzen in der Nachgeburt bei Kühen.

žírka, hryzení, moření;

žuva, nádor, boule na kravském vemeně, často po otelení.

XXXVII. Ptáci.

Accipiter nisus, krahulec, ptačí krahulec;

acredula caudata, palašník (Brů.), mynářík;

alauda arvensis, skřivánek, škřivánek křivánek, škovráněk, škovráněk (Slezsko), škobruněk (Frýdek), škorvánek (St. Hrozenkov), škrobánek (val. laš.), škrobránek (Frenštát), škovráněk (Březová), škvrlánek (Strání);

alauda cristata, chocholouš (záp. M.), trpělka (vých. Mor.), trpinka (Podluží), bábička (Budějovice);

alauda arborea, kotvrta (vých. M.), kotvrha (Luhačovice), kůdelka (uh.), škobřla (Slezsko), sejko (St. Hrozenkov);
alcedo ispida, rybářik, ledňáček, ledník, rákosník (Jimramov), vodní kos (vých. M.);

anthus, linduška, liluška, kyvis, kyviska, kamenník (Sloup);
ardea stellaris, volavka, bukač, buňkáč;
asturnisus, vostřížek, krahulák (Zábřežsko);
astur palumbarius, jestřáb, holubí krahulec (Kelč);
athene noctua, sejček, kulich, kulíšek, kašus (laš.), kalousek (Netín), galech (Zábřežsko), tuhýk (slov. val.), čuvík (uh., Příbor), stonák (val.), hejsek (Kunštát).

Bombycilla garrula, zimostřáz (slov.), zimostřádka, zimula, zimulka (val. laš.), lesní chocholouš (Brň.);

buteo vulgaris, káňa, kaňa, gáňa, kaně, -ěte (Zábřeh).

Caprimulgus europaeus, noční vlaštovka;
certhia familiaris, lezáček;
ciconia alba, čáp, bohďál, bohďan — bóďan (Zábřeh), bogďál (slov.), bocán (val., bocan (Jicko, laš.), bocán (uh.);
cinclus aquaticus, vodní kos, vodní raška (Slezsko), lednáček, černý rákosník (Jimramov), kakaľuška (Opavsko);

coccythraustes vulgaris, dřask, dřesek (val.), střesňák, Iesek (Kelč);

columba oenas, gaurník (uh.);*)

columba turtur, hrdlička, cukruška (N. Hrozenkov);

cornix, vrana (všude);

corvus corax, krkavec, krkan (uh.), krkán (Podluží);

corvus monedula, kavka, kavák (na Hané), kaván (val.);

coturnix dactylisonans, křepelka, podpoliška, pipuliša (han.);

crex pratensis, chřástel, křístel (han.), křášč — skřášč — kecala — kecala (laš.), keckář (val.), gécal (Litovel), gecan (Jevíčko), gecgál (Srbce), gejcál (záp. M.), kecek (Kelč), kěcek (Slezsko**), sekáč (Brň.);

cuculus canorus, kukačka, kukučka, kukalka, kukulka, kukulenka, zezulka, zezulka (laš);

cyanecula suecica, modrá raška (Kelč);

*) „Gaur“ — díra v buku, v níž doupník hnízdí, povoláváje: „Mój buk! můj buk!“

**) Zpíváje jako by přisedl. čapal. „gecal“

cypselus apus, rohlík, juřík (Zlín), vidlák, nůžky (Zábřeh), viždžák (Brň.), klepač (Příbor).

Dendrocopus medius, strakopoun, strakopúd (Zlín).

Emberiza citrinella, strnadel, strnádká (Podluží), strnadlo (Strážnice);

emberiza miliaria, loučnick (Kelč), petrželník (Podluží).

Falco subbuteo, ostříž, stríž.

falco tinnunculus, poštolka, fikulka, myšák;

ficedula hypoleuca, sedmihlásek, sedmohlasník (Příbor), devítihlásek (Třebíč), sedmořečník (Slezsko), devaterník (Budějovice), zpěvák (Zábřeh), výščeřák (Zlín), přeškerák (val.), pošklebač (Jicko), podrizňák — podrizňok*), meřihuba (val.), zahradníček (záp. Mor.), kolovrátek — kolovrotek (Frýdek);

ficedula, búdníček (Zlín);

fringilla linaria, čечetka, čечatka, čičavka (Vyškov), babšička (Zábřeh), psípatka (ib.);

fringilla cannabina, konopka, konopník (Brumov, Opava), juřica (Zlín);

fringilla coelebs, pěnkava, pinkava;

fringilla carduelis, stehlík, rozeznává se: a) zahradní (nejlepší zpěvák, má v ocase 6 „kapek“, proto sluje také „šestérákem“, ostatní jsou všecko „štvěráci“, majíce po čtyřech kapkách), b) lesňák (nejmenší, bělavý), c) lindák (snědý do černa) Zlín, — malovaný stehlík (N. Lhotky, uh.);

fringilla montifringilla, ikavec;

fringilla serinus, semenáček, vrzák, švrhol;

fringilla spinus, číž, tíž (laš.), je dvojí: a) obyčejný, b) olšák (má černé kapky pod zobáčkem) (Zlín).

Gallinula chloropus, vodní slípka;

garrulus glandarius, soja, sojka, soják (val., Zábřeh). Sojka prý má 9 hlasů: pláče jako dítě, brání jak jehně atd. (val.).

Hirundo rustica, vlaštůvka, vlaštovka, laštůvka, lastovička (uh.), jastovečka (Cáhnov);

hirundo urbica, juřík, jiřík, jiříčka.

Charadrius minor, grylka, grylek, kulík, kuliš, kameňák, písečník.

Jynx torquilla, krutihlavec, vrtohlávek, výhlav (Zlín), viohlav (val.).

*) Vyščeřovat se, podriznac se = posmívati se.

Lanius collurio, strakoš, vlaský vrabec, španělský vrabec;

larus ridibundus, rybářka, rybníkář (Měřín);

loxia chloris, zvonek;

loxia curvirostra, křívka, je trojí: a) zelená, b) červená, c) sivá s šedými kapečkami = šprtka (Zlín);

luscinia, slavík, plavý stehlík (uh.);

luscinia rubecula, čermák (záp. Mor.), mucháček, raška (vých. Mor.), červená raška (Kelč), červenka, červenochvostek (Jicko), chvost (Opava), komíníček (Dačice), pecuška (uh.).

Merops apiaster, vřha, viřha (laš.);

motacilla alba, pliska (Zlín), plska (Brň.), plistva (laš.), břiska (uh.), bliskva (Strážnice), mynáčka (Krumlov), třaslák (Třebíč);

motacilla sulfurea, konopásek, žlutá pliska, žlutochvost (val.), kozolec (Zábřeh);

muscipapa grisola, muchavec (Zábřeh), muchárek, třepotka (val.).

Oriolus galbula, žluna, žluva, žlova, matěj, vřha (Kelč, Zlín), klišák (volá: kupte klišu!).

Palumbes oenas, hřivnát, hužuzník (St. Hrozenkov);

parus caeruleus, babuška (Zlín);

parus caudatus, mynářka, koníček (Zlín), kožušníček (val.);

parus cristatus, kozlík, kozilek;

parus maior, konorza, konurza, konurz, konělza (Jimramov);

parus palustris, černohlávek (Zlín);

passer domesticus, vrabec, vrabeř (Brezová uh., Opava), vrobeř (Místek-Frydek), brablc (Zlín), brabec (záp. Mor.);

passer montanus, polňák, skřček, skřeček, šerček (Zlín), špulec (Kelč), semenník („chodí na semenec“, Sloup);

perdix cinerea, kurotev, kurotva, kuropatva (Slezsko). — „Vidlák“ je kohoutek kurotví, když mu narostly už brky, že je překládá (Letovice);

pernis apivorus (?), kršák, „má širší, končitější křídla než kaňa, hvíždže hore pod oblaky jak chláp“ (Brumov);

pica caudata, straka (všude);

picus martius, datel (slov.), jateř (Zlín, val.), jetel (Kelč), žlova černá (Krumlov), dřevolazník (laš.);

picus viridis, žluna (vých. Mor.), žlova zelená (Krumlov);
pratincola rubetra, vlčí hudek (Příbor).

Regulus cristatus, křížlíček (Zlín), zlatohlásek (Zábřeh);
ruticilla tithys, třasořík, třasořitka, třasíchvost (Zlín),
chvistek (laš.), fojtík — foltík — chojtík (val.), hviždžák (Sloup),
kominářík (Krumlov);

ruticilla phoenicurus, lések, kominář (Zlín), žlutochvost (uh.).

Salicaria turdoides, palašník (Podluží);

saxicola oenanthe, skalník;

serinus hortulanus, polní kanárek, králíček;

sitta europaea, brhel, lezavka (Jimramov);

sitta caesia, plháček (Sloup), vrbař (Brň.), zákorník (Zlín);

strix bubo, výr, puva (Slezsko);

sturnus vulgaris, špaček, špak — špok — špac (laš.),
spaček (uh.);

sylvia atricapilla, černohlávek, lebkáček (Telč), turecká
pěhza (laš. ;

sylvia hortensis, pěnica, pěgza — pězga — pěhza (laš.),
livička (St. Hrozenkov), hadica (Val. Klobouky), hadopě-
nica (uh.).

Troglodytes parvulus, strížlíček, stríž (val.), paleček
(záp. Mor.), oříšek (Sloup), kokorišek (uh.), plotníček (Zlín), pod-
plotníček (Strážnice), podplotňáček (Ivančice), hráziček (Brumov),
nátonník (St. Hrozenkov), číziček (Mor. Ostrava);

turdus merula, kos, kosek (laš.). kosovec (val.), kosík
(Bitov), černý drozd (Březová uh.);

turdus musicus, drozd, drozda, pl. drozdi (Bitov), plavý
drozd (Březová uh.), smeciščar, „protože na zimu odletí“ (St.
Hrozenkov);

turdus saxatilis, skalní vrabec, garažija (Štramberk);

turdus viscivorus, brávník (Krumlov), drábník (Rado-
stín), prskavec (val.), paštůvka (Zlín);

turdus pilaris, kvíčala, kvíčela.

Upupa epops, dudek, dužuč (Radostín), mutek (uh.).

Vanellus cristatus, čajka, čejka, kolajka (N. Hřiše),
koliha (Dačice), piviska (Jaroměřice), stará dívka (Třebíč).

Na co a do čeho se ptáci chytají, o tom v. „Lid a národ“
I. str. 21.

Peří.

Nevyvinuté ještě výrostky nového peří, „co tepru vyrůstají
z kože“, slovou stonky; také když se drůbež z peří oškube,
zbývají ještě stonky. Perútka je buď celé křídlo husí na po-
metávání, nebo kytice prostředních per husích na pomašťování
pečiva. Husímu brku se také říká: frk (han.), pisk (záp. Mor.),
piskoř (han.). Kosa (han.) jsou krajní péra křídlová, cdtud
kosinka = perútka. Drobounká, spodní péra husí slovou
prach, pápeří, kvab — coll. kvábí (laš.): peřiny z kvaša.

Zbýlý tvrdý proutek z péra odraného slove: kostrnka (val.),
ostrnka (han.), ostěnka (laš.), stonka — ostonka (Kyjov), papěrka
— piperka — pimpěrka (Brň. Krumlovsko), tintěra (Tišnov),
spýn — coll. spyní (Slezsko), špeněk (dol.), spýnek (Jicko),
stopka (Zlín), šesěrka (Mlatcova).

Stopkami těmito vycpávají se zhlavce (podušky), které pak
mají odtud rozmanitá jména: stopčena, spencica, ostenčica n.
šešerkovica.

XXXVIII. Ryby.

Ryby lid umí všude náležitě jmenovati; jména jejich sho-
dují se celkem s českými; proto tu poznamenáme jen některé,
více méně patrné odchylky:

Abramis vimba, podúzdva, chudá anča (dol.);

acerina vulgaris, ostřeš (Podluží), škrach, švec, ševco-
vina (slov., val.);

alburnus lucidus, blejskavka (Žďár), oklajka — úklajka
(Podluží);

aspro Zingel, kolek (Podluží).

Clupea harengus, šlepec (Slezsko);

cobitis barbatula, břen;

cobitis taenia, čik (Podluží), šliž (Zlín);

cottus gobio, hlaváč.

Esox lucius, šcuka — šcuhlatka (Podluží), šcöhle, -ete
(Litovel).

Gobius fluviatilis, hrouzek, rezek, břenek.
Leucaspius delineatus, slunečnica (Žďár);
leuciscus erythrophthalmus pleskáč n. pletník
(Podluží);
lota vulgaris, mík;
lucioperca sandra, cendát, centát, sandát, sanítka
(Podluží), očeca (Náklo).
Perca fluviatilis, pérek (Slezsko);
petromyzon fluviatilis, špolec (han.);
phoxinus levis, střebeř, šceble — ete (laš.).
Silurus glanis, somic (Podluží);
squalinus leuciscus, jelec, jazek (Podluží).
Jikrám rybím říká se též, „ryby se trou“.

Síti na lovení ryb.

Čeřeň, síť o půl oblouku; rybák, drže čeřeň v ruce, brodí se s ním ve vodě (Strážnice).

Mřeže (pl.), velká, obdélná síť; dole visí koule olověná, na vrchu dřevěná (Strážnice) = vatka (Hustopeč) = pletky (Bradleny).

Tápal má dva oblouky křížem na holi (Strážnice).

Pážka visí na „kúrách“ (dřevech), dole jsou zavěšeny „zákovky“ (železa) Podluží.

Měch, dlouhá síť na způsob měchu, nechá se ve vodě (Strážnice) = nevod (Podluží).

Ohnoutka, o půl oblouku, na vybírání ryb při lovení.

Kyšper, kulatá síť; uschovávají se v ní ryby nachytaué (Podluží).

Kazub, koš z vazových kůr, na způsob putny (Podluží).

Posádka, koš z proutí vrbového (Podluží).

XXXIX. Rostliny.

Abies excelsa: smrk, smrek (val., laš.), švrk—svrčina—švrčini (laš.), mřek (Tršice);

acer campestre: klen, klenec, klenica;

achillea millefol.: myší ocásek, žebříček, myší chvostek, myšíneć, krvavník;

aconitum v. apellus: koničky, mordovník;

acorus calamus: puškvorec, proškvorec, bruškvorec, šišvorec, tatarák, tatarčok (laš.);

actaea spicata: černina, vranec, baraní rožky;

adanthum capillus Veneris: ňecík, netík, láska;

adonis vernalis: ohníček, hlaváček;

aegopodium podagraria: bršlica, bršol (laš.), karhátek;

aethusa cynapium: svinská veš, tetluchu, blekot;

agrimonia eupatorium: útrobník, řepíček;

agrostemma githago: kúkol, kúkolka;

ajuga chamaepitys: žlutý traňk, černohlávka, zezulka;

ajuga reptans: kukučky; *aj. pyramidalis*: kostelččkê (Prostějov);

alchemilla vulg.: husí šlapka, husí čapka, husí nožka, přivrátník;

alisma: lopatka; *a. plantago*: panská drůžička;

allium schoenopr.: pažítka (val.), vošlejš (záp. Mor.), kundruska (val.), fryzloch (sev. Mor.);

alnus glutinosa: olša černá, jeřša (uh.), lejša (ib.);

alsine: kuřáčka, kuřenáč, kuří střevo, ptačinec.

amaranthus: laskavec, šibáčky, děšenec;

anagallis: námožníček;

andromeda: bahnitka;

anchusa arv.: prlína;

anemone nem.: žabi kvítka, kozi dříst (laš.), konopka (dle podoby listů);

anemone ranunc.: konopnica;

anthemis arv.: rmen, rmenek, rmení, rmání (uh.), ormán (uh.), hřmění (val.);

anthemis cotula: smradlavý křes;

antirrhinum maius: ptáčky, papula; — *ant. orontium*: hleďnamne;

anthoxanthum odor.: seničko;

anthyllis vulneraria; úročka, úročnica;

aquilegia vulg.: randlíčky, herlíčky (laš.), koníček;

arctium lappa, lopún;

aristolochia clem.: vlčí jabko;

artemisia vulg.: černobýl, zelina sv. Jána;

artemisia abrotanum: Boží dřevec;

- arum maculatum: dědák, bláznivec, židova brada, Arónova brada, ščiplatec;
asarum europaeum: kopytník;
asperula odorata: májovník, voňavka, drůbšava;
aspidium filix: kapradí, papraď, paprádka, paprádko, papratina, paprůdzje (uh.), peračina (val. uh.), peračka, čertovo žebro, páví peří, čertovo peří;
asplesium trichomanes: sníček, podivení (han.);
aster chinensis: pyšné růže, pižmo, pleskáč;
astragalus: vlčí hrach;
atriplex: lebeda, zduvač;
atropa belladonna: lulek, lolek, lulák, lulčí, psinky, rozpuka;
avena fatua, ovsíha.
Barbarea vulg.: kozí vymeno;
bellis perennis: iskerka, čačenka, čečetka, čečetko, šešetko, sirotka, kráska, sedmichrástka, sedmikrásek, jarní bída, buši kvítek (Opava);
berberis vulg.: Krista Pána plač;
beta: kvak, kvaka, cvikla;
betonica off.: bukvica, babí břuch;
bidens tripartitus: žebrák, zloděj, střílky (pomáhá od „střílů“);
brassica nap.: zaječí řepka, opava;
briza media: třaslačka, křepélky, kuřátka, Panny Marie vlásky;
bryonia alba: přístup (laš.), posád, posed, psí víno;
buxus sempervirens: krušpánek, pušpán.
Calamintha acinos: ulehelka, kocourník, pamětník, psí mateří dúška;
calendula off.: pazúrky, pahnoztky, slúnečko, krusíček, pampalík, nohcík (nehtík, uh.), stuličky (laš.);
callitriche: žabí vlas, řezavisko;
calluna vulg.: modrý rozchod, březiní;
caltha palustris: žarůž, žarůžík, žaruží, žaružina, záhruška, volí oko, volské oči, voľove oči (laš.), vajčák (dol.), babka, babík (uh.), babí plesk (záp. M.), balvoko (Zábřeh), blisk, bliskavé kvítí (uh.), maslenka, másleničky;
campanula: klobouček (dle podoby květů);

- capsella bursa pastoris*: lopatka, penízek, chudá Běta, suchá Běta;
cardamine: řežucha, žabi květ;
carduus: pcháč, pchář, chablák; coll. pcháci, pcháfé;
carex acuta: osec, jazýčky, matúšek;
carex pulicaris: špinavka;
carlina acaulis: zaječí řepa, repica (uh.), pupava, opava (Zábřeh);
carlina vulg.: hostcová zelina, řepka;
carpinus bet.: habr, hrab;
centaurea cyanus: charpa, charba, charva, chabryk (laš.), modrák, světlák, sinokvět (uh.);
chelidonium maius: celigon, celigana, krvavník, mlíč, hadí mlíč, hlohový mlíč, nebeský dar;
chenopodium bonus Henricus: bílý kořen, masný kořen, psoser, merlík, psí ucho (dle podoby listů);
chrysanthemum leuc.: růžica, rmenec, svatojánské kvítka, svatýjáne, hořčičná, hulán, veliká iskerka;
chrysanthemum parthenium: řimbaba;
chrysosplenium: mokrýš, žlutníček;
cichorium intibus: čaganka;
circaea: opuka;
cirsium arvense: oset, ostí, ščrbák, čubek;
claviceps purpurea: svatojánské žito;
clematis: labuť, rabutí;
clinopodium: čistica, nátkovica;
colchium autumnale: ocún, naháč, nahář, naháčky, sirotky, koník, — semeno: baranica, baraní vajca;
colum: mlíčeň, cedidlo;
conium maculatum: sviňská veš, svini veška, svimboška;
convallaria maialis: konvalija, gombalia (uh.), koříšek, kokoříč;
convolvulus: slak, slatec, šlatec, žlatec, sladec, sladěc (laš.), povoj (laš.), bičík (laš.), opletník, — květ: klobúčky;
cornus campestris: dřinec, ilmek;
cornus sanguinea: svib;
coronilla varia: krúpky, čičorečka;

- corydalis*: smetaník;
cupressus: chojka, chvojka;
cydonia: kutna;
cynoglossum off.: psí jazýček, myšinec;
cytissus capitatus: úročník; *c. nigritans*: černá jatelina.
Dactylis glomerata: říznačka;
daphne Mezereum: divčí dřevo, vlčí lyko, podvečírka
(protože prý jen večer voní), stračí ocas (dle podoby listů);
datura stramonium: vlčíjabko, svinské jabko, králové zelé;
delphinium: stračí nožka, stračička, stracenuška, sračka,
ptáčky, zajičky, randlíčky, paprčá nožka (uh.), botečky, pantofličky,
ostružka, boží nohavičky, svalník;
dentaria: babí zub;
dianthus: hřebíček, hvozdík, rychlíček, garafia, slzičky,
slzičky Panny Marie, Pám: ičkovo srdečko;
digitalis: náprstek, tota;
dipsacus silvestris: kršačka, kotačka, kotovka;
drabaverna, hladověnka, nouze, bída je prý předchůdcem,
neúrodného roku, objeví-li se hojně z jara);
dracocephalum: včelník;
drosera rotundifolia: sluneční rosa.
Echinops sphaerocephalus: hostcova zelina;
echium vulg.: liščí ocas, vlčí ocas, psí ocas, koňský ocas,
žebrák, panská láska;
equisetum arvense: přaslička, přaska, přaslenka, střá-
slina, střaslavica n. třaslavica (han.), kocicaľ (laš.), cepilek;
erigeron acre: turánek;
eriphorum angustifolium: pápeří, pámbičkovy vlásky,
húsenka, štrbáček;
ervum lens: čačka;
eryngium campestre: chuť, zrádce, větrník, královo zelí;
erythraea cent.: hlistník, zeměžluč;
eufasia off.: hlediček, humuličky;
eupatorium cannabinum: konopáč;
euphorbia cyparissias: prýšče, mléč, žabí mléč, žabí
mléko, hadí mléko, kaní mléko, svatojánské zvonečky (Zábřeh);
euph. helioscopia: Panny Marie kolo;

evonymus: kvadrátky, panáčkovy čepičky, krušinka, skrušinka, mutka (laš.).

Filago: plesnivec, mynářik;

fragaria elatior: smyca (han.);

fragmites communis: palach, palaši;

fraxinus: jaseň (laš.), jesén;

fuchsia: voskovka (Prostějov);

fumaria off.: polní routa, zemědým.

Galanthus nivalis: višolky (laš.);

galium aparine: lepký rozmarýn, kabačka; — *g. cruciatum*: májová rosa; *g. silvaticum*: strapaňa (uh.); *g. vernum*: blud (sev. Mor.);

genista germanica, *jehlica černá*, *g. tinctoria*: *jehlica žlutá*;

gentiana: prlič, trlič, prostřelenec;

geranium pratense: strapačka; *g. robertianum*: urbánek smradlavý;

geum urbanum: brantovník;

glehoma hederacea: opoňka, vopenec, popenec, budra, zádušník, kundratek (laš.);

gnaphalium dioicum: kocián, beránky, pazúrky, paprčky, myší úška, prašivka.

Hacquetia epipactis: babí plesky;

hedera helix: breštran (uh.), zimzeřen (laš.);

helianthus annuus: slunečnica, slunečnik (laš.), měsíc (han.);

helleborus: čemerka, černý kořeň, kýchanka, sv. Ducha koření;

hepatica triloba: jaterník;

heracleum, andělíčka, bršlica;

hesperis matronalis: noční fiala;

hieracium boreale: listnačka; *h. pilosella*: myší úško, křes, zaspivřed;

holosteum umbellatum: myší ščípka;

hyoscyamus niger: blín, blém;

hypericum perforatum: prostřelenec, milovník, zděšenec, zvonečky.

Jasione montana: topárka, chudina, chamúz;

impatiens noli metangere: křehká zelina, lekavec, hubonoha;

imperatoria Ostruthium: vředový kořeň;

innula britannica: ploštěnka; in. *conyza*: blešník, zlatý traňk; in. *hirta*: uspivřed;

iris germanica: leluja, lalija, haleluja, šabla, fialový kořeň, kokotí peří (od podoby květů); *iris pseudacorus*: mečík (laš.);

iuncus: síť, šáší, sašina;

iuniperus sabina: netáta, možucha, chvojka.

Lactuca virosa: mléč;

lamium: mrtvá kopřiva, cumláň;

lappa: lopún, lopoň (sev. Mor.); plody: vlky;

lapsana communis: všudybyl;

lathyrus tuberosus: ořeší; hlízy: zemské ořechy;

lathraea squamaria: babí zub, smetaník, neboj se;

lemna minor: řisa, vodní plešina, žabí tráva;

leonurus cardiaca: hojička, srdečník;

lepidium campestre: suchý nehet;

ligustrum vulg.: zimoléz, zobáčky, psí trní;

lilium martagon: smetaník (Prostějov);

linaria vulg.: spůšc, čistec, čistík, len Panny Marie;

linum tenuifolium: lenovičky, slovién (uh.);

lolium temulentum: myšek, matonoha, mňatonoha, opilec (uh.);

lotus corniculatus: pazúrky, stručina, ledenec;

luzula campestris: zajičky, beránci, dudky;

lychnis inflata: žbánky, pukače;

lychnis flos cuculi: kohútky, střeček;

lychnis viscaria: lepivka, masný kohútek; l. *chalconica*: plamenčica, horící (n. dívčí) láska;

lycium barbarum: červený trn;

lycopodium clavatum: jelení skok, dastihlav, netáta (uh.), rváč;

lycopus europ.: vlčí noha, konrádka, karbinec, stříly, střílenka;

lysimachia nummularia: úložníček, škořačka;

lythrium salicaria: vrbica, hořká tráva.

Malva Alcea: slezové růže; *m. rotundifolia*: patáčky, patáčí, tvarůžky, tvarožníček, syrečky, pagáčky, syráčí, seřeček, paternuze (laš.);

matricaria chamomilla: rmenek;

melampyrum: černidlo;

melissa off.: rojovník, medunica, meduň, madrmačka, dúbavník, matečník;

melittis melissopkylum: bezvrška;

mentha aquatica: balšánek, balšíněk; *m. piperita*: větrová zelina, matková bělena; *m. pulegium*: koní mňatka, koní mňaf (ňaf), koní mláto, pořajka, polěka (han.); *m. arvensis* nátkovica;

menyanthes trifoliata: trojan, bobřek, vachta, limonka, trymfulija (laš.);

mercurialis perennis: dřevěňák;

myosotis palustris: rybí očka, žabí kvítí, žabí oči, žabí klepeto, žabinky, žabí korálky, panenky, kašička, kačení mydlo, hastrmanní šaty; *m. silvatica*: ovčí vymeno.

Narcissus: arcizle (laš.);

nymphaea alba: vodní růža, opúch (podl.).

Ocimum basilicum: bazaľka, bazalička;

oenothera biennis: Petrova hůľ;

onobrychis sativa: chacharyna, sviňovka;

ononis spinosa: jehličí, babí hněv, řepík;

orchis: kukačka, kukalka, zezulka, kukučí obrteľ (uh.), včeličky — kořen: panenky Marie ruka;

origanum vulgare: dobrá myseľ;

orobus vernus: ořeší, kohůtky, kohutí ocas, vraní oko;

oxalis acetosella: zajačí zelé, zvěřčia kapusta (uh.).

Papaver rhoeas: slepý mak, vlčí mak, mačec, kohůtek, kokrhéli, kokohrtí, ohníček, pleskanec (že jím děti pleskají o čelo), pukavec, pauáček, panenky, tulipány;

paris quadrifolia: psí jahoda, dřevěník,

parnassia palustris: devaterník, samolístek, suňanka;

passiflora: mučirka;

pastinaca: pastrňák, dřenka;

pelargonía: šípkový muškát;

petroselinum: petrželi, petržal, petrožal, petruželi, petruška, petružleň;

- phaseolus multiflorus*: turák (laš.);
philadelphus coronarius: španělsky trn, kvitko sedmero bratří;
phragmites communis: palach, palaší, šachor, šacharina, šasí;
physalis Alkekengi: židovská střešňa, psí višňa, židoviny, mořské višně, liščí jabko;
pinus larix: břím, břem (laš.), dřín;
pinus silvestris: borovica (podl), bor. sosňa (laš.);
plantago maior: volské ucho, volovo ucho, volí ucho, babí list (laš.); babí uši (laš.), ranocel, celník, celníček, hojka (uh.); *p. lanceolata*: psí jazýček;
polygonum aviculare: truskavec, ucestska, sporýš, praščák, křupavka, přetržník, vlčoun, *p. convolutum*: opletka;
p. hydropiger: pepřník, pepřec, pálečník; *p. persicaria*: červivec;
polypodium vulg.: sladič, vosladec;
populus pyramidalis: linda, paramita Brň.); *p. alba*: oliva; *p. nigra*: topol;
potentilla anserina: stříbrňák, čačky, putříčka; *p. recta*: sedmilist, pětíprstka; *p. tormentilla*: průtržník, pumpava (laš.); *p. verna*: smetaniček, račica (uh.);
poterium sanguisorba: zelenohlávek;
primula veris: Petrovo kvítí, kuří stopky (laš.), *p. off.*: kropáčky, kadrka; *p. auricola*. bukvice;
prunella: hlavěnka, hřavuška, černohlávek, svalník;
prunus padus: střemšín, střenka, střemšalka, trestkutka (laš.);
pulmonaria off.: podrazec, kukačka;
pulsatilla vulg.: sesí, sosí;
pyrus: brák, brakyňa, břečinek.
Ranunculus: žarůž, žarůžek, zaružina (laš.), žaróch, (han.), močárník (uh.), močarinka, maslenka, rupník (laš.);
rhamnus frangula: bluva — bluvančí (laš.);
rhinanthus: hrklavica, hrklávka, hrklač, penízky, luščínek;
rumex acetosa: šcava, šcáb, šcáv, šcob (laš.), šcív, šcivy, šcavník, šcavel, šcuvík, šcadlík, šciber (laš.), křupík (podl.), kyselec, kobylaščí (val.), kobyliščí (zl.);

rumex aquat.: koňský ščáv, koňský ščiv, koňský ščiber, sladký list.

Sagina procumbens: úrazník;

salix rozeznává se: zlatolíč a křehula (zl.), *salix capraea*: kocan, kocanka, kořatnica, bahniř (laš.), jiva, makyta (podobná jivě) = babica; *salix fragilis*, křehula; *s. purpurea*: rokyta — rokytí;

salvia pratensis: babské rúcho, babi rúch, bukvice, vlčí chvost, rapaňa;

sambucus nigra: chebz — chebzí, bzi, chabzdě (uh.); *s. racemosa*: babulky, babulinky, móďátka;

sanguisorba off.: toten, krvavník, korovrátek;

saponaria off.: kočičí mydlo;

satureia: šubra, čubr, ščubřík, ščubrek, čubrek;

scabiosa pratensis: pľúcník, topárka;

scirpus: síti, ostrava;

scrophularia nodosa: hřuzovník, ochvatná zelina, bílý kořen;

sedum acre: tučný muž, tlčimuž, tócmôž, tlučimuž, cvalníček, rozchod, rozchodník, spučček, stomocí;

sempervivum tectorum: netřesk. hromotřesk, hromostřech, nekřest, rojník;

senecio; přímět, úložník, rozsypalka, tvrdníček, zlato-traňk;

silene inflata: bublina, střilovo koření (od „střilů“);

solanum dulcamara: psí víno;

sorbus aucuparia: jahřabina;

spiranthes autumnalis: krútěnka;

stachys lantana, myší odění;

stellaria media: psotník, kozí střevo;

stipa pennata: vousy sv. Ivana, čertovo peří;

succisa pratensis: čertovo křídlo, čertí kus;

symphytum off.: kostival, koščival, černý kořeň, kobyli mláto; *s. tuberosum*: medrnica, medunica;

syringa vulg.: chebzík, hráza, křenka (Měřín).

Tagetes patula: pyšnica (Zlín), karafiát (han.);

tanacetum vulgare: vratyčka, vratyč, vrátka; *t. balsamita*: voňavé lésky (= lístky, sev. Mor.), Maří list;

taraxacum off.: pampeliška, pompališka, pléška, majičko (laš.), majíček, mlíčeň, mlíč, husí kap, rypačka, — pupava, laternička (= odkvetlá pampeliška), *t. autumnale*: máchel;

thlaspi arvense: penízky;

thymus serpyllum: mateříčka;

tormentilla reptans: pětiprstka, sluneční rosička;

tragopogon pratense: kozí brada, slunečník, smetaník;

trifolium montanum: horský jateř;

triticum repens: pýř, plch;

tussilago farfara: běř, podběř, májík, babuša, podbělica, lopusica, ludzi kvet (uh.); *t. petasites*: devěsil, devasilie (uh.), devesilé (val.), devaterník;

turritis glabra: žangr;

thymus serpyllum: mateří duška, mateříčka, mateří dróžka (han.), matěřanka (laš.);

typha latifolia: šáší, šašina, šáchor, reznica.

Ulmus campestris: břest, drapač (val.); — *u. pendula*: vaz;

urtica dioica: prlavica, prlačka, prřina, pařačka (laš.), paskřiva (laš.); — *u. urens*: žihřana, žihřavka, žiřřlavica, žehřava (uh.);

Valeriana: dřevěňák, odolen, kozelec;

veratrum lobelianum: čemeřica, kýchavica;

verbascum: divizna, divina, děvina, kruřelica (laš.); oběřačka (val.), červík;

verbena: vrbica, železník, *v. off.*: sporýř, vraní chřéb;

veronica off.: verunka, pólina, potrhlec, utrhlec (laš.), úložník, řečník (záp. Mor.), přitřžný kořen: *v. beccabunga*: potočník;

viburnum lantana: ptáčí chřéb, bankyta;

vinca minor: barvínek, zimozelen;

vincetoxicum: tolita;

viscum album: jamela, jameli, melí;

viola tricolor arv.: sirotky, běřka; *v. canina*: psí fialka, podřěřka (uh.), podřěřka (val.).

Botanické názvosloví.

Bahňatka, kočičky jívové (uh.);

baruřky, kočičky jívové, řasy březové; barôře, plod jehličnatého stromu: barôře zavinity a otevřeny (Prostějov);

bombík, plod bramborový;

brosk n. brozg (coll.), pupence na květ na stromech na podzim;

byl, g. byli, lodyha: na vysokej byli (uh.);

coun, counek (cón), mladý výhonek, omlád na rostlině (záp. Mor.);

čačka, kytká květin (laš.);

dřevo, lesní strom: Vtáce po dřevách lítali (záp. Mor.);

haluze má toliko strom jehličnatý; listnatý strom má

konáry (val.), koně (sg. kůň) han.

hlávka, tobolka na lnu (Třebíč);

chrást, keř; zelný chrást: Když se vyřeže hlávka, zbude chrást. Letos je zelí enom chrásty (vých. Mor.);

ker, keř (uh.);

klas má žito (pšenice), réž (žito) a ječmeň;

klomeň, silná haluz, větev s ovocem ulomená; kломínky, ratolístky (záp. Mor.);

kmínek (dim. kmen), halonzka (záp. Mor.);

kocánky, jehně y vrbové;

konár, tlustá haluz, coll. konáří (val.). na Prostějov.: kůň;

kopec, trs rostlinný, keř; coll. kopčí: Skoval se do kopčí (Zábřežsko);

kotlačka (šimbol, žgolek), oloupaný klas kukuřicový;

křib, keř (val.);

kvítí, květiny polní a luční;

kyst, klas prosný (Zl.). ovesný (Jevíčko);

kytka, kvítko, květina (Zábřežsko);

lusky má hrách, „dyž už je tam zrno, dokud je to tenky, bez zrna, říká se temu dlaščky“ (Zábřežsko);

ňat mají zemáky;

oves „dává se do slúpků, už je v slúpkoch, nesmí se žínat“ (sloupek = stéblo). Listy na sloupku slovou peruté (oves je perutnatý); horní listy slovou pošvy (oves ostál v pošvách = nevymetal se). Řasy jsou klasy ovesné;

palička, hlávka jetelinová, květná stopka s pukem, na př. narcizu;

pálka 1. hlavička lněná (i špendlíková, slov.), 2. mako-vice (han.);

panoha, hlavní haluz stromová, ze pně vyrůstající; panoha se rozrůstá v konáry, konár v haluze, haluz ve větvy, větva v ratolesti (val.);

peň, pařez (slov.);

řasa: lésky mají řasu (amentum);

snět, peň bez haluzí (slov.);

snoha = panoha (uh.);

staveček, kolénko ve steblo: Bršlica je podobná andělice, enom stavečky nemá červené;

stromky na jabkách, ňať bramborová: „Na Žďársku rostou jabka na stromech, a stromky na jabkách“ (VI. Pittnerová);

struk, coll. strúci, lusk hrachový (slov. val.), na Žďársku: struka;

ščagel, silný, dřevnatý stonek, větev (záp. M.);

vľat, fem., klas ovesný = řasa;

vonička, každá květina zahrádková, třebas i nevoní (slov. val.);

zborek, steblo, lodyha (Zábřežsko).

XL. Houby.

Jména hromadná jsou: houby, hříby, kozáky. Rozšíření těchto jmen není stejné; v téže krajině v jedné osadě říkají na př. hříby, v sousední houby a p.

1. Houby (húby, huby): Kroměříž, Frydlant, Fryčovice (u Brušperka), Třebíčsko, Dačice, Lipov, Velká (u Strážnice), Prostějov, Jičín, Hustopeče (u Hranic), Domanín (u Bzence), Mystřín (u Kyjova), Karlovice (val.).

2. Hříby: Zlín, Vsetín, Brněnsko.

3. Kozáky: Ústí, Hovězí (val.), H. Studýnka (Zábřežsko). „Co na pastviskoch roste, sú huby; to na Hanákoch všeco ľja“, praví Valach.

Jedovaté houbě vůbec Valaši říkají gamba.

Ze země vyrůstá stopka (hlúbek, snět, nožka), na stopce leží klobúk (čepička, hlavička).

Agaricus campestris: pecarka, pečírka, pekárka, honcula;

agaricus deliciosus: rezek, rezka, rysec, rycek, ryzik, hryzek, hryzik, panský ouško (hóško);

- agaricus edulis*: palučnice, smedľovka;
agaricus flavovirens: zelinka;
agaricus lactifluus: mláč, surovítka (val.), syrůvka, serůvka (Brň.), suruovka (Březová), syropka (Dačice), kravička (Zlín), kravarka, kravirka (laš.);
agaricus melleus: václavky;
agaricus congregatus: hromadnice (Březová), hromaždilky (Brumov), baranica (Zlín);
agaricus muscarius: muchomůrka, muchorůvka, vocho-
můrka (záp. M.), mucharka — mušarka — muširka (laš.);
agaricus ostreatus: hliva (Strážnice);
agaricus prunulus: lipůvka;
agaricus russula: hoľúbek, hoľubica (laš.);
agaricus torminosus: horyľ (val. laš.), gorýč (Lubná
u Kroměříže), psi huba (Frydlant), žabina (Jevíčko), žabinec (Zlín).

Boletus cyanescens: modrák (Brň.), modráček (Tře-
bíč), sinák (val.), sináľ (Zlín), šinaľ (laš.), panšćák (val.), hů-
šćák (val.), poteč (Jičín), — potíček, počeček (Slezsko);

boletus edulis: hřib, hřibek, doubravník — doubrav-
níček (záp. M.). Dle jakosti, barvy a stromů, pod kterými roste,
má rozličná jména: máselník smetaník — smetaňák (vrchem
bílý, spodem žlutý), kameňák (má hlavičku černou, okolek pod
hlavičkou červený; dyž ho ukrojí, je černý, — jsou též hořké
kameňáky), tvrdák, bućák — bukovňák, dućák — poddoubník,
lipovák — podlipník, hrabeľňák, podľešćák;

boletus regius, kraľůvka (val.);

boletus rufus: kozák osikový, osićák — osićnák, janek,
hanák (Zlín), němeček (Zábřezsko);

boletus sanguineus: holandr (val.);

boletus scaber: kozák březový (Zlín), kozár — kozárek
(záp. Mor.), březák (val.), ľeškovňák (val.), plávka (N. Lhotky),
komináľ (Zábřezsko).

Cantharellus cibarius: kuřata — kuřátka — kuřítka
— kuřičky, kuřáky (Brumov), kuráčky (N. Lhotky), lišky
(Dačice);

clavaria (různé druhy): prstičky, prstňáčky, pazourky,
kozí brada, kozí rožky, kozí střichy, jelinky, jelení uši, baraní
vajco, velké kuře, diviš, kotře, bradávky, kovále, tanečnice,
planá baranica.

Některým cizím slovům dána koncovka domácí: legraci, vagaci, vizitaci, proceství, sesla — seslica; naopak zase vytvořeno několik slov z kmenů domácích německou příponou u ů k: pašuňk — pasínek, sklizuňk, budouňk.

I názvy nových měr a váh a jiných věcí z doby nejnovější lid si všelijak změnil: Hektolitru říkají he k t o r, metru m e t r á k, litr přeměněn na Valaších v l u t r (dle lid — lud, plit — plut atd.), kilo se u lidu skloňuje: půl kila, dvě kila, pět kil. Transversalku lid si přetvořil ve vrzá l k u, lokalku v l o k a j k u.

Leckteré slovo cizí přikloňuje se tak zvanou prostonárodní etymologií k některému domácímu slovu, zvukem jemu podobnému, a nabývá takto buď docela, buď částečně podoby domácí: kołomastryka (gumi elasticum). Tak spojuje se též exekucí, exekutor se známým už slovem sekutný, sekyrovat a nazývá se: sekucí, sek u t o r. Vojenský „rasttag“ zní po našem roz t o k, i spojuje se se slovem tím pojem odpočínku, při kterém vojákům dovoleno se roztéci, rozběhnouti kam libo. Tak stala se též z rezervy r o z e r v a. Polské „herbaté“ (thé), kterouž miškáři na Valachy z Polska přinesli, říkají na Vsetině h r b a t á. Této prostonárodní etymologii podrobují se také leckterá slova jazyka spisovného, lidu neznámá, neb i slova domácí, časem z oběhu vyšlá. Tataři prý byli národ kuč o v n í (kočovný): „k u č o v a l i lesy, a jak jich spálili, šli dál“. Český vřes stal se březíním (březa), půlhák na Valaších proměněn v pluhák (pluhy = sloty, pluhavý = špatný). Hranostojí na Podluží říkají r a n o s t a j (ranostajka = dělná ženská). Hřada, znamenajíc původně trám, žerď vůbec, ustrnulo později na významě bidla v kurníku, na němž slepice sedávají. V tom významě užívají slova toho posud Slováci a Valaši (slépký sedíja na hřadě, idú na hřadu), kdežto jinde se říká: Slepice dó na řady, sedíjó řadem. Továrně na Přerovsku říkají t ó f a r ů a, jako by se v každé vyráběl tufar.

Nejvíce cizích slov z moravských kmenů převzali Laši, dosvědčující i tím svou příbuznost s Poláky: garbíř, šlosař, bļejchař, gartnar, hebama, gryz a j. Značnější počet německých slov než jinde jest na Zábřežsku: štible — štiblete (přístěnek), šót sláme (otep), frasna (huba), rabajzle (Raupeneisen, na obírání housenek), tukr (Taucher, potáпка), vorbak (chlebovník, koláč

z chlebového těsta), voršov (wurfschaufel), nachtóp. I krávy, jimž lid moravský tolik krásných jmen vytvořil, jmenují tam namnoze jmény německými: brajna (hnědá), štryma (strakatá), vajskep (bělohlavá).

K leckterému slovu cizímu víže se i kousek dějin. Tak říkají v Budči chalupě, v níž kdysi Francouzi měli vojenské vězení (prison) posud „prezóna“.

Nejvíce cizích slov převzato z němčiny, několik z latiny a od Slovákův a Valachův tři čtyři také z maďarštiny.

Seznamem následujícím cizí slova v řeči lidu moravského užívaná nejsou nikterak vyčerpána; zaznamenávám tu hlavně taková, jež po stránce hláskoslovné, významové, nebo jinak jsou zajímavá. Dost se jich také najde v obojím slovníku.

A g n ú s t k o = cankrle (N. Hříše), Agnus Dei, nosí se na krku;
a g z a m e n a = hexament, examenty, examen: brat na agzamenta;

a k o r á t, právě. Akorát nic nedostaneš. „Dej mi kousek!“
„Akorát“ = nedám; — a k o r á t n í = pünktlich;

a l d a m á š (maď.), litka, litkup;

a n t r a p i r o v a t (val.), trápiti;

a r b o k á t (val.), advokát;

a r c i s k y, narcisky (Ivančice);

a r g y n a, georgina (laš.);

a r m a r y j f, do armaryje, armara (Jicko).

B a c h r m b o l t y (val.), Backenbart;

b a n o v a t čeho (z maď.), želeťi;

b a ž d a l (laš.), baldachýn;

b l a j b a z (laš.) = plevajs (slov.); Bleiweiss;

b l o r t, b l o t (laš.), Sparherd, plotna;

b o l k o (laš.), míč, Ballen;

b r a n t á l (val.), Brettnagel, slov. peřák;

b r a š t a n (laš.), železný kůl na dělání dř, do nichž se koly zasazují (Brechtstange);

b r u s t l á k (Jicko), bruncflek (val.), vesta (Brustfleck);

b u n y (Jicko), fazole;

b u r k o v a n á silnica, dlážděná (Slezsko);

b u r m i s t r, p u d m i s t r, p u l m i s t r, Bürgermeister:

Cajeb, marka na pivo, nebo dal-li kdo co do barvy a p.;
cajk, tkanina; cajkovice, kalhoty cajkové;
cajpurky (Hranice) = salcpurky, hrušky solnohradské,
jinde „cibuliny“ zvané;
cefna (Tišnov), konev;
cvěřňa, konopná niť (Podluží).

Dehorgyňa (záp. Mor.), georgyna;
doležaněc, pošta (St. Hrozenkov);
dokument: Ona to pečeti, že je to dokument pravda
(věrná pravda).

Erdek baba (z maď.) čertova.

Familija 1. rodina domácí, 2. vzdorovitost: Myslím, že
z teba tú famíliju vyženu (Rožnov);

faň, přídavné nesklonné a příslovce: To je faň člověk
(hodný, spořádaný), ty máš faň obilí, to je faň, faň ti to svědčí
(pěkně);

fajni, fajnový, jemný, tenký;

faňácký, výborný: faňácký chlapík, faňácké pivo;

faska, podlouhlá bečice na sýr, sůl a p., vrchem otevřená;

fedrovať sa, přefedrovať sa sťačím, přežítí se ledačím
(Rožnov): sich durchfretten;

feksirovať koho, vaditi se s kým, týrati (Rožnov);

feľáb (verlaub, urlaub), vojenská dovolená;

feľbáb (val.), Feldwebel;

ferfechta, perspektiv (Frýdek);

fěrtoch, fěrtušek, zástěra nedělní;

fifejda (jižní Opavsko), dráhy, Viehweide;

fimfas, veliká opálka, Füllfass (Jimramov);

fľaša, láhev;

fľaúze dělať, vzdorovati (Rožnov);

foľvaľter, Verwalter (laš.);

forota, zásoba píce v panském dvoře; pak hojnosť vůbec:
Máme toho forotu. Valí do foroty (jí za čtyři);

forotit se, zaforotit se, zásobiti se;

forotný: Jak je kdo forotný (zámožný), veselka trvá tři
dni (val.);

forovat koho ven (foras), hnáti, vypraviti (val.);

frejd, frýd, samorostlý plot (Klobouky brň.);

front: Tady je ořechů front = hojně (Kroměřížsko; jinde říkají „hundrt“);

fryšský, hbitý, fryško, honem (slov. val.);

fundament: Ten má dobrý fundament = rozum (Zlín);

futyrovat si koho, vážit si: Nic si mne nefutyruje (vých. Mor.).

Gách, náhlý (N. Hříše);

gaj: řezníci chodí do gaje = Gau (?) Zábřežsko;

galán, galánka (val.), milý, milá; chodí na galandu, za galánku (val.); Slováci říkají: frajer — frajerka n. frajír — frajírka;

gáz, petroleum;

gebek mn. gebky, zavazadla. Gepäck (Frenštát);

gónek, ulička (Jevíčko);

gzy nec, římsa (val.).

Háklivý, povázlivý, záhadný, neuhodlivý;

hářa, kůlna u kováře, Halle (Podluží);

hampačka, koflík kostelní, ampula (laš.);

harmuryga (val.), harmonyka;

hemovat, zdržovati vůz, aby s kopce příliš prudko nejel;

hamovat, mírniti koho, chlácholiti, zdržovati od něčeho zlého;

hendrovat, ničiti (Jevíčko);

herský (slov. val.), hrské (han.), dosti veliký: To je herský chlapík, dál mu herský kúsek. České hezký je „hodný“;

hertál, věno, Erbtheil (Brů.);

honora, okázalost: Dělá to z honory (Zlín);

hotař, polní hlídač (vých. Mor.).

Jagar, myslivec; jagárůa, myslivna (Podluží).

Kalfas, Kalkfass;

karaktér, přezdívka: Ty karaktere! (laš.);

karboňa, skříň na hašení vápna (val.);

kerchov (slov. val.), krehov, hřbitov;

klěnkovať se (han.), sich kränken;

knuteř (slov. val.), kolek, jimž se povřísla na snopě v uzel stahují; han. róbl, dol. vrúbl.; laš. knebeř. Divno zajisté, že na označenou nástroje rolnického tak potřebného a tak prostického cizího slova se užívá!

kométa, komedie (slov.);

k r m h o l e c, krompofec, grmofec, dřevo, na němž se věší
zabité prase (Krummholz);

k r m i j á ě, kriminál (Rožnov);

k š o s t, šos u lajbika ženského (Rožnov);

k r o m p á ě, Krompfen; na vých. Mor. kylhof;

k u ě m e l (val.), košenil;

k u l i p á n, Kegelbahn (han.);

k u m p á š k a, společnost (Podluží);

k u n d r b u c í, kontribucí (Jicko);

k u r a n c o v a t, týrati (Zlín);

k v a ě t, násilí; kvařtem, na kvařt;

k v a ě t o v a t koho, nutiti násilím;

k v e ř b, kupecký krám, klenutá komora.

L á c a l e, lácary, opratě, Leitseil;

ř a d a, skříň (Jicko);

ř a j s n a, tyčka (Rožnov); .

ř a n c i p a r i j a (laš.), Landparthie;

ř a š o v a t po poli, po zahradách, shledávati, kde by se co
hodilo vzíti (val.);

ř a t e r ň a, č. lucerna;

ř e b e r í, rebelie (Jicko);

ř e n i á ř, lineál (Brušperk);

ř e r f á n, modřín, Lerchenbaum (Dačice);

ř e l k á ě, louže, Lacke (Dačice).

M a t e r i a, stavivo: Staví na tvrdú materiu;

m ě ř ě t, změřit, měřkovat, pozorovati (vých. M.);

m i l i š t r a n t, ministrant (Podluží);

m i z e r n ě t, hubenětí;

m i z e r n ý, hubený: Je mizerný, špatně vypadá, na př. po
nemoci;

m o r d o v a t, vraždití, trápiti: Už sas ňa dost namordováł =
natrápil, naobtěžoval. Už su všecek zmordovaný = unavený
(val.); mordovař sa s čím = namáhati se, usilovati oč: Namor-
dovali zme sa s tým senem, lež zme ho dostali dómu (val.);

m o r d o v i s k o 1. námaha: Co to dało gdysi mordoviska,
tofkých zdí nastávař, a věř to všecko búrú (val.), 2. špatné
pole, jež vyžaduje mnoho práce a užitku nenese (Zlín);

m o r e s (sg. masc.): Naučím ř a m o r e s u;

moresný, zdvořilý; nemoresný, nezpůsobný;

morisovať, kázati (val.);

mur, zeď, mury zděné stavení (laš.);

murovač, stavěti (laš.);

mušec (Zábřežsko), mošus (květina).

Nega (Neige) piva i zbytek strážného zboží (Opavsko);

nerky, ledviny. Nieren (laš.).

Obrajt, finanční strážník, Bereiter (vých. M.);

obščiliř (han.), ostrřejz (slov. val.), vostrliz (Brů.), ostr-

lejšovat, znamená paběrky ovocné, jež dovoleno jest posběrovati chudým, zvláště dětem, i na cizím (z něm. Obstlese). Na Strážnicku mají pro to pěkné slovo domácí: oběrky, oběrkovat;

okolary, bryle (laš.);

okorace (laš.), jinde orace, okolky: Nedělej oraci;

opera, přezdívka: Ty opero, operovitá! = troubo (laš.)

orkaf (Warkauf), strážné zboží;

ormánka (hora manca), opakovací hodina nedělní; orman-
kář, žák chodící na opakovací hodinu (han.).

Pagament, pergamen (val.);

pajt: Šel na pajt = něco ukrást (Jevičko);

pakovat se, kliditi se: Pakuješ! (Tu se vypouští ná-
městka zvratná jako ve rčení: „Stěhuješ!“, „Hybaj!“,

paléta, billet. Palétu dostane, kdo zaplatil mýto:

panichart, parchant;

pást po kom jest asi něm. aufpassen;

pelc (Jicko) jinde plech, spodní obruba na sukni,

Beleg;

petrolín, petroleum;

picnochr, Büchsenmacher;

peníze (záp. Mor.), pense; laš. penzija;

pirametr, barometr;

placný, prostranný; propřacnit, prostrannějším učiniti,
na př. stodolu (Zlín);

pIaga: Pořad jakasi plaga chodí po lidech (laš.), Plage;

pIichtaška, Brieftasche (laš.);

pIosa, větší lyska: Kůň má pIosu, je pIosatý (Jicko).

Kráva má babuřu, je babuřatá;

pIotvaň, Bratpfanne (slov.);

porculián, porculán (Přerov);
pocángle, tahouny u bot (laš.), jinde: natahače;
pravúra: Nedělej takovéj pravúry! = nebuď tak
zlý (Zlín);

prča, pryčna v žaláři;

princka, princezna (val. slov.);

pucovat, holiti tvář;

putr, putra, máslo stlučené; máslo roztopené: chléb
s putrem, šišky s máslem.

ráf, laš. ráfa, železná obruč na kole;

rafika, trafika (Podluží);

rachla na šaty, Kleiderrechen (Jicko);

rachovač, počítati (laš.);

rachuněk, počet (laš.);

rátat, počítati (Zlín);

redigovat: Kde ten stůl rediguješ? = stavíš. Redigováł
ho na hůru (vedl, klidil) val.;

ropóše, housenky na zeli (Zábřežsko) Raupen.

Sekuř, succursus, pomoc;

senosplet, senespletr, Senesblätter;

substyk, substitut (laš.);

subtylný, útlý (Zlín);

šalvostr, Scheidewasser;

šanovat, šetřiti, schonen;

šaširovať sa, bráti se kam (val.);

šatola (Brň.), statua.

šenkfas (laš.), jinde: šentyš, Schenktisch;

škláv, člověk nespravedlivě týrany: Je tam za škláva
(vých. Mor.);

šmačný, chutný (val.), šmakovat;

šnycar, stolařský nůž (val.);

šporhél, šporhélť, šporovňa, Sparherd;

špúra, stopa, paměť (val.);

štatit n. štaťit, zdobiti (val.);

šteľovat se n. štoľovať se, chystati se: Co sa naň obrajti
naštoľovaľi (val.);

štydyrovať se s kým, vaditi se: Ja sem se s mu robu
(ženou) zeštydyrovaľ (laš.);

švaňčar, švýčar v panském dvoře (laš.);
švonec, cancor: Má sukňu sám švonec. Co z tech švonců
udělám? Schwanz (Zlín).

Trachta, hostina;
trefný, divný, podivín (Zlín);
tribulař, kaditelnice (laš.);
tringelt se říká vůbec, ale ve mlýně je propitné. Je-li
totiž malá voda, mlynář kromě mýta ještě poplatku žádá z měrice,
a tomu se říká „propitné“.

Vinšovat, sloveso dříve vůbec rozšířené uhnulo novější
dobou domácímú přátí a udržuje se jenom ve starých formulích:
„Vinšuju Vám šťastné a veselé svátky“.

virgas (vl. acc. pl. virga- ae) gen. virgasu, bití (val.).

Zigar, hodiny, Zeiger (laš.).

Ukázka „šviháčiny“ n. „řeči švihařské“
(miškářské).

V okolí Uh. Brodu a Val. Klobouk jest velmi mnoho
miškářů (nunvářů), kteří se z jara rozcházejí po všem mocnár-
ství rakouskouherském, po Německu, Rusku a j., na zimu pak
vracejí se s výdělkem domů. Dlouhým pobytem ve světě naučí
se dokonale jazyku země jimi pravidelně navštěvované. Když
se sejdou na zimu domů, v hospodě zasedávají za jeden stůl
„Němci“, za druhý „Maďaři“, „Rusi“, „Poláci“, „Litvini“ a roz-
mlouvají spolu těmito jazyky.

Ve světě naši miškáři, neboli, jak sami sebe nazývají
„světovi lidé“, n. „švihaři“ mluví moravčínou prošpikovanou
zvláštními slovy a nazývají tuto svou řeč „řeči švihařskou“ n.
„šviháčínou“.

Zvláštní šviháčínou světový člověk „čagani“ n. „kyjáči“
mluví proto, aby ani „Našinec“ (Slovan) „nepažil“ (nerozuměl),
kdy toho netřeba; pažil-li by, nebylo by vždycky „buk“ (dobře).

Odcházejíce do světa, oblekou se v huňku (košili), se-
gyňu (hlavu) pokryjou řapákem n. hucáněm (kloboukem),
okřesky (nohy) vsunou do vidliček (nohavic) a obujou
vobuvačky (boty), jež jim z pevné kůže usil ohava n. mrkoř
n. koža (švec); přes rameno si pověsí bojkovicu (kabeli).

Národové, ku kterým na výdělek docházejí, jsou: Našinec (Slovan), Zlatník n. Hlaváč (Němec), Paplák (Maďar). Švihat (miškovat) jim dává některý hecer — hecerka (pán, paní), Janek (kněz), brbta n. krupica (učitel), popečka (mlynář), sochor (sedlák) — katolík n. paták (evandělík).

Zvířata, která „švihají“, jsou: kvičák (kanec), ušaña n. dišña (svině), nohál n. nohatý (hřebec), rožek (býk), vlnáč (beran). Velice by je dopálil, kdo by jim dal švihat pazúra (psa) nebo mřsoňa (kocoura).

Když přijde švihař do brodu n. do vároša (města), zajde do šalandy (hospody), sedne za lipovec (stůl), a šalandář (hospodský), v menších městech obyčejně kotrháč (řezník) nebo koteř, harma (žid) přinese mu: brodský*) n. zázvor (chléb) a kotrhu (maso). Švihař si krájí švihúnem (nožem) a tne, zvihá, mrví (jí) a z huťanky (sklenice) drýňá (popíjí) kopané n. kopáuku (víno), žinčicu (pivo) neb i švachu, frču (kořalku). Po jídle zapálí si cumeř (doutník). K snídání v městě mívá zeřnicu (kávu).

Šalandařovi solí (platí) šupkama (penězi), které právě v té zemi vydělal, jako jsou: hák (krejcar), sýkora (desetník), remoš (zlatý), tvrdý (tolar), čech (groš pruský), morák (marka).

V dřevní (dědině) hrne (jde) do házby chalupy k sochorovi (sedlákovi). Mají-li tam nějakou rohaňu (krávu), kterou hudec (pastýř) nebo jankys (pacholek) nebo hořa (děvečka) nebo některý ďarmek (dítě) sochorův napásli a doma zeřeným (senem) nakrmili, krbaňa (hospodyň) čili grňa (žena sochorova prodá nebo dá mu běřeny (mléka), májového (másla, juru (tvarůžek) nebo juřika (sušenou homolku), nebo mu uvaří řehučkú (slepici) nebo křadivo (vejce). Není-li toho v házbě, trkne (dá) mu aspoň hrčí (zemákú) a řoskovic**) (zelí). Po jídle švihař nape si do čmuchaně n. do křuky (dýmky) paproša (tabáku) a čmuchá (kouří).

Večer hrne na šalaš (jde na nocleh) n. tříská hřebík (ptá noclehu). Ustelou mu na zemi křivou n. búchanú (slámu)

*) Protože se v Brodě kupuje.

**) Řoskovic, poněvadž se sází doma na poli „řosky“ řečeném.

nebo hřebikuje (noclehuje), drychme (spí) na buchlovi-
cích (na peci) na nějaké g é g a n i c i (peřině), nadité peřím
z g é g a v é (husi). Někdy si z takového saša odnese ně-
kterou kozu n. koťuhu (veš).

V neděli náš „světový člověk“ chodí do cintora (do
kostela).

Lidé, s nimiž se „švihar“ nerad stýká, jsou: katanák n.
hrabovec (vcják), oštarák n. lepuška n. strnaď (četník),
hačúr (strážník), kteří ho lekají svou varaškú n. mrkev-
níkem (bodákem). Nemá-li švihar dobrého svědomí, dá vá do
vysokých n. tluče do podkovic (utiká), aby ho oštarák
n e h a b ě (nesebral) a neodvedl do k u k a n ě (vězení), nebo
mu nenazofň (nenabil).

Obsah.

	Strana
Podřeči přechodná:	
Malenovice, Napajedla, Kvasice	1
Nářeči hanácké:	
Hanácké samohlásky	4
I. Holešov, Kroměříž, Přerov, Záhोří	9
Různořečí holešovské, žeranovské, bystrické	35
Různořečí přerovské	36
Různořečí na Kroměřížsku	37
II. Přerov, Kojetín	40
Různořečí na Kojetskú	62
III. Olomouc, Šternberk, Prostějov, Vyskov	64
a) Různořečí olomoucko-prostějovské	64
Rozdíly	70
b) Různořečí bystricko-šternberské	71
c) Různořečí týnecko-nezamyslické	91
d) Různořečí vyškovské	99
IV. Drahany	100
V. Letovice	103
VI. Litovel, Konice, Jevíčko	107
VII. Zábřeh	120
VIII. Slavkov, Bnčovice, Ždánice	145
Rozdíly	155
IX. Blansko, Brno, Židlochovice, Klobouky, Rousinov	158
X. Tišnov	179
XI. Ivančice, Krumlov, Znojmo, Meziříčí, Třebíč, Mor. Budějovice	199
XII. Kunštát	227
Nářeči české:	243
I. Žďár, N. Město, Bystrice	243
II. Jemnice	265
III. Dačice, Telč, Třešť	276

	Strana
Skladba :	283
I. O jméně přídavném	283
II. O rodě jmen	284
III. O čísle jmen	285
IV. O příslovcích	285
V. O pádech prostých	286
VI. O pádech předložkových	287
VII. O slovese	290
 Slovník abecední	 291
 Slovník věcný, II. díl	 432
XXV. Stavení	432
1. Způsob stavby a stavivo	432
2. Střecha	433
3. Podlaha, strop, hůra; 4. zápraží; 5. přístavky	434
6. Jizba, sňh; 7. kamna, pec; 8. nábytek	435
XXVI. Dvůr a hospodářská stavení na něm	436
XXVII. Stodola	437
XXVIII. Zahrada, ploty	439
XXIX. Vinohrad	439
XXX. Len, konopě, zeli	441
XXXI. Hospodářské nářadí a náčiní	442
1. Vůz	442
2. Pluh	447
3. Radlo	449
4. Brány	450
5. Saně	451
6. Stroj na koně	451
7. Hrabíca	452
8. Pilka	453
9. Stolice fezačí	454
XXXII. Tkalcovský stav	454
XXXIII. Rodina	457
XXXIV. Oděv	462
1. Názvy všeobecné	462
2. Košile ženská	463
3. Sukně; 4. zástěra; 5. kabátek	464
6. Čepec; 7. šátek	465
8. Oděvadlo; 9. vlasy ženských	466
10. Kalhoty; 11. vesta; 12. župica, halena, kožich	467
13. Klobouk a čepice	468
14. Obuv	469
15. Knoflíky	470

16	Rozdíly ve stroji a kroji a) svobodných a ženáčů; b) dívek a žen	471
17.	Smutek	471
XXXV.	Jídlo	472
XXXVI.	Nemoci	486
XXXVII.	Ptáci	492
XXXVIII.	Ryby	497
XXXIX.	Rostliny	498
XL.	Houby	510
	Cizí slova	512
	Ukázka řeči švihácké	519

FG
4753
B3
dil 2

Bartoš, František
Dialektologie moravská

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

